

श्री रामचंद्रजी अने हनुमान भक्ति.

విజ్ఞాపన.

మహాజనులారా !

శ్రీమద్వాల్మీకిమహర్షి ప్రణీతముగు రామాయణ మిచ్చెన్న పురంబునఁ
 దెనుంగులిపితోఁ బ్రభుమును వాఙ్మ్యానసహితముగ గీర్వాణమున సరస్వతి
 నిలయ ముద్రాశాలాధికారులచే ముద్రింపఁబడియెను. అదియును గోవింద
 రాజీయము మొదలగు నాల్గువ్యాఖ్యానములతోఁ గూడినదియై యున్నందున
 జనులకు మిక్కిలి ప్రయోజనకారియగుటచే రెండుమూఁడు కూర్పులు
 నట్లే వారిచేత ముద్రింపఁబడియెను. ఇటీవల నా పూర్వ గ్రంథమునకేని దాని
 లోని భాగములకేని యాంధ్రమునం దాత్మర్యము టీకప్రాయఁబూనినవారు
 ను మూలగ్రంథమును మాత్రమే పారాయణమున కనుకూలించునట్లు పూర్వ
 ముగనూ భాగములు భాగములుగనూ ప్రకటించుచుండువారును మీఁదఁజే
 వ్పఁబడిన వ్యాఖ్యానరామాయణము ననుసరించి గ్రంథములు ప్రాయఃచుం
 డుట వాడుకై యున్నది. వేయేల వ్యాఖ్యానరామాయణము పూర్వ మైన
 గ్రంథమైన నిటీవలి రామాయణప్రకటనలెల్ల పూర్వములు. అందు గ్రంథపా
 తముండిన వీనియందను గ్రంథపాతమున్నట్లు రూఢిగ న గీకరింపవలసి
 యున్నది. 1896 సంవత్సరమున నేను సుందరకాండమునకు మాత్రము
 దెనుంగు తాత్పర్యమును వ్రాసి పారాయణమునకును సౌకర్యము గానుండు
 నట్లు చిన్న యాకృతిగ ముద్రింపించి ప్రకటించితిని. అది జనరంజకముగ

నందుటంజేసి యాపాత్తములన్నియు శీఘ్రకాలముననే విక్రేతములై
 వ్యాఘ్రాన రామాయణము మొదలుగ నన్నింటియందును గ్రంథపాఠక
 స్వప్నోకరిద్దరు పెద్దలవలన విని నాటినందు యు బుత్తముగాని గుండు
 కాంక్షమును బురాతనప్రజాని సంపాదించ వేచియుండి యది యిటీవల
 నుచినందున దాని ననుసరించి తొల్లింటినాపాత్తమునందలి మూలము
 లోపించియుండిన శ్లోకములనెల్లం దాదాపుగ పరిచి శ్లోకములనుజేర్చి
 విడిచి దాత్పర్యమునువ్రాసి తొల్లింటివలన యాపార్వము బ్రకటించిన
 యిది. నూతనముగ నిందు జేర్పబడిన శ్లోకములకు ముందును వెనుక
 లును కుండలీకరణము లుంపఁబడియున్నవి. కాఁబట్టి యాగుఱుతుల
 గమనించి యవి యుపపాదితరులందఱచేతను విక్రయించబడు గ్రంథములం
 లోపించి యున్నవని యెఱుంగుదురుగాక. ఇట్టిశ్లోకములు ముఖ్యముగ ౭
 సర్గయందు ౫, ౨౪ వ సర్గయందు ౧౨, ౫౨ వ సర్గయందు ౨ శ్లోకము
 లు మఱియు నందందు రెండేని మూడేని శ్లోకములు నిట్లు లోపించియున్న
 వి. తొలుదొల్ల ముద్రింపించినవారికిఁ గన్పడని చిక్కకపోవుటచే నిట్టి
 పము గలిగియుండును. వారియందుఁగల గొరపముచేతను వేఱు శుద్ధప్ర
 బుచిక్కకపోవుటచేతను నిట్లంధవరంకరయైయుండునని తల్లిఁచెదను. శ్రేయ
 కాములగువారనుదినము పారాయణముచేయు గ్రంథమునందు లోప
 న్నచో నెట్లు ఫలప్రాప్తియగునో యోచించవలసియున్నది.

పీఠిక.

చేతనుల కైహికాముష్మిక సౌఖ్యప్రదంబుగ శ్రీమద్రామానుజమును వ్రాయించువానిన వాల్మీకిమహర్షి గాయత్రి మహామంత్రమునందలి యిరువది సార్లక్షరములను మొదటనిలిపి యన్నిశ్లోకములు వ్రాసెను. అట్టిశ్లోకములు శక్తినికాండములందుకంటె సుందరకాండమున మెండుగనుండుటంజేసే యీ కాండమునకుఁ బ్రఖ్యాతియెక్కువయ్యె, వై హేతువుచేతనే యీ కాండము పఠించువారికిని వినువారికిఁ గామచేనువువలె సర్వాభీష్టముల మెఱుగును.

ఈకాండమందలి నీతి.

సహధర్మచారిణియగు భార్యను మగం డెన్నియిడుమలుపడియు ను పక్షింపఁదగదనుట (శ్రీరామునకు నీతయందలి రాగముచేతను). పతిభక్తి, నియతవ్రతము, సదాచారము, బంధుప్రీతియు నిల్లాండ్రకు భూషణములనుట (నీతయొక్కచరితముచేతను), రాజభక్తి, సామికార్యభురంధరత్వము భృత్యులకుండవలయుగుణములనుట (హనుమచ్ఛరితముచేతను) బోధింపఁబడియెను.

“ఈ గ్రంథము కేవల సంస్కృతభాషయందుండినను, ఆభాషయందుఁ బఠించుములేనివారుంగూడ దీని ప్రఖ్యాతి నెట్లొనెఱింగి యనుదినము పారాయణముచేయుచుండుటయు, అందలియభిప్రాయమెఱుంగక వగచుటయు లోకవిదితము. కావుననే యుష్టికొఱతను వారించుటయు, సులభక్రయమునకే గ్రంథములభించునట్లుచేయుటయు సుకృత” మని మన్నిత్రులును, దయార్థిప్రౌఢయులును, భగవద్భాగవత కైంకర్యపరులును నగు మ-రా-రా-శ్రీ, నాగులకొండ-శ్రీరాములుగారు నన్నుఁ బ్రేరేపించినందున నగవత్ప్రీతిగ నీకాండమున కాంధ్రతాత్పర్యమును నాశక్తికొలందినివ్రాసి శ్రీరామచంద్రున కర్పించినాఁడను. పండితులగు వారందలిదోషములు నైశురుగాక.

శ్రీమాన్, నే - పార్థసారథి అయ్యుంగారు.

దేవతాస్తుతి.

శా|| శ్రీయం భూమియు దోయిత్రేవలఁ దనుఁ నేవంపఁగా భక్తిఁ బ్రే.
మాయత్తంబగు వీక్షణంబులను లోకాళిం దగం జూచుచుకొ
క్కియుక్తి నిగమాద్రినుండునృహరికొదేవర్షి సంతేభ్య నే.
నాయః కీర్తి శుభంబులిచ్చుకొఱకై హర్షంబుమైఁ గొల్చెనకొ.

శ్లో|| అస్తదాచార్యభజియింతుఁ ననఘుఁగోటి | కన్యకాదాస కులవార్ధి .
కంజవైరి | శ్రీనృసింహార్యతాతదేఁ నకుని ముక్తి | మార్గతత్త్వోపదేష్టన .
మంపనిష||

క|| ఆనందసరస్వత్యభి | ధానుక సంయమివ రేణ్యుఁడవిలికొలుతు నా
కునినకృపనేగురుఁడెల | మానుగ నెఱిఁగించెశాస్త్రీ మతమగురునికొ

శ్లో|| మనుధర్మసంహితఁకును దెనుంగునవ్యాఖ్య మును వ్రాసినాఁడనుఁబు
ధుబుమెచ్చ | భారతంబున శాంతిఁవర్షిత్రయమునకు వ్రాసెన్ వ్యాఖ్య
శఙ్ఖాసనంగఁ | బదబడియుద్యోగఁవర్షంబునకునట్లె వ్రాసెయున్నాఁ
డనఁగ్రతులబొండ | వర భరద్వాజాన్వఁవాయసంభూతుండఁ శార్దూ
సారథియనఁబరఁగువాండ | సాంఘమీఱినట్టిఁగుందర కాంఁబు
నకునుబానివ్రాసేనాఁడవ్యాఖ్య | జానకీధపుండుఁ సర్వభుభంబులఁ
శూర్మఁగాత మాకుఁగొమరు మిగుల||

శ్రీమత్పుండరకాండపఠనశ్రవణాదిఫలము.

బ్రహ్మాండే. తతో రావణ సీతాయా సీతాయా శ్శత్రుకర్శనః
 ఇతి శ్లోకం సమాకర్ణ్య కార్యసిద్ధిం లభేన్నరః॥
 సుంద రాదిమసర్గస్థ హనూమ ద్విక్రమాదికమ్।
 శ్రుత్వాపస్తూర కుష్ఠాది భూత భేతాశ నాశనమ్।
 సనిర్జిత్య పురీం శ్రేష్ఠా మితిశ్లో కాదిమాక్షరమ్।
 శ్రుత్వా బంధా ద్విముక్తస్సక్ బ్రహ్మ భూయాయ కల్ప్యతే
 సీతా సందర్శనం శ్రుత్వా వీతశోకో భవిష్యతి।
 శ్రుత్వాతు త్రిజటా స్వప్నం దుస్స్వప్నో నశ్యతిధ్రువమ్॥
 శ్రీరామ ముద్రికాదానం యేశ్వర్యం త్యాదరేణుః।
 నిర్జిత్య శత్రూన్ సంగ్రామే స్థిరం రాజ్యం వ్రజంతి శే॥
 భన్యాదేవా సుగంధర్వ సిద్ధా ఇత్యత్ర చాదిమమ్।
 శ్రుత్వా చతుర్దశం వర్ణ మనంగో వాయువ చ్చరేత్॥
 హనూమ ద్గ్రహణం శ్రుత్వా బంధా న్తుచ్యేత మానవః।
 లంకాదాహో ద్యనుశ్రుత్వా తాపత్రయ హతిర్భవేత్॥
 మంగళాభిముఖీ త్యస్తిక్ శ్లోకేయ త్ప్రభమాక్షరమ్।
 తద్దాయత్యాః పంచదశం శ్రుత్వా మద్రూపభా గ్భవేత్॥
 శ్రుత్వాతు పంచమం కాండం హనూమ ద్విజయాంకితమ్।
 అంజనేయ ప్రసాదేన బ్రహ్మలోకం సగచ్ఛతి॥

శాండన్య సుందరాఖ్యన్య శ్రవణా త్వతనా దపి|
మాంప్రాప్నుయా జగద్ధేతుం నాత్ర సందేహ ఇవ్యతే||
శ్రీవైష్ణవానాం శ్రీమద్రామాయణ పఠనోప
క్రమానుసంధేయక్రమః.

ప్రథమత స్వస్వసంప్రదాయ నిర్వాహకాచార్యాను సంధానం
తతః లక్ష్మీనాథేత్యారభ్య ప్రణతోస్త్రినిత్యమిత్యంతం అనంత
రం శ్రీశైలపూర్ణవిషయం పితామహస్యేతి శ్లోకమారభ్య శ్రీభా
ష్యకారప్రభృతి స్వాచార్యపర్యంతవిషయా సాన్సిప్రదాయిన
శ్లోకా అనుసంధేయాః యద్వా శ్రీధరాది స్వాచార్యపర్యంతాః
ప్రతిస్యక్తిశ్లోకా అనుసంధేయాః.

తతః కూజంతం రామరామేతి మధురం మధురాక్షరమ్|
ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకికోకిలమ్||
వాల్మీకే ర్హునిసింహస్య కవితా వనచారిణః|
శృణ్వ న్రామ కథానాదం కో నయాతి పరాంగతిమ్||
యః పిబక్ సతతం రామ చరితా మృతసాగరమ్|
అత్యుష్ణ స్తం మునిం వందే ప్రాచేతస మకల్మషమ్||
గోష్పదీకృత వారాశిం మశకీకృత రాక్షసమ్|
రామాయణ మహామాలా రత్నం వందే నిలాత్మజమ్||
అంజనో నందనం వీరం జూనకీ శోక నాశనమ్|
కపీశ మక్షహంతారం వందే లంకాభయంకరమ్||

మనోజవం మారుతతుల్యవేగం జితేంద్రియం బుద్ధిమతాంవతి
ష్టమ్ । వాతాత్మజం వానరయూధముఖ్యం శ్రీరామదూతం శి
రసా నమామి॥

ఉల్లంఘ్య సింధోస్థలిలం సలీలం యశ్యోకవహ్నిం జనకాత్మజా
యాః । ఆదాయతేనైవ దదాహలంకాం నమామి తం ప్రాం
జలి రాంజనేయమ్॥

ఆంజనేయ మతిపాటలాననం కాంచనాద్రి కమనీయవిగ్రహమ్ ।
పారిజాత తరుమూలవాసినం భావయామి పవమాననందనం
యత్రీయత్రరఘునాథకీర్తనం తత్రతత్రకృతమస్తకాంజలిం । బా
ష్పవారి పరిపూర్ణలోచనం మారుతినమత రాక్షసాంతకమ్॥

వేదవేద్యే పరేపుంసి జాతే దశరథాత్మజే ।

వేదః ప్రాచేతసా దాసీ తస్మాత్ ప్రామామయణాత్మనా॥

తదుపగతసమాససంధియోగంసమమధురోపనతార్థవాక్యబద్ధం ।
రఘుపరచరితం మునీప్రణీతం దశశిరసశ్చవధం నిశామయధ్వమ్
శ్రీరాఘవం దశరథాత్మజ మప్రమేయం సీతాపతిం రఘుకులా
న్వయ రత్న దీపమ్ । ఆజానుబాహు మరవింద దళాయతాక్షం
రామం నిశాచర వినాశకరం నమామి॥

వై దేహీ సహితం సురదుగ్ధమతలే హైమే మహా మంటపే

మధ్యే పుష్పకమాసనే మణిమయే వీరాసనే సుస్థితమ్

అగ్రేవాచయతి ప్రభంజనసు తే తత్త్విం మునిభ్యః పరమ్

వాఖ్యాంతం భరతాదిభిః పరివృతం రామంభజే శ్యామలమ్
తతో యథాశక్తి శ్రీకోశోపరి భగవదారాధనం కర్తవ్యమ్.

పారాయణ సమాపనక్రమః.

ఏవ మేతత్పురావృత్త మాఖ్యానం భదమస్తు విః
ప్రవ్యాహరత విస్రబ్ధం బలం విజ్ఞాః ప్రవర్ధితామ్॥

లాభ స్తేషాం జయ స్తేషాం కుత స్తేషాం పరాభవః
దేహ మిందీవరశ్యామో హృదయే సుప్రతిష్ఠితః॥

కాలే వర్షతు పర్జన్యః పృథివీ సస్యశాలినీ
దేశోయం క్షోభరహితో బ్రాహ్మణా స్సంతు నిర్భయాః॥

కాలే వర్షతాం కాలే కాలేవర్షతు వాసవః
శ్రీరంగనాథో జయతు శ్రీరంగ శ్రీశ్చ వర్ధతామ్॥

స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం న్యాయ్యేన మార్గేణ
హిం మహీశాః । గో బ్రాహ్మణేభ్య శుభమస్తు నిత్యం లో
స్సమస్తా స్సుఖినో భవంతు॥

మంగళం కోసలేంద్రియ మహనీయ గుణాబ్ధయే
చక్రవర్తి తనూజాయ సార్వభౌమాయ మంగళమ్॥

వేదవేదాంత వేద్యాయ మేఘశ్యామల మూర్తయే
పుంసాం మోహనరూపాయ పుణ్యశ్లోకాయ మంగళమ్॥

విశ్వమిత్రాంతరంగాయ మిథిలానగరీపతేః

భాగ్యానాం పరిపాకాయ భవ్యరూపాయ మంగళమ్॥

పితృభక్తాయ నతతం భౌతృభి స్సహ సీతయా
 నంచితాఖిల లోకాయ రామభద్రాయ మంగళమ్॥
 త్వక్త సాకేతవాసాయ చిత్రకూట విహరిణే
 సేవ్యాయ సర్వయమినాం ధీరోదారాయ మంగళమ్॥
 సామిత్రిణాచ జానక్య చాపబాణాసి ధారిణే
 సంసేవ్యాయ సదాభక్త్య స్వామినే మమ మంగళమ్॥
 చండకారణ్య వాసాయ ఖండితామర శత్రవే
 గృధ్రరాజాయ భక్తాయ ముక్తిదాయాస్తు మంగళమ్॥
 సాదరం శబరీదత్త ఫలమూ లాభిలాషిణే
 సాలభ్య పరిపూర్ణాయ సత్వోద్రిక్తాయ మంగళమ్॥
 వాసుమ త్సమవేతాయ హరీ శాఖీప్రదాయినే
 వాలిప్రమథనాయాస్తు మహాధీరాయ మంగళమ్॥
 శ్రీమతే రఘువీరాయ సేతుల్లంఘిత సింధవే
 జిత రాక్షసరాజాయ రణధీరాయ మంగళమ్॥
 ఆసాద్య నగరీం దివ్యా మభిషిక్తాయ సీతయా
 రాజాధిరాజ రాజాయ రామభద్రాయ మంగళమ్॥
 మంగళాశాసనపరై ర్నదాచార్య పురోగమైః
 సర్వైశ్చపూర్వైరాచార్యై స్సత్కృతాయాస్తు మంగళమ్॥
 తతః పితౄమహస్యే త్యారభ్య స్వాచార్యాంతా శ్లోకా అను
 సంధేయాః.

శ్రీస్తార్తమధ్యాదీనాం శ్రీమదామాయణ పఠనోప
క్రమాను సంధేయక్రమః.

శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయే త్సర్వ విఘ్నాపశాంతయే॥
వాగ్దేహిద్యా స్సమనస స్సర్వాధానా ముపక్రమే
యన్న త్వా కృతకృత్యాస్సన్యస్తన్నమామి గజాననమ్॥
తతః॥ శ్రీమచ్ఛంక రాచార్యాది గురుపరంపరానుసంధేయా.
దోర్భిర్యుక్తా చతుర్భి స్ఫుటికమణిమయీ మక్షమాలాంద
నా హస్తేనైకేన పద్మం సిత మపిచశుకం పుస్తకం చాప
భాసా కుందేందుశంఖ స్ఫటికమణినిభా భాసమానా సమా
సామే వాగ్దేవతేయం నివసతువదనే సర్వదాసుప్రసన్నా॥
కూజంతం రామరామేతి మధురం మధురాక్షరమ్
ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకికోకిలమ్॥
వాల్మీకే ర్దునిసింహస్య కవితా వనచారిణః
శ్రౌన్వ న్రామకథానాదం కో నయాతి పరాంగతిమ్॥
యః పిబన్ సతతం రామచరితామృత సాగరమ్
అతృప్తస్తం మునిం పందే పాశ్రీచేతస మకల్మషమ్॥
గోష్పదీకృత వారాశిం మశకీకృత రాక్షసమ్
రామాయణ మహామాలారత్నం వందే నిలాత్మజమ్॥
అంజనానందనం వీరం జానకీ శోకనాశనమ్॥

కవీశ మక్షహంతారం వందే లంకాభయంకరమ్॥

ఉల్లంఘ్యసింధోస్థలిలం సలీలం యశ్శోకవహ్నిం జనకాత్మజా
యాః । ఆదాయ తేనైవ దదాహ లంకాం ననూమి తం
ప్రాంజలి రాంజనేయమ్॥

ఆంజనేయ మతిపాటలాననం కాంచనాద్రి కమనీయ విగ్రహమ్;
పారిజాత తరుమూలవాసినం భావయామి పవమాననందనమ్॥
యత్రీయత్ర రఘునాథకీర్తనం తత్రీతత్రీ కృతమస్తకాంజలిమ్;
బాష్పవారి పరిపూర్ణలోచనం మారుతినమత రాక్షసాంతకమ్॥
మనోజవం మారుతతుల్యవేగం జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం పరి
ష్ఠమ్ । వాతాత్మజం వానరయూధముఖ్యం శ్రీరామదూతం శి
రసా ననూమి॥

యఃకర్ణాంజలి సంపుటై రహరహ సుమ్యక్ష్మిబంత్యాదరా
ద్వాల్మీకే ర్వదనారవిందగళితం రామాయణాఖ్యం మధు
జన్తవ్యాధి జరావిప త్తిమరణై రత్యంత సోపద్రీవమ్
సంసారం సవిహాయ గచ్ఛతిపుమా నిష్ఠాఃపదం శాశ్వతమ్॥
తదుపగతసమాస సంధియోగం సమమధురోపనతార్థ వాక్య
బద్ధమ్ । రఘువరచరితం మునిప్రణీతం దశశిరసశ్చవధం ని
శామయధ్వమ్॥

వాల్మీకి గిరిసంభూతా రామసాగర గామినీ
పునాతి భుననం పుణ్యా రామాయణ మహానదీ॥

జ్ఞోకసార సచూక్తిర్ణం సర్గకల్లోల సంకులమ్
 కాండగ్రాహ మహామీనం వందే రామాయణార్ణవమ్॥
 వేదవేద్యే పరేపుంసి హితే దశరథాత్మజే
 వేదః ప్రాచేతసా దాసీత్ సాక్షా ద్రామాయణాత్మనా॥
 వైదేహీసహితం సురద్రుమతలే హైమే మహామంటపే
 మధ్యే పుష్పకమాసనే మణిమయే నీరాసనే సుస్థితమ్
 అగ్రేవాచయతిప్రభంజనమతే తత్త్వం మునిభ్యః పరమ్
 వ్యాఖ్యాంతం భరతాదిభిః పరివృతం రామంభజే శ్యామలమ్॥
 వామే భూమిసుతా పురశ్చహనునూ నృశ్చా త్సుమిత్రానుత
 శ్శత్రుఘ్నా భరతశ్చ పార్శ్వదళయో ర్వాయాదికోణేషు చ
 సుగ్రీవశ్చ విభీషణశ్చ యువరాట్ తారాసుతో జాంబవా
 స్తద్యే నీలసరోజ కోమలరుచిం రామం భజే శ్యామశమ్॥
 నమోస్తు రామాయ సలక్షణాయ దేవైచ తస్య జనకా
 త్తజాయై । నమోస్తు రుద్రేంద్ర యమానిలేభ్యో నమోస్తు
 చంద్రార్క మరుద్గణేభ్యః॥
 తతః శ్రీకోశోపరి శ్రీహమావాహనాది నైవేద్యాంత పూజా
 విధేయా - పారాయణావసానేచ పునఃపూజా కర్తవ్యా॥

—*పారాయణ సమాపనసమయాను సంభేయక్రమః*—

స్వస్తిప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం న్యాయ్యేన మార్గేణ మ
 హీం మహీశాః । గోబ్రాహ్మణేభ్యః శుభమస్తు నిత్యం తో

కా స్సమస్తా సుఖీనో భవంతు ||

కాలే వర్షతు పర్జన్యః పృథవీ సస్యశాలినీ

దేశోయం క్షోభరహితో బ్రాహ్మణా స్సంతు నిర్భయాః ||

అపుత్రాః పుత్రీణస్సంతు పుత్రీణస్సంతు పౌత్రీణః

అథనా స్సథనా స్సంతు జీవంతు శరదాం శతమ్ ||

చరితం రఘునాథస్య శతకోటి ప్రవిస్తరమ్

ఏకైక మక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతక నాశనమ్ ||

శ్రేణ్వ న్రామూయణం భక్త్వా యః పాదం పదమేవవా

సయాతి బ్రహ్మణస్థానం బ్రహ్మణా పూజ్యతే సదా ||

రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేధసే

రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయేనమః ||

యన్మంగళం సహస్రాక్షే సర్వదేవ నమస్కృతే

వృత్రనాశే సమభవత్తత్తే భవతు మంగళమ్ ||

యన్మంగళం సుపర్ణస్య వినతా కల్పయత్సరా

అమృతం ప్రార్థయానస్య తత్తే భవతు మంగళమ్ ||

మంగళం కోసలేంద్రాయ మహనీయ గుణాత్క్రనే

చక్రనర్తి తనూజాయ సార్వభౌమాయ మంగళమ్ ||

అమృతోత్పాదనే దైత్యాన్ ఘ్నతో వజ్రధరస్యయత్

అదితి ర్మంగళం ప్రాదాత్తత్తే భవతు మంగళమ్ ||

త్రీ నిర్వికమాన్ ప్రక్రమతో విష్ణో రమిత తేజసః

యదాసీ స్తంగళం రామ తత్తే భవతు మంగళమ్॥

ఋతప స్సాగరా ద్వీపా వేదా లోకా దిశశ్చ తే
మంగళాని మహాబాహూ దిశంతు తన సర్వదా॥

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనావా ప్రకృతే
స్వభావాత్ । కరోమి యద్య త్సకలం పరస్మై నారాయ
ణాయేతి సమర్పయామి॥

—* శ్రీగాయత్రీరామాయణమ్. *—

తపస్స్విధ్యాయ నిరతం తపస్వీ వాగ్విదాం వరమ్
నారదం పరిపప్రచ్ఛ వాల్మీకి ర్మునిపుంగవమ్॥

౧

సహత్వా రాక్షసాన్ సర్వాన్ యజ్ఞఘ్నాన్ రఘునందనః
ఋషిభిః పూజిత స్సమ్య గ్యథంద్రో విజయీ పురా॥

౨

విశ్వామిత్ర స్సధర్మాత్తా శ్రుత్వా జనకభాషితమ్
వత్స రామ ధనుఃపశ్య ఇతి రాఘవ మబ్రవీత్॥

౩

తుష్టావాస్య తదావంశం ప్రవిశ్య సవిశాంపణేః
శయనీయం సరేంద్రస్య తదా సాద్య వృత్తిష్ఠత॥

౪

వనవాసం హి సంఖ్యాయ వాసాం స్యాభరణాని చ
భర్తార మనుగచ్ఛంత్రై సీతాయై శ్వశురో దదా॥

౫

రాజా సత్యం చ ధర్మం చ రాజా కులవతాం కులమ్
రాజా మాతా పితా చైవ రాజా హితకరో నృణామ్॥

౬

నిరీక్ష్య సముపహర్తుంతు దదర్శ భరతో గురుమ్

ఉటజే రానుమాసీనం జటావల్కల ధారిణమ్॥ ౭

యది బుద్ధిఃకృతా ద్రష్టు మగస్త్యంతం మహామునిమ్
అద్యైవ గమనే బుద్ధిం రోచయస్వ మహాయశః॥ ౮

భరత స్యార్యపుత్రస్య శ్వశ్రూణాం మమచ ప్రభో
మృగరూప మిదంవ్యక్తం విస్తయం జనయిష్యతి॥ ౯

గచ్ఛశీఘ్ర మితోరామ సుగ్రీవం తం మహాబలమ్
వయస్యం తం కురు క్షిప్ర మితోగత్వాద్య రాఘవ॥ ౧౦

దేశకాలా ప్రతీక్షస్వ క్షమమాణః ప్రియాప్రియే
సుఖదుఃఖసహః కాలే సుగ్రీవ వశగోభవ॥ ౧౧

వంద్యాస్తేతు తపస్సిద్ధాస్తపసా వీతకల్కపాః
ప్రప్తవ్యాస్తేపి సీతాయాః ప్రవృత్తిం వినయాన్వితైః॥ ౧౨

ననిర్జిత్య పురీం శ్రేష్ఠాం లంకాం తాం కామరూపిణీమ్
విక్రమేణ మహాతేజా హనుమాన్ మారుతాత్తజః॥ ౧౩

ధన్యాదేవా సుగంధర్వా సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః
మమ పశ్యంతి యే నాథం రామం రాజీవలోచనమ్॥ ౧౪

మంగళాభిముఖి తస్య సా తదాసీ న్నహాకపేః
ఉపతస్థే విశాలాక్షీ ప్రయతా హవ్యవాహనమ్॥ ౧౫

హితం మహార్థం మృదుపూర్వసంహితం వృతీత కాలాయతి
సంప్రతిక్షమమ్|నిశమ్యతద్వాక్య ముపస్థితజ్వరః ప్రసంగవా ను
త్తరమేత దబ్రవీత్॥ ౧౬

ధర్మాత్మా రక్షసాం శ్రేష్ఠ స్సంప్రాప్త్యాయం విభీషణ
 లంకేశ్వర్యం ధ్రువంశ్రీమా నయంప్రాప్నో త్యకంటకమ్॥ ౧౭
 యో వజ్రపాతా శనిసన్నిపాతా న్నచుక్షుభే నాపిచచాలరా
 జా । స రామబాణాభిహతో భృశార్త శ్చచాలచాపంచ ము
 చోచ వీరః॥ ౧౮

యస్యవిక్రమ మాసాద్య రాక్షసా నిధనం గతాః
 తం మన్యే రాఘవంవీరం నారాయణ మనామయమ్॥ ౧౯
 నతే దదృశిరే రామం దహంత మరివాహినీన్
 మోహితాః పరమాస్త్రేణ గాంధర్వేణ మహాత్మనా॥ ౨౦
 ప్రణమ్య దేవతాభ్యశ్చ బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ మైథిలీ
 బద్ధాంజలిపుటా చేద మువా చాగ్ని సమీపతః॥ ౨౧
 చలనా త్వర్వతేంద్రస్య గణాదేవా శ్చకంపితాః
 చచాల పార్వతీచాపి తదాశ్లిష్టా మహేశ్వరమ్॥ ౨౨
 దారాః పుత్రాః పురం రాష్ట్రం భోగాచ్ఛాదన భాజనమ్
 సర్వమేవా విభక్తంనో భవిష్యతి హరీశ్వర॥ ౨౩
 యామేవరాత్రిం శత్రుఘ్నః పర్ణశాలాం సమావిశత్
 తామేవరాత్రిం సీతాపి ప్రసూతా దారకద్వయమ్॥ ౨౪
 ఇదం రామాయణం కృత్స్నం గాయత్రీ బీజసంపతమ్
 త్రిసంధ్యం యుపలే న్నిత్యం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥

గా య త్రీ రా మా య ణం స ం పూ ర్ణ మ్.

సుం ద ర కౌం డ ము.

గ్రీ

శ్రీమహాగ్రీవాంశము.

గ్రీరామచంద్రవరప్రస్థానము.

శ్రీసుందరకాండే - ప్రథమస్కంధము.

తతో రావణసీతాయా స్సీతాయా శ్చత్రుకర్షణః!

ఇయేష పద మన్వేష్టుం చారణా చరితే షణ్!

౧)

దుష్కరం నిష్క్రితి ద్వంద్వం చికిర్ష న్మర్త వానరః!

సముదగ్ర శిరో గ్రీవో గవాంపతి రివా బభౌ॥

౨॥

ప్ర

శ్రీహయగ్రీవాచనము.

శ్రీరామచంద్రవరబ్రహ్మచేనము.

శ్రీసుందర కాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము.

౧. కిష్కింధాకాండమున శ్రీరామచంద్రుడు శుగ్రీవాదుల నాదరించుటయు, వారినిహరించి యారాజ్యమును శుగ్రీవునకొసంగుటయు శుగ్రీవుడు పదంపడి తన వానరసేనలనెల్ల విలుపించి సీతాదేవిని వెదకుటకై వారిని నియమించుటయు, దక్షిణదేశమున వెదకుట కనుపంబడిన వానరులలో శూరోత్తముండగు హనుమంతునిచే (సీతాదేవికి, హనుమంతుండు శ్రీరామభటుండను నమ్మికవుట్టుటకై) శ్రీరాముని యంగరమిచ్చుటయు నైన పిమ్మట శత్రువులను హరింపంజాలిన చర్మముగలవాడగు సాంజినేయుండు రావణునిచే గొనిపోవంబడినదగు సీతాదేవియుండు నెలవును వెదకుటకై యాకాశమార్గమునం జన నుద్దేశించెను.

౨. చేయ నలవికాదనియు, అడ్డులేనిదియనగు (సముద్రముం బాటుటయను) పనిని జేయఁదలంచినవాడై యాతం డుబుకఁబట్టినతలయు భుజములునుగలిగి యాఁబోతెద్దవలె నున్నెను.

అథ వైషూర్యవర్ణేషు శాద్వలేషు మహాబలః |

ధీర స్ఫులికల్పేషు విచచార యథాసుఖమ్ ||

౩||

ద్విజాన్ విత్రాసయన్ ధీమా నురసా పాదపాన్ హరన్ |

మృగాంశ్చ సుబహూ నిఘ్నన్ ప్రవృద్ధ ఇవ కేసరీ ||

౪||

నిలలోహిత మాంజిష్ఠ పత్రవర్ణై స్థితాస్తితైః |

స్వభావ విహితైశ్చితైః) ధాతుభి స్సమలంకృతమ్ ||

౫||

కామరూపిభి రావిష్ట మభీష్టుం సపరిచ్ఛదైః |

యక్ష కిన్నర గంధర్వై ర్దేవ కల్పైశ్చ పన్నగైః ||

౬||

స తస్య గిరివర్యస్య తతే నాగ వరాయుతే |

తిష్ఠ న్దు-పివరస్తత్ర హ్రదే నాగ ఇవా బభౌ ||

౭||

స సూర్యాయ మహేంద్రాయ పవనాయ స్వయం భువే |

భూతేభ్య శ్చాంజలిం కృత్వా చకార గమనే మతిమ్ ||

౮||

అంజలిం ప్రాఙ్ముఖః కుర్వన్ పవనా యాత్మ యోనయే |

తతో భివవృధే గంతుం దక్షిణో దక్షిణాం దిశమ్ ||

౯||

౩. అట్లుపై మహాబలవంతుఁడును, ధైర్యశాలియు నగు నాతఁడు శీటతోఁదుల్యముగ నగుపడుచున్న వచ్చని కసవుంగలపొలములపై సంపదించెను.

౪. అట్లు వెలిగిన సింగమువలెనేగుచున్న హనుమంతుని యొక్క వేగముచేఁ బడులు భీతిపెందెను. అతని ఊమ్ముతాఁకులచేఁ బెనుమాఁకులు విఱిగికూలెను. మృగములు నెచ్చెను.

గీ, ౬, ౭. ఆయాంజనేయుఁడు నలుపు, ఎఱుపు, పసుపు మొదలగు నానావర్ణములనుగలిగి, సహజమగు సందముంజూపుచున్న మణిశిల మొదలగు బండలచే నలంకరింపబడినదియు, అలంకారముతోఁ గూడినవారై, తలంచినరూపమునెల్ల ధరించినవారగు యక్ష కిన్నర గంధర్వులచేతను, దేవతలతో సములగు సర్పములచేతను బలుమఱు చుట్టంబడినదియు, ఉత్తమజాతింగల యేనుఁగులతోఁగూడినదియు నగు నావర్ణతప్తదేశమందు నిలచిన వాఁడై, యొక సరస్సునందు నిర్భయముగ నిలచియున, యేనుఁగువలెఁ బ్రకాశించినవాఁ డయ్యెను.

౮. అట్లున్నయాతఁడు గూర్య దేవేంద్రవాయుపులకును సమస్త దేవతలకును బ్రహ్మదేవునకును జేతులెత్తిమొక్కి నీతాదేవిని వెదకుటక సముద్రముం దాఁటిచన నుద్దేశించెను.

౯. అట్లుతలంచి సమర్థుడగు నాహనుమంతుఁడు తనదినకుండగు వాయుదేవునకు, తూర్పుముఖముగనిలచి నమస్కరించి దక్షిణముఖముగఁ బ్రయాణము నేయటకై మేనును బెంచెను.

ప్లవంగ ప్రవరైర్వృష్టః ప్లవనే కృతనిశ్చయః
వవృథే రామవృధ్యర్థం సముద్ర ఇవ పర్వసు॥ ౧౦॥

నిష్క్రియాణ శరీరస్య-లిలంఘయిషు రర్థవమ్
భాహుభ్యాం వీడయామాస చరణాభ్యాం చ పర్వతమ్॥ ౧౧॥

స చచా లాచల శ్చాపి ముహూర్తం కపివీడితః
తరూణాం పుష్పితాగ్రాణాం సర్వం పుష్ప మశాతయత్॥ ౧౨॥

తేన పాదపము త్కేన పుష్పాఘ్నేన సుగంధినా
సర్వత సుంవృత శ్చైలో బహౌ పుష్పమయో యథా॥ ౧౩॥

తేన చోత్తమ వీర్యేణ వీడ్యమాన స్స పర్వతః
సలిలం సంపసిస్రావ మదం మత్త ఇవ ద్విపః॥ ౧౪॥

వీడ్యమానస్తుబలినా మహేంద్రస్తేన పర్వతః
రీతి ర్నిర్వర్తయామాస కాంచనాంజన రాజతీః॥ ౧౫॥

ముమోచ చ శిలా శ్చైలో విశాలా స్సమనశ్శిలాః
మధ్యమే నార్చిషా జుష్టౌ ధూమరాజీ రివానలః॥ ౧౬॥

గిరిణా వీడ్యమానేన వీడ్యమానాని సర్వతః
గుహావిష్టాని భూతాని వినేదు ర్వికృతైస్సర్వరైః॥ ౧౭॥

౧౦. శ్రీరామునియొక్క శ్రేయోభివృద్ధికై సముద్రమును దాటించు నిశ్చయించుకొన్నవాడై, పున్నమమొదలగు పర్వదినములయందుఁ బొంగెడు సముద్రమువలెనే వానరశ్రేష్ఠుల కగుపడుచుం జెరిగెను.

౧౧. సముద్రమును దాటించి పురుచున్న మిత్రలేని శరీరముంగఁ జూడై యాకొండను బేతులుగాళ్లచే నుట్టిట్లుచెను.

౧౨. ఆకొండ బలవంతుడగు నాంజనేయునిచేఁ గడల్పబడినపై కెందుగడియలకాలము గడగడలాడెను అందలి పెట్టపువ్వులన్నియు రాతెను.

౧౩. అట్లు చెట్లనుండిరాలిన పరిమళయుక్తమగు పుష్పములయొక్క సమూహముచేత సంతతునుగప్పబడినదై యాపర్వతము పువ్వులకొండవలెఁ బోఁచెను.

౧౪. మహాబలశాలియగు నాతనిచే నట్లు బిసినదై యాకొండ, ముంచిసయేనుఁగు పొగరును గార్చికొనినట్లుగా జలము నెల్లెడఁ గ్రక్కెను.

౧౫. బలవంతుడగు నానుమంతునిచే బాధింపఁబడినదై మహేంద్రపర్వతము బంగారు, వెండి, కాటుక మొదలగువాని గుఱుతులను గలిగించెను.

౧౬. ఆపర్వతము మణిలతోఁగూడిన పెద్ద పెద్దబండలను, అగ్నిముూత్రుండు పొగనుగ్రక్కినట్లు పర్వతగర్భమందున్నజ్వాలతోడ వెడలఁ జిల్పెను.

౧౭. పర్వతము గడల్పఁబడినపుడు దాని గుహలయందున్న భూతములన్నియుఁ గడల్పఁబడినవై నవిగావున నవియన్నియు భీతిల్లి వికారముగ పోనిచే నెను.

స మహానత్వ సన్నాద శ్వేలపీడా నిమిత్తజః |
 పృథివీం పూరయామాస దిశ శ్చోపవనాని చ || ౧౦౦ ||

శిరోభిః పృథుభి స్పర్షా వ్యక్త స్వస్తిక లక్షణైః |
 వమంతః పావకం ఘోరం దదంశు ర్దశనై శ్చిలాః || ౧౦౧ ||

తాస్తదా సవిషైర్ద్రవైః కుపితై స్తే ర్మహాశిలాః |
 జజ్వలుః పావ కోద్దీప్తా బిభిదు శ్చ సహస్రధా || ౧౦౨ ||

యాని చాషధ జాలాని తస్మిన్జాతాని పర్వతే |
 విషఘ్నాన్యపి నాగానాం నశేకు శ్శమితుం విషమ్ || ౧౦౩ ||

భిద్యతేయం గిరి ర్భూతై రితి మత్వా తపస్వినః |
 త్రస్తా విద్యాధరాస్తస్మాదుత్పేతు స్త్రీనిగణైశ్చహ || ౧౦౪ ||

పానభూమిగతం హిత్వా హైమ మాసప్తభాజనమ్ |
 పాత్రాణిచ మహార్హాణి కరకాంశ్చ హిరణ్మయాన్ || ౧౦౫ ||

శేష్యా నుచ్ఛావచా నృత్యైశ్చ మాంసాని వివిధానిచ |
 అర్షభాణి చ చర్మాణి ఖడ్గాంశ్చ కనకత్సర్యాన్ || ౧౦౬ ||

కృతకంఠగుణాః క్షీబార క్తమా ల్యానులేపనాః |
 రక్తాతూః పుష్కరాతూశ్చ గగనం ప్రతిపేదిరే || ౧౦౭ ||

హార నూపుర కేయూర పారిహర్యధరా స్త్రినియః |
 విస్తృతా స్సస్తృతా స్తస్థు రాకాశే రమణైశ్చహ || ౧౦౮ ||

౧౮. పర్వతముగదలుటనిమిత్తముగాఁ గలిగిన యా గొప్పభూతములధ్వని యాకాశమందెల్లను, దిక్కులయందును, ఉద్వాసవనములయందును వ్యాపించెను.

౧౯. పడిగలవైనట్లని గుఱుతులచే, స్పష్టముగాఁ దెలియవచ్చుచున్న యుత్తమజాతినిగల సర్పములు భయంకరమగు నిష్పను గ్రక్కుచున్నవై కోఱలచే బండలను గఱచెను.

౨౦. అంతటఁ గోపముంజేందినవియు విషముతోఁ గూడినవియు నగు నాపాములచేఁ గఱవంబడిన యాపెద్దబండలు విఘ్నించే మందెను.

౨౧. ఆపర్వతమునఁ బుట్టినవై విషమును హరించుస్వభావముగల యోషధులును, ఆసర్పములవిషమును హరింపఁ జాలకపోయెను.

౨౨, ౨౩, ౨౪. తపస్సుగలవారగు విద్యాధరు లనుదేవత “లిపర్వతము భూతములతోఁడగూడ బ్రద్దలు నేయంబడు నేమి యనితలఁచి వెఱచి, తాము కల్లుద్రావుచోటనుండు బంగారుగిన్నెను, వెలగల యితరపాత్రలను, బంగారుగిండిలను, పచ్చడులను, సానావిధములగు భక్ష్యములను, బంగారుపిడులుగల పెద్దకత్తులను, ఎడ్డుచర్మముచేఁ జేయంబడిన డాక్కునుగూడ మాని యాఁడువాండ్రతోడ నాకాశమున కెగరిరి.

౨౫. కంతములందుఁ బుష్పమాలికలుగలవారును, కల్లుద్రాగి మత్తులైనవారును, ఎఱ్ఱనిపువ్వులను, పూతలనుగలవారును, ఎఱ్ఱవైన కన్నులుగలవారును నగు నావిద్యాధరు లాకాశముంజేందిరి.

౨౬. దండలను, అందెలను, భుజికిర్తులను, కడియములను, ధరించినవారగు విద్యాధరస్త్రీ లాశ్చర్యమందుచుఁ జిటునగవుంగలిగి తమమగలతోడ నాకాశమున నిలచియుండిరి.

బాహూనం స్తంభయామాస మహాపరిఘం సన్నిభమ్ |

ససాద చ కపిః కట్యం చరణౌ సంచుకోచ చ || ౩౫ ||

సంహృత్య చ భుజౌ శ్రీమాన్ తథైవ చ శిరోధరాన్ |

తేజ స్సత్త్వం తథా వీర్య మావివేశ స వీర్యవాన్ || ౩౬ ||

మార్గ మాలోకయన్దూరా దూర్ధ్వం ప్రణిహితేక్షణః |

రురోధ హృదయే ప్రాణా నాకాశ మవలోకయన్ || ౩౭ ||

పద్భ్యం దృఢ మవస్థానం కృత్వా స కపికుంజరః |

నికుంచ్య కర్ణౌ హనుమా నుత్పతివ్యన్తహాబలః ||

వానరాన్వానరశ్రేష్ఠ ఇదం వచన మబ్రవీత్ | ౩౮ ||

యథా రాఘవనిర్ముక్త శ్వర శ్వస్వసనవిక్రమః ||

గచ్ఛేత్తద్వద్గమిష్యామి లంకాం రావణపాలితామ్ | ౩౯ ||

సహ ద్రక్ష్యామి యది తాం లంకాయాంజనకాత్తజాన్ ||

అనేనైవ హి వేగేన గమిష్యామి సురాలయమ్ | ౪౦ ||

యదివాత్రిదివే సీతాం నద్రక్ష్యామ్యకృతశ్రమః ||

బద్ధ్వా రాక్షసరాజాన మానయిష్యామి రావణమ్ | ౪౧ ||

సర్వథా కృతకార్యోహ మేష్యామి సహసీతయా ||

ఆనయిష్యామి వా లంకాం సముత్పాత్య సరావణామ్ | ౪౨ ||

౩౫. మఱియు నాతండు గుదియలవంటిభుజములను గదలక విగియఁ
బట్టెను, నడుమును సన్నముచేసెను, కాళ్లు ముడుంచుకొనెను.

౩౬. కాంతియుఁ బరాక్రమమును గలవాఁడగు నాహనుమంతుఁ
డు భుజములను మెడను విగియఁబట్టిచే, బలదర్పములను బ్రతాపమును
బొందెను.

౩౭. మీదుఁగా నుంపఁబడిన చూపునుగలవాఁడై దూరము నుండి
చే మార్గముంజూచుకొనుచు, ఆకాశమున దృష్టినిలిపి ప్రాణములను గొ
మ్మునఁ జిక్కఁబట్టెను.

౩౮. మిక్కిలి బలశాలియు, వానరోత్తముఁడునునగు హను
మంతుండు పాదములను లెస్సగనూని, చెవులనిటికివట్టి యెగయఁబోవుచుఁ
ననతోడివానరులతోడ నిట్టులనియెను.

౩౯. “రామచంద్రునిచే విడువఁబడినబాణము వాయువేగముం
గలదై యెట్లుపోవునో యటువలెనే రావణునిచేఁబాలింపఁ బడుచున్నదగు
లంకకుఁ బోవఁగలవాఁడను.

Donated in Memory of
Late Sri P. H. V. Rao

౪౦. జనకరాజపుత్రునికయగు నీతాదేవిని లంకయందుఁ గనఁజాల
నైతి నేని, స్వర్గమున కిదేవేగమునఁ బోవుదును.

౪౧. స్వర్గముందును నీతాదేవిని గననేరనిచో నలయికలేనివాఁ
డనై తోడనే లంకకేగి రాక్షసరాజుగు రావణుం గట్టితెచ్చెదను.

౪౨. ఎన్నిమార్గముల నేనియు శ్రమపడి నీతాదేవిని దోడ్కొ
నివచ్చువాఁడను. లంకాద్వీపమునెల్లనున్నవిశిష్టమంత్రులనుఁ బిలువ
యెనను దేగలవాఁడఁ జూడీ !

సేవ ముక్త్యాతు హనుమాన్ వానరా న్వానరోత్తమః॥ ౪౩॥

ఉత్పాతాథ వేగేన వేగవా నవిచారయన్॥
సుపర్ణమివ చాత్మానం మేనే స కపికుంజరః॥ ౪౪॥

సముత్పతతి తస్మిన్ము వేగా త్తే నగరోహిణః॥
సంహృత్య విటపాన్ సర్వాన్ సముత్ప్లేఖః స్పృహంతితః॥ ౪౫॥

సమత్తి కోయప్తిమకాన్ పాదవా న్నుష్కశాలినః॥
ఉద్వహ న్నూరువేగేన జగామ విమ శేంబరే॥ ౪౬॥

ఊరువే గోద్ధతా వృతౌ ముహూర్తం కపిమన్వయుః॥
ప్రస్థితం దీర్ఘ మధ్వానం స్వబంధు మివ బాంధవాః॥ ౪౭॥

తమూరువే గోన్మథితా స్సాలా శ్చాన్యేనగోత్తమాః॥
అనుజగ్తుర్హనూమంతం సేన్యాశ్చ వ హాహితైః॥ ౪౮॥

సుపుష్పితాగై ర్బహుభిః పాదపై రన్వితః కపిః॥
హామహాన్మర్షతాకారో బభూ వాద్భుత రర్చనః॥ ౪౯॥

సారవంతో ధయేవృతౌ నృమజ్జ న్నవణాంభసి॥
భయాదివ మహేంద్రస్య పర్వతా వరుణాలయే॥ ౫౦॥

౪౩, ౪౪. అని వేగవంతుడగు వానరశ్రేష్ఠుండును నగు నాంజి నేయుండు వానరులతోడఁ బలికి ముందు వెనుక యోచింపకమీఁది కెగరెను. వానరోత్తముండగు నాతండు దన్ను గరుడనివలెను వలించికొనియెను.

౪౫. వేగముతోడ నాతం డట్టులగురుచుండఁగా నావర్వతమందు న్న చెట్లన్నియు విఱిగినకొమ్మలతోడన నాతనివెంటనే యొగిరెను.

౪౬. మదించిన లకుముకిపిట్టలతోడఁ గూడినవియు, మెండుకఁ బుష్పములనుగలవియునగు వృక్షములను దొడలవేగముచే నరించి, నిర్మలమైన యాకాశమున నాతండు సంచరించెను.

౪౭. అట్లు తొడలవేగముచే నెగిరినచెట్లు (నూర దేశమునకుఁబ యాణమై పోవుచున్నవానిని బంధువులు సాగనంపఁబోవునట్లు) రెండుగఁ జియిలకాలము తోడనేగెను.

౪౮. తొడలవేగముచే నెగరఁ గొట్టుఁబడినవియు. ఇతరములైనవి యు నగు గొప్పవృక్షములు (రాజును నేనలురెంబడించునట్లు) హనుమంతునివెంట నేగెను.

౪౯. చక్కగఁ బూచినకొసలుగల వృక్షములతోడఁ గూడిన వాఁడై హనుమంతుండను నావానరుండు ఐర్వతముంబోలి యాశ్చర్యకరముగ నగు పడువాండయ్యెను.

౫౦. అట్లాతనితోడ నెగిరినచెట్లు మరలి సముద్రముపైఁబడినపు డు వానిలోఁ జేవగలవి (ఇంద్రుని భయముచేఁబర్వతములునుంగినట్లు)న ముద్రమున మునిగెను.

స నానాకుసుమైః కీర్త్యః కపి స్సాంకుర కోరకైః |

శుశుభే మేఘసంకాశః ఖద్యోతైరివ పర్వతః ||

౫౧ ||

విముక్తా స్తస్య వేగేన ముక్త్యా పుష్కాణి తేద్రుమాః |

అవశీర్యంత సలిలే నివృత్తా స్సుహృదో యథా ||

౫౨ ||

లఘుత్వే నోపపన్నంత ద్విచిత్రం సాగరే పతత్ |

ద్రుమాణాం వివిధం పుష్పం కపివాయు సమీరితమ్ ||

౫౩ ||

తారాశత మివాకాశం ప్రబభౌ సమహర్ణవః ||

౫౩౪ ||

పుష్పైః ణానుబద్ధేన నానావర్ణేన వానరః |

బభౌ మేఘవహకాశే విద్యుద్గణ విభూషితః ||

౫౪ ||

తస్య వేగ సమాధూతైః ఘృష్టై స్తోయ మదృశ్యత |

తారాభి రభిరామాభి రుదితాభి రివాంబరమ్ ||

౫౫ ||

తస్యాంబరగతౌ బాహూ దదృశాతే ప్రసారితౌ |

పర్వతాగ్రా ద్వినిష్కాంతౌ పంచాస్యవివ పన్నగౌ ||

౫౬ ||

పిబన్నివ బభౌచాపి సోర్తిజాలం మహర్ణవమ్ |

పిపాసురివ చాకాశం దదృశే స మహాకపిః ||

౫౭ ||

౫౧. మేఘముతో సమానుడగు నావానరుండు చిగుళ్లతోడను మొగ్గలతోడను గూడిన పుష్పములచేతఁ గప్పబడినవాఁడై మిలుగుడు పురుగులచేఁ గప్పబడిన పర్వతమువలెఁ బ్రకాశించెను.

౫౨. అంజనేయుని వేగమునుండి విడువఁబడినచెట్లు పుష్పములను వలలి (సాగనంపివచ్చు స్నేహితులవలె) మరలినవై నీటియందుఁబడిను.

౫౩. తేలికయైనవియు, నానావర్ణములుగలవియు, గాలిచే నెగరఁగొట్టఁబడినవియునగు నానావిధములగు పుష్పములును సముద్రమునంబడియెను.

౫౩౪. అట్లు పుష్పములు రాలినందున సముద్రము, నక్షత్రముల నెఱుఁపిన యాకాశమువలెఁ బ్రకాశించెను.

౫౪. అనేకవర్ణములుగల పుష్పసమూహముచేత నెఱుఁపినహనుమంతుండు మెఱపులచే నలంకరింపఁబడిన మేఘమువలె నాకాశమందుఁ బ్రకాశించెను.

౫౫. అతనివేగముచేత నెగరఁగొట్టఁబడిన పుష్పములచేత నుదకము, ఉదయించి రవ్యముగ వెలుంగుచున్న నక్షత్రములచే నెఱుఁపిన యాకాశమువలెఁ గనంబడియెను.

౫౬. చాపఁబడినవియు, ఆకాశమందు వ్యాపించినవియు నగు నాతనిభుజములు, పర్వతముచివరనుండి వెలువడుచున్న యైదేనీతలల సర్పములవలెఁ గనంబడియెను.

౫౭. హనుమంతుండు డలలమొత్తముతోఁగూడిన మహాసముద్రమును బాసముచేయుచున్నట్లుగా, నాకాశమునుండి చూచువారికిఁ దోచెను. ఆకాశమును ద్రాగఁదలంచినవానివలెఁ గ్రిందనుండువారికిఁ గనంబడియెను.

తస్య విద్యుత్ప్రభాకారే వాయుమార్గానుసారిణః |

నయనే విప్రకాశేతే పర్వతస్థా వివానతా || ౫౦ ||

పింగేపింగాక్ష ముఖ్యస్య బృహతీ పరిమండలే |

చతుషీ సంప్రకాశేతే చంద్రసూర్యా విన్దితే || ౫౧ ||

ముఖం నాసికయా తస్య తామ్రయా తామ్ర మాబధా |

పంధ్యయా సమభిస్పృష్టం యథా తత్సూర్యమండలమ్ || ౫౨ ||

లాంగూలంచ సమావిధం ప్లవమానస్య శోభణే |

అంబరే వాయుపుత్రస్య శక్రధ్వజ ఇన్ద్రిచ్ఛితమ్ || ౫౩ ||

లాంగూలచక్రేణ మహాకా శుక్లదంష్ట్రా నిలాత్తజః |

వ్యరోచత మహాప్రాజ్ఞః పరివేషీన భాస్కరః || ౫౪ ||

స్నిగ్ధేశే నాభితామ్రేణ రరాజ స మహాకపిః |

మహతా దారితే నేవ గిరి శైలిక ధాతునా || ౫౫ ||

తస్య వానర సింహస్య ప్లవమానస్య సాగరమ్ |

కక్షాంతరగతో వాయు ర్జీమూత ఇవ గర్జతి || ౫౬ ||

భే యథా నిపతం త్యులూక హ్యుత్తరాంతా ద్వినిస్సృతా |

దృశ్యతే సానుబంధాచ తథా ప కపికుంజరః || ౫౭ ||

౧౮. ఆకాశమార్గమున నేగుచున్నట్టి యాహనుమంతుని యొక్క మెఱపులకాంతులు గ్రక్కుచున్నకన్నులు కొండయందుండు నన్నికణములవలె వెలుంగుచున్నవి.

౧౯. వానరశ్రేష్ఠుడగు నాంజనేయునియొక్క పింగళవర్ణ మైనట్టియు, విశాలమై గుండ్రమైనట్టియుఁగన్నులు దయించుచున్న చంద్రసూర్యులవలె వెలుంగుచున్నవి.

౨౦. ఆతనియొక్క యెఱ్ఱనిముఝచే రాగివలె నెఱ్ఱనైనముఖము, సంభ్యాకాలముచేఁ నంటబడిన సూర్యమండలమువలెఁ బ్రకాశించెను.

౨౧. సముద్రమును దాటుచున్న యాంజనేయునియొక్క నిడువైవంకరగా మీఁదికత్తబడినతోఁక యాకాశమున నింద్రధనుస్సువలెఁ బ్రకాశించెను.

౨౨. తెల్లనిదంతములు గలవాఁడును, సమస్తమెఱింగినవాఁడును, పొడ్డవాఁడునునైన వాయుపుత్రుఁడు (అంజనేయుఁడు) మండలమధ్యముననున్న సూర్యునివలె దనతోఁకయొక్క వలయమునం బుండి వెలింగెను.

౨౩. ఆవానరోత్తముఁడంతటను నెఱుఁపుగనున్న, తోఁకయొక్క మొదటిభాగముచే, బ్రద్దలునేయింబడిన గొప్పమణిలబండ్లతోఁ గూడిన కొండవలె నెఱుఁపెను.

౨౪. వేగముతో సముద్రమునుదాటుచున్న యావానరోత్తముని యొక్క చంకలం దగిలికొన్న గాలి మేఘములవలె ధ్వనించుచున్నది.

౨౫. ఉత్తరమునఁగొననుగలిగి పడుచున్నతోఁకచుక్క యాకాశమందెట్లుకనబడునో యటువలెనే వానరోత్తముఁడగు హనుమంతుఁడ రమున వ్రేలుచున్న తోఁకతోడ దక్షిణముఖముగఁ బ్రసరించెను.

ఐత తత్సంగ సంకాశో వ్యాయత శ్శుశుభే కపిః |
ప్రవృద్ధివ మాంశగః కక్ష్యయా బధ్యమానయా || ౬౬ ||

ఉపరిష్టా చ్ఛరీరేణ ఛాయయా చా వగాఢయా |
సాగరే మారుతావిష్టా నా రివాసీ త్రదా కపిః || ౬౭ ||

యం యం దేశం సముద్రస్య జగామ స మహాకపిః |
స స తస్యోగువేగేన సాన్తాదధివ లక్ష్యతే || ౬౮ ||

సాగర స్మార్తి జాలానా మురసా శైలవర్ష్టామ్ |
అభిఘ్నం స్తు మహావేగః పుష్టువే స మహాకపిః || ౬౯ ||

కపివాతి శ్చ బలవాన్ మేఘవాత శ్చ నిస్సృతః |
సాగరం భీమనిర్ఘోషం కంపయామానతు ర్భృశమ్ || ౭౦ ||

వికర్ష న్నూర్తి జాలాని బృహంతి లవణాంభసి |
పుష్టువే కపిశార్దూలో వికిర న్నివ రోదసీ || ౭౧ ||

మేఘమందర సంకాశా నుద్ధతాన్ సమహర్ణవే |
అత్యక్రామ వ్యహావేగ సరంగాన్ గణయన్నివ || ౭౨ ||

౬౬. చనుచున్న సూర్యునితోఁ దుల్యముగు తేజస్సుగలవాఁడును నిడుపగు మేనుగలవాఁడును నగునాతఁడు, నడఁమునఁగట్టఁబడిన త్రాటిచే నెప్పిన గొప్పయేనుంగువలెఁ దోచెను.

౬౭. నీటికిఁబైనున్న మేనిచేతను, నీటిసంటియున్న తననీడచేతను హనుమంతుఁడు సముద్రమున గాలితాఁకున నడుచునొడవలె నుండెను.

౬౮. ఆంజనేయుఁడు సముద్రముపై నేయేచోట జేరఁజూపుచుం దెసొ యాయాచోటెల్ల నాతనితోడలపైనిగాలి సోకి యలలుపుట్టుట మొదలగు వికారములతోడ వెట్టిపట్టినదానివలె నుండెను.

౬౯. మిక్కిలి వేగముతో నేగుచున్న యావానరోత్తముఁడు, షర్వ తాకృతిం గలవియగు నలలమొత్తములను జూమ్ముచేఁ దొడరఁగ్రుమ్ముచుం దాఁటి పోవుచుండెను.

౭౦. అట్లు చనుచున్న బలవంతుఁడగు వానరునియొక్క వేగముచేఁ గలిగినవాయువుచేతను మేఘములవాయువుచేతను భయంకరముగ ధ్వనించు చున్న సముద్రము మిక్కిలి చలించెను.

౭౧. అవణసముద్రమునందలి పెద్దయలలమొత్తముల నెరయుచు, వానరశ్రేష్ఠుండుగు నాతఁడు భూమియాకాశముల వేఱుపఱచువానివలె నొనెను.

౭౨. ఆ మహావేగముగలవాఁడుగు హనుమంతుఁడు సముద్రమున మేరుమందర షర్వతములతోఁ దుల్యములుగ లేచుచున్నయలలను లెక్కించు చున్నవానివలె దాఁటెను.

తస్య వేగసముద్ధూతం జలం సజలదం తదా |
అంబరస్థం విబభ్రాజ శారదాభ్ర మివాతతమ్ || 23 ||

తిమి నక్ర యుషాః కూర్మాదృశ్యం తే విస్మతాస్తదా |
వస్త్రాపకర్షణే నేన శరీరాణి శరీరిణామ్ || 24 ||

ప్లవమానం సమీక్ష్యౌథ భుజంగాస్సగరాలయాః |
వ్యోమ్ని తం కపిశార్దూలం సుహృద్భి ఇతి మేనిరే || 25 ||

దశయోజన విస్తీర్ణా త్రింశద్యోజన మాయతా |
ఛాయా వానరసింహస్య జలే చారుతరాధవత్ || 26 ||

శ్వేతాభ్ర ఘనరాజీవ వాయుపుత్రానుగామినీ |
తస్య సా శుశుభే ఛాయా వితతా లవణాంభసి || 27 ||

శుశుభే స మహాతేజా మహాకాయో మహాకపిః |
వాయుమార్గే నిరాలంబే పక్షవానివ పర్వతః || 28 ||

యేనాసౌ యాతి బలవాన్ వేగేన కపికుంజరః |
తేన మార్గేణ సహసా ద్రోణీకృత ఇవార్ణవః || 29 ||

అపాతే పక్షిసంఘానాం పక్షిరాజ ఇవ ప్రజన్ |
హనునూన్ మేఘజాలాని ప్రకర్షన్తా గుతో యథా || 30 ||

౭౩. అతనివేగముచే సముద్రమునుండి యెగరగొట్టబడిన యువ
ము మేఘములతోఁగూడి యాకాశమందుండి, శరవృతువునందలి మేఘ
ములవలె నిర్మలమై ప్రకాశించెను.

౭౪. అట్లు సముద్రోదకము మీదికెగిరినందున, లోపలనుండిన పె
ద్దచేఁజలును మొసళ్లును చిఱుతచేఁచలును, పైనున్నబట్టను దీయఁగాఁ జెలి
యవచ్చు శరీరమువలెఁ దేటుగ నగుపడియెను.

౭౫. అటుపై, సముద్రమునందుండు సర్పములు, సముద్రమును
దాటుచున్న వానరోత్రముని యాకాశమునంగాంచి కరుడుఁడని తలఁ
చెను.

౭౬. పదియోజనములవెడల్పును, ముప్పదియోజనములనిడువు
చు గల హనుమంతునినీడ సముద్రపు నీటిపై రమ్యమై తోఁచెను.

౭౭. లవణసముద్రమున వాయువుత్రుండగుహనుమంతునాశ్రయం
చి పోవుచున్నదగు విరివిగలయాతనినీడ తెల్లనిమేఘముల నడుచునున్న నీటి
మబ్బువలె నగుపడియెను. (నీటిమబ్బునఁగా వర్షించుటకు నీర్థముగానున్ననల్లి
నిమేఘము.)

౭౮. మిక్కిలి దర్పముగలవాఁడును గొప్పశరీరముగలవాఁడును నే
ను నాగొప్పవానరుఁడు, ఆధారమేపాటియులేని యాకాశమునఁ జెక్కులుగ
లవర్ణతమువలె నుపెను.

౭౯. వానరశ్రేష్ఠుఁడగు నాబలవంతుఁడేమార్గమున వేగముతోఁజూడె
నో యామార్గము వెంటనే సముద్రము దోనెవలెఁ బల్లమై తోఁచెను.

౮౦. హనుమంతుఁడు మార్గమున, పక్షులసమూహమునడుచునున్న
చుట్టిరాజువలె నేగుచు, వాయుదేవునివలె మేఘములందోలుచు నుపెను.

పాండు రామణ వర్ణాని నీలమాంజిష్ఠ కానిచ|

కపినా కృష్యమాణాని మహాభ్రాణి చకాశిరే||

౧౧

ప్రవిశేన్నభ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునః పునః|

ప్రచ్ఛన్నశ్చ ప్రకాశశ్చ చంద్రమా ఇవ లత్యతే||

౧౨

ప్లవమానం తు తందృష్ట్వా ప్లవంగం త్వరితం తదా|

వవర్షుః పుష్పవర్షాని దేవగంధర్వ దానవాః||

౧౩

తతాప న హి తంసూర్యః ప్లవంతం వానరోత్తమమ్||

౧౩౪

సిషేవేచ తదావాయూ రామకార్యార్థసిద్ధయే|

ఋషయస్తుప్తుపు శ్చైచ్ఛనం ప్లవమానం విహాయనమ్||

౧౩౫

జగుశ్చ దేవగంధర్వాః ప్రశంసంతో మహాజనమ్||

౧౩౬

నాగాశ్చ తుష్టుప్తర్యతౌ రతౌంసి విబుధాః ఖిగాః|

ప్రేక్ష్యసర్వే కపివరం సహసా విగతక్లమమ్||

౧౩౭

తస్మిన్ ప్లవగశార్దూలే ప్లవమానే హనూమతి|

ఇత్వాకుకుల మానాథీ చింతయామాస సాగరః||

౧౩౮

సాహాయ్యం వానరేంద్రప్య యదినాహం హనూమతః|

కరిష్యామి భవిష్యామి సర్వవాచ్యో వివక్షతామ్||

౧౩౯

౮౧. తెలుపునెలుపురంగులను, పసపువర్ణమును నీలవర్ణమునుగల మేఘములు హనుమంతునిచే నాక్రమింపబడి యొప్పెను.

౮౨. మేఘములమొత్తమునంజొచ్చుచు నవ్విడవ్విడు వెలువడుచు నాతండు, మఱుంగువడుచు వెలిచడుచునున్న చంద్రునివలెఁగనంబడియె.

౮౩. అట్లైగరిచనుచున్న వానరునిఁగాంచి యవ్విడు చేవతలు గంధర్వులు దానపులును శీఘ్రముగాఁ బువ్వులవాన గురిసిరి.

౮౩౪. అట్లునముద్రమును దాటుచున్న వానరోత్తమునిఁజూచుచు దనవేడిమి చూపఁడయ్యెను.

౮౩౫, ౮౩౬. శ్రీరామునియొక్క కార్యము బాగుపడవలయుననునిచ్చుతో వాయుదేవుండాంజనేయునకనుకూలుండై మెలఁగెను. ఆకసమునదాఁటుచున్నయాతని ఋషులు స్తోత్రమునేసిరి. మిక్కిలి దర్పముగల యావానరుని దేవగంధర్వులు పొగడుచుఁ బాడిరి.

౮౩. యక్ష రాక్షసులును, దేవతలును, వక్షులును బాములును మొత్తములై బడలిక యేమాత్రములేనివాడగు నావానరోత్తమునిఁ గనిపొగడిరి.

౮౩. వానరశ్రేష్ఠుడగు నాంజనేయుండట్లు దాఁటుచుండఁగా, ఆ ద్వేషువంశముయొక్క డేమమును గోరుచున్నవాడగు సముద్రుం డిట్లు యోచించెను.

౮౪. “వానరశ్రేష్ఠుడగు హనుమంతునకు నేను సహాయముచేయనేని, లోకమున ననుకొనువారికి సర్వవిధములచేతను నిందకుఁ బాఠ్రుఁడగుదును”.

అహ మిత్వోకునాథేన సగరేణ వివర్ధితః|

ఇత్వోకు సచివ శ్చాయం నావనీదితు మర్హతి||

౮౯||

తథామయా విధాతవ్యం విశ్రమేత యథాకపిః|

శేషంచ మయి విశ్రాంత స్సుఖేనాతి పతివ్యతి||

౯౦||

ఇతికృత్వా మతింసాధ్వీం సముద్రశ్శన్న మంభసి|

హిరణ్యనాభం మైనాక మువాచ గిరిసత్తమః||

౯౧||

త్వమిహ సురసంఘానాం పాతాళ తలవాసినామ్|

దేవరాజ్ఞా గిరిశేష్ఠ పరిఘ స్సన్ని వేశితః||

౯౨||

త్వమేషాం జాతవీర్యాణాం పునరే వోత్పతివ్యతామ్|

పాతాళ స్యాప్రమేయస్య ద్వార మావృత్య తిష్ఠసి||

౯౩||

తిర్యగూర్ధ్వ మథశ్చైవ శక్తిస్తే శైల వర్ధితుమ్|

తస్మాత్సంచోదయామి త్వాముత్తిష్ఠ గిరిసత్తమ||

౯౪||

౯౯. “ఇత్యైవ కులసంభవుడగు సగరచక్రవర్తిచే నేను వృద్ధి పొందింపఁ బడితిని. ఈతండో ! కులమువానికి మిత్రుఁడగుకావున నీతం డెంతబహుళిక పొందఁదగినవాఁడు గాఁడు.

౧౦. కావున నీవానరుఁడెట్లు బహుళిక తీర్చికొనఁజలంచునోయిట్లు నే నమర్షవలయును. నాఁడయందునించి యలుపుచీర్చికొనునేనిఁ దక్కినత్రో వను సుఖముగఁ దాఁటఁగలందు”

౧౧. అనితలంచి మనస్సును మెత్తపఱచి, బంగారు శిఖరములుగ లిగి యువకమునం దహరియన్నవాఁడగు మైనాకుండునుఁరవ్వుతో త్రముని తోనిట్లనియెను.

౯౨, ౯౩, ౯౪. ఓవర్షతశ్రేష్ఠుఁడ ! నీవు దేవేంద్రుని యాజ్ఞచేత, పాతాళలోకమునందు వసించుచుండు రాక్షసులగుంపుల కినుపకట్లగుడి యవలె నుంపఁబడియున్నావు. అప్పటికప్పటికిఁ బ్రబలురై మీఁది కెగఁయిం బోవు రాక్షసులకై, నీవు మితిలేనిదగు పాతాళద్వారమునడ్డగించినిలచియు న్నావు. క్రిందికిని మీఁదికిని బ్రక్కలకును బెఱుగునట్టిశక్తి నీకుఁగలదు గా వున నట్లునేయ నిన్నుఁగోరెదను, పెఱుగుమా ! యర్హతోత్తమా !

సవవ కపిశార్దూల స్తాముపర్యేతి వీర్యవాన్ |

హనుమాన్ రామకార్యార్థం భీమకర్తా ఖమాప్లుతః || ౯౫ ||

అన్యసాహ్యం మయా కార్య మిత్వోక్తుకుల వర్తినః |

మమ హిత్వోకవః పూజ్యాః పరం పూజ్యతమాస్తవ || ౯౬ ||

మమసాచివ్య మస్మాకం ననఃకార్య మతిక్రమేత్ |

కర్తవ్య మకృతంకార్యం సతామన్య ముదీరయేత్ || ౯౭ ||

సలిలాదూర్ధ్వము త్తిష్ఠ తిష్ఠ త్వేష కపి స్త్వయి |

అస్మాక మతిథిశ్చైవ పూజ్యశ్చ ప్లవతాంవరః || ౯౮ ||

చామీకర మహానాభ దేవగంధర్వ సేవిత |

హనుమాం స్త్వయి విశ్రాంత స్తతశ్శేషం గమిష్యతి || ౯౯ ||

కాకుష్ఠ స్యాన్మృశంస్యం చ మైథిల్యాశ్చ వివాసనన్ |

శ్రేణంచ ప్లవగేంద్రస్య సమిక్ష్యోత్థాతు మర్హసి || ౧౦౦ ||

హిరణ్యనాభో మైనాకో నిశమ్యలవణాంభసః |

ఉత్పాత జలాత్కర్ణం మహాద్రుమ లతాయుతః || ౧౦౧ ||

స సాగర జలం భిత్వా బభూ వాభ్యుత్థిత స్తదా |

యథా జలధరం భిత్వా దీప్తరశ్మి ర్దివాకరః || ౧౦౨ ||

౯౫, ౯౬, ౯౭, ౯౮, ౯౯. శ్రీరామునికార్యమునకై యాకాశమున కెగరుటయను భయంకరమగుకార్యముగల వానరో త్రముండగు నీ హనుమంతుడు నీమీఁదుగాఁజోపుచున్నాఁడు. ఇట్వేకువంశమువారికిఁ బరిచర్యచేయుచున్న యాబలవంతునకుఁ దోడ్పడుట నాకు విధియైనది. ఏలనంటివేని, ఇట్వేకువంశపురాజులందఱును నాకుఁబూజ్యులు. అట్లే నీకును బూజార్హులుగుమా! నేఁడెచ్చనదిచేయుము! నామాటమీఱకుము! యోగ్యులగువారు చెప్పెడుపనిని జేయనిచో వారి కాగ్రహముగలుగును. నీటినుండి వెలువడుము. వానరుని నీపై నిలువనిమ్ము! సముద్రమును దాఁటెడఁవారిలో మేటియభోతలంపఁదగిన యీ హనుమంతుడు నాకతిథియుఁ బూజ్యుఁడు నగును. బంగారు శిఖరములను గలిగి, దేవ గంధర్వాదులచేఁగొలువంబడిన వాఁడ! ఈ యాంజనేయుఁడు నీపైనిలిచి యలుపుఁ దీర్చికొనితక్కినత్రోవ నేగంగలఁడు.

౧౦౦. శ్రీరామచంద్రునియొక్కదయాగుణమును, నీత పరదేశమున నవయుటయు, హనుమంతుఁడు శ్రమపడుటయుఁదలంచి నీవు త్వరపడి లేచుటయు క్తము (మైనాకుండ)

౧౦౧. బంగారు శిఖరములచే నెప్పినవాఁడగు మైనాకుండు సముద్రునిమాట లాలించి పెద్దవృక్షములతోడను తీరగెలతోడనుగూడి నీటనుండి వేగమున వెలువడియెను.

౧౦౨. ఆమైనాకుండు, మేఘమును బ్రద్దలనేనికొని వెలువడి సూర్యుండు వెలుంగునట్లుగా నుదకమునుభేదించుకొని యుప్పడు వెలువడి యొప్పెను.

స మహాత్మా ముహూర్తేన వర్వత స్ఫులిలావృతః |
దర్శయామాస శృంగాణి సాగరేణ నియోజితః || ౧౦౩ ||

జాతకుంభమయై శృంఖైః సుకిన్నర మహారజైః |
అదిత్యోదయ సంకాశైః రాలిఖద్భి రివాంబరమ్ || ౧౦౪ ||

తస్య జాంబూనదమయై శృంఖైః సుదృఢ సముత్థితైః |
అకాశం శస్త్రసంకాశ మభవత్కంచనప్రభమ్ || ౧౦౫ ||

జాతరూప మయైశృంఖైః ర్భాగిజమైనైః స్వయంప్రభైః |
అదిత్య శతసంకాశ సస్పృశవ ద్గిరినత్తమః || ౧౦౬ ||

త ముత్థిత మసంగేన హనుమా నగ్రతస్థి తమ్ |
మధ్యే లవణతోయస్య విఘ్నో యమితే సిన్ధ్యతః || ౧౦౭ ||

స త ముచ్చిత మత్యర్థం మహావేగో మహాకపిః |
ఉరసా పాతయామాస జీమూతమివ మారుతః || ౧౦౮ ||

సతదా పాతిత స్తేన కపినా షర్వతోత్తమః |
బుద్ధ్యా తస్య కపే ర్వేగం జహర్ష చ ననంద చ || ౧౦౯ ||

౧౦౩, ౧౦౪. గొప్పదేహముగలవాడగును, బలముచేఁ జుట్టెంబడినవాడగును, బంగారుమయములై కిన్నరులు మొదలగు దేవతలనుగలిగి సూర్యోదయముతోఁ దుల్యములై యొప్పి యాకాశములోఁడ సెరయుచున్నట్లుండు శిఖరములతోఁ గూడినవాడగును నగు నావర్వత్రశేషుండు సముద్రుని ప్రేరణచేత శీఘ్రమునన తనశిఖరములను జూపెను.

౧౦౫. నీటినుండి యవ్వడు వెలువడినట్టియు, బంగారముయొక్క కాంతులు గ్రక్కునట్టియు పర్వతశిఖరములచేత ఖర్గముయొక్క ఛాయగలిగిన (నల్లవై యున్న) యాకాశము బంగారపు కాంతిని గలదయ్యెను.

౧౦౬. పయిడిచేఁ గలిగినవై స్వభావస్థితిమగుకాంతిచే వెలుగుచున్న శిఖరములనుగలిగి యావర్వత్రశేషుండు నూటుమంది సూర్యులతోఁ దుల్యమగుకాంతిని గలవాడయ్యెను.

౧౦౭. ఒంటరిగా వెలువడినదియు, తనముంచునిలచినదియు, నగు పర్వతముంగాంచి హనుమంతుండు, ఇది లవణసముద్రమునడుమ గలగు నట్టి విఘ్నము' అని నిశ్చయించికొనియెను.

౧౦౮. మిక్కిలి యున్నతింగాంచి యెదుటనిలచిన మైనాకుని, మితిలేనివేగముగల యాహనుమంతుండు (వాయువు మేఘమును దోలునట్లు) ఊమ్ముచేఁ బడనడిచెను.

౧౦౯. ఆ పర్వతోత్తముడగు మైనాకుఁ డప్పు డావానరునిచేఁ బడఁగొట్టఁబడిన యాతనివేగము నెఱిగినవాడై పలుమాఱు సంతసించెను.

త మాకాశ గతంవీర మాకాశే సముపస్థితః।

ప్రీతో హృష్టమనా వాక్య మబ్రవీ త్పర్వతః కపిమ్॥ ౧౧౦॥

మానుషం ధారయన్ రూప మాత్మన శ్శిఖరేస్థితః॥ ౧౧౧॥

మహారం కృతవా న్కర్త త్వ మిదం వానరోత్తమ।

నిపత్య మమశృం గేషు విశ్రమస్వ యథా సుఖమ్॥ ౧౧౨॥

రాఘవస్య కులేజాతై రుదధిః పరివర్ధితః।

స త్వాం రామహితే యుక్తం ప్రత్యర్షయతి సాగరః॥ ౧౧౩॥

కృతే చ ప్రతికర్తవ్య మేషధర్మ సునాతనః।

పోయం తత్ప్రీతికారాధీ త్వత్త సుమ్తాన మర్హతి॥ ౧౧౪॥

త్వన్నిమిత్త మనే నాహం బహుమానా త్ప్రచోదితః।

తీష్ఠ త్వం కపిశార్దూల మయి విశ్రమ్య గమ్యతామ్॥ ౧౧౫॥

యోజనానాం శతంచాపి కపి రేష సమాప్లుతః।

తవసానుషు విశ్రాంత శ్శేషం వక్రమతా మితి॥ ౧౧౬॥

త దిదం గంధవ త్స్విదు కందమూలఫలం బహు।

త దాస్వాద్య హరిశ్రేష్ఠ విశ్రాంతో నుగమిష్యసి॥ ౧౧౭॥

౧౧౦, ౧౧౧. ఆకాశమందున్నవాడును, సంతోషించిన వాడును, మెచ్చినమనస్సుగలవాడునునగు మైనాకుడు మనస్సు రూపమును భరించి శిఖరములపై నిలచి, యాకాశమందున్న వీరుండగు వానరుంగూర్చి యిట్లునెను.

౧౧౨. ఓవానరోత్తముండ! చేయనసాధ్యమగు నింతటిపనిని జేసి నవాడవైతివి. నాశిఖరములపైఁ గొంతనేపునిలచినవాడవై బాగుగ నల సట దీర్చికొనుము.

౧౧౩. శ్రీరామునికులమునందుఁ బుట్టిన పూర్వులచేత సముద్రుండఁ బృథ్విపొందినవాడు. కావున నాతండు రామకార్యమందు వర్తించిన ని న్నుండ బూజించుచున్నాఁడు.

౧౧౪. ఒకయువకారము చేయఁబడినపుడు దానికిమాటు నేయ వలయుననుట పెద్దలమతము. పూర్వము శ్రీరామునికులమువారిచే మేలు గాంచిన యాశముద్రుండఁ మఱుమేలు నీకుఁజేయఁదలంచి యున్నాఁడు. నీవాతనిగౌరవించి యువచారముంగొనుట న్యాయము గుమా!

౧౧౫, ౧౧౬. ఈవానరుడు సూతాదుడలదూరమును సరకునే యక దాటుచున్నాఁడు. నీచరియలందుఁ గొంతనేదఱివికొని మిగిలినత్రో వను జననిమ్మని, నీకొఱకునేను సముద్రునిచే మన్ననతోఁ బ్రేరేరింపఁబడి నవాడవైతిని. ఓ వానరోత్తమ నాయందునిలచి యలుపు దీర్చికొని పోదువుగాక.

౧౧౭. ఓవానర శ్రేష్ఠుడా! మీదఁజెప్పినట్లుగాఁ బరిమళముగ లట్టియు రుచిగలట్టియుఁ దుంపలను వేళ్లను ఖతములను లెస్సగననుభవించి యలుపు దీర్చికొని పోదువు లెమ్ము!

అస్మాక మపి సంబంధః కపిముఖ్య త్వయా స్తివై ।

ప్రఖ్యాత స్త్రిమ లోకేషు మహాగుణ పరిగ్రహాః॥ ౧౧౮॥

వేగవంతః ప్లవంతో యే ప్లవగా మారుతాత్తజః ।

తేషాం ముఖ్యతమం మన్యే త్వామహం కపికుంజర॥ ౧౧౯॥

అతిథిః కిల పూజార్హః ప్రాకృతోపి విజానతా ।

ధర్మం జిజ్ఞాసమానేన కింఘన స్త్వాదృశో మహాత్మా॥ ౧౨౦॥

త్వంహి దేవవరిష్ఠస్య మారుతస్య మహాత్మనః ।

పుత్రస్తస్యైవ వేగేన సదృశః కపికుంజర॥ ౧౨౧॥

పూజితే త్వయి ధర్మజ్ఞ పూజాం ప్రాప్నోతి మారుతః ।

తస్మాత్త్వం పూజనీయోమే శృణు చాప్యత్రకారణమ్॥ ౧౨౨॥

పూర్వం కృతయుగే తాత పర్వతాః పక్షిణోభవన్ ।

తేభిఃక్తు ర్దిశ సుర్వా గరుడానిల వేగినః॥ ౧౨౩॥

తతస్తేషు ప్రయాతేషు దేవసంఘా సుహృద్భిః ।

భూతాని చ భయం జక్తుస్తేషాం పతన శంకయా॥ ౧౨౪॥

౧౧౮. వానరోత్తముడా! నీతోడ మాకగుసంబంధము గొప్పవా
రిచేతను సంగీకరింపబడినది. మూడు లోకములయందును బ్రసిద్ధమైనది
యంగా నున్నదినుమా!

౧౧౯. వాయుపుత్రుడవగునా వానరోత్తమా! ఏవానరులు వేగ
ముగలవారై దాటుచున్నారో, వారలలో నెల్ల మొదటివానిగా నిన్నై
న్నెదను.

౧౨౦. ధర్మము నెఱుంగగోరువారిచేతను, ఎఱుంగు చున్నవారిచే
తను, నీచుండేనియు నతిథిగావచ్చినవాడు పూజార్హుడు గదా! ఇంక
నీజోటిబాడ్డవాడు పూజార్హుడని వేఱుగఁజెప్పవలెనా?

౧౨౧, ౧౨౨. ఒవానరోత్తమా! నీవు దేవతలలో శ్రేష్ఠుడను
గొప్పవాడునునైన వాయుదేవునకుఁ బుత్రుడవుగదా! వేగమునను నాత
నితో సమానుడవు. నీవు పూజింపఁబడితివేని వాయుదేవుండు పూజనుజెం
దినవాడగుచున్నాడు గావున నీవు నాకుఁ బూజార్హుడవైతివి. ఇట్లుగూ
కుఁ గారణముంగూడఁ జెప్పెదవినుము.

౧౨౩, ౧౨౪. ఓతండ్రీ! పూర్వము కృతయుగమందుఁ బర్వతము
లు పడులవలె నన్నిదిశలయందును గరుడునియొక్కయు వాయుదేవునియొ
క్కయు వేగమువంటి వేగముంగలిగి యెగిరిపోవుచుండెను. అట్లు పర్వతము
లుపోవుచుండగా దేవతలసమూహములును ఋషులును సర్వభూతములును
పర్వతములు తమపైఁ బడునేమోయని మిక్కిలి భయమొందెను.

తతః క్రుద్ధ స్సహస్రాక్షః పర్వతానాం శతక్రతుః |

పతాం శ్చిచ్ఛేద వజ్రేణ తత్రతత్ర నహస్రశః || ౧౨౫ ||

స మాముపగతః క్రుద్ధో వజ్ర ముద్యమ్య దేవరాట్ |

తతోహం సహసా క్షిప్త శ్వసనేన మహత్త్వనా || ౧౨౬ ||

అస్తికలవణతోయే చ ప్రక్షిప్తః ప్లవగోత్తమ |

గుప్తపక్ష సమగ్రశ్చ తవపిత్రా భిరిషేతః || ౧౨౭ ||

తతోహం మానయామి త్వం మాన్యోహి మమమారుతః |

త్వయా మేహ్యేష సంబంధః కపిముఖ్య మహాగుణః || ౧౨౮ ||

అస్మిన్నేవం గతేకార్యే సాగరస్య మమైవచ |

ప్రీతిం ప్రీతమనాః కర్తుం త్వ మర్హసి మహాకపే || ౧౨౯ ||

శ్రమం మోక్షయ పూజాంచ గృహాణ కపినత్తమ |

ప్రీతించ బహుమన్యస్వ ప్రీతోస్మి తవదర్శనాత్ || ౧౩౦ ||

ఏవముక్తః కపిశ్రేష్ఠ స్తం నగోత్తమ మబ్రవీత్ |

ప్రీతోస్మి కృత మాతిథ్యం మన్య రేహిషనీయతామ్ || ౧౩౧ ||

త్వరతే కార్యకాలో మే అహశ్చాప్యతి వర్తతే |

ప్రతిజ్ఞాశు మయాదత్తా నస్థాతవ్య మిహంతరే || ౧౩౨ ||

౧౨౫, ౧౨౬. వేయి యజ్ఞములంజేసినవాడగు దేవేంద్రుడూ ఘాతములు భీతిల్లుటంగని కొండలపై నలిగి వానితెచ్చులను జూచినచోట నెల్లముక్కలువడ నఱిగెను. అట్టియింద్రుడూ నన్నునుగని కోపించి వజ్రమునెత్తికొని చేరవచ్చెను, కాని యదృష్టవశమున నేను బుత్యాత్ముడగు వాయుదేవుని కృపచే శీఘ్రమున నిటుచిమ్ము బడితిని.

౧౨౭, ౧౨౮. ఓవానరోత్తమ యీలవణసముద్రమునఁ ద్రోయంబడినవాడవై తెక్కలుగాపాడుకొని, కొడువలేనివాడనుగా నీతండ్రిచే రక్షింపబడితిని. కావుననే నిన్నునేను గౌరవించుచున్నాడను. నీజనకుండు నాకు బాబ్బుడగుదా! ఓవానరోత్తమ! నీతోడనాకుఁగలిగిన యీ సంబంధము మిక్కిలియోగ్యమైనది.

౧౨౯. ఓమహాత్ముడ! నేనుజెప్పనట్లుగా నతిథిపూజనంగీకరించి సంతోషించినవాడవై నాకును సముద్రమునకును సంతోషమునుగలిగించుట తగును.

౧౩౦. వానరోత్తమ! అలుపునుదీర్చికొనుము! పూజనంగీకరింపుము! సఖ్యము నాదరింపుము! నినుంగనుటచే సంతోషించితిని.

౧౩౧, ౧౩౨. ఇట్లుపలుకంబడినవాడై వానుకుంతుడవర్చితముతో నిట్లనియె. ఓమైనాక! అతిథిపూజ చేయంబడినట్లే తలంపుము. నీవు కోపమునుమానుము. నాకుంగలకార్యము నన్ను ద్వారపెట్టుచున్నది. దినము పూర్తియగుచున్నది. మార్గమధ్యముననిలువననివ్రతిజ్ఞ చేసికొనియున్నాను.

ఇత్యుక్త్వా పాణినా శైల మాలభ్య హరిపుంగవః |
 జగా మాకాశ మావిశ్య వీర్యవా స్ప్రిహసన్నివ || ౧౩౩ ||
 సపర్వత సముద్రాభ్యాం బహుమానా దవేక్షితః |
 పూజిత శోచపపన్నాభి రాశీర్భి రనిలాత్మజః || ౧౩౪ ||
 అథోర్ధ్వం దూర ముత్పత్య హిత్వా శైల మహర్ణవౌ |
 పితృఃపంథాన మాస్థాయ జగామ విమలేంబరే || ౧౩౫ ||
 భూయ శోచర్థగతిం ప్రాప్య గిరిం త మవలోకయత్ |
 వాయుసూను ర్నిరాలంబే జగామ విమలేంబరే || ౧౩౬ ||
 తద్ద్వితీయం హనుమతో దృష్ట్వా కర్త సుదుష్కరమ్ |
 ప్రశశంసు స్ఫురా స్పర్శే సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః || ౧౩౭ ||
 దేవతాశ్చాభవన్ హృష్టా స్తత్రస్థా స్తస్యకర్తౄణా |
 కాంచనస్య సునాభస్య సహస్రాక్షశ్చ వాసవః || ౧౩౮ ||
 ఉవాచ వచనం ధీమాన్ పరితోషా త్సగద్గగమ్ |
 సునాభం పర్వతశ్రేష్ఠం స్వయమేవ శచీపతిః || ౧౩౯ ||
 హిరణ్యనాభ శైలేంద్ర పరిత్పష్టాస్తితే భృశమ్ |
 అభయంతే ప్రయచ్ఛామి తిష్ఠ సౌమ్య యథాసుఖమ్ || ౧౪౦ ||
 సాహ్యం కృతంతే సుమహ ద్విక్రాంతస్య హనూమతః |
 క్రమతో యోజనశతం నిర్భయస్య భయే సతి || ౧౪౧ ||
 రామ సైన్య హి దాత్యేన యాతి దాశరథే ర్హరిః |
 పత్నియాం కుర్వతాతస్యతోపితోస్తి దృఢంత్యయా || ౧౪౨ ||

౧౩౩, ౧౩౪, ౧౩౫, ౧౩౬. బలవంతుఁడును వానరోత్తముఁడును నగునాతండు మీఁద జెప్పఁబడినట్లువలికి చిఱునగవుతోఁబర్వతమునుబట్టుకొని, వదలి, యాకాశమునుబొంది చనియెను. అతండు పర్వతసముద్రములచే మిక్కిలి యాదరముతోఁ జూడఁబడి తగినదీవెనలచేఁ బూజింపఁబడి, అనంతరము వారలనువిడిచి మీఁదికెగరి నిర్మలముగు నాకాశమున వాయు మార్గమునుబొంది మరలి మరలి పర్వతసముద్రలంగనుచు నిరాధారముగు నాకాశమునఁ జనియెను.

౧౩౭. దేవతలందఱును, నీధులును, ఋషిశ్రేష్ఠులు నాంజనేయుని యొక్క, చేయనలవికానిదగు (మైనాకుని ముట్టుటయను) నారెండవపనిని జూచి పొగడి తమలోఁ జెప్పికొనిరి.

౧౩౮, ౧౩౯. బంగారు శిఖరములుగలవాఁడగు మైనాకునియొక్క కార్యముచే నందున్న దేవతలు సంతోషించిరి. వేయికన్నులు గలవాఁడగు నిందుండు నానందించెను. బుద్ధిమంతుఁడగు దేవేందుండు సంతోషముచే వడఁకుచున్న మాటలుగలవాఁడై మంచిశిఖరముగలవాఁడగు మైనాకుంగూర్చి తానే యిట్లనియె.

౧౪౦, ౧౪౧, ౧౪౨. బంగారుశిఖరములను గలవాఁడవగు నా పర్వతోత్తమా! నీయెడల మిక్కిలిసంతోషించినవాఁడను. సాధుస్వభావము గలవాఁడా! నీకునే నభయమునిచ్చుచున్నాను. సౌఖ్యముగా నుండుము. నాకు నీవు భయపడువాఁడవైనను, నిర్భయుఁడై నూతామడలదూరమును దాటఁబోవుచున్నవాఁడగు హనుమంతునకు నీచేత సహాయముచేయఁబడియెను. ఈతండు దశరథపుత్రుఁడగు శ్రీరామునికార్యమునకై చనుచున్నాఁడుగావున నట్టివానికి నుపచారముచేసిననీవలన మిక్కిలి సంతోషము గలవాఁడనైతిని.

తతః ప్రహర్ష మగమ ద్విపులం పర్వతోత్తమః|

దేవతానాం పతిం దృష్ట్వా పరితుష్టం శతక్రతుమ్|| ౧౪౩||

సనై దత్తవర శ్చైలో బభూవా విస్థిత స్తదా

హనుమాం శ్చ ముహూర్తేన వ్యతిచక్రామ సాగరమ్|| ౧౪౪||

తతో దేవా స్సుగంధర్వా సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః|

అబ్రువన్ సూర్యసంకాశాం సురసాం నాగమాతరమ్|| ౧౪౫||

అయం వాతాత్మజ శ్రీమాన్ ప్లవతే సాగరోపరి|

హనుమా న్నామ తస్య త్వం ముహూర్తం విఘ్నమాచర||

రాక్షసం రూప మాస్థాయ సుఘోరం పర్వశోపమమ్|

దంష్ట్రాకరాశం పింగాక్షం వక్త్రింశ్చ త్వానభస్మమమ్|| ౧౪౬||

బల మిచ్ఛామహే జ్ఞాతుం భూయ శ్చాస్య పరాక్రమమ్|

త్వాం విజేష్య త్యుపాయేన విషాదంవా గమిష్యతి|| ౧౪౭||

ఏవ ముక్తా తు సా దేవీ దైవతై రభినతక్రూతా|

సముద్ర మధ్యే సురసా బిభ్రతీ రాక్షసం వపుః|| ౧౪౮||

వికృతం చ విరూపం చ సర్వస్య చ భయానకమ్|

ప్లవమానం హనుమంత మాప్య త్యేద మువాచహ|| ౧౪౯||

మమ భక్షః ప్రదిప్త స్త్వ పీశ్వరై ర్వానరగ్నభ|

అహం త్వాం భక్షయిష్యామి ప్రవిశేదం మమాననమ్|| ౧౫౦||

౧౪౩. అటుచై బర్హతో త్రముడు దేవతలకుఁబ్రభుఁడగు నిందుని సంతోషించినవానిఁగానెఱింగి తానునుమిక్కిలి యానందము నొందును.

౧౪౪. ఇంద్రునిచే నట్లువరముంబొందిన మైనాకుఁడు నెమ్మదినుఁడెను. స్వల్పకాలముననే హనుమంతుఁడు సముద్రమున నానెలపులుదాఁచి దవై చనియెను.

౧౪౫, ౧౪౬, ౧౪౭, ౧౪౮. అంతట గంధర్వులును దేవతలును నైథులును మహర్షులును, సూర్యునికాంతివంటికాంతిగలదియగు సురసంఘమున నాగమాతను (సర్పములతల్లిని) గాంచి “తేజోవంతుడును వాఁడు పుత్రుఁడునగు హనుమంతుఁడను నతండు సముద్రముపై దాటుచున్న వాఁడు, కోఱలచే భయంకరమైనదియుఁ బచ్చనికన్నులుగలదియునగు ముఖమునుగలిగి యాకాశమునంటునట్టియుఁ బర్వతముంబోలునట్టియుభయంకరమగు రాక్షసరూపమునుబొందికొంతకాలము విఘ్నము నేయుము. అతండు పాయముచే నిన్ను జియించునో నీచేతఁజిక్కిదుఃఖించునో! ఆతనిబలవరాక్రమముల నెఱుంగుటకు మిక్కిలికోరుచున్నాము. అనిచెప్పిరి.

౧౪౯, ౧౫౦, ౧౫౧. ఆసురసదేవతలచే నిట్లువలుకంబడనదియనాదరింపబడినదియనై సముద్రమధ్యమున సర్వభూతములకును భయంకరమగు, వికారమై విరూపమైన రాక్షసదేహమునుధరించి హనుమంతునడ్డగించి, వానరోత్తమా! దైవముచే నీవు నాకాహారముగాఁ జూపబడితివి. నిన్ను నేను భక్షించెదను, నానొంటఁబ్రవేశింపుము” అని పలికెను.

ఏవముక్త స్సురసయా ప్రాంజలి ర్వానరర్షభః।

ప్రహృష్టవదన శ్రీమా నిదంవచన మబ్రవీత్॥ ౧౫౨॥

రామో దాశరథి ర్నామ ప్రవిష్టో దండకావనమ్।

లక్ష్మణేన సహభ్రాతౌ వై దేహ్య చాపి భార్యయా॥ ౧౫౩॥

అన్యకార్య విషక్తస్య బద్ధవైరస్య రాక్షసైః।

తస్య సీతా మృతా భార్యా రావణేన యశస్వినీ॥ ౧౫౪॥

తస్యా సుకాశం దూతోహం గమిష్యే రామశాసనాత్।

కర్తు మర్హసి రామస్య సాహ్యం విషయవాసినీ॥ ౧౫౫॥

అథవా మైథిలీం దృష్ట్వా రామం చాక్లిష్టకారిణమ్।

ఆగమిష్యామి తేవక్త్రం సత్యం ప్రతిశృణోమి తే॥ ౧౫౬॥

ఏవముక్తా హనుమతా సురసా కామరూపిణీ।

అబ్రవీన్నాతివర్తేన్నాం కశ్చి దేషవరో మమ॥ ౧౫౭॥

౧. (తంప్రయాంతం సముద్వీక్ష్య సురసా వాక్య మబ్రవీత్।

బలం జిజ్ఞాసమానా వై నాగమతా హనుమతః॥

౨. ప్రవిశ్య వదనం మేద్య గంతవ్యం వానరోత్తమ।

వర ఏష పురాదత్తో మమ ధాత్రేతి సత్వరా॥

౩. వ్యాదాయ వక్త్రం విపులం స్థితా సా మారుతేః పురః॥

౧౫౨నుండి ౧౫౬వఱకు. కాంతివంతుడును వానరోత్తముడును నగు నాతండు సురసచే నట్లువలుకంపడినవాడై చేతులుమోడ్చి నగునాముతోడ నిట్లనియెను. దశరథునిపుత్రుడగు శ్రీరాముఁ డనునాతండు తమ్ముడగు లక్ష్మణితోడను భార్యయగు సీతతోడను దండకారణ్యమునంజొచ్చెను. రాక్షసులతో విరోధించియున్న యాతండు మారీచుని ఖండించుటయను పనికై యేగియుండఁగా కీర్తివంతురాలగు నాతనిభార్య సీతాదేవి రావణునిచేఁ గొనిపోఁబడియెను. శ్రీరామునియాజ్ఞచేత, సీతాదేవియుండు చోటును వెదకికొనుచు నేనుదూతనై పోవుచున్నాఁడను. శ్రీరాము రాజ్యమందున్నదానవుగావునఁ బ్రభుఁడగునాతనికిఁ దోడ్పడుటన్యాయము. అట్లుకాదేనియు నేను సీతాదేవినికా, సంకటములహరింపఁడగు శ్రీరామునిఁ జూచివచ్చి సీసాటంబడియెదను. ఇది సత్యమని తలంపుము.

౧౫౭. ఇట్లు హనుమంతునిచేఁ బలుకఁబడినదై కామరూపముంగలదియగు సురసః నన్నుమీటియీమార్గమున నెవండును బోఁగూడనట్లు వరముంగొనియున్నదాన” ననియెను.

౧, ౨, ౩౪. పాతాళమందలిసర్పములతల్లియగు సురసచనుచున్నవాడగు హనుమంతుఁగాంచి, యాతనిబలమునెఱుంగఁగోరినదై యిట్లనియె. వానరోత్తమ! ఇప్పుడు నాసాటంజొచ్చి మఱిపోఁదగుదువు. పూర్వమిట్లని బ్రహ్మదేవునిచే నాకువరమియంబడియెనని చెప్పఁచుఁ దనసాటిం వేగమునందెఱచి వాయుపుత్రున కెదుట నిలచెను.

౩. ఏవ ముక్త స్ఫురసయా క్రుద్ధో వానరపుంగవః॥
 ౪. అబ్రవీ తురువై వక్త్రం యేన మాం విషహిష్యసే।
 ఇత్యుక్త్వా సురసాం క్రుద్ధో దశయోజన మాయతమ్॥
 ౫. దశయోజన విస్తారో బభూవ హనుమాంస్తదా।
 ౬. తం దృష్ట్వా మేఘసంకాశం దశయోజన మాయతమ్॥
 చకార సురసా చాస్యం వింశ ద్యోజన మాయతమ్॥
 ౭. హనుమాంస్తు తతః క్రుద్ధ స్త్రింశద్యోజన మాయతః।
 చకార సురసావక్త్రం చత్వారింశ త్తథాచ్ఛ్రితమ్॥
 ౮. బభూవ హనుమా స్వీరః షంశాశ ద్యోజనోచ్ఛ్రితః।
 చకార సురసా వక్త్రం షష్టియోజన మాయతమ్॥
 ౯. తథైవ హనుమా స్వీర స్సప్తతీ యోజనోచ్ఛ్రితః।
 చకార సురసా వక్త్ర మశీతీ యోజనాయతమ్॥
 ౧౦. హనుమా నచలప్రభ్యో నవతీ యోజనోచ్ఛ్రితః।
 చకార సురసా వక్త్రం శతయోజన మాయ తమ్॥
 ౧౧. తద్దృష్ట్వా వ్యాధితం వక్త్రం వాయుపుత్ర స్సబుద్ధిమాన్।
 దీర్ఘజిహ్వం సురసయా సుఘోరం నరకోపమమ్॥
 సంక్షీప్య చాత్మనః కాయం జీమూత ఇవమారుతిః।
 తస్మిన్ ముహూర్తే హనుమాన్ బభూవాంగుష్ఠమాత్రకః ౧౫౮॥
 సో భిష త్యాశు తద్వక్త్రం నిష్పత్య చ మహాజవః।
 అంతరిక్షే స్థిత శ్శ్రీమా నిదంవచన మబ్రవీత్॥ ౧౫౯॥

(3,౪,౪4) సురసచే నిట్లువలుకంబడినవాడై హనుమంతుండు
కొపించి, విసౌటిచేత నన్ను మ్రింగెదవో దానిం దెఱుపుమా ! అనియె. అని
సురసనుగూర్చి పలికి కొపించి యాంజనేయుండు పదియోజనముల పొడ
వునులావును గలవాడగు నప్పడయ్యెను.

(౧౬,౬,౭,౮,౯,౧౦) మేఘమువలె నున్నవాడను, పదియోజన
ముల నిడువుగలవాడను నగు నాతనింగాంచి. సురస యిరువదియోజ
నముల వెడల్పుగాదనసొరు తెఱచెను. హనుమంతుండును గోపించినవాడ
డై ముప్పదియోజనముల దేహము గలవాడయ్యెను, తోడన సురసయుం
దనసౌటినంత వెడల్పుగాదెఱచెను. ఇట్లు సురసయు నాంజనేయుండు
ను బరసర్పముకొపించిరి. అంజనేయుండు దేహము నేకొలదికింపెంచినను
సురసయు నంతమేఱకుం దనసౌటిని దెఱచుచుండెను. ఇట్లుగుచురాగా
హనుమంతుండు దనమేను తొంబదియోజనముల నిడివిగలదిచేసెనుగాని
తోడనె సురసయు నూఱుయోజనముల వెడల్పుగదనసొరుదెఱచెను.

(౧౧౧౮, ౧౧౧౯) బుద్ధిమంతుడగు హనుమంతుండు, నిడువగునాలు
కంగలిగి, తెఱువంబడి భయంకరమై నరకముతోడ దుల్యముగనున్న సురస
సౌటినింగాంచి, తనదేహము మేఘమువలె గుఱుచుపఱచి యప్పడై వ్రేలే
డువ్రమాణముగలవాడ డయ్యెను. అట్లు సూక్ష్మదేహముతో కీఘ్రమున
సురససౌటంబడి తోడన వెలువడి పెలుంగుచున్నవాడై యాకాశమున
నిలచి యిట్లువలికెను.

ప్రవిష్టోస్తిహి తే వక్త్రం దాక్షాయణి నమోస్తుతే।

గమిష్యే యత్ర వై దేహీ సత్యశ్చాసీ ద్వరస్తవ॥ ౧౬౦॥

తం దృష్ట్వా వదనాన్సుక్తం చంద్రం రాహుముఖా దివ।

అబ్రవీ త్పురసా దేవీ స్వేన రూపేణ వానరమ్॥ ౧౬౧॥

అర్థసిద్ధ్యై హరిశ్రేష్ఠ గచ్ఛ సామ్య యథానుఖమ్।

సమానయస్వ వై దీహీం రాఘవేణ మహాత్మనా॥ ౧౬౨॥

త త్తృతీయం హనుమతో దృష్ట్వా కర్కసుదుష్కరమ్।

సాధు సాధ్వీతి భూతాని ప్రశశంస్తు స్తదా హరిమ్॥ ౧౬౩॥

స సాగర మనాధృవ్య మభ్యేత్య వరుణాలయమ్।

జగా మాకాశ మావిశ్య వేగేన గరుడోపమః॥ ౧౬౪॥

సేవితే వారిధారాభిః పతగైశ్చ నిషేవితే।

చరితే కైశికాచార్యై రైరావత నిషేవితే॥ ౧౬౫॥

సింహకుంజర శార్దూల పతంగోరగ వాహనైః।

విమానై స్సంపతద్భి శ్చ విమలై స్సమలంకృతే॥ ౧౬౬॥

వజ్రాశని సమాఘాతైః పావకై రుపశోభితే।

కృతపుణ్యైర్మహాభాగై స్స స్వర్గజిద్భి రలంకృతే॥ ౧౬౭॥

వహతా హవ్యమత్యర్థం సేవితే చిత్రభానునా।

గృహనక్షత్ర చంద్రార్క తారాగణ విభూషితే॥ ౧౬౮॥

(౧౬౦, ౧౬౧, ౧౬౨) దక్షునిపుత్రిక వగుసోతల్లి! నీసోటంజొచ్చినవాడనైతినిగదా! నీకుమొక్కుచున్నాడను. నేను నీతాదేవియుండుచోటునకేగెదను. నీవరమునకు భంగములేదయ్యెనుగదా! రాముముఖమునుండి వెలువడినచంద్రునివలె దనసోటనుండి వెలువడినహనుమంతుఁగని, తనపూర్వరూపమును ధరించినదై సురస యిట్లనియెను. సాధుఁడవగు సో వానరోత్తమా! కార్యముసాధించుకొఱకు సౌఖ్యముగా నేగుము. నీతనుదెచ్చి మహాత్ముఁడగు రాఘవునితోఁ జేర్చుము.

(౧౬౩) అట్లు సురససోటనుండి వెలువడుటయను నసాధ్యమగు మూఁడవపని నాంజనేయుఁడు నేయుటంగని భూతములన్నియు బాగుబాగుని యాతనింగూర్చి లెస్సగఁ జెప్పిక్కొనియెను.

(౧౬౪) గరుడుని వేగమువంటి వేగమునుగలవాఁడగు నాతండు దాఁచరానిదియు, వరుణున కునికిపట్టయినదియునగు సముద్రమునువిడచి యాకాశమున కెగరి చనియెను.

(౧౬౫నుండి౧౭౧వఱకు) నీటిధారలనుగలదియుఁ బక్షులకాశ్రయమైనదియు, తుంబురు నారదాదులచే సంచరింపఁబడినదియు, ఇంద్రునివాసమగు నై రావతముచే నేవింపఁబడునదియు, సింగములు పులులు నేనుంగులు పక్షులు సర్పములును వాహనములుగాఁ గలవారితనను దిరుగాడుచున్న కాంతిగల విమానములచేతను బాగుగనలంకరింపఁబడినదియు, పిడుగులయొక్కయు వజ్రాయుధముయొక్కయుఁ దాఁచులచేఁ బుట్టినయగ్గిచే వెలుంగుచున్నదియు, మిక్కిలి పుణ్యములుచేసి స్వర్గమునుబియ్యించిన మహాత్ములచే నలంకరింపఁబడినదియు, దేవతలతృప్తికై తనయందు సమర్పింపఁబడిన హవ్యములధరించియున్న యగ్నిఃకూట్రునిచే నాశ్రయింపఁబడినదియు.

మహర్షిగణ గంధర్వ నాగయతు సమాకులే |
 విపిక్తే విమలే విశ్వే విశ్వావసు నిషేవితే || ౧౬౯ ||
 దేవరాజ గజాక్రాంతే చంద్రసూర్యపథే శివే |
 వితానే జీవలోకస్య వితతే బ్రహ్మనిర్మితే || ౧౭౦ ||
 బహుశ స్పేవితే వీరై ర్విద్యాధరగణై ర్వరైః |
 జగామ వాయుమార్గై తు గరుత్మా నివ మారుతిః || ౧౭౧ ||
 (హనుమా న్నేఘజాలాని ప్రకర్షన్తా రుతో యథా |
 కాలాగరు సవర్ణాని నీల రక్తసితానిచ ||
 కపినాకృష్య మాణాని మహాభ్రాణి చకాశిరై |
 ప్రవిశన్ అభ్రజాలాని నిష్పతంశ్చ పునఃపునః ||
 స్రావ్యపేందు రివాభాతి నిష్పతన్ ప్రవిశంస్తదా)
 సదృశ్యమాన సుర్వత్ర హనుమా న్తారు తాత్పర్యః |
 ఛేదేంబరం నిరాలంబం లంబపక్ష ఇవాద్దిరాట్ || ౧౭౨ ||
 ప్లవమానం తు తం దృష్ట్వా సింహికానామ రాక్షసీ |
 మనసా చింతయామాస ప్రవృద్ధా కామరూపిణీ || ౧౭౩ ||
 అదృశ దీర్ఘస్య కాలస్య భవిష్యా మ్యహ ముశితా |
 ఇదం హి మే మహత్సత్త్వం చిరస్య వశమాగతమ్ || ౧౭౪ ||
 ఇతి సంచింత్య మనసా ఛాయా మస్య సమాక్షిపత్ || ౧౭౫ ||
 ఛాయాయాం గృహ్యమాణాయాం చింతయామాస వానరః ||
 సమాక్షిప్తోస్తి సహసా పంగూకృత పరాక్రమః |
 కుతిలోమేన వాతేన మహానారివ సాగరే || ౧౭౬ ||

అంగార కాది గ్రహములు నశ్విని మొదలగు నక్షత్రములు సూర్యచంద్రులు చుక్కలమొత్తములు వీనిచే నందమైయున్నదియు, యోగ్యులగు ఋషులు గంధర్వులు సాగులు యక్షులు ననువారిచేసిండి తెఱవలెనున్నదియు, విశ్వావసుడను గంధర్వరాజుచే నుపయోగింపఁబడుచున్నదియు, దేవతలలోఁ బ్రభువులగు దిక్పాలకులగజములచే నాశ్రమింపఁబడినదియు, చంద్ర సూర్యులపూర్ణమైనదియు, ఇంపైనదియు, జింతుబాలమునకెల్ల మేల్కొట్టయినదియు, విశాలమైనదియు, ధర్మముగలవారును శ్రేష్టులును నైన విద్యావరులచేఁ దఱుచుగ నాశ్రయింపఁబడినదియునగు నాకాశమున, గరుత్మంతునివలె నాంజనేయుం డేగను.

(కృష్ణాగరుంబోలెను నీలరక్తశ్వేతవర్ణములం గలవిగను నుండెడు మహామేఘములు వానరుని వేగముచేఁ జలింపినవై కెను గాలిచేఁదోలంబడి నమొయిళ్లవలె సెప్పెను మఱియు నామేఘములలోఁ బొచ్చుచు వెలువడుచు వర్షార్ధవందలి చంద్రునివలె హనుమంతుండు వెలింగెను.)

౧౭౨. వాయుపుత్రుండగు నాహనుమంతుఁ డన్నిదిక్కుల కగపడుచున్నవాడై, వ్రేలుచున్న కెక్కలుగల కెనుకొండవలె నాకాశముంజెందెను.

౧౭౩. అట్లు గగనమునంజనుచున్న యాతనింగాంచి సింహికయను రక్కసి, దేహమునుబెంచి మనంబున నిట్లుతలంచె.

౧౭౪, ౧౭౪౪ దీర్ఘకాలమునుండి యాహరమెఱుంగని నేనివ్వడు భక్షించునంతటి భాగ్యముబ్బెను. యెద్దియోకెద్యజెంతు విపుడు నాకుల్లోఁబడుచున్నది. అని మనస్సునందలంచి యాతనినిడను బట్టెను.

౧౭౪౫, ౧౭౬. ఆసింహికచేత నీడ వట్టఁబడినది కాఁగా నావానరుండు, ఎదురుగాలిచేఁ జిక్కువడిన యోడవలె చర్మమునెడి శిఘ్రమునఁబట్టువడిన వాడఁ నైతిని.

తిర్యగూర్ధ్వ మథశ్చైవ వీక్షమాణస్తతః కపిః |
 దదర్శ స మహత్సత్త్వ ముత్థితం లవణాంభసి || ౧౭౭ ||
 త దృష్ట్వా చింతయామాస మారుతి ర్వికృతాననమ్ |
 కపిరాజ్ఞా య దాఖ్యాతం సత్త్వ మద్భుత దర్శనమ్ || ౧౭౮ ||
 ఛాయాగ్రాహి మహావీర్యం త దిదం నాత్ర సంశయః || ౧౭౯ ||
 సతాం బుద్ధ్వా ర్థతత్వేన సింహికాం మతిచూ న్కపిః ||
 వ్యవర్ధత మహాకాయః ప్రావృషీవ వలాహకః || ౧౮౦ ||
 తస్యసా కాయ ముద్వీక్ష్య వర్ధమానం మహాకపేః || ౧౮౧ ||
 వక్త్రం ప్రసారయామాస పాతాళాంతర సన్నిభమ్ |
 ఘనరాజీవ గర్జంతీ వానరం స మభిద్రవత్ || ౧౮౨ ||
 స దదర్శ తత స్తస్యా వివృతం సుమహ స్తుభిమ్ |
 కాయమాత్రం చ మేధావీ మర్తాణిచ మహాకపిః || ౧౮౩ ||
 స తస్యా వివృతే వక్త్రే వజ్రసంహననః కపిః |
 సంక్షిప్త ముహు రాత్మానం నిష్పపాత మహాబలః || ౧౮౪ ||
 ఆస్యే తస్యా నిమజ్జంతం దదృశు స్సిద్ధచారణాః |
 గ్రస్యమానం యథాచంద్రం పూర్ణం పర్వణి రాహుణా || ౧౮౫ ||
 తత స్తస్యా నఖై స్తీక్ష్ణై ర్మర్మణ్యైశ్చ త్కృత్య వానరః |
 ఉత్పాతాథ వేగేన మనస్సంపాత విక్రమః || ౧౮౬ ||

౧౭౭, ౧౭౮, ౧౭౮౪ అనుచు గ్రందనుమీడను బ్రక్కలనుజూచుచుండి యాసముద్రమునుండి వెలువడిన పెనుభూతమును గాంచెను. గుర్రీపునిచే దనకుఁ జెప్పఁబడినట్లు భయంకరమగు మోముగలదియు, ఆశ్చర్యకరముగ నగడచుచున్నదియునగు భూతమునుజూచి, నీడనుబట్టునదియు మహాబలముగలదియు నిద్రియేనుమా ! సందేహములేదు. అని తలంచెను.

౧౭౯౪. ఆబుద్ధిమంతుడగు నాతండు దానిని వాస్తవముగా నెఱింగి వానకాలమందు మేఘుండు దేహమును బెంచునటుల శరీరమును పెంచెను.

౧౮౦, ౧౮౧. అసింహిక హనుమంతునియొక్క పెరుగుచున్న మేనుంగాంచి పాతాళగర్భముతో సమముగనున్న ముఖమును దెఱచెను. మేఘముల సమూహమువలె ధ్వనించుచు వానరునిమీదికిఁ బరుగెత్తెను.

౧౮౨, ౧౮౩. బుద్ధిమంతుడగు నావానరశ్రేష్ఠుండు సింహికయొక్క తెఱవఁబడినసొంటిని, శరీరప్రమాణమును, ఆయములనుజూచెను. వజ్రముతోఁ దుల్యమైన శరీరమునుగల బలవంతుడగు నావానరుండు దనమేను మిక్కిలిముడుచుకొని దానిసొంటం బడెను.

౧౮౪. పున్నమనాఁటి చంద్రుండు రాహువుచే మ్రుంగఁబడినట్లు రాక్షసస్త్రీయొక్క సొంటంబడి మునుంగుచున్న హనుమంతుని నీడ్చును, చారణుబును గాంచిరి.

౧౮౫. అటుపిమ్మట మనస్సుతో సమానమగు వేగముగలవాడగు వానరుండు దానియొక్క ప్రాణముండునెలపులను దనకఱకుగల గోళ్లచేఁ బ్రద్దలుచేసి వేగమున వెలువడియెను.

తాం తు దృష్ట్వా చ ధృత్యాచ దాక్షిణ్యేన నిపాత్యచ |
స కపిప్రవరో వేగా ద్వ్యవృధే పున రాత్త వాన్ || ౧౮౬ ||

హృతహృ త్స హనుమతా పపాత లవణాంభసి || ౧౮౭ ||
తాం హతాం వానరేణాశు పతితాం వీక్ష్య సింహికాన్ |

భూతా న్యాకాశచారిణి త మూచుః ప్లవగర్షభమ్ || ౧౮౮ ||

భీమ మద్యకృతం కర్తృమహత్సత్త్వం త్వయా హతమ్ |
సాధయార్థ మభిప్రేత మరిప్తం ప్లవతాంవర || ౧౮౯ ||

యస్య త్వేతాని చత్వారి వాసరేంద్ర యథా తప |
ధృతి దృఢై ర్మతి ద్వాత్వ్యం స్వకర్తసు న సీదతి || ౧౯౦ ||

సత్రే సుంభావితః పూజ్యః ప్రతిపన్న ప్రియోజనః |
జగా మాకాశ మావిశ్య పన్న గాశనవ త్కపిః || ౧౯౧ ||

ప్రాప్త భూయిష్ఠ పారస్తు సర్వతః ప్రతిలోకయన్ |
యోజనానాం శతస్యాంతే వనరాజిం దదర్శ సః || ౧౯౨ ||

దదర్శ చ పతన్నేన వివిధదుగ్ధమ భూషితమ్ |
ద్వీపం శాఖామృగశ్రేష్ఠ మలయోపవనానిచ || ౧౯౩ ||

౧౮౬, ౧౮౬౪ బుద్ధిమంతుడగు నావానరోత్తముఁ డారక్కనీస
పుచ్చేతను ధైర్యముచేతను నేర్పుచేతను బడఁగూల్చి శీఘ్రమునఁ బెరిగె
ను. గుండె బ్రద్దలగుటచే నదిమడిసి సముద్రమునఁబడియెను.

౧౮౭౪. వానరునిచేఁ గొట్టఁబడి వేగమునఁబడుచున్నదియగు నేం
హకనుజూచి యాకాశమందు సంచరించుచున్న భూతములు మానుమంతు
నితోనిట్టనియెను.

౧౮౮౪. ఓవానరశ్రేష్ఠుఁడ! ఇప్పుడుచేయఁబడినకార్యముభయం
కరమైనది. వెనుభూతమొక్కటి నీచేఁజచ్చెను. కోరఁబడినదగు శుభము
ను సాధించికొమ్ము!

౧౮౯౪. ఓవానరోత్తమా! నీవేలనే యెవనికి ధైర్యము యోచన,
నేర్పు, సమర్థత గలుగునో వాఁడు దనవసులయందుఁ బెడఁడు.

౧౯౦౪. పూజ్యుఁడగు నావానరుఁడు వారలచే గౌరవింపఁబడి,
కార్యములలో వెనుదగులక సాధించి యాకాశమునుజెంది గరుడునివలె
నేగెను.

౧౯౧౪. అతండునూతామడలేగి విశాలమైన యెడటిగట్టునుబొంది
నవాఁడగుచు, నబుదిక్కులంజూచుచు వనములచాలును గాంచెను.

౧౯౨౪. కోఁతులలో శ్రేష్ఠుఁడగునాతండు పోవుచుండియె నానా
విధములగు వృక్షములచే నలంకరింపఁబడిన ద్వీపమును, మలయమునందలి
యుద్ధానవనములవంటి వనములను గాంచెను.

సాగరం సాగరానూపం సాగరానూపజాన్ ద్రుమాన్ |

సాగరస్య చ పత్నీనాం ముఖాన్యపి విలోకయన్ || ౧౯౩౦

స మహామేఘసంకాశం సమీత్యోత్తాన మాత్మవాన్ |

నిరుంధం త మివాకాశం చకార మతిమాన్తతిమ్ || ౧౯౪౦

కాయవృద్ధిం ప్రవేగంచ మమ దృష్ట్యైవ రాక్షసాః |

మయి కౌతూహలం కుర్యురితి మేనే మహాకపిః || ౧౯౫౦

తత శ్శరీరం సంక్షిప్య తన్తహీధర సన్నిభమ్ |

ఘనః ప్రకృతి మాపేదే వీతమోహ ఇవాత్మవాన్ || ౧౯౬౦

ళద్రూప మతిసంక్షిప్య హనుమాన్ప్రకృత్యాస్థితః |

త్రీన్కనూ నివ విక్రమ్య బలివీర్యహరో హరిః || ౧౯౭౦

సచారునానావిధ రూపధారీ పరంసమాసాద్య సముద్రతీరమ్ |

పరైరశక్యః ప్రతిపన్నరూప సుమీక్షితాత్మా సమవేక్షితార్థః ||

తత స్సలంబన్య గిరే సమృద్ధే విచిత్రకూటే నిపపాతకూటే |

సకేతకోద్దాలక నారికేళే మహాద్రికూటప్రతిమో మహాత్మా ||

తత స్తు సంప్రాప్య సముద్రతీరమ్ |

సమీక్ష్య లంకాం గిరివర్తమాద్ధి

కపి స్తు తస్మిన్నిపపాత పర్వతే

విధూయ రూపం వ్యధయన్ మృగద్విజాన్ || ౨౦౦౦

౧౯౩౪, ౧౯౪౪. బుద్ధిమంతుడగు నాతండు సముద్రమును, దానిగట్టుననున్న భూములను, వానియందుఁబుట్టిన ప్రాకులను, సముద్రని భార్యలగు నదులయొక్క ముఖద్వారములను గాంచుచు, గొప్ప మేఘముతోఁ దుల్యమై యాకాశము నడ్డగింపఁజూలినదానివలెనున్న తనమేనుం గాంచి మనస్సున నిట్లుయోచించెను.

౧౯౫౪, ౧౯౬౪. రాక్షసులు నాదేహముయొక్క పెంపును వేగమును జూచి నన్ను ప్రేమింతురుగదా యని యాపెద్దవానరుఁడు దలఁచెనుగాని, వెంటనే మోహమును ద్యజించు వివేకివలె, ఋర్యతమువంటి మేనును సంగ్రహించి తనతోల్లింటి యాకృతి నందెను.

౧౯౭౪. హనుమంతుఁడు మూఁడడుగుల నునిచి బలిచక్రవర్తియొక్క దర్పమునుహరించిన శ్రీహరివలెఁ దనరూపమును గుఱుచుగాఁ జేసి యెప్పటియట్లుండెను.

౧౯౮౪. సొంతై నానావిధములై న రూపములనుధరించినవాఁడును, శత్రువులకు గెలువరానివాఁడును నగు నాతండు తనయొప్పటిరూపమును బొంది సముద్రపునవతలిగట్టును జేరి తనుం దానుజూచికొనుచుఁ గార్యముం గూర్చి యోచించుచుండెను.

౧౯౯౪. గొప్పఋర్యతశిఖరముతోఁ దుల్యుఁడును, సమర్థుఁడునునైన హనుమంతుఁడు ప్రేమచున్నదియగు ఋర్యతముయొక్క విశాలమయి యనేకములగు చిన్న చిన్న శిఖరములతోఁ గూడి, మొలిమొదలగు ననేకవృక్షములచే నెప్పిన శిఖరమందు దిగియెను.

౨౦౦౪. అట్లుతై నాజినేయుఁడు సముద్రతీరముంజేరి ఋర్యతముపైనున్న లంకనుగాంచి శరీరమును విదిలించుచు మృగములను బతులను భయపెట్టుచు నాఋర్యతమునం దుమికెను.

శ్వాద్వలాని చ నీలాని గంధవంతి వనానిచ |
పుష్పవంతిచ మధ్యేన జగామ నగవంతి చ || ౬ ||

శైలాం శ్చ తరుసంఘన్నాన్ వనరాజీశ్చ పుష్పితాః |
అభిచక్రామ తేజస్వీ హనుమాన్ ప్లవగర్షభః || ౭ ||

స తస్మిన్నచలే తిష్ఠన్ వనాన్యపవనానిచ |
స నగాగ్రేచ తాం లంకాం దదర్శ పవనాత్మజః || ౮ ||

సరథా నర్మిణీకారాం శ్చ ఖర్జూరాం శ్చ సుపుష్పితాన్ |
ప్రియాఘాన్తుచుళిందాం శ్చ కుటజాన్కేతకాన్సపి || ౯ ||

ప్రియంగూన్గంధపూర్ణాంశ్చ నీవాన్ సప్తచ్ఛదాన్సపి |
వనసాన్కోవిదారాం శ్చ కరవీరాం శ్చ పుష్పితాన్ || ౧౦ ||

పుష్పభా రావ నద్ధాంశ్చ తథా ముకుళితాన్సపి |
పాదపాన్విహగాక్షీర్ణాన్ పవనోదూత మస్తకాన్ || ౧౧ ||

హంస కారండ వాక్షీర్ణా వాపీః షడ్కోత్పలాయుతాః |
ఆక్రీడాన్వివిధాన్రమ్యాన్ వివిధాంశ్చ జలాశయాన్ || ౧౨ ||

సంతతాన్వివిధై ర్వృక్షై స్సర్వర్తు ఫలఫుష్పితైః |
ఉద్యానాని చ రమ్యాణి దదర్శ కపికుంజరః || ౧౩ ||

సమాసాద్య చ లక్ష్మీవాన్ లంకాం రావణపాలితామ్ |
పరిఘాభి సువద్భాభి సోత్పలాభి రలంక్యతామ్ || ౧౪ ||

౬, ౭, ౮. వచ్చనిబయల్లనుగలిగి, నల్లనై పరిమళముంగలిగి, పెద్దబండలనుగలిగి, కొండలనుగలిగియున్న వనములంగనుచు నాతండే నును. చెట్లచేత గప్పబడిన కొండలయందును, నిండారబూచిన వనములన మూహమందును, తేజోవంతుడను వానరోత్తముడు నగు హనుమంతుడు డెల్లయెడల సంచరించెను. అతండావర్వతమందు నిలచినవాడై వనముల నుద్యానవనములను బర్వతశిఖరముతోడ గూడినలంకను గాంచెను.

౯, నుండి ౧౩, వఱకు. బాగుగఁ బుష్పించిన దేవదారు, కొండగోగు ఖర్జూరపుచెట్లను, నిమ్మ మొగలి మొదలగుచెట్లను, కరిమళము వెదచల్లుచున్న కడిమిచెట్లను, ఏడాకుల యనఁటిచెట్లను, వనన కొండగోగుచెట్లను, పూచినట్టి గన్నేరు మొదలగుచెట్లను. పువ్వులమొగ్గల భారముచేవంగి పడులమొత్తములచేసెప్పి, గాలిచేత దూలఁగొట్టఁబడిన కొమ్మలంగలిగిన వృక్షములను, కమలములు కలువలుంగలిగి, హంసలు మొదలగు నీటిపక్షులచే నెప్పిన బావులను, నానావిధములైరమ్యములైన రాజసంచార యోగ్యులములను, అనేకవిధములగు నీటిపట్లను, అన్నియుతువులయందును ఖలపుష్పములనుగలిగిన నానావిధములగు వృక్షములతోగూడినరమ్యములగు నుద్యానవనములను వానరోత్తముడును నాతండు గాంచెను.

౧౪, నుండి ౧౮, వఱకు. కమలములతోడనుగలువలనుతోడనుగూడినవియగునగడ్డలచేత నలంకరింపఁబడినదియు రావణునిచేనేలంబడినదియు నగు లంకాపట్టణమునుబొంది, నీతనుహరించుటను బ్రయోజనముగాఁగాంచిన రావణునిచేతను, భయంకరమగు ధనుస్సులతోసంచరించుచున్నరాక్షసులచేతను రక్షింపఁబడినదియు, బంగారు ప్రాకారములచేతను, ఎత్తగు.

సంపూర్ణాం రాక్షసైః స్థూరైః రాక్షసైః రోభిగవ తీమివ |
 అచింత్యాం సుకృతప్రఖ్యాం కుబేరాధ్యుపితాం పురీమ్ || ౨౪ |
 దంష్ట్రీభి ర్భహుభి శ్శూరైః శ్శూల పట్టస పాణిభిః |
 రక్షితాం రాక్షసైః స్థూరైః ర్గుహా మాశీవిష్టై రివ || ౨౫ |
 తస్యా శ్చ మహతీం గుప్తిం సాగరం చ నిరీక్ష్య సః |
 రావణం చ రిపుం ఘోరం చింతయామాస వానరః || ౨౬ |
 అగ త్యాపీహ హరయో భవిష్యంతి నిరర్థకాః |
 న హి యుద్ధేనవైలంకా శక్యా జేతుం సురైరపి || ౨౭ |
 ఇమాం తు విషమాం దుర్గాం లంకాం రావణపాలితామ్ |
 ప్రాప్యాపి స మహాబాహుః కింకరిష్యతి రాఘవః || ౨౮ |
 అవకాశో నసాంత్యస్య రాక్షసే వ్యభిగమ్యతే |
 న దానస్య న భేదస్య నైవ యుద్ధస్య దృశ్యతే || ౨౯ |
 చతుర్థామేవ హి గతి ర్వానరాణాం మహాత్మనామ్ |
 వాలిపుత్రస్య నీలస్య మమ రాజ్యశ్చ ధీమతః || ౩౦ |
 యావ జ్ఞానామి వై దేహీం యది జీవతివా నవా |
 తత్రైవ చింతయిష్యామి దృష్ట్వా తాం జనకాత్మజామ్ || ౩౧ |
 తత స్స చింతయామాస ముహూర్తం కపికుంజరః |
 గిరిశృంగే స్థిత స్తస్మిన్ రామ స్యాభ్యుదయో రతః || ౩౨ |

యు, దాగుగఁగట్టం బడినదియు, నిర్మలమైనదియు, కుజేరుఁడు నివసించినదియు, శూలములు, ఈటెలు మొదలగునవి ధరించి నిడుపులగు కోటలుగల శూరులచేతను, గుహనుగాచియున్న సర్పములవలె భయంకరులైన రాక్షసులచేతను రక్షింపఁబడినదియైనదియు, దానికి దుర్గమువలె మిక్కిలిప్రాప్తయైన సముద్రమును, భయంకరుండగు రావణుఁడనుశత్రునిఁ జూచి హనుమంతుఁ డిట్లుయోచించెను.

౨౭. వానరు లిచటికివచ్చియుఁబ్రయోజనములేనివారగుదురు. ఈ లంక యుద్ధముచేనైనను దేవతలకును లోబడునదికాదు.

౨౮. చందరముగాక, చోర నితరులకశక్యమైన రావణునిచే రక్షింపఁబడినదియగు నీలంకకువచ్చియు బలశాలియగు శ్రీరాముఁ డేమి నేయంగలవాఁడు.

౨౯. ఈరాక్షసులయందుమంచితనమునకవకాశములేదు. ఇచ్చుటకును, వారిన్నేఁగితులలో విరోధముగల్గించుటకును, వారితోయుద్ధమునకును గొంచెమేనియు వీలుగలుగదు.

౩౦. సమర్థులగువానరులలో వానిపుత్రునకునునీలునకును నాకును బుద్ధిమంతుఁడగు సుగ్రీవునకును మాత్రమే యిందురాఁగలుగును. తక్కినవారు రానేరరు.

౩౧, ౩౨. నీతాదేవి బ్రదికియున్నదో లేదో! నేనెప్పుడెఱుంగుదునా! అమెబ్రదికియున్నయెడలఁ గనుంగొని యచ్చటనే యోచించెదను. అటుపై హనుమంతుఁడుకొంతనే పాపర్యతశిఖరముననేనిలచి శ్రీరామునియే మమునం దానక్షిగలవాఁడై యోచించెను.

అనేన రూపేణ మయా నశక్యా రక్షసాం పురీ।
ప్రవేష్టుం రాక్షసైః ద్దుష్టాం క్రూరైః ర్బలసమన్వితైః॥ 33॥

ఉగ్రాజసో మహావీర్యా బలవంతశ్చ రాక్షసాః।
వంచనీయా మయా సర్వే జానకీం పరిమార్గతా॥ 34॥

లక్ష్మ్యాలక్ష్మ్యేణ రూపేణ రాత్రౌ లంకాపురీ మయా।
ప్రవేష్టుం ప్రాప్తకాలో మే కృత్యం సాధయితుం మహత్॥ 35॥
తాం పురీం తాదృశీం దృష్ట్వా దురాధన్వం సురాసురైః।
హనుమాం శ్చింతయామాస విశిష్టస్య ముహూర్తుహుః॥ 36॥

కేనోసాయేన పశ్యేయం మైథిలీం జనకాత్మజామ్।
అదృష్టో రాక్షసేంద్రేణ రావణేన దురాత్మనా॥ 37॥

న వినశ్యే దృఢాకార్యం రామస్య విదితాత్మనః।
ఏకా మేకశ్చ పశ్యేయం రహితే జనకాత్మజామ్॥ 38॥

ఘాతాశ్చార్థావిపద్యంతే దేశకాల విరోధితాః।
విక్లబం దూతమాసాద్య తమ స్ఫూర్వోనయే యథా॥ 39॥

అథానర్థాంతరే బుద్ధి ర్నిశ్చితాపి న శోభతే।
ఘాతయంతిహి కార్యాణి దూతాః పండితమానిసః॥ 40॥

న వినశ్యే త్కథం కార్యం వైక్లబ్యం న కథంభవేత్।
లంఘనం చ సముద్రస్య కథం నున వృథాభవేత్॥ 41॥

౩౩, ౩౪. నిర్దయలును బలవంతులునగు రాక్షసులచేరక్షింపఁబడినదియగు నీరాక్షసపట్టణము నీరూపముతోడనే చొచ్చుటకు నాకసాధ్యము రాక్షసులు భయంకరముగు ప్రతాపమును బలమునుగలవారు. వీరందఱును జానకిని వెదకుచున్న నాచేత మోసపుచ్చుంబడఁ దగినవారు.

౩౫. లంకాపురము నే నితరులకుఁ గనఁబడకుండునట్టి రూపముచే రాత్రివేళ నాచేఁజూడఁబడఁదగినది. దొడ్డదియగునావనినిసాధించికొనుట కై యందుఁ బ్రవేశింప నద్దియై కాలము.

౩౬నుండి ౪౭వఱకు. దేవతలకును రాక్షసులకును జౌరసశక్త్యమైనదియు, మీఁదఁజెప్పఁబడినట్లు భయంకరమైనదియు నగు నాపురముఁ గూచిహనుమంతుఁడు నీతను వెదకుచొప్పు నిశ్చయించికొనియిట్లుయోచించెను. పాపాత్ముఁడగు రావణుఁడను నీరాక్షస రాజునకగపడక, బిసకరాజిపుత్రకయగు నీతాదేవిని నేనేయుపాయముచేఁ జూడందగును మహాపురుషుఁడగు శ్రీరామునియొక్క కార్య మెట్లు చెడకుండును. ఎవ్వరునులేనపుడామెను నేనుకొండ నెట్లు చూడఁగలుగును. కార్యములు తప్పకలోఁబడునవి యైనను దూతలతెలివిలేమిచే దేశకాలవిరోధములు చెంది సూర్యోదయముచేఁజేఁకటిచెడునట్లు నశించుచున్నవి. ఇదితగునిదితగదని నిశ్చయింపఁబడిన బుద్ధియుఁబ్రయోజనపడుటలేదు. వీలనన వారిదూతలు తాముసమర్థులమని గర్వించి కార్యముఁజెఱుచుచున్నారు. కార్యమెట్లుచెడకుండును, బుద్ధిహీనత నాకెట్లుగలుగకుండును. సముద్రమును దాటుటయు నెట్లువ్యర్థ

- మయి దృష్టే తు రక్షోఙ్గే రామస్య విదితాత్మనః।
భవేద్వ్యర్థ మిదం కార్యం రావణానర్థ మిచ్ఛతః॥ ౪౨।
- నహిశక్యం క్వచిత్ స్థాతు మవిజ్ఞాతేన రాక్షసైః।
అపి రాక్షసరూపేణ కిముతాన్యేన కేనిచిత్॥ ౪౩।
- వాయుర పృథ నజ్ఞాత శ్చరే దితి మతిర్మమ।
నహ్యస్త్యవిదితం కించి ద్రాక్షసానాం బలీయసామ్॥ ౪౪।
- ఇహాహం యదితిష్ఠామి స్వేనరూపేణ సంవృతః।
వినాశ ముపయాస్యామి భన్తురర్థశ్చ హీయతే॥ ౪౫।
- తదహం స్వేనరూపేణ రజన్యాం హ్రస్వతాం గతః।
లంకా మభిపతిష్యామి రాఘవ స్యార్థసిద్ధయే॥ ౪౬।
- రావణస్య పురీంరాత్రౌ ప్రవిశ్య సుదురాసదామ్।
విచిన్వన్నవనం సర్వం ద్రక్ష్యామి జనకాత్త జామ్॥ ౪౭।
- ఇతిసంచింత్య హనుమాన్ సూర్య స్యాస్తమయంకపిః।
ఆచకాంక్షే తదావీరో వై దేహ్య దర్శనోత్సుకః॥ ౪౮।
- సూర్యేచాస్తంగతే రాత్రౌ దేహం సంక్షిప్య మారుతిః।
పుషదంశక మాత్రస్సున్ బభూ వాద్భుత దర్శనః॥ ౪౯।
- ప్రదోషకాలే హనుమాం స్తూర్ణ ముత్ ప్లుత్య వీర్యవాన్।
ప్రవివేశ పురీంరమ్యాం నువిభక్త మహాపథామ్॥ ౫౦।

ముగాకుండును. నేను రాక్షసులచేఁ జూడఁబడుదునేని, రావణునిచేటును గోరుచున్నట్టియు, సమర్థుడగునట్టియు శ్రీరామునికార్యము వ్యర్థమగును. రాక్షసరూపమును ధరించియైనను మఱియేటులైననురాక్షసులకుఁదెలియక నిలుచుట నాకుశక్యముకాదుగా ! నాయుదేవుఁడుంగూడ వీరికిఁ దెలియక యిందుఁసంచరింప నేరఁడని నేనుదలంచెదను. బలవంతులగు రాక్షసులకుఁదెలియని దెద్దియు నిందుండదు. ఇందునేను నారూపముతోడనేయున్నచోనా శకుండుడును. నాప్రభునికార్యమును జెడిపోవును. కావుననేనునారూపమును గుఱుచపఱచి, కార్యమును సాధించుటకై లంకయందు రాత్రివేళ సొచ్చెదను. చొరఁగూడనిదియగు నీరావణునిపట్టణమును రాత్రివేళ సొచ్చి యన్నియిండ్లయందును వెదకి జూనకిని గాంతును.

౪౮, ౪౯. ఇట్లునియోచించి వీరుండగు హనుమంతుఁడునీతనుజూడఁగోరుచున్నవాఁడై యప్పడు సూర్యాస్తమయమగుటనుగోరెను. సూర్యుండస్తమించి రాత్రికాఁగనె యాతండు దేహమును గుఱుచపఱచి పిల్లియంతమేనుగలవాఁడై వింతగ నగపడినవాఁ డయ్యెను.

౫౦. బలవంతుండగు హనుమంతుఁడు సూర్యుండస్తమించుసమయమున శీఘ్రముననెగసి పెద్దపెద్ద బాటలనుగల రమ్యముగు నావట్టణమునఁ జొచ్చెను.

ప్రాసాదమాలావితతాం స్తంభైః కాంచన రాజతైః |

శాతకుంభమయైర్జ్వాలైర్గంధర్వనగరోపమామ్ || ౫౧ ||

సప్తభా మాప్తభామైశ్చ సదదర్శ మహాపురీమ్ |

తలైస్ఫుటిక సంకీర్ణైః కార్తస్వర విభూషితైః || ౫౨ ||

వైడూర్య మణిచిత్రైశ్చ ముక్తాజాల విరాజితైః |

తలైశ్శుశుభిరే తాని భవనా న్యత్ర రక్షసామ్ || ౫౩ ||

కాంచనాని విచిత్రాణి తోరణాని చ రక్షసామ్ |

లంకాముద్యోతయామానుః సర్వత స్సమలంకృతామ్ || ౫౪ ||

అచింత్యామద్భుతాకారాం దృష్ట్వా లంకాం మహాకపిః |

అసీ ద్విషణ్ణో హృష్ట శ్చ నై దేహ్య దర్శనోత్సుకః || ౫౫ ||

స పాండరోద్విధ విమానమాలినీం మహర్హ జాంబూనద

జాలతోరణామ్ యశస్వినీం రావణబాహుపాలితాం త్వా

చరై ర్భీమబలై స్సమావృతామ్ || ౫౬ ||

చంద్రోపిసాచివ్యమివాస్యకుర్వన్తూరాగజైర్నద్యగతోవిరాజతః |

జ్యోత్స్నా వితానేన వితత్యలోక ముత్తిష్ట తేనై కసహస్రరశ్మిః ||

శంఖప్రభంక్షీరమృణాళవర్ణముద్గచ్ఛమానం హ్యవభాసమానమ్

దదర్శ చంద్రం సహరిప్రవీరః పాష్టూయమానం సరసీవ హంసమ్ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ద్వితీయస్కంధః.

౫౧, ౫౨. బంగారము వెండివీనిచేఁ జేయఁబడినస్తంభములతోడను, గవాక్షములతోడను గూడిన గొప్పమేడల బారులచే విశాలమైనదియు గంధర్వనగరముతోఁ బోలినదియు, స్ఫటికములను బఱచి బంగారము చేత నలంకరింపఁబడిన ప్రదేశమునుగల యేఁడెనిమిది యంతఃస్థుల మేడలతోఁ గూడినదియగు మహాపట్టణము నాతండు గాంచెను.

౫౩, ౫౪. ఆలంకారము రాక్షసులయిండ్లు పచ్చలచేవింతగఁబడి చేయఁబడి ముత్యపునరులచేనలంకరింపఁబడి వెలుంగుచున్నప్రదేశములచేఁ బ్రకాశించెను. బంగారముచేతనే చేయఁబడిన వింతలగు, రాక్షస గృహముల వెలుపలిద్వారములు చక్కగనంతట నలంకరింపఁబడియున్న లంకా పట్టణమును బ్రకాశింపఁ జేసెను.

౫౫, ౫౬, వర్ణింపఁ దరముగానిదియు, ఆశ్చర్యకరమగు రూపముగలదియు, తెల్లనై వెలుంగుచున్న విమానములను గలదియు, ఇంపగు బంగారుగవాక్షములను వెలుపలిద్వారములను గలదియు, కీర్తిగలదియు, రావణునిచే రక్షింపఁబడినదియు, భయంకరమైన బలముగలరాక్షసులతోఁ గూడినదియునగులంకను వానరోత్తముఁడగు నాతండుగాంచి మిక్కిలి చింతించెను. నీతనుజూచు నుత్సాహముచే సంతోషించెను.

౫౭, ౫౮. చంద్రుఁడు నాతనికి మేలుచేయువాఁడై తనకాంతులచే లోకమెల్ల వెలిగించినక్షత్రములకు నడుమనుండి వెలిగినవాఁడై తానునాతనికి సాహాయ్యము చేయువానివలె బెక్కుకిరణములతో నుదయించుచు న్నాఁడు. శంఖమువలెఁ బాలవలెఁ దామరతూడువలెఁ దెల్లనైన వానిని, ప్రకాశించుచు మీఁదికిఁ బోవుచున్నవానిని బిందుని వానరోత్తముఁడుసరస్సునందిరుగుచున్న హంసనుగాంచినట్లుగాంచెను.

తప్తహాటక నిర్యూహౌ రాజతామల పాండురైః॥ ౯

వైడూర్యకృత సోపానైః స్ఫాటికాంతర పాంసుభిః।
చారు సంజవనోపేతైః ఖమివోత్పత్యై శ్శుభైః॥ ౧౦

క్రౌంచ బర్హిణ సంఘుష్టై రాజహంస నిపేవితైః।
తూర్యాభరణ నిర్ఘోషై స్సర్వతః ప్రతినాదితామ్॥ ౧౧

వస్వాకసారా ప్రతిమాం సమీక్ష్య నగరీంతతః।
ఖమివోత్పత్యైతాం లంకాం జహర్ష హనుమాన్కపిః॥ ౧౨

తాం సమీక్ష్య పురీం రమ్యాం రాక్షసాధిపతే శ్శుభామ్।
అనుత్తమా మృద్ధిమతీం చింతయామాస వీర్యవాన్॥ ౧౩

నేయమన్యేన నగరీ శక్యా ధర్మయితుం బలాత్।
రక్షితా రావణబలై రుద్యతాయుధ ధారిభిః॥ ౧౪

కుముదాంగదయో ర్వాపి సుషేణస్య మహాకపేః।
ప్రసిద్ధేయం భవే ద్భూమి ర్క్తేంద ద్వివిదయోరపి॥ ౧౫

వివస్వత స్తనూజస్య హరేశ్చ కుశపర్వణః।
ఋక్షస్య కేతుమాలస్య మమచైవ గతిర్భవేత్॥ ౧౬

సమీక్ష్యతు మహాబాహూ రాఘవస్య పరాక్రమమ్।
లక్ష్మణస్య చ విక్రాంత మభవ త్ప్రీతిమాన్కపిః॥ ౧౭

గు దిండ్లుగలవియు, వెండిపనిచే నిర్మలముగు తెల్లదనముగలవియు, వైడూర్యముల మెట్లనుగలవియు, స్ఫటికములధూళులను గలవియు, చక్క-గఁబడుములు తీర్పబడియున్నవియు, ఆకాశమున కెగరఁజోవునట్లున్నవియు, క్రొంచములు నెమళ్లు వీని విశేషధ్వనిగలవియు రాజహంసలచేత నాశ్రయింపఁబడినవియు నైన ద్వారములనుగలదియు, వాద్యములయొక్కయు సౌములయొక్కయు మ్రోతలచేనంతలను బ్రతిధ్వనిని గలదియు, దేవేంద్రుని రాజధానికి సాటియైనదియు, ఆకాశము నందికొనఁగోరుచున్న దాయేమి యని సంశయించుటకుఁజాలిన యెత్తునుగలదియు నగు లంకాపురమును వానరుండు గాంచి సంతోషించెను.

౧౩, ౧౪, ౧౫, ౧౬. బలవంతుడగు నాంజనేయుఁడు, రమ్యమైనదియు, శుభమైనదియు, తనకంటెమించినది గలుగనిదియు, సకలసంపదలుగలదియునగు రావణుపురముంఁగాంచి యిట్లుతలంచెను. మీఁది కెత్తిపట్టంబడినయాయుధములను ధరించియున్న రావణునినేనలచే రక్షింపఁబడినదియగునీనగరి యితరులకు గెలువసాధ్యముగాదు. కుముదాంగదులకును మహావానరుండగు సుషేణునకును మైందద్వివిదులకు నీచోటురాఁదగినది. సూర్యపుత్రుండగు సుగ్రీవునకును, కుశవర్షునకును, ఋతునకును, కేతుమాలనకును నాకును మాత్ర మిచోటు నడువఁగూడినది యగును.

౧౭. మిక్కిలి భుజిబలముగలవాఁడగు హనుమంతుఁడు మీఁదఁజెప్పబడినట్లు వెఱచియు శ్రీరామునిబలమును లక్ష్యింపని దర్పమును దలంచి సంతోషించెను.

తాం రత్నవసనోపేతాం గోష్ఠాగా రావతంసకామ్|
యన్త్రాగారస్తసీ మృద్ధాం ప్రమదామివ భూషితామ్|| ౧౮||

తాం నప్యతిమిరాం దీప్తై ర్భాస్వరైశ్చ మహాగృహైః|
నగరీం రాక్షసేంద్రస్య దదర్శ స మహాకపిః|| ౧౯||

అథ సా హరిశార్దులం ప్రవిశంతం మహాబలమ్|
నగరీ స్వేనరూపేణ దదర్శ పవనాత్మజమ్|| ౨౦||

సా తం హరివరం దృష్ట్వా లంకా రావణపాలితా|
స్వయమే వోఽథితా తత్ర వికృతానన దర్శనా|| ౨౧||

పురస్తా త్కృపివర్యస్య వాయుసూనో రతిష్ఠత|
ముంచమానా మహానాద మబ్రవీ త్పవనాత్మజమ్|| ౨౨||

కస్తన్వం కేన చ కా ర్యేణ ఇహప్రాప్తో వనాలయ|
కథయ స్వేహ య త్తత్త్వం యావ త్పాణాః ధరిష్యసి|| ౨౩||

న శక్యా ఖిల్వీయం లంకా ప్రవేష్టుం వానర త్వయా|
రక్షితా రావణబలై రభిగుప్తా నమంతతః|| ౨౪||

అథ తా మబ్రవీ ద్వీరో హనుమా నగ్రత స్థితామ్|
కథయిష్యామి తే తత్త్వం యన్తాం త్వం పరిపుచ్చసి|| ౨౫||

కా త్వం విరూపనయనా పురద్వా రే వతిష్ఠసి|
కీమథం చా పి మాం రుద్ధ్వా నిర్భర్తయసి దారుణా|| ౨౬||

౧౮, ౧౯. రత్నములకాంతు లనువస్త్రమును ధరించినదియు, పశువులకొట్టము లను కర్ణాభరణములు (చెవులసొమ్ములు) గలదియు. యంత్రములయిండ్లను స్తనములను గలదియునై యందమగు పడుచుపలె నలంకరింపఁబడినదియు, ప్రకాశించుచున్న గృహములయొక్క కాంతులచేతఁ జెడినచీకటినిగలదియు నగురావణుని పురమును వానరోత్తముఁడగు నాతండు గాంచెను.

౨౦, ౨౧, ౨౨. అటువై నాపురమందుఁ బ్రవేశించుచున్న మహాబలుఁడగు వానరోత్తమునికా లంకతనరూపముతోడనే గాంచెను. రావణుని చేఁబాలింపఁబడు నాలంకాదేవి వానరోత్తముంగని వికారమగు మోముతోడ తానేలేచినదై వాయుపుత్రుని ముందునిలచెను. హనుమంతునిగూర్చి గంభీరముగ నిట్లనియెను.

౨౩, ౨౪. ఓవానరుఁడ! నీవెవ్వఁడవు? ఇచ్చటి కేలవచ్చితివి? నీవు ప్రహేళిములను గలిగియుండు కొద్దికాలములోనే వాస్తవమును దెలియఁబలుకుము. రావణుని నేనలచే నంతటను బుట్టఁబడి రక్షింపఁ బడుచున్న యాలంకయందుఁ జొచ్చుటకు నీవలసఁ గానేరదునుమా!

౨౫, ౨౬. అని లంకయడుగఁగా పీరుండుగు హనుమంతుఁడు దనయెదుటనున్న దానితో నిట్లనియెను. 'నీవు నన్నడుగుచున్నావు గావున నీతోసత్యమే చెప్పెదనుగాని, ఈపురమువాకిట వికారమగు కన్నులతోనిలచియున్న నీ వెవ్వతెవు? ఇయంకరురాలవైనన్నడ్డగించి యేలనిందించెదవు?

- హనుమ ద్వచనం శ్రుత్వా లంకా సా కామరూపిణీ|
ఉవాచ వచనంక్రుద్ధా పరుషం పవనాత్మజమ్|| ౨౭||
- అహం రాక్షసరాజస్య రావణస్య మహాత్మనః|
అజ్ఞా ప్రతీక్షా దుర్ధర్షా రక్షామి నగరీ మిమామ్|| ౨౮||
- న శక్యా మా మవజ్ఞాయ ప్రవేష్టుం నగరీ త్వయా|
అద్య ప్రాణైః పరిత్యక్త స్వప్నస్యసే నిహతోమయా|| ౨౯||
- అహంహి నగరీ లంకా న్వయమేవ ప్లవంగమ|
సర్వతః పరిరక్షామి హ్యేతత్తే కథితం మయా|| ౩౦||
- లంకాయా వచనంశ్రుత్వా హనుమా న్తారు తాత్మజః|
యత్నవాన్ స హరిశ్రేష్ఠ స్థితితశ్చైల ఇవా పరః|| ౩౧||
- న తాం స్త్రీరూపవికృతాం దృష్ట్వా వానరపుంగవః|
అబభాషే థ మేధావీ సత్సవాన్ ప్లవగర్షభః|| ౩౨||
- ద్రక్ష్యోమి నగరీం లంకాం సాట్ట ప్రాకార తోరణామ్|
తదర్థ మిహ సంప్రాప్తః పరం కౌతూహలం హి మే|| ౩౩||
- వనా న్యుపవనా సీహ లంకాయాః కాననాని చ|
సర్వతో గృహముఖ్యాని ద్రష్టు మాగమనం హి మే|| ౩౪||
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా లంకా సా కామరూపిణీ|
భూయవ వ పునర్వాక్యం బభాషే పరుషాక్షరమ్|| ౩౫||

౨౭. అని హనుమంతుఁ డడుగఁగా విని లంక కామరూపమునఁ
ఘరించి కోపించి యాతనితోఁ గఠినముగా నిట్లు అనియె.

౨౮, ౨౯, ౩౦. నేను మహాత్ముండును రాక్షసరాజునునగు రావ
ణునియాజ్ఞననుసరించి యితరుల కసాధ్యునై యీపురిని రక్షించుదానను,
నాకుఁదెలియక యిడుఁబొర నీకసాధ్యము. నాచేఁగొట్టఁబడి ప్రాణముల
నువదలి యిప్పుడు నిద్రింతువు చూడుము, వానరుఁడా ! నేనేలంకను. అం
తటను బక్కగరక్షించుచున్నాను. ఇది నాచరిత్రము, నీకుఁ దెలియఁజె
ప్పితిని.

౩౧, ౩౨. వాయుపుత్రుండు లంకయాడినమాటవిని యోచిం
చుచుఁ గడలమెదలక కొండవలె నూరకుండెను. అట్లుండి తైర్యవంతుఁడును
బుద్ధిమంతుఁడును నగు నాతండు వికారపు నాఁడురూపముంగల దానిగని
యిట్లునియెను.

౩౩, ౩౪. కోటలు, కోటలమీఁదియిండ్లు వాకిండ్లు గలిగి యందమై
నలంకానగరమును జూడవలయునని మిక్కిలియాశతో నిందువచ్చితిని.
ఇందలివనములు, ఉద్యానవనములు, ప్రసిద్ధమగు గృహములుఁ జూచుటకే
నేనువచ్చితిని జూహ !

౩౫, ౩౬. అని యాంబనేయుండువల్కినమాటవిని కామరూప
మును గలదియగులంక యాతనిమాటలకు తరముగా బిగ్గకఁగఠినముగా నిట్లు

మా మునిర్జిత్య దుర్బుధ్ధే రాక్షసేశ్వర పాలితామ్ |
సశక్త్యా హ్యద్య తే ద్రష్టుం పురీయం వానరాధమ || ౩౬ ||

తత స్స కపిశార్దూల స్తా మువాచ నిశాచరీమ్ |
దృష్ట్వా పురీ మిమాం భద్రే పున ర్భ్రాస్యే యథాగతమ్ || ౩౭ ||
తతః కృత్వా మహానాదం సా వై లంకా భయానహమ్ |
తలేన వానర శ్రేష్ఠం తాడయామాస పేగీతా || ౩౮ ||

తత స్స కపిశార్దూలో లంకయా తాడితో భృశమ్ |
సనాద సుమహానాదం వీర్యవా న్నవనాత్మజః || ౩౯ ||
తత స్సంవ ర్తయామాస వామహస్తస్య సాంగుళీః |
ముష్టినా భిజఘానై నాం హనుమానోక్తిధ మూర్ఛితః || ౪౦ ||
స్మ్రీచేతి మన్యమానేన నాతి క్రోధ స్వయంకృతః || ౪౦౫ ||

సా తు తేన ప్రహరేణ విహ్వలాంగీ నిశాచరీ |
పపాత సహసా భూమౌ వికృతానన దర్శనా || ౪౦౬ ||

తతస్తు హనుమా న్పాఞ్చ స్తాందృష్ట్వా వినిపాతితామ్ |
కృపాం చకార తేజస్వీ మన్యమానః స్మ్రీయంతు తామ్ || ౪౦౭ ||

తతో వై భృశ సంవిగ్నా లంకా సా గద్గదాక్షరమ్ |
ఉవా చాగరిత్వం వాక్యం హనుమంతం ప్లవంగమమ్ || ౪౦౮ ||

నియెను. దుష్టబుద్ధివగు నీచవానరుడా ! రావణునిచేఁ బాలింపబడు నీవు రమును జూచుటకు నన్ను గెలువక నీకుసాధ్యముగాదు.

౩౭. అని లంకవలకగా “ఓవుణ్యాత్మరాలా ! ఈపురముంజూచి వచ్చినమార్గముననే నేనుబోవుదును” అని వానరోత్తముఁడు చెప్పెను.

౩౮. అంతట లంక భయంకరమైనధ్వనిచేసి వానరోత్తముని శీఘ్రమున నరచేత నడచెను.

౩౯, ౪౦, ౪౦౪ అటుపై నావానరోత్తముఁడు లంకచే లెస్సగఁ గొట్టించినవాఁడై మిక్కిలి దర్పముతో సైకపైద్యకేకవైచెను. కోపముచే సెడలుముఱచి యాతండు వ్రేళ్లనుముడుకొని యెడనుచేతి ఓడికిలిచే సైక పోటుపొడిచెను గాని ‘యాఁడుదిగదా!’ అనితలచి మిక్కిలిక్రోధము చూపఁడయ్యెను.

౪౦౪. ఆదెబ్బతోడనే కంపముంబొందినమేనుగలదై యారాక్షసి వికారముగా సొరుతెఱచుకొని శీఘ్రమున నేలంగూలెను.

౪౨౪. అటుపై, బుద్ధిమంతుఁడగు హనుమంతుం డట్లుపడినదానిం గాంచి యాఁడుదియని కొంత కరుణించెను.

౪౩౪. అంతట నది భయపడినదై, గర్వముమాని వణికుచున్న గొంతుతోడ హనుమంతున కిట్లనియెను.

పరిసీద సుమహాబాహూః త్రాయస్వ హరిసత్తమః
 సమయే సామ్య తిష్ఠంతి సత్వవంతో మహాబలాః॥ ర౪౪
 అహంతు నగరీ లంకా స్వయమేవ ప్లవంగమః
 నిర్జితా హం త్వయా వీర విక్రమేణ మహాబల॥ ర౪౫
 ఇదం తు తథ్యం శృణువై బ్రువంత్యా మే హరీశ్వరః
 స్వయంభువా పురాదత్తం వరదానం యథా మమ॥ ర౪౬
 యదా త్వాం వాసరః కశ్చి ద్వికమ్రా ద్వశమానయేత్ ।
 తదా త్వయాహి విజ్ఞేయం రక్షసాం భయ మాగతమ్॥ ర౪౭
 సహి మే సమయ సామ్య ప్రాప్తోద్య తవ దర్శనాత్ ।
 స్వయంభు విహిత సుత్యో న తస్యాస్తి వ్యతిక్రమః॥ ర౪౮
 సీతా నిమిత్తం రాజ్ఞస్తు రావణస్య దురాత్మనః ।
 రక్షసాం చైవ సర్వేషాం వినాశ సముపాగతః॥ ర౪౯
 తత్ప్రవిశ్య హరిశ్రేష్ఠ పురీం రావణపాలితామ్ ।
 విధత్స్వ సర్వకార్యాణి యాని యానీ హ వాంఛసి॥ ౫౦౪
 ప్రవిశ్య శాపోపహతాం హరీశ్వరః శుభాం పురీం రాక్షస
 ముఖ్య పాలితాం । యదృచ్ఛయాత్వం జనకాత్తజాం సతీం వి
 మూర్ఛ సర్వత్ర గతో యథానుభవమ్॥ ౫౦౫

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - తృతీయస్కంధః.

౪౪౪, ౪౪౫. ఓబలవంతుడ! వానరోత్తమ! కరుణించుము! సా
ద్వికస్వభావముగల మహాబలవంతులు శ్రీనిజించుట తగదని ప్రతముంగలిగి
యున్నారు. నేను లకంఠబాహు! బలవంతుడవగు నీదర్శనమున కోడిపోయి
తిని.

౪౪౫. వానరోత్తమా! మున్నుబ్రహ్మదేవునిచే నాకీయంబడిన వర
ముయొక్క విధమును సత్యముగాఁ జెప్పచున్నాను, వినుము.

౪౪౬. “ఎప్పుడు వానరుండొకఁడు బలాధికుడై నిన్నులోఁజూ
చుకొనుచున్నాఁడో రాక్షసులకుఁజేటు నాఁడేవచ్చెనని తెలిసికొనుము”

౪౪౭, ౪౪౮. ఓసాధుడ! ఆకాలము నేఁడు నిన్నుఁగాంచుటచే
సిద్ధించినది. బ్రహ్మచేఁ బలకంబడినది సత్యముగాని యేపాటియు వ్యత్యా
సములేదు. నీతను నిమిత్తముచేసికొని దుర్బలుండగు నీరావణునకును రాక్ష
సులకందఱకును జేటుకాలము వచ్చెను.

౪౪౯. కావున వానరోత్తమ! రావణునిచేఁ బాలింపఁబడు నీవ
ట్టణమునంజొచ్చి నీకోరిన కార్యములన్నియుఁ జిక్కఁజేసికొనుము.

౪౫౦. ఓవానరేశ్వర! శాపముచేఁ జెడినట్టి, ఈ యందమై రావ
ణాదులచేఁ బాలింపఁబడిన వట్టణమునఁబ్రవేశించి యన్నిచోట్ల నడ్డులేక సంత
పరించి వత్తివ్రతయగు జానకిని వెదకికొనుము!

ఇది మూడవ సర్గి.

చతుర్థస్సర్గః.

స నిర్జిత్య పురీం శ్రేష్ఠాం లంకాం తాం కామరూపిణీమ్ |

విక్రమేణ మహాతేజా హనూమూ న్క-పిస త్తమః ||

అద్వారేణ మహాబాహుః ప్రాకార మభిపుష్టువే | ౧౫

ప్రవిశ్య నగరీం లంకాం కపిరాజ హితంకరః |

చక్రేథ పాదం సవ్యంచ శత్రూణాం సతు మూర్ధని | ౨౫

ప్రవిష్ట స్సత్యసంపన్నో నిశాయాం మారుతాత్తజః ||

స మహాపథ మాస్థాయ ముక్తాపుష్ప విరాజితమ్ |

తత స్తు తాం పురీం లంకాం రమ్యా మభియయౌ కపిః || ౪

హసితో త్కృష్ట నినదై స్తూర్యఘోష పురస్సరైః |

వజ్రాంకుశ నికాశై శ్చ వజ్రజాల విభూషితైః || ౫

గృహసంఘైః పురీ రమ్యా బభాసే ద్యౌ రివాంబుదైః | ౧౬

ప్రజజ్వాల తదా లంకా రక్షోగణ గృహైశ్శుభైః || ౬

సితాభ్రసదృశై శ్చిత్రైః పద్మ స్వస్తిక సంస్థితైః |

వర్ధమానగృహై శ్చాపి సర్వత స్సు విభూషితాః || ౭

తాం చిత్రమాల్యాభరణాం కపిరాజ హితంకరః |

రాఘవార్థం చరన్ శ్రీమాన్ దదర్శ చ ననంద చ || ౮

నాల్గవసర్గ.

౧౪. ఉత్తమురాలును, కోరినరూపమును భరించునదియు నగు లంకను మిక్కిలి బలదర్పములు గలవాడగు హనుమంతుడడుబయించి వాకిలిలేని యొకచోట గోటను దాచెను.

౨౪. వానరరాజగు సుగ్రీవునకు హితమునేయువాడగు నాతండు లంకానగరమునఁ బ్రవేశించి(శత్రుపురముగావున) యెడమపాదమును ముందుపెట్టెను. అదియే శత్రువుల నెత్తిన నని తలంపఁ దగినది.

౪. బలవంతుడగు నాతండు రాత్రివేళ లంకయందుఁ జొచ్చి ముత్యములచేతను బుష్పములచేతను వెలుంగుచున్నదియగు రాజమార్గము నాశ్రయించి మసూహరముగు నాపురమం దంతటను సంచరించెను.

౫. వాద్యముల ధ్వనులతోఁగూడిన కెద్దనవుల ధ్వనిగలవియు, వజ్రములమొత్తములచే నలంకరింపఁబడినవియు, విరావతమును తెల్ల యేనుఁగును బోలినవియునగు గృహములను మేఘములచేత నాపట్టణము తెల్లని మేఘములతోఁగూడిన యాకాశమువలె నుప్పెను.

౬, ౭, ౮. మేఘములచే రమ్యమైన యాకాశమువలెనున్నదియు మంగళకరమైనానావర్ణములుగలదియు, పద్మము, స్వస్తికము, వర్ణమానము ననుభేదములతోఁ గట్టంబడిన రాక్షసగృహములచేత నంతట నలంకరింపఁ బడియున్నదియునగు లంకాపట్టణము మిక్కిలి వెలింగెను. సుగ్రీవుని హితమునకును రామునికార్యమునకును సంచరించుచున్న కాంతివంతుడగుహనుమంతుడడు నానావిధములగు పుష్పములచేత నలంకరింపఁబడి నయాపట్టణమును బాగుగఁగాంచెను, సంతోషించెను.

భవనా ద్భవనం గచ్ఛన్ దదర్శ పవనాత్మజః |

వివిధాకృతి రూపాణి భవనాని తత స్తతః ||

/

౯ |

శుశ్రావ మధురం గీతం త్రిస్థాన స్వరభూషితమ్ |

స్త్రీణాం మదనమృద్ధానాం దివి చాపురసా మివ ||

౧౦ |

శుశ్రావ కాంచీనినదం నూపురాణాం చ నిస్సవనమ్ |

సోపాన నినదాం శ్చైవ భవనేషు మహాత్మనామ్ ||

౧౧ |

ఆసఫ్ఠిత నినదాంశ్చ త్వేళితాం శ్చ తత స్తతః ||

౧౧౫

శుశ్రావ జపతాం తత్ర మంత్రా న్రక్షోగృహేషు వై ||

౧౨ |

స్వాధ్యాయ నిరతాం శ్చైవ యాతుధానా న్దదర్శ సః |

రావణ స్తవ సంయుక్తా గర్జతో రాక్షసా నపి ||

౧౩ |

రాజమార్గం సమావృత్య స్థితం రక్షోబలం మహత్ |

దదర్శ మధ్యమేగుత్కే రావణాను చరా బహూన్ ||

౧౪ |

దీక్షితా న్జటిలా స్తుండా గోజినాంబర వాససః |

దర్భముష్టిప్రహరణా నగ్నికుండాయుధాం స్తథా ||

౧౫ |

కూట ముద్గర పాణీం శ్చ దండాయుధ ధరా నపి |

ఏకాత్మ నేకకణ్ఠాం శ్చ లంబోదర పయోధరాన్ ||

౧౬ |

కరాళా న్భుగ్నవక్త్రీం శ్చ వికటా న్వామనాం స్తథా |

ధన్వినః ఖడ్గిన శ్చైవ శతశ్శ్చే మునలాయుధాన్ ||

౧౭ |

౯, ౧౦, ౧౧, ౧౧౪. వాయుపుత్రుండొకయింటనుండిమఱియొక
యింటికిగనుచు నందండు నానావిధములంగల యిండ్లనుగనియె. లెస్సగుమదిల
చియున్నస్త్రీలయొక్క (శాస్త్ర)సమృత్తమై యింపై దేవలోకమందలియ
చ్చరలపాటవలెనున్న) పాటను వినెను. భాగ్యవంతులయిండ్లయందు మొల
నూశ్యచప్పడును, అందెలధ్వనిని, మెట్లనెక్కుచు దిగుచున్నవారి కాళ్లరొ
దను, అందండు రాక్షసులు వరాక్రమములువెళ్ళబోయియున్నవారి
వృత్తియందును నీలకంఠములు నేయుటయు వినెను.

౧౨, ౧౩, ౧౪. ఆరాక్షసగృహములయందు జీవించుచున్నవా
యొక్క మంత్రములను వినెను. శ్రద్ధతో వేదమును అభ్యసించుచున్న రాక్ష
సులను రావణుని స్తోత్రము నేయుచు అంకెలువేయుచున్న రక్కసులనుగ
నియెను. పెద్దపిఠియందు నిండియున్న గొప్పరాక్షసనేనను, నడుమనున్న
సేనయందలి పెక్కండ్రు వేగులవారిని హనుమంతుండు గనియెను.

౧౫, నుండి ౧౯౪. వఱకు. వైదికకార్యములకై దీక్షవహించినవా
రిని, జడలుధరించినవారిని, బోడితలలవారిని, ఎద్దుచర్మమును వస్త్రము
గాధరించినవారిని, పిడికెడుదర్భలను శత్రులపైఁ బ్రయోగింప నాయుధ
ముగాఁగలవారిని, శత్రులజంపునట్టి శత్రులను బుట్టించుటకై పోరాడుటకుం
డముల నాయుధములుగాఁ గలవారిని, కొనలుసన్నగిల్లిన ముక్కులను జేతుల
యందుఁ గలవారిని, దండము లనునాయుధములను గలవారిని, క్రిందికిం
టి నొక్కచెవిని గలవారిని, వ్రేలుపొట్టలు తొమ్ములు గలవారిని, భయంక
రులను, కుంటిముఖములుగలవారిని, వృత్తాకారముగనంగముల గలవారిని, పా

పరిఘాత్తమహస్తాం శ్చ విచిత్ర కవచోజ్జ్వలాన్ |
 నాతిస్థూలా న్నాతికృశా న్నాతిదీప్తాతిహ్రస్వకాన్ || ౧౮ ||
 నాతిగౌరా న్నాతికృష్ణా న్నాతికుబ్జా న్నవామనాన్ |
 విరూపా న్నవలూరూపాం శ్చ సురూపాం శ్చ సువర్చసః || ౧౯ ||
 ధ్వజోత్పతాకిన శ్చైచ్ఛవ దదర్శ వివిధాయుధాన్ || ౨౦ ||

శక్తి వృక్షాయుధాం శ్చైచ్ఛవ పట్టిసాశని ధారిణః || ౨౦ ||
 తేషణీ పాశహస్తాం శ్చ దదర్శ స మహాకపిః |
 స్రగ్వీణ స్తనులిప్తాం శ్చ పరాభరణ భూషితాన్ || ౨౧ ||
 నానావేష సమాయుక్తాన్ యథా స్వైరగతాన్ బహూన్ |
 తీక్ష్ణశూలధరాం శ్చైచ్ఛవ వజ్రిణ శ్చ మహాబలాన్ || ౨౨ ||

శత సాహస్ర మవ్యగ్ర మారక్షం మధ్యమం కపిః |
 రక్షోధిపతి నిర్దిష్టం దద ర్శాంతః పురాగతః || ౨౩ ||

స తదా తద్గ్రహం దృష్ట్వా మహా హాటకతోరణమ్ |
 రాక్ష సేంద్రస్య విఖ్యాత ముద్రిమూర్ధ్ని ప్రతిష్ఠితమ్ || ౨౪ ||
 ముండరీ కానతంసాభిః పరిఘాభి రలంకృతమ్ |
 ప్రాకారావృత మత్యర్థం దదర్శ సమహాకపిః || ౨౫ ||

జ్ఞివారిని, ధనుస్సులు, ఖడ్గములు, పిరంగులు, రోకళ్లు నాయుధములుగాఁగలవారిని, చేతులయం దినుపకట్లగుదియలుగలవారిని, వింతయగు కవచములు గలవారిని, మిక్కిలి యగులావును, బక్తతనమును బొడవును గుఱుచతనమును లేనివారిని, మిక్కిలియగుపశువుచాయను నలుపును లేనివారిని, పెక్కురూపములు గలవారిని, మంచిరూపమును మంచితేజస్సును గలవారిని, గెలుపునుదెలుపు స్తంభములను, పెక్కెములనుగలవారిని. అనేకములగు నాయుధములను జూచెను.

౨౦, ౨౧, ౨౨. శక్తులనువృక్షముల నాయుధములుగాఁగలవారిని, పట్టసము పిడుగులను ధరించియున్నవారిని, బాశము లను నాయుధములగలవారిని వానరోత్తముఁడగు నాతండుగనియెను. పుష్పములు ధరించినవారిని, మేనగండమలందియున్నవారిని, మంచిసౌమ్ముల నలంకరించి కొన్నవారిని, పెక్కువేషములుధరించియున్నవారిని, తోచినట్లుతిరుగుచున్నయినేకులను, కఱకైన శూలములధరించినవారిని, బలవంతులై వజ్రములను ధరించినవారిని గాంచెను.

౨౩. ఆవానరుఁడు, స్త్రీలుండుమేడకెదుట లక్షసంఖ్యగలదియూ, రావణునిచే నియమింపఁబడినదియూ, నడుమనున్నదియనగు మూలబలమును గనుంగొనియెను.

౨౪, ౨౫. ఆయాంజనేయుఁడు బంగారు తోరణముంగలదియూఁ బ్రసిద్ధమైనదియూ, పర్వతముపైఁ గట్టంబడినదియనగు రాక్షస రాజుయొక్కగృహమునుగాంచి, అందముగు తెల్లతామరలనుగల యగఁడలచే నలంకరింపఁబడినదియూ, ప్రాకారముచేఁ బట్టుఁబడినదియనగు నాగృహమును సంగమార్గముగాఁ గాంచెను.

త్రివిష్టప నిభం దివ్యం దివ్యనాద వినాదితమ్ |

వాజిఘోషిత సంఘుష్టం నాదితం భూషణై స్తథా || ౨౬ ||

రథై ర్యానై ర్విమానై శ్చ తథాభూతై ర్హయై శ్శుభైః |

వారణై శ్చ చతుర్దంతై శ్వేతాభ్ర నిచయోపమైః || ౨౭ ||

భూషితం రుచిర ద్వారం మత్తై శ్చ మృగపక్షిభిః |

రక్షితం సుమహావీర్యై ర్యాతుధానై సుహాస్రశః || ౨౮ ||

రాక్షసాధిపతే ర్గుప్త మావివేశ మహాకపిః || ౨౯ ||

స హేమ జాంబూనద చక్రవాళమ్ మహార్హ ముక్తామణిః |

భూషితాం తమ్ | పరార్థ్య కాలాగరు చందనా క్తంస రావ

ణాంతఃపుర మావివేశ || ౩౦ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే చతుర్థ స్కర్గః.

పంచమ స్కర్గః.

తత సు మధ్యంగత మంశుమంతం జ్యోత్స్నా వితానం మహా

మధ్యమంతమ్ | దదర్శ ధీమాన్ దివి భానుమంతం గోష్ఠేష్ఠ

మం మత్తమివ భ్రమంతమ్ ||

౨౬, ౨౭, ౨౮, ౨౯౪. స్వర్గముతోఁ దుల్యమైనదియు, శ్రేష్ఠమైనదియు, రమ్యముగు నాదమునుగలదియు, గుఱ్ఱముల సక్తిలింపులచే మిక్కిలి మ్రోయుచున్నదియు, సొమ్ములధ్వనిచే నెప్పినదియు, రథముల చేతను విమానములచేతను వాహనములచేతను శుభకరములగు గుఱ్ఱములు నేనుంగులచేతను, తెల్లనిమేఘముల మొత్తమువలెనున్న నాల్గుదంతములుగల యేనుంగులచేతను, మదించినమృగములచేతను బతులచేతను నలంకరింపఁ బడినదియు, రక్షింపఁజాలిన మహాబలముంగలరాక్షసులచే వేయివిధముల రక్షింపఁబడినదియునైన రావణునియొక్క గృహధ్వారమును వాయువు త్రుండు చేరనేగను.

౨౯౪. పెక్కువిధములగు బంగారముచేఁ గట్టఁబడిన ప్రాకారము లుగలదియు, మిక్కిలివెలగల ముత్తైములు రత్నములచే నలంకరింపఁబడి యందమైనదియు, శ్రేష్ఠములగు నల్లయగురు శ్రీగంధములతోఁ గూడినది యునగు రావణుని యంతఃపురమును హనుమంతుఁడు ప్రవేశించెను.

ఇది నాల్గవసర్గ.

—ॐ—

ఐదవ సర్గ.

౧. అటుపై నాకాశమునడుమనున్నవాఁడును వెన్నెలమొత్తము ను వెదచల్లుచున్నవాఁడును, కిరణములనుగలవాఁడును, మందయందఁ బో తెద్దవలె నాకాశమున సంచరించుచున్నవాఁడునునగు చంద్రుని బుద్ధి మంతుఁడగు హనుమంతుఁడు గనియెను.

లోకస్య పాపాని వినాశయంతం మహోదధిం చా పి సమేధ
యంతమ్ । భూతాని సర్వాణి విరాజయంతం దదర్శశీతాం
శు మథా భియాంతమ్॥ ౨॥

యా భాతి లక్ష్మీ ర్భువి మందరస్థా తథా ప్రదోషేషుచ సా
గరస్థా । తథైవ తోయేషు చ పుష్కరస్థా రరాజ సా చారు
నిశాకరస్థా॥ ౩॥

హంసో యథా రాజత పంజరస్థః సింహో యథా మందర
కందరస్థః । వీరో యథా గర్వితకుంజరస్థ శృంగద్రోపి బభ్రా
జ తథాంబరస్థః॥ ౪॥

స్థితః కకుద్వా నివ తీక్ష్ణశృంగో మహాచల శ్చేష్ఠత ఇ వోచ్చ
శృంగః । హస్తీవ జాంబూనద బద్ధశృంగో రరాజ చంద్రః క
రిపూర్ణశృంగః॥ ౫॥

వినష్ట శీతాంబు తుషార పంకో మహాగ్రహ గ్రాహ వినష్ట
పంకః । ప్రకాశ లక్ష్మ్య శ్రయ నిర్మలాంకో రరాజ చంద్ర
భగవాన్ శశాంకః॥ ౬॥

శిలాతలం ప్రాప్య యథామృగేంద్రో మహారణప్రాప్య య
థా గజేంద్రః । రాజ్యంసమూసాద్య యథానరేంద్ర స్తథాన్ర
కాశో విరరాజ చంద్రః॥ ౭॥

౨. లోకముయొక్క దుఃఖమును నశింపఁజేయువాఁడును, సముద్రము నుష్పాదించువాఁడును సర్వభూతములను వెలిగించువాఁడును, ఎదుటపచ్చుచున్నవాఁడును నగు చంద్రునిఁ గనియెను.

౩. భూమిపై మందరపర్వతమందుండి వెలుంగునదియు, సాయంకాలములందు సముద్రమందుండి ప్రకాశించునదియు, ఉదకమునఁగలులములయందునిలిచి వెలుంగునదియునగు కాంతియవృథు చంద్రునందు వెలింగెను.

౪. హంస వెండిపంజరముననుండి వెలుంగునట్లును, నీహము పర్వతగుహయందుండి యొప్పునట్లును, వీరుం డేనుఁగునైనుండి ప్రకాశించునట్లును జంద్రుం డాకాశమందుండి యొప్పురెను.

గీ. వాడియైన కొమ్ములుగలయెద్దువలెను, ఉన్నతమైన శిఖరములుగల కైలాసమువలెను, బంగారుకడియములుగల దంతములచేఁ దనరినయేనుఁగువలెను సంపూర్ణమగుకళలతోఁ జంద్రుఁ డొప్పెను.

౬. చల్లనినీటినిగల మంచుబిల్లుచే విడువఁబడినవాఁడును రాముకేతువులచేఁ బట్టువడినపుడు చెందినదోషమునుండి తొలగినవాఁడును, కాంతిసంపదకాధారముగు నిర్మలమగు గుఱుతునుగలవాఁడును, మహాత్ముఁడు నగు చంద్రుండు వెలింగెను.

౭. నీంగము కొండభూమినిజేరి వెలింగినట్లును, ఏనుఁగు గొప్పయాభ్యుదయించి యొప్పరినట్లును, రాజు రాజ్యమునుజెంది ప్రకాశించునట్లును జంద్రుండు మిక్కిలి వెలింగెను.

ప్రకాశచంద్రోదయ నష్టదోషః ప్రవృత్తరక్షఃపిశితాశ దోషః
రామాభిరామేరిత చిత్తదోషః స్వర్గప్రకాశోభగవాన్ప్రదోషః॥

తంత్రీస్వనాః కర్ణసుఖాః ప్రవృత్తాః స్వపంతి నార్యః పతిభి స్సు
వృత్తాః । న క్తంచరాశ్చాపి తథాప్రవృత్తా విహర్తు మత్యద్భు
త రాద్ర వృత్తాః॥ ౯॥

మత్తప్రమత్తాని సమాకులాని రథాశ్వ భద్రానన సంకులాని
పేరశ్రియా చా పి సమాకులాని దదర్శ ధీమాన్ సకపిఃకులాని॥

పరస్పరం చా ధిక మాయీపంతి భుజాం శ్చ పీనా నధివిక్షిపంతి
మత్తప్రలాపా నధికం క్షిపంతి మత్తాని చాన్యోన్యమధిక్షిపంతి॥

రక్షాంసి వక్షాంసి చ విక్షిపంతి గాత్రాణి కాంతాసు చ విక్షి
పంతి । రూపాణి చిత్రాణి చ విక్షిపంతి దృఢాని చాపాని
చ విక్షిపంతి॥ ౧౦॥

దదర్శ కాంతా శ్చ సమాలపంత్య స్తథాపరా స్తత్ర పునస్స
పంత్యః । సురూపవక్త్రాశ్చ తథా హసంత్యః క్రుద్ధాః పరా శ్చా
పి వినిశ్చ్వసంత్యః॥ ౧౧॥

౮. వెలుంగుచున్న చంద్రోదయముచేఁ జోయినచీకటికలదియు పృథ్విపొందుచున్న మాంసభక్షకులగురాక్షసుల పాపమునుగలదియు, తొలగింపఁబడిన స్త్రీపురుషుల మనోదోషము (విరోధము) గలదియు నగు తొలిజాముర్జాతి మిక్కిలి వెలింగెను.

౯. వీణమొదలగు వాద్యముల తంతెలధ్వని విననింతయొప్పెను, ఉత్తమ చరితముంగల యిల్లాండ్రు మగలతోడఁబరుండి నిద్రించుచున్నారాక్షసులును మిక్కిలి భయంకరమగు దుష్టకార్యములయందు వర్తించుచున్నారు.

౧౦. మత్తుగలుగుపదార్థములం గుడుచుటచే నెడలుముఱచినవారిని గలవియు రథములు గుఱ్ఱములు రాజపీఠములు వీనిచే నెడములేకున్నవియు, పీఠలక్ష్మీచేతను గ్రిక్కిరిసియున్నవియు నగు రాక్షసగృహములను వానరోత్తముఁడు గనియెను.

౧౧, ౧౨. ఒకరినొకరు హేళనచేసికొనుచున్నారు, బలినియున్న భుజియుల నొరయుచున్నారు, మదించి యొడలెఱుంగక మాటలాడుచున్నారు, ఒకరినొకరు తిరస్కరించుచున్నారు, అొమ్ములను వెడల్పుగా విచ్చుచున్నారు, శరీరములను స్త్రీలపైవైచుచున్నారు, రూపములను జీత్రవిచిత్రములుగ భరించుచున్నారు, బటువగువిండ్లను మ్రోయించుచున్నారు. ఇట్టివారి నాతండు గనియె.

౧౩. మాటలాడుకొనుచున్నట్టి స్త్రీలను, నిద్దురపోవుచున్న భామలను, అందమగు మోములుగలిగి నవ్వుచున్నవారిని, కోపగించి నిట్టూర్పులు విడుచుచున్న యింతులను హనుమంతుఁడు గనియెను.

అప్రావృతాః కాంచనరాజివణ్ణాః కాశ్చిత్పరాహ్లాస్తసు
యవణ్ణాః । పునశ్చ కాశ్చి చ్చశలక్షవణ్ణాః కాంతప్రహీణా
రుచిరాంగవణ్ణాః॥ ౨౦॥

తతః ప్రియా న్స్పృహ్య మనోభిరామా సుప్రీతియుక్తాః ప్రస
మీక్ష్య రామాః గృహేషు హృష్టాః పరమాభిరామా హరిప్ర
వీర సుదదర్శ రామాః॥ ౨౧॥

చంద్రప్రకాశా శ్చ హి వక్త్రమాలా వక్రాక్షిపత్నా శ్చ సు
నేత్రమాలాః । విభూషణానాం చ దదర్శ మాలా శ్శతహ్రదా
నా మివ చారుమాలాః॥ ౨౨॥

న త్వేవ సీతాం పరమాభిజాతాం పథిన్ధితే రాజకులే ప్రజా
తామ్ । లతాం ప్రఫుల్లామివ సానుజాతాం దదర్శ తన్వీం మ
నసాభిజాతామ్॥ ౨౩॥

సనాతనేవర్తని సన్నివిష్టాం రామేక్షణాం తాం మదనాభివి
ష్టామ్ । భర్తృనశ్శీమదనుప్రవిష్టాంస్త్రీభ్యోవరాభ్యశ్చ సదా
విశిష్టామ్॥ ౨౪॥

ఉష్ణార్దితాం సానుసృతాన్రకంఠీం పురా వరాహోత్తమ నిష్క
శంఠీమ్ । సుజాతపత్నా మభిరక్తకంఠీం ఛనే ప్రవృత్తా మివ
నీలకంఠీమ్॥ ౨౫॥

౨౦, ౨౧. మైటచెరంగు లేనివారిని, బంగారువర్ణపు మేనులుగలవారిని, మంచినడవడిగలవారిని, కుంఠనపుచాయగలవారిని గొందఱును, చంద్రుని కాంతివంటి కాంతిగలవారిని, మగలుచేరువలేక విరహముచేఁ దపించువారిని, మగలను బొంది యింపుగనున్నవారిని, మగలయందుఁ బ్రేమగలవారిని, మనస్సునకుఁ దృప్తిగనున్నవారిని గాంచి తమయిండ్లయందుఁ గలతఁదలక సంతోషముతోనున్న స్త్రీలను వానరోత్తముఁడు గనియెను.

౨౨. చంద్రుని ప్రకాశమువంటి ప్రకాశముంగలముఖముల వరుసలను, వంకరలయిన కనుబొమలవరుసలను, సొమ్ములయొక్కవరుసలను మెఱుఁపులమాలలవలెఁ గాంచెను.

౨౩. మంచిపుట్టుకను మంచినడవడిని భ్రష్టపఱునట్లే గాంచినదియు, రాచకొలమునఁ బుట్టినదియు, కొండచరింబుట్టి పెరిగినతీరఁపలెమెత్తగనున్న శరీరస్థావముగలదియునగు నీతను మానుమంతుఁడుగనఁ జూలఁడయ్యె.

౨౪, ౨౫, ౨౬, ౨౭. పురాతనాచారమండేయున్నదానిని, విరహముచే నెచ్చినదై శ్రీరామదశ్యనముం గోరుచున్నదానిని, మగనిమనస్సునఁ బ్రవేశించియున్నదానిని, ఉత్తమురాండగు స్త్రీలలో నుత్తమురాలిని, తపించుచున్నదానిని, జారుచున్నకన్నీళ్ళతోఁగూడిన కంఠముగలదానిని, మున్నుఘరించికొన్న వెలగలపతకమును గంఠమునం గలదానిని, బాగుగ నమరినకనుబొమలుగలదానిని, నున్ననిమెడగలదానిని, వనమందునాట్యము నేయునెమలివలెనున్నదానిని, మబ్బుచేమఱుఁగువడిన చంద్రకళవలెను, దుమ్ముచే

అవ్యక్తరేఖా మివ చంద్రరేఖాం పాంసు ప్రదిగ్ధా మివ హే
మరేఖాం క్షతప్రరూఢా మివ బాణరేఖాం వాయుప్రభిన్నా
మివమేఘరేఖామ్॥ ౨౬॥

సీతామపశ్య న్మనుజేశ్వరస్య రామస్యపత్నీం వదతాం పరస్య
బభూవ దుఃఖాభిహత శ్చిరస్య ప్లవంగమో మందగవాచిరస్య॥

ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - పంచమస్కర్గః.

షష్ఠ స్కర్గః.

స నికామం విచూనేషు విషణ్ణః కామరూప ధృత్ ।

విచచార పున ర్లంఘ్యం లాఘవేన సమన్వితః॥ ౧॥

ఆససా దాథ లక్ష్మీవాక్ రాక్షసేంద్ర నివేశనమ్॥ 114

ప్రాకారే నారకవర్ణేన భాస్వరే నాభిసంవృతమ్॥ 132 ౨॥

రక్షితం రాక్షసై ర్ఘోరై స్సింహై రివ మహద్వనమ్॥

సమీక్షమాణో భవనం చకాశే కవికుంజరః॥ 3॥

రూప్య కోపహితై శ్చితై స్సోరణైర్హేమభూషితైః ।

విచిత్రాభి శ్చ కక్ష్యాభి ద్వైరైశ్చ రుచిరైర్వృతమ్॥ ౪॥

గజాస్థితైర్మహామతై శ్చూరై శ్చ విగతశ్రమైః ।

ఉపస్థిత మనంహరై ర్హయై స్స్యందనయాయుభిః॥ ౫॥

సూనీయున్న బంగారుతునుకవలెను, గాయమునందగులుకొన్న బాణపుములికి
నలెను, గాలిచేఁ నెడబాపబడిన మేఘమువలెను నున్నదానిని, వాఘాటి
గలవారిలో నుత్తముండగు శ్రీరామచంద్రునియొక్క భార్యను, దీర్ఘకాలము
వెదకియుం జూడనేరనివాడై యాంజనేయుండు తో డనెడుఃఖమునమునిం
ననవాడయి మూఁసునివలెనయ్యెను.

ఇది యైదవసర్గ.

ఆఱవసర్గ.

౧. ఆహనుమంతుండు నీత గనంబడమికిఁ గరంబు చింతించి దేవాల
యములు విహాసములు మొదలగువానిపై, మఱియొకతూరి పట్టణ మంతట
ను దిరిగి వెదకెను.

౨. అట్లుపై సూర్యునికాంతివంటి కాంతినిగలిగి వెలుంగుచున్నప్రా
కారముచేఁ జుట్టంబడిన రావణునిమందిరమును ధీరుండగు నాంజనేయుం
డు నేరెను.

౩. సింగముచే రక్షింపబడిన దొడ్డవనమువలెనే భయంకరులగు
రాక్షసులచే రక్షింపబడిన రావణునిగృహమును జూచుచు వానరోత్త
ముండు మిక్కిలిప్రకాశించెను.

౪ మొదలు ౧౩౪వఱకు. బంగారపు జీలుగుపనిగల, వెండిచేయ
ల్పితమైన వెలుపలి ద్వారములచేతను, విచిత్రమగుపనిగల భవంతులచేత

సింహ వ్యాఘ్ర తనుత్రాణై ద్దాంత కాంచన రాజతైః॥

ఘోషపద్మి ర్విచిత్రై శ్చ సదా విచరితంరథైః॥

౬॥

బహురత్న సమాకీర్ణం పరాధ్యాయసన భాజనమ్॥

మహారథ సమావాసం మహారథ మహాసనమ్॥

౭॥

దృశ్యై శ్చ పరమోదారై స్తైస్త్వై శ్చ మృగ షక్షిభిః॥

వివిధై ర్బహుసాహస్రైః పరిపూర్ణం సమంతతః॥

౮॥

విస్తృతై రంతపాతై శ్చ రక్షోభిశ్చ సురక్షితమ్॥

ముఖ్యాభి శ్చ వరస్త్రీభిః పరిపూర్ణం సమంతతః॥

౯॥

ముదిత ప్రమదారత్నం రాక్షసేంద్ర నివేశనమ్॥

వరాభరణ సంహృదై స్సముద్రస్వన నిస్సృజనమ్॥

౧౦॥

తద్రాజగుణసంపన్నం ముఖ్యై శ్చ వరచంద్రైః॥

మహాజనై స్సమాకీర్ణం సింహై రివ మహద్వనమ్॥

౧౧॥

భేరిమ్మదంగా భిరుతం శంఖఘోష నినాదితమ్॥

నిత్యార్చితం పరవహుతం పూజితం రాక్షసే స్సదా॥

౧౨॥

సముద్రమివ గంధీరం సముద్ర మివ నిస్సృజనమ్॥

మహత్తనో మహద్వేశ్చ మహారత్న పరిచ్ఛదమ్॥

౧౩॥

మహారత్న సమాకీర్ణం దదర్శ స మహాకపిః॥

౧౪॥

ను, అంబముగువాకిళ్ల చేతను, ఏనుగులనెక్కియున్న మంత్రులచేతను, డక్కి లేనిశూరులచేతను, అడ్డులేక రథములనీడ్చుకొనిపోవుచున్నగుట్టములచేతను వెలుంగునదియు సింగపుతోలు పులితోలు పినిచేఁజేయఁబడిన కవచములువేయఁబడి దంతమువెండిబంగారుపినిచేఁజిత్తముగఁబనిచేయఁబడిదింతగనుండి యెడదెగని ధ్వనితోడఁగూడిన రథముల సంచారమును గలదియు, అనేకరత్నములతోఁగూడినదియు మేలగు పీఠములనుగలదియు శూరులయి మహారథులనుబిరుదునుగన్నవారలం గలదియు గొప్పరథములను సీంహాసనములనుగలదియు మనోహరమై గొప్పవైనానావిధములై వేలికొలచినున్న మృగములచేతను బక్షులచేతను నిండినదియు బాగుగ నేర్పఁబడినవారై సమర్థులైనరాక్షసులచే రక్షింపఁబడినదియురావణునకుముఖ్యరాండ్రగు బోగముపడుచులచే నంతటనునిండినదియు సంతోష పెట్టఁబడిన యశావనవతులగు స్త్రీలనుగలదియు రాక్షసప్రభువులకు నెలవైనదియు శ్రేష్ఠములగుసాములయొక్క ధ్వనిచే సముద్రపుధ్వనివంటి ధ్వనినిగలదియు మేలగు నగురుచందనముల ధూపములచే రాజునకిష్టమైనదియు సీంగములచే వెలుంగు గొప్పవనమువలె బలవంతులచే నిండినదియు భేరిమృదంగములయొక్కయుశంఖములయొక్కయు ధ్వనులచేమాఱుమ్రోయునదియు, ప్రతిదినమును బూజింపఁబడునదియు పర్వకాలములందు పోరామములంగలదియు రాక్షసులచే నెల్ల పుడుపూజింపఁబడునదియు, సముద్రమువలె మిలిలేనిదియు సముద్రమువలె మ్రోయుచున్నదియు గొప్ప రత్నములచేఁగప్పఁబడినదియు గొప్పరత్నములతోఁ గూడినదియు నగు (సమర్థుడగు రావణునియొక్క) పెద్దగృహమును వానరోత్తముఁడు గనుంగొనియెను.

విరాజమానం వపుషా గజాశ్వ రథ సంకులమ్॥

౧౪॥

లంకాభరణమిత్యేవ సో మన్యత మహాకపిః|

చచార హనుమాం స్తత్ర రావణస్య సమీపతః॥

౧౫॥

(సంక్షిప్త చాత్మనః కాయంప్రవిశ్యా నుపలక్షితః|

చింతయామాస మనసా ముహూర్తం ధ్యానమాస్థితః॥

కపిప్రవీరో హనుమాన్ రాఘవప్రియకామ్యయా॥

క్షీద్యశీ బంధనేబద్ధా ముక్తావా స్వైర చారిణీ॥

కాశ్చరక్షంతి రాక్షస్యః కథంయాసాచ మైథిలీ|

నదృష్టపూర్వా చ మయా నై దేహీ జనకాత్తజా॥

ఇంగితై శ్చాను మానైశ్చ మయాజ్ఞేయా భవిష్యతి|

ఏతాం బుద్ధిం తదా కృత్వా హనుమా న్తారుతాత్తజః॥

అన్వియేషతదాసీతాం రాఘవప్రియకామ్యయా|

స నికామం విమూనేషు నిపతన్ పాదపేషుచ॥

విచచార కపి ర్లంకాం లఘుప్రక్రమవిక్రమః|)

గృహాద్గృహం రాక్షసానా ముద్యానానిచ వానరః|

పీక్షమాణో హ్యసంత్రప్తః ప్రాసాదాం శ్చ చచరా సః॥ ౧౬॥

౧౪, ౧౫. వినుఁగులను, గుఱ్ఱములను మొత్తములుగఁ గలిగి యాకృతిచే మిక్కిలిప్రకాశించుచున్న రావణునిమందిరమును లంకకుభూషణముగాఁదలంచెను. ఆహనుమంతుఁడు రావణునకు సమీపముననున్న మేఁదఁజెప్పఁబడినకోటలు మేడలు చూచుచు సంచరించెను.

(వానరపీఠుఁడగు హనుమంతుఁడు శ్రీరామునిమేలుగోరినవాఁడై తన దేహమును గుఱుచపఱచి యితరులకుఁ గానఁబడకయుండి రెండుఘడియల కాలముయోచించి “నీతాదేవి రావణునిచే నొకచోట చెరసాలయందును పంబడియున్నదో స్వేచ్ఛతోసంచరింప విడువఁబడియున్నదో యేరాక్షస స్త్రీలుకాచియున్నారో జానకియెట్టిరావముంగలదియో మున్నునేనెన్నఁడుంజూచినవాఁడనుగాను గావున నామెయొక్కచేష్టలచేతను, ఊహచేతను నామెనాకుఁదెలియఁ బడవలయునని తలంచెను. ఇట్లునిశ్చయించుకొని చులకనగా దాటునట్టి బలముంగలవాఁడగు వాయుపుత్రుఁడు రాఘవుని శీతముంగోరి విహానములమీఁదను వృక్షములమీఁదను దుమికిదుమికి లెస్సగ నీతనువెదకుచుం దిరిగెను.)

౧౬. ఆరాక్షసులయొక్క యొకయింటినుండి మఱియొకయింటికి ని వనమునుండి మఱియొకవనమునకును, ప్రాకారమునుండి ప్రాకారమునకు నలుపులేనివాఁడై చూచుచు నాతండు సంచరించెను.

అవష్టుత్య మహావేగః ప్రహస్తస్య నివేశనమ్|

తతో న్యత్పుష్పవే వేత్స మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాక్|| ౧౭||

అథ మేఘవ్రతీకాశం మంభకర్ణ నివేశనమ్|

విభీషణస్య చ తదా పుష్పవే సమహాకపిః|| ౧౮||

మహోదరస్య చ గృహం విరూపాక్షస్య చైవ హి|

విద్యుజ్జిహ్వస్య భవనం విద్యున్నా లే స్తథైవ చ|| ౧౯||

వజ్రదంష్ట్రస్య చ తథా పుష్పవే స మహాకపిః|

౨౦౪

ధూమాక్షస్య చ సంపాతే ర్భవనం మారుతాత్తజః|

విద్యుద్రూపస్య భీమస్య ఘనస్య విఘనస్యచ|| ౨౦౫

శుకస్య చ మహాతేజా సారణస్య చ భీమతః||

తథా చేంద్రజితో వేత్స జగామ హరియాధపః|

౨౦౬

రక్తికేనో శ్చ భవనం సూర్యశత్రో స్తథైవ చ|

శంబుమాలే స్సుమాలేశ్చ జగామ హరిసత్తమః|| ౨౦౭||

వజ్రకాయస్య చ తథా పుష్పవే స మహాకపిః||

౨౦౮||

శ్రీసుందర కాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స - ౬. ౧౧౭

౧౭, ౧౮. మిక్కిలివేగముగలయాతండు ప్రహస్తునియింటికిందాటి
యందుండి మహాపార్శ్వనియింటికిని, అచటనుండి మేఘమువలె నుండుకుం
భకర్ణగృహమునకును చిక్కుట విఘ్నముని మందిరమునకును దాఁటెను.

౧౯, ౧౯౫ ఆవాసరోత్రముండు మహాదర విరూపాక్షులయిం
క్షను, విద్యుజ్జిహ్వ విద్యున్నాలులయొక్క గృహములను, వజ్రచంఘ్రిని ని
వాసమును చెందెను.

౨౦౪, ౨౧౪. వానర సమాహమునకు మొనగాఁడగునాతండు భూ
మాంసుండు సంపాతి విద్యుద్రూపుఁడుభీముండు ఘనుండు విఘ్నండు తుక
సారములు ననువారియిండ్లకు దాఁటియింద్రజిత్తుయొక్క గృహమునకేగెను.

౨౨౪, ౨౩. ఆవానరశ్రేష్ఠుండు ! జింబుమాలి సుమాలియనువారి
యొక్కయు రక్తికేతు సూర్యశత్రులయొక్కయు వజ్రకాయుని యొ
క్కయు గృహమునుజేరి కనియెను.

శుకనాభస్య వజ్రస్య శరస్య వికటస్య చ|
హ్రస్వ కర్ణస్య దంష్ట్రస్య రోమశస్య చ రక్షసః|| ౨౪||

యద్ధోస్తత్తస్య మత్తస్య ధ్వజగ్రీవస్య రక్షసః|
విద్యుజ్జి హ్వంద్రజిహ్వనాం తథా హస్తముఖస్య చ|| ౨౫||

కరాశస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవ హి|
క్రమమాణః క్రమేణైవ హనుమా న్తారుతాత్మజః|| ౨౬||

తేషు తేషు మహార్షేషు భవనేషు మహాయశాః|
తేషా మృద్ధిమతా మృద్ధిం దదర్శ స మహాకపిః|| ౨౭||

సర్వేషాం సమతిక్రమ్య భవనాని సమంతతః|
అససా దాథ లక్ష్మీవాన్ రాక్షసేంద్ర నివేశనమ్|| ౨౮||

రావణ స్యోపశాయినో దదర్శ హరిసత్తమః|
విచరన్ హరిశార్దులౌ రాక్షసీ ర్వికృతేక్షణాః|| ౨౯||

శూల ముద్గర హస్తా శ్చ శక్తితోమర ధారిణీః|
దదర్శ వివిధా స్థుల్తాం స్తత్ర రక్షఃపతే ర్గృహే|| ౩౦||

రాక్షసాం శ్చ మహాకాయా నాన్నాప్రహరణోద్యతాన్|
రక్షా శ్వేతాన్ సితాన్ శైవ హరీన్ శ్చాపి మహాజవాన్||

౨౪, మొదలు ౨౭. వఱకు. శుకనాభుడడువజ్రుడడుశరుడడువికటుడ
డు హ్రస్వకర్ణుడడు దంష్ట్రుడడు రోమశుడడు రక్షసుడడు యుద్ధోన్మత్తుడడు
మత్తుడడు ధ్వజగ్రీవుడనురాక్షసుడడు విద్యుజ్జిహ్వుడడు, ఇంద్రజిహ్వుడడు
హస్తీముఖుడడు కరాశుడడు పిశాచుడడు శోణితాక్షుడడు ననువారలయొక్క
(మిక్కిలి వెలగలట్టియు, సకలపదార్థసంపన్నం బైనట్టియు) గృహముల
యందు సంచరించి వానిపెంపును గాంచెను.

౨౮. బలవరాక్రమములచే నెప్పినవాడగు నాకాసుకుండుడగృ
హముల నన్నింటిని దాటి రాక్షసరాజుయొక్క నివాసముంజేరెను.

౨౯, ౩౦. ఆవాసరోత్తముం డిటునటుం దిరుగుచు రావణనిక్ర
క్కనఁ బరుండియున్నవారును, వికారముగు చూపులంగలవారును శూలము
ముగ్ధర శక్తితోమరములను నాయుధములను ధరించినవారును నగు రాక్ష
సస్త్రీలనుగాంచెను. ఆరాక్షసరాజుయొక్క యింట నానావిధములగు
సేనలను గనియెను.

౩౧, ౩౨, ౩౩, ౩౩౪ ఆయాంబనేయుడడు గొప్పమేనులు గలిగి,
నానావిధాయుధముల ధరించి సేద్యముగనున్న రాక్షసులను, ఎఱుపు తెలు
పువర్ణములుగలిగి మిక్కిలి వేగముతోఁగూడినవై కట్టంబడియున్న గుట్టిము
లను, మంచుకులమునఁబుట్టి యందముంగలిగి శత్రువులగునేనుంగులఁ పీడింపం
బొలి,గబిశిక్షయందండినవై యుద్ధమునవై రావతమునునేనుంగు తోడుల్యము

- కులీనా సూరిపసంపన్నా నృజా నృరగజారుజాః ।
నిష్ఠితా నృజశిక్షాయా మైరావత సమా న్యుధి॥ ౩౨॥
- నిహంత్యా నృరస్తే న్యానాం గృహే తస్మిన్దదర్శ సః ।
క్షురతశ్చ యథా మేఘాః స్రవతశ్చ యథా గిరీః॥ ౩౩॥
- మేఘ స్తనిత నిష్ఠోమా దుర్ధర్షా నమరే పరైః॥ ౩౩౪॥
- సహస్రం వాహినీ స్తత్ర జాంబూనద పరిష్కృతాః॥ ౩౪॥
- హేమజాల పరిచ్ఛన్నా స్తరుణాదిత్య సన్నిభాః ।
దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య నివేశనే॥ ౩౪॥
- శిబికా వివిధాకారా సు కపి ర్హరుతాత్మజః ।
లతాగృహాణి చిత్రాణి చిత్రీశాలా గృహాణిచ॥ ౩౫॥
- క్రీడాగృహాణి చా న్యాని దారుపర్వతకా నపి ।
కామస్యచ గృహం రమ్యం దివాగృహక మేవ చ॥ ౩౬॥
- దదర్శ రాక్షసేంద్రస్య రావణస్య నివేశనే॥ ౩౬౪॥
- స మందరగిరిప్రఖ్యం మయూరస్థాన సంకులమ్॥ ౩౬౫॥
- ధ్వజయష్టిభి రాకీర్ణం దదర్శ భవనోత్తమమ్ ।
అశ్వకరత్న సంకీర్ణం నిధిజాలం సమంతతః॥ ౩౬౬॥
- ధీర నిష్ఠిత కర్ణాంతం గృహం భూతపతే రివ॥ ౩౬౭॥

లై శత్రునై న్యముల నాశము నేయునవియై మేఘములవలె గర్జించుచు శత్రువులకు సహింపరానివై, వర్షించుచున్న మేఘములవలెను నడచుచున్న కొండలవలెను నున్నయేనుగుల నారాక్షసరాజుయొక్క గృహమునఁ గాంచెను.

౩౪, ౩౫. బంగారుసొమ్ములను గలవారును. కవచములఁగలవారునునై బాలసూర్యునితోఁ దుబ్బులైనఁజెక్కండ్రః భటులను రాక్షసరాజు రావణునియొక్కయింట హనుమంతుఁడు గాంచెను.

౩౬, ౩౭, ౩౮. నానావిధములగు పల్లవీలను వింతలనుతీరాల పొదరిళ్లను, చిత్రశాలలనుగల గృహములను, క్రీడించుటకై నిర్మించఁబడిన యిండ్లను ప్రానుతోఁజేయఁబడిన యాటకొండలను, అంజను మచ్చడు నిగృహమును, పగటిపూట వనమందు విలాసముగనుండుటకై కట్టఁబడిన యింటిని రాక్షసరాజు రావణునినగరునందు వాయుపుత్రుండుగనియెను.

౩౯, ౪౦, ౪౧. మందరగిరితోఁ బోలినదియు, నైమిశ్య నక్షత్ర సందడించునదియు ధ్వజస్తంభములచే నిండినదియు, డెక్కరచ్చములచే నిండిన జొక్కసములఁగలదియు, అంతటనుయోగ్యులచే నాచరింపఁబడుచున్న వైదికకర్మలపూర్తిని గలదియునై శివునిగృహముంబోలిన యుత్తమగృహమును హనుమంతుఁడుగనియె.

ప్రభయాచైవ రత్నానాం తేజసా రావణస్య చ॥	౪౦॥
విరరాజాథ తద్వేత్తరశ్చిమా నివ రశ్చిభిః॥	
జాంబూనదమయా న్యేవ శయనా న్యాసనానిచ॥	౪౧॥
భాజనాని చ ముఖ్యాని దదర్శ హరియూధపః॥	౪౨॥
మధ్వాసవ కృతక్షేదం మణిభాజన సంకులమ్॥	౪౩॥
మనోరమ మసంబాధం కుబేరభవనం యథా॥	
చందనాగరు ధూపైశ్చ దివ్యధూపై స్సుధూపితం॥	౪౪॥
మాల్యదామభి రాక్షీర్ణం భక్తపుష్ప విరాజితం॥	
దివ్యగంధావసిక్తాభి ద్రీపికాభి ర్విదీపితం॥	౪౫॥
లోకపాలాన్ పరిత్యజ్య తచ్చియేవ స మావృతం॥	
నూపురాణాం చ ఘోషేణ కాంచీనాం నినదేనచ॥	౪౬॥
మృదంగవాద్య ఘోషైశ్చ ఘోషవద్భి ర్వినాదితమ్॥	
ప్రాసాద సంఘాత శతం స్త్రీరత్న శత సంకులమ్॥	౪౭॥
సుప్ర్యాఢకక్ష్యం హనుమా న్స్రవివేశ మహాగృహమ్॥	౪౮॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షష్ఠస్కర్గః.

సప్తమస్కర్గః.

స తేజ్జాలం బలవా న్దదర్శ వ్యాసక్త వైడూర్య సువర్ణ
 యథా మహత్ప్రావృషి మేఘజాలం విద్యుత్పినద్ధం
 సహంగజాలమ్॥ ౧॥

౪౦, ౪౧, ౪౧౪. రత్నములకాంతిచేతను, రావణుని శరీరకాంతి చేతను వానిగృహము (సూర్యుడు కిరణములచే వెలుంగునట్లు) వెలింగెను. శుద్ధమగుబంగారముచేతనే చేయంబడినవియగు పానుపులను బీరములను ముఖ్యములగు పాత్రలను వానరశ్రేష్ఠుండు గనియెను.

౪౨, మొదలు ౪౬౪వరకు. పుష్పరసముచేఁజేయంబడినసారాయి చేనంతటను దడిసియున్నదియు రత్నమయములగు పాత్రలనందండుఁ గలది యువిశాలమైనదియు, కుజేరునినగరువలె రమ్యమైనదియు, చందనాగరు ధూపములచేతను, దివ్యధూపములచేత నెుప్పినదియు, పూవుదండలచే నిండినదియు, విడిపుష్పములచేఁ బ్రకాశించినదియు, పరిమెళతైలములదీపములచే వెలుంగుచున్నదియు, దిక్పాలకులను విడిచివచ్చిన లక్ష్మీచేనాశ్రయింపఁ బడినదియు అందెలచప్పడు చేతను మొలనూళ్లధ్వనిచేతను మడ్డెలలు మొదలగువాని శబ్దములచేతను, మ్రోయుచున్నదియు, ప్రభువుల మేడలసమాహముతోఁ గూడినదియు, అందెకత్తెలగు స్త్రీలవందలతోఁగూడినదియు, విశాలముగు లోఁచిల్లనుగలదియు నగుగొప్పరాజగృహమును హనుమంతుఁడు ప్రవేశించెను.

ఇది యాఱవసర్గ.

ఏడవసర్గ.

౧. బలవంతుఁడగు నాంజనేయుఁడు పచ్చలుచెక్కంబడిన బంగారుగావీక్షములనుగలిగి, వానకాలమందు మెఱుపులతోఁగూడి పక్షులసమాహముచే వెలింగినదియగు మేఘసమాహమువలెనున్న యింద్రసమాహమును జూచెను.

నివేశనానాం వివిధాశ్చ శాలాః ప్రధాన శంఖా యుధ చాప
శాలాః । మనోహరా శ్చాపి పునర్విశాలా దదర్శ వేశ్మాదిషు
చంద్రశాలాః॥ ౨॥

గృహాణి నానావసురాజితాని దేవాసురై శ్చాపి సుపూజితాని
సర్వైశ్చ దోషైః పరివర్జితాని కపిర్దదర్శ స్వ బలార్జితాని॥ ౩॥
తాని ప్రయత్నాభి సమాహితాని మయేన సాక్షా దివ ని
ర్జితాని । మహీతలే సర్వగుణోత్తరాణి దదర్శ లంకాధిపతే
గృహాణి॥ ౪॥

తతో దదర్శో చ్చిత్త మేఘరూపం మనోహరం కాంచనచా
రురూపం । రక్షోధిప స్యాత్క బలానురూపం గృహాణోత్తమం
హ్య ప్రతిరూప రూపమ్॥ ౫॥

మహీతలే స్వర్గమివ ప్రకీర్ణం శ్రియాజ్వలంతం బహురత్న
కీర్ణమ్ । నానాతరూణాం కుసుమావకీర్ణం గిరేరివాగ్రం రజ
సావకీర్ణమ్॥ ౬॥

నారీప్రవేశైరివ దీప్యమానం తటిద్భి రంభోదన దర్శ్యమాన
మ్ । హంసప్రవేశై రివవాహ్యమానం శ్రియాయుతంసో సుకృ
తాం విమానమ్॥ ౭॥

యథా నగాగ్రం బహుధాతు చిత్రం యథానభ శ్చ గ్రహ
క్షుద్రచిత్రమ్ । దదర్శ యుక్తీకృత మేఘచిత్రం విమానరత్నం
బహురత్నచిత్రమ్॥ ౮॥

౨. ఆగృహములయొక్క నానావిధశాలలను, ఆయుధశాలలను ఆయిండ్లు ప్రాకారములు మొదలగువానివై నున్న విశాలమయి యందమైన చంద్రశాలలను చిన్నయిండ్లను గనుంగొనియెను.

౩. నవవిధరత్నములయొక్క యుక్తాంతులచేఁ బ్రకాశించునవియు, దేవతలచేతను రాక్షసులచేతను బూజింపఁబడునవియు సమస్తదోషముల వలనను విడువఁబడినవియు తనభుజిబలముచేతనే సంపాదించఁ బడినవి యునగు రావణుని గృహములను హనుమంతుఁడు గనియెను.

౪. సర్వయత్నములతో నీడ్గమైయున్నవియు మయుఁడనువిశ్వకర్మ చేతనే నిర్మింపఁబడినవియు భూమిపై నుండుగృహముల నన్నింటినిమించిన యందముంగలవియునగు లంకానాథునియొక్కయిండ్ల నాంజనేయుండుగని యెను.

౫, ౬, ౭, ౮. అటువై నున్నతమైన మేఘమువలెనున్నదియు బంగారముచే మసౌహారమైన రూపమునుగలదియుఁ దనబలమునకుఁ బోలినది యు సాటిలేనిరూపమునుగలదియునగు రాక్షసరాజుయొక్క గృహమును బోలినదియు, పెక్కురత్నములచేఁ బొదగఁబడి కాంతిచేసెప్పిఘ్రాలోకస్వర్గమువలెనున్నదియు, అనేకవృక్షములయొక్క పుష్పములతోఁ గూడినది యు, పుష్పాడిచేఁ గప్పఁబడి పర్వతశిఖరమువలెనున్నదియు (శ్రేష్ఠతచేత్రీ) వెలుంగునట్లును మెఱుపులచే మేఘమొప్పనట్లును వెలుంగునదియు, ఆకాశమున శ్రేష్ఠమగు హంసలచే నీడ్వంబడుచున్న విమానమువలెఁ గాంతితోఁ గూడినదియు మణిశిలమొదలగు వానిచే సెప్పచున్న పర్వత శిఖరముంబోలినదియు గ్రహములచేతను జంద్రునిచేతను రమ్యమైతోఁచుచున్న యాకాశమువలెను, మేఘములయందలి చిత్రములనెల్ల మొత్తముగాఁగలదానీవలెను నున్న రత్నమయమగు విమానశ్రేష్ఠమును గాంచెను.

మహీకృతా పర్వతరాజి పూర్ణా శైలాఃకృతా వృక్షవి
తానపూర్ణాః । వృక్షాఃకృతాః పుష్పవితానపూర్ణాః పుష్పంకృ
తం కేసరపత్రపూర్ణమ్॥ ౯॥

కృతాని వేశ్మాని చ పాండురాణి తథా సుపుష్పాణ్యపి
పుష్కరాణి । పున శ్చ పద్మాని సకేసరాణి ధన్యాని చిత్రాణి
తథా వనాని॥ ౧౦॥

పుష్పహ్వయంనామ విరాజమానం రత్నప్రభాభి శ్చ
వివర్ధమానమ్ । వేశ్మోత్తమానా మపి చోచ్చమానం మహాకపి
స్తత్ర మహావిమానమ్॥ ౧౧॥

కృతా శ్చ వైడూర్యమయా విహంగా రూప్యప్రసాశై
శ్చ తథా విహంగాః । చిత్రా శ్చ నానావసుభి ర్భుజంగా జా
త్యానురూపా స్తురగా శ్శుభాంగాః॥ ౧౨॥

ప్రవాళ జాంబూనద పుష్పపతాః నలీల మావర్జిత జిహ్వా
పతాః । కామస్య సాక్షాదివ భాంతి పతాః కృతా విహంగా
స్సుముఖా స్సుపతాః॥ ౧౩॥

నియుజ్యమానా స్తు గజాన్సుహస్తా సృకేసరా శ్చోత్ప
లప్తహస్తాః । బభూవ దేవీ చ కృతాసుహస్తా లక్ష్మీస్తథా ప
ద్మిని పద్మహస్తా॥ ౧౪॥

౯, ౧౦, ౧౧. ఎచ్చటఁ బర్వతములసమూహముతోఁబూర్ణమైనభూమిచిత్తరువుగా వ్రాయఁబడియెనోవృక్షములసమూహముచేనిండినవిగాఁబర్వతములు వ్రాయఁబడియెనోపువ్వులతో నిండినవిగావృక్షములువ్రాయఁబడియెనో గర్భమందుండు కేసరములతోఁ బుష్పములువ్రాయఁబడెనోతెల్లనిశృంగములు వ్రాయఁబడియెనో అందమగుపుష్పములం గలవిగా సరస్సులురచియింపఁబడినవో కేసరములతోఁ గూడినకమలములు వ్రాయఁబడినవో విచిత్రములును శ్రేష్ఠములు నగు వనములును వ్రాయఁబడినవో యట్టి ప్రకాశించుచున్నదియు రత్నములకాంతిచే నెప్పచున్నదియు గొప్పయిండ్లకంటె నున్నతమైనదియు పుష్పకమును పేరుగలదియునగుయోగ్యమగు విమానమును వానరోత్తముఁడగు హనుమంతుఁడు గనియెను.

౧౨, ౧౩, ౧౪. విమానమందు వైడూర్యముచేఁ జేయఁబడినవతులును, వెండిచేతను బగడముచేతను జేయఁబడినపులుఁగులును, పెక్కువిధములగు రత్నములచేఁ జేయఁబడి నానావర్ణములను గల సర్పములును, సుందరములై జాతికిందగిన్నగుణములనుగల గుట్టములును, పగడములచేతను బంగారముచేతను జేయఁబడిన పువ్వులు టెక్కలయందుఁగలవియు, విలాసార్థముగావంపఁబడిన టెక్కలనుగలవియు, మన్మథసకృపహయభూతములయినట్లుగా నందమగు టెక్కలనుగలిగిమసాహరములై యున్నవియుఁగాఁ జేయఁబడినపక్షులు ప్రకాశించుచున్నవో, తొండములచే కేసరములనుగల కలువకేకులను బట్టుకొనియున్న యేనుంగులు ప్రతిమలుగా వ్రాయఁజేయింపఁబడినవో, కమలములనుగల యందమగుచేతులతోఁగూడిన లక్ష్మీదేవియుఁ బ్రతిమగా వ్రాయఁబడెనో యట్టి పుష్పకవిమానము నాంజినేయమందు కనియెను.

ఇతీవ తద్దృహ మభిగమ్య శోభనం నవిస్తయో నగవి
వ చారుశోభనం పున శ్చ తత్పరమ సుగంధిసుందరం హిమ
త్యయే నగమివ చారు కందరమ్॥ ౧౪

తత స్స తాం కపి రభిపత్య పూజితాం చర స్పరీం ద
ముఖబాహుపాలితాం । అదృశ్యతాం జనకసుతాం సుపూ
తాం సుదుఃఖితః పతిగుణవేగ నిర్జితామ్॥ ౧౫

తత స్తదా బహువిధ భావితాత్మనః కృతాత్మనో జన
సుతాం సువర్తనః । అపశ్యతో భవ దతిదుఃఖితం మన స్సు
త్యువః ప్రవచరతో మహాత్మనః॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - సప్తమస్కర్గః.

అష్టమస్కర్గః.

స తస్యమధ్యే భవనస్య సంస్థితం మహద్విమానం ఽ
వజ్రచిత్రితమ్ । ప్రతప్త జాంబూనదజాల కృత్రిమం ద
వీరః పవనాత్మజః కపిః॥

తదప్రమేయా ప్రతికారకృత్రిమం కృతం స్వయం సా
తి విశ్వకర్మణా । దివంగతం వాయుపథ ప్రతిష్ఠితం వ్య
తాదిత్య పథస్య లక్ష్మవత్॥

౧౧. మీఁదఁజెప్పఁబడినట్లు మంగళ కరమైనదియు, వృక్షమువలె నందమై బరిమళముంగలదియు, మంచుకాలమునకుఁబిమ్మట సంభవగు గుహలచే నెప్పిన పర్వతమువలె రమ్యమైనదియునగు నారావణుని యింటి కేగి మరలనాశ్చర్యపడినవాఁడయ్యెను.

౧౨. అటుపైఁ బూజింపఁబడినదియు, రావణుని భుజములచేఁ బూజింపఁబడినదియు నగు నాలంకను జూచితిరుగుచు, యోగ్యులచేఁబూజింపఁబడినదియు భర్తయొక్కగుణములకుఁ జిక్కియున్నదియు నగుజానకిని గానక హనుమంతుఁడు మిక్కిలి దుఃఖించెను.

౧౩. అనేక విధములుగ యోచించుచున్న మనస్సుగలవాఁడును శాఘవర్తనగలవాఁడును మంచిచూపుగలవాఁడును నీతాదేవిని గానకతిరుచుచున్నవాఁడును యోగ్యుఁడును నగు హనుమంతునియొక్క మనస్సుమిక్కిలి దుఃఖించిన దయ్యెను.

ఇది యేడవసర్గ.

ఎనిమిదవసర్గ.

౧. రత్నములచేఁ జిత్తరపులు వ్రాయఁబడినదియు, కంపనపుబంగారముచేఁ జేయఁబడినదియు, అగృహమునకునడుమనున్నదియు దొడ్డదియునగు పుష్పకవిమానమును వీరుఁడగు వాయుపుత్రుండు గనియెను.

౨. మితయును సాటియులేనట్లు నేయఁబడినదియు మిక్కిలియంపముగానుండవలయుననివిశ్వకర్మచేతనే చేయఁబడినదియు, ఆకాశమంటునంతయెత్తుగ భూమినంటకయున్నదియు నగునావిమానము సూర్యునిమార్గమున గుఱుతువలె వెలింగెను.

న తత్ర కించి న్న క్షతం ప్రయత్నతో న తత్ర కించి
 న్న మహార్హ రత్నవత్ । న తే విశేషా నియతా స్సురేషునైన
 తత్ర కించి న్న మహా విశేషవత్ ॥ ౩॥

తప స్సమాధాన పరాక్రమార్జితం మన స్సమాధాన
 విచార చారిణమ్ । అనేకసంస్థాన విశేషనిర్మితం తత స్తత
 స్తుల్యవిశేష దర్శనమ్ ॥ ౪॥

మన స్సమాధాయతు శీఘ్రగామినం దురావరం మా
 రుతతుల్య గామినమ్ । మహాత్మనాం పుణ్యకృతాం మహర్థినాం
 యశస్వినా మగ్ర్య ముదా మివాలయమ్ ॥ ౫॥

విశేషమాలంబ్య విశేషసంస్థితం విచిత్రకూటం బహు
 రత్నమండితమ్ । మనోభిరామం శరదీందువిర్మలం విచిత్రకూ
 టం శిఖరం గిరే ర్యథా ॥ ౬॥

వహంతి యం కుండలశోభితాననా మహాశీనా వ్యోమచ
 రా నిశాచరాః । వివృతవిధ్వస్త విశాలలోచనా మహాజవా
 భూతగణా స్సహస్రశః ॥ ౭॥

వసంతపుష్పాత్కర చారుదర్శనం వసంతమాసా దపి
 కాంతదర్శనమ్ । స పుష్పకం తత్ర విమానముత్తమం దదర్శ త
 ద్వానరవీరస త్రయః ॥ ౮॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - అష్టమస్కంధః.

3. ఆవిమానమున మిక్కిలియత్నముతోఁ జేయఁబడనిది కొంచెమే నిలెడు, వెలపాడుగుకాని రత్న మొకటియైననులేదు, ఆవిమానమందున్నన్ని విశేషములు దేవతలవిమానములందును గలుగవు, అందువిశేషముకాని విషయ మొక్కటియులేదు.

౪, ౫, ౬, ౭, ౮. తపోబలముచేతను బరాక్రమముచేతను సంపాదించఁబడినదియు మనస్సునఁ దలంచినచోటునకెల్లఁ బోవునదియు లెక్కకు మించిన చిత్తరువులువ్రాయఁబడియున్నదియు, అందందుఁ బెక్కువిశేషములనుగలదియు మనస్సునఁదలంచినంతవేగమునఁ బోవునదియు నివారింపరానిదియు వాయువేగమువంటి వేగమునుగలదియు మిక్కిలి యోగ్యతగలవారికిని బుజ్యాత్మలకును సర్వసంపత్సమృద్ధిగలవారికిని యశస్సుగలవారికిని మిక్కిలి యోనందముగలవారికిని బూజ్యుమగునెలవగు స్వర్గమువలెనున్నదియు, విశేషములగు విషయములను జిత్తరువులుగాఁగలదియు, సొంపులై రత్నమయములగు శిఖరములనుగలిగి వెలుంగునదియు, శరత్కాలమందలి చంద్రునివలెస్వచ్ఛమై మనస్సునకింతై యున్నదియు మణిశిలమొదలగు ధాతువులచే నానావర్ణములనుగలిగియున్న కొసలుగల పర్వతశిఖరమువలెనున్నదియు రత్నకుండలములచేఁ బ్రకాశించుచున్న మోములుగలిగి పెద్దతిండిపోతులై యాకాశమునఁ దిరుగాడునట్టియు, విశాలములై వికారములై నట్టియు కన్నులును వేగమునుగల వేలకొలది ధూతగణములచే మోయఁబడునదియువసంతఋతువునందలి పుష్పసమూహమువలెనగు పడునదియు, వసంతమాసమునకంటెను రమ్యమైతోచునదియు విమానములలోను త్తముమైనదియు నగుపుష్పకమును వానరవీరులలో నుత్తముఁడగు సాంబినేయుం డచ్చటఁగనియెను.

ఇది యెనిమిదవసర్గ.

నవమస్కంధః.

- త స్యాలయపరివృన్య మధ్యే విపులమాయతమ్ |
 నదర్శ భవనశ్రేష్ఠం హనుమా న్నామ తాత్మజః || ౧ ||
- అర్థయోజనవిస్తీర్ణ మాయతం యోజనం హి తత్ |
 భవనం రాక్షసేంద్రస్య బహుప్రాసాద సంకులమ్ || ౨ ||
- మార్గమాణ స్తు వై దేహీం సీతా మాయతలోచనామ్ |
 సర్వతః పరిచక్రామ హనుమా నరిసూదనః || ౩ ||
- ఉత్తమం రాక్షసావాసం హనుమా నవలోకయత్ |
 ఆనసా దాథ లక్ష్మీవాన్ రాక్షసేంద్ర నివేశనమ్ || ౪ ||
- చతుర్విపాణై ర్ద్విరదై స్త్రివిపాణై స్తథైవ చ |
 పరిక్షిప్త మనంబాధం రక్ష్యమాణ ముదాయుధైః || ౫ ||
- రాక్షసీభి శ్చ పత్నీభీ రావణస్య నివేశనమ్ |
 ఆహృతాభి శ్చ విక్రమ్య రాజకన్యాభి రావృతమ్ || ౬ ||
- తన్నక్రమకరాకీర్ణం తిమింగిల ఝషాకులమ్ |
 వాయువేగ సమాధూతం పన్నగై రివ సాగరమ్ || ౭ ||
- యా హి వైశ్రవణే లక్ష్మీ ర్యా చేంద్రే హరివాహనే |
 సా రావణగృహే సర్వానిత్యమే వానపాయినీ || ౮ ||
- యా చ రాజ్ఞః కుబేరస్య యమస్య వరుణస్య చ |
 తాదృశీ తద్విశిష్టావా ఋద్ధీ రక్షోగృహే ప్విహా || ౯ ||

తొమ్మిదవసర్గ.

౧. మీదఁ జెప్పఁబడినట్లు శ్రేష్ఠమైన పుష్పకవిమానము నందు నడుచు విశాలమై యుత్తమమైన శృహమును వాయుపుత్రుండగు హను మంతుండు గనియెను.

౨. అర్థయోజనము వెడల్పును యోజనము నిడుపునుగలిగి పెక్కు మేడలను గలదియగు మీదఁజెప్పఁబడిన పుష్పకవిమానమందలి (రావణుని) శృహమును గనియెను.

౩. దీర్ఘములగు కన్నులను గలదియగు నీతాదేవిని వెదకుచు శత్రువుల హరించువాఁడగు హనుమంతుండు డంతటను సంచరించెను.

౪, ౫, ౬, ౭. కాంతిచేసెప్పినవాఁడగు హనుమంతుండు శ్రేష్ఠమై కైక్కిరిండు రాక్షసులకు నెలవైయున్న రావణుని శృహమును జూచుచు నాల్గుదంతములను మూఁడుదంతములను గలిగినయేనుఁగలచేఁ గిక్కిరిసియున్నదియు, ఎత్తిపట్టఁబడిన యాయుధములు గలవారిచేత రక్షింపఁబడినదియు, రాక్షసస్త్రీలచేతను రావణుని భార్యలచేతను దర్పముచే జయించి తేఁబడిన రాజకన్యకలచేతను మెండుకొనియున్నదియు, మొసళ్లు తిమింగిలములు మొదలగు భయంకరములగు జలజంతువులచేఁ గలఁతచెంది వాయువేగముచే నెగరఁగొట్టఁబడి సర్పములతోడఁ గూడియున్న సముద్రమువలె నున్నదియు నగు రావణుని పుష్పకమందలి మందిరమును జేరెను.

౮, ౯. విసంపద కుబేరునియందుఁ గలదో, విభోగసంపద దేవేంద్రునియందున్నదో, విబలసంపద గరుడునియందుండునో యట్టిసర్వసంపదలును రావణునియింటఁజేరి విడువకయున్నవి. కుబేరునకును యమునకును వరుణునకు నేపాటియైశ్వర్యసంపత్తిగలదో యట్టిదియు సంతకంబై మించినదియు నగుపెంపిచ్చోట సమస్తరాక్షసుల శృహములయందును

తస్య హర్తృవ్యస్య మధ్యస్థం వేశ్త చా న్యత్సు నిర్మితమ్ |

బహునిర్యూహా సంక్షీర్ణం దదర్శ పవనాత్మజః || ౧౦ ||

బ్రహ్మణోర్ధే కృతం దివ్యం దివి య ద్విశ్వకర్తృణా |

విమానం పుష్పకంనామ సర్వరత్న విభూషితమ్ || ౧౧ ||

పరేణ తపసా లేభే యత్సు-బేరః పితామహాత్ |

కుబేర మోజసా జిత్వా లేభే త ద్రాక్ష సేశ్వరః || ౧౨ ||

ఈహామృగసమాయుక్తైః కార్తస్వర విభూషితైః |

సుకృతై రాచితం స్తంభైః ప్రదీప్తమివ చ శ్రియా || ౧౩ ||

మేరుమందరసంకాతై రుల్లిఖద్భి రివాంబరమ్ |

కూటాగారై శ్శుభాకారై సుర్వత సుమలంకృతమ్ || ౧౪ ||

జ్వలనార్క-ప్రతీకాశం సుకృతం విశ్వకర్తృణా |

హేమ సోపానసంయుక్తం చారుప్రవర వేదికమ్ || ౧౫ ||

జాలవాతాయనై ర్యుక్తం కాంచనై స్సాస్ఫటికై రపి |

ఇంద్రసీల మహాసీల మణిప్రవర వేదికమ్ || ౧౬ ||

విద్రుమేణ విచిత్రేణ మణిభి శ్చ మహాధనైః |

నిస్తులాభి శ్చ ముక్తాభి స్తలే నాభివిరాజితమ్ || ౧౭ ||

చందనేన చ రక్తేన తపసియనిభేన చ |

మృణ్మయగంధినా యుక్త మాదిత్య తరుణోపమమ్ || ౧౮ ||

౧౦, ౧౧, ౧౨. స్వర్గమున బ్రహ్మకుఁగా విశ్వకర్మయను దేవశి
ల్పిచే నిర్మింపఁబడిన రత్నపూర్ణముగు నే పుష్పకమనుదివ్యవిమానమును గు.
జేరుఁడు మిక్కిలి తపస్సుచేసి బ్రహ్మవలనఁ బొందెనో, రాక్షసేశ్వరుఁ
డగు రావణుఁడు భుజిబలముచేఁగు జేరునిం గెలిచి యేవిమానమును జెందెనో
యావిమానముయొక్క నడుమనున్న గృహమందు రమ్యముగ నిర్మింపఁబడి
న పెక్కిరుగు దిండ్లనుగల మఱియొక గృహమును వాయుపుత్రుండు
గాంచెను.

౧౩ నుండి ౧౯ వఱకు. బంగారముచే నలంకరింపఁబడి తోడేళ్లవ
లెఁ జిత్తరువులు వ్రాయఁబడిన స్తంభములచే మోయఁబడి కాంతిచే
మండుచున్నట్లున్నదియు మేరుమందర వర్షతముల వలె నున్నతములై
యాకాశము నెరయుచున్న యందమగు చవికలచే నంతటనలంకరిం
పఁబడినదియు సూర్యాగ్నులతోఁ దుల్యమైనదియు, విశ్వకర్మచే బాగుగఁ
జేయఁబడినదియుబంగారుమెట్లనుగలదియు, అందమై శ్రేష్ఠములయినతినై
లనుగలదియు, బంగారముచేతను స్ఫటికములచేతను గట్టఁబడిన గవాక్ష
ములనురంధ్రములను గలదియు, ఉత్తమ రత్నములచేఁగట్టఁబడిన తినైల
నుగలదియు, వగడముచేతను వెలగలరత్నములచేతను సాటిలేనిముత్యము
లచేతను వింతగనున్న భూమిచేఁ బ్రకాశించినదియు, మంచువాసనయుఁగుం
దనపుచాయయుఁగలిగిన యెఱ్ఱని చందనముతోఁగూడి బాల సూర్యునిపలె

- విమానం పుష్పకం దివ్య మారురోహ మహాకపిః॥ ౧౯
- తత్రస్థ స్స తదా గంధం పాన భక్ష్యాన్న సంభవమ్।
దివ్యం సంమూర్ఛితం జిఘ్రీకా రూపవంత మివానిలమ్॥ ౨౦
- సగంధ స్తం మహాసత్వం బంధు ర్బంధుమి వోత్తమమ్।
ఇత ఏహీ త్యువాచే వ తత్ర యత్ర స రావణః॥ ౨౧
- తత స్తాం ప్రస్థిత శ్శాలాం దదర్శ మహతీం శుభామ్।
రావణస్య మనఃకాంతాం కాంతామివ వరస్త్రియమ్॥ ౨౨
- మణిసోపానవికృతాం హేమజాలవిభూషితామ్।
స్ఫాటికై రావృత తలాం దంతాంతరిత రూపికామ్॥ ౨౩
- ముక్తాభి శ్చ ప్రవాళై శ్చ రూప్య చామికరైరపి।
విభూషితాం మణిస్తంభై స్సుబహు స్తంభభూషితామ్॥ ౨౪
- సమై రృజుభి రత్యుచ్చై స్సమంతా త్పువిభూషితైః।
స్తంభైః పక్షై రివాత్యుచ్చై ర్దివం సంప్రస్థితా మివ॥ ౨౫
- మహత్యా కుశయా స్తీర్ణాం పృథివీ లక్షణాంకయా।
పృథివీ మివ విస్తీర్ణా సరాష్ట్ర గృహమాలినీమ్॥ ౨౬
- నాదితాం మత్తవిహగై ర్దివ్యగంధాధి వాసితామ్।
తర్జణై స్తరణోపేతాం రక్షోధిప నిషేవితామ్॥ ౨౭

నెఱ్ఱినై వెలుంగు చున్నదియునగు పుష్పకమును నుత్తమ విమానమును శక్తి సంచన్నుండగు హనుమంతుఁ డెక్కెను.

౨౦. ఆ పుష్పకమువైనున్న వానరుఁ డందున్న పుష్పరసము మొదలగు పానద్రవ్యముల యొక్కయుఁ బిండివంటలయొక్కయు నన్నము యొక్కయు (అంతటనువ్యాపించుచున్న) నింపగుపరిమళమును స్వరూప ముంధరించియున్న వాయువు మూర్ఛినునట్లు మూర్ఛినియె.

౨౧. రావణుఁడెచ్చట మెలంగునో యచ్చటనుండుపరిమళము మి క్కిలిబలవంతుఁడగు హనుమంతుని (చుట్టము చుట్టరచుట్టమును బిలచినట్లు గా) నాకడకురమ్మని పిలచిన ట్లుండెను.

౨౨ నుండి ౨౯ వఱకు. ఆహనుమంతుఁడు పుష్పకమునుండి తరలి దొడ్డదియు మంగళకరమయినదియు మనోహరయగు పడుచువలె రావణానిమనస్సున కింతైనదియు, రత్నములమెట్లు నందముగఁగలదియు బంగరు గవాక్షములచే సొంతైనదియు నడుమనడుము పంతపుపలకలుగల స్ఫటిక పునేలను గలదియు, ముతైములు పగడములు బంగారము పీనిచేతనె యలంకరింపఁబడినదియు, అనేకములగు రత్నస్తంభములచే నలంకరింపఁబడినదియు, చక్కనై యున్నతములై పొడవునకై న్నగనలంకరింపఁబడిన స్తంభములచే, పొడవైన తొక్కలసహాయముచే స్వర్ణమునకెగయఁ పలంచినట్లున్నదియు, రాజ్యములయొక్కయు గృహములయొక్కయు వరుసలనుగలవీశాలముగు భూమండలమువలె (చిత్రరుపుగా వ్రాయఁబడిన భూమిచిహ్నమును గల) విశాలముగురత్న కంబళి పఱచుటనుగలదియు, మదించినపులుఁగులచే భ్వనించుచున్నదియు రమ్మగుగు పరిమళమును గుప్పించుచున్నదియు, వెల

ఘామా మగురుఘాపేన విమలాం హంసపాండరామ్ |
చిత్రాం పుష్పపహారేణ కల్కాషీ మివ సుప్రభామ్ | ౨౮ |

మన స్సంహ్లాదజననీం వర్ణస్యాపి ప్రసాదినీమ్ |
తాం శోకనాశినీం దివ్యాం శ్రియ స్సంజననీ మివ || ౨౯ ||

ఇంద్రియాణీంద్రియార్థై స్తు పంచపంచభిరుత్తమైః |
తర్పయామాన మాతేవ తదా రావణపాలితా || ౩౦ ||

స్వర్గోయం దేవలోకోయ మింద్రస్థేయం పురీభవేత్ |
సిద్ధి ర్వేయం పరాహిన్యా దిత్యమన్యత మారుతిః || ౩౧ ||

ప్రధ్యాయత ఇవాపశ్యత్ప్రదీప్తాంస్తత్ర కాంచనాన్ |
ధూర్తా నివ మహాధూర్తై ర్దేవనేన పరాజితాన్ || ౩౨ ||

దీపానాం చ ప్రకాశేన తేజసా రావణస్య చ |
అర్చిర్భిర్భూషణానాం చ ప్రదీప్తే త్యభ్యమన్యత || ౩౩ ||

తతో పశ్య తు-భాసీనం నానావర్ణాంబరద్రజమ్ |
పూర్వం ధరణారీణాం నానావేష విభూషితమ్ || ౩౪ ||

గలకంబళములు పరువంబడియున్నదియు రాక్షసప్రభునిచే నేవంబడినదియు, అగరుచెక్కల ధూపముచేత బొగక్రమ్మియున్నదియు నిర్మలమై హంసలచేత దెల్లనైయున్నదియుఁ బుష్పములతెగలచే ననేకవర్ణములుగలిగి నానావర్ణములుగల కల్పాపియను గోవువలె వెలుంగుచున్నదియు మనస్సునకు సంతోషమును గలిగించునదియు వర్ణములను వెడలఁగఁకుచున్నదియు దుఃఖమును నశింపఁ జేయునదియు సంపదను గలిగించునదియు నగు దేవసంబంధముగు శాలను గనియెను.

౩౦. రావణునిచే నేలఁబడుచున్నదగు నాశాల శ్రేష్ఠములగు రూపరసగంధ శబ్దస్పర్శలనువిషయము లైదింటిచేతను హనుమంతుని నేత్రములు మొదలగు నైదింద్రియములను దల్లివలె నప్పడు తృప్తిపఱచెను.

౩౧. ఆంజనేయుండాశాలనుగని, ఇదిస్వర్గలోకముని తలఁచెను దేవలోకముగానుండుననియు నెంచెను, ఇంద్రుఁడేలేడుననురావతి యనుపట్టణముగానుండుననియు యోచించెను. రావణుని తపస్సుయొక్క ఫలమిట్లు నీర్ధించెననియు ననుకొనియె.

౩౨. ఆశాలయొక్క కంబములపై నవరంజితచేత జిత్రపులుగావ్రాయంబడి ప్రకాశించుచున్న బూదరులలోఁ జిన్నవాఁడు పెద్దజూదరిచే సోడఁ గొట్టంబడి దుఃఖించుచున్నట్లు హనుమంతుఁడు దలఁచెను.

౩౩. దీపముల ప్రకాశముచేతను రావణుని శరీరకాంతిచేతను సోమ్యులయొక్క తళతళలచేతను, ఆశాల తగులఁబడుచున్నట్లుగ హనుమంతుఁడు తలఁచెను.

౩౪, ౩౫. సగమురాత్రి కాఁగనై రత్నకంబళముపైఁ గూర్చుండినదియుఁ బెక్కువర్ణములగు వస్త్రములను బుష్పములను ధరించినదియుసో

పరివృత్తైర్థరాత్రే తు పాననిదా వశంగతమ్ |

క్రిష్ణి తోవ్యపరతం రాత్రౌ సుష్వాప బలవత్తదా ||

3౫||

తత్ప్రసూప్తం విరుగుచే నిశ్చబాంతర భూషణమ్ |

నిశ్చబ్ద హంసభ్రమరం యథా పద్మవనం మహత్ ||

3౬||

తాసాం సంవృత దంతాని మీలితాఽక్షాణీ మూరుతాః |

అవశ్య త్వన్తగంధీని వదనాని సుయోషితామ్ ||

37||

ప్రబుద్ధా సేవ పద్మాని తాసాం భూత్వా క్షుషాక్షయే |

పున స్పంవృత పతాణి రాత్రావివ బభుస్తదా ||

3౮||

ఇమాని ముఖపద్మాని నియతం మత్తపట్నదాః |

అంబుజానీవ పుల్లాని పార్థయంతి పునఃపునః ||

39||

ఇతి చా మన్యత శ్రీమా నుపపత్న్యా మహాకపిః |

మేనేహి గుణత స్తాని సమాని సలిలోద్భవైః ||

౪౦||

సా తస్య శుశుభే శాలా తాభి స్త్రీభి ర్విరాజితాః |

శారదీవ వ్రసన్నా ద్యా స్తారాభి రభిశోభితా ||

౪౧||

వచ తాభిః పరివృత శ్శుశుభే రాక్షసాధిపః |

యథాహ్వాదుపతి క్షీమాం స్తారాభి రభిసంవృతః ||

౪౨||

రాయివలని మత్తునకును నిద్దరకును లోబడినదియు, క్రిడించి తనిసినది యునగు స్త్రీసహస్రము (వేయిమంది యందక తైలు) గాఢముగా నప్పడు నిద్రించెను.

౩౬. మఱియేశబ్దమును గలుగక గాఢముగ నిద్రించుచున్న యా యుత్తమస్త్రీల సహస్రము (హంసలయొక్కయూ దుమ్మెరలయొక్కయూ ధ్వనియడంగి నెమ్మదిగనున్న) గొప్ప వర్షములవనమువలనే చారుతరమై యొప్పారెను.

౩౭. మీదఁజెప్పబడిన యుత్తమస్త్రీలయొక్క కప్పగలపంతములను మూయంబడినకన్నులను, తామరపువ్వుల వాసనవంటి వాసననుగల సౌశ్ఠ్యను హనుమంతుఁడు గనియెను.

౩౮. ఆస్త్రీలయొక్కముఖములు, వగటియందు వికసించియుండిన వైరాట్రులయందు మానీకొనుచున్న కేకులుగల కమలములవలె నప్పడు పుష్పములు.

౩౯. మదిఁచిన తుమ్మెరలీస్త్రీలయొక్క ముఖములను బూచిన కమలములవలెఁ బలుమఱు ప్రార్థించుచున్నవియని యాతండు దలఁచె.

౪౦. వానరోత్తముఁడే కారణముచేత నాస్త్రీల ముఖములు, చల్లదనము పరిమళము మొదలగు గుణములుగలిగినకమలములకు సాటియని తలంచె నో యుక్తిచే నాబుద్ధిమంతుఁడు దాని నూహించెను.

౪౧. ఆస్త్రీలచేఁ బ్రకాశించుచున్నదియగుశాల శరత్కాలమందు నక్షత్రములకాంతిచేత నంతటను బ్రకాశించుచున్న యాకాశమువలెవెలింగెను.

౪౨. ఆస్త్రీలచేఁ బట్టంబడినవాఁడై యారావణుఁడు, నక్షత్రములచేఁ బట్టంబడిన కాంతిమంతుఁడగు చంద్రునివలెఁ దోచెను.

యాశ్చ్యవం తేంబరా త్తారాః పుణ్యశేష సమావృతాః |
ఇమాస్తా స్సంగతాః కృతాన్ని ఇతి మేనే హరిస్తదా || ౪౩ ||

తారాణామివ సువ్యక్తం మహతీనాం శుభార్చిపామ్ |
ప్రభావర్ణ ప్రసాదా శ్చ విరేజా స్తత్ర యోషితామ్ || ౪౪ ||

వ్యావృత్త గురుపీన స్ర క్షృక్ష్ణీర్ణ వరభూషణాః |
పాన వ్యాయామ కాలేషు నిద్రాపహృత చేతసః || ౪౫ ||

వ్యావృత్త తిలకాః కాశ్చి తాశ్చి దుద్భాగ్రింత నూపురాః |
పార్శ్వే గళితహారా శ్చ కాశ్చి త్పరమయోషితాః || ౪౬ ||

ముక్తాహారావృతా శ్చా న్యాః కాశ్చి ద్విస్రస్త వాససః |
వ్యావిధ్య రశనా దామూః కిశోర్య ఇవ వాహితాః || ౪౭ ||

సుకుండలధరా శ్చా న్యా విచ్ఛిన్న మృదిత స్రజః |
గజేంద్ర మృదితాః పుల్లాః లతా ఇవ మహావనే || ౪౮ ||

చంద్రాంశు కిరణాభా శ్చ హారాః కాసాంచి దుత్కటాః |
హంసా ఇవ బభు స్సుప్తా స్సనమధ్యేషు యోషితామ్ || ౪౯ ||

లపహసాం చ వైడూర్యాః కాదంబా ఇవ పక్షిణః |

పౌష్ణసూత్రాణి చా న్యాసాం చక్రవాకా ఇవా భవన్ || ౫౦ ||

౪౩. ఏనక్షత్రములు గొంచెము పుణ్యము మిగిలియుండఁగనే భూమి వేవచ్చుచున్నవో, ఆనక్షత్రములుగా నందుఁ జేరియున్నస్త్రీల నందఱును హనుమంతుఁడు దలంచెను.

౪౪. మంగళకరమగుకాంతినిగల నక్షత్రములయొక్క ప్రకాశము వలెనే, ఆశాలయందున్న స్త్రీలయొక్క కాంతియు నిర్మలతయు గుణములును దేటుగా వెలింగెను.

౪౫. ఆస్త్రీలు మద్యపానముచేసి మైమఱచి యున్నపుడును స్మృతము మొదలగువాని పరిశ్రమచేసినపుడును సడలిన పుష్పహారములును జేదరిన భూషణములును నిద్దురకులోబడిన మనస్సులును గలవారగుచుఁ బ్రకాశించిరి.

౪౬. కొందఱు తమరాండ్రగు నిల్లాండు జూతినతిలకముగలవారును, మఱి కొందఱు జిరిగినయందెలుగలవారును, ఇంకఁగొందఱు ప్రక్కనూడిరాలిన కంఠహారములు గలవారునుగా వెలింగిరి.

౪౭. తెగినముత్యముల దండలచేఁ జుట్టుకొనఁబడినవారును, కట్టువబలిన చీరెలుగలవారును, భవనించుచున్న మొలనూళ్లు కలవారునుగానిటునఁ బుత్రివ్వఁబడి యాఁడుగుట్ట పు పిల్లలవలె నాస్త్రీలుప్రకాశించిరి.

౪౮. వెలగలకుండలములుధరించిన మఱి కొందఱు భాములు దెగినలిగి వాడిన పూదండలుగలవారై, మహావనమందు దొడ్డుయేనుఁగుచే నలువంబడిన పూచిన తీగలవలె వెలింగిరి.

౪౯. చంద్రకిరణములవలెఁదెల్లగనున్నముత్యములహారములు నిద్రించుకొందఱుస్త్రీలయొక్క ప్రసములనడుమ నిద్రించుచున్నహంసలవలెఁ బ్రకాశించెను.

౫౦. మఱి కొందఱు స్త్రీలయొక్క వైడూర్యమణులదండలు హంసలవలెను. ఇంకఁగొందఱు బంగారుదండలు చక్రవాకములవలెను నుండెను.

హంస కారండవాక్ష్ణి శ్చక్రవా కోవకోభితాః।

అపగా ఇవ తా రేజు ర్జఘనైః పుల్లినై రివ॥ ౫౧॥

కింకిణీజాల సంకోశా స్తా హైమవిపులాంబుజాః।

భావగ్రాహః యశ స్తీరా సుస్తా నద్య ఇవా బభుః॥ ౫౨॥

మృదు వ్యంశేషు కాసాంచి తు-చాగ్రేషు చ సంస్థితాః।

బభూవు ర్భూషణానీవ శుభా భూషణరాజయః॥ ౫౩॥

అంశుకాస్తాశ్చ కాసాంచి ముఖమారుత కమ్పితాః।

ఉపర్యుపరి వక్త్రాణాం వ్యాధూయంతే పునఃపునః॥ ౫౪॥

తాః పతాకా ఇవోద్ధూతాః పత్నీనాం రుచిర ప్రభాః।

నానావర్ణ సుచర్ణానాం వక్త్రమాతేషు రేజిరే॥ ౫౫॥

వవల్లు శ్చా త్ర కాసాంచి తుండలాని శుభార్చిపామ్।

ముఖమారుత సంసర్గా న్నందంమందం మయోషితామ్॥ ౫౬॥

శర్కరా సవ గంధై శ్చ ప్రకృత్యా సురభి సుస్పృః।

తాసాం వదననిశ్శ్వాస సిషేవే రావణం తదా॥ ౫౭॥

రావణానన శంకా శ్చ కాశ్చి ద్రావణయోషితః।

మృఖానిస్త సవత్నీనా ముపాజిఘ్న స్వనఃపునః॥ ౫౮॥

౫౧. అనిద్రించువడుచులు, ఇసుకదిన్నెలచేతను హంసలు మొదలగు నీటిపక్షులచేతను చక్రవాకములచేతను, వెలింగిన నదులవలెఁ దమపొత్తి కడుపులచే నెప్పిరి.

౫౨. అనిద్రించుచున్న స్త్రీలు మువ్వలనెడు మొగ్గలను బంగారు సొమ్ములనెడుకములను, అభిప్రాయములనెడి మొసళ్ళను నీర్తియనెడు పోరములను గలిగి నదులవలె వెలింగిరి.

౫౩. కొందఱు స్త్రీలయొక్క మెత్తని యంగలములయందును పునములమీదను నున్నట్టి మంగళకరమగు భూషణములగుజుతులు భూషణములవలెనే యుండెను.

౫౪. కొందఱు స్త్రీలయొక్క వైటుచేఱఁగులకొనలు వారిముఖములనుండి వెలువడువాయువుచేఁ గదల్పఁబడినవై ముఖములమీదఁ బలుమఱు తూలుచున్నవి.

౫౫. పెక్కుతెఱంగుల నింపగు శరీరచ్ఛాయలుగల రావణుని భార్యలయొక్కముఖములపైఁ దూలఁగొట్టఁబడిన వయటచేఱఁగులు మిక్కిలి కాంతిగలవై తెక్కిములవలెఁ బ్రకాశించెను.

౫౬. ఈపడకటింటియందే మిక్కిలి యందకతైలగు కొందరిల్లాండ్రయొక్కకమ్మలు నొటిగాలిసోఁకుటచే మెల్లమెల్లఁగాఁ గదలెను.

౫౭. సహజముగనే చక్కెరగలిసిన కల్లుకంపును గొట్టుచున్న యాయుల్లాండ్రనొటిగాలి రావణునిఁ జెందెను.

౫౮. అట్లు నిద్రించుచున్న రావణునిభార్యలలోఁగొందఱు రావణునిముఖమనితలంచి మయకముచే నెకరిమో మొకరు మూర్ఛినిరి.

అత్యర్థం సక్తమనసో తావణే తా వరస్త్రియః।

అన్వతంత్రా స్పృహతీనాం ప్రియమేవాచరం స్తదా॥ ౫౯

బాహూ నుపనిధా యాన్యాః పారిహార్య విభూషితాః।

ఆంశుకాని చ రమ్యాణి ప్రమదా స్తత్ర శిశ్యరే॥ ౬౦

అన్యా వక్షసి చాన్యస్యా స్తస్యాః కాశ్చి త్పునర్భుజమ్।

అపరా త్వంక మన్యస్యా స్తస్యా శ్చా ప్యపరా భుజౌ॥ ౬౧

ఊరూపార్శ్వ కటీ పృష్ఠ మన్యోన్యస్య సమాశ్రితాః।

పరస్పర నివిష్టాంగ్యో మదన్నేహ వశానుగాః॥ ౬౨

(అన్యోన్యస్యాంగ సంస్పర్శా త్ప్రియమాణా స్సుమధ్యమాః।

వకీకృత భుజాస్పర్శా స్సుమమృస్తత్రయోషితః॥)

అన్యోన్య భుజసూత్రేణ స్త్రీమాలా గ్రథితా హి సా।

మాలేవ గ్రథితాసూత్రే శుశుభే మత్తవట్పదా॥ ౬౩

లతానాం మాధవేమాసి ఫుల్లానాం వాయుసేవనాత్।

అన్యోన్యమాలాగ్రథితం సంసక్త కుసుమోచ్ఛయమ్॥ ౬౪

శ్చతివేష్టిత సుస్కంధ మన్యోన భ్రమరాకులమ్।

అసి ద్వన మివోద్భూతం స్త్రీవనం రావణస్య తత్॥ ౬౫

౧౯. ప్రేమకుదురవశమై, రావణునియందు మిక్కిలిమోహముంగల యాస్త్రీలు నిద్దరమత్తున, చవతులను ద్వేషములేక మైత్రితో మెలంగిరి.

౨౦. కొందఱు యావనవతులగు స్త్రీలు కంకణములచే నలంకరింపఁ బడిన యందములగుభుజములను, మెత్తనిపైటచేతఁగులను దలక్రిందనుంచుకొని యందు నిద్రించిరి.

౨౧, ౨౨. ఒక్కత మఱియొక దానియొక్కఱామ్మునఁ దలయిడియు, కొందఱుమరల భుజములుతలగఁడలుచేసికొనియు, కొంతమంది యితరులతోడలపైఁ దలలుంచియు, కొందఱు రెండుభుజములు తలక్రిందనిడికొనియుఁ బరుండియుండిరి. మఱికిన్వారై నందున తొడలును బ్రక్కలును మొలయుఁ బిరుదులు నెకరిదొకరుపట్టుకొనియు నెకరిమేనుపై మఱియొకరి యంగములనువై చికినియు నిట్లుపరస్పర స్పర్శచేత నతిశయించిన ప్రేమగలవారై యాసన్నని నడుముగల పడుచులు వరుసగా నిలిపినభుజములతో పరుండియుండిరి.

౨౩. ఈవేయిమంది స్త్రీలును వరుసగఁబరుండిరి కావున, వీరిభుజములనియెడుత్రాటిచేఁ గూర్పఁబడిన స్త్రీలవరుస దారమందుఁ గూర్పఁబడిన తుమ్మెదలదండవలె నుపెను.

౨౪, ౨౫. వాయువువీచుటవలనఁ బరస్పరముగలిసినవియు, కూడికొనిన పూగుత్తులగలవియు, పెనఁగినమొదళ్ళనుగలవియు, ఇందలియందలి తుమ్మెదలుగలియుటచేఁ గలతనెందుచున్నవియునగు లెస్సగఁబూచియున్నవైశాఖమాసమందలి తీఁగలుగల వనమువలెనే, రావణుని యంతఃపురమందలి స్త్రీలు చేతులుచాచికొని బట్టలుతోలఁగి తొడలుపెనచికొని ముంగుగురులుచెదరి పరవశమై పరుండి నిద్రించుచుండిరి.

ఉచితే ష్వపి సువ్యక్తం న తాసాం యోషితాం తదా |

వివేక శ్శక్య అధాతుం భూషణాం గాంబరస్రజామ్ || ౬౬ ||

రావణే సుఖసంవిష్టే తాః స్త్రి యో వివిధప్రభాః |

జ్వలంతః కాంచనాదీపాః పై గ్రీక్షంతానిమిషా ఇవ || ౬౭ ||

రాజ్ఞి పితృ దైత్యానాం గంధర్వాణాం చ యోషితః |

రాక్షసానాం చ యాః కన్యాస్తస్య కామవశంగతాః || ౬౮ ||

యుద్ధకామేన తా సుర్వా రావణేన హృతా స్త్రినియః |

సమదా మదనే నైవ మోహితాః కాశ్చి దంగనాః || ౬౯ ||

స తత్ర కాచి త్ప్రమదా ప్రసహ్య పీఠ్యోపపన్నేన గు
ణేనలభ్ధా | నచాన్యకామాపి న చాన్యపూర్వా వినా పరార్హ్వాం
జనకాత్మజాం తామ్ || ౭౦ ||

న చా కులీనా న చ హీనరూపా నాదక్షిణా నా నుప
చారయంతా | భార్యాభవత్తస్య న హీనసత్త్వా న చాపికాంత
స్య న కామనీయా || ౭౧ ||

౬౬. అప్పుడా స్త్రీలయొక్కసాములు వస్త్రములు నవయవములు పూవుతెత్తులు గలనీనఖియయినందున వానినిగూర్చి యియ్యాభూషణములు పీరివనిర్ణయింప జాలనివారై యుండిరి.

౬౭. ఆరావణుడు గుణముగనిద్రించుచుండగా నానావిధముల సుకాంతులుగల బంగారుస్తంభములయందున్న దీపము లాస్త్రీలను తేల్చు పాటులేక చూచుచున్నట్లుండెను.

౬౮. రాజశ్రేష్ఠులయొక్కయు రాక్షసులయొక్కయు గంధర్వులయొక్కయు పడుచులు రావణునికోరికకు లోబడినవారై వానికి భార్యలై యుండిరి.

౬౯. యుద్ధమునందు చర్మమునుజూపి రావణుడుగెలిచితెచ్చిన కొండలుస్త్రీలు వయస్సుననున్నవారుగావున మన్మథవికారముచెంది వానికి లోబడిరి.

౭౦. అట్లు యుద్ధమునజయించి తేబడినస్త్రీలలో నాతనిచేసె కృత్యెనను బలవంతముగఁ బొందఁబడినదిలేదు. అందఱు నాతనియంపమును జూచియే మోహించిరి. ఆస్త్రీలలో నితరునికోరియున్న దానినిగాని యితరునకు భార్యయైయుండిన దానినిగాని రావణుడు తేడద్యును. సీత సుమాత్రమె పరునిభార్యయని శంకింపక తెచ్చెను.

౭౧. ఆస్త్రీలలో సీతకులమునఁబుట్టినదియు, అందముచేదగ్గినదియు నేర్పుచాలనిదియు మగనికుపచారముచేయనిదియు బలహీనయైనదియు మగని కింపుకానిదియు వానికి భార్యకాదయ్యెను.

బభూవ బుద్ధిస్తు హరీశ్వరస్య య దీదృశీ రాఘవధర్మపత్నీ
 ఇమా యథా రాక్షసరాజభార్యా సుబాత మస్యేతిహి సా
 ధుబుద్ధేః॥ ౭౨॥

పున శ్చ సో చింతయ దార్తరూపో ధ్రువం విశిష్టా గుణతో
 హి నీతా । అథాయ మస్యాం కృతవా న్మహాత్మా లంకేశ్వ
 రః కష్ట మనార్యకర్త॥ ౭౩॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - నవమస్కర్గః.

దశమస్కర్గః.

తత్ర దివ్యోపమం ముఖ్యం స్ఫూటికం రత్న భూషితమ్ ।
 అవేక్షమాణో హనుమాన్ దదర్శ శయనాసనమ్॥ ౧॥

దాంతః కాంచన చిత్రాంగైర్వైడూరైశ్చ వరాసనైః ।
 మహర్హాస్తరణోపేతై రుపపన్నం మహాధనైః॥ ౨॥

తస్య చైకతమే దేశే సోగ్ర్యమాలా విభూషితమ్ ।
 దదర్శ సాండరచ్ఛత్రం తారాధిపతి సన్నిభమ్॥ ౩॥

౭౨. ఈ సకలగుణసంపన్నులగు వడుచులందఱురావణున కెట్లు భార్యలై రో యటువలెనే, శ్రీరామున కగ్నిసాక్షిగా భార్యయైయున్న యానీత వివాహమునకుమున్నే వీనిభార్యయైయుండు నేని వీనికిఁ జేటుగలుగకుండునుగదాయని బుద్ధిమంతుఁడగు హనుమంతుఁడు రావణునిపెంపునుగాంచి తలంచెను.

౭౩. నీత సమస్తసద్గుణసంపత్తిచేతను మిక్కిలియు త్తమురాలగుట సత్యముకదా! అట్టియామెయెడలఁ గులసంపదలచేనధికుఁడగు లంకానాథుండు తనయోగ్యతకుందగని మహావరాధము నేసినవాఁడయ్యెను, కటకటా! అని ఖిన్నుఁడై హనుమంతుఁడు యోచించెను.

ఇది తొమ్మిదవసర్గ.

పదియవసర్గ.

౧, ౨. ఆరావణుని యంతఃపురశాలయందు నలుక్రక్కలఁగనుచుండి దేవలోకమునందలి దానితో సమమైనదియు రావణునికిష్టమైనదియు స్ఫటికములచేఁ జేయఁబడి యితరరత్నములచే నలంకరింపఁబడినదియు దంతము బంగారములచేతఁ జిత్రమగు పనులుచేయఁబడినదియు, వైడూర్యముచే నిర్మింపఁబడినపీఠములను బార్వ్యములయందుఁ గలదియు మిక్కిలివెలగల పాన్పులతోఁ గూడినదియు నగుమంచమును హనుమంతుఁడు గనియె.

౩. ఆమంచముయొక్క మీఁదిభాగమున నందమగు పూదండలచే నలంకరింపఁబడినదియు, తెల్లనై పున్నమచంద్రుని బోలినదియునగుదుగును హనుమంతుఁడు గాంచెను.

జాతరూప పరిక్షిప్తం చిత్రభాను సమప్రభమ్ |

అశోకమాలా వితతం దదర్శ పరమాననమ్ || ౪ ||

వాలవ్యజన హస్తాభి ర్వీజ్యమానం సమంతతః |

గంధైశ్చ వివిధైర్జుప్తం వరధూపేన ధూపితమ్ || ౫ ||

పరమాస్తర తాస్త్విర్ణ మావికాజిన సంవృతమ్ |

దామభి ర్వరమాల్యానాం సమంతా దుపశోభితమ్ || ౬ ||

తస్మిన్మీమాతసంకాశం ప్రదీప్తోత్తమ కుండలమ్ |

లోహితాక్షం మహాబాహుం మహారజత వాసనమ్ || ౭ ||

లోహితే నానులిప్తాంగం చందనేన సుగంధినా |

సంధ్యారక్త మివాకాశే తోయదం స తటిద్గణమ్ || ౮ ||

వృత మాభరణై ర్దివ్యై స్సురూపం కామరూపిణమ్ |

స వృక్ష వనగుల్మార్థ్యం ప్రసుప్త మివ మందరమ్ || ౯ ||

క్రీడి త్వోపరతం రాత్రౌ వరాభరణభూషితమ్ |

ప్రియం రాక్షసకన్యానాం రాక్షసానాం సుఖావహమ్ || ౧౦ ||

పీత్వా ప్యుపరతం చాపి దదర్శ స మహాకపిః || ౧౦౫ ||

భాస్వరే శయనే వీరం ప్రసుప్తం రాక్షసాధిపమ్ || ౧౧ ||

నిశ్శ్వాసంతం యథా నాగం రావణం వానరక్షభః |

తస్మాద్భరణమోద్విగ్న సస్పృహసర్ప త్పు భీతవత్ || ౧౨ ||

౪, ౫, ౬. బంగారముచేత జేయఁబడినదియు సూర్యునికాంతి వంటి కాంతినిగలదియు, ఆశోకపుష్పముల చాలికలనుగలిగి విశాలమైనదియు, చామరములను జేతులందుగలస్త్రీలచేత నంతటను వివంబడుచున్నదియు నానావిధములైన పరిమళముతోఁగూడినదియు మేలైన భూషణవ్యముచేత బొగవేయఁబడినదియు శ్రేష్ఠమగుకరువుల నంతటను బరువంబడినదియు గొట్టెతోలుచేత గప్పఁబడినదియు శ్రేష్ఠములగుపూవంశలచే నంతటను వెలుగు చున్నదియు నగుపాన్పును వాయుపురుండలు లెస్సగఁగనియెను.

౭, ౮, ౯, ౧౦, ౧౧. ఆపానుపునందు మేఘముతోఁ దుల్యముగ వెలుగువాఁడును బ్రకాశించుచున్న వెలగల కుండలములఁగలవాఁడును, ఎఱ్ఱనికన్నులుగలవాఁడును బంగారుపచ్చడమును ధరించినవాఁడును మంచిన రిమళముగల యెఱ్ఱనిచందనమలందినవాఁడును సంగ్రాహకాలమునందలి యెఱుపుతోడను మెఱుపుతోడను గూడినమేఘమువలె నున్నవాఁడును దేవతల సంబంధమగు భూషణములను ధరించుచున్నవాఁడును జిక్కనివాఁడును గోరిన రూపమును ధరించువాఁడును, వృక్షములయొక్కయుఁ బాదలయొక్కయు సమూహముతోఁగూడి పరుండినిద్రించుచున్న సుందరపర్యతముతోఁ దుల్యుఁడును, భోగించి యొడలుమఱచి నిద్రించువాఁడును వెలగలభూషణములచే నలంకరింపఁబడినవాఁడును రాక్షసకన్యకల కిష్టుండైనవాఁడును రాక్షసులకు మేలుగుర్చువాఁడును లెస్సగఁబాసముచేసి పరజేశుండై యున్నవాఁడును నగు రావణాసురుని వానరశ్రేష్ఠుండు గనియెను.

౧౧, ౧౨. ప్రకాశించుచున్న పానుపునందు నిద్రించుచున్నవాఁడునుపీరుండును రాక్షసరాజును సర్పమువలె శ్వాసవిడుచుచున్నవాఁడును నగు రావణునిసమీపించి హనుమంతుండు బెదరినట్లు దూరముగనేగను.

- అథా రోహణ మాసాద్య వేదికాంతర మాశ్రితః।
 సుప్తం రాక్షసశార్దులం ప్రేక్షతే స్వమహాకపిః॥ ౧౩॥
- శుశుభే రాక్షసేంద్రస్య స్వపత శ్చయనోత్తమమ్।
 గంధమాస్తిని సంవిష్టే యథా ప్రసవణం మహత్॥ ౧౪॥
- కాంచనాంగద సన్నద్ధౌ స దదర్శ స మహాత్మనః।
 విక్షిప్తా రాక్షసేంద్రస్య భుజా వింద్రధ్వజోపమా॥ ౧౫॥
- ఋరావత విషాణాగై రాపీడనకృత వణౌ।
 వజ్రోల్లిఖిత పీనాంసౌ విష్ణుచక్ర పరిక్షతౌ॥ ౧౬॥
- పీనౌ సచునుజాతాంసౌ సంగతౌ బలసంయుతౌ।
 సులక్షణ సఖాంగుష్ఠౌ స్వంగుళీయక లక్షితౌ॥ ౧౭॥
- సంహతౌ పరిఘాకారా వృత్తౌ కరికరోపమా।
 విక్షిప్తా శయనే శుభ్రే పంచశీర్షా వివోరగా॥ ౧౮॥
- శశ క్షతజ కల్పేన సుశీతేన సుగంధినా।
 చందనేన పరాధ్యేన స్వమలిప్తా స్వలంకృతౌ॥ ౧౯॥
- ఉత్తమస్త్రీ విమృదితౌ గంధోత్తమ నిషేవితౌ।
 యక్ష పన్నగ గంధర్వ దేవ దానవ రావిణౌ॥ ౨౦॥
- దదర్శ స కపిస్తస్య బాహూ శయనసంస్థితౌ।
 ముండరస్యాంతరే సుప్తా మహాహీ రుషితా వివ॥ ౨౧॥

శ్రీసుందర కాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స - ౧౦. ౧౫౫

౧౩. అందుండి సోపానములకేగి యచటనుండి మఱియొకటిన్నెకై
క్కి- యావాసరో త్తముండు రాక్షసశ్రేష్ఠునిం గనుంగొనియెను.

౧౪. అప్పుడు రాక్షసరాజు పరుండియున్న పానుపు, మదపు
క్షేనుఁగు ప్రవేశించిన ప్రవాహ మెట్లుండునో యటువలె వెలింగెను.

౧౫ నుండి ౨౧ వఱకు. బంగారుభుజకీర్తులతోఁగూడినవియుఁ జొ
పంబడినవియు నింద్రునిధ్వజస్తంభములవలె నున్నవియు యుద్ధమునందై
రావతమును దేవేంద్రునియేనుఁగఁ కొమ్ముచేఁ జేయఁబడిన గాయములనుగ
లవియు నింద్రునివజ్రాయుధముచే నెరసినస్థూలమగు మూఁపును గలవి
యు విష్ణుదేవుని గుదర్శనమును చక్రముచే గాయములుపడినవియు బలిసిన
వియు సమానమై యందమైయున్న మూఁపులనుగలవియుఁ గూడియున్న
వియు బలముంగలవియు శుభలిక్షణములతోఁ గూడినగోళ్లనువ్రేళ్లను గల
వియు సొంపగునుంగరములచే నెప్పినవియు, ఆమరినట్లున్నవియు గదల
వలె బలిష్ఠములైనవియుఁ బుష్టిగలిగి యేనుఁగుతోండమువలె నున్నవియు,
అయిదేసితలు గలసర్పములవలెఁ దెల్లనిపాన్పునందుఁ జొపంబడియున్న
వియు, కుండేటిరక్తమువలె నెఱ్ఱనై పరిమళముంగల శ్రేష్ఠమగుగండముచే
జిక్కిగఁ బూయఁబడి యలంకరింపఁబడినవియు రూపవతులగుస్త్రీలచేఁ
బట్టఁబడినవియు, కల్లుచేనాశ్రయింపఁబడినవియు యక్షులు పన్నుగులు
గంధర్వులు దేవదానవులు మొదలగువారినిరోదనముచేయునట్లు చేసినవియు
నగు సమర్థుండగు నారాక్షసరాజు భుజములను హనుమంతుఁడుగ
నియెను. మిక్కిలి రోషముతోఁగూడిననై కుందరపర్వతమందు నిద్రించుచు
న్నసర్పములవలె నా పాన్పునందున్నవియును రావణుని భుజములను వాస
రుండు గాంచెను.

తాభ్యాం స పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్ష సేశ్వరః॥

శుశుభే చల సంకాశ శృంగాభ్యామిన మందరః॥ ౨౧॥

చూత పున్నాగ సురభి ర్వకుళోత్తమ సంయుతః॥

మృష్టాన్నరస సంయుక్తః సానగంధ పురస్పరః॥ ౨౨॥

తస్య రాక్షససింహస్య నిశ్చక్రామ మహాముఖాత్॥

శయానస్య వినిశ్శాన్యసః పూరయన్నివ తద్గ్రహన్॥ ౨౩॥

ముక్తామణి విచిత్రేణ కాంచనేన విరాజితమ్॥

మకుటే నాపవృత్తేన కుండలోజ్జ్వలితాననమ్॥ ౨౪॥

రక్తచందన దిగ్ధేన తథా హరేణ శోభినా॥

పీనాయత విశాలేన వక్షస్థా భివిరాజితమ్॥ ౨౫॥

పాండరేణాపవిద్ధేన క్షౌమేణ క్షతజేష్ఠేణమ్॥

మహార్హేణ సుసంవీతం పీతేనోత్తమచానసా॥ ౨౬॥

మాషరాశి ప్రతీకాశం నిశ్శ్వసంతం భుజంగవత్॥

గాంగే మహతి తోయాంతే ప్రసుప్తమివ కుంజరమ్॥ ౨౭॥

చతుర్భుజ కాంచనైర్ద్రిపై ర్ద్రివ్యమాన చతుర్దిశమ్॥

ప్రకాశీకృత సర్వాంగం మేఘం విద్యుద్గణైరివ॥ ౨౮॥

సాదమూలగతా శ్చాపి దదర్శ సుమహాత్మనః॥

పత్నీ సుప్రియభార్యస్య తస్య రక్షఃపతేర్గృహే॥ ౩౦॥

శ్రీసుందరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స - ౧౦. ౧౫౬

౨౨. పర్యతముతోఁడుల్యుండగు రావణుఁడు పూర్ణములగు హనుమతో శిఖరములచేసె న్నెడు మందరమువలె వెలింగెను.

౨౩, ౨౪. మామిడిపండ్లయొక్కయుఁ బాన్నపూలయొక్కయు వాసననుగలదియు మేలగు పొగడపూల పరిమళమునుగలదియు శ్రేష్ఠమగు నన్నమయొక్క తావినిగల్గిదియుఁ గల్లుసారాయీలయొక్క కంపునుగలదియు నగు శ్యాసవాయు వాయుంటినంతయు నిండించుటకుఁజాలినదై యారాక్షసప్రభునిముఖమునుండి వెలువడియెను.

౨౫ నుండి ౩౦ వఱకు. ముతైములచే వింతయైనదియై తలనుండి తొలఁగినదియగు బంగారుకీరీటముచేఁ బ్రకాశించుచున్నవాఁడును, కుండలములచే వెలుంగుచున్న ముఖమునుగలవాఁడును, ఎఱ్ఱనిచందనముచేఁబుయంబడి యెఱ్ఱనిహారములచే నలంకరింపబడి యున్నతమై వెడల్పయినఱొమ్ముచేఁ బ్రకాశించువాఁడును, చెవరియున్న తెల్లనిపట్టుపచ్చడముచే సుప్పినవాఁడును, ఎఱ్ఱనికన్నులుగలవాఁడును వెలగలపచ్చనిపట్టువస్త్రమునుధరించియున్నవాఁడును మినుములరాశివలె నున్నవాఁడును సర్పమువలెబుస పెట్టుచున్నవాఁడును, దొడ్డదియగు గంగాప్రవాహమునకునడుమ నిద్దుర పోవుచున్న యేనుఁగువలె నున్నవాఁడును నలుదిక్కులయందును నాల్గు బంగారు స్తంభములయందలి దీపములచే వెలుంగువాఁడును, మెఱుఁపులచే మేఘమువెలింగినట్లు శరీరమంతయుఁ దేరుగఁదెలియవచ్చుచున్న వాఁడును ఇష్టభార్యలను గలవాఁడునగు రావణునియింట, మహాత్ముఁడగు నాతనిపాదములకడనున్న భార్యలను హనుమంతుఁడుగనియె.

శశిప్రకాశవదనా శ్చారుకుండలభూషితాః।

అమృతసమాల్యాభరణా దదర్శ హరియూధపః॥

3౧॥

స్మత్త వాదిత్ర కుశలా రాక్షసేంద్ర భుజాంకగాః।

వరాభరణధారిణ్యో నిషణ్ణా దదృశే హరిః॥

3౨॥

వజ్ర నైడూర్యగర్భాణి శ్రవణాంతేషు యోషితామ్।

దదర్శ తాపనీయాని కుండలా న్యంగదాని చ॥

3౩॥

తాసాం చంద్రోపమై ర్వక్త్రై శ్శుభై ర్లలిత కుండలైః।

విరరాజ విమానం తన్నభ స్తారాగణైరివ॥

3౪॥

మదవ్యాయామ ఖిన్నా స్తా రాక్షసేంద్రస్య యోషితాః।

తేషు తే వ్యవకాశేషు ప్రసుప్తాస్తనుమధ్యమాః॥

3౫॥

అంగహారై స్తథైవాన్యో కోమలై ర్మృత్తశాలినీః।

విన్యస్త శుభసర్వాంగీ ప్రసుప్తా వరవర్ణినీ॥

3౬॥

కాచి ద్వీణాంపరివ్యజ్య ప్రసుప్తా సంప్రకాశతే।

మహానదీ ప్రక్షీర్ణేవ నళినీ పోత చూళితా॥

3౭॥

అన్యో కక్షగతేనైవ మద్భు కే నాసితేక్షణాః।

ప్రసుప్తా భామినీ భాతి బాలపుత్రేవ వత్సలా॥

3౮॥

౩౧. చంద్రునింజోలు మోముగలట్టియు నందముగు కమ్మలనుగలట్టియు వాడనిపూదండలచే నలంకరింపబడినట్టియు స్త్రీలను వానరోత్తముండు గాంచెను.

౩౨. నాట్యమందును వాద్యములువాయించుటయందును నేర్పరులైనవారిని, రావణునితోడలకడను భుజములకడనున్నవారిని శ్రేష్ఠముగు సామ్మలను ధరించినవారిని స్త్రీలను హనుమంతుండు గనియె.

౩౩. వజ్రములను వైడూర్యములను బాదగఁబడిన బంగారుకమ్మల నాస్త్రీలయొక్క చెవులతుదలందుఁ గనియెను, అట్టిభుజకీర్తులను ధరించుచుంట్లయుఁ గాంచెను.

౩౪. ప్రకాశించెడు కండలములచేసెప్పి మంగళకరమై చంద్రునితోఁద్యుములగు వారిమోములచే నావిమానము, నక్షత్రములసమాహముచే నాకాశము వెలింగినట్లొప్పెను.

౩౫. అందముగు నడుములంగల యారాక్షసరాజభార్యలు కల్లుమొదలగునవిత్రావి యొడలెఱుంగకుండునంతకై పెక్కి తోచినచోటనెల్లఁ బడినిద్రించుచుండిరి.

౩౬. మంచి మేనికాంతిగల యొకచిన్నది శుభమూరములగు నవయవములచే నభినయముంజూపుచు నాట్యముంజేసి యందములగు నంగములన్నియు నట్లే నిలిపి నిద్రించుచున్నది.

౩౭. ఒకచిన్నది వీణను గౌఁగిలింఁచికొని నిద్రించుచు, గొప్పప్రవాహముయొక్క వేగమునఁదగిలి దోననాశ్రయించిన తామరతీఁగవలెఁ బ్రకాశించెను.

౩౮. నల్లనికన్నులంగలదియగు మఱియొక యందకత్తె మడ్డుకనును వాద్యమును బంకనిడికొని నిద్రించుచు లేతవిడ్డను బంకయందుంచుకొని ప్రేమచూపుచున్నదానివలె సెప్పెను.

పటహం చారుసర్వాంగీ వీడ్య శేతే శుభ స్తనీ।

చిరస్య రమణంలభ్యా పరిష్వజ్యేవ భామినీ।

౩౯॥

కాచి ద్వంశం పరిష్వజ్య ముప్తా కమలలోచనా।

రహః ప్రియతమంగృహ్య నకామేవ చ కామినీ॥

౪౦॥

విపంచీం పరిగృహ్యన్యా నియతా నృతృశాలినీ।

నిద్రావశ మనుప్రాప్తా సహకాంతేవ భామినీ॥

౪౧॥

అన్యా కనకసంకాశై ర్మృదువీనై ర్మనోరమైః।

మృదంగం పరిషీడ్వ్యాంగైః ప్రసుప్తా మత్తీలోచనా॥

౪౨॥

భుజపా ర్భ్యావంతరస్థేన కక్షగేన కృశోదరీ।

పణవేన సహ నింద్యా సుప్తా మదకృతశ్రమా॥

౪౩॥

డిండిమం పరిగృహ్యన్యా తథైవాన క్త డిండికూ।

ప్రసుప్తా తరుణంవత్స ముపగూహ్యేవ భామినీ॥

౪౪॥

కాచి దాడంబరం నారీ భుజసంయోగపీడితమ్।

కృత్వా కమలపత్రాక్షీ ప్రసుప్తా మదమోహితా॥

౪౫॥

కలశీ మృపవిధ్యాన్యా ప్రసుప్తా భాతి భామినీ।

వసంతే పుష్పశబలా మాలేవ పరిమూర్జితా॥

౪౬॥

౩౯. గుత్తముగుస్తనములుగలదియు సర్వాంగ సౌందర్యముంగలదియునగు సెక్కతె పటహమును వాద్యమును బట్టుకొని, దీర్ఘకాలమునకుఁ బిమ్మట మగనిఁబొంది గాఢముగాఁ గొంగలించికొనియున్న యావనవతి వలెఁ బరుండియున్నది.

౪౦. కమలములవంటి కన్నులుగలదియగు సెక్కవడుచు పిల్లనగ్రోవిని జేతంబుని ప్రియుండగువాని నేకాంతమునంబొంది కోరికతోడనున్న దానివలె నిద్రించెను.

౪౧. మఱియొకతె వీణనుధరించి నాట్యముచేయుచుండి, మగనితోడఁగూడఁ బరుండియున్న కాంతవలె నిద్రకులొబడియెను.

౪౨. ఇంకొక్కతె బంగారువన్నెగలవియు మెత్తనైబలిసి యందమైనవియునగు చేతులచే మద్దెలంబట్టుకొని నిద్దరమత్రైక్రినదై పరుండెను.

౪౩. నూత్నముగు నుదరమును (పొట్టను) గలదియు నందమగుమేనుగలదియునగు సెక్కతె మద్దెలనుబొంకనిడికొని యావనవ్యాపారముచే నలసి నిద్రించెను.

౪౪. వేఱొకముద్దుగుమ్మ డిండిమనువాద్యమును జేతంబట్టుకొని మఱియొకడిండిమము నానుకొని, వయస్సుననున్న ప్రియునికొ ముద్దులబిడ్డనిం గొంగలించికొనియున్న వయసుకతైవలె నుండెను.

౪౫. కమలదళములవంటికన్నులుగల యొకయింతి యావనముచే మేనుమఱచి యాడంబరమును వాద్యమును భుజిములచే బిగియఁబట్టినదై నిద్దరవోయెను.

౪౬. మఱియొకయందకత్తియ నీటికలశమును దొరలించి తానుదడిసినదై, వసంతకాలమున నానావర్ణములను గలదియగు పుష్పమాలిక వాడిపోకుండఁ దడుపంబడినట్లు వెలింగి నిద్రించెను.

వాణిభ్యాం చ కుచౌ కాచి త్సువర్ణకలశోపమా|

ఉపగూ హ్యేబలా నుప్తా నిద్రాబల పరాజితా||

౪౭

అన్య కమల పత్రాక్షి పూర్ణేందు సదృశాననా|

అన్య మాలింగ్య సుశ్రోణీం ప్రసుప్తా మద విహ్వలా||

౪౮

ఉతోద్యాని విచిత్రాణి పరిష్వజ్య వరస్త్రియః|

నిషీడ్య చ కుచై స్సుప్తాః కామిన్యః కాముకానివ||

౪౯

తాసా మేకాంతవిన్యస్తే శయానాం శయనే శుభే|

దదర్శ రూపసంపన్నా మపరాం స కపి స్త్రియమ్

౫౦

ముక్తామణి సమాయుక్తై ర్భూషణై స్సువిభూషితామ్|

విభూషయంతీ మివ త త్వశ్రియా భవనోత్తమమ్||

౫౧

గౌరీం కనకవర్ణాభా మిష్టా మంతఃపురేశ్వరీమ్|

కపి ర్త్వందోదరీం తత్ర శయానాం చారురూపిణీమ్||

౫౨

స తాందృష్ట్వా మహాబాహు ర్భూషితాం మాగుతాత్తజః|

తర్కయామాస నీతేతి రూపయావస సంపదా||

౫౩

హర్షేణ మహతా యుక్తో ననంద హరియూధవః||

౫౪

౪౭. ఒకచిన్నది బంగారుకలశములంబోలిన స్తనములను జేతులచే గవ్వకొని నిద్రకులోబడినదయి యవమానమెఱుంగక పరుండి యున్నది.

౪౮. తామరరేకులవంటి కన్నులంగలదియు నిండుచంద్రుని వంటి మోమునుగలదియు నగునెక్కుతె మత్తెక్కుటచే మేనుమఱచి సాంపగు పిఱుదులంగల మఱియొక్కతెను గౌగలించుకొని నిద్రించుచున్నది.

౪౯. అందక తెలగు కొందఱుపడుచులు పిల్లనగ్రోవి మొదలగు నాల్గుతెగలవాద్యములను మోహముగలస్త్రీబ్రువ్వియులను గౌగలించుకొనినట్లు జూమ్ములపై నడుముకొని నిద్రించిరి.

౫౦. మీదఁ జెప్పఁబడిన స్త్రీలున్నచోటఁ గాక మఱియొకచోట నుంపఁబడిన యందఱుగు పాన్పునఁబరుండి యున్నదియు సౌందర్యముచే నెప్పినదియునగు మఱియొక స్త్రీని పానరోత్రముఁడు గనియెను.

౫౧, నుండి, ౫౩ వఱకు. ముత్తెములతోఁ గూడినట్టియొరత్నములు చెక్కుంబడినట్టియు భూషణములచేనలంకరింపఁబడినదియుఁ దనశరీరకాంతిచే గృహమంతయు వెలింగించుచున్నదియుబంగారువర్ణమునుగల శరీరకాంతిగలదియు రాజులునకిష్టురాఱును, అంతఃపురస్త్రీలలో శ్రేష్ఠురాఱును బవ్వళించియున్నదియు సందకత్రెయునగు మందోదరిని బలవంతుఁడు హనుమంతుఁడుగాంచి యావనముచేతను జిక్కుచనముచేతను నెప్పినదియగు నీతాదేవి కాఁజూబునని తలంచెను. అట్లుతలంచి పానరోత్రముఁడు మిక్కిలి సంతోషముతోఁగూడిన వాఁడయ్యెను.

అస్ఫృటయామాస చుచుంబ పుచ్చం ననంద చిక్రీక్ష
జగౌ జగామ స్తంభా నరోహ నిపపాతి భూమా నిదర్శయత్
స్వాం ప్రకృతిం కపీనామ్॥ ౫౪౫॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - దశమ స్కంధః.

ఏకాదశ స్కంధః.

అవధూయ చ తాం బుద్ధిం బభూ వావస్థిత స్తదా
జగామ చాపరాం చింతాం సీతాంప్రతి మహాకపిః॥ ౧॥

న రామేణవియుక్తా సా స్వపు మర్హతి భామినీ
నభోక్తుం నాప్యలంకర్తుం నపాన ముపసేవితమ్॥ ౨॥

నాన్యం నర ముపస్థాతుం సురాణామపి చేశ్వరమ్।
నహి రామసమః కశ్చి ద్విద్యతే త్రిదశేష్వపి॥ ౩॥

అన్యేయమితి నిశ్చిత్య పానభూమౌ చ చారసః।
క్రీడితే నాపరాః క్లాంతాః సీతేన చ తథాపరాః॥ ౪॥

సృతేన చాపరాః క్లాంతాః పాన విప్రహతా స్తథా।
మురజేషు మృదంగేషు వీతికాసు చ సంస్థితాః॥ ౫॥

తథా స్తరణముఖ్యేషు సంవిష్టా శ్చ పరా స్త్రియః।
అంగనానాం సమాశ్రేణ భూషితేన విభూషితైః॥ ౬॥

రూపసల్లాపశీలేన యుక్తగీత్తా భాషిణా।
దేశకాలాభియుక్తేన యుక్తవాక్యాభి ధాయినా॥ ౭॥

రతాభిరత సంనుప్తం దదర్శ హరియూధవః।
౭౪

౫౪౪ అట్లు సంతోషించినవాడై భుజములవృశించెను బోంకన్న
ముద్దిడియెను గంతులువై చెను గానముచేసెను, ఇటునటుతిరిగెను దనవాసర
స్వభావమును బొవుచు ప్రంభములవై కెక్కి నేలకు దుమికెను.

ఇది ఐదియవసర్గ.

ఐదాకండవసర్గ.

౧. అట్లు మండోదరినిగాంచి నీతయనితలంచి సంతోషించిన హ
నుమంతుడ డాతలంపుమాని నీతనుగూర్చి మఱియొక చింతను గలవాడడ
య్యెను.

౨, ౩, ౩౪. నీతాదేవి రామునిచాసీయున్నది గావున నిద్రింపదు
భుజింపదు యలంకరించికొనదు పానమునేయదు. రామునితో సమానుడడు
లేండుగాన నితరపురుషుని దేవేంద్రునియంతటివానినైనను బొందుటకు స
మ్మతించదు. కావున నీనిద్రించుచున్నయింతి నీతకాదని నిశ్చయించికొని
పానభూమియందు (కల్లు ద్రావువోట) హనుమంతుడడు దిరుగాడుచుం
డెను.

౪, ౫, ౬, ౭, ౭౪ అటలాడుటచే డన్నినవారును బాటలుపాడు
టచే నలసినవారును నాట్యముచే బడలినవారును లెస్సగఁ బానముచేసిపో
లినవారును మురజిములుమృదంగములు వాయింపు వీతములం గూరుచున్న
వారును మేలగుపానువులవై నిద్రించుచున్నవారును నగుస్త్రీలయొక్క
(భూషణములచేత నలంకరింఁబడినదియు, రూపసౌందర్యములను గూర్చి
భాషించు నదియు, కాలమునకుందగిన పాటపాడి యర్థమును జెప్పుచున్న
దియు స్థలమునకును గాలమునకును దగినట్టి నేర్పుగలదియుఁ దగినమాట
లాడు చున్నదియునగు) సహస్రముతోడ మిక్కిలిభోగేచ్ఛగలిగి వరుంగి
యున్నరావణుని వాసరశ్రేష్ఠుండగు హనుమంతుడడు గనియె.

తాసాంమధ్యే మహాబాహు శుశుభే రాక్ష సేశ్వరః।

గోష్ఠే మహతి ముఖ్యానాం గవాంమధ్యే యథా వృషః॥ ౮౫

స రాక్షసేంద్ర శుశుభే తాభిః పరివృత స్వయమ్।

క రేణుభి ర్యథారణ్యే పరికీర్ణో మహద్విషః॥

౯౫

సర్వకామై రుపేతాం చ పానభూమిం మహాత్మనః।

దదర్శ హరిశార్దూల స్తస్య రక్షఃపతేర్గృహే॥

౧౦౫

మృగాణాం మహిషాణాం చ వరాహాణాం చ భాగశః।

తత్ర న్యస్తాని మాంసాని పానభూమౌ దదర్శ సః॥

౧౧౫

శాక్తేషుచ విశాలేషు భాజనే వృద్ధభక్షితాః।

దదర్శ హరిశార్దూలౌ మయూరాన్ముక్కుటాన్స్తథా॥ ౧౨౫

వరాహవాహ్నిణసకాః దధి సౌవర్చలా యుతాః।

శల్యా స్త్రిగమయూరాం శ్చ హనుమా నన్వవైక్షత॥

౧౩౫

క్రకరా న్వివిధాన్విధాన్ శ్చకోరా నర్ధభక్షితాః।

మహిషా నేకశల్యాం శ్చ భాగాం శ్చ కృతనిష్ఠితాః॥

౧౪౫

లేహ్య సుచ్చావచా న్ప్రయా భోజ్యాని వివిధాని చ॥ ౧౫౫

౮౪ ఆ వేయిమంది స్త్రీలకు సదుమనున్న బలవంతుడగు రావణాసురుడు, మందయందు చీతిపాత్రములగు పెక్కు-గోవులనడుమ నున్న యాచారీతువలె నెప్పెను.

౯౪ ఆ స్త్రీలమండలములచే జుట్టంబడినవాడై రాక్షసరాజు చోరకూడని గొప్పవనమందు వెక్కాడుచునుగులచే గొలువంబడిన మహాజి మెట్టుండునా యట్టులుండెను.

౧౦౪ బలవంతుడగు నారాక్షసరాజుయొక్కయింట నెవరెవరికే దేదివలయునో యట్టివానినెల్లంగలదియగు కల్లుద్రావుచోటును వాసరశ్రేష్టుడు గనుంగొనియెను.

౧౧౪ జింకలయొక్కయు దున్నపోతులయొక్కయు బండులయొయు మాంసము లందందు భాగములచొప్పన నుంపబడియున్నవాని నాకల్లుద్రావుచోట హనుమంతుడు గనియెను.

౧౨౪ బంగారముచే జేయంబడిన పెద్దపాత్రలయందు సగసగము భుజింపబడి మిగిలియున్న నెమలిమాంసమును గోడిమాంసమును బానము నేయుచోట హనుమంతుడు గనియె.

౧౩౪ నుండి ౧౪౪కు. పెరుగుతోడను సౌవర్చలవణముతోడను కూర్పబడిన పందిమాంసమును ఖడ్గమృగపునంబుడును, ముల్లపంది జింక నెమలి మొదలగు వానిమాంసములును నానావిధములక బక్ష్మము నేయంబడిన కొక్కెర మాంసమును సగముదిని మిగిలియున్న చక్షిరమాంసములును దున్నపోతు మాంసమును గొమ్ముచేపనంబుడును పండి పాళ్లువడ నుంపబడియున్నవియు, అనేకవిధములగు వచ్చడులను, త్రాగందగినవనూరు పానసములను పెక్కుతెఱంగులయన్నములను హనుమంతుడు గనియెను.

తథా మ్మ లవణోత్తంసై ర్వివిధై రాగపాదభైః |

హారనూపుర కేయూరై రపవిద్ధై ర్మహాధనైః ||

౧౬౬

పానభాజన విక్షిప్తైః ఛలై శ్చ వివిధై రపి |

కృత పుష్పపహారా భూ రధికం పుచ్ఛ్యతిశ్రియమ్ ||

౧౬౭

తత్ర తత్ర చ విన్యసై న్సున్నిప్తై శ్చ యనాసనైః |

పానభూమి ర్వినావహ్నిం ప్రదీప్తే నోపలక్ష్యతే ||

౧౬౮

బహుప్రకారై ర్వివిధై ర్వరసఃస్నాన సంస్కృతైః |

నూంస్తేః కుశలసంప్యజైః పానభూమిగతైః పృథక్ ||

౧౬౯

దివ్యాః ప్రసన్నా వివిధా స్సురాః కృతసురా అపి |

శరకాసవ మార్ధ్వక పుష్పాసవ ఛలాసవాః ||

౧౭౦

వాసచూర్ణై శ్చ వివిధై ర్ద్రుష్టా స్తే స్తేః పృథక్పృథక్ |

సంతతా శుశుభే భూమి ర్తలైశ్చ బహుసంస్థితైః ||

౧౭౧

హిరణ్మయై శ్చ వివిధై ర్భాజనై స్సృటికై రపి |

జాంబూనదమయై శ్చ నై యః కరకై రభిసంవృతాః ||

౧౭౨

రాజతేషు చ కుంభేషు జాంబూనద మయేషు చ |

పానశ్రేష్ఠం తదా భూరి కపిస్తత్ర దదర్శహ ||

౧౭౩

సో పశ్య చ్ఛాతకుంభాని శిలామణి మయాని చ |

రాజతాని చ పూర్ణాని భాజనాని మహాకపిః ||

౧౭౪

౧౩, ౧౪. తగినంతటి యుష్పపులుగులతోఁగూడిన నానావిధములగు పలుచని చిక్కని ద్రవపదార్థములచేతను వీడఁదీసివై చియున్న వెలఁగలపండ్లు భుజిక్రీర్తులు నందెలు ననుభూషణములచేతను భుజించు పాత్రలందుంపఁబడియున్న నానావిధ ఫలములచేతను బుష్పములకాను కలచేతనున చోట మిక్కిలియందమును జూ పెను.

౧౫, ౧౬. అందందునుపఁబడి నందులు తెలియరాక చట్టముగా నున్న మంచములచేతను నానావిధములుగాఁ జిక్కఁగాఁబక్ష్వము చేయఁబడి వెవ్వేరుగ కల్లునందడిసియున్న నానాజంతువులయొక్క మాంసములచేతను, పానభూమి యగ్ని లేకయే మండుచున్న దానివలె వెలింఁగెను.

౨౦, ౨౧, ౨౨. దేవసంబంధముగలవియు నిర్మలమైనవియు, చక్కెరచేతను దేనెచేతను ఫలములచేతను బుష్పరసముచేతను జేయఁబడినవియునగు కల్లుచినుగులు నానావిధములగు వాసనచూర్ణములతోడఁగూడ హనుమంతునిచేఁ జూడఁబడియెను. మీదఁజెప్పఁబడిన యాయా విశేషములచేతను బెక్కువిధముల వింతలై యున్న పుష్పహారములచేతను బంగారముచేతను స్ఫటికములచేతను జేయఁబడిన నానావిధపాత్రలచేతను శుద్ధముగు బంగారముచేతనేచేయఁబడిన మఱికొన్ని గిండిచెంబులచేతను గ్రమ్మినదియై యాపానభూమి యెడములేక ప్రకాశించెను.

౨౩. అప్పుడు వెండిపాత్రలయందును బంగారుకలశముల యందును నునుపఁబడియున్న శ్రేష్ఠముగు సారాయి మొదలగు మద్యద్రవ్యముల నాంజనేయుం డందం గాంచెను.

౨౪. ఆవానరోత్తముఁడు బంగారముచేతను వెండిచేతను రత్నములచేతను జేయఁబడినవియగు నిండినకల్లుకుండలను గాంచెను.

క్వచి దల్పావశేషాణి క్వచి త్ప్రీతాని సర్వశః |
 క్వచి నైవప్రపీతాని పానాని స దదర్శహా || ౨౫ ||
 క్వచి ద్భక్ష్యం శ్చ వివిధాః క్వచి త్పానాని భాగశః |
 క్వచి ద్ధావశేషాణి పశ్య నైవ విచచారహా || ౨౬ ||
 క్వచి త్ప్రభిన్నైకరకైః క్వచి దాలోభితైర్ఘటైః |
 క్వచి త్సంపృక్త మాల్యాని జలాని చ ఫలాని చ || ౨౭ ||
 శయనా న్యత్ర నారీణాం శుభ్రాణి బహుధా పునః |
 పరస్పరం సమాశ్లిష్య కాశ్చి త్సుప్తా వరాంగనాః || ౨౮ ||
 కాశ్చి చ్చ వస్త్రమన్యస్యా స్పృశంత్యాః పరిధాయ చ |
 ఆహృత్య చాబలా సుప్తా నిద్రాబల పరాజితా || ౨౯ ||
 తాసా ముచ్ఛ్వాసవాతేన వస్త్రం మాల్యం చ గాత్రజమ్ |
 నాత్యర్థం సదంతే చిత్రం ప్రాప్య మంద మివా నిలమ్ || ౩౦ ||
 చందనస్య చ శీతస్య శీఘోర్మధురసస్య చ |
 వివిధస్య చ మాల్యస్య ధూపస్య వివిధస్య చ || ౩౧ ||
 బహుధా మారుత స్తత్ర గంధం వివిధ ముద్వహాః |
 స్నానానాం చందనానాం చ ధూపానాంచైవ మూర్ఛితః || ౩౨ ||
 ప్రవహౌ సురభిర్గంధో విమానే పుష్పకే తదా || ౩౩ ||
 శ్యామావదాతా స్తత్రాన్యాః కాశ్చి త్కృష్టా వరాంగనాః |
 కాశ్చి త్కంచనవర్ణాంగ్యః ప్రమదా రాక్షసాలయే || ౩౪ ||

౨౧. కొన్ని విశేషభాగము ద్రావంబడినవియుఁ బూర్ణముగఁ ద్రావంబడినవికొన్నియుఁ గొంచెమేనియుఁ ద్రావకయన్నవికొన్నియుఁ నగు కల్లుగిన్నెలను వానరుఁడు గనియెను.

౨౬, ౨౭, ౨౮, ౨౯. ఒకచోట నానావిధభక్ష్యములను, ఒకచోట వెవ్వేరుగను, ఒకయెడ సగము మిగిలియునున్న కల్లుపాత్రలను, ఒకప్రక్క బ్రద్దలైయున్న చిన్నచెంబులతోడను, ఒకచక్క దొరలుచున్న కడవలతోడనుగూడి వెదచల్లంబడిన పూదండలు జలము ఫలములను, అందున్నస్త్రీల యొక్క శుభ్రమగుపానుపులను, తఱచుగా నెకరినెకరు కౌగలించుకొని నిద్రించుచున్నస్త్రీలను, నిద్దురచే మిక్కిలి యెడలుమఱచి తమప్రక్కని ద్రించుచున్నస్త్రీలయొక్కవస్త్రములనులాగి తమమేనికింజుట్టుకొని నిద్రించుచున్న పడుచులను గనుంగొనుచు హనుమంతుఁడు సంచరించెను.

౩౦. ఆస్త్రీలయొక్క యెడలియందున్న వస్త్రములును బుష్పములునుగూడ వారువిడుచుశ్వాసమును మెల్లనిగాలినిబొంది యానందించుచున్నట్లు కొంచెమేనియుఁ జలింపకున్నవి.

౩౧, ౩౨, ౩౩ ఆపానభూమియందుఁ జల్లనిశ్రీగంధము యొక్కయు, తియ్యనితావిగల కల్లుయొక్కయు నానావిధములగు పూదండలయొక్కయు ధూపములయొక్కయుఁ బెక్కువాసనలనుధరించి వాయుదేవుండువీచెను. స్నానార్హచందనముల యొక్కయు ధూపములయొక్కయు దట్టమగువాసన పుష్పకవిమానమందు వ్యాపించెను.

౩౩౪ అచ్చోటగొందఱు నల్లనిశరీరచ్ఛాయయు, బంగారముంబోలుశరీరకాంతియు, కొందఱు నలుపుతెలుపునుగలిగిన మేనిరంగును గలిగి పరుండి యుండిరి.

- తాసాం నిద్రావశత్వా చ్చ మదనేన విమూర్ఛితమ్ |
పద్మినీనాం ప్రసుప్తానాం రూప మాసీద్భృథే వహి || ౩౪౫
- ఏవం సర్వ మశేషేణ రావణాంతఃపురం కపిః |
దదర్శ సుమహాతేజా న దదర్శ చ జానకీమ్ || ౩౪౬
- నిరీక్షమాణ శ్చ తదా తాస్త్రియ స్స మహాః పిః |
జగమ మహతీం చింతాం ధర్మసాధ్వస శంకితః || ౩౪౭
- పరదారావరోధస్య ప్రసుప్తస్య నిరీక్షణమ్ |
ఇనం ఖలు హమాత్మర్థం ధర్మలోపం కరిష్యతి || ౩౪౮
- నహి మే పరదారాణాం దృష్టి ర్విషయవర్తిసి |
అయం చాత్ర మ.యూదృష్టః పరదార పరిగ్రహః || ౩౪౯
- అస్య ప్రాదురభూ చ్చింతా పునరన్య మనస్వినః |
నిశ్చితై కాంతచిత్తస్య కార్యనిశ్చయ దర్శినః || ౩౫౦
- కామందృష్టా మయాసర్వా విశ్వస్థా రావణ స్త్రియః |
నహి మే మనసః కించి ద్ద్వైకృత్య ముపపద్యతే || ౩౫౧
- మనో హి హేతు స్పర్శేషా మింద్రియాణాం ప్రవర్తనే |
శుభాశుభా స్వవస్థాను త చ్చ మే సువ్యవస్థితమ్ || ౩౫౨
- నాన్యత్ర హి మయాశక్యా నై దేహీ పరిమార్గితుమ్ |
స్త్రియో హి స్త్రీషుదృశ్యంతే సదా సంపరిమార్గణే || ౩౫౩
- యస్యసత్వస్య యాదౌని స్తస్యాం తత్పరిమార్గ్యతే |
నశక్యా ప్రమదా నష్టా మృగీషు పరిమార్గితుమ్ || ౩౫౪

౩౪౫. కేవలము నిద్రకు లోబడియున్న వారగుటచే, రత్నికీడల యందు మిక్కిలిఉన్న నిద్రించుచున్నయాస్త్రీలయొక్క రూపములు తామ రతీలవలె నుండెను.

౩౪౬. మిక్కిలి దర్పమునుగలవాడగు నావానరుడు మీదఁజెప్పబడినచోప్పన రావణుని యంతఃపురమంతయుఁ గాంచెనుగాని నీతను గనంజాలఁడయ్యెను.

౩౪౭, ౩౪౮, ౩౪౯. ఆవానరోత్తముఁ దాయంతఃపురస్త్రీలను నుచు ధర్మభంగముగలిగెనుగాదా! అనిసంశయించి నిద్రించుచున్న వారగు నీవరస్త్రీలయంతఃపురమునుజూచిచూచుట నామిక్కిలియధర్మ కర్మమయ్యెను, నాచూపులు వరస్త్రీలనుభవించు భోగములను శ్రద్ధతోఁ జూచునవికావు. అట్లుండియు నిందురావణుఁ డితరులభార్యలను జూడట నాచే జూడంబడెయె, అనిచింతించెను. ఇంతలోనుంటిగానుండి యోచించి కార్యమును నిశ్చయించుచున్న యాతనికి మఱియొక యోచన యుం దోచెను.

౩౫౦, నుండి ౪౪౫కు. రావణునిదయకుఁబాత్రురాండ్రగు సంతఃపురస్త్రీలందఱునునాచేఁజక్కఁగఁజూడంబడిరి. కాని వారియెడలనామనస్సు కొంచమేనియుఁజలించినదికాదు. సమస్తేంద్రియములయొక్కయు శుభాశుభరూప వ్యాపారములకు మనస్సేకదా హేతువు. అట్టిమనస్సునాకుఁగ్గిరమై యున్నది. ఇందుఁగాక నీతనునేనుమఱియు వెదుకవచ్చును; అందువా రాఁడువారినడుమనకదా! మెలఁగుదురు. ఏజంతు వేజాతియందుఁ బుట్టినదో యాజంతువు నాజాతిజంతువులలోననె కదా వెదుకదగును. అందుమాని నీ కనంబడినిచో నాఁడుజింకలయందు వెదుకుటచే లభింపదుగాదా! అందు చేతనే నీత శుద్ధమగుమనస్సుగలనాచేత సంపూర్ణముగా వెదుకంబడియెను.

తదితం మార్గితం తావ చ్చుద్ధేన మనసా మయా |
 రావణాంతఃపురం సర్వం దృశ్యతే న చ జానకీ || ర౪౫
 దేవగంధర్వకన్యా శ్చ నాగకన్యా శ్చ వీర్యవాన్ |
 అవేక్షమాణో హనుమా న్నై వాపశ్యత జానకీమ్ || ర౪౬
 తామపశ్య న్కపి స్తత్ర పశ్యం శ్చా న్యా పరస్త్రియః |
 అపక్రమ్య తదా వీరఃప్రభ్యాతు ముపచక్ర మే || ర౪౭
 స భూయ స్తు పరంశ్రీనూన్ మానతి ర్యత్న మాస్థితః |
 ఆపానభూమి ముత్పృజ్య తద్విచేతుం ప్రచక్ర మే || ర౪౮
 ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకాదశస్కర్ధః.

ద్వాదశస్కర్ధః.

స తస్య మధ్యే భవనస్య మారుతిర్లతాగృహం శ్చిత్రగృహాన్ని
 శాగృహాన్ | జగామ సీతాంప్రతి దర్శనోత్సుకో న చైవ తాం
 పశ్యతి చారుదర్శనమ్ || ౧ ||
 స చింతయామాస తతో మహాకపిః ప్రియా మపశ్యన్రఘునంద
 నస్య తాం | ధ్రువం హి సీతా మ్రియతే యథా న మే విచిన్వ
 తో దర్శనమేతి మైథిలీ || ౨ ||
 సా రాక్షాసానాం ప్రవరేణ జానకీ స్వశీలసంరక్షణతత్పరా స
 తీ | అనేన మానం ప్రతి దుష్టకర్తృణా హతా భవే దార్యపథే
 పరే స్థితా || ౩ ||

రావణునియంతఃపురమందలి స్త్రీలందఱు నాచేడాడంబడిరికాని జానకి గనంబడకున్నది గదా !

౪౫౪. బలవంతుడగు హనుమంతుడు వేవగంధర్వ నాగకన్యకల ను జూచుచుండియు జానకిని చూడడయ్యెను.

౪౬౪, ౪౭౪. వీరుండగు హనుమంతుడు జన్మడచట సీతాదేవినిగా నక మఱికొంద టుత్తమురాండ్రగు స్త్రీలనుగాంచి యవోపుటువిడిచిచింతింపఁబూనెను. అతండు సీతను వెదకుటయను విధ్యయత్నమును మరలఁబూని సానఘామినివదలి వెదకుట కారంభించెను.

ఇవి ఐదొకండవ సర్గ.

—:—

ఐదొండవసర్గ

౧. ఆహనుమంతుడు సీతాదేవినింగను నుత్సాహముతో నాయంతి నడుమనున్న తీరగెలయిండ్లను, చిత్రములువ్రాయంబడియున్న కూటములను రాత్రులయందు బరుండునిండ్లను గాంచెనుగాని సీతను గనంజాలఁడయ్యెను.

౨. అటువై నావానరోత్తముండు “ప్రేరాముని ప్రాణప్రియయగు” సీతను వెదకుచున్న నా కామె యెందును గనంబడకున్నది. కావున మృతి నొందినదో మఱి యెందున్నదో తెలియదయ్యెను.

౩. ఉత్తమముగు సాధుమార్గమున నున్న జానకి రావణుని కోర్కె లోఁబడక తనపాతివ్రత్యముం గాపాడుకొనఁదలంచినది యగుటచే దుర్జనుండగు నీతనిచేఁ జింపఁబడియుండును. అట్లగుట సత్యము. కాదేని యెవ్వనికనంబడదా ?

చిత్రశాలాశ్చ విచిత్రా భూయః క్రీడాగృహాని చ |
నిఘ్నతాంతర రథ్యాశ్చ విమూనాని చ సర్వశః || ౧౩ ||

ఇతి సంచిత్వ భూయోపి విచేతు ముపచక్రమే |
భూమీగృహం శైచిత్ర్యగృహం గృహాతి గృహకా నపి || ౧౪ ||

ఉత్పతన్నిష్పతం శ్చాపి తిష్ఠగచ్ఛన్మనఃపునః |
అపావృణ్వం శ్చ ద్వారాణి కవాటాన్యనఘాటయన్ || ౧౫ ||

ప్రవిశేన్నిష్పతం శ్చాపి ప్రపతన్మత్పతన్నపి |
సర్వమప్యవకాశం చ విచచార మహాకపిః || ౧౬ ||

చతురంగుళమాత్రోపి నానకాశస్స విద్యతే |
రావణాంతఃపురే తస్మిన్ యం కపిర్నజగామ సః || ౧౭ ||

ప్రాకారాంతర రథ్యాశ్చ వేదికా శైచిత్ర్య సంశ్రయాః |
దీర్ఘికాః పుష్కరిణ్యాశ్చ సర్వం తే నావలోకితమ్ || ౧౮ ||

రాక్షస్యో వివిధాకారా విరూపా వికృతాస్తథా |
దృష్టా హనుమతా తత్ర నతు సా జనకాత్మజాః || ౧౯ ||

రూపేణాప్రతిమా లోకే వరా విద్యాధర స్త్రియః |
దృష్టా హనుమతా తత్ర నతు రాఘవనందినీ || ౨౦ ||

నాగకన్యా వరారోహః పూర్ణచంద్రనిభాననాః |
దృష్టా హనుమతా తత్ర నతు సీతా సుమధ్యమాః || ౨౧ ||

భ్రమర్య రాక్షసేంద్రేణ దేవకన్యా బలాధృతాః |
దృష్టా హనుమతా తత్ర నసా జనకనందినీ || ౨౨ ||

జిత్రపులనుగలకాలలను, క్రిడించునట్టి యిండ్లను, రాజగృహములతోఁ జేరినవనములను, రాజపీఠులను, విహారములను లెస్సగ వెడకితిని అని యోచించికొని భూమిలోపలనున్న యిండ్లను బెక్కు వాకిండ్లుగల మందిరములను, తక్కిన యిండ్లతోఁగలియక దూరముననున్న యిండ్లను చెరుకుట కారంభించెను.

౧౫. ౧౬. అవానరోత్తముఁడున్నతస్థలములకెక్కుచుఁ బగ్గినచో ప్పడుదునుఁ బలుమాఁ జందంబునిలుచుచుఁ బోవుచు వాకిండ్లను మూయుచుఁ బలుపులనుదెఱచుచు నాయిండ్లయందుఁజొచ్చుచు వెలువడుచుఁ రాతాశ గృహములలోనికి దుముకుచు మీఁదికెక్కుచు నిదియదియను నియతి లేక గెల్లె యెడలను సంచరించెను.

౧౭. ఆరావణుని యంతఃపురమునఁ దానుజూడనిచోటు బెత్తెదై నను లెకుండునట్లు నీతను హనుమంతుఁ డంతటను వెడకెను.

౧౮. కోటలోపలనుండుత్రోవలును, మంటపములనాశ్రయించియున్న తిన్నెలును, నడవాళులును, కోనేళ్లును సర్వము నాతనిచేఁ జూడఁబడి యెను.

౧౯. నానావిధ రూపములుగలవారును, వికారాకారములు గలవారునునగు రాక్షసస్త్రీలు పెక్కుండు కనఁబడిరికాని యందెందును నీతాచే వికనఁబడదయ్యెను.

౨౦, ౨౧, ౨౨. లోకమందుఁ దమకు సాటిలేనిరూపము గలవారగు విద్యాధర స్త్రీలు గూడఁ జూడఁబడిరిగాని యచోటను రాఘవునిప్రియురాలగుజానకి కనఁబడదయ్యె. పున్నమచంద్రునింబోలు మోములుగల యందకత్తెలగు నాకనన్యకలును గనఁబడిరి సీంగమునడుమువంటి నడుముంగలది యగునీత కానరాదయ్యె. యుద్ధమున గెలిచి రావణునిచేఁ బలవంతముగ దేవజిన దేవకన్యకలును హనుమంతునిచేఁ జూడఁబడిరి, జనకుని ముద్దుల పుట్టియగునీత యెందును లేదయ్యెను.

సో పశ్యం స్తాం మహాబాహుః పశ్యం శ్చాన్య వరః (స్త్రీయః) |
విషసాద ముహుర్ధీమాన్ హనుమాన్ న్నారుతాత్తజః || ౨౩ ||

ఉద్యోగం వానరేంద్రాణాం ప్లవనం సాగరస్యచ |
వ్యర్థం వీత్యో నిలనుత శ్చింతాం పునరుపాగమత్ || ౨౪ ||

అవతీర్య వినునా చ్చ హనుమాన్ న్నారుతాత్తజః |
చింతా ముపజగా మాధ శోకోపహత చేతనః || ౨౫ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ద్వాదశ స్సర్గః.

త్రయోదశ స్సర్గః.

విమానా త్తు సుసంక్రమ్య ప్రాకారం హరియాధవః |
హనుమాన్ స్వేగవా నాసీ ద్యథావిద్యుద్ధునాంతరే || ౧ ||

సంపరిక్రమ్య హనుమాన్ రావణస్య నివేశనాత్ |
అదృష్ట్యా జానకీం సీతా మబ్రవీ ద్వచనం కపిః || ౨ ||

భూయిష్ఠం లోభితా లంకా రామస్య చరతా ప్రియమ్ |
నహి పశ్యామి వై దేహీం సీతాం సర్వాంగశోభనామ్ || ౩ ||

పల్వలాని తటాకాని సరాంసి సరిత స్తథా |
నద్యో నూప వనాం తా శ్చ దుర్గా శ్చ ధరణీధరాః || ౪ ||

లోభితా వసుధా సర్వా స తు పశ్యామి జానకీమ్ || ౫ ||
ఇహ సంపాతినా సీతా రావణస్య నివేశనే |

అఖ్యాతా గృధ్రరాజేన స చ పశ్యామి తా మహమ్ || ౬ ||

౨౩. మిక్కిలిబలవంతుడగు హనుమంతుడు నీతను వెదకియుఁ గానక యందున్నయందక తైలగు పెక్కండితరభామలను బలుమాటు గాంచుచు మిక్కిలి ఖిన్నుడయ్యెను.

౨౪. వాయు పుత్రుఁడు వానరోత్తములుచేసిన యత్నమును దాను సముద్రముందాఁడుటను వ్యర్థముగాఁదలంచి మరల ఖిన్నుడయ్యెను.

౨౫. వాయు పుత్రుఁడు (బలవంతుడైన) హనుమంతుడు విమానమునుండిదిగి శోకముచేఁ గొట్టఁబడిన మనస్సుగలవాఁడై చింతఁసుందెను.

శ్లోది పండ్రెండవసర్గ.

పదమూడవసర్గ.

౧. వేగవంతుడగు నావానరోత్తముండు విమానమునుండి ప్రాకారమునకుదాటి మేఘమునడుమనున్న మెఱుపువలె నుండెను.

౨. నీతను గనుంగొనఁజాలకయే రావణుని నివేశనమునుండి కదలి హనుమంతుఁ డిట్లనుకొనియెను.

౩. శ్రీరామునకు పితము నేయుచున్న నాచేత సీలంక చక్కగా వెదుకఁబడియెను. ప్రతియవయవమందును సౌందర్యముంగలదియగు నీతను జూడ నేరనైతిని.

౪, ౪౫. సీటిపడియలును బెఱుపులును దొరుపులును వాగులును నదులును నీటిపట్లకడనుండు వనములందును జౌరలగాడని కొండలును, ఇంతయేల? భూమియంతయు వెదుకఁబడియెను. జౌనకి నెందును గాననైతిని.

౪౬. సంపాతి యనుపక్షిచేత, రావణునియింటనున్నదని చెప్పఁబడిననీత నిందెచ్చొటను గనఁజాలకున్నాడను గదా !

కిన్ను సీతా భవై దేహీ మైథిలీ జనకాత్మజా |

ఉపతిష్ఠేత వివశా రావణం దుష్టచారిణమ్ ||

౬౪

క్షీప్ర ముత్పతతో మన్యే సీతా మాదాయ రక్షసః |

బిభ్యతో రామబాణానా మంతరా పతితాభవేత్ ||

౭౪

అథవా హ్రియమాణాయాః పథి సిద్ధనిషేవితే |

మన్యే పతిత మూర్యాయా హృదయం ప్రేక్ష్య సాగరమ్ ||

౮౪

రావణ స్యోరువేగేన భుజాభ్యాం పీడితే న చ |

తయా మన్యే విశాలాత్మ్యా త్యక్తం జీవిత మార్యయా ||

౯౪

ఉపయ్యుపరి వా సూనం సాగరం క్రమతస్తదా |

వివేష్టమానా పతితా సముద్రే జనకాత్మజా ||

౧౦౪

అహో యుదేణ వా నేన రక్షంతీ శీల మాత్మనః |

అబంధు ర్భక్తీతా సీతా రావణేన తపస్వినీ ||

౧౧౪

అథవా రాక్షసేంద్రస్య పత్నీభి రసితేక్షణా |

అదుష్టా దుష్టభావాభి ర్భక్తీతా సా భవిష్యతి ||

౧౨౪

సంపూర్ణ చంద్రప్రతిమం పద్మవత్ర నిభేక్షణమ్ |

౧౩

౬౪. అంజనవలె మానుషదేహమువలనఁ బుట్టక నాగేటిచాలునఁ బుట్టినదియు, వివేహరాజునకుఁ గూఁతురై నదియు, మిథిలాధిపునకుఁ బుత్రికయైనదియు, అశ్వాత్థవేత్తయగు జనకునకుఁ బ్రియపుత్రికయైనదియు నగు రామునిభార్య కామవికారమును జెందిననై దుర్జనుఁడగు రావణునకు లోబడునా!

౭౪. నీతనుగొని రామబాణములకు భయపడుచు వేగమున రావణుడు వచ్చుచుండుగా మార్గమధ్యమున నీతపడినదై యుండును అని తలంచెదను.

౮౪. అట్లుగాక నీధులుకీరుగాడునట్టి యాకాశమార్గమునఁ దేరి బదుచుండిన నీతాదేవియొక్కమనస్సు సముద్రముం గాంచి భీతిలుటచే నందుఁ బడియుండునేనూ యని తలంచెదను.

౯౪. నీతను దెచ్చునపుడు రావణుఁడువచ్చు మిక్కిలివేగముచేర ను,వానిభుజములచే నలువంబడుటచేతను, విశాలమగు కన్నులుగల యానీతఁడేఁ బ్రాణములు విడువఁబడియెనని యెంచెదను.

౧౦౪. విమానమునందుండి సముద్రపునీటిని దాటుచో జనకపుత్ర కయగు నీత సత్యముగా సముద్రమునఁ బడియుండును.

౧౧౪. సాధువై తోడ్పాటెందునుం గలుగక చుట్టములకు దూరమైత న పతివ్రతాధర్మమును గాపాడుచున్న నీత యల్పుఁడగు నీరాక్షసునిచేతఁ దిన్నబడియేనియు నుండును.

౧౨౪నుండి౧౫౪. అట్లుగాకున్నను సాధురాలును నల్లనికన్నులు గలదియునగునీత దుష్టస్వభావముగల రావణునిభార్యలచే భయంపఁ బడియే ని యుండును. పున్నమచంద్రునిం బోలునదియుఁ దామరతేకులవంటి కన్నులు గలదియును.

౧౦౪

శ్రీసుందరకాండేత్రయోదశస్సర్గః.

రామస్య ధ్యాయతీ వక్త్రం పంచత్వం కృపణాగతా॥ ౧౩౪

హా రామ లక్ష్మణే త్యేవం హా యోధ్యే చేతి మైథిలీ|
విలప్య బహు వై దేహీ న్యస్తదేహా భవ్యతి॥ ౧౪౪

అథవా నిహితా మన్యే రావణస్య నివేశనే|
నూనం లాలప్యతే సీతా పంజరస్థేవ శారికా॥ ౧౫౪

జనకస్య సుతాసీతా రామపత్నీ సుమధ్యమా|
కథ ముత్పల పత్రాక్షీ రావణస్య వశంప్రజేత్॥ ౧౬౪

వినష్టా వా ప్రణష్టా వా మృతా వా జనకాత్మజా|
రామస్య ప్రియభార్యస్య న నివేదయితుం తుమమ్॥ ౧౭౪

నివేద్యమానే దోషస్సన్య ద్దోషస్సన్య దనివేదనే|
కథన్న ఖలు కర్తవ్యం విషమం ప్రతిభాతి మే॥ ౧౮౪

అస్మిన్నేవంగతే కార్యే ప్రాప్తకాలం తుమం చ కిమ్|
భవే దితి మతం భూయో హనుమా న్స్పృహిచారయకా॥ ౧౯౪

ప్రాణసముద్రగు శ్రీరామునిమోమును ధ్యానమునేయుచు దీనురాలై ప్రాణముల విడచియుండును. హా! రామా! లక్ష్మణా! అయోధ్యా! అసికెక్కుతెరింగుల (పరమవిరక్తుడగు జనకుని పుత్రికయయ్య) నిట్లుశ్రీరామునియందలి స్నేహముచే దుఃఖించుచుచు బ్రాణములు విడచియుండు నేమో! జ్ఞానియగుజనకుని పుత్రికయగునీత శ్రీరాముఁ డీశ్వరుఁడుగావునను, లక్ష్మణుఁడు భాగవతోత్తముఁడుగావునను, అయోధ్యయన వైకుంఠముగావునను, ఆప్తరణనేయుచు నాతనియందు భరన్యాసముచేసి దేహమును ద్యజించియుండును. అట్లుగానిచో రావణునియంటనే యునుపంబడి (పంజరముం దునుపంబడియున్న యాఁడుగోరువంకవలె) మిక్కిలి దుఃఖించుచున్నది యని తలంచెదను.

౧౬౪ నుండి ౧౯౪ కు. వివేకియగు జనకునకుఁ గూఁతురును, మనుష్యగర్భమునఁ బుట్టినదియు, శ్రీరామునకు భార్యయైనదియు, సాటిలేని యందమును గలదియు, గుణాగుణముల యోచింపఁగలదియు నగునిల్లాలు కేవలమృగప్రాయుడగు రావణునకు లోఁబడునా? అట్లుండదుగావున నీత పాతాళగృహము మొదలగుచోటులం దునుపంబడి కానరాకపోయి యేని యుండును, అచ్చటనుండి తెచ్చునపుడు సముద్రమునంబడియేని యుండును శ్రీరామునిం దలఁచితలఁచి ప్రాణములను విడచియేనియుండును గావున నీహుటను (భార్యయందుఁ బ్రాణము నుంచియున్నవాడగు) శ్రీరామున కేమనిచెప్పదును. శ్రీరామున కీవిషయముం దెలుపుటచే నాకు దోషముగలుగును, తెలుపకున్నను దోషము. ఎట్లునేయుమను? ఎటుపోయినను విరోధముగ నున్నది. ఇట్లున్నదికావున కాఁగలయదికాకమానదు. అని హనుమంతుఁడు మఱిమఱి యోచించుచుండెను.

యది సీతా మదృష్ట్యా హం వానరేంద్ర పురీ మితః |

గమిష్యామి తతః కో మే పురుషార్థో భవిష్యతి || ౨౦౪

మమేదం లంఘనం వ్యర్థం సాగరస్య భవిష్యతి |

ప్రవేశ శ్చైవ లంకాయా రాక్షసానాం చ దర్శనమ్ || - ౧౪

సిం మాం వక్ష్యతి సుగ్రీవో హరయో వా సనూగతాః |

కిష్కింధాం స మనుప్రాప్తం తౌ వా దశరథాత్మజౌ || ౨౦౫

గత్వా తు యది కాకుత్స్థం వక్ష్యామి పరమప్రియమ్ |

నన్యస్థేతి మయా సీతా తత స్త్యక్త్యతి జీవితమ్ || ౨౦౬

పరుషం దారుణం క్రూరం తీక్ష్ణ మింద్రియతాపనమ్ |

సీతానిమిత్తం దుర్వాక్యం శ్రుత్వా స న భవిష్యతి || ౨౦౭

తం తు కృచ్ఛగతం దృష్ట్వా పంచత్వగత మానసమ్ |

భృశానురక్తో మేధావి న భవిష్యతి లక్ష్మణః || ౨౦౮

విసప్టా భ్రాతరా శ్రుత్వా భరతోపి మదిష్యతి |

భరతం చ మృతం దృష్ట్వా శత్రుఘ్నా న భవిష్యతి || ౨౦౯

పుత్రాః మృతాః సమీక్ష్యా ధ న భవిష్యంతి మాతరః |

కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ కైకేయీ చ న సంశయః || ౨౧౦

కృతజ్ఞః సుత్యసంధ శ్చ ముగ్రీవః ప్లవగాధిపః |

రామం తథాగతం దృష్ట్వా తత స్త్యక్త్యతి జీవితమ్ || ౨౧౧

౨౦౪ నుండి ౨౪౪ కు. నేను నీతనుజూడకయే యిచ్చుటనుండి కి
పిక్రంధకేతి నేని నాకుఁ బ్రయోజన మేమిగలదు ! నూతామడల నిడివిగల
యీసముద్రమును దాటుటయు లంకలోఁ బ్రవేశించుటయు రాక్షసులను
గాంచుటయు వ్యర్థమగునుగదా ! నావెంటువచ్చిన వానరు లేమితలంతురు!
సుగ్రీవుఁడు నన్ను నిందింపకుండునా ! కిష్కింధయందు నారాకకెడరుసూ-
చుచున్న దశరథ పుత్రులు కటకటపడి నన్నుందిట్టకుండురా ! వ్యర్థుడనై కి
పిక్రంధకేతి నీతగనంబడలేదని రామునకుం జెప్పినేని వెంటనే యాతం-
డు ప్రాణములను విడుచును ! కఠినమైనదియు భయంకరమైనదియుఁ గ్రూ-
రమైనదియు సౌర్యరానిదియు నింద్రియముల నుడికించునదియునగు నీచెడు
మాటను (నీత గనంబడలే దనుట) విని రాముఁడు శీఘ్రించియుండునా !

౨౧౪నుండి ౨౭౪. అట్లు కటకటంబడి శ్రీరాముఁడు ప్రాణము-
లు విడచినచో నాతనియందుఁ దనప్రాణముల నుంచుయన్న వాఁడగు లక్ష్మ-
ణుఁడు నిలువఁజాలక తానును దేహమునుద్యజించును. ఈయిద్దరిమాటను
వినినతోడనే భరతుండు సచ్చును. భరతునిచావుంగని శత్రుఘ్నుఁడు జీ-
వించియుండఁడు, ఇట్లు పుత్రులు నలువురును దెగినపిమ్మట పీఠిత్థలులగు కా-
సల్యా సుమిత్రా కైకలు నిమిషమేని బ్రదుకఁ జాలరు.

౨౮౪నుండి ౩౦౪. అట్లు శ్రీరాముఁడు తెగుటనుగాంచి, ఉపకారము
మఱువనివాఁడును సత్యవ్రతము గలవాఁడును వానరులకు రాజును నగు సు-
గ్రీవుఁడు తనబ్రదుకును జూలించును. అంతటఁబీడింపబడిన మనస్సునుగలది

- మర్తనా వ్యధితా దీనా నిరానందా తపస్వినీ |
 వీడితా భర్తృశోకేన రుమా త్యక్త్యతి జీవితమ్ || ౨౯౫
- వాలిజేన తు దుఃఖేన వీడితా శోకకర్షితా |
 పంచత్వం చ గతేరాజ్ఞ తారా పి నభవిష్యతి || ౩౦౫
- మాతాపిత్రో ర్వివాశేన సుగ్రీవ వ్యసనేన చ |
 కుమారో వ్యంగదః కస్తా ధారయిష్యతి జీవితమ్ || ౩౧౫
- భర్తృజేన తు దుఃఖేన హ్యభిభూతా వనాకసః |
 శిరాం న్యభిహనిష్యంతి తలై గ్నుష్టిభి రేవ చ || ౩౨౫
- సాంత్యే నానుప్రదానేన మానేన చ యశస్వినా |
 లాలితాః కపిరాజేన వ్రాణాం స్త్యక్త్యంతి వానరాః || ౩౩౫
- న వనేషు నశ్చైలేషు ననిరోధేషు వా పునః |
 క్రీడా మనుభవిష్యంతి సమేత్య కపికుంజరాః || ౩౪౫
- సపుత్రదారా సామూత్యా భర్తృవ్యసన వీడితాః |
 తైలాగ్రేభ్యః పతిష్యంతి సమేత్య విషమేషుచ || ౩౫౫
- విష ముద్బంధనం వా పి ప్రవేశం జ్వలనస్య వా |
 ఉపవాస మథో శస్త్రం ప్రచరిష్యంతి వానరాః || ౩౬౫
- ఘోర మారోదనం మన్యే గతే మయి భవిష్యతి |
 ఇత్యాకుకులనాశ శ్చ నాశ త్చైవ వనాకసామ్ || ౩౭౫
- సో హం నైవ గమిష్యామి కిష్కింధాం నగరీ మితః |
 స చ శత్యా మ్యహంద్రప్టుం సుగ్రీవం మైథిలీం వినా || ౩౮౫

యు దిక్కుమాలినదియు సంతోషము లేనిదియు, పతివ్రతయునగు రుమ గు
 శ్రీపునితోడనే దేహమును బాయును. వాలిచచ్చుటచేఁ గలిగిన దుఃఖముచేఁ
 బీడింపబడినదై నవయుచున్న తారయు, వాలి నశించుటచేతను బినతం
 డ్రెయు రాజునునగు గుగ్రీవుండుపోవుటచేతను దుఃఖించిదుఃఖించి నవయు
 బాలుండగు సంగమండును నెట్లుబదికియుండురు ! రాజగు గుగ్రీవుండు మృతి
 నొందిన దుఃఖముచేఁ గరంబునెచ్చి వానరులందఱు నటచేతులచేతను బిడి
 కిశులచేతను దలలపైఁగొట్టుకొనుదురు. క్రిందిని గలవాండగు గుగ్రీవునిచే
 మంచిమాటలచేతను బహుమతుల నిచ్చుటచేతను గౌరవించుటచేతను బా
 లింపఁ బడిన వానరులందఱును శ్రాణములు విడుతురు. వానరోత్తములు ము
 నుపటివలె గిష్కింధకు వచ్చి వనములయందును గొండలయందును, అడ్డు
 గల మఱియేచోట్లయందేనియు నాటలాడఁబోరు. అట్లు రాజుచచ్చుటవలనివ్య
 ససముచేఁ బీడింపబడిన వానరప్రభువులు భార్యలతోడను బిడ్డలతోడను
 మంత్రులతోడను గొండలకొనలనుండి మిట్టపల్లములంబడి క్రుగ్గుదురు. వా
 నరులు విషమంగొనుదురు. గొంతున కురిపోసికొందురు. అగ్నియందుఁ బ్ర
 వేశింతురు. అన్నపానములుమాని ప్రాయోపవేశము నేయుదురు. ఖడ్గము
 చే గొంతులుకోసికొనుదురు. నేను గిష్కింధ కేగితినేని భయంకరముగు
 రోదనధ్వని యంతటను బుట్టును. ఇహ్మోకుకులముయొక్క నాశమును మ
 ర్కటవంశముయొక్కచేటును గలుగును. కావున నేను గిష్కింధ కిచ్చట
 నుండి పోవుటలేదు. నీతనుగొనిపోకయే గుగ్రీవునిఁ జూడనొప.

మ య్యగచ్ఛతి చేహస్థే ధర్మాత్తానా మహారథౌ। ఆశయా తౌ ధరిష్యేతే వానరాశ్చ మనస్వినః॥	౩౯౫
హస్తాదానో ముఖాదానో నియతో వృక్షమూలికః। వానప్రస్థో భవిష్యామి హ్యదృష్ట్వా జనకాత్మజామ్॥	౪౦౫
సాగరానూపజే దేశే బహుమూలఫలోదకే। చితాంకృత్వా ప్రవేక్ష్యామి సమిధ మరణీసుతమ్॥	౪౧౫
ఉపవిష్టస్య వా సమ్యగ్లింగినీం సాథయిష్యతః। శరీరం భక్షయిష్యంతి వాయసా శ్వాపదాని చ॥	౪౨౫
ఇదం మహర్షిభిర్ద్రిష్టం నిర్యాణ మితి మే మతిః। సమ్యగాపఃప్రవేక్ష్యామి నచే త్పశ్యామి జానకీమ్॥	౪౩౫
సుజాతమూలా సుభగా కీర్తిమాలా యశస్వినీ। ప్రభగ్నా చిరరాత్రీయం మమ సీతా మపశ్యతః॥	౪౪౫
తాపసో వా భవిష్యామి నియతో వృక్షమూలికః। నేతః ప్రతిగమిష్యామి తా మదృష్ట్వా సితేక్షణామ్॥	౪౫౫
యదీతః ప్రతిగచ్ఛామి సీతా మనధిగమ్య తామ్। అంగద స్సహతై స్సర్వైర్వానరై ర్న భవిష్యతి॥	౪౬౫
వినాశే బహవోదోషా జీవన్ భద్రాణి పశ్యతి। తస్మాత్ప్రాణాధరిష్యామి ధ్రువో జీవితసంగమః॥	౪౭౫
ఏవం బహువిధం దుఃఖం మనసా ధారయన్ముహూః। నాధ్యగచ్ఛత్తదా సారం శోకస్య కపికుంజరః॥	౪౮౫

౩౯౪. నేను గిష్కింధకుఁబోక యిక్కడనే యుండునంతఃపక్ష
వర్తముగ వర్తించువారును మహారథులనుబిరుదులనుగలవారునునగు రామఁ
శ్రేణులు నారాకకెదురుచూచుచు నాశచే బ్రతికియుండుదురు. వానరులు
ను నెప్పుదిగనుందురు.

౪౦౪, నుండి ౪౦౪. జానకినిజూడనేరనేని, తానై చేతికందినవస్తు
వును నొడిగిందినవదార్థమును మాత్రమెరుదుచుచు నియమముగలవాడనై
వృక్షములనీడన వసియించుచు వాన ప్రస్థాశ్రమమందుండెను. అనేకము
లగు దుంపలను కలములను శుద్ధముగు నుదకమునుగల సముద్రతీర భూము
లందు శరీరమును దక్షించుటకై సాదాపీర్చికొని యగ్నితగిల్చి యామంట
యందుఁ జొచ్చువాడను. అన్నపానములనువర్జించి ప్రాయోప వేశము
ను వ్రతమునుభవించి జీవుని వెలువరించు చున్నదియగు నాదేహమును
గాకులును మృగములును భక్షించునుగాక. జానకిని జూడనేరనైతి నేని
హితముగలనీటిం జొచ్చువాడను, ఇట్లు దేహమును విడుచుట యోగ్యుల
గు ఋషులకు సమ్యక్మైనమార్గము, అని తలంచెదను. బాగుగఁ బ్రారంభ
మైనదియు, మిక్కిలిహాహత్వ్యముంగలదియు. స్తోత్రార్థమైనదియు, కీర్తి
విగలదియునగు నీదీర్ఘముగరాత్రి నీతనుగానకయే ముగియవచ్చినది. నల్లని
కన్నులుగలదియునగు నీతాదేవిని గానక నేను మరలుట లేదు. నియతిగల
వాడనై వృక్షములనీడనిలచి తపస్సుచేయువాడ నయ్యెదను. నీతనుజూ
డకయే యిందుండిపోయితినేని ననుజూచినతోడనే యంగదుఁడు వానర
నేనలతోఁగూడఁ బ్రాణములను ద్యజించును. మరణముగలిగినచో దోషము
లనేకములు సంభవించుచున్నవి. జీవించియున్నవాఁడుగదా శుభములను
జెందఁగలఁడు. కావుననే నేను బ్రాణములవిగఁబట్టి యుంచెదను మేలుగ
లుగునుగాక. అనియిట్లనేకవిధములయినదుఃఖములను బలుమటునునన్నున
భరించినవాడై హనుమంతుఁడు శోకమునకుఁ దుదగానక యుండెను.

రావణం వా వధిష్యామి దశగ్రీవం మహాబలమ్ |

కామ మస్తు హృతా సీతా ప్రత్యాచీర్ణం భవిష్యతి || ౪౯౫

అథ వైనం సముత్క్షిప్య ఉపర్యుపరిసాగరమ్ |

రామా యోపహరిష్యామి పశుం పశుపతే రివః || ౪౯౬

ఇతి చింతాం సమాపన్న స్సీతా మనధిగమ్యతామ్ |

ధ్యానశోక పరీతాత్క్వా చింతయామాస వానరః || ౪౯౭

యావ త్ప్రీతాం హి పశ్యామి రామపత్నీం యశస్వినీమ్ |

తావ దేతాం పురీం లంకాం విచిన్తోమి పునఃపునః || ౪౯౮

సంపాతి వచనా చ్ఛాపి రామం య ద్యానయా మ్యహమ్ |

అపశ్యనాఘ్రువో భార్యాం నిర్దహే త్సర్వవానరాన్ || ౪౯౯

ఇహైవ నియతా హారో నత్స్యామి నియతేంద్రియః |

నమత్కృతే వినశ్యేయ సుర్వే తే నరవానరాః || ౫౦౦

అశోకవనికా చేయం దృశ్యతే యా మహాద్రుమా |

ఇమా మధిగమిష్యామి నహీయం విచిత్రా మయా || ౫౦౧

వసూ న్రుద్రాం స్తథా దిత్వా నశ్వినౌ మరుతో పిచ |

నమస్కృత్వా గమిష్యామి రక్షసాం శోకవర్ధనః || ౫౦౨

జిత్వాతు రాక్షసాన్ సర్వా ని త్వాకుకుల నందినీమ్ |

సంప్రదాస్యామి రామాయ యథాసిద్ధిం తపస్వినే || ౫౦౩

షః ఘృహూర్త మివధ్యాత్వా చింతా విగ్రధితేంద్రియః |

ఉదతిష్ఠ స్తహతేజా హనుమా న్తారుతాత్త జః || ౫౦౪

౪౯౪, నుండి ౫౧౪కు. రావణునిచేత దేవదీపదియగునీతయెట్లుయి
నుండునగాక. పదితలలనుగలిగి మిక్కిలి బలవంతుడనుపేరు పొందిన
యీరావణునిం బింపితి నేని ద్వేషమేనియుం దీటును. అట్లుగానిచో నీరా
వణునై త్రికొని, అగ్నికుండముకడకు వెళుమము నేయుటకై యజ్ఞపశువును
గొనిపోయినట్లు శ్రీరామునికడకు గొనిపోయెదను. అనుచుం బింతను పొంది
నవాడగు వానరుండు నీతనుగానమిచేత మిక్కిలి యన్నమైన మనస్సుగల
వాడై యోచించుచుండెను.

౫౧౪, నుండి ౫౮౪. కీర్తిగలదియు, శ్రీరామునిభార్యయైనదియనగు
నీత నెవ్వడుగందునో యంతపఱుకును నేనీలంకాపురమందుం బలుమాటు వెదు
కుచుండును. సంపాదియనుపక్షపతికిన మాటనునమ్మి శ్రీరామునిం బిలచి
చెప్పియుండునేని శ్రీరాముండు నీతనుగానకడఁబొంచి కోపించి వానరుల
నందఱను గాల్చివైచును. మితమైన యాహారముంగొని యింద్రియముల
వేగమునణించుచు నేనీలంకయందే యుండును. అట్లయినచో వానరులకు
ను రాజపుత్రులకు రామలక్ష్మణులకును నానిమిత్తమునఁ బొవుకలుగకుం
చును. గొప్పవృక్షములనుగలిగి యగుపడుచున్న యా యశోక వనమున
కేగెదను. అచ్చోటనేను మున్ను వెదుకనైతిని. దేవతలలోనివారగు వసు
వులను, రుద్రులను, ఆదిత్యులను, ఆశ్వినీదేవతలను వాయువునుగూర్చి మ్రొక్కు
లిడి రాక్షసులకుశోకమును బెంచువాడనై యశోకవనమున కేగుచున్నాడ
ను. సమస్తరాక్షసులను బింపించి (ఇట్వేమియునుకలమునకువన్నె తెచ్చు కోడల
గు) నీతను (తపస్సుచేయుచున్న వానికి దానిఫలము నిచ్చినట్లుగా) శ్రీరామున
కు సమర్పించువాడను. అనిమిక్కిలిప్రతాపముగలవాడగునువాయుపుత్రుం
డునునగు హనుమంతుండు కొంతనేపు యోచించి శోకముడిగిన చిత్తము
గలవాడయ్యెను.

నమోస్తు రామాయ సలక్షణాయ
 దేవ్యైచ తస్యై జనకాత్మజాయై
 నమోస్తు రుద్రేంద్ర యమా నిలేభ్యో
 నమోస్తు చంద్రాగ్ర మరు ద్గణేభ్యః॥

౫౯౦

స తేభ్యస్తు నమస్కృత్య సుగ్రీవాయ చ మారుతిః।

దిశ స్పర్వా స్సమాలోక్య హ్యశోక వనికాం ప్రతి॥

౬౦౪

స గత్వా మనసా పూర్వ మశోక వనికాం శుభామ్।

ఉత్తరం చింతయామాస వానరో మాదుతాత్మజః॥

౬౦౫

ధ్రువంతు రక్షోబహుళా భవిష్యతి వనాకులా।

అశోక వనికా చింత్యా సర్వసంసౌర సంస్కృతా॥

౬౦౬

రక్షీణ శ్చా త్ర విహితా నూనం రక్షంతి పాదపాకా।

భగవా నపి సర్వాత్మా నాతిక్షోభం ప్రవాతి వై॥

౬౩౪

సంక్షిప్తాయం మయాత్మా చ రామాథే రావణస్యచ।

సిద్ధిం మే సంవిధాస్యంతి దేవా స్సర్విగణా స్త్విహ॥

౬౪౪

బ్రహ్మ స్వయంభూ ర్భగవాన్ దేవా శ్చైవ దిశంతు మే।

సిద్ధి మగ్ని శ్చ వాయు శ్చ పురుహూతశ్చ వజ్రభృత్॥

౬౫౪

వరుణః పాశహస్త శ్చ సోమాదిత్యౌ తథైవ చ।

అశ్వినౌ చ మహాత్మానౌ మరుత శ్శర్వ ఏవ చ॥

౬౬౦

సిద్ధిం సర్వాణి భూతాని భూతానాం చైవ యః ప్రభుః।

వాస్యంతి మమ యే చాన్యే హ్యదృష్టాః పథి గోచరాః॥

౬౭౧

౧౯౪. లక్ష్మణ సహితుడగు శ్రీరామునకు మ్రొక్కెదను. జనక మహారాజపుత్రియగు సీతాదేవికిని నమస్కారము నేసెదను. రుద్ర, ఇంద్ర, యమ, వాయువులకుఁ జూరొనర్చెదను. చంద్రసూర్యాది దేవతలకుఁ జేతులుమోడ్చెదను.

౨౦౪, ౨౧౪. అని హనుమంతుఁడు వారలకెల్ల మ్రొక్కులిడినుగ్గి పునిఁదలఁచి నమస్కరించి యన్నిదిక్కులను గాంచియటుపై నశోకవనము నుజూచెను. అట్లుచూచినవాఁడై ముందు వెనుకయోచింపక మంగళకరము గు నశోకవనమున కేగి పిమ్మటఁ జేయందగుఁనింగూర్చి యోచించెను.

౨౨౪, ౨౩౪. పెక్కండు రక్కసులచే నిండినదియు, చట్టమైన చెట్లనుగలదియు సర్వవిధములగు నలంకారములచే నెప్పినదియు నగు నీయ శోకవనము తప్పక వెదుకఁదగినది వనమునుగాపాడు నేవకులును వనమందే యుండువారై చెట్లనుశ్రద్ధతోఁబెంచుచున్నారు. సర్వశక్తుఁడును సర్వవ్యాపియు నగు వాయుదేవుఁడుకూడ నీవనమున లెస్సగు వీచుటలేదు.

౨౪౪. నాదేహము శ్రీరాముని శుభమునకును, రావణుఁడు చూచునేమో యనుభయమునకునుగా మిక్కిలి చిన్నదిగాఁజేయఁబడియె. ఋషులును దేవతలును నాకుఁ గార్యము చక్కఁబడునట్లు నేయఁజూతుదురు.

౨౫౪, ౨౬౪. తల్లిదండ్రులవలనఁగాక తనంతటనే పుట్టినవాఁడును మాహాత్మ్యము గలవాఁడును నగు బ్రహ్మయు, వజ్రాయుధమును ధరించియున్న దేవేంద్రుఁడును, అగ్నియు, వాయుదేవుఁడును, పాశమును ధరించినవాఁడగు వరుణుఁడును, సూర్యచంద్రులును, అశ్వినీదేవతలును, దేవతలును, రుద్రుండును నాకుఁ గార్యము నీధించునట్లు చేయుదురుగాక.

౨౭౪. సమస్త భూతములును, సర్వభూతములకును బ్రభుఁడును నాబుద్ధి కందకయున్నను, కార్యానుకూల మార్గమందున్న యితరదేవతలును నాకు నీకార్యము ననుకూలము నేయుదురుగాక.

తదున్నసం పాండురదంత మప్రణమ్
 శుచిస్థితం పద్మ పలాశ లోచనమ్।
 ద్రక్ష్యేత దార్యావదనం కదా న్వహమ్
 ప్రసన్న తారాధిప తుల్యదర్శనమ్॥
 ఊద్రేణ పాపేన నృశంసకర్మణా
 సుదారుణాలంకృత వేషధారిణా।
 బలాభిభూతా వ్యోబలా తపస్వినీ
 కథంను మే దృష్టి పథే ద్య సాభవేత్ ॥

౬౮౪

౬౯౪

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - త్రయోదశస్సర్గః.

చతుర్దశస్సర్గః.

సముహూర్త మివధ్యాత్వా మనసా చా ధిగమ్యతామ్।
 అవప్లుతో మహాతేజాః ప్రాకారం తస్య వేశ్మనః॥ ౧॥
 సతు సంహృష్ట సర్వాంగః ప్రాకారస్థో మహాకపిః।
 పుష్పితాగ్రా న్వసంతాదా దదర్శ వివిధాన్ ద్రుమాన్॥ ౨॥
 సాలా నశోకా న్భవ్యాం శ్చ చంపకాం శ్చ సుపుష్పితాన్।
 ఉద్దాలకా న్నాగవృక్షాం శ్చూతా న్కపిముఖా నపి॥ ౩॥
 అథామ్రవణ సంఘన్నాం లతాశత సమావృతామ్।
 జ్యోము క ఇవనారాచః ఘృపువే వృక్షవాటికామ్॥ ౪॥

౬౮౪. ఎత్తగు ముక్కునుగలదియు, తెల్లని పండ్లనుగలదియు, గాయ మెందును లేనిదియు, నిర్మలమగునవును దోచించునదియు, తామర శేకులవంటి కన్నులుగలదియు, నిండువందురునిజాలె నగపడుచున్నది యు నగునట్లు రామునిచేఁ దెప్పబడిన సీతమామును నేనెప్పుడు గాఁ పునా.

౬౯౪. సీతుండును, పాపియు, హతుకుండును, మిక్కిలిభయంకరముగా నలంకరింపబడిన వేషమును గలవాఁడునునగు రావణునిచేత బలహీనయు, తపస్సుచేయునదియునగు సీత బలాత్కారముగా నవమానపెట్టబడియెను. అట్టిసీత యెప్పుడు నాకన్నుల కెట్లగపడును.

ఇది పదమూడవసర్గ.

పదునాల్గవసర్గ.

౧. మిక్కిలి దర్పముగలవాఁడగు హనుమంతుండు కొంతనేపు మనస్సున నిట్లుయోచించి యొక్క దాటున రావణుని గృహమునువదలి యశోకవనముయొక్క ప్రాకారమునుజేరెను.

౨, ౩. మీఁదఁ జేప్పబడినట్లు ప్రాకారమునం జేరినవాఁడగు హనుమంతుండు తనదేహమును మిక్కిలి కుఱుచపఱచి యావసంత ఋతువుయొక్క ప్రారంభ దశయందుఁ బుష్పించి వెలుంగుచున్న కొనలుగల నానావిధ వృక్షములను, ఏక చెట్లను, అంజమగు నశోకవృక్షములను లెస్సగఁ బూచిన సంపెంగచెట్లను, ఉద్దాలక నాగ కేసరములను చెట్లను మామిడిచెట్లను, కపిముఖును చెట్లను గనియె.

౪. అటుపై మామిడిమ్రాఁకులచే కుఱుంగుపడియున్నదియుఁబెక్కుతేఁగలచేఁ బుట్టంబడి యున్నదియు నగు వృక్షసమూహమునకు (వింటినాడి నుండి విడువబడిన బాణమువలె) నాతండు దాఁటెను.

సప్రవిశ్య విచిత్రాం తాం విహగై రభినాదితామ్ |
రాజతైః కాంచనై శ్చైచన పాదపై సుర్వతో వృతామ్ || ౫ ||

విహగై ర్మృగసంఘై శ్చ విచిత్రాం చిత్రకాననామ్ |
ఉదితాదిత్యసంకాశాం దదర్శ హనుమా న్సు-పిః || ౬ ||

వృతాం నానావిధై ర్వృత్తైః పుష్పాపగ ఫలోష్పకైః |
కోకిలై ర్భృంగరాజై శ్చ మత్తై ర్నిత్య నిపే వితామ్ || ౭ ||

ప్రహృష్టమనుజే కాలే మృగఽపి సమాకులే |
మత్తబద్ధిణ సంఘుప్తాం నానాద్విజ గణాయుతామ్ || ౮ ||

మార్గమాణౌ వరారోహం రాజపుత్రీ మనిందితామ్ |
సుఖప్రసుప్తా నిద్వాహగాఙ్ బోధయామాస వానరః || ౯ ||

ఉత్పతద్భి ర్ద్విజగణైః పత్యై స్సాలా సుమాహతాః |
అనేకవర్ణా వివిధా ముముచుః పుష్పవృష్టయః || ౧౦ ||

పుష్పవకీర్ణ శ్శుశుభే హనుమా న్తారుతాత్మజః |
అశోకవనికామధ్యే యథా పుష్పమయో గిరిః || ౧౧ ||

దిశ స్సర్వాః ప్రధావంతం వృక్షపంశగతం కపిమ్ |
దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని వసంత ఇతి మేనరే || ౧౨ ||

శ్చక్షేభ్యః పతితైః పుష్పై రవకీర్ణా వృథగ్విధైః |
రరాజ వసుధా తత్ర ప్రమదేవ విభూషితా || ౧౩ ||

గీ, ౬, ౭, ౮. అట్లుదాటి యావృక్ష సమూహమునఁజొచ్చి, వక్షులచే నంతటను ధ్వనించుచున్నదియు వెండిచేతను బంగారముచేతను జేయఁబడిన చెట్లచే నంతటఁబట్టఁబడినదియుఁ బక్షులచేతను మృగసమూహములచేతను వింతయైనదియు వింతలగు చిన్న చిన్న వనములనుగలదియు బాలగూర్చునితోఁ దుల్యమై వెలుంగునదియుఁ బుష్పములను ఫలములను మెండుగఁ గలిగియున్న నానావిధవృక్షములచేతను బట్టఁబడినదియు ముదించిన కోకిలలచేతను గండుతుమ్మలచేతను సర్వకాలములయందు నాశ్రయింపఁబడినదియు ముదించిన నెమళులగొప్పధ్వనినిగలదియుఁ బెక్కువిధములగు వక్షుల గుంపులతోఁ గూడినదియు నగు నశోకవనమును సంతసించిన మనుష్యులతోఁ గూడిన దానిని, మృగములయొక్కయుఁ బక్షులయొక్కయు సమూహముచే మెండుకొనియుండు దానిని వానరోత్రముఁడగు హనుమంతుఁడజ్ఞోగనియెను.

౯. ఆవానరుఁడు త్రమ చరితముంగలదియు రాజపుత్రకయ్యస్త్రీరత్నమును నగు సీతా దేవిని వెదకుచు నందు గాఢముగ నిద్రించుచున్న వక్షులను మేల్కొల్పెను.

౧౦. అట్లు మేల్కొని యెగయుచున్న వక్షులతాఁకునను వాని కైక్కుల సోఁకునను వృక్షము లనేకవర్ణములుగల పుష్పములను వివచెను.

౧౧. అట్లు రాలిన పుష్పముల జల్లుచేఁ గప్పఁబడినవాఁడై హనుమంతుఁడు (అశోకవనమధ్యమందు) పుష్పములకొండవలె నుప్పెను.

౧౨. అన్నిదిక్కులఁ బరుఁగెత్తుచున్నవాఁడును పట్లకొమ్మలపై నున్నవాఁడునునగు హనుమంతునిఁగని సర్వభూతములును వసంతుఁడని తలంచెను.

౧౩. వృక్షములనుండి రాలిపడిన నానావిధ పుష్పములచేతను నిండినదై భూదేవి (బాగుగ నలంకరింపఁబడిన) పడుచువలె నచ్చటఁ గనఁబడియెను.

తరస్వినా తే తరవ స్తరసాభి ప్రకంపితాః|

ఋనుమాని విచిత్రాణి సస్పృజః కపినా తదా|| ౧౪||

విహృత పత్రశిఖరా శ్వేర్ణపుష్ప ఖలా ద్రుమాః|

నిక్షిప్త వస్త్రాభరణా ధూర్తా ఇవ పరాజితాః|| ౧౫||

హసూమతా వేగవతా కంపితా స్తే సగోత్రమాః|

పుష్పపర్ణఖలా న్యాశు ముముచుః పుష్పశాలినః|| ౧౬||

విహంగసంఘై ర్హినా స్తే సకంధమాత్రాశ్రయా ద్రుమాః|

బభూవు రగమా సుర్వే మారుతే నేవ నిర్ధుతాః|| ౧౭||

నిర్హృతకేశీ యువతి ర్యథా మృదిత వర్ణకా|

నిష్ప్విత శుభ దంతోష్ఠీ నఖై ర్దంతై శ్చ విక్షతా|| ౧౮||

తథా లాంగూలహస్తై శ్చ చరణాభ్యాం చ మర్దితా|

బభూ వాశోకవనికా ప్రభగ్న వరపాదపా|| ౧౯||

మహాలతానాం దామాని వ్యధమ త్తరసా కపిః|

యథా ప్రావృషి వింధ్యస్య మేఘజాలాని మారుతః|| ౨౦||

స తత్ర మణిభూమీశ్చ రాజతీ శ్చ మనోరమాః|

తథా కాంచనభూమీ శ్చ దదర్శ విచర సకంపిః|| ౨౧||

శ్రీసుందరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స - ౧౪. ౨౦౧

౧౪. వేగవంతుడగు హనుమంతునిచే బలవంతముగఁ గదల్పఁబడి న యావృక్షములన్నియు నానావిధములగు పుష్పములను బ్రోగులువహఁ రాల్చెను.

౧౫, ౧౬. కదల్పఁబడిన యాకులుం గొమ్ములుం గలవియు రాలిన పుష్పములుం ఫలములుం గలవియు నగువృక్షములు (పందెమునకై వస్త్రములను సూక్ష్మల నూడ్చి పెట్టి బోసేగనున్న) జూదరువలెఁ గాంతిహీనములై యుండెను. వేగవంతుడగు హనుమంతునిచేఁ గదల్పఁబడిన (పువ్వులంగల) పెద్దచెట్లును బుష్పములను బల్రములను ఫలములను జల్లున విదిల్చెను.

౧౭. పక్షీసమూహములను బోగొట్టుకొన్నవై కొమ్ములు నాకులు లేక మొదళ్ల నమాత్రముగలవియై వృక్షములు కనుగాలిచే దస్సినవానివలెఁ గనఁబడి నిలువ నాధారములేని వయ్యెను.

౧౮, ౧౯. వదలిన కొప్పగలదియు, నలిగిన మేనిపూతలు గలదియు లెస్సగఁ జేఁకఁబడిన పెదవిఁగలదియు గోళ్లచేతను దంతములచేతను గాడ్లు వడినదియునగు వయసుకత్తై యెట్లుండునో యటువలెనే తోఁకచేతనుహస్తములచేతను బాదములచేతను లెస్సగ మెదువఁబడి ధ్వంసమైన కనుక్రూకులఁ గలిగినదై యశోకవన మొప్పెను.

౨౦. ఆవానరో త్తముఁడు, వానకాలమందు వింధ్యపర్వతముజైఁ జేరిన మేఘములను వాయుదేవుండు తూలగొట్టునట్లుగా నశోకవనమంతల పెద్దతొఁగల వరుసలను వేగముచేఁ జదివెను.

౨౧నుండి ౨౬కు. ఆ యశోక వనమందు మనస్సునకింపగు రత్నములుపొదిగిన ప్రదేశములును, వెండికేఁకులు బంగారుపలకలు పరువంబడిన నెలపులును, నిర్మలమగు నుదకముచేనిండి వెలగల రత్నముల మె

వాపీ శ్చ వివిధాకారాః పూర్ణాః పరమవారిణాః
మహార్ణై ర్గణిసోపానై రుపపన్నా స్తత స్తతః॥ ౨౨॥

ముక్తాప్రవాళ సికతాః స్ఫాటికాంతర కుట్టిమాః
కాంచనై స్తరుభి శ్చిత్తై స్తీరజై రుపశోభితాః॥ ౨౩॥

పుల్ల పద్మోత్పల వనా శ్చక్రవా కోప కూజితాః
నత్యూహ రుత సంఘుష్టా హంస సారసనాదితాః॥ ౨౪॥

వీర్ణాభి ద్ద్రిమయుక్తాభి సురిద్భి శ్చ సమంతతః
అమృతోపమ తోయాభి శ్చివాభి రుపసంస్కృతాః॥ ౨౫॥

లతాశతై రనతతా స్సంతానకుసుమా వృతాః
నానా గుల్తావృత ఘనాః కరవీర కృతాంతరాః॥ ౨౬॥

తతోంబుధర సంకాశం ప్రవృద్ధశిఖరం గిరిమ్
విచిత్రకూటం కూపై శ్చ సర్వతః పరివారితమ్॥ ౨౭॥

శిలాగృహై రవతతం నానావృత్తై స్సమావృతమ్
దదర్శ హరిశార్దూలో రమ్యం జగతి పర్వతమ్॥ ౨౮॥

దదర్శ చ నగా త్తస్మా న్నదీం నిపతితాం కపిః
అంకా దివ సముత్పత్య ప్రియస్య పతితాం ప్రియామ్॥ ౨౯॥

జలే నిపతితాన్ శ్చ పాదపై రుపశోభితామ్
వార్యమాణా మివ క్రుద్ధాం ప్రమదాం ప్రియబంధుభిః॥ ౩౦॥

పునరావృత్త తోయాం చ దదర్శ స మహాకపిః
ప్రసన్నా మివ కాంతస్య కాంతాం పునరుపస్థితామ్॥ ౩౧॥

ట్లుగలిగి నానావిధములుగా నిర్మింపఁబడి యందమైనవియు, ప్రక్కలనున్న విచిత్రములగు బంగారుచెట్లచేవేలింగి, ముత్రైములయొక్కయు, పగడములయొక్కయుఁ బూరునుగలిగి స్ఫటికములు పరువంబడిన తగ్గుతినైలును వికసించినట్టి కమలములయొక్కయు కలువలయొక్కయు సమూహములను గలవియు, చక్రవాక పక్షులయొక్క కూతలను గలవియు భరతపక్షుల విశేషభవనిని గలవియు హంసలయొక్కయు పెద్దరుపక్షులయొక్కయు భవనిచే మ్రోగుచున్నవియు, ఉన్నతములైన వృక్షములను గట్టయందుఁగలిగి యమృతమువంటి మంగళకరముగు నుపకమునుగలిగిన వాఁకలచే సంతటంబరిశుద్ధములై యున్నవియు. తీర్థాల మొత్తములచే నిండినవియు, కల్పవృక్షములను బొట్టునుగలవియు, పెక్కువిధముల సాదలచేఁ బొట్టఁబడి దట్టమైనవియు గన్నేరుచెట్లను నడుమ నడుమ గలవియు నగు శావులను హనుమంతుం డిటునటుం దిరుగుచుఁ గాంచెను.

౨౭, ౨౮. అటుపై మేఘముతోఁ దుల్యమైనదియు, ఉన్నతమైన శిఖరములనుగలదియు, వింతలగు శిఖరములను గలదియు, శిఖరములచే సంతట వ్యాపించునదియు, తాతియిండ్లను మెండుగఁ గలదియు సర్వవిధ వృక్షముల చేతను బొట్టంబడినదియు మనోహరమైనదియునగు క్రిహాపర్వతమును (ఆటలాడుకొనుటకై మంటిచేఁ జేయంబడినకొండను) వానరశ్రేష్ఠుఁడుగాఁ జెను.

౨౯, ౩౦, ౩౧. ఆపర్వతమునుండి వెలువడినదియు. ప్రియునియొక్క తొడవై నుండి వెలువడిన భార్యవలెనున్నదియు, బోవలదని చుటముల జ్ఞగింపఁగా వినక యలిగిపోవుచున్న స్త్రీలవలె నీటియందుఁగొనలు వ్రాలి యున్న చెట్లచేసెప్పి ప్రవహించుచున్నదియు, కోపమునుహని మరల మగనింజేరవచ్చు నిల్లాలివలె మరలివచ్చుచున్న యుపకమునుగలదియు నగు నదిని వానరోత్తముండగు హనుమంతుండు గాంచెను.

తస్యాదూరా త్వవద్ద్యన్యో నానాద్విజగణాయుతాః|

దదర్శ హరిశార్దూలో హనుమా న్నారుతాత్తజః|| ౩౨||

కృత్రిమాం దీర్ఘికాం చాపి పూర్ణాం శీతేన వారిణా|

మణిప్రవర సోపానాం ముక్తా సికతశోభితామ్|| ౩౩||

వివిధై ర్మృగసంఘై శ్చ విచిత్రాః చిత్రకాననామ్|

ప్రాసాదై స్సుమహాద్భి శ్చ నిర్మితై ర్విశ్వకర్షణా||

కాననైః కృత్రిమై శ్చాపి సర్వత స్సుమలంకృతామ్|| ౩౪||

యే కేచి త్పాదపాస్త్రత పుష్పపగ ఫలోపగః||

సచ్చత్రా స్సువితర్దీకా స్సర్వే సావక్ష వేదికాః|| ౩౫||

లతాప్రతానై ర్బహుభిః పక్షైశ్చ బహుభి ర్వృతామ్|| ౩౬||

కాంచనీం శింశుపా మే కాం దదర్శ హనుమా న్మహిః|

వృతాం హేమమయీభి స్తు వేదికాభి స్సుమంతతః|| ౩౭||

సో పశ్య ద్భూమిభాగాం శ్చ గర్త ప్రసావణాని చ|

సువర్ణవృక్షౌ నపరాకౌ దదర్శ కేళిసన్నిభాక|| ౩౮||

తేహం ద్రుమాణాం ప్రభయా మేరో రివ దివాకరః|

అమన్యత తదా వీరః కాంచనోస్త్రీ తి వానరః|| ౩౯||

౩౨. వానర శ్రేష్ఠుండును వాయుపుత్రుండును నగు హనుమంతుండు మీదఁజెప్పబడిన నదికి దూరమున ననేకవిధములగు పక్షిసమూహములతోఁగూడిన తామరతీఁగలను గనియెను.

౩౩, ౩౪. చల్లని నీటిచేత నిండినదియు, శ్రేష్ఠముగు రత్నముల మెట్లను గలదియు, ముత్యముల యిగుకచే నెప్పినదియు, అనేకవిధములగు మృగముల సమూహముచే నందమైనదియు, వింతలగు వనములను గలదియు, విశ్వకర్మచే నిర్మింపబడిన మిక్కిలిగొప్పమేడలచేతను, ఉద్యానవనములచేతను సంతట నలంకరింపబడిదియునగు నడబావిని వానరపరుండు గనియెను.

౩౫. అనడచావికడ, మొదళ్లయందుఁ దిన్నెలను గలవియును వృక్షములన్నియుఁ గొడుగులవలె దట్టముగ నాకులుం గొమ్మలుం గలవియుఁ బువ్వులను ఫలములను గలవియు బంగారు తిన్నెలను గలవియును గానుం డెను.

౩౬, ౩౭. అనేకములగు తీఁగెల మొత్తములచేతను, కెక్కాపలచేతను బొట్టఁబడినదియు బంగారుతిన్నెలచేత సంతటను బొట్టఁబడినదియు నగునిరుగుడుచెట్టు సెక్కదానిని వానరోత్తముండగు హనుమంతుండు గనియెను.

౩౮. ఆహనుమంతుండు గుంటలను, ఊటలను, భూమిభాగములను, అగ్నితోఁడుల్యముగ వెలుంగుచున్న బంగారువృక్షములను గొన్నింటిని గాంచెను.

౩౯. వీరుండగు నాంజనేయుండు, మీదఁ జెప్పబడిన బంగారుచెట్ల సమీపమున నున్నపుడు (మేరువు సమీపముండున్న గూర్యునివలె) దానును బంగారుమయమయిన దేహముంగలిగినట్ల తలంచెను.

తాం కాంచనై స్తరుగణై ర్నారుతేన చ వీజితామ్ |
 కింకిణీశత నిర్ఘోషాం దృష్ట్వా విస్తయ మాగమత్ || ౪౦
 స పుష్పితాగ్నిం రుచిరాం తరుణాంకుర పల్లవామ్ |
 తా మారుహ్య మహాబాహు శ్శింశుసాం పర్ణసంవృతామ్ ||
 ఇతో ద్రక్ష్యేమి నై దేహీం రామదర్శన లాలసామ్ |
 ఇత శ్చేత శ్చ దుఃఖారాం సంపతంతీం యదృచ్ఛయా || ౪౧
 అశోకవనికా చేయం దృఢం రమ్యా దురాత్మనః |
 చంపకైశ్చందనై శ్చా పి వకులైశ్చ విభూషితా || ౪౨
 ఇయం చ నఖినీ రమ్యా ద్విజసంఘ నిషేవితా |
 ఇమాం సా రామమహిషీ నూన మేవ్యతి జానతీ || ౪౩
 సా రామా రామమహిషీ రాఘవస్య ప్రియాసతీ |
 వనసంచారకుశలా నూన మేవ్యతి జానతీ || ౪౪
 అథవా మృగశాబాక్షీ వనస్యా స్య విచక్షణా |
 వనమేవ్యతి సాచేహ రామచింతాను కర్షితా || ౪౫
 రామశోకాభిసంతప్తా సా దేవీ వామలోచనా |
 వనవాసే రతా నిత్య మేవ్యతే వనచారిణీ || ౪౬
 వనే చరాణాం సతతం నూనం స్పృహయతే పురా |
 రామస్య దయితా భార్యా జనకస్యనుతా సతీ || ౪౭
 సంధ్యాకాల మనా శ్శ్యామా భ్రువమేవ్యతి జానతీ |
 నదీం చేమాం శివజలాం సంధ్యార్థే వరవర్ణినీ || ౪౮

౪౦. బంగారుచెట్టు సమూహముతోఁ గూడినదియు, గాలిచే వివరించినదియు, పెక్కులగు మువ్వలవ్వనితోఁ గూడినదియు నగు నశోకవృక్షమునుగాంచి హనుమంతుఁడు మిక్కిలి యాశ్చర్యపడెను.

౪౧ నుండి ౫౧. మిక్కిలి బలశాలియగు హనుమంతుఁడు పూచిన కొమ్మలతోఁ గూడినదియు, ప్రకాశించుచున్నదియు, లేతచిగుళ్లను గలదియు, ఆకులను దట్టముగాఁ గలదియునగు నిరుగుడుచెట్టు నెక్కినవాఁడై శ్రీరామునిదర్శనమున కాశించుచున్నదియు, దుఃఖముచేసెచ్చి యిందింపవెట్టిదానివలెఁ దిరుగుచున్నదియు నగుజానకి నిచ్చటనుండి చూచెదనుగాక. సంపెంగ తీరాలచేతను జింపనపు మాకులచేతను బాగదచెట్లచేతను నలంకరింపఁ బడినదై దట్టమై యింపుగనున్నది పాపార్తుఁడగు రావణుని యశోకవనము. పక్షుల కలకలముతోఁగూడిన యీతామరతీరయంపమైయున్నది, దీనియందమునుజూడ రామునిపట్టపు దేవియగునీత రాకమానదు. జనకుని ప్రియపుత్రికయు రాఘవునకుఁ బ్రాణసఖియు రామునకుఁ బట్టపుదేవియు నయిన యీయింతి వసవిహారమందు నేర్పుగలదిగావునఁ దప్పకయిందు రాఁగలదు. అట్లుగాక పసిదొంగచూపులవంటి చూపులు గలదియు రామునిం దలఁచితలఁచి దుఃఖించి బక్కచిక్కి యున్నదియు నగునీత యీయశోక వనసంచారమందు శ్రద్ధగలదిగావున గుణవతియగు నాయిల్లాలు తప్పక యిందురాఁగలదు. అందముగు కన్నులుగలదియు శ్రీరామునెడబాయుటవలని శోకముచేఁ బరితపించుచున్నదియు వసవిహారమందాసక్తిగలదియు, వనమందేయుండ నిచ్చగలదియు నగునీత యనుదినమూ వచ్చుచుండును. జనకుని పుత్రికయై బ్రభ్రాతిగాంచినదియు శ్రీరామునకుఁ బ్రాణమువలెఁ బ్రియమైనదియునగునీత ముందే వానరులకు మేలుంగోరుచున్నది. మనోహరముగు రూపముంగలదియు యుక్తముగుప్రాయమునందున్నదియు నగు జనకపుత్రిక సంధ్యాకాలమును వేచియుండి యీ నది

తస్యా శ్చ పృథురూపేయ మశోకవనికా శుభా।
శుభాయా పార్థివేంద్రస్య పత్నీ రామస్య సమృతా॥

౫౦।

యది జీవతి సా దేవీ తారాధిప నిభాననా।

ఆగమిష్యతి సా వశ్యా మిమాం శివజలాం నదీమ్॥

౫౧॥

ఏవంతు మత్వా హనుమా న్తహతా

ప్రతీక్షమాణో మనుజేంద్ర పత్నీమ్॥

అవేక్షమాణ శ్చ దదర్శ సర్వమ్

సుపుష్పితే పర్ణఘనే నిలీనః॥

౫౨।

ఇతి శ్రీమత్సుందర కాండే-చతుర్దశస్కర్ధః.

పంచదశస్కర్ధః.

సవీక్షమాణ స్తత్రస్థో మార్గమాణ శ్చ మైథిలీమ్॥

అవేక్షమాణ శ్చ మహీం సర్వాం తా మన్వవైక్షత॥

౧।

సంతానక లతాభి శ్చ పాదపై రుపశోభితామ్॥

దివ్యగంధ రసోపేతాం సర్వత స్సమలంకృతామ్॥

౨।

తాం ససందన పంకాశాం మృగపక్షిభి రావృతామ్॥

హర్త్యప్రాసాద సంబాధాం కోకిలాకుల నిస్సవనామ్॥

౩॥

కాంచనోత్పల పద్మాభి ర్వాపీభి రుపశోభితామ్॥

జుహ్వసన కుఢోపేతాం బహుభూమి గృహాయతామ్॥

౪।

మందలి పుత్ర్యుడకములలోఁ బరిశుద్ధురాలై యీశ్వరునారాధింపవచ్చుట సత్యము. అనీతాదేవికి మంగళకరముగు నీయశోకవనముదగినదై యున్నది. రాజోత్తముండగు శ్రీరామునియొక్క భార్యయు నీవనమునకుఁ దగినదై యున్నది. నిండుచంద్రునిబోలు మోముగల యీశక్తువుదేవి జీవించియే యున్నదై నచో నీ మంగళకరముగు జలమునుగల నదికిఁ దప్పకవచ్చును.

గీ.౨. ఇట్లుదలంచి సమర్థుఁడగు హనుమంతుఁడు రాజభార్యయగు నీతరాక కెదురుచూచుచున్నవాడై, మెండుగఁ బుష్పించి తఱుచుగ నాకు లను గలిగియున్న విరుగుడుచెట్టునం దాఁగి యంతటంగను చుండెను.

ఇదివడునాల్గవసర్గ.

పదునైదవసర్గ.

౧. ఆహనుమంతుఁ డావిరుగుడుచెట్టుపైనుండి నీతను వెదకుచు న్నవాడై యన్నిదిక్కులకుఁ జూపుల వ్యాపింపఁజేయుచు నచ్చటి భూవ్ర దేశముసంతయుం గనియెను.

౨ నుండి ౮౪ వఱకు. కల్పవృక్షములయం దల్లిన తీరగలచేతను, పెక్కు వృక్షములచేతను బ్రకాశించునదియు, శ్రేష్ఠముగు పరిమళమును రుచియునుగల ఫలపుష్పములను గలదియు, దేవేంద్రుని సందసవనముతో సమమైనదియు మృగములచేతను బక్షులచేతను బొట్టుకొనంబడినదియు, ధని కులయొక్కయుఁ బ్రభువులయొక్కయు మేడలచేదఱుచైనదియు, కోకిలల యొక్క కలకలధ్వనిని గలదియు, బంగారపు కమలములను గలువలను గల నావులచే సందమైనదియు, పెక్కు-సీతములనుగలదియు, రత్న కంబళములు నరువంబడి యున్నదియు, పెక్కులగు పాతాళగృహములను గలదియు, అన్నియుతువుల యందును బుష్పములను గలిగి ఫలములచే నెప్పిన వృక్ష

వర్షర్తు కుసుమై రమ్యాం ఘటపద్మి శ్చ పాదపైః |
 పుష్పితానా మశోకానాం శ్రియా సూర్యోదయప్రభావ్ || ౫ ||
 ప్రదీప్తా మివ తత్రస్థో మారుతి స్సముదైక్షిత |
 నిష్పత్రశాఖాం విహగైః క్రియమాణా మివా సకృత్ || ౬ ||
 వినిష్పతద్భి శ్చతశ శ్చితైః పుష్పావతంసకైః |
 ఆమూలపుష్పనిచితై రశోకైశ్శోక నాశనైః || ౭ ||
 పుష్పభా రాతిభారైశ్చ స్పృశద్భి రివ మేదిసీమ్ |
 కర్ణికారైః కుసుమితైః కింశుకైశ్చ సుపుష్పితైః || ౮ ||
 స దేశః ప్రభయా తేహం ప్రదీప్త ఇవ సర్వతః || ౯ ||
 పున్నాగా స్సప్తపద్మా శ్చ చంప కోద్ధాలకా స్తథా || ౧౦ ||
 వివృద్ధమూలా బహవ శ్శోభంతేన్ద్ర సుపుష్పితాః |
 శ్వాతకుంభనిభాః కేచి కేచి దగ్ని శిఖోపమాః || ౧౧ ||
 సీలాంజన నిభాః కేచి త్తత్రాశోకా స్సహస్రశః |
 నందనం వివిధో ద్యానం చిత్రం చైత్రరథం యథా || ౧౨ ||
 అతివృత్త మివాచింత్యం దివ్యం రమ్యం శ్రియావృతమ్ |
 ద్వితీయ మివ చాకాశం పుష్పజ్యోతి ర్గణాయుతమ్ || ౧౩ ||
 పుష్పరత్న శతైశ్చిత్రం పంచమం సాగరం యథా |
 వర్షర్తుపుష్పై ర్నిచితం పాదపై ర్మధుగంధిభిః || ౧౪ ||
 సోనా నినాదైరుద్యానం రమ్యం మృగగణై ర్ద్విజైః |

ములచే మసాహరమైనదియు, లెస్సగఁ బూచియున్న యశోకవృక్షముల యొక్క కాంతిచే సూర్యోదయకాంతినిగలిగి మండుచున్నట్లున్నదియు, ఆకులును తెమ్మలును లేకుండఁజేయుటకుఁ గాబోలు ననునట్లు విదిలించుచున్న తెక్కలతోఁగూడిన పక్షులచే సెప్పినదియు, మితలేక రాలుచున్న నానావర్ణములగల పుష్పములచే మొదళ్లయందు పట్టమైయున్నట్టియు మసావేదనను బాపునట్టియుఁ బుష్పములభారముచే భూమినంటుచున్నట్టియు నశోక వృక్షములచేతను, పూచిన కొండగోగులచేతను, బాగుగఁ బుష్పించియున్న మోదుగు చెట్లచేతను జారుతరంబైన యశోకవనమును హనుమంతుఁడు గనియె. ఆ యశోకవృక్షములకాంతిచే నాచోఁజెల్ల మండుచున్నట్లుండెను.

౯ నుండి ౧౪౪ కు. మొదళ్లు బలిసియున్నవియు బాగుగఁ బుష్పించియున్నవియు లెక్కకుమించియున్నవియు నగు పొన్నచెట్లును, వితాకుల యరఁజెట్లును, సంపంగియుద్దాలకములనుచెట్లును, కొన్ని బంగారుచాయయుఁ గొన్నియగ్నిజ్వాలయొక్క కాంతియు, కొన్ని కాటుకవలఁబ్రకాశమును గలవియునుచున్న యశోకవృక్షములు నచ్చోట మితలేకప్రకాశించుచుండెను. అందందుఁ జిన్నచిన్నవనములతోఁగూడియున్న యింద్రునియు ద్యానవనమువలెను, కుబేరునివనముంబోలెను వింతయైనదియు, మితమించిన సొంపునుగలదియుగుటచే వర్ణింపఁదరఘుకానిదియు, కాంతిచే సెప్పియింపై యున్నదియు, ఆకాశము చుక్కలచేఁ బ్రకాశించునట్లు పుష్పములచేఁబ్రకాశించుచున్నదియు, పుష్పములనెడు రత్నములయొక్క కాంతిచే సెప్పి యైదవసముద్రమువలె వింతగనున్నదియు, అన్ని ఋతువులయందును బుష్పములనుగలవియుఁ దేనెవాసననుగలవియునైన చెట్లచేఁజఱుచున్నదియు, పెక్కుధ్వనులుగల మృగములయొక్కయుఁ బక్షులయొక్కయు సమూహముచే రమ్యమైనదియు, పెక్కువాసనలను ధరించియున్నదియు, వివ్రతమగు

- అనేకగంధప్రవహం పుణ్యగంధం మనోరమమ్॥ ౧౪॥
- కైలేంద్ర మివ గంధాఢ్యం ద్వితీయం గంధమాదనమ్॥ ౧౪౫॥
- అశోకవనికాయాం తు తస్యాం వానరపుంగవః॥ ౧౪౬॥
- సదదర్శావిదూరస్థం చైత్య పాస్రాద ముచ్చితమ్॥
- మధ్యే స్తంభసహస్రేణ స్థితం కైలాసపాండురమ్॥ ౧౪౭॥
- ప్రవాళకృత సోపానం తప్తకాంచన వేదికమ్॥
- ముష్ణంత మివ చక్షూంషి ద్యోతమాన మివశియా॥
- విమలం పాశుభావత్వా దుల్లిఖంత మివాంబరమ్॥ ౧౪౮॥
- తతో మలినసంవీతాం రాక్షసీభి స్సమావృతామ్॥ ౧౪౯॥
- ఉపవాసకృశాం దీనాం నిశ్శ్వసంతీం పునఃపునః॥
- దదర్శ శుక్లపక్షౌఽచంద్రరేఖా మివామలామ్॥ ౧౫౦॥
- మంద ప్రఖ్యాతమానేన రూపేణ రుచిరప్రభామ్॥
- పినద్ధాం ధూమజాలేన శిఖా మివ విభావసోః॥ ౨౦॥
- వీతేనై కేన సంవీతాం క్లిష్టే నోత్తమవాససా॥
- సపంకా మనలంకారాం విషద్వామివ పద్మినీమ్॥ ౨౧॥
- ప్రీళితాం దుఃఖసంతప్తాం పరిష్టానాం తపస్వినిమ్॥
- గ్రహేణాంగారకేణేవ వీడితామివ రోహిణీమ్॥ ౨౨॥
- అశ్రుపూర్ణముఖీం దీనాం కృశా మనశనేన చ॥
- శోకధ్యానపరాందీనాం నిత్యం దుఃఖపరాయణామ్॥ ౨౩॥

వాసనను గలిగి మనోహరమైనదియు, పరవ్రతశ్రేష్ఠములవలెఁబరిమళమును గ్రక్కుచున్నదియు రెండవ గంధమాదన పరవ్రతమువలె సుగంధమును వెదచల్లుచున్నదియు నగు నావనమును హనుమంతుఁడు గనియెను.

౧౫ నుండి ౧౭౭కు. ఆ యశోకవనమునందు సమీపమున నున్నది యు, వేయికంబములను గలిగి తైలాసమువలెఁ బెల్లనై మిక్కిలి యున్నతమై, పగడపు సోపానములను గలిగి కందనపు నన్నెలచేఁ నెప్పి కన్నులను హరించునంతటి కాంతిచే వెలుంగుచు నిర్మలమై యున్నతిచే నాకాశము సెరయునట్లున్న రమ్యమగుమేడను వానరోత్తముఁడు గాంచెను.

౧౬ నుండి ౨౫౪. ఇట్లవైనాతఁడు, మానీనవస్త్రమును గలదియు రాక్షసస్త్రీలచేఁ జాట్టఁబడినదియు, ఉపవాసములచే డస్సియున్నదియు, పలుమాటు నిట్టూర్పులు పుచ్చుచున్నదియు, శుక్లపక్ష పాడ్యమినాఁటి చంద్రరేఖవలె నిర్మలమై కృశించియున్నదియు, మెల్లఁగా నూహింపఁ దగిన రూపమును గలదియు, మిక్కిలి కాంతిచే నెవ్వనదియు, పొగచేఁ గప్పబడిన యగ్ని జ్వాలవలె నున్నదియు, మానీ చివికి జీర్ణించిని పచ్చని వెలగల యొంటిచీరలో నున్నదియు, మేనంతట దుమ్ము గ్రమ్మినదియు, భూషణములు లేనిదియు, కమలములు లేని సరస్సువలె నున్నదియు, నీగ్ధతోఁ గూడినదియు, దుఃఖముచే బాగిలియున్నదియు, మిక్కిలి యలసీయున్నదియు, తపస్సుచేయుచున్నదియు, అంగారకగ్రహముచేఁ బీడింపఁబడిన రోహిణివలె నున్నదియు, కన్నీళ్లచే నిండిన మోముగలదియు, దిక్కులేనిదియు, ఆహారములేక చిక్కియున్నదియు, శోకముపాలంబడి సెచ్చియున్నదియు, ఎల్లప్పుడు దుఃఖించుటయేవృత్తియైనదియు, హితులగు వారిని గలుగనిదియు, రాక్షసస్త్రీలచేఁడిక్కియున్నదియు, తనగుంపునుం

ప్రియంజన మపశ్యంతీం పశ్యంతీం రాక్షసిగణమ్ |

స్వగణేన మృగీంహీనాం శ్వగణాభి వృతామివ || ౨౬

నీలనాగాభయా వేణ్యా జఘనంగత యైకయా |

నీలయా నీరదాపాయే వనరాజ్యా మహీ మివ || ౨౭

సుఖార్హాం దుఃఖసంతప్తాం వ్యసనానా మకోవిదామ్ || ౨౮

తాం సమీక్ష్య విశాలాక్షీ మధికం మలినాం కృశామ్ |

తర్కయామాస నీతేతి కారణై రుపపాదిభిః || ౨౯

ప్రియమాణా తదా తేన రక్షసా కామరూపిణా |

యథా రూపా హి దృష్టా వై తథా రూపేయ మంగనా || ౩౦

పూర్ణచంద్రాననాం సుభ్రూం చారువృత్త పయోధరామ్ || ౩౧

కుర్వంతీం ప్రభయా దేవీం సర్వా వితిమిరా దిశః |

తాం నీలకేశీం బింబోష్ఠీం సుమధ్యాం సుప్రతిష్ఠితామ్ || ౩౨

నీతాం పద్మపలాశాక్షీం మన్తధన్య రతింయథా |

ఇష్టాం సర్వస్య జగతః పూర్ణచంద్రప్రభా మివ || ౩౩

భూచూ సుతను మాసీనాం నియతా మివ తాపసీమ్ |

నిశ్శాన్వసబహుళాం భీనుం భుజగేంద్ర వధూమివ || ౩౪

శోకజాలేన మహతా వితతేన నరాజతీమ్ |

సంసక్తాం ధూమజాలేన శిఖా మివ విభావసోః || ౩౫

తాం స్మృతీ మివ సందిగ్ధా మృద్ధిం నిపతితా మివ |

విహతా మివ చ శ్రద్ధా మూశాం ప్రతిహతా మివ || ౩౬

డి తొలగి వేటుకుక్కలనడుచుచుండుట నియున్న యాడుజింకవలెనున్నదియు, పిఱుచులపై నంటియున్న (నల్లత్రాచుంబోలిని) బడచే శరత్కాలమందలి యడవుల చూల్పుచేసెప్పిన భూదేవివలెనున్నదియు, దుఃఖముచే డస్సియున్నదియు, సుఖమునకుం పగినదియు మనోవ్యధను మున్నెంబుగ నిదియు నగు జానకిని హనుమంతుడు గనుంగొనియెను.

౨౬౪. విశాలమగు కన్నులుగలదియు, మిక్కిలి మానీన మేనుంగలదియు, చిక్కియున్నదియు నగు నాదేవిని గాంచి, ఈమె నీతాదేవియేయగునాయని కారణములతోడ యోచింపఁబూనెను.

౨౬౫. అప్పుడు కామరూపమును ధరించియుండిన రాక్షసునిచేఁగొనిపోవబడుచున్న యిల్లా లెట్టిరూపమును గలిగియుండెనో యట్టిరూపమునే యీయింతియుఁ గలిగియున్నది.

౨౬ నుండి ౩౯ వఱకు. నిండుచంద్రునిబోలు మోమునుగలదియు, సొగసుగు కనుబొమలుగలదియు, కుదిరికగల స్తనములనుగలదియు, తనశరీరకాంతిచే దిశలయందలి చీకటిన్నెల్ల బోగొట్టుచున్నదియు, నీలవర్ణమగు తలచెంద్రుకలు గలదియు, దొండపండువంటి పెదవికలదియు, అందమగు నడుముగలదియు, బాగుగఁజేయబడిన రూపముంగలదియు, మన్మథుని రతీదేవివలె వసపువన్నె గలమేనును దామరక్షేపలవలె విశాలమైన కన్నులుగలదియు, నిండుచంద్రుని కాంతివలెనే లోకములకెల్ల నింతైనదియు, నియతితోడవచ్చు చేయుచున్న దానివలెభూమిపైఁగూర్చున్నదియు, మృదువగు మేనుగలదియు, నాగకన్యకవలె దీర్ఘశ్వాస విడుచు చున్నదియు, పిఠికిదనమును గలదియు, ఎడదగని గొప్పశోకముచేఁడిక్కిరి పొగచే మాటువడిన యగ్నిజ్వాలవలెఁ బ్రకాశములేకయున్నదియు, ధర్మశాస్త్రమువలె గూఢమయిన యభిప్రాయమునుగలదియు, ఊహించిన భాగ్యమువలెనున్నదియు, ఈశ్వరుఁడు గలఁడనుటయందునమ్మికలేకపోవుటచేఁడెడి

- సోపసర్గాం యథాసిద్ధిం బుద్ధిం సకలుషా మివ |
అభూతే నాపవాదేన కీర్తిం నిపతితా మివ || ౩౪ ||
- రామోపవోధ వ్యధితాం రక్షోహరణ కర్మితామ్ |
అబలాం మృగశాబాక్షీం వీక్షమాణాం తతస్తతః || ౩౫ ||
- బాష్పంబు పరిపూర్ణేన కృష్ణవక్త్రాక్షీపక్షుణా |
వదనే నాప్రసన్నేన విశ్వసంతీం పునఃపునః || ౩౬ ||
- మలవంకధరాం దీనాం మండనార్హా మమండితామ్ |
ప్రభాం నక్షత్రరాజస్య కాలమేఘై రివావృతామ్ || ౩౭ ||
- తస్య సందిదిహే బుద్ధి ర్దుహు స్సీతాం నిరీక్ష్యతు |
ఆమ్నాయానా మయోగేన విద్యాం ప్రశిధిలా మివ || ౩౮ ||
- దుఃఖేన బుబుధే సీతాం హనుమా ననలంకృతామ్ |
సంస్కారేణ యథాహీనాం వాచ మథ్ధాంతరం గతామ్ || ౩౯ ||
- తాం సమీక్ష్య విశాలాక్షీం రాజపుత్రీ మనిందితామ్ |
తర్కయామాస సీతేతి కారణై రుపపాదిభిః || ౪౦ ||
- వై దేహ్య యాని చాంగేషు తదా రామో న్వకీర్తయత్ |
తా న్యాభరణజాలాని శాఖాశోభీ న్యలక్షయత్ || ౪౧ ||
- సుకృతౌ కర్ణవేష్టౌ చ శ్వదంష్ట్రౌ చ సుసంస్థితౌ |
మణివిద్రుమచిత్రాణి హస్తే హ్యభరణాని చ || ౪౨ ||

నట్టి యా నీకబుద్ధివలె (దై వముగలడనుబుద్ధి) నున్నదియు, భంగముచెంది న యాశవలెనున్నదియు, విఘ్నముతోఁగూడిన కార్యనిధివలెనున్నదియు, కలతచెందిన బుద్ధివలెనున్నదియు, అబద్ధముగు నపవాదముచేఁ జెడిన కీర్తి వలెనున్నదియు, రాముని, చెంగటలేనందున దుఃఖిమందినదియు, రాక్షసు చేఁ దేఁబడినందున శోకించి కృశించియున్నదియు, బలహీనురాలును, జిం కపిల్లయొక్క చూపులవంటి చూపులుగలదియు, అందండుఁ గనుచున్నది యు, కన్నీటితోనిండిన వక్రములగు నల్లని క్షౌప్యలతోఁ గూడినదియు, నె మ్మది యేపాటియుఁ గలుగనిదగు మోముతోడఁ బలుమాటు నిట్టూర్పులను విడుచుచున్నదియు, ముఱికిచేతను దుమ్ముచేతను గ్రమ్ముకొనఁ జెడినది యు, ప్రాపులేనిదియు, భూషణములను ధరింపఁ జగినదయ్యెను ఛఽంపకు న్నదియు, నల్లని మబ్బులచేఁ గ్రమ్ముంబడిన చంద్రునికాంతవలె నున్నది యు, వేదములయొక్క కూడికలేమిచే ట్టిజించినవిద్యవలెనున్నదియు నగు నీతను జూచి హనుమంతునియొక్క బుద్ధి పలుమాటు సందేహించెను.

౩౯. శాస్త్రముర్యాదకు లోఁబడనిదగుశబ్దము (వలయునర్థమును బోధింపక) వేటాకయర్థమును బోధించునట్లుగా నలంకారహీనయైయున్న నీతను మిక్కిలి శ్రమపడి హనుమంతుఁడు దెలిసికొనియెను.

౪౦. సద్యర్థన గలదియు రాజపుత్రికయవిశాలమగు నేత్రములం గలదియు నగు నీతనుగాంచి హనుమంతుఁడు ఈమెయే నీతావేవియని యూహించుటకుఁదగిన కారణములతోడ నూహించెను.

౪౧. శ్రీరాముమూర్తి, నీతను వెదుకుమని కిష్కింధనుండి తన్నంపు చో, నీతావేవియొక్క శరీరముపై నేయే భూషణములున్నవని వెప్పెనొయ వియన్నియు నాచెట్టుయొక్క కొమ్మయందుఁ దగుల్పఁబడి యున్నవానిని గాఁ గనియెను.

౪౨, ౪౩. సొంపుగఁ జేయింపఁబడినవియగు కమ్మలును, అందమై నవగు బాగడలును రత్నములచేతను బగడములచేతను విచిత్రములుగఁ జే

శ్యామాని చిరయుక్తత్వా త్తథా సంస్థానవంతి చ |
 తా న్యేవైతాని మన్యేహం యాని రామోన్యకీర్తయత్ || ౪౩ ||
 తత్రయా న్యవహీనాని తా న్యహం నోపలక్షయే |
 యా న్యస్యా నావహీనాని తా నీమాని నసంశయః || ౪౪ ||
 పీతం కనకపట్టాభం స్రస్తం తద్వసనం శుభమ్ |
 ఉత్తరీయం నగాసక్తం తదా దృష్టం ప్లవంగమైః || ౪౫ ||
 భూషణాని చ ముఖ్యాని దృష్టాని ధరణీతలే |
 అన యైవా పవిద్ధాని స్వనవంతి మహాంతి చ || ౪౬ ||
 ఇదం చిరగృహీతత్వా ద్వనసం క్లిప్తచత్తరమ్ |
 తథాపి నూనం తద్వర్ణం తథా శ్రీమ ద్యథేతరమ్ || ౪౭ ||
 ఇయం కనకవర్ణాంగీ రామస్య మహిషీ ప్రియా |
 ప్రణష్టా పి సతీ యాస్య మనసో నప్రణశ్యతి || ౪౮ ||
 ఇయం సా యత్యుతే రామ శ్చతుర్భిః పరితప్యతే |
 కారుణ్యే నాన్యశంస్యేన శోకేన మదనేన చ || ౪౯ ||
 శ్రీ ప్రణష్టేతి కారుణ్యా దాశ్రితే త్యాన్యశంస్యతః |
 పత్నీ నష్టేతి శోకేన ప్రియేతి మదనేన చ || ౫౦ ||
 అస్యా దేవ్యా యథారూప మంగప్రత్యంగ సౌప్తవమ్ |
 రామస్య చ యథారూపం తస్యేయ మసితేక్షణా || ౫౧ ||

యంబడినవియగు కంకణములును, దీర్ఘ కాలమునుండి ధరింపఁబడినవియగు టచే (విరహతాపముచేబోలిన యామెదేహమునసోఁడినవై) నల్లగనున్న వియు, అరిగియరిగి గుఱుతులుగలవియు నగు నీభూషణములే శ్రీరామునిచే నాకుఁ బ్రేష్పంబడినవిగాఁ దలంచెదను.

౪౪ నుండి ౪౭. నీతాదేవి యొడలిపై నున్న భూషణము లివ్వియని శ్రీరాముండు నెప్పినవానిలోఁ గొన్నియిందున్నవి తక్కినవి రావణునిచే నీమె కొనిపోవంబడినపుడు కిష్కింధ ప్రాంతమున నీమె పై కొంగునంగట్టి పడవైచిన మూటయందుఁ గాంచియున్న వాఁడను భూషణములను గట్టియుండిన వస్త్రమును, ఈమెధరించియున్నదియు నెక్కువయగునుగాని నాఁటినుండియు నీమె విడువక ధరించి యున్నందున నిది కరంబు మానీయున్నది, కావున నెన్ని భంగులను శ్రీరాముండు నెప్పిన గుఱుతులు సరిపోయెను సంశయింపఁబనిలేదు. అని హనుమంతుండు పలంచెను.

౪౮ నుండి ౫౨కు. ఏయిల్లాలు బంగారపు చాయంబోలిన శరీరకాంతి గలదియు శ్రీరాముని కిష్టురాలును బట్టపుదేవియుఁ బతివ్రతయు, శ్రీరాముని బానీయుండియు నాతనికునస్సును బాయకున్నదియు నయ్యెసాయట్టి నీత యీమెయ్యగును. ఏదేవి నిమిత్తము శ్రీరాముండు దయచేతను, మెత్తదనముచేతను దుఃఖముచేతను మన్మథ వికారముచేతను దపించుచున్నాఁడో, ఆఁడుదిగదా! ఏమయ్యెసా, అని కరుణయు, నమ్మియుండిన దాని నేమరితినిగదా! అనిదీనతయు, భార్యను దొంగలు కొని పోయిరేయని దుఃఖమును మనస్సునకింపై నది పోయెఁగదాయని మన్మథవేదనయుఁజెంది వేగుచున్నాఁడో యట్టియీనీతయొక్కయవయవములసౌంద

అస్యా దేవ్యా మన స్తస్మిం తస్య చా న్యాం ప్రతిష్ఠితమ్ |
తే నేయం స చ ధర్మాత్మా ముహూర్తమపి జీవతి || ౫౨ ||

దుష్కరం కృతవా న్రామో హీనో య దనయా ప్రభుః |
ధారయ త్యాత్మనో దేహం నశోకే నావనీదతి || ౫౩ ||

దుష్కరం కురుతే రామో య ఇమాం మత్తకాశినీమ్ |
సీతాం వినా మహాబాహూ ర్దుహూర్త మపి జీవతి || ౫౪ ||

ఏవం సీతాం తదా దృష్ట్వా హృష్టః పవనసంభవః |
జగామ మనసా రామం ప్రశశంస చ తం ప్రభుమ్ || ౫౫ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - పంచదశస్కర్గః.

షోడశస్కర్గః.

ప్రశస్య తు ప్రశ స్తవ్యాం సీతాం తాం హరిపుంగవః |
గుణాభిరామం రామం చ పున శ్చింతాపరో భవత్ || ౧ ||

స ముహూర్త మివ ధ్యాత్వా బాష్ప పర్యాకులేక్షణః |
సీతా మాశ్రిత్య తేజస్వీ హనుమా న్విలలాపహ || ౨ ||

మాన్యా గురువినీతస్య లక్ష్మణస్య గురుప్రియా |
చుఢి సీతా పి దుఃఖార్తా కాలో హి దురతిక్రమః || ౩ ||

ర్యము శ్రీరామునియొక్క శరీరసౌష్ఠ్యమునుకుందగినది. శ్రీరామునియందము నీతయొక్కమేని సొంపునకుంబోలినది యీనీతాదేవియొక్క మనసొత్తనియందును, ఆతనిమనస్సేదేవియందును నిలువంబడియున్నవి. ఈ హేతువుచేతనే యాపుణ్యాత్మక డింతవఱకు బ్రతికియున్నవాడు.

౧౩, ౧౪. ప్రభుడగు రాముడు నీతను బాసినవాడయ్యును దెగక జీవమును ధరించుచుండుట యనునది సామాన్యుల కలవియగు పని కాదు. స్త్రీజాతియం దుత్తమురాలగు నీతను విడచి బలవంతుడగు నేరామూర్తి ముహూర్త కాలమేనియ్యుం (రెండుగడియల కాలము) జీవించియున్నాడో యాతం డితరులకశక్యమగు కార్యముం జేసినవాడగుచున్నాడు.

౧౫. వాయుపుత్రుడగు హనుమంతుడు మీదఁజెప్పంబడినట్లు నీతనుగాంచి యాతట మనస్సుచే శ్రీరామునిఁ దలంచెను. ప్రభుడగు నాతనిం గొనియాడెను.

ఇది పదునైదవసర్గ.

పదునాఱవసర్గ.

౧. స్తోత్రమునకుఁ బాత్రులైన గుణవంతుడగురామునిఁ బ్రతివ్రతయగునీతను మీదఁ జెప్పంబడినట్లు కొనియాడి వానరోత్తముడగు హనుమంతుడు మరలఁ జింతించెను.

౨. మిక్కిలి కాంతిసంపద గలవాడగు హనుమంతుడు కొంత సేపుమనంబునఁ జింతించి కన్నీటిచేఁ గ్రమ్మిన కన్నులుగలవాడై నీతాదేవి నుద్దేశించి దుఃఖించెను.

౩. గురువులచేతను దల్లిదండ్రులచేతను బాగుగ శిక్షింపఁబడినవాడై నేర్పునగున్న లక్ష్మణునిచేతను బూజింపఁబడినదై లోకగురుండగు శ్రీరామున కిల్లాలై యొప్పిన నీతయే దుఃఖములపాలై యిట్లల్లాడునది యైనయెడలఁ గాలమును మీఱితిమని యెవరు తలంపవచ్చును.

- రామస్య వ్యవసాయజ్ఞా లక్షణస్య చ ధీమతః।
నాత్యర్థం తుభ్యతే దేవీ గంగేవ జల దాగమే॥ ౪॥
- తుల్య శీల వయో వృత్తాం తుల్యాభిజన లక్షణామ్।
రాఘు నోర్హతి వై దేహీం తం చే య మసితేక్షణా॥ ౫॥
- తాం దృష్ట్వా నవహేమాభాం లోకకాంతా మివ శ్రియమ్।
జగామ మనసా రామం వచనం చే ద మబ్రవీత్॥ ౬॥
- అస్యా హేతో ర్విశాలాఘ్నా హతో వాలీ మహాబలః।
రావణప్రతిమో వీర్యే కబంధ శ్చ నిపాతితః॥ ౭॥
- విరాధ శ్చ హత స్సంఖ్యే రాక్షసో భీమవిక్రమః।
వనే రామేణ విక్రమ్య మహేంద్రేణేవ శంబరః॥ ౮॥
- చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం భీమకర్తృణామ్।
నిహతాని జనస్థానే శరై రగ్నిశిఖోపమైః॥ ౯॥
- ఖర శ్చ నిహత స్సంఖ్యే త్రిశిరా శ్చ నిపాతితః।
దూషణ శ్చ మహాతేజా రామేణ విదితాత్మనా॥ ౧౦॥
- ఐశ్వర్యం వానరాణాం చ దుర్లభం వాలిపాలితమ్।
అస్యా నిమిత్తే సుగ్రీవః ప్రాప్తవాన్ లోకసత్కృతమ్॥ ౧౧॥
- సాగర శ్చ మయా కాంత శ్శ్రీమా న్నదనదీపతిః।
అస్యా హేతో ర్విశాలాఘ్నా పురీ చే యం నిరీక్షితా॥ ౧౨॥
- యది రామ స్సముదాంతాం మేదిసిం పరివర్తయేత్।
అస్యా కృతే జగ చ్ఛాపి యుక్త మిత్యేవ మే మతిః॥ ౧౩॥

౪. శ్రీరామునియొక్కయు, బుద్ధిమంతుడగు లక్ష్మణునియొక్కయు బానిక నెఱింగినదిగావున నీతాదేవి (వానకాలముందు గంగానది గంధీరమైయుండునట్లుగనుండును) దుఃఖింపదు.

గి. తన్నుంబోలిన మంచిస్వభావమును వయస్సును, ఆచారమును శుభ్రమయిన నుత్తమలక్షణములును గలదియగు నీతకు శ్రీరాముండు దగియున్నాడను, నల్లనికన్నులంగలదియగు నీతయు నాతనికిఁ దగియున్నది.

ఁ. క్రొత్తదియగు కుండనపుబంగారపు చాయవంటి శరీరకాంతిగలదియై లోకములకు మనోహరురాలైన లక్ష్మీవలెనున్న యానీతనుగాంచి యున్నను రామునిఁదలఁచి హనుమంతుం డిట్లనియె.

౭ నుండి ౧౩ కు. వికాలముగు కన్నులంగలదియగు నీదేవినిమిత్తముగానే కదా ! మహాబలశాలియగు వాలి చంపబడియెను, బలమున రావణునితో సమానుఁడైన కబంధుడను రాక్షసుండును గూల్పబడెను. (భయంకరముగు బలమునుగలవాడగు విరాధుడను రాక్షసుండు దేవేంద్రునితో నెదుర్కొని పోరిన శంబరునివలె) శ్రీరామునెదుర్కొని పోరి సమనెను. భయంకరవ్యాపారములఁ జేయువారగు పదునాల్గువేల రక్కసులు జనస్థానమునుచోట నగ్నిజ్వాలలంబోలిన శ్రీరాముని బాణములచే నీల్గిరి. వారితత్త్వము నెఱింగినవాడగు శ్రీరామునిచేఁ బరాక్రమవంతుడగు ఖరుండు పోరున రూపునెడెను, దూషణుండు గూలెను, త్రిశిరుండు మడినెను. ఈనీతాదేవినిమిత్తముననే పరులకుఁ జెందఁగూడనిదియు లోకముచే నాదరింపఁబడినదియు వాలిచే నేలఁబడినదియు నగు వానరప్రభుత్వమును సుగ్రీవుఁడు పొందఁగలిగెను. నదీనదముల కధికారియగు సముద్రుని నేను దాఁటగలిగితినిఁబ్రశంసముగ నీ లంకాపురము నాచే గానంబడియెను, ఈనీత నిమిత్తముగా శ్రీరాముండు సముద్రములవఱకు వ్యాపించినదియగు భూమినిలోకమును గ్రుండుమీఁదఁ జేసినను యుక్తమేయని తలంచెను.

అస్యా నూనం పునర్లాభా ద్రాఘవః ప్రీతిమేష్యతి |
రాజా రాజ్యపరిభ్రష్టః పునః ప్రాప్యేవ మేదిసీమ్ || ౨౩ ||

కామభోగైః పరిత్యక్తా హీనా బంధుజనేన చ |
ధారయ త్యాత్మనో దేహం తత్సమాగమకాంక్షిణీ || ౨౪ ||

నైషా పశ్యతి రాక్షస్యో నే మా న్పుష్పఫలద్రుమాః |
ఏకస్థ హృదయా నూనం రామ మేవానుపశ్యతి || ౨౫ ||

భర్తానామ పరంనార్యా భూషణం భూషణా దపి |
ఏషా తు రహితా తేన భూషణార్హా నశోభతే || ౨౬ ||

దుష్కరం కురుతే రామో హీనో యదనయాప్రభుః |
ధారయ త్యాత్మనో దేహం నదుఃఖే నావసీదతి || ౨౭ ||

ఇమా మసితకేశాంతాం శతప్రత నిభేక్షణామ్ |
సుఖాహ్లాం దుఃఖితాం దృష్ట్వా మమాపి వ్యధితం మనః || ౨౮ ||

క్షీతిక్షమా పుష్కరసన్నిభాక్షీ యారక్షితా రాఘవలక్ష్మణా
భ్యాం | సారాక్షసీభి ర్వికృతేక్షణాభి స్సంరక్ష్యతే సంప్రతి వృ
క్షమూలే || ౨౯ ||

శ్రీసుందరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స - ౧౬. ౨౨౭

౨౩. శ్రీరాముం డీయిల్లాళిని మరలఁబొందునపుడు (రాజ్యాధికారమును బోగొట్టుకొన్నరాజు దానిని మరలఁ బొందినపుడు సంతోషించునట్లు) సంతోషింపఁ గలఁడు.

౨౪. చుట్టములనుబాసియు, కామభోగములచే విడువఁబడియు నీనీత శ్రీరాముని మరలఁ జేరుదునుగదాయను నాశచేత నెట్లొ దేహము నింకను ధరించియున్నది.

౨౫. ఈదేవి రాక్షసస్త్రీలను జూచుటలేదు, లెస్సగఁ బూచికాచియున్న వృక్షములను గాంచుటలేదుగాని యేకదేశమం దునుపఁబడినవృషదయమునుగలదియై శ్రీరామునే నిశ్చయముగఁ గాంచుచున్నది.

౨౬. స్త్రీలకు మగఁడనుభూషణము సమస్తభూషణముల కంటె శ్రేష్ఠము. ఈనీత యట్టిభూషణము లేనిదైనది కావుననే కొడువపడి కాఁజిహీనయై యున్నది.

౨౭. ప్రభుడఁగు శ్రీరామమూర్తి, నీతను దనకడ లేనివాఁడై యుండియు దుఃఖముచే మృతినొందక దేహమును ధరించియుండుటయను నశక్త్యుమగు కార్యమును జేయుచున్నాఁడు.

౨౮. నల్లని వెండ్రుకకొనలుగలదియు, కమలదళములవంటి కన్నులంగలదియు, గుఱుములననుభవించగినదియు, దుఃఖించుచున్నదియునగు నీతనుజూచి నాకును మనోవ్యభిచారములు.

౨౯. భూదేవివలె నొర్పుగలదియు, కమలములవంటి కన్నులుగలదియు, రామలక్ష్మణులచే రక్షింపఁ బడుచుండినదియు నగునట్టి నీత, వికారములగు కన్నులంగల రాక్షసస్త్రీలచేత నీచెట్టుక్రిందనిష్పడు లెస్సగ రక్షింపఁబడుచున్నది.

హిమహతనశినీవ నష్టశోభా వ్యసనపరంపరయా నిపీడ్యమానా
సహచరరహితేవ చక్రవాకీ జనకసుతా కృపణాం దశాంప్ర
కున్నాః ॥ ౩౦॥

అస్యాహి పుష్పావనతాగ్రశాఖా శ్శోకం దృఢం వైజనయం
త్యశోకాః । హిమవ్యపాయే న చ మందరశ్చి రభ్యుత్థితో నై
కసహస్రరక్తిః ॥ ౩౧॥

ఇ త్యేవ మర్థం కపిరన్వవేక్ష్య నీతేయ మిత్యేవ నివిష్టబుద్ధిః
సంశ్రిత్య తస్మిన్నిషసాద వృక్షే ఒలీ హరీణా మృషభ స్తరస్వీః

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షోడశస్సర్గః.

సప్తదశస్సర్గః.

తతః కుముదమండాభో నిర్మలో నిర్మలం న్యయమ్ ।
ప్రజగామ నభ శ్చంద్రో హంసో నీలమివోదకమ్ ॥ ౧॥

సాచివ్య మివ కుర్వన్ స ప్రభయా నిర్మలప్రభః ।
చంద్రమా రశ్మిభి శ్శీతై స్సిషేవే పవనాత్తజమ్ ॥ ౨॥

స దదర్శ తత స్సీతాం పూర్ణచంద్ర నిభాననామ్ ।
శోకభారై రివ న్యస్తా భారైర్నావ మివాంభసి ॥ ౩॥

౩౦. మంచుచేఁ జెడినకాంతిగల కమలమువలెనున్నదై యెడఁజ ననిదుఃఖముచే బాధింపఁబడుచున్నదియు, భర్తనుబాని సవయుచున్న యాఁడుచక్రవాకపక్షివలె సవయుచున్నదియు జిహ్వనిహితారును సగునీత కడుదీనదశను బొందియున్నదిగుమా !

౩౧. మంచుకాలము గడచినందున లెస్సగఁబూచినవై భారముచే పంగియున్న కొమ్మలనుగల యశోకవృక్షములు సత్యముగ నీతకు దుఃఖమును బుట్టింపఁగలవు. అనేకసహస్రములగు కిరణములతోడ నుపయించిన చంద్రుఁడును బరితాపమును గలిగించుచున్నాఁడు.

౩౨. బలవంతుఁడును, వానరోత్తముఁడును, వేగవంతుఁడును నగు నాంజనేయుం డశోకవృక్షముక్రిందఁగూర్చున్న స్త్రీరూపమును గాంచి యీమె నీతయేయను బుద్ధిగలవాఁడై యావృక్షమునే యాశ్రయించియుం డెను.

ఇది పదునాఱవసర్గ.

—:0:—

పదునేడవసర్గ.

౧. అటపైఁ దెల్లకలువల మొత్తమువలెఁ గాంతిగలిగి సహజముగ నిర్మలఁడైన వాఁడుచంద్రుఁడు నీలవర్ణముగనుండు జలముపై సుప్త హంసవలె నాకాశమునం బొచ్చెను.

౨. చల్లనికిరణములతోఁ గూడినవాఁడును బరిశుద్ధమైన కాంతిగల వాఁడును నగునాచంద్రుఁడు దనకాంతిచేత నీతను వెదకుచున్న హనుమంతు నకుఁ దోడ్పడువానివలె నుప్పెను.

౩. అటపై నాయాంజనేయుఁడు నిండుచంద్రునింబోలు మోమా గలదియు, సముద్రమున సరకులభారముచే మోపంబడిన యోడవలె శోక ముయొక్కుభారముచే మోపంబడినదియు సగునీతాదేవిని గనియె.

దిదృక్షుమాణో వై దేహీం హనుమా న్నామతాత్మజః |
స దద ర్భావిదూరస్థా రాక్షసీ ధ్వంసదర్శనాః ||

౪||

ఏకాక్షీ మేకకణ్ఠాం చ కర్ణప్రపావరణాం తథా |
అకణ్ఠాం శంకుకణ్ఠాం చ మస్తకోచ్ఛ్వాస నాసికామ్ ||

౫||

అతికా యో త్రమాంగీంచ తనుదీర్ఘ శిరోధరామ్ |
ధ్వస్తకేశీం తథాకేశీం కేశకంబళ ధారిణీమ్ ||

౬||

లంబకర్ణ లలాటాం చ లంబోదర పయోధరామ్ |
లంబోష్ఠీం చుబుకోష్ఠీంచ లంబాస్యాం లంబజానుకామ్ ||

౭||

హ్రస్వాం దీర్ఘాం తథా కుబ్జాం వికటాం వామనాం తథా |
కరాళాం భుష్పవక్త్రాం చ పింగాక్షీం వికృతాననామ్ ||

౮||

వికృతాః పింగళాః కాళీః శ్రోధనాః కలహప్రియాః |
కాలాయన మహాశూల కూట ముద్గర ధారిణీః ||

౯||

పరాహ మృగశార్దూల మహిషాజ శివాముఖః |
గజోష్ఠ హయపాదీ శ్చ నిఖాత శిరసా పరాః ||

౧౦||

౪. వాయుశుక్రమండగుహనుమంతుఁడు నీతాదేవిని జూడఁదలంచు చున్నవాఁడై యామెకు వెంబడినున్న భయంకరాకారముగలరాక్షసస్త్రీలను గనుంగొనియెను.

౫. ఒంటికన్నుగలదానిని, తలను గవ్వనంతపొడవగు చెవులుగలదానిని, చెవులేలేనిదానిని, గూటములవంటి చెవులనుగలదానిని, తలకుమించిన ముక్కుగలదానిని.

౬. దేహమునుమించిన తలగలదానిని. సన్ననైపొడవైన మెడను గలదానిని, రాలిన వెండ్రుకలదానిని, వెండ్రుకలేలేనిదానిని, కంబళవలె బట్టముగ వెంట్రుకలు గలదానిని.

౭. వ్రేలుచున్న చెవులును మోమునుగలదానిని, జొరియున్న పొట్టను స్తనములను గలదానిని, పొడవగు పెదవినిగలదానిని, గడ్డమునై వ్రేలేడు పెదవి గలదానిని, వ్రేలియాడుచున్న మోమును మోకాళ్ళను గలదానిని.

౮. కుఱుచని మేనుగలది, పొడవైన కాళ్లుగలది, వికారముగఁ గుఱుచనైయున్నది, దేహమునకుం దగని మితిమించిన యంగములుగలది, పొట్టి గనున్నది, మిట్టపండ్లుగలది, గుంటమోమునుగలది, వచ్చనికన్నులుగల వికారముగు మోమునుగలది యగు నానారూపముల రాక్షసస్త్రీలను హనుమంతుఁడుగనియెను.

౯. వికారరూపముగలవారును, వచ్చని వర్ణముగలవారును, నల్లనివారును, కోపముగలవారును, జగడమం దిష్టముగలవారును, ఉక్కుచేఁజేయఁబడి సన్ననికొనలుగలశూలములను గదలను ధరించినవారును.

౧౦. పంది, జింక, పెద్దపులి, ఎనుము, గొట్టె, నక్క లనునీమృగములయొక్క-మోములను బోలిన ముఖములుగలవారును, వీనుఁగు ఒంటె, గుఱ్ఱము మొదలగువాని పాదములవంటి పాదములనుగలవారును, మెడలోనికి దిగఁబడియున్న శిరస్సులు గలవారును.

ఏకహస్తేకపాదాశ్చ ఖరకర్ణ్యశ్వకర్ణికాః।

గోకర్ణిహస్తకర్ణిశ్చ హరికర్ణిస్తథా పరాః॥

అనాసా అతినాసా శ్చ తిర్యక్సాసా వినాసికాః।

గజనన్నిభ నాసా శ్చ లలాటోచ్ఛ్వాస నాసికాః॥

హస్తపాదా మహాపాదా గోపాదాః పాదచూళికాః।

అతిమాత్ర శిరోగ్రీవా అతిమాత్ర కుచోదరీః॥

అతిమాత్రాస్యనేత్రా శ్చ దీర్ఘజిహ్వ నఖస్తథా।

అజాముఖీ ర్హస్తముఖీ గ్రోముఖీ సూకరీముఖీః॥

హయోష్ఠృ ఖర వక్త్రా శ్చ రాక్షసీర్ఘోరదర్శనాః।

హూల ముద్గర హస్తా శ్చ క్రోధనాః కలహప్రియాః॥

కరాళా ధూమ్రకేశీ శ్చ రాక్షసీ ర్వికృతాననాః।

విబంతీ స్సతతం పానం సదా మాంస సురా ప్రియాః॥

౧౧. ఒంటిచేయియు, ఒకేపాదమునుగలవారును, గాడిదెచెవులను. గుక్కచెవులవంటిచెవులను గలవారును, ఆవుచెవులవంటి చెవులను, ఏనుఁగు చెవులంబోలినచెవులను సింగపుకర్ణములను బోలిన కర్ణములను గలిగిన వారును.

౧౨. ముక్కులు లేనివారును, మితిమించిన ముక్కులుగలవారును, అడ్డముగనుండుముక్కులవారును, చప్పిడిముక్కులవారును, ఏనుఁగుముక్కులవంటి ముక్కులవారును, ముఖములమీఁదికి వ్యాపించుచున్న ముక్కులవారును.

౧౩. ఏనుఁగుపాదములవంటి పాదములుగలవారిని, పెద్దపాదములు గలవారిని, ఆవు పాదములవంటి పాదములు గలవారిని, పాదముల యందు వెండ్రుకలుగలవారిని, మితిమించినశిరస్సును మెడలను స్రవణములను గర్భములను గలవారిని.

౧౪. మితిమించియున్న ముఖము కన్నులు నిడుపగునాలుక గోళ్లు గలవారిని, మేకమోమువంటి మోమును గలవారిని, ఏనుఁగు మోమువంటి మోముంగలవారిని, ఆవులయొక్కయుఁ బందులయొక్క మోములవంటి మోములను గలవారిని.

౧౫. భయంకరముగ సగపడుచు గుట్టము గాడిద యొంటు మొదలగు జంతువులయొక్క మోములవంటి ముఖములను గలవారిని, సూలము గుదియ మొదలగు నాయుధములనుధరించి కోపించి కలహముండు రుచిగలిగి యున్నవారిని.

౧౬. భయంకరముగనున్నవారిని బూడిదెవర్ణపు వెండ్రుకలుగలవారిని వికారముగ మోములుగలవారిని విడుమరలేక సారాయి త్రాగుచున్నవారిని, ఎల్లవృథు కల్లునందును మాంసమందును రుచిగలవారిని, రాక్షస స్త్రీలను.

మాంస శోణిత దిగ్ధాంగీ ర్థాంస శోణిత భోజనాః।

తా దదర్శ కపిశ్రేష్ఠో రోమహర్షణ దర్శనాః॥ ౧౭॥

స్కంధవంత ముపాసీనాః పరివార్య వనస్పతిమ్॥ ౧౭౪

తస్యా ధస్తా చ్చ తాండేవీం రాజపుత్రీ మనిందితామ్॥ ౧౮॥

లక్షయామాస లక్ష్మీవాన్ హనుమా న్జనకాత్మజామ్।
నిష్ప్రభాం శోకసంతప్తాం మలసంకుల మూర్ధజామ్॥ ౧౯॥

క్షీణపుణ్యాం చ్యుతాం భూమా తారాం నిపతితామివ।
చారిత్రవ్యపదేశాఢ్యాం భర్తృదర్శన దుర్గతామ్॥ ౨౦॥

భూషణై రుత్తమైర్హీనాం భర్తృవాత్సల్యభూషితా।
రాక్షసాధిప సంరుద్ధాం బంధుభి శ్చ వినాకృతామ్॥ ౨౧॥

వియూధాం సింహసంరుద్ధాం బద్ధాం గజవధూ మివ।
చంద్రరేఖాం పయోదాంతే శారదాభేరివావృతామ్॥

క్లిష్టరూపా మసంస్పర్శా దయుక్తా మివ వల్లకీమ్॥ ౨౨॥

సీతాం భర్తృవశే యుక్తా మయుక్తాం రాక్షసీ వశే॥ ౨౩॥

అశోకవనికామధ్యే శోకసాగర మాప్లుతామ్।

తాభిః పరివృతాం తత్ర సగ్రహా మివ రోహిణీమ్॥ ౨౪॥

౧౭, ౧౭౪. మాంసరక్తములను మేనంతయుఁ బూనీకొన్నవారిని, రక్తమాంసములను దినుచున్నవారిని, చూచినమాత్రమున గగుర్పాటు గలిగింపఁ జాలియున్నవారిని, ఆచెట్టుచుట్టును గూర్చున్నవారిని రాక్షసస్త్రీ) లను వానరోత్తముఁడు గనియెను.

౧౮, ౧౯. ఆచెట్టుక్రిందనున్నదియు సద్గుణములచే నెప్పినదియు, రాజపుత్రికయు, శోకముచేఁ గ్రాగి కాంతి చెడియున్నదియు, మిక్కిలి ముఱికితోఁగూడిన తలవెండ్రుకలనుగలదియు, జ్ఞానియగు జనకుని పుత్రిక యైనదియు.

౨౦. పుణ్యక్షానురాలై, ఆకాశమునుండి భూమికిరాలిన నక్షత్రమువలె నున్నదియు, మంచినడవడిగలదియును, క్షీర్తితోఁగూడినదియు మగనిని గాంచుట యనుభాగ్యములేక యున్నదియు.

౨౧. మంచిభూషణములు ధరింపకున్నదియు, మగనియందలి ప్రేమయే భూషణముగాఁగలదియు, రాక్షసరాజుచే నడ్డగింపఁ బడినదియు, చుట్టములయొద్దనుండి తొలగింపఁబడినదియు.

౨౨, ౨౨౪. తనగుంపునుండితొలగింపఁబడి సింగముచే నడ్డగింపఁ బడిన పిడియెనుఁగువలె నున్నదియు, వానకాలమునకుఁ బిమ్మట శరత్కాలమందలి మేఘములచేఁ జుట్టఁబడియున్న చంద్రబింబమువలె నున్నదియు శరీరమునకువలయు నుపచారములు లేమిచే (వాడుటలేనివీణవలె) నింపుమాలియున్నదియు సగునీతాదేవిని దేజోవంతుఁడగు హనుమంతుఁడు గనుంగొనియెను.

౨౩, ౨౪, ౨౪౪. మగనియందే మనస్సునుంచి యున్నదియు, రాక్షసస్త్రీ)లను గని విసుకుచున్నదియు, అశోకవనమధ్యమున శోకసముద్రమునఁ దేలుచున్నదియు గ్రహములతోఁ గూడిన రోహిణి (నక్షత్రము) వలె

దదర్శ హనుమా ద్వేపీం లతా మకుసుమా మివ | ౨౪౫
 సా మలేన చ దిద్ధాంగీ వపుషా చా ప్యలంకృతా || ౨౪౬
 మృణాలీ పంకదిగ్ధేవ విభాతి నవిభాతి చ |
 మలిసేన తు వస్త్రేణ పరిక్లిష్టేన భామినీమ్ || ౨౪౭
 సంవృతా మృగశాబాక్షీం దదర్శ హనుమా న్క-పిః |
 తాం దేవీం దీనవదనా మదీనాం భర్తృతేజసా ||
 రక్షితాం స్వేన శీలేన సీతా మసితలోచనామ్ | ౨౪౮
 తాం దృష్ట్వా హనుమాన్ సీతాం మృగశాబ నిభేక్షణామ్ ౨౪౯
 మృగకన్యా మివ త్రస్తాం వీక్షమాణాం సమంతతః |
 దహంతీ మివ నిశ్శ్వాసై ర్వృతౌ న్సల్లవధారిణః || ౨౫౦
 సంఘాత మివ శోకానాం దుఃఖస్యార్థి మివోత్థితమ్ |
 తాం తౌమాం సువిభక్తాంగీం వినాభరణశోభినీమ్ || ౩౦౧
 ప్రహర్ష మతులంలేభే మారుతిః ప్రేక్ష్య మైథినీమ్ | ౩౦౨
 హర్షజాని చ సోశ్రూణి తాం దృష్ట్వా మదిరేక్షణామ్ || ౩౦౩
 ముమోచ హనుమాం స్తత్ర నమ శ్చక్రే చ రాఘవమ్ ౩౦౪
 నమస్కృత్వా స రామాయ లక్ష్మణాయ చ వీర్యవాన్ || ౩౦౫
 సీతాదర్శన సంహృష్టో హనుమాన్ సంవృతో భవత్ || ౩౦౬

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - సప్తదశస్కర్గః.

రాక్షసస్త్రీలచేత బుట్టంబడియున్నదియు, పుష్పములులేని తీరగవలెనున్నదియునగు నీతాదేవిని హనుమంతుఁడు గనియెను.

౨౫ నుండి ౨౭౪ వఱకు. అదేవి ముటికిచేత గవ్వంబడిన మేనుగలదియు, సురూపముచే నలంకరింపబడినదియు, బురుడయందుఁ జిక్కియున్న తామరతీరగవలె నున్నదియునై ప్రకాశించియుఁ బ్రకాశింపకయునున్నది. మానీనవస్త్రమును ధరించియున్నదియు, జీంకచూపుల వంటి చూపులుగలదియు, పేదవడిన మోమునుగలదియు, మగని దర్పము నుదలంచి దైర్యమును గలిగియున్నదియు, తననడవడిచేతనే రక్షింపఁబడినదియు నల్లనికన్నులనుగలదియునగునేతను వానరోత్తముఁడగు హనుమంతుఁడు గనియెను.

౨౮, ౨౯. జీంకచూపులవంటి చూపులనుగలదియు, నబుదిక్కులఁ గనుచు జడిసినలేడిపిల్లవలెనున్నదై, వేడినిష్టూర్వులచేత బుట్టుపట్టు నున్న చిగుళ్లునుగలచెట్టును దగ్ధమునైయున్నట్లన్నదియు నగు నీతను హనుమంతుఁడు గనియెను.

౩౦, ౩౧. కోకముల మొత్తమువలె నున్నదియు, దుఃఖిసముద్రమునందులేచిన యలవలెనున్నదియు. బక్కవడినదియు, తాస్త్రప్రహణమునకుం దగినట్లుగా నవయవములను గలదియు, భూషణములులేకయు ప్రకాశించుచున్నదియు నగు జానకినిగని హనుమంతుఁడు మిఁలేని సంతోషమును బొందెను.

౩౧ నుండి ౩౨౪ వఱకు. అహనుమంతుఁడు, ఎట్టిని రక్షరేఖలతో ఊగూడిన కన్నులను గలదియును నీతాదేవినిగాంచి సంతోషముచేత బుట్టి నకన్నీటి బొట్టును విడచెను. శ్రీరామునిందలంచి మ్రొక్కెను. పరాక్రమ వంతుఁడగు నాహనుమంతుఁడు శ్రీరామలక్ష్మణులనుగూర్చి మ్రొక్కుచు నీతనుగాంచుటచే సంతోషించినవాడై యాచెట్టునందలి యాచలలోదారి యుండెను.

ఇది పదునేడవసర్గ.

అష్టాదశస్కంధః.

- తథా వి ప్రేతుమాణస్య వనం పుష్పితపాదపమ్ |
 విచిన్వత శ్చ వై దేహీం కించిచ్ఛేషా నిశా భవత్ || ౧ ||
- షడంగ వేదవిదుషాం క్రతుప్రవర యాజినామ్ |
 శుశ్రావ బ్రహ్మఘోషాం శ్చ విరాత్రే బ్రహ్మరక్షసామ్ | ౨ ||
- అథ మంగళ వాదితై శ్చబై శ్శ్రోత్ర మనోహరైః |
 ప్రాబుధ్యత మహాబాహు ర్దశగ్రీవో మహా బలః || ౩ ||
- నిబుధ్య తు యథా కాలం రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్ |
 స్రస్తమాల్యాంబరధరో వై దేహీ మన్వచింతయత్ || ౪ ||
- భృశం నియుక్త స్తస్యాం చ మదనేన మదోత్కటః |
 న సతంరాక్షసః కామం శశాకాత్ నిగూహితుమ్ || ౫ ||
- స సర్వాభరణై ర్యుక్తో బిభ్రచ్చియమనుత్తమాం |
 తాం నగై ర్భహుభి ర్జుష్టాం సర్వపుష్ప ఫలోపగైః || ౬ ||
- వృతాం పుష్కరిణీభిశ్చ నానా పుష్పిప శోభితామ్ |
 సదా మదైశ్చ విహగై ర్విచిత్రాం పరమాద్భుతామ్ || ౭ ||
- ఈహామృతైశ్చ వివిధై ర్జుష్టాం దృష్టి మనోహరైః |
 వీధీ సుప్రేక్షమాణ శ్చ మణికాంచన తోరణాః || ౮ ||

పదునెనిమిదవ సర్గ.

౧. ఆహనుమంతుడ డకోకవనమునఁ బూచిన వృక్షములయొక్క
హంపును జూచుచు నీతను లెస్సగఁగనిభాషింప యుక్తమగుకాలమునకై
వేచియుండఁగా వేడువయ్యెను.

౨. ఆహనుమంతుఁడు శిఖై వ్యాకరణము ఛందస్సు మొదలగునంగ
ములతోఁగూడిన వేదములనెఱింగినట్టియు, యజ్ఞకర్మలయందు సమర్థులైన
ట్టియు బ్రాహ్మణధర్మముగల రాక్షసుల వేదపాఠములధ్వని నపవ్నమి నెను.

౩. వినుట కింతైన మంగళవాద్యములయొక్క ధ్వనులచేత మహా
బలశాలియగు నారావణుఁడు మేల్కొనియెను.

౪. ప్రతాపవంతుఁడగు నారాక్షసరాజు సడలిన పుష్పహారము
లను వస్త్రములను గలవాఁడై యుక్తమగుకాలమున మేల్కొని సీతాదేవిని
హర్షించింతించెను.

౫. ఆరావణుఁడు మదించియున్నవాఁడుగావున మన్తధ వికార
ముచే మిక్కిలి ప్రేరితుఁడయి తనకామమును వెలికిఁదెలియరాకయుండు
నట్లుగా నణంపనేరఁడయ్యెను.

౬. ఆతండు సమస్తభూషణములతోడను గూడినవాఁడై మిక్కిలి
ప్రకాశించి, సమస్త పుష్పములచేతను ఫలములచేతను నెప్పిన పెక్కు
వృక్షములం గలదియు.

౭. సరస్సులచేఁ జుట్టంబడినదియు, నానావిధపుష్పములచేఁ బ్ర
కాశించుచున్నదియు, మదించిన పక్షులచే నెల్లపుడు విచిత్రమై యాశ్చ
ర్యమును గలిగించుచున్నదియు.

౮. చూపుల కందమైయున్న నానావిధములగు తోడేళ్ళతోడఁ
గూడినదియునగు నశోకవనమును, రత్నములుచెక్కఁబడిన బంగారుతోర
ణములనుగల బీథులను జూచుచున్నవాఁడగుచు.

నానామృగ గణాకీర్ణాం ఘటైః ప్రపతితై ర్వృతామ్ |

అశోకవనికా మేవ ప్రావిశ త్సంతత ద్రుమామ్ || ౧౦ ||

అంగనా శతమాత్రంతు తం ప్రజంత మనుప్రజత్ |

మహేంద్రమివ పాలస్త్వం దేవ గంధర్వ యోషితః || ౧౧ ||

దీపికాః కాంచనీః కాశ్చి జ్వగృహు స్తత్రయోషితః |

వాలవ్యజనహస్తా శ్చ తాల వృంతాని చాపరాః || ౧౨ ||

కాంచనై రపి భృంగారై ర్జవ్రహు సులిలమగ్రతః |

మండలాగ్రాఽబ్రసీం చైవ గృహ్యన్యాః పృష్ఠతోయయాః || ౧౩ ||

కాచి ద్రత్నమయీం స్థాలీం పూజ్ఞాం పానస్య భామినీ |

దక్షిణా దక్షిణే నైవ తదా జగ్రాహ పాణినా || ౧౪ ||

రాజహంస ప్రతీకాశం ఛత్రం పూర్ణశశిప్రభమ్ |

సావర్ణ్య దండ మపరా గృహీత్వా పృష్ఠతో యయా || ౧౫ ||

నిద్రామద పరీతాక్ష్యో రావణ స్యోత్తమాః స్త్రియః |

అనుజగ్తుః పతిం వీరం ఘనం విద్యుల్లతా ఇవ || ౧౬ ||

వ్యావిధహార కేయూర స్సమా మృదిత వర్ణకాః |

సమాగళిత కేశాంతా స్సస్వేద వదనా స్తథా || ౧౭ ||

ఘూర్ణంత్యో మదశేషేణ నిద్రయా చ శుభాసనాః |

స్వేద క్లిప్తాంగ కుసుమా సుసూల్యాకుల మూర్ధజాః || ౧౮ ||

౯. నానావిధములగు మృగములతోనిండినదియు రాల్పించిడిన ఫలములచే దట్టముగనున్నదియు, మెండుగ వృక్షములనుగలదియునగు నశోక వనమును బ్రవేశించెను.

౧౦. చేవేంద్రుని దేవగంధర్వకన్యలు వెంబడించి చనునట్లుగా చూచుచుండి స్త్రీలు రావణునివెంట నేగుచుండిరి.

౧౧. ఆ స్త్రీలలోఁ గొందఱు బంగారముచేఁ జేయఁబడిన చేదీపములును, మఱిగొందఱు చామరములను, ఇంకఁగొందఱు తామరపత్రములనుగొని చనుచుండిరి.

౧౨. బంగారు గిండిలయం దుదకములతోడ ముండుటఁ గొందఱును, భుజములను, పీఠములనుగొని వెనుకఁగొందఱును స్త్రీలు నడచిరి.

౧౩. ఒకానుక నేర్పరియగు స్త్రీ కల్లుచేసిండియున్న ముయ్యమునుపాత్రను గుడిజేతఁబట్టుకొని వెంట నేగెను.

౧౪. నిండుచంద్రుని కాంతివంటి కాంతినిగలదియు బంగారకాశనుగలదియునై రాజహంసవలెనున్న గొడుగునుబట్టుచు మఱియొక్క స్త్రీ యాతనివెనుక నేగెను.

౧౫. రావణునకు ముఖ్యరాండ్రగు స్త్రీలు (మేఘమును మెఱుఘును వెంబడించినట్లు) వీరుండును బ్రాణేశుండునునగు రావణుని వెంబడించి నిర్దురకన్నులతో నేగిరి.

౧౬, ౧౭, ౧౮. వృత్తాసములుగనున్న హరములను భుజిక్రీరులనుగలవారును, లెస్సగఁ బూయఁబడిన గంధములనుగలవారును, వదలి న కొప్పులుగలవారును, చెమటలుపట్టిన మోములవారును. మత్తచేతను నిర్దురచేతను దూలివడుచున్నవారును, అందముగమోములవారును, చెమటచే వా

ప్రయాంతం నైర్మతపతిం నార్యో మదిరలోచనాః|

బహుమానా చ్చ కామాచ్ఛప్రియా భార్యాస్తమన్వయుః|౧౮||

సచ కామపరాధీనః పతి స్తాసాం మహాబలః|

సీతాసక్త మనా మందో మదాంచిత గతిర్భౌ|| ౧౯||

తతః కాంచీనినాదం చ మాపురాణాం చ నిస్సన్వయమ్|

శుశ్రావ మరమస్త్రీణాం స కపి ర్క్యరుతాత్మజః|| ౨౦||

తం చా ప్రతిమ కర్తాణ మచింత్య బల పౌరుషమ్|

ద్వారదేశ మనుప్రాప్తం దదర్శ హనుమా న్గపిః|| ౨౧||

దీపికాభి రనేకాభి సృమంతా దవ భాసితమ్|

గంధ తైలావసిక్తాభి ర్ద్రియమాణాభి రగ్రతః|| ౨౨||

కామదర్ప మదైర్యుక్తం జిహ్వా తామ్రాయ తేక్షణమ్|

సమక్ష మివ కందర్ప మపవిద్ధ శరాసనమ్|| ౨౩||

మథితామృతఫేనాభ మరణో వస్త్ర ముత్తమమ్|

సలీల మనుకర్షం తం విస్త్రస్తం సక్త మంగదే|| ౨౪||

తం పత్రవిటపే లీనః పత్రపుష్ప ఘనావృతః|

హమిఖ నివ సంక్రాంతం నిధ్యాతు ముప చక్రమే|| ౨౫||

డిన పూదండల ధరించినవారును, మంచిపుష్పములతోఁగూడిన కొప్పులు గలవారును, మదముచే నెఱ్ఱినయిన కన్నులుగలవారును, ఇష్టురాండ్రును నగు స్త్రీలు గౌరవబుద్ధిచేతను మోహవికారముచేతను (హాపుచున్న) రావణుని వెంటఁదగిలి చనిరి.

౧౯. బలవంతుఁడును, ఆరాక్షసస్త్రీలకు భర్తయు నగు రావణుఁడు కామమునకధీనుఁడై నీతయందలిమోహముచే మదించి యొప్పెను.

౨౦. అటుపిమ్మట వాయుపుత్రుండగు నాంజనేయుం డుత్తము రాండ్రగు నాస్త్రీలయొక్క మొలనూళ్ళచవ్పడును, అందెల ఛ్వనియు విన్నెను.

౨౧ నుండి ౨౪కు. పరిమళముతోఁగూడిన తైలమునుగలిగి రావణునకెదుట స్త్రీలచే ధరింపఁబడియున్న పెక్కులగు దీపములచే వెలుంగుచున్నవాఁడును, కామముతోడను బ్రతాపముతోడను మదముతోడను గూడినవాఁడును, వంకరలై యెఱ్ఱగనున్న విశాలములగు కన్నులు గలవాఁడును, చెఱుకు వింటిని గొడువగాఁగల మన్నభునివలె నున్న వాఁడును, చిక్కని మణ్ణిగవలెను, అమృతమువలెను, నురుగు వలెను నున్నవాఁడును, ముఱికిలేని విలువగల వస్త్రమును భుజికిర్తులైననుండి విలాసముగా లాగిపట్టుచున్నవాఁడును, వర్ణింపఁదరముగాని బల పర్వములను గలవాఁడును, సాటిలేని పనులనుజేయువాఁడును, అశోక వనముయొక్క ద్వారమునఁ బ్రవేశించినవాఁడును నైన రావణుని వానరశ్రేష్ఠుఁడగు హనుమంతుఁడు గనియెను.

౨౫. ఆహనుమంతుఁ డశోకవృక్షమునందు దాఁగినవాఁడై, ఆకులు పువ్వులు మొదలగువాని తఱచుచేఁగవ్వఁబడి, తన చేరువకు వచ్చి నట్టి రావణునిఁజూచుట కారంభించెను.

ఆవేక్ష మాణస్తు తతో దదర్శ కపి కుంజరః |
 యాప యశావన సంపన్నా రావణస్య వరస్త్రియః || ౨౬ ||
 తా భిః పరివృతో రాజా నుయాపాభి ర్మహా యశాః |
 తస్మైగ ద్విజసంఘుప్తం ప్రవిప్త్వః ప్రమదా వనమ్ || ౨౭ ||
 క్షీణో విచిత్రా భరణ శృంకుకర్ణో మహాబలః |
 తేన విశ్రవనః పుత్ర సుదృష్టో రాక్షసాధిపః || ౨౮ ||
 వృతః పరమనారీభి స్తారాభి రివ చంద్రమా |
 తం దదర్శ మహాతేజా స్తేజోవంతం మహాకపిః || ౨౯ ||
 రావణోయం మహాబాహు రితిసంచింత్య వానరః |
 అవప్లుతో మహాతేజా హనుమా న్నార్ధ తాత్మజః || ౩౦ ||
 సతతో ప్యుగ తేజస్క నిర్ధూత స్తస్య తేజసా |
 పత్ర గుహ్యంతరే సక్తో హనుమాన్ సంవృతో భవత్ || ౩౧ ||
 సీతా మసితకేశాంతాం సుశ్రోణీం సంహత స్తసీమ్ |
 దిదృక్షు రసీతా పాంగా ముపావ ర్తత రావణః || ౩౨ ||
 ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-అష్టాదశ స్సర్గః.

వికోనవింశస్సర్గః.

తస్మిన్నేవ తతః కాలే రాజపుత్రీ త్వనిందితా |
 యాపయశావన సంపన్నా భూషణోత్తమ భూషితమ్ || ౧ ||

౨౬. అట్లుచూచుచు నాహనుమంతుడు రూపముచేతను బ్రాహ్మ
ముచేతను జూలియున్నవారగు రావణుని స్త్రీలను గనుంగొనియెను.

౨౭ నుండి ౨౯. అందకత్తెలగు నాస్త్రీలచేత జుట్టంబడినవాడు
నురాక్షసరాజును, కీర్తిని మెండుగలవాడును, మృగములతోడను బహు
లతోడను గూడియున్న యావనమునక జూచ్చినవాడును, మదిఁచినవా
డును, బలవంతుడును, నిక్కిన చెవులుగలవాడును, విశ్రవసుని పుత్రు
డైనవాడును, చుక్కలచేత జుట్టంబడియున్న చంద్రనివలె నుత్తమురా
డగు స్త్రీలచేత జుట్టంబడినవాడును నగు రావణుడు హనుమంతునిచేఁజూ
డంబడియెను. మిక్కిలి దర్పవంతుడగు హనుమంతుడు ప్రభాతమైనపరా
క్రమమును గలరావణుని గనుంగొనియెను. అనఁగా రావణుం డగుపడియెను,
హనుమంతుఁ డక్కఱతోఁ గనియెను.

౩౦. హనుమాబలశాలి రావణుండని తలఁచి వాయుపుత్రుండగు
హనుమానుఁడు చెట్టుమీదికెల్ల నెక్కెను.

౩౧. బలవంతుడయ్యును హనుమంతుఁడు రావణుని దర్పముచే
నూడి మిన్నక యాచెట్టునందలి యాకులలో దాఁగియుండెను.

౩౨. ఆరావణుడు నల్లని వెండ్రుకకొనలుగలదియు, స్రాంహగు
పేటుఁడులుగలదియు, కూడియున్న ప్రసథరముంగలదియు, నల్లనికడకన్ను
లుగలదియు నగు నీతనుజూడంగోరి దాయవచ్చెను.

ఇది పదునెనిమిదవసర్గ.

—

పందొమ్మిదవసర్గ.

౧, ౨. అటుపిమ్మట, రావణుడు చేరరాఁగానే దుర్గుణములు
గలుగనిదియు జనకమహారాజ పుత్రికయు స్త్రీలలో నుత్తమురాలును నగు
నీత, స్రాందర్శయావనములచే నెప్పినవాడును శ్రేష్ఠమగు భూషణములు

తతో దృష్ట్వైవ వై దేహీ రావణం రాక్షసాధిపమ్ |

ప్రావే పత వరారోహః ప్రవాతే కదలీ యథా || ౨ ||

కచ్చా ద్యోదర మూరుభ్యాం బాహుభ్యాం చ పయోధరా |

ఉపవిష్టా విశాలాక్షీ రుదంతీ వరవర్జినీ || ౩ ||

దశగ్రీవస్తు వై దేహీం రక్షితాం రాక్షసీగణైః |

దదర్శ సీతాం దుఃఖార్తాం నావంసన్నా మివార్ణవే || ౪ ||

అనంవృతాయా మాసీనాం ధరణ్యాం సంక్రిత వ్రతామ్ |

ఛిన్నాం ప్రవతీతాం భూమా శాఖామివ వనస్పతేః || ౫ ||

మల మండన చిత్రాంగీం మండనార్తా మమండితామ్ |

మృణాలీ పంకదిగ్ధేవ విభాతి నవిభాతీచ || ౬ ||

సమీపం రాజసింహస్య రామస్య విదితాత్మనః |

సంకల్ప హయ సంయుక్తై ర్భ్యాంతీ మివ మనోరథైః || ౭ ||

శుష్యంతీం రుదతీ మేకాం ధ్యానశోక పరాయణామ్ |

డుఃఖస్యాంత మపశ్యంతీం రామాం రామ మనువ్రతామ్ || ౮ ||

వేష్టమానాం తథా విష్టాం పన్నగేంద్ర వధూ మివ |

భూవ్యమానాం గ్రహేణేవ రోహిణీం భూమకేతునా || ౯ ||

వృత్తశీల కులేజాతా మాచారవతి ధార్మికే |

ఛిన్న స్ఫుంస్కార మాపన్నాం జాతా మివ చ దుష్కులే || ౧౦ ||

చే నలంకరింపఁ బడినవాఁడును, రాక్షసాధిపుఁడును నగురావణు నచ్చటనుండియే కాంచి బోరుగాలిచేఁ గదల్పఁబడిన యరఁటిమానువలెఁ గంపము నొందెను.

౩. స్త్రీలలో నుత్తమురాబును, విశాలమగు కన్నులనుగలదియునగు సీతాదేవి తనతొడలచే గర్భమును, చేతులచే స్రవములను మఱుంగువఱచి కొని కస్తీష్టకార్చుచు గూర్చుండెను.

౪, ౫, ౬. ఆరావణుఁడును, రాక్షసస్త్రీసమూహముచేఁ గాపాడఁబడినదియు దుఃఖముచేఁ బీడింపఁబడినదియు, సముద్రమధ్యమున నొడుపఱచిన యోడవలెనున్నదియు, సంస్కారము లేని భూమిపైఁ గూర్చున్నదియు, భీష్మకుగు వ్రతమునుగలదియు, చెట్టునుండిత్రుంచి నేలవేయఁబడిన కొమ్మవలె నున్నదియు, ముఱికియే భూషణముగాఁగలిగిన నానావర్ణములచేసెప్పిన శరీరమును గలదియు, ఆలంకారమునకుఁ దగియుండియు నలంకార రహితయైనదియు, బురుదయందున్న తామరతీరగెవలె నొప్పియు నొప్పకయున్నదియు నగుసీతాదేవిని గనుంగొనియెను.

౭ నుండి ౨౩వ. సర్వమునెఱింగినవాఁడును రాక్షసత్తముఁడును నగు శ్రీరామునియొక్క సమీపమునకు నుద్దేశ్యములను గుఱ్ఱములనుబూన్చుబడినఁ మనారథములచే (కోర్కులచేఁ) బోవుచున్నట్లున్నదియు, (౮) చిక్కియున్నదియు, ఏడ్చుచున్నదియు, ఒంటిరిదియు, శ్రీరామునిఁ దలఁచుటయు నేడ్చుటయునే పనిగాఁగలదియు, దుఃఖమునకుఁ గడకాననే రకున్నదియు, క్రిడయందు రుచిగలిగియుండినదియు శ్రీరాము ననుసరించియుండినదియు (౯) అదేస్తరణగలదియు, గొప్పదగు నాఁడుసర్పమువలెఁ గ్రౌర్యముతో రాక్షసస్త్రీలచేఁ జూడఁబడినదియు, తోఁకచుక్కచేఁ దపింపఁజేయఁబడిన రోహిణీ సక్రమువలెనున్నదియు. (౧౦) సదాచారము

అభూతే నాపవాదేన కీర్తిం నిపతితా మివ |
 ఆమ్నాయానా మయోగేన విద్యాం ప్ర శిథిలామివ || ౧౧ ||
 సన్నా మివ మహాకీర్తిం శ్రద్ధా మివ విమానితామ్ |
 పూజా మివ పరిక్షీణా మాశాం ప్రతిహతా మివ || ౧౨ ||
 ఆయతీ మివ విధ్వస్తా మాజ్ఞాం ప్రతిహతా మివ |
 దీప్తా మివ దిశం కాలే పూజా మపహృతా మివ || ౧౩ ||
 పద్మినీమివ విధ్వస్తాం హతశూరాం చమూమివ |
 ప్రభా మివ తమోధ్వస్తా ముపక్షీణా మివాపగామ్ || ౧౪ ||
 వేదీ మివ పరామృష్టాం శాంతా మగ్నిశిఖా మివ |
 పౌర్ణ మాసీ మివ నిశాం రాహుగ్రస్తేందు మండలామ్ || ౧౫ ||
 ఉత్కృష్ట పర్ణకమలాం విత్రాసిత విహంగమామ్ |
 హస్తహస్త పరామృష్టా మాకులాం పద్మినీ మివ || ౧౬ ||
 పతిశోకాతురాం శుష్కాం నదీం విస్సోమితామివ |
 వరయా మృజయా హీనాం కృష్ణపక్ష సీశా మివ || ౧౭ ||
 సుకుమారీం సుజాతాంగీం రత్నగర్భ గృహోచితామ్ |
 తప్యమానా మివోష్ణేన మృణాళీ మచిరోద్భృతామ్ || ౧౮ ||
 గృహీతా మాళితాం స్తంభే యూధపేన వినాకృతామ్ |
 నిశ్శ్వనంతీం సుదుఃఖార్తాం గజరాజ వధూమివ || ౧౯ ||

గలట్టియు ధర్మగుణముగలట్టియు. నుత్తమకులమునఁ బుట్టినదియు, చెడ్డకు
లమునందుఁ బుట్టినదై యాదోషశాంతైః సంస్కారమును జేసికొనెనూ
యనునట్లు రేయింబగళ్లు తవస్సుచేయుటచే వేఱువిధమునుగాంచి, మరల
జన్మించినట్లున్నదియు, (౧౧) అసత్యమును నవకీర్తిచేఁ జెఱుపఁబడిన
కీర్తివలె నున్నదియు, వేదములయభ్యాసములేమిచే నశించిన విద్యవలెను
న్నదియు, (౧౨) తగిన కీర్తివలెను, ఆదరింపఁబడని శ్రద్ధవలెను, ఊఁగిం
చిన పూజవలెను, కొట్టఁబడిన యాశవలె నున్నదియు (౧౩) జిబ్బవడిన
ధనలాభమువలెను, చెల్లనియాజ్ఞవలెను, చెడుకాలమున నవలక్షణ సూ
చకముగా ముందుచున్న దిక్కువలెను, దోచికొనిపోవఁబడిన పూజాద్ర
వ్యమువలెను నున్నదియు (౧౪) చెఱుపఁబడిన తామరతీరవలెను, చంపఁ
బడిన శూరులనుగల సేనవలెను, చీకటిచే నడ్డపెట్టఁబడిన తేజస్సువలెను,
ఇనికిటావుచున్న నీటినిగల నదివలెను నున్నదియు (౧౫) ద్విజులగానివా
రిచే నంటఁబడిన వైదికాగ్నినిగల ప్రదేశమువలెనున్నదియు, అణగిన య
గ్నిజ్వాలవలె నున్నదియు రాములుచే నాక్రమింపఁబడిన చంద్రబింబమును
గల పున్నమరేయివలె నున్నదియు (౧౬) కేటకు లూడ్వఁబడిన కమలము
లను, భయపెట్టఁబడిన నీటిపక్షులను గలిగి యేనుఁగుతొండముచేఁ జిందఱ
వందఱచేయఁబడి కలతఁబొందియున్న సరస్సువలెనున్నదియు (౧౭) మగని
నెడఁబాసిన దుఃఖముచే బాధపడుచున్నదియు, నీరెండిన నదివలె దుర్బలయై
యున్నదియు, మంచీయువచారములు లేమిచే మానీనమేనుగలది గనుకనే
కృష్ణపక్షమునందలి రాత్రివలెనున్నదియు, (౧౮) మృదువై నదియు, ఇంపు
లగు నవయవములు గలదియు, రత్నములచేనిర్మింపఁబడిన యంతఃపురముల
నుండఁదగినదియు, సరస్సునుండి యవ్వడే వెడలింపఁబడిన దగుటచే నెండ
సోఁకివాడుచున్న తామరతీరవలె నున్నదియు (౧౯) భర్తవలన నెడఁ

ఏకయా దీర్ఘయా వేణ్యా శోభమానా మయత్నతః |
నీలయా నీరదా పాయే వనరాజ్యా మహీ మివ || ౨౦ ||

ఉపవాసేన శోకేన ధ్యానేన చ భయేన చ |
పరిక్షీణాం కృశాం దీనా మల్పాహారాం తపోధనామ్ || ౨౧ ||

ఆయాచమానాం దుఃఖార్తాం పాంజలిం దేవతా మివ |
భావేన రఘుముఖ్యస్య దశగ్రీవ పరాభవమ్ || ౨౨ ||

సమీక్ష మాణాం రుదతీ మనిందితామ్
సువక్త తామ్రాయత శుక్లలోచనామ్ |
అనువ్రతాం రామ మతీవ మైథిలీమ్
ప్రలోభయామాస వధాయ రావణః || ౨౩ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకోనవింశ స్సర్గః.

వింశ స్సర్గః

సతాం పతివ్రతాం దీనాం నిరానందాం తపస్వినీమ్ |
సాకారై ర్మధురై ర్వాకై ర్మదర్శయత రావణః || ౧ ||

మాం దృష్ట్వా నాగనాసారు గూహమానా స్తనోదరమ్ |
అదర్శ్యత మివాత్మానం భయా న్నేతుం త్వమిచ్ఛసి || ౨ ||

బాపి పట్టుకొనబడి కంబమునఁ గట్టివేయబడిన పెంటియేనుఁగవలె నిట్టూర్పువిడుచుచుం దుఃఖపీడితయై యున్నదియు (౨౦) ఒక్కటిమాత్రమేయగు జడనుగలిగి వేఱలంకారములులేకయే ప్రకాశించుచున్నదియై శరత్కాలముందు వనములవరుసచే సెప్పినభూదేవివలె నున్నదియు (౨౧) భయముచేతను, ఉపవాసముచేతను, శోకముచేతను, చింతచేతను మిక్కిలి చిక్కిపోయినదియు, దిక్కుమాలినదియు, జలమే యాహారముగాఁగలదియు, తపస్సుచేయుచున్నదియు (౨౨) పాపాత్ముడగు రావణునిచే శ్రీరామునకుఁ జేయబడిన యవమానమునుదలంచి కరంబుదుఃఖించి, తేమమునకైచేతులుమోడ్చి యిష్టదేవతలను బ్రార్థించుచున్నట్లున్నదియు, పరిశుద్ధురాలును, అందమగు తొప్పలుగలిగి యెఱ్ఱినిరేఖలచే సెప్పి విశాలమై సొంపయియున్న కన్నులనుగలదియు శ్రీరాముని మిక్కిలి యనుసరించినదియు నగు నీతాదేవిని రావణుఁడు దనచావుకొఱకై మోహించెను.

ఇది పందొమ్మిదవసర్గ.

ఇరువదవసర్గ.

౧. ఆరావణుఁడు పతివ్రతయు, దిక్కులేనిదియు, సంతోషములేనిదియు, తపస్సు చేయుచున్నదియు నగునీతను, తన భావమును వెలుపునట్టి యింపగుమాటలఁచేఁ గొనియాడుచు వెలువడియెను.

౨. ఏనుఁగు తొండములవంటి తొడలనుగలదానా! నన్నుఁ జూచినమాత్రముననే నీవు ప్రసములను గర్భమును గప్పికొనుచు నీకరీరము నా కగవడకుండునట్లు నేయఁ దలంచుచున్నావు.

కామయే త్వాం విఘ్నశాఠీ, బహుమన్యస్వ మాం ప్రియే |
సర్వాంగ గుణసంపన్నే సర్వలోక మనోహరే || ౩ ||

నేహ కేచి స్తనుష్యావా రాక్షసాః కామరూపిణః |
వ్యవసర్ప తు తే సీతే భయం మత్త స్సముత్థితమ్ || ౪ ||

స్వధర్మో రక్షసాం భీరు సర్వధైవ న సంశయః |
గమనం వా పరస్త్రిణాం హరణం సం పరిమధ్యవా || ౫ ||

ఏవంచైత దకామాంతు నత్వాం స్పృహ్యమి మైథిలి |
కామం కామ శ్శరీరే మే యథాకామం ప్రవర్తతామ్ || ౬ ||

దేవి నేహ భయంకార్యం మయి విశ్వసి హి ప్రియే |
ప్రణయస్వ చ త త్వేన మైవం భూ శ్శోకలాలసా || ౭ ||

ఏకవేణీ ధరాశయ్యా ధ్యానం మలిన మంబరమ్ |
అస్థానే పృథువాస శ్చ నై తాన్యో పయికాని తే || ౮ ||

విచిత్రాణి చ మూల్యాని చందనా న్యగరూణి చ |
వివిధాని చ వాసాంసి దివ్యా న్యాభరణాని చ || ౯ ||

మహాహ్లాణి చ పానాని శయనా న్యాసనాని చ |
గీతం నృత్యం చ వాద్యం చ లభ మాం ప్రాప్య మైథిలి || ౧౦ ||

౩. విశాలములగు కన్నులుగలదానా! నిన్ను నేను గోరుచున్నాఁ
డను, ఓప్రియురాలా! సర్వాంగములయందును నందమును గలదానా!
లోకములనెల్ల మోహింపఁజేయునట్టి తీవిగలదానా! నన్నుఁ గౌరవిం
పుము!

౪. ఓనీతా! మనుష్యులుగాని కామరూపమునుధరించిన రాక్ష
సులుగాని నీకుభయమును గలిగించువా రిందులేరు, నావలనను నీవు భయప
డవలసిన యక్కఱ లేదు!

౫, ౬. ఓభయపడు స్వభావముగలదానా! ఇతరుల భార్యలను
బొందుటకాని, బలవంతముగా నెత్తికొనివచ్చుటగాని రాక్షసులకు సహజ
మగు ధర్మము. సంతయమువలదు. ఇదిమాత్రముగాదు, నాశరీరముపై నీ
కుఁగామము మెండుగావలయును. ఓజానకీ! నాయందిష్టము నీకుఁబుట్టునం
తవఱకు నిన్ను ముట్టను.

౭. ఓదేవి! ఓప్రియురాలా! నీవు భయపడ నక్కఱలేదు రూఢి
గ నాయందు నమ్మికయుంచుము! నాయందు ద్వేషముమాని యనుగ్రహిం
పుము. దుఃఖించుటయే పనిగా నుండకుము!

౮. ఓదేవి! ఒంటిబడయు భూమియనెడి పాన్మును విడుదలలేక
చింతించుటయు మానిన వస్త్రమునుధరించుటయు శుభము లనుభవించఁదగి
న యిచ్చోట నుపవాసముచేయుటయు నీకుఁ దగినవికావు శుభా!

౯, ౧౦. ఓజానకీ! నన్ను వరించినదానవై విచిత్రములగు పుష్పము
లును, చందనమును, అగురును, నానావిధవస్త్రములును, శ్రేష్ఠములగు సౌ
మ్ములును, యోగ్యములగు సారాయి మొదలగు పానద్రవ్యములును, పాన
పులును, బీరములును, పాటలును నాట్యములును వాద్యములును బొం
దుమా!

శ్రీరత్న మసి మైవం భూః కురు గాత్రేషు భూషణమ్ |
 మాం ప్రాప్యతు కథం ను స్యా స్త్వమనర్హా నువిగ్రహే || ౧౧ ||
 ఇదం తే చారునంజాతం యావనం వ్యతివర్తతే |
 యదతీతం పునర్నైతి ప్రోత శ్శీఘ్ర మపా మివ || ౧౨ ||
 త్వాం కృత్వా పరతో మన్యే రూపకర్తా స విశ్వస్పృహ |
 నహి రూపోపమా త్వన్యా తవాస్తి శుభదర్శనే || ౧౩ ||
 త్వాం సమాసాద్య వై దేహి రూపయావన శాలిసీమ్ |
 కః పుమా నతివర్తేత సాక్షా దపి పితామహః || ౧౪ ||
 యద్యత్పశ్యామి తే గాత్రం శీతాంశు సదృశాననే |
 తస్మిన్ స్తస్మిన్ పృథుశ్రోణి చక్షు ర్మమ నిబధ్యతే || ౧౫ ||
 భవ మైథిలి భార్యా మే మోహమేనం విసర్జయ |
 బహీనా ముత్తమశ్రీణా మాహృతానా మితస్తతః ||
 సర్వాసా మేవ భద్రం తే మమాగ్ర మహిషీ భవ || ౧౬ ||
 లోకేభ్యో యానిరత్నాని సంప్రమథ్యా హృతానివై |
 తాని మే భీరు సర్వాణి రాజ్యం చైత దహం చ తే || ౧౭ ||
 విజిత్య పృథివీం సర్వాం నానా నగరమాలిసీమ్ |
 జనకాయ ప్రదాస్యామి తవహేతో ర్విలాసిని || ౧౮ ||
 నేహ పశ్యామి లోకేన్యం యో మే ప్రతిబలో భవేత్ |
 పశ్య మే నుమహ ద్వీర్య మప్రతిద్వంద్వ మాహవే || ౧౯ ||

౧౧. ఓయందముగు రూపముగలదానా! నీవు స్త్రీలలో నుత్తము
రాలవు. ఇట్లులంకారము మానియుండకుము! నన్నుజూచినపిమ్మట నలం
కారశూన్యపుగా నిట్లుండుట నీకుచగదగు.

౧౨. నీకుఁ గలిగియున్నదగు రమ్యముగు యౌవనము కడచిపోవు
చున్నది. అదిప్రవాహమునఁ బాటి మించిపోయిననీళ్లవలె మరల నెన్నటికి
ని లభించునదిగాదు సుమా!

౧౩. ఇంపుగ నగువడుదానా! రూపములను జేయువాఁడగుబ్ర
హ్మ నిన్ను సృజించినపిమ్మట సృష్టికార్యమే చాలించెనని తలంచెదను. ఏల
ననఁగా, నినుంబోలురూపము లోకమున నెందును లేదుగదా!

౧౪. సురూపముచేతను, మంచి ప్రాయముచేతను నెప్పినదానా!
నిన్నుజూచినపిమ్మట, సాక్షాద్బ్రహ్మదేవుఁడైనను, నిన్నువిడుచునంతటి
పురుషుఁడు గాఁడుసుమా!

౧౫. చంద్రునివంటి మోముగలదానా? గొప్పపిఱుండలు గలదా
నా! నీశరీరమం దేయేయంగమునుగనుచున్నానో, ఆయాయంగమందు నా
చూపు చిక్కికొని యచ్చటనుండికదలనేర కున్నది.

౧౬౪. ఓజానకీ! నాకుభార్యపుకమ్ము! శ్రీరామునియందున్న
మోహమును మానుము. ఇందుండి నాచేదేఁబడిన యనేకులగు సంచకతైల
లోపల ముఖ్యురాలవై పట్టపురాణివికమ్ము! నీకు మేలుగలుగును.

౧౭౪. భీతిల్లు స్వభావముగలదానా! లోకమును జియించియు
దోచియు నాచేదేఁబడిన వెలగల సమస్తరత్నములును, ఈయభండముగు
రాజ్యమును, నేనును నీకు లోబడినవారము సుమా!

౧౮౪. ఓయందముంగలదానా! మితిలేని నగరములను గలిగినది
యగు నీభూమండలమంతయు నాభుజిబలముచే జియించి నీకుఁ బ్రీతిగలుగు
నట్లు నీతండ్రికి సమర్పించెదను జూమీ?

౧౯౪. లోకమున భుజిబలమున నాతోనమానుఁడై భోరంగలవాఁ
డెవ్వఁడును లేఁడు. యుద్ధమున సాటిలేనిదగు నాబలమునుజూడుము.

అసకృ త్సంయుగేభగ్నా మయా విమృదితధ్వజాః॥

అశక్తాః ప్రత్యనీకేషు స్థాతుం మమ సురానురాః॥ ౨౦౪

ఇచ్ఛయా క్రియతా మద్య ప్రతికర్త తవోత్తమమ్॥ ౨౦౫

సప్రభాణ్యవసజ్యంతాం తవాంగే భూషణాని చ॥

సాధుపశ్యామి తే రూపం సంయుక్తం ప్రతికర్తౄణా॥ ౨౦౬

ప్రతికర్తృభి సంయుక్తా దాక్షిణ్యేన వరాననే॥

భుజ్జ్వభోగా నృథాకామం పిబ భీరు రమస్వ చ॥ ౨౦౭

యథేష్టం చ ప్రయచ్ఛ త్వం పృథివీం వా ధనాని చ॥

లలస్వ మయి విస్రభా ధృష్ట మాజ్ఞాపయస్వ చ॥ ౨౦౮

మత్ప్రసాదాల్లలంత్యాశ్చ లలంతాం బాంధవాస్తవ॥

ఋద్ధిం మా మనుపశ్యే త్వం శ్రియం భద్రదేయశశ్చమే॥ ౨౦౯

కిం కరిష్యసి రామేణ సుభగే చీరవాససా॥

నిక్షిప్త విజయో రామో గతశ్రీర్వన గోచరః॥ ౨౧౦

ప్రతీ స్థండిలశాయీ చ శంకే జీవతివా నవా॥

సహి వై దేహి రామ స్త్వాం ద్రష్టుం వా ప్యుపలభ్యతే॥ ౨౧౧

పురోబలాకై రసితై ర్తేనైర్జ్యోతస్నా మివావృతామ్॥

నచాపి మమహస్తా త్వాం ప్రాప్తుమర్హతి రాఘవః॥

హిరణ్య కశిపుః కీర్తి మింద్రహస్త గతామివ॥ ౨౧౨

౨౦౪. దేవతలును రాక్షసులును బలుమాఱు యుద్ధమందు నాచే భంగపడి, రక్షములమెక్కెములు విఱుగంగొట్టబడినవి యైనందున నా యెదుట నిలువనేర కున్నారు.

౨౧, ౨౨. నీకు నేడు రమ్మకుగునలంకార ముక్కఱతోడ జేయఁ దలచును. నీశరీరమునం దలంకరింపబడినవియై యాసూక్ములును బ్రకాశమును బొందినవై యొప్పును. అట్లుగ నలంకరింపబడిన నిన్నుంగాంచి నే నును సంతోషించెదను.

౨౩. అందమగు మోమును గలదానా! భయపడుచున్నదానా! అలంకారముచే నెప్పినదానవై నేర్పుమెఱిసి యిష్టమునకు వచ్చినట్లు భోగము లనుభవించుము, పానము నేయము, సుఖించుము!

౨౪, ౨౫. నీకిష్టమువచ్చినట్లుగా భూమినేని భాగ్యమునేనియఁ గొల్లగ నిమ్ము! నాయందు నమ్మికయంచి మైత్రినిజూపుము, తోచినట్లెల్ల సద్వికారము నేయుము. నినుంగూర్చి నాయందిష్టవడునట్టి నీచుట్టములందఱును నాతోత్పాటును గోరుదురు. సుఖపడుదురు. ఓపుణ్యవతీ నీవు నన్ను నాపెంచును సంపదను గీర్తిని గనుమా!

౨౬ నుండి ౨౮౪. అందముగలదానా! శ్రీరాముఁడు జయములేని వాఁడు, సంపదపోయినవాఁడు, అరణ్యమందున్నవాఁడు, ఆహారాదులు మితముచేసి భూమిపై శయనించుచు నుగ్రమగువ్రతములతో నున్నాఁడు. అతండు జీవించియున్నాఁడో లేఁడో సందేహించెదను. నారచీరలను గట్టి కొనియున్నయట్టివానితో నీకేమిపనిగలదు? కొక్కెరలనుముందుగల (వానకాల మందలి) నీలమేఘములచేఁ జుట్టుకొనంబడిన వెన్నెలవలెనున్న నిన్నుజూచుటకునుగూడ నాతండు సమర్థుఁడుగాఁడు. హిరణ్యకశిపుఁడను రాక్షసుఁడు దేవేంద్రునిచే హరింపబడిన భార్యనుగలవాఁడై యజకీర్తిసేంది, మరల దానిందెచ్చికొని సంతృప్తిసేందినమాత్రముగ నేనియఁ శ్రీరాముఁడు చెందుటకుఁ జాలఁడునుమా!

చారుస్తి తే చారుదతి చారునేత్రే విలాసిని |
మనోహరసి మే భీరు సుపర్ణః పన్నగం యథా ||

౨౯౫

క్షిప్త కాశేయ వసనాం తస్మిమ పృథలం కృతామ్ |
త్వాం దృష్ట్వా స్వేషు దారేషు రతింనోపలభామహమ్ || ౩౦౫ ||

అంతఃపుర నివాసిన్యః స్త్రియ స్సర్వ గుణా నివృతాః |
యావంత్యో మమ సర్వాసా మైశ్వర్యం కురు జానకి || ౩౧౫ ||

మమ హ్యసితకేశాంతే తై ౧ లోక్య ప్రవరా స్త్రినియః |
తా స్తాన్ పరిచరిష్యంతి శ్రియ మపురసో యథా || ౩౨౫ ||

యాని వైశ్రవణే సుభ్రు రత్నాని చ ధనాని చ |
తాని లోకాంశ్చ సుశ్రోణీ మాం చ భుజ్ఞ్త్వ యథా సుఖమ్ ||

సరామ స్తపసా దేవి నబలేన నవిక్రమైః |
సధనేన మయా తుల్య స్తేజసా యశసా పివా || ౩౪౫ ||

పిబ విహర రమస్వ భుజ్ఞ్త్వ భోగాన్
ధననిచయం ప్రదిశామి మేదినీం చ |
మయి లల లలనే యథాసుఖం త్వం
త్వయి చ సమేత్య లలంతు బాంధవా స్తే || ౩౫౫ ||

శ్రీసుందరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స - ౨౦. ౨౫౯

౨౯౪. సొంపగుచిటునగవును, అందములగు వండ్లును, సుం
చరమగు కన్నులును గలదానా! ఇంపులుగలదానా! భయపడు స్వభా
వముగలదానా! గరుత్మంతుఁడు పామును బట్టుకొనునట్లు నీవు నామన
స్సు నీడ్చుచున్నావు.

౩౦౪. మానీన పట్టుచీరను, చిక్కి-యన్న మేనునుగలిగి య
లంకారములేని దానవయియన్నను నిన్నుంగాంచి నాస్వంతభార్యలయం
దాశను సుఖమును బొందకయున్నాను.

౩౧౪. అంతః పురమందున్నవారును, సమప్రగుణములచే మెప్పిన
వారును నగు స్త్రీలెందఱు నాకుఁగలరో యందఱును నీవధికారమును
గలదానవై యుండుము.

౩౨౪. నల్లని వెండ్రుకకొనలుగలదానా! మూఁడు లోకము
లవారిలో నుత్తమురాండ్రగు నాయిల్లాండ్రు లక్షీదేవిని దేవతాస్త్రీలు
కొలుచునట్లు నిన్ను నేవింపఁగలవారు.

౩౩౪. అందమగు కనుబొమలుగలదానా! సొంపగు పిఱుండలు
గలదానా! కుబేరుని పట్టణమందు రత్నములెవ్విగలవో భనములేపాటి
గలవో యాపాటివానిని నన్నును నీమనస్సునకుఁ బోలినట్లుగ ననుభ
వింపుము.

౩౪౪. ఓనీతా! శ్రీరాముఁడు తపస్సు, బలము, దర్పము, భన
ము, ప్రతాపము, కీర్తి యను వీనిలో నేవిషయముననేని నాతోడనమాన్వఁ
డుగాఁడు.

౩౫౪. ఓయింపగుదానా! నీవు లెప్పగా మధు (కల్లు) పానము
నేయుము, నాతోడఁ గ్రీడింపుము, పుష్పగంధాదులు ధరింపుము భనస
మూహములను నాభూమిని నీకు నమర్పించువాఁడను. సుఖముగ నాతోడఁ
గ్రీడింపుము. నీబంధువులును నిందులకువచ్చి నీయం దనురక్తులగుదురు.

కుసుమిత తరుజాల సంతతాని
 భ్రమరయుతాని సముద్రతీరజాని।
 కనక విమలహార భూషితాంగీ
 విహర మయాసహ భీరు కాననాని॥

౩౬౪

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - వింశస్సర్గః.

ఏకవింశస్సర్గః.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సీతా రాద్రస్య రక్షసః।
 ఆర్తా దీనస్వరా దీనం ప్రత్యువాచ శనైర్వచః॥ ౧॥

దుఃఖార్తా రుదతీ సీతా వేపమానా తపస్వినీ।
 చింతయంతీ వరారోహః పతిమేవ పతివ్రతా॥ ౨॥

తృణ మంతరతః కృత్వా ప్రత్యువాచ శుచిస్తీతా॥ ౩॥

నివర్తయ మనోమత్త స్వజనే క్రియతాం మనః।
 నమాం ప్రార్థయితుం యుక్తం త్వం సిద్ధి మివ పాపకృత్॥ ౩౪

అకార్యం నమయా కార్య మేకపత్న్య విగర్హితమ్।
 కులం సంప్రాప్తయా పుణ్యం కులే మహతి జాతయా॥ ౪౪

ఏవ ముక్త్యాతు వై దేహీ రావణం తం యశస్వినీ।
 రాక్షసం పృష్ఠతః కృత్వా భూయో వచన మబ్రవీత్॥ ౫౪

౩౬౪. స్వచ్ఛమగు బంగారముచే జేయబడిన ముత్యాలపేరులచే నలంకరింపబడిన మేనుగలదానా! బాగుగఁ బూచియున్న చెట్లసమూహముచే నెడములేక యున్నవియు, తుమ్మెదల మొత్తములనుగలిగి సముద్రతీరమున నున్నవియు నగువనములయందు నాతోడఁగూడి క్రిడింపుము! భయవదుస్వభావము గలదానా!

ఇది యిరువదవసర్గ,

ఇరువది యొకటవసర్గ.

౧. ఆనీతాదేవి భయంకరుడైన యారాక్షసుని మాటనువిని దుఃఖించినదై తిన్ననియెలుంగుతో మెల్లన వానికి మఱుమాటగ నిట్లనియె.

౨, ౨౪. దుఃఖముచేఁబడింపఁబడినదియు నేడ్చుచున్నదియు వడఁపచున్నదియుఁ దవస్సునుగలదియుఁ బ్రతప్రతయు భర్తనే తలంచుచున్నదియు సుత్రమురాలును నగునీత నిర్దోషమగు చిటునగవుతో గడ్డిపోచ నొక్కదాని నడ్డముగాఁ బెట్టికొని వానికి మాటువలికెను.

౩౪. నాకడనుండు నీమనస్సును వెనుకకుఁ ద్రిప్పికొనుము, నీకుం గల స్త్రీలయందు నీమనస్సు నుంచికొనుము, పాపాత్ముఁడు మోక్షసిద్ధినవే ట్టించినట్లుగా నీవును నన్నుంగోరుటకుఁ దగవుగుమా!

౪౪. అధ్యాత్మవేత్తలగు విదేహరాజులకులమునఁ బుట్టిన దానను కుల శీల బల దర్పములచే నెప్పిన యిట్వేకువంశమునఁ జొచ్చినదానను, ఒకేభార్యను గలిగియుండుటయను ప్రతమునుగల శ్రీరామున కిట్లాది నైనదానను నగునాచేతం జేయఁదగని కార్యము చేయబడదు.

౫౪. యశస్సునుగలదియగుజానకి యిట్లువలికినదై వానింబూడక మాటుమొగమిడి మఱల నిట్లనియెను.

నాహ మాపయికో భార్యా పరభార్యా సతీ తవ |
సాధుధర్మ మపేక్షస్వ సాధు సాధువ్రతం చర || ౬౪

యథాతవ తథా న్యేహం దారా రక్ష్యా నిశాచర |
ఆత్మాన ముపమాం కృత్వా స్వేషుదారేషు రమ్యతామ్ || ౭౪

అతుష్టం స్వేషుదారేషు చపలం చలితేంద్రియమ్ |
నయంతి నికృతిప్రజ్ఞం పరదారాః పరాభవమ్ || ౮౪

ఇహ సంతో నవాసంతి సంతోవా నానువర్తసే |
తథాహి విపరీతా తే బుద్ధి రాచార వర్జితా || ౯౪

వచో మిథ్యా ప్రణీతాత్మా పథ్యము క్తం విచక్షణైః |
రాక్షసానా మభావాయ త్వం వా నప్రతిపద్యసే || ౧౦౪

అకృతాత్మాన మాసాద్య రాజాన మనయే రతమ్ |
సమృద్ధాని వినశ్యంతి రాష్ట్రాణి నగరాణి చ || ౧౧౪

తథేయం త్వం సమాసాద్య లంకా రత్నైశ్చ సంకులా |
అపరాధా త్తవైకస్య నచిరా ద్వినిశిష్యతి || ౧౨౪

స్వకృతై ర్హస్యమానస్య రావణా దీర్ఘదర్శినః |
అభినందంతి భూతాని వినాశే పాపకర్తృణః || ౧౩౪

ఏవం త్వం పాపకర్తృణం వక్ష్యంతి నికృతా జనాః |
దిష్ట్యై తద్వ్యసనం ప్రాప్తో రాద్ర ఇత్యేవ హర్షితాః || ౧౪౪

౬౪. ఇతరునిభార్యను బతివ్రతను నగునేను నీకుపయోగించుదాన నగాను. సత్పురుషులు వర్తించు మార్గమును గనుము. అట్టివారి యనుష్ఠానము నాశ్రయింపుము.

౭౪. ఓరిరాక్షసా! నీభార్యలెట్లు కాపాడబడఁ దగుదురో యటు వలెనే యితరులభార్యలును రక్షింపబడఁదగినవారిని తలంపుము. నీవలెనే యితరులు ననితెలిసి, దుర్గుణములుమాని నీభార్యలతో గుఱింపుము.

౮౪. తనభార్యలయందుఁ దృప్తిసెందక, చలించుచున్న యింద్రియములనుగల మూర్ఖుని, కపటబుద్ధి గలవానిఁగా నెంచి యితరుల భార్యలు పరాభవ పెట్టుచున్నారు.

౯౪. నీపట్టణమున సత్పురుషులులేరా? అట్టివారున్ననువారిని నీవాశ్రయింపవు కాఁబోలును, అదిసత్యమే, లోకమునకు విరుద్ధమైనదియగు నీబుద్ధి యోగ్యులువర్తించు మార్గమునకుఁ దొలఁగియున్నది.

౧౦౪. బాంకులచేతనేపెనుపంబడిన స్వభావమునుగలనీవు విద్యాంసులచేఁ జెప్పఁబడినమార్గములను మాటలను (రాక్షసులు నిర్మాలు రగుట కొఱకే) వినకున్నావు కాఁబోలు.

౧౧౪, ౧౨౪. సర్వపదార్థ సంపన్నములగు రాజ్యములును బట్టణములును, దుర్జనుఁడై యన్యాయముందాసక్తిగలరాజునుజెంది యెట్లునశించునో యటువలెనే యంతటివాఁడవగు నిన్నుఁజెంది, సమస్త సంపదలచేతను నెుప్పినదియగు నీలంక నీయొక్కదోషముచేతనే శీఘ్రమున నశించును.

౧౩౪, ౧౪౪. ఓరిరావణా! తానుజేసిన నేరములచేఁ జింపబడుచున్నవాఁడును. ముందుయోచనలేనివాఁడును నగుపాపాత్ముఁడు చేటును బొందుచుండఁగా సర్వభూతములును సంతోషించును, నీచేత హని పొందినజనులు భయంకరుఁడగు రావణుఁడదృష్టవశమునఁ జేటును బొంది దుఃఖించుచున్నాఁడుగదా! అని సంతోషించి చెప్పికొందురు.

శక్యా లోభయితుం నాహ మైశ్వర్యేణ ధనేనవా |
అనన్యా రాఘవేణాహం భాస్కరేణ ప్రభాయథా || ౧౫౪

ఉపధాయ భుజంతస్య లోకకాంతస్య సత్కృతమ్ |
కథంనా మోపధాన్యామి భుజమన్యస్య కస్యచిత్ || ౧౫౫

అహ మోపయికి భార్యా తస్యైవ వసుధాపతేః |
వ్రతస్నాతస్య విప్రస్య విద్యేవ విదితాత్మనః || ౧౫౬

సాధు రావణ రామేణ మాం సమానయ దుఃఖితామ్ |
వనే వాశితయా సార్థం కరేణ్యేవ గజాధిపమ్ || ౧౫౭

మిత్ర మోపయికం కర్తుం రామస్థానం పరీపుతా |
వధం చానిచ్ఛతా ఘోరం త్వయా సా పురుషర్షభః || ౧౫౮

విదిత స్సహి ధర్మజ్ఞ శ్వరణాగత వత్సలః |
తేన మైత్రీ భవతు తే యది జీవతు మిచ్ఛసి || ౧౫౯

ప్రసాదయస్య త్వం చైనం శరణాగత వత్సలమ్ |
మాం చాన్యైప్రయతో భూత్వా నిర్యాతయితు మర్హసి || ౧౬౦

ఏవం హితే భవే త్వస్తి సంప్రదాయ రఘూత్తమే |
అన్యథా త్వంహి కుర్వాణో వధం ప్రాప్యసి రావణ || ౧౬౧

వర్జయే ద్వజ ముత్పృష్టం వర్జయే దంతకశ్చిరమ్ |
త్వద్విధం తు నసంక్రుద్ధో లోకనాథ స్సరాఘవః || ౧౬౨

౧౫౪. నీధనముచేతనేని, ఐశ్వర్యముచేతనేనిమోహింపఁ జేయుటకు నేనులోఁబడుదాననుగాను. సూర్యునివలననుండి కాంతిని వేటువఱచుట యెట్లుసాధ్యమో యట్లులనే శ్రీరామునివలననుండి నన్నును వేటునేయుట.

౧౬౪. లోకములకుఁ బ్రభుఁడగు శ్రీరామునియొక్క సౌంధగుభుజి మును దలగడగానుంచికొనిననే నెట్లు పరునిభుజిము తలగడగాఁ గొందును.

౧౭౪. స్వాతంత్ర్యమును జేసి వివేకియైయున్న విశ్రుత కథాత్మవిద్యవలెనే రాజగు శ్రీరామునకే నేను దగినదానను.

౧౮౪. ఓరావణా! దుఃఖించుచున్ననన్ను (వనమందు యావనముచేఁచెనున్న) పెంటియెనుఁగును మంచిమగయెనుఁగుతోఁ గూర్చునట్లు శ్రీరామునితోడఁ బాగుగఁ జేర్చుమా!

౧౯౪. లంకయందే యుండవలయుననియు, ప్రాణములను గాపాడుకొనవలయుననియుఁ దలంచు నీవు పురుషోత్తముఁడగు శ్రీరామునితో సఖ్యముచేయుటమేలు. అటు నేయవేని తుదముట్టెదవు.

౨౦౪, ౨౧౪. ఆరాముఁడు ధర్మమెఱింగినవాఁడు, ఆశ్రయించినవారిని రక్షించువాఁడు, ప్రసిద్ధుఁడు, నీకుఁ బ్రదుకవలయునను నాశకలచో నాతనితో మైత్రిచేయుము. ఆశ్రితరక్షకుఁడగు రాముని నీవును వేడికొమ్ము నీమనస్సునందలి కల్మషమునుమాని బుద్ధిమంతుఁడనై యాతనికి నన్ను సమర్పించి ధన్యుఁడవగుము.

౨౨౪. ఓరావణా! శ్రీరామునకు నన్ను సమర్పించితివేని నీకుకుభమగును. అట్లు నేయనిచో నీవు భయంకరముగఁ జింపఁబడుదువు.

౨౩౪. దేవేంద్రునిచే నీపై వేయంబడిన వజ్రాయుధము నిన్నుఁజింపలేకున్నను నుండుఁగాక. యముండును జిరకాలము నిన్ను విడచినను విడుచుఁగాక సర్వలోకములకు నధిపతియగు శ్రీరాముఁడు గోపించినచో ని నుంబోలునీచుని క్షణమేని మననియ్యఁడు.

రామస్య ధనుషశ్శబ్దం శ్రోష్యసి త్వం మహాస్వనమ్ |
శతక్రతు విసృష్టస్య నిర్హోష మశనేరివ ||

౨౪౪

ఇహ శీఘ్రం సుపర్వాణో జ్వలితాస్యా ఇహోరగాః |
ఇషవో నిపతివ్యంతి రామలక్ష్మణ లక్షణాః ||

౨౪౫

రక్షాంసి పరినిఘ్నంతః పుర్యామస్యాం సమంతతః |
అనంపాతం కరిష్యంతి పతంతః కంకవాససః ||

౨౪౬

రాక్షసేంద్ర మహానర్పాన్ స రామగరుడో మహాన్ |
ఉద్ధరిష్యతి వేగేన వైనతేయ ఇహోరగాన్ ||

౨౪౭

అపనేష్యతి మాం భర్తా త్వత్త శీఘ్రం మరిందమః |
అసురేభ్య శ్చియం దీప్తాం విష్ణుస్త్రిభి రివ క్రమైః ||

౨౪౮

జనస్థానే హతస్థానే నిహతే రక్షసాం బలే |
అశక్తేన త్వయా రక్షః కృతమేత దసాధువై ||

౨౪౯

అశ్రమంతు తయో శ్శూన్యం ప్రవిశ్య నరసింహయోః |
గోచరంగతయో ర్భ్రాత్రో రపసీతా త్వయాధమః ||

౩౦౪

సహి గంధ ముపాఘ్రూయ రామలక్ష్మణయో స్త్వయా |
శక్యం సందర్శనే స్థాతుం శునా శార్దూలయో రివ ||

౩౦౫

౨౪౫. ఓరి! నీవు దేవేంద్రునిచే విడువబడిన పిడుగువలెనే భయంకరమగు ధ్వనినిగల శ్రీరామునియొక్క వింటినారిచప్పడు విందువు సుమా!

౨౪౬, నుండి ౨౭౫ కు. సాంపులగుకణుపులుగలవియు, రామలక్ష్మణుల గుణుతులుగలవియునగు బాణములు విషాగ్ని చేమండుచున్న మోములుగల సర్పములవలె నీలంకయం దంతట శీఘ్రమున రాలంగలవు. కంకణక్షౌర్యములు గట్టబడియున్న బాణము లీపట్టణమందెల్లెడలను బడుచు రాక్షసుల రూపుమాపి పీనుగు పెంటలు చేయంగలవు. పొడ్డవాడగు నారాముడనుగరుత్మంతుడగు రాక్షసరాజులను పెనుబాములను (గరుత్మంతుడగు పాములను జిమ్మునట్లు) వేగమున నెగజిమ్మును.

౨౪౭. విష్ణుదేవుడగు మూడడుగులచేత, సంపూర్ణమగు రాక్షసరాజ్యసంపదను హరించినట్టుల, శత్రువుల నణచినవాడగు నాప్రాణేశుడగు శీఘ్రముననె నీయింటినుండి నన్నుంగొని పోయిండు.

౨౪౮. జనస్థానమను చోటు, శ్రీరామునిచేత (ఖర దూషణాదులను ప్రసీధులగు రాక్షసులంజింపి) బాడు నేయించినది కాఁగా, పదునాల్గువేల రాక్షసబలము నిర్మూలము నేయించినది కాఁగా దుర్బలుడవగునీవు రామునకు వెఱచి, యోగ్యముకాని తెఱంగున (దొంగతనముగా) నన్నుఁ దెచ్చితివి.

౩౦౪. ఓరినీచా! పురుషశ్రేష్ఠులగు రామలక్ష్మణు లాశ్రమమున లేనియపుడును, ఆయన్నదమ్ము లిరువురును గార్యాంతరమున కేగియుండఁ గను, వారికిఁ దెలియరాక నన్ను సులభముగఁ దెచ్చితివి.

౩౦౫. పులులయొక్క గంధము సోఁకినమాత్రమున నచ్చోట నిలుచుట కక్క-కెట్లసాధ్యమో యటువలెనే రామలక్ష్మణులయెదుట వారిమీఁది గాలి నీపై సోఁకినమాత్రముననె నీవు నిలువజాలవు.

తస్య తే విగ్రహే తాభ్యాం యుగగ్రహణ మస్థిరమ్ |
 వృతస్యే వేంద్రబాహుభ్యాం బాహూ రేకస్య నిగ్రహః || ౩౨౫
 క్షీప్రం తవ స నాథోమే రామ స్సామిత్రిణా సహ |
 తోయ మల్ప మివాదిత్యః ప్రాణా నాదాస్యతే శరైః || ౩౩౫
 గిరిం కుబేరస్య గతోపథాయ వా సభాంగతోవా వరుణస్య
 రాజ్ఞః | అసంశయం దాశరథే ర్న మోక్ష్యసే మహాద్రుమః కాల
 హతో శనే రివ || ౩౪౫

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకవింశస్సర్గః.

ద్వావింశస్సర్గః.

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా పరుషం రాక్షసాధిపః |
 ప్రత్యువాచ తతస్సీతాం విప్రియం ప్రియదర్శనమ్ || ౧ ||
 యథా యథా సాంత్యయితా వశ్యస్తీన్రిణాం తథాతథా |
 యథా యథా ప్రియంవక్తా పరిభూత స్తథాతథా || ౨ ||
 పన్నియచ్ఛతి మే క్రోధం త్వయి కామ స్సముత్థితః |
 ద్రవతో మార్గమాసాద్య హయానివ సుసారథిః || ౩ ||
 వామః కామో మనుష్యాణాం యస్మిన్ కిల నిబధ్యతే |
 జనే తస్మిన్ స్వసుక్రోశః స్నేహశ్చ కిల జాయతే || ౪ ||

౩౨౪ అట్టిసీకు రామలక్ష్మణులతోడి యుద్ధమున గెలుచుట వృత్తానురుం డొంటిచేతితో దేవేంద్రునితోడఁజూరి పొందినజయము వలెనే శ్రీరముగాదు.

౩౩౪ నాప్రాణేశుండగు శ్రీరాముండు లక్ష్మణసమేతుడై (సూర్యుండు కిరణములచేఁ గొద్దిపాటిపడెయందున్న నీటినింబీల్చినట్లు) నీప్రాణములను బాణములచే శీఘ్రమున నాకర్షింపఁగలఁడు.

౩౪౪ సీపు కుబేరునియొక్క పర్యతమును బొందినను, వరుణునిభయందు దాఁగినను (కాలముచేఁజెడినవృక్షము పిడుగుచేఁ గూలినట్లు) శ్రీరామునిబాణినుండి తప్పించుకొని తొలంగుట యబద్ధము.

ఇది యిరువది యొకటవసర్గ.

ఇరువది రెండవసర్గ.

౧. సీతాదేవియొక్క కఠినమైన మాటునువిని రాక్షసరాజగు వావావఱుండు సాధువుగ నగవడుచున్న యాదేవితో వినఁగూడని తెఱఁగునఁ గఠినముగా నిట్టనియెను.

౨. “మిక్కిలి యణఁగినవాడై నీలను మితిమించి ప్రాధ్వింతువాఁడు వారికి లోఁబడినవాఁ డగుచున్నాఁడు. అట్లుగానివాఁడు వారిచేత నవమానింపఁ బడుచున్నాఁడు.

౩. నీయందునాకుఁబుట్టిన మోహము(త్రోవకానిద్రక్కన రథము నీడ్చికొనిపోవుచున్న గుఱ్ఱములను నేర్పుతోడఁబట్టి కురబ్బినట్టి సారథివలె) నాకోపమును మట్టుపెట్టుచున్నది.

౪, ౫. రమ్యమైనదగు భోగోచ్ఛ శోభనమందుఁ గలుగుచున్నచో యాజనమందే జంతువులకు దయయు స్నేహమును మెండగుచున్నవి

ఏతస్మాత్కారణాన్నత్వాం ఘాతయామి వరాననే |
వధార్థా మవమానార్థాం మిథ్యా ప్రవ్రజితే రతామ్ || ౫ ||

పరుషాణీహ వాక్యాని యానియాని బ్రవీషి మామ్ |
తేషు తేషు వధోయుక్త స్తవ మైథిలి దారుణః || ౬ ||

ఏవముక్త్వాతు వై దేహీం రావణో రాక్షసాధిపః |
కోధ సంరంభ సంయుక్త స్సీతా ముత్తర మబ్రవీత్ || ౭ ||

ద్వామాసా రక్షితవ్యామే యోవధిస్తే మయాకృతః |
తత శ్చయనమారోహ మమ త్వం వరవర్ణిని || ౮ ||

ఊర్ధ్వం ద్యాభ్యాం తు మాసాభ్యాం భర్తారం మామనిచ్ఛ
తీమ్ | మమ త్వం ప్రాతరాశార్థ మారభంతే మహానసే || ౯ ||

తాం తర్జ్యమానాం సంప్రేక్ష్య రాక్షసేంద్రేణ జానకీమ్ |
దేవగంధర్వ కన్యా స్తా విషేదు ర్వికృతేక్షణః || ౧౦ ||

ఓష్ఠప్రకారైరపరా వక్త్రినేత్రైస్తథాపరాః |
సీతా మాశ్వానయామాసు స్తర్జితాం తేన రక్షసా || ౧౧ ||

తాభి రాశ్వాసీతా సీతా రావణం రాక్షసాధిపమ్ |
ఉవాచాత్మహితం వాక్యం వృత్తశౌండీర్య గర్వితమ్ || ౧౨ ||

నూనం న తే జనః కశ్చి దస్తి నిశ్చేయసే స్థితః |
నివారయతియో న త్వాం కర్తృణో స్తాద్విగర్హితాత్ || ౧౩ ||

కావుననే యసత్యమగువృత్తినిగల రామునియందు మోహముంచియున్న నిన్ను, వధకు నవమానమునకుఁ దగినదానవైనను వధింప నిష్టములేకున్న వాఁడను.

౬, ౭. ఇప్పుడు నన్నేయేవిషయమునఁ గఠినమగుమాటలచే నిండి చితివో యాయామాటల కెల్లను నిన్ను భయంకరముగ వధించుట న్యాయమైయున్నది, అని రాక్షసరాజుగు రావణుఁడు నీతతోఁబలికి కోపముయొక్క పూనికతోఁగూడినవాఁడై నీతకిట్లనియె.

౮, ౯. మేలగు శరీరకాంక్షినిగలదానా! మున్ను నాచేఁ జెప్పబడినట్లు నీకీయంబడిన సంవత్సరకాలములో నింకను రెండుమాసములు మిగిలియున్నవిగావున సంతవజకు నిన్నురక్షించెదను. అట్లుచైసీపు నాపానువుపై నెక్కవలయును. ఆరెండునెలలకుఁబిమ్మట నన్ను భర్తగానెంచనిచో మఱుసటియుదమున నేనుదిను సద్వికూటికెఁగా నానీవకులు నావంబుయింట నినుంజింపుదురు గుమా!

౧౦. అట్లు రాక్షసరాజుచే బెదరింపఁబడుచున్న జానకినిజూచి యందున్న దేవగంధర్వకన్యకలు వికారములగు చూపులుగలవారై. మిక్కిలిదుఃఖించిరి.

౧౧, ౧౨. ఆరాక్షసునిచేత బెదరింపఁబడిన నీతాదేవి గొంబముస్త్రీలు పెదవులఁ గదల్పుటచేతను మఱికొందఱు ముఖముల నేత్రముల గుఱుకులచేతను నూరడించిరి. ఆస్త్రీలచేత నట్లూరడింపఁబడినదై నీత రాక్షసాధిపుండ్రుగు రావణునిగూర్చి తనకనుకూలమగునట్టియు, పాతివ్రత్యధర్మమువలని పెంపును వెల్లడిచేయునట్టియు వాక్యమును బలికెను.

౧౩. ఓరి! నీకు శుభముగలుగునట్టి మార్గముంజూపువాఁడొకఁడును లేఁడనుట సత్యము. ఈదుర్మార్గమునుండియేనియు నిన్నుఁదొలఁగించువాఁడు లేఁడుగదా!

మాంహి ధర్మాత్మనః పత్నీం శచీమివ శచీపతేః|

త్వదన్య స్త్రీషు లోకేషు పార్థయే న్ననసాపి కః||

౧౪||

౧౫

రాక్షసాధమ రామస్య భార్యా మమిత తేజసః|

ఉక్తవా నసి యత్పాపం క్వగత స్తస్య మోక్ష్యసే||

౧౫||

యథా దృప్తశ్చ మాతంగ శృశశ్చ సహితో వనే|

తథా ద్విరదవద్రామ స్త్వం నీచశశవత్ స్మృతః||

౧౬||

స త్వ మిత్వాకు నాథం వై షీప న్నిహ నలజ్జసే|

చక్షుషో ర్విషయం తస్య నతావ దుపగచ్ఛసి||

౧౭||

ఇమే తే నయనే కూరే విరూపే కృష్ణపింగళే|

క్షితౌ నపతితే కస్తా న్తా మనార్య నిరీక్షతః||

౧౮||

తస్య ధర్మాత్మనః పత్నీం స్నుమాం దశరథస్యచ|

కథం ప్యౌపారతో మాం తే న జిహ్వ వ్యవశీర్యతే||

౧౯||

అసందేశాత్తు రామస్య తపస శ్చానుపాలనాత్|

నత్వాం కుర్తి దశగ్రీవ భస్త్ర భస్మార్హ తేజసా||

౨౦||

నాపహర్తు మహం శక్యా త్వయా రామస్య ధీమతః|

విధిస్తవ వధార్థాయ విహితో నాత్ర సంశయః||

౨౧||

౧౪. ధర్మస్వభావముగలవాడగు శ్రీరామునకు భార్యనై (ఇం దునకు శచివలెనున్న) నన్ను గ్రమముదప్పి మనస్సుచేతనేనియుఁ గోరు వాడగు నీకంటె నితరుఁడు లోకమునలేఁడు.

౧౫. రాక్షసులలో నీచుఁడా ! మితిమించిన పరాక్రమముగలవాఁ డగు శ్రీరామునియొక్క భార్యనగు ననుంగూర్చి పాపపుమాటలాడితివి. ఆ పాపమువలన నెక్కడకేగి విడిపించుకొనెదవు,

౧౬. ముడించిన యేనుఁగయుఁ గుండేలును వనమందుఁ గూడికొన్న చో నెట్లుండునో యటువలెనే శ్రీరామునకును నీకును బోలికయొప్పును. అనఁగా శ్రీరాముని మదగజమువలెను, నిన్నుఁ గుండేటివలెను చలనం దగును.

౧౭. అట్టియల్పుఁడవగునీ విఠ్ఠైకుమల సంభవుఁడగు శ్రీరామమూర్తిని జులకననేయుచు నిచ్చోట నీగ్రహలియున్నావు. అతనికన్నులకెదుట నిలువలేక పోతివికదా.

౧౮. ఓరిదుర్జనుఁడా ! నన్నుఁ జూచుచున్నట్టి నీయొక్క భయంక రమై విరూపమయిన నల్లని గోరోచనవర్ణముగలకన్నులు భూమిపై నేకా రణముచేఁ గూలకున్నవో గదా !

౧౯. ధర్మాత్ముఁడగు నాశ్రీరామునకు భార్యయు, పరాక్రమప నుఁడగు దశరథునకుఁగోడలును నగు నన్నుఁ బాపబుద్ధితో మాటలాడు చున్న నీయొక్కనాలుక యేలనశింపదో !

౨౦. ఓ పదితలవాఁడా ! శ్రీరామునియొక్కయాజ్ఞ లేమిచేస ను, నాతపస్సును వ్యయపఱుపక కాపాడికొనుటజలనను, నిన్ను భస్మ మునేయుటకుఁజూలిన నాపతిభక్తిచే భస్మము నేయకున్నదానను.

౨౧. బుద్ధిమంతుఁడగు శ్రీరాముని సంబంధముగలదాననగు నేను నీచే హరింపఁబడు దాననుగాను. నీవధకుఁ గారణముగలుగుటకై యిట్లు విధిచేఁ జేయంబడెను, ఇదిసత్యము.

శూరేణ ధనదభ్రాత్రా బలైస్స ముదితే న చ |
అపోహ్య రామం కస్తాద్ధి దారచార్యం త్వయాకృతమ్ || ౨౨ ||

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా రావణో రాక్షసాధిపః |
విపుత్య నయనే క్రూరే జానకీ మన్వ వైక్షత || ౨౩ ||

సీలజీమూత సంకాశో మహాభుజ శిరోధరః |
సింహసత్వగతి శ్శ్రీమాన్ దీప్తజి హ్వోగ్రలోచనః || ౨౪ ||

చలాగ్ర మకుటప్రాంశు శ్చిత్రమాల్యాను లేపనః |
రక్తమాల్యాం బరధర స్తప్తాంగద విభూషణః || ౨౫ ||

శ్రోణీసూత్రేణ మహతా మేచకేన నుసంవృతః |
అమృతోత్పద నద్ధేన భుజగే నేవ మందరః || ౨౬ ||

తాభ్యాం స పరిపూర్ణాభ్యాం భుజాభ్యాం రాక్షసేశ్వరః |
శుశుభే చలసంకాశ శ్శృంగాభ్యా మివ మందరః || ౨౭ ||

తరుణాదిత్య వర్ణాభ్యాం కుండలాభ్యాం విభూషితః |
రక్తపల్లవ పుష్పాభ్యా మశోకాభ్యా మివాచలః || ౨౮ ||

స కల్పవృక్ష ప్రతిమో వసంత ఇవ మూర్తిమాన్ |
శ్శశాన చైత్యప్రతిమో భూషితోపి భయంకరః || ౨౯ ||

అవేక్ష మాణో వై దేహీం కోప సంరక్తలోచనః |
ఊవాచ రావణ స్సీతాం భుజంగ ఇవ నిశ్శ్వసన్ || ౩౦ ||

౨౨. కౌర్యముగలవాడవును, కుజేరునకు సహూపరుడవును
నాల్గువిధముల నేనలనుగలవాడవును నైన నీచేత మెరునిభార్యను దొంగిల
బయను మోసపుకార్య మేలచేయబడెను.

౨౩. రాక్షసరాజును రావణుడు నీతయొక్కమాటవిని పయంక
రములైన కన్నులనుదెఱచి నీతనుగనియెను.

౨౪ నుండి ౨౭కు. నీలమేఘములవలె బ్రకాశించువాడును, దొ
డ్డివియగు భుజిములను గంతమును ధరించినవాడును సింగముయొక్క బల
మువంటి బలమును నడకయుగలవాడును, తేజోవంతుడును ముందుచున్న
చాలుకొనయుగ గన్నులుగలవాడును (౨౫) కదలుచున్న కిరీటుములకొనల
చేనున్న తమైనవాడును, నానావిధములగు పుష్పములనుగంధమును ధరించిన
వాడును, ఎఱ్ఱనిపూదండలను వస్త్రమును గలవాడును, కుండన పుబంగా
రుచే జేయబడిన భుజికిర్తులను భూషణములను గలయితడును (౨౬)
అమృతమును బుట్టించుటకై మందరపర్వతమును గవ్వమునే నీ దానికి
సర్పమును ద్రాడుగాఁ జుట్టించినట్లు ప్రకాశించుచున్న దొడ్డమొలత్రా
చిచేఁజుట్టించిన నడుముగలవాడునునగు (౨౭) రాక్షసరాజుచీర్షములై
బలముతోఁ గూడినవియగు ప్రఖ్యాతములైన భుజిబలముచే నెప్పి, శిఖర
ములచే నెప్పిన మందర పర్వతమువలెఁ బ్రకాశించెను.

౨౮ నుండి ౩౦. ఉదయ కాలమందలి సూర్యుని కాంతితోఁజూలి
న కుండలములుగలవాడును, ఎఱ్ఱనిచిగుళ్ళను బుష్పములనుగల యశోకవృ
క్షములచేతఁ బర్వతమువలె నలంకరింపఁబడినవాడును (౨౯) కల్పవృక్ష
ముతోఁ దుల్గుడును, శరీరమును ధరించిన వసంతునివలె నున్నవాడును,
బాగుగ నలంకరింపఁబడియున్నను శ్మశానమునందలి మేడతోఁ దుల్గుండై
భయంకరుడైనవాడును (౩౦)నగునారాక్షసుడు గోపముచే నెఱ్ఱనైక
కన్నులుగలవాడై సర్పమువలె రోజుచు నీతతో నిట్లనియెను.

అనయే నాభిసంపన్న మర్థహీన మనువ్రాతే |
నాశయా మృహ మద్యత్వాం సూర్య సుంధ్యా మివౌజసా |

ఇత్యుత్వా మైథిలీమ్ రాజా రావణ శ్శత్రు రావణః |
సందిదేశ తత సుర్వా రాక్షసీ గ్లోరదర్శనాః || ౩౨ |

ఏకాక్షీ మేకకర్ణాంచ కర్ణప్రావరణాం తథా |
గోకర్ణీం హస్తీకర్ణీంచ లంబకర్ణీ మకర్ణికామ్ || ౩౩ |

హస్తీపాద్యశ్వ పాద్యౌచ గోపాదీం పాదచూళికామ్ |
ఏకాక్షీ మేకపాదీంచ పృథుపాదీ మపాదికామ్ || ౩౪ |

అతిమాత్ర శిరోగ్రీవా మతిమాత్ర కుచోదరీమ్ |
అతిమాత్రాస్యనేత్రాం చ దీర్ఘజిహ్వ మజిహ్వీకామ్ || ౩౫ |

అనాసికాం సింహముఖీం గోముఖీం సూకరీ ముఖీమ్ || ౩౫౫

యథా మద్వశగా సీతా క్షీప్రం భవతి జానకీ |
తథా కురుత రాక్షస్య సుర్వాః క్షీప్రం సమేత్య చ || ౩౬౫

ప్రతిలోమాను లోమైశ్చ సామదానాది భేదనైః |
అవర్జణత వై దేహీం దండస్యోద్యమనేన చ || ౩౭౫

ఇతి ప్రతి సమాదిశ్య రాక్షసేంద్రః ఘనః పునః |
కామమస్య పరీతాత్తా జానకీం పర్యతర్జయత్ || ౩౮౫

౩౧. నీతి లేనివాడను, ధనము లేనివాడను నగు రామునాశ్రయించియున్నదానా! నిన్ను నేనిప్పుడే (సూర్యుడు సూర్యకాలమునుజంపినట్లు) సశంపదజేయుదునని జలికెను.

౩౨. అటుపిమ్మట, శత్రువులనేడ్పించువాడగు రాజువాడు శీతతోడ నిట్లుచెప్పి, భయంకరరూపములుగల రాక్షసస్త్రీలతోడ నిట్లాజ్ఞాపించెను.

౩౩ నుండి ౩౫౪ కు. ఒంటికన్నుగలదియు, నెకేచెవిగలదియు, చెవులనే కప్పగాగలదియు, ఆవుచెవులదియు, ఎనుగుచెవులదియు, ప్రేలుచున్న చెవులుగలదియు, చెవులే లేనిదియు (౩౪) ఏనుగుపాదము వంటిపాదమును గుట్టముపాదమువంటిపాదమునుగలదియు, ఆవుపాదములవంటిపాదములుగలదియు, పాదమందు వెండ్రుకలుగలదియు, ఒకే కన్నును, ఒకేపాదమును గలదియు, కెద్ద పాదములు గలదియు, పాదమేలేనిదియు, ౩౫. మితిమించినముఖమును గన్నులను బాదములను గలదియు, నిడుపగు నాలుకనుగలదియు, నాలుక లేనిదియు, ౩౫౪. ముక్కులేనిదియు సింగము గోవు పంది వీనిమోములవంటి ముఖములతో గలవారును.

౩౬౪. ఓ సమస్త రాక్షసస్త్రీలారా! మీరు జనకపుత్రునిగను నీ నీతకడకజేరి యీచిన్నది శీఘ్రమున నాకుపశురాలగునట్లు చేయుడు.

౩౭౪. విరోధ వాక్యములచేతను, అనుకూలవాక్యములచేతను, 'నా మభేద దానా ద్యుపాయములచేతను, కొట్టుటకు యత్నించియు నెట్లులేని నీతను నాకు వశపరుపుడు.

౩౮౪. రాజువాడు మీరందఱి జెప్పబడినట్లుగా వాకాజ్ఞాపించి కామక్రోధములచేతగ్రమ్మిన యాత్మగలవాడై నీతాదేవిని బలుమాటు బెదరించెను.

ఉపగమ్య తతః క్షీప్రం రాక్షసీ ధాన్యమాలినీ|
పరిష్వజ్య దశగ్రీవ మిదం వచన మబ్రవీత్ || ౩౯౫

మయాక్షీడ మహారాజ సీతయా కిం తవానయా|
వివర్ణయా కృపణయా మానుష్యా రాక్షసేశ్వర || ౪౦౫

నూన మస్యా మహారాజ న దివ్యా నోభగన త్తమామ్|
విదధా త్యమరత్రేష్ట స్తవభావం బలార్జితమ్ || ౪౧౫

అకామాం కామయానస్య శరీర ముపతప్యతే|
ఇచ్ఛంతీం కామయానస్య ప్రీతి ర్భవతి శోభనా || ౪౨౫

ఏవముక్తస్తు రాక్షస్యా సముత్క్లిప్త స్తతో బలీ|
ప్రహసన్తేఘసంకాశో రాక్షస సున్నయవర్తత || ౪౩౫

ప్రస్థిత సు దశగ్రీవః కంపయన్నివ మేదిసీమ్|
జ్వలద్భాసగ్ధో వర్ణాభం ప్రవివేశ నివేశనమ్ || ౪౪౫

దేవగంధర్వ కన్యాశ్చ నాగకన్యాశ్చ సర్వతః|
పరివార్య దశగ్రీవం వివిశు స్తద్గృహోత్తమమ్ || ౪౫౫

స మైథిలీం ధర్మపరా మవస్థితాం ప్రవేశమానాం పరిభ
ర్త్యైరావణః | విహాయసీతాం మదనేన మోహిత స్సమేవ
వేశ్య ప్రవివేశ భాస్వరమ్ || ౪౬౫

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ద్వావింశస్సర్గః.

౩౯౪నుండి౪౨౪కు. అటుపిమ్మట ధాన్యమాలినియను రాక్షసశ్రీ
వేగమున నాతని కడకువచ్చి వానిని గౌరవించుకొని ౪౦౪. “ఓరాజేం
ద్రా నాతోడ రమింపుము, ఓ రాక్షసేశ్వరా? కాంతిహీనయైనదియు ది
క్కుమాలినదియు మనుష్యురాలును నగు నీయిల్లాలిచే నీ కేమి లాభము
గలుగును. ౪౦౪. మహారాజ! బ్రహ్మదేవుఁడు సీఘ్రజములచేత నాడిం
చుబడిన యుత్తమ భోగములలో నెద్దియు నీసీతకు సత్యముగఁ బొందిం
పడయ్యెను. ౪౨౪. భోగమందిష్టములేనిదానితోఁ భోగింపవలయునని
యేగునట్టివాని శరీరము మండిపోవుచున్నది. భోగమం దిష్టముగలదానికి
దా కండులకై యేగెడువానిమేను మిక్కిలి సంతోషముచేఁ బొందుచున్నది,
అని చెప్పెను.

౪౩౪. ఇట్లుధాన్యమాలినిచేఁ జెప్పఁబడినవాఁడును, అవ్వలికిఁబో
లఁగింపఁ బడినవాఁడునునై బలవంతుఁడును మేఘముతోఁడుల్యమైన నల్లని
యాకారముగలవాఁడును నగురావణుఁడు నవ్వుచు మరలెను.

౪౪౪. ఆరావణుఁడు భూమి వడంకునట్లుగమరలి ప్రయాణమై
వెలుగుచున్న సూర్యునికాంతివంటి కాంతినిగల తనయింటిని బ్రవేశిం
చెను.

౪౫౪. దేవగంధర్వ కన్యకలును నాగకన్యకలును రావణుని నలు
ప్రక్కలఁ జుట్టుకొని, ఆదివ్యమందిరమునఁ బ్రవేశించిరి.

౪౬౪. ఆరావణుఁడు ధర్మమం దాసక్తురాలయి యున్నదియుమి
క్కిలి వడంకుచున్నదియు నగుజానకిని బాగుగ బెదరించిబిడిచి, మన్నన
నిచ్చేతఁ బ్రేరేపింపఁబడినవాఁడై ప్రకాశించుచున్నదియగు తనమందిరము
నే ప్రవేశించెను.

ఇది యిరువది రెండవసర్గ.

త్రయోవింశస్సర్గః.

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం రాజా రావణ శృత్రురావణః |

నందిశ్య చ తతస్సర్వా రాక్షసీ ర్నిర్జగమ హః ||

౧॥

నిహ్రింతే రాక్షసేంద్రేతు పునరంతఃపురం గతే |

రాక్షసో భీమరూపా స్తా స్సీతాం సమభి దుద్రువుః ||

౨॥

తతస్సీతా ముపాగమ్య రాక్షస్యః శ్రోధమూర్చ్ఛితాః |

ఋరం పరుషయావాచా వై దేహీ మిద మబ్రువన్ ||

౩॥

పౌల స్త్యస్య వరిష్ఠస్య రావణస్య మహాత్మనః |

దశగ్రీవస్య భార్యాత్వం సీతే న బహుమన్యసే ||

౪॥

తత స్త్యేకజటానామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ |

ఆమంత్ర్య శ్రోధతామ్రాక్షీ సీతాం కరతలోదరీమ్ ||

౫॥

ప్రజాపతీనాం వణ్ణాంతు చతుర్థోయః ప్రజాపతిః |

మానసో బ్రహ్మణః పుత్రః పుల స్త్య ఇతి విశ్రుతః ||

౬॥

పుల స్త్యన్యతు తేజస్వీ మహర్షి ర్నానసస్సుతః |

నాహ్ను స విశ్రవానామ ప్రజాపతి సమప్రభః ||

౭॥

తస్యపుత్రో విశాలాక్షీ రావణ శృత్రురావణః |

తస్య త్వం రాక్షసేంద్రస్య భార్యా భవతు మర్హసి ||

౮॥

మయోక్తం చారుసర్వాంగి వాక్యం కిం నానుమన్యసే ||

౯॥

ఇరువదిమూడవ సర్గ.

౧. శత్రువుల నేడ్పించువాడగు రాక్షసరాజును సగురావణుడు నీతతో నిట్లుపలికి యందున్న రాక్షసస్త్రీలకాజ్ఞాపించి వెడలెను.

౨. రావణుం డట్లువెడలి మరల సంతఃపురమును జేరినతోడనే భయంకరరూపములుగల రాక్షసస్త్రీలు నీతనుజేరవచ్చిరి.

౩. అట్లు చేరవచ్చినవారై కోపముచే నెడలెఱుంగున్న రాక్షసస్త్రీలు మిక్కిలికఠినమైనవాక్కులచే నీతాదేవితో నిట్లనిరి.

౪. ఓనీతా! పులస్త్యబ్రహ్మపుత్రుడగు రాక్షసులలో నుత్తముడగు దొడ్డవాడగునగు రావణునకు భార్యవగుటను నీవు మిక్కిలియూరింపకున్నావు.

౫. అటుపైఁ గోపముచే నెఱ్ఱనయిన కన్నులను గలదియగుచు నేకజటయనురాక్షసి యరచేతివలెఁ బల్చనికడుపునుగలదియగు నీతాదేవిని విలిచి యిట్లనియెను.

౬. ఆఱుగురు బ్రహ్మలలోను నాల్గవవాడగునాతండును బ్రహ్మయొక్క మనస్సువలనఁబుట్టినకొమరుడగును, పులస్త్యుడనుపేరునఁ బ్రభాతుడగును.

౭. ఆపులస్త్యునకుఁ గొడుకు ఋషిశ్రేష్ఠుడగు గాంతిసంపదగలవాడగును, విశ్రవసుడగు పేరుగలవాడగునై బ్రహ్మతోఁదుబ్బుండై తేజస్సుచే నెప్పవచుండెను.

౮, ౯. శత్రువుల నేడ్పించువాడగు రావణుం డావిశ్రవసుని కొడుకు సుమా! అందమగు కన్నులనుగలదానా! అట్టిరాక్షసరాజునకు భార్యవగుటకు నీవు దగియున్నావు. సర్వాంగములయందు సందముగల యోధామా! నామాటలను నమ్ముము! రావణాసురునకు భార్యవగుము.

తతో హరిజటానామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ |
వివర్త్యనయనే కోపా న్నారజార నదృశేక్షణా || ౯౫

యేన దేవా స్త్రుయస్త్రింశ ద్వేవరాజశ్చ నిర్జితాః |
తస్య త్వం రాక్షసేంద్రస్య భార్యా భవతు మర్హసి || ౧౦౫

తతస్తు ప్రథుసా నామ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా ||
భర్త్యయంతీ తదాఘోర మిదంవచన మబ్రవీత్ || ౧౧౫

వీర్యోత్తిక్తస్య తూరస్య సంగ్రామే వ్యనివర్తినః |
బలినో వీర్యయుక్తస్య భార్యాత్వం కిం నలప్స్యసే || ౧౨౫

ప్రియాం బహుమతాం భార్యాం త్యక్త్వా రాజా మహాబలః |
సర్వాసాం చ మహాభాగాం త్వా ముపైష్యతి రావణః || ౧౩౫

సమృద్ధం స్త్రీసహస్రేణ నానారత్నోప శోభితమ్ |
లింతఃపురం సముత్పృజ్య త్వా ముపైష్యతి రావణః || ౧౪౫

లిన్యాతు వికటానామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ || ౧౫౫

అశక్య ద్వేవతాయుద్ధే నాగగంధర్వ దానవాః |
నిర్జితా స్సమరే యేన స తే పార్శ్వ ముపాగతాః || ౧౬౫

తస్య సర్వసమృద్ధస్య రావణస్య మహాత్మనః |
కిమద్య రాక్షసేంద్రస్య భార్యా త్వం నేచ్ఛ సేధమే || ౧౭౫

౯౪. అటుపైఁ బిల్లికన్నులవంటి కన్నులుగలదియగు హరిబట యనురాక్షసి కోపముచేఁ గన్నులుదెఱచి యిట్లుపలికెను.

౧౦౪. ఎవ్వనిచే ముప్పదిమూఁడుకోట్ల దేవతలును వేవేంద్రుఁ డును జయింపఁబడిరో యట్టిరాక్షసరాజునకు భార్యవగుటకు నీవుచగ యున్నావు.

౧౧౪. పిమ్మట ప్రభుసయను పేరుగలరాక్షసి కోపముచే నె డలు మఱచినదై బెదరించుచు భయంకరమగు నీమాటను బలికెను.

౧౨౪. పరాక్రమవంతుఁడును యుద్ధమందు వెనుకడుగు కెట్ట నివాఁడును బలవంతుఁడును బూనికకలవాఁడును సగురావణునకు భార్య వగుటను నీవేలకోరవు.

౧౩౪ నుండి ౧౪౪ కు. బలవంతుఁడును రాక్షసరాజును సగురావ ణుఁడు సమస్తరాక్షస స్త్రీలలోను మిక్కిలియదృష్టవంతురాలును నిష్టురా లును బట్టపుదేవియునగు మందోదరిని విడిచి నిన్నుఁబొందును. అతండు సౌందర్యవతులగు వేయిమంది స్త్రీలచే నెప్పినదియు, సమస్తరత్నములచే తను రమ్యమైనదియు నయిన యంతఃపురమునువదలి నీవేదిక్కుగ నుండఁ గలవాఁడు గుమా.

౧౫ నుండి ౧౭కు. విక్రతులను పేరుగల మఱియొక రాక్షసిఁబిరా వణునిచే దేవతలు యుద్ధమందుఁ బలుమాఱు గెలువంబడిరో నాగ గుఱధ ర్వులు జయింపఁబడిరో యట్టిరావణుఁడు నీవ్రక్కన చేరినవాఁడు. సర్వసంపదలను గలవాఁడును దొడ్డవాఁడును రాక్షసరాజును సగురా వణునకు భార్యవగుట కిప్పుడేల యిచ్చయింపకున్నావే నీచురాలా! అని యెను.

తతస్తు దుర్ముఖీనామ రాక్షసీ వాక్య మబ్రవీత్ |
 యస్య సూర్యో నతపతి భీతో యస్య చ మారుతః || ౧౫ ||
 నవాతి స్తా యతాపాంగే కిం త్వం తస్య నతిష్ఠసి |
 పుష్పవృష్టిం చ తరవో ముముచు ర్యస్య వై భయాత్ || ౧౬ ||
 తైలాశ్చ సుభూషానీయం జలదాశ్చ యదేచ్ఛతి |
 తస్య నైర్మత రాజస్య రాజరాజస్య భామిని || ౧౭ ||
 కిం త్వం నకురుషే బుద్ధిం భార్యార్థే రావణస్య హి |
 సాధు తే తత్త్వతో దేవి కథితం సాధు భామిని || ౧౮ ||
 గృహాణ సుస్తితేవాక్య మన్యథా నభవిష్యసి || ౧౯ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-త్రయోవింశ స్సర్గః.

చతుర్వింశ స్సర్గః.

తతస్సీతా ముపాగమ్య రాక్షస్యో వికృతాననాః |
 పరుషం పరుషా నార్య ఊచుస్తాం వాక్య మప్రియమ్ || ౧ ||
 కిం త్వ మంతః పురే సీతే సర్వభూత మనోహరే |
 మహర్హ శయనోపేతే న వాస మనుమస్యసే || ౨ ||
 మానుషీ మానుషన్యైవ భార్యత్వం బహుమన్యసే |
 ప్రత్యాహర మనోరామా న్నత్వం జాతు భవిష్యసి || ౩ ||
 త్రైలోక్య వసుభోక్తారం రావణం రాక్షసేశ్వరమ్ |
 భర్తార ముపసంగమ్య విహరస్వ యథాసుఖమ్ || ౪ ||

శ్రీసుందరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స - ౨౪. ౨౦౫

౧౮ నుండి ౨౧౪. అటుపై దుర్ముఖియను పేరుగల రాక్షసి, ఎవని
ః సూర్యుండు వేడిమిచూపడో వాయుదేవుండు భయపడువాడై విశర
నేరడో, నిడువగు క్రింగన్నులుగలదానా! నీచెవ్వ నికి లోబడక యు
న్నావో, ఎవనికి భయపడినవై కల్పవృక్షములు పువ్వులవాస కురిసెనో,
సాంపగు కనుబొమలుగలదానా! కొండలును మేఘములును నెవనికిఁ గో
రినప్పు డుదకమిచ్చుచున్నవో యట్టిరాక్షసరాజుగు రావణునకు భార్యవగు
సంకల్పము నేలధరింపవు. నీకనుకూలమగుమాటను గవటములేక చెప్పితిని.
ఓ చిటునగవుగలదానా! నామాటను గ్రహింపుము. కాదేనిబ్రదుకవు, అని
పలికెను.

‘ఇది యిరువది మూడవసర్గ.

ఇరువది నాల్గవసర్గ.

౧. అటుపై వికారములగు ముఖములనుగల కతిను రాండ్రగు రా
క్షసస్త్రీలు నీతను జేరవచ్చి విరోధమై, వినఁగూడకయున్న మాటలతోఁ
ట్టనిరి.

౨. ఓనీతా! సర్వభూతములకును మనోహరమైనదియు, శ్రేష్ఠ
మగు పానుపుతోఁ గూడినదియు నయిన రావణాసురుని యంతఃపురము
నందు వసించుటకు నీవేలసక్తుఁడవవు.

౩. మనుష్యస్త్రీ మనుష్యునకే భార్యకావలయునని మిక్కిలి తలఁ
చునట్లున్నావు. శ్రీరామునివైనుండు నీమనస్సును మరలింపుము. ఇంక నట్ల
గుట యబద్ధము.

౪. మూఁడు లోకములయందునుగలుగు సంపదనంతయు ననుభ
వించువాఁడును రాక్షసరాజునునగురావణుని భర్తగాఁబొంది సౌఖ్యము
గఁ గ్రీడింపుము.

మానుషీ మానుషం తం తు రామమిచ్ఛసి శోభనే!
 రాజ్యాద్యైష్ట మసిద్ధార్థం విక్లబం త్వ మనిందితే॥ ౫॥
 రాక్షసీనాం వచశ్శ్రుత్వా సీతా పద్మనిభేక్షణా!
 నేత్రాభ్యా మశ్రుపూర్ణాభ్యా మిదం వచన మబ్రవీత్॥ ౬॥
 యదిదం లోకవిద్విష్ట ముదాహరణ సంకతాః!
 నై త స్మనసి వాక్యంమే కిల్బిషం ప్రళభాతి వః॥ ౭॥
 నచమానుషీ రాక్షసస్య భార్యా భవేతు మర్హతి!
 కామం ఖాదత మాం సర్వా సకరిష్యామి వోవచః॥ ౮॥
 దీనో వా రాజ్యహీనోవా యో మేభర్తా స మేగురుః!
 తం నిత్య మనురక్తాస్తి యథాసూర్యం నువర్చలా॥ ౯॥
 యథాశచీ మహాభాగా శక్రం సముపత్తిష్ఠతి!
 అసుంధతీ వసిష్ఠం చ రోహిణీ శశినం యథా॥ ౧౦॥
 లోవాముద్రా యథాగస్త్యం సుకన్యా చ్యవనంయథా!
 సావిత్రీ సత్యవంతం చ కపిలం శ్రీమతీ యథా॥ ౧౧॥
 సాదాసం మదయంతీవ కేళిసీ సగరం యథా!
 నైషధం దమయంతీవ భైమీ పతి మనువ్రతా॥ ౧౨॥
 తథాహ మిత్వాకువరం రామం పతి మనువ్రతా॥ ౧౩॥
 సీతాయా వచనం శ్రుత్వా రాక్షస్యః క్రోధమూర్ఛితాః!
 భర్త్యయంతి స్త పరుషై ర్వాకై ర్వా రావణచోదితాః॥ ౧౪॥

గి. అందమగు రూపమునుగలదానా! మంచి నడవడిగలదానా! రాజ్యమునుండి తొలగినవాడగును ధనము లేనివాడగును భయముచే గృహిం చినవాడగును మనుష్యమాత్రుడగును రాముని నీవుకోరుచున్నావు.

ఁ. తామర కేకులవంటి కన్నులుగల నీతాదేవి రాక్షసస్త్రీల మాట బనువిని, శోకమువలనఁబుట్టి రాబుచున్న నీశ్వతోఁగూడిన కన్నులుగలదై యుట్లనియెను.

౭. ఓసీ! మీరందఱునుజేరి లోకవిరోధముగఁ జెప్పచున్న యాచి షయము మిక్కిలి పాపమును గలిగించునదిగా నాకుఁదోచుచున్నది.

౮. మనుష్యస్త్రీ రాక్షసునకు భార్యయగుట తగదుగావున మీరం దఱును నన్నుంజంపి తినుఁడు. నేను మీమాట వినను.

౯. దరిద్రుడైనను, రాజ్యములేనివాడైనను నాకెవండుమగఁడో వాఁడే నాకుయోగ్యుఁడు. అట్టివానిని (సూర్యుని సువర్చలాదేవి యెడఁబా యనట్లుగా) విడువక యాశ్రయించుదానను.

౧౦, నుండి ౧౨౪. పూజ్యురాలగు శచీదేవి దేవేంద్రు నెట్లు పొందు చున్నదో యరుంధతి వనీషు నెట్లు పాయకున్నదో, లోపాముద్ర యగస్త్యుని, సుకన్య వ్యవసుని, సావిత్రిసత్యవంతుని, శ్రీమతికపిలుని, సాదాసుని మన యంతియు, సగరునిఁగేశనియు, నలుని దమయంతియు నెట్లు పాయక యుండిరో యటువలె నేనియ్యెనుకులప్రభుండగు శ్రీరామమూర్తికి నేవకు రాలను గావున నెడఁబాచును.

౧౩౪. నీతయొక్కమాటనువిని రాక్షసస్త్రీలు కోపముచే మేనును జూచి, రావణాసురునిచేఁ బ్రేరేపింపఁబడినవారై కఠినమగుమాటలచే బెడ రించిరి.

అవలీన సునిర్వాణ్యో హనుమా న్నింశుపాద్రుమే |
సీతాం సంతర్జయంతీ స్తా రాక్షసీ రశ్వణోత్క-పిః || ౧౪౫

తా మభిక్రమ్య సంక్రుద్ధా వేపమానాం సమంతతః |
భృశం సంతిలిహు దీప్తా న్ప్రీలంబా ద్దశనచ్ఛదాః || ౧౪౬

ఊచుశ్చ పరమక్రుద్ధాః ప్రగృహ్యశు పరశ్వధాః |
నేయమర్హతి భర్తారం రావణం రాక్షసాధిపమ్ || ౧౪౭

సంభర్త్యమానా భీమాభీ రాక్షసీభి ర్వరాసనా |
సా బాహ్ను ముపమార్జంతీ శింశుపాం తా ముపాగమత్ || ౧౪౮

తతస్తాం శింశుపాం సీతా రాక్షసీభి స్సూచావృతా |
అభిగమ్య విశాలాక్షీ తస్థా శోకపరిప్లుతా || ౧౪౯

తాం కృశాం దీనవదనాం మలినాంబర ధారిణీమ్ |
భర్త్యుయాం చక్రిరే సీతాం రాక్షస్య స్తాం సమంతతః || ౧౫౦

తతస్తాం వినతానామ రాక్షసీ భీమదర్శనా |
అబ్రవీ తు-పితాకారా కరాళా నిర్ణతోదరీ || ౧౫౧

సీతే పర్యాప్త మేతావ ద్భర్తుస్నేహో తిదర్శితః |
సర్వత్రాతికృతంభద్రే వ్యసనా యోపకల్పతే || ౧౫౨

౧౮౪. మాటలసందడిలేక యశోకవృక్షముయొక్క కొమ్మలయందు దాచియున్న యాహనుమంతుడు నీతాదేవిని నానావిధముల బెడరించుచున్న రాక్షసస్త్రీల భవ్వినివినియెను.

౧౮౫, ౧౮౬. మిక్కిలిగాఁగోపించినవారై రాక్షసస్త్రీలు గడగడ వడచుచున్నదియు నీతనుజుట్టుకొని మండుచున్నవియు వ్రేలుచున్నవియు నగుపెదవులను శీఘ్రమున విఱచిరి. గండ్రగొడ్డళ్ళను జేతులంగొని మిక్కిలి కోపముతోడ నీనీత రాక్షసరాజును రావణుని భర్తగాఁ బొందునంతటి భాగ్యముగలది కాదనిరి.

౧౮౭. అందఱును మోమునుగలదియును నానీత భీతినిగలిగించునట్టి యారాక్షసస్త్రీలచే బెడరింపబడినదై కన్నీరుగార్చుచు నాచెట్టు మొదటనుండెను.

౧౮౮. పిమ్మట, విశాలముగ కన్నులుగల యానీతాదేవి రాక్షసస్త్రీలచే జుట్టబడినదై యశోకవృక్షముకిందనే శోకముచే బాగులుచుండెను.

౧౮౯. ఆరాక్షసస్త్రీలు చిక్కియున్నదియుఁ బెడవడినమోముగలదియు మానీనవస్త్రమును ధరించినదియు నగునీతను నలుకొలనిలిచి మిక్కిలిబెడరించిరి.

౨౦౪. పిమ్మట, భయంకరముగు రూపమునుగలదియుఁ గోపించినదియు వంగియున్న కడుపునుగలదియు నగు విన్నతయనువేరుగల రాక్షసి నీతతో నిట్లనియె.

౨౦౫. ఓ నీతా! నీచేత నింతవఱకును జూపబడిన భర్తృన్నే హము (మగనియందలిచేమ) చాలును. అధికముగాఁ జేయబడినదెద్దియు మఃఖమునుగలిగించును సుందరి.

పరితుష్టాస్తి భద్రం తే మానుషస్తే కృతోవిధిః
 మమాపి తు వచః పథ్యం బ్రువంత్యాః కురు మైథిలి॥ ౨౨౪
 రావణంభజ భర్తారం భర్తారం సర్వరక్షసామ్।
 విక్రాంతం రూపవంతించ సురేశ మివ వాసవమ్॥ ౨౩౪
 దక్షిణం త్యాగశీలంచ సర్వస్య ప్రియదర్శనమ్।
 మానుషం కృపణం రామం త్యక్త్వా రావణమాశ్రయ॥ ౨౪౪
 దివ్యాంగరాగా వై దేహి దివ్యాభరణ భూషితా।
 అద్యప్రభృతి సర్వేషాం లోకానా మీశ్వరీ భవ॥ ౨౫౪
 అగ్నేస్సాన్వహా యథాదేవీ శచీవేంద్రస్య శోభనే।
 కిం తే రామేణ వై దేహి కృపణేన గతాయుమా॥ ౨౬౪
 ఏతదుక్తం చ మే వాక్యం యదిత్వం నకరిష్యసి।
 అస్తిన్దుహారై సర్వాస్త్యాం భక్షయిష్యామహేవయమ్॥ ౨౭౪
 అన్యాతు వికటానామ లంబమాన పయోధరా।
 అబ్రవీ తు-పితా సీతా ముష్టి ముద్యమ్య గర్జతీ॥ ౨౮౪
 బహూ న్యప్రియరూపాణి వచనాని సుదుర్జతే।
 అనుక్రోశాన్త్రుదుత్వాచ్చ సోధాని తవ మైథిలి॥ ౨౯
 నచ నః కురుషే వాక్యం హితం కాల పురస్కరమ్॥ ౩౦
 ఆసీతాసి సముద్రస్య పార మన్తై ర్దురానదమ్।
 రావణాంతఃపురం ఘోరం ప్రవిష్టాచాసి మైథిలి॥ ౩౧
 ధావణస్య గృహేరుద్ధా మస్కాభిస్తు సురక్షితామ్।
 న త్వం శక్తః పరిత్రాతు మాపి సాక్షాత్పురందరః॥ ౩౨

౨౨౪ నుండి ౨౭౪ కు. మనుష్యసంబంధముగా నీచేఁ జేయఁబడిన విధి నీకు శుభమైనది. ఇంతవఱకు నీవుచేసినదానికై నేనును సంతసించెదను. నీమేలునకై చెప్పచున్న నామాటలనువినుమా! సర్వరాక్షసులకును బ్రభుండగు వానిని, పరాక్రమ సౌందర్యములచే నెప్పినవానిని, సమర్థుని, దాతను, అందఱు కనుకూలుఁడైనవానిని, దేవతల కధిపతియగు నిండుని పత్రే నున్నవానిని మగనిగా సంగీకరింపుమా! ఓజానకి! శ్రేష్ఠుడును చందనముమొదలగు పూతలను, అందమై వెలగల భూషణములను ధరించిన దానవులై మనుష్యుఁడును, అల్పుఁడునునగు రామునివలన రావణాసురుఁడ నాశ్రయింపుము. ఓ భామా! అగ్నికి స్వాహాదేవతలైన దేవేంద్రునకు శశివలెను రావణునికిల్లాలివై నేఁడు మొదలు లోకములకెల్లఁ బ్రభు రాలివి కమ్ము? దీనుఁడును, ఆయుష్యము పోయినవాఁడును నగు రామునివలన సీతేమిప్రయోజనము. నాచేఁ జెప్పఁబడినట్లు చేయవేని నిన్నీక్షణమున మేమందఱమును భయింతుమునుమా?

౨౨౪. వ్రేలుచున్న స్తనములుగలదియగు వికటయనుపేరుగల మఱి యొకరాక్షసి కోపించినదై అంకెలువేయుచు చిడికిలినైత్తి నీతతో నిట్లు నియెను.

౨౯, ౩౦. దుష్టముగు బుద్ధిగలదానా! జానకీ! ఓర్వఁగూడనివియగు పెక్కుమాటలను నీవలన వింటిమి. అవియన్నియు నీయందలిదయచేతను మెత్తదనముచేతను సహించితిమి. కాలమునకుఁ దగినదియు నీకనుకూలమైనదియుఁగా మేమాడినమాటల సంగీకరింపవైతివి.

౩౧, ౩౨. ఇతరులకుఁ జేరరానిదగు సముద్రపునీవలిగట్టునకుఁ దేఁబడితివి, భయంకరముగు రావణునియింట నడ్దగొప్పఁబడియున్నదానవు, మాచే రక్షింపఁబడుచున్నదానవు నగునిన్నుఁ గాపాడుటకు దేవేంద్రుఁడేనియు సమర్థుఁడుగాఁడు.

కురుష్వ హితవాదిన్యా వచనం మమ మైథిలి।
అల మశ్రు ప్రపాతేన త్యజశోక మనగ్ధకమ్॥ ౩౩॥

భజ ప్రీతిం ప్రహర్షం చ త్యజై తాం నిత్యదైన్యతామ్।
నీతే రాక్షసరాజేన సహక్రీడ యథాసుఖమ్॥ ౩౪॥

జానాసి హి యథాభీరు స్త్రీణాం యథావస మధువమ్।
యావన్న తే వ్యతిక్రామే త్తావత్సుఖ మవాఘ్నహి॥ ౩౫॥

ఉద్యానాని చ రమ్యాణి పర్వతో పవనాని చ।
సహరాక్షసరాజేన చరత్వం మదిరేక్షణే॥ ౩౬॥

స్త్రీసహస్రాణి తే సప్త వశేష్ఠాన్యంతి సుందరి।
రావణంభజ భర్తారం భర్తారం సర్వరక్షసామ్॥ ౩౭॥

ఉత్పాట్యవా తే హృదయం భక్షయిష్యామి మైథిలి।
యదిమే వ్యాహృతం వాక్యం న యథావ త్కరిష్యసి॥ ౩౮॥

తత శ్చంఘోదరీనామ రాక్షసీ క్రోధమూర్ఛితా।
భ్రామయంతీ మహచ్ఛూల మిదం వచనమబ్రవీత్॥ ౩౯॥

ఇమాం హరిణలోలాక్షీం త్రాసోత్కంపి పయోధరామ్।
రావణేన హృతాం దృష్ట్వా దౌహృదో మే మహానభూత్॥ ౪౦॥

యకృత్ స్త్రీహ మఘోర్ఘ్రిడం హృదయం చ సబంధనమ్।
అంత్రాణ్యపి తథాశ్చీర్ణం ఖాదేయ మితి మేమతి॥ ౪౧॥

౩౩. ఓనీతా ! హితమును జెప్పచున్న నామాటను వినుము, కన్నీళ్లు రాల్చుట చాలును, చేతును గలిగించునదియగు నేడ్పు నుడుగుము.

౩౪. ఓనీతా ! సంతోషమును బొందుము, ఎడఁదెగని దీనభావమును మానుము ! ఈరాక్షసరాజుతోడ సర్వసుఖములంజేలుము.

౩౫. ఓభయపడుదానా ! స్త్రీలయొక్కవయస్సు చంచలమైనదియని తెలియుచున్నావుగదా ! నీవయస్సుదాఁటునంతలో సమస్తసౌఖ్యములను బొందుము.

౩౬. రక్షరేఖలతోఁగూడిన కన్నులదానా నీవు సుందరములయిన యుద్ధానవనములును, క్రీడించు నెలవులయందలి కొండలును దోళ్లును రాక్షస రాజుతోఁగూడి సంచరింపుము.

౩౭. ఓయందకత్తియ ! ఏడువేలస్త్రీలు నీకు లోఁబడియుండురు. సమస్తరాక్షసులకును ప్రభుండగు రావణాసురుని భర్తగాఁగొనుము.

౩౮. ఓనీతా ! నేనుజెప్పినట్లు నీవుచేయనియెడల నీగుండెను ముక్కలుముక్కలునైనీ మేకుందఱముఁ దినెదము.

౩౯. పిమ్మట చుండ్రోద్ధరియను రాక్షసస్త్రీయొక్కతె కోపముచే నెడలెఱుంగనిదై బొడ్డదియగు శూలమునునాయుధమును ద్రిప్పచు నిట్లు వలికెను.

౪౦. లేడిచూపుటవలె సందకుగు చూపులుగలదియు భయముచే గదలచున్న ప్రసములనుగలదియు, రావణాసురునిచే హరింపఁబడినదియనగు నీతనుగాంచి నాకుమిక్కిలి యిచ్చగలిగెను.

౪౧. యక్కత్ స్త్రీహములను మాంసభుండుములను, తలక్రిందుగ ప్రేలుచున్న హృదయకములమును, దానితోఁజేరిన సరములను ప్రేగులను దలను దినవలయునని యుద్దేశించియున్నాను, అనియెను.

తతస్తు ప్రథుసానామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ |
కంఠమన్యో నృశంసాయాః వీడయామ కిమాన్యతే || ౪౨ ||

నివేద్య తాం తతో రాక్షే మానుషీ సా మృతేతి హ |
నాత్ర కశ్చన సందేహః ఖాదతేతి స వక్ష్యతి || ౪౩ ||

తత స్త్వజాముఖీ నామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ |
విశసేమాం తతస్పర్వా స్సమా న్కురుత పీలుకాన్ || ౪౪ ||

విభజామ తతస్పర్వా వివాదో మే న రోచతే |
పేయ మానీయతాం క్షిప్రం లేప్యో ముచ్చావచం బహు || ౪౫ ||

తత శ్శూర్పణఖానామ రాక్షసీ వాక్యమబ్రవీత్ |
అజాముఖ్యో యదుక్తం హి తదేవ మమరోచతే || ౪౬ ||

సురా చానీయతాం క్షిప్రం సర్వశోక వినాశినీ |
మానుషం మాంస మాస్వాద్య నృత్యామోఘ నికుంభిలామ్ ||

వీవం సంభర్త్యమానాసా సీతా సురసుతోపమా |
రాక్షసీభి స్సుఖేరాభి ధైర్య ముత్సృజ్య రోదితి || ౪౭ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చతుర్వింశస్తకం.

పంచవింశస్తకం.

తథా తాసాం వదంతీనాం పరుషం దారుణం బహు |
రాక్షసీనా మసౌమ్యానాం రురోద జనకాత్తజా || ౪౮ ||

౪౨, ౪౩. అటుపిమ్మట ప్రభుసయను పేరుగల రాక్షసియిట్లునియె-
 ఁనీతయొక్క గొంతును నులుముదము, ఊరకయండనేల ! మనుష్యు
 డ్లీ చంపబడెనని రాజునకుంజెప్పవము, అశవమును మీరే తెనుండని
 యాతండు నెప్పను, అందులకేపాటియు సందేహము లేదు.

౪౪, ౪౫. అటుపిమ్మట, అజౌముఖియను పేరుగల రాక్షసి మీరె
 ఁనీమనుష్యుడీనిజంపి యామాంసఖండములు సమములుగాఁ బ్రోగులు
 వేయఁడు, అటుపై నందఱుము పంచుకొందము, కలహించుట నాకిష్టము లే
 దు. సారాయిమొదలగు త్రాగఁదగినవియు, నానావిధములగు వచ్చడులును
 మెండుగ శీఘ్రమునఁదెండు.

౪౬, ౪౭. అవల శూర్యఖియను రాక్షసి, అజౌముఖి యేమిచెప్పె
 ఁనా యద్దియే నాకుసమ్మతము, శోకములనెల్ల మఱపించునట్టిదగు కల్లును
 గూడఁదెండు ! ఈమనుష్యుడీమాంసముందిని నికుంభిలయను దేవతంగూర్చి
 నాట్యములు నేయదము.

౪౮. దేవకన్యకంబోలునదియగు నీత మీదఁజెప్పఁబడినట్లు ఘో
 రరూపిణులగు రాక్షసస్త్రీలచే బెదరింపఁబడినదై ధైర్యమునువిడిచి యేడు
 వసాగెను.

ఇది యిరువది నాల్గవసర్గ.

ఇరువది యైదవసర్గ.

౧. నిర్దయురాండ్రగు నారాక్షసస్త్రీలు మిక్కిలి భయంకరముగు
 కఠినవాక్యములను బలుకఁగా జానకిదుఃఖించుచుండెను.

ఏవముక్తాతు వై దేహీ రాక్షసీభి ర్త్సనస్వినీ|

ఉవాచ పరమత్రస్తా బాష్పగద్గదయా గిరా||

౨||

న మానుషీ రాక్షసస్య భార్యా భవితు మర్హతి|

కామం ఖాదత మాం సర్వా సకరిష్యామి వోవచః||

౩||

సారాక్షసీ మధ్యగతా సీతా సురసుతోపమా|

సశర్మ లేభే దుఃఖార్తా రావణేన చ తర్జితా|

౪||

వేపతే స్తాధికం సీతా విశంతీ వాంగ మాత్మనః|

వనే యూధపరిభ్రష్టా మృగీ కోక్తైరివార్దితా||

౫||

సాత్వశోకస్య విపులాం శాఖామాలంబ్య పుష్పితామ్|

చింతయామాస శోకేన భర్తారం భగ్నమానసా||

౬||

సా స్నాపయంతీం విపులాన్తనౌ నేత్ర జలననైః|

చింతయంతీ సశోకస్య తదాంత మధిగచ్ఛతి||

౭||

సావేపమానా పతితా ప్రవాతే కదళీ యథా|

రాక్షసీనాం భయత్రస్తా వివర్ణ వదనాభవత్||

౮||

తస్యాస్సా దీర్ఘవిపులా వేపంత్యా స్సీతయా తదా|

దదృశే కంఠినీ వేణీ వ్యాభీష పరిసర్పతీ||

౯||

౨. అట్లు కఠినముగాఁ బలుకఁబడినదై రాక్షసస్త్రీలచే మిక్కిలి భయపెట్టఁబడినదైనను దృఢమగుచిత్తముతోడను వడఁకుచున్న మాటనుగలదై యిట్లనియెను.

౩. మనుష్యస్త్రీ రాక్షసునకు భార్యయగుటకుఁ దగదుగావున మీరుచెప్పినట్లునేయ నేనువలంపను. మీకుఁదోచిన అపవృత్తిన నన్ను మీరందఱు భక్షింపుఁడు.

౪. రాక్షసస్త్రీల నడుమనున్నదియు దేవకన్యకంబోలి నదియు నగునీత రావణాసురునిచేతను బెరికిపఁబడినది కావున దుఃఖముచేఁచి డింపబడినదై సుఖములేక యుండెను.

౫. అడవియందుఁ దనబొతిగుంపునుండి తొలగినదై తోడేశ్య చేఁజిక్కినజింకవలె నీతాదేవి తన శరీరమున మిక్కిలి కంపమునుగలిగి యుండెను.

౬. ఆనీతాదేవి యశోకవృక్షముయొక్క విశాలమగు పూచిన కొమ్మను బట్టుకొని శోకముచేఁ బెడినమనస్సుగలదై శ్రీరాముని ధ్యానము చేసెను.

౭. ఆజానకి తనగొప్పవియగు ప్రసములను గన్నీటిచేఁ దడుపుచుఁ జింతించుచుండినదై దుఃఖముయొక్క తుదను గనఁబొందయ్యె.

౮. రాక్షసస్త్రీలవలని భయముచే బడినదిగావునఁ గాంతి నెడి న మోమునుగలదియగు జానకి పెనుగాలిచేఁ గదల్పఁబడిన యరఁజిత్తెట్టువలె వణఁకుచుండెను.

౯. అప్పడు వణఁకుచున్నదియగు జానకియొక్క పొడవై వెడల్పు గలిగి కదలుచున్నది నల్లత్రాచుపామువలెఁ గనఁబడియెను.

సా నిశ్శ్వసంతీ దుఃఖార్తా శోకోపహత చేతసా |

ఆర్తా వ్యవృజ దశూణి మైథిలీ విలలాపహా ||

౧౦||

హారామేతిచ దుఃఖార్తా హాపున ర్లక్ష్మణేతి చ |

హాశ్వశ్చ మమ కాసల్యే హాసుమిత్రేణి భామినీ ||

౧౧||

లోకప్రవాద స్పృహ్యోయం పండితై స్సముదాహృతః |

అకాలే దుర్లభో మృత్యుః స్త్రి యావా పురుషస్యవా ||

౧౨||

యత్రాహ మేవం క్రూరాభీ రాక్షసీభి రిహార్దితా |

జీవామి హీనా రామేణ ముహూర్త మపి దుఃఖితామ్ ||

౧౩||

ఏసా ల్పచుణ్యా కృపణా వినశిష్యా మృనాథవత్ |

నముద్రమధ్యే నాః పూర్ణా వాయువేగై రివాహతా ||

౧౪||

భర్తారం త మపశ్యంతీ రాక్షసీవశ మూగతా |

నీదామి ఖలు శోకేన కూలం తోయ హతం యథా ||

౧౫||

తం పద్మవళ పత్రాక్షం సింహవిక్రాంత గామినమ్ |

ధన్యాః పశ్యంతి మే నాథం కృతజ్ఞం ప్రియవాదినమ్ ||

౧౬||

సర్వథా తేనహీనాయా రామేణ విదితాత్మనా |

తీక్ష్ణం విషమివా స్వాద్య దుర్లభం మమ జీవితమ్ ||

౧౭||

౧౦. నిట్టూర్పులు విడచుచున్నదియు దుఃఖముచేర విడింపబడినదియు, శోకముచేఁగొట్టబడిన మనస్సుగలదియు మగనిఁబాసియుంటున్నచే నవయుచున్నదియు నగుజానకి కన్నీళ్లు విడిచెను, గోడుగుడిచెను.

౧౧, ౧౨, ౧౩. హా! రామా! లక్ష్మణ! ఆయ్యా! ఆత్త! కౌసల్యా! సుమిత్రాదేవి! అనియును, దుఃఖముచేర విడింపబడినదానను, అందుదానను నయిన నేనేమికారణమువలన సీతకారము భయమునుగలిగించుచున్న రాక్షసస్త్రీలచే నీలంకయందు బాధించబడుచున్నదానను? శ్రీరామునింబాసిదుఃఖించుచుండి యింతకాలము బ్రదికియున్నాను గావునని ఘ్టుసంభవించెను. స్త్రీకయినను బురుషునకైనను కాలము దానియపుడు చావుగలుగుట యసాధ్యము. పండితులచేర వేష్యుడైన యాలాకవాదు కసత్యము.

౧౪. పుణ్యహీనురాలను నైన నేనీసముద్ర మధ్యమున సరకులచే నిండియున్న యోడ వాయువేగమున నీట ముంచబడినట్లు నశించుచున్నాను.

౧౫. నేను సర్వగుణసంపన్నుడగు నాప్రాణేశునిఁ గనఁజాలక యీరాక్షసురాండ్రచేర జిక్కి నీటితాఁకుచే నెట్లు కఱఁగుచుచున్నట్లు శోకముచేర గఱగుచున్నాను.

౧౬. తామర కేకులవంటి కన్నులుగలవాఁడును, నీంగమువలె నడుచువాఁడును, మేలుపడువనివాఁడును, హితముచెప్పవాఁడును నగునాప్రాణేశునిఁ బుణ్యము నేని ధన్యలయినవారు గాంతురు.

౧౭. నామననెఱింగినవాఁడగుశ్రీరామునిఁ బాసితినిగావున భయంకరమైన విషమును భుజించినట్లుగా బాధనొంది వేషమును సర్వవిధముల విడుచుటసత్యము.

కీృతృశంతు మయాపాపం పురాజన్తాంతరే కృతమ్ |
యేనేదం పాప్యతే దుఃఖం మయాఘోరం సుదారుణమ్ ||

జీవితం త్యక్తుమిచ్ఛామి శోకేన మహతా వృతా |
రాక్షసీ భిశ్చ రక్ష్యంత్యా రామో నాసాద్యతే మయా || ౧౯ ||

ధిగస్తు ఖలు మానుష్యం ధిగస్తు పరవశ్యతామ్ |
నశక్యం యత్పరిత్యక్తు మాత్త చ్ఛం దేన జీవితమ్ || ౨౦ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - పంచవింశస్సర్గః.

షడ్వింశస్సర్గః.

ప్రసక్తాశ్రముఖీ త్యేవం బ్రువంతీ జనకాత్మజా |
అధోముఖముఖీ బాలా విలప్తు ముపచక్రమే || ౧ ||

ఉన్మత్తేవ ప్రమత్తేవ భ్రాంతచిత్తేవ శోచతీ |
ఉపాన్మత్తా కిశోరీవ వివేష్టంతీ మహీతలే || ౨ ||

రాఘవస్య ప్రమత్తస్య రక్షసా కామరూపిణా |
రావణేన ప్రమధ్యాహ మాసీతా క్రోశతీ బలాత్ || 3 ||

రాక్షసీ వశమాపన్నా భర్తస్యమానా సుదారుణమ్ |
చింతయంతీ సుదుఃఖార్తా నాహం జీవితం మున్నహే ||

నహి మే జీవితై రథో నైవార్థై ర్న చభూషణైః |

భసంత్యా రాక్షసీ మజ్యే వినా రామం మహారథమ్ || ౫ ||

౧౮, ౧౯, ౨౦. పూర్వజన్మమున నాచేత నెట్టిపాపము నేయఁబడినదో? ఈజన్మమున భయంకరమైయోర్వరానిదగు దుఃఖము దానిచేతనే సంభవించెను. దొడ్డిదియగుదుఃఖముచే నల్లాడుచున్న దాననై ప్రాణములను నడువఁ దలంచుచున్నాను. ఈ రాక్షసస్త్రీలచేఁ జిక్కియున్ననాకు శ్రీరాముండు గనంబడఁడు. చీ! మనుష్యదేహమేల! చీ! ఇతరులయభీనమున చుండనేల! స్వేచ్ఛగాఁ బ్రాణమునువిడువ సాధ్యముగాకున్నది.

౩ది యిరువదియైవవసర్గ.

ఇరువదియాఱవసర్గ.

౧. ఇట్లని చెప్పచుండిన వసిదియగుజానకి కన్నీళ్ళతోఁగూడిన ముసుమునుగలదై క్రిందుగూచుచు నేడువసాగెను.

౨, ౩, ౪. వెట్టిదానివలెను, కై పెక్కినదానివలెను, చిత్తముచలించినదానివలెను శ్రమదీఱ భూమిపైఁబడి పొరలుచున్న యాఁడుగుట్టమువలెను దుఃఖించుచున్నాను. శ్రీరాముఁ డేమరియున్న పుడు కామరూపమును భరించిన రావణాసురునిచేత బలవంతముగాఁ బీడింపఁబడి తేఁబడినదాననుగావున నిట్లుదుఃఖించెదను. బెట్టిదముగ జెదరింపఁబడినదాననై రాక్షసులకు లోనైయున్నదానను. దుఃఖముచే నింతగఁ బీడింపఁబడినదాననుగావున నిట్లుశోకించెదను. బ్రదుకుట కిష్టము లేకున్నదానను.

౫, ౬. ఈరాక్షసస్త్రీలనడుచు శ్రీరాములనుబాసి జీవించియున్న నాకుఁ బ్రాణములవలన నేమిప్రయోజనమున్నది! ధనములచేతను భూషణములచేతను నుపయోగమేమిగలదు? నాహృదయము సత్యముగా నినుము

- అశ్వసార మిదం మాన మథవా ప్యజరామరమ్ |
హృదయం మమ యేనేదం నదుఃఖే నావశీర్యతే || ౬
- ధిజ్ఞా మనార్యా మసతీం యా హం తేన వినాకృతాః |
ముహూర్తమపి రక్షామి జీవితం పాపజీవితా || ౭
- కాచ మే జీవితే శ్రద్ధా సుఖేవా తం ప్రియం వినా |
భర్తారం సాగరాం తాయా వసుధాయాః ప్రియంవదమ్ || ౮
- భిద్యతాం భక్ష్యతాం వాపి శరీరం విసృజా మ్యహమ్ |
నచాప్యహం చిరందుఃఖం సహేయం ప్రియవర్జితా || ౯
- చరణేనాపి సవ్యేన నస్పృశేయం నిశాచరమ్ |
రావణం కింపునరహం కామయేయం విగర్హితమ్ || ౧౦
- ప్రత్యాఖ్యాతం నజానాతి నాత్మానం నాత్మనఃకులమ్ |
యో నృశంసస్వభావేన మాం ప్రార్థయితు మిచ్ఛతి || ౧౧
- భిన్నా భిన్నా విభక్తా వా దీప్తేవాగ్నా ప్రదీపితా |
రావణం నో పతిష్ఠేయం కింప్రలాపేన వ శ్చిరమ్ || ౧౨
- ఖ్యాతః ప్రాజ్ఞః కృతజ్ఞ శ్చ సానుక్రోశ శ్చ రాఘవః |
సద్వృత్తా నిరనుక్రోశ శ్శంకే మద్భాగ్యసంక్షయాత్ || ౧౩
- రాక్షసానాం సహస్రాణి జనస్థానే చతుర్దశ |
యేనై కేన నిరస్తాని సమాం కిం నాభిపద్యతే || ౧౪

చేయబడినది, అట్లుగాక ముసలితనమును జూపును లేనిదని చెప్పినను జేప్పవచ్చును. ఏలనన నితదుఃఖమునబడియు నశింపకయున్నది.

2. నేను శ్రీరాము నెడఁబాసియుఁ బాపపుబ్రదుకుం బ్రదుకుచుఁ గొంచెముకాలమైనను నాప్రాణములను గాపాడుకొంటినిగావునఁబతివ్రతనుగాననియు, గౌరవమునకుం దగనియు నేనేనన్ను నిందించికొనియెదను.

౮, ౯. సముద్రములనే హద్దులుగాఁగల సమస్తభూమికిని మేలు కూర్చువాఁడును, ఇష్టుఁడునునయిన నాక్రియునియందుఁదక్క నాకు సుఖమండఁగాని ప్రాణములందుఁగాని యక్కఱలేదు. నాదేహము నీరాక్షసస్త్రీలు శీల్చికొననిమ్ము! తిననిమ్ము! నేను బ్రాణములపదలెద. మఱియు, క్రియునెడఁబాసి యిందుఃఖమునునేను సహింపఁజాలను.

౧౦. ఎడమకాలిచేతనేనియు రాక్షసునిముట్టరాదు. అట్లుండఁగా లోకముచేఁ నిందింపఁబడినట్టి రావణాసురుండన్న నీరాక్షసుని గోరుదునా!

౧౧, ౧౨. ఎవండు ఖాతుకస్వభావముచేఁ నన్ను బ్రాధింపఁదలంచుచున్నాఁడో వాఁడు నేనుజేయుఁరస్కారము నెఱుంగఁడు. తనకులమును దన్నును నెఱుంగఁడు. నేను ఖండింపఁబడినను బ్రద్దలు నేయఁబడినను వేఱువేఱుగాఁ జేయఁబడినను మండుచున్నయన్నియందుఁ గాల్పఁబడినను రావణాసురునింబొందను. మీరింతగ మాటలాడుటచే నేమిప్రయోజనము.

౧౩, ౧౪. శ్రీరాముఁడు సర్వముండెలిసినవాఁడు, ఉపకారము మఱువనివాఁడు దయగలవాఁడు మంచినడవడిగలవాఁడుగఁ జేరుబొందియు నాదౌర్భాగ్యముచే దయలేనివాఁడయ్యెనని సంశయించెదను. ఇనస్థానమనుచోటఁ బదునాల్గువేలరాక్షసుల నెవ్వఁడసహయఁడైతునుమాడెనో వాఁడు న న్నేలచేరరాఁడు?

- నిరుద్ధా రావణే నాహ మల్పవీర్యేణ రక్షసాః |
సమర్థః ఖలు మేభర్తా రావణం హంతు మాహవే || ౧౫ ||
- విరాధో దండకారణ్యే యేన రాక్షస పుంగవః |
రణే రామేణ నిహత స్స మాం కింనాభిపద్యతే || ౧౬ ||
- కామం మధ్యే సముద్రస్య లంకేయం దుష్ప్రధర్షణా |
నతు రాఘవ బాణానాం గతిరో ధీహవిద్యతే || ౧౭ ||
- కింతు తత్కారణం యేన రామో దృఢపరాక్రమః |
రక్షసా పహృతాంభార్యా మిష్టాం నాభ్యవపద్యతే || ౧౮ ||
- ఇహస్థాం మాం నజానీతే శంకే లక్ష్మ పూర్వజః |
జానన్నపి హి తేజస్వీ ధర్షణం మర్షయిష్యతి || ౧౯ ||
- హృణేతి యోధిగత్వామాం రాఘవాయ నివేదయేత్ |
గృధ్రరాజోపి స రణే రావణేన నిపాతితః || ౨౦ ||
- కృతం కర్త మహత్తేన మాం తథా భ్యవపద్యతా |
తిష్ఠతా రావణద్వంద్వే వృద్ధేనాపి జటాయుషా || ౨౧ ||
- యదిమా మిహజానీయా ద్వర్తమానాం స రాఘవః |
అద్యబాణై రభిక్రుద్ధః కుర్యాల్లోక మరాక్షసమ్ || ౨౨ ||
- విధమేచ్ఛ పురీం లంకాం శోషయేచ్ఛ మహోదధిమ్ |
రావణస్య చ నీచస్య కీర్తిం నామచ నాశయేత్ || ౨౩ ||
- తతో నిహతనాథానాం రాక్షసీనాం గృహేగృహే |
యథాహమేవం రుదతీ తథాభూయో నసంశయః || ౨౪ ||

౧౫, ౧౬. సామాన్యముగు బలమునుగల యీరాక్షసునిచేత నేనడ్డ శంఖంబుది యిందుఁజిక్కితిని. నాభ్యర్థ యుద్ధముందు వానిని బంపనుజాలఁడా! రాక్షసశ్రేష్ఠుఁడగు విరాధుఁడు దండకారణ్యమున నేశురునిచే మడిసెనొ యట్టిశ్రీరామమూర్తి నన్నేలయూహింపఁడు?

౧౭ నుండి ౧౯ కి. సముద్రము నడుమనున్నదియగు నీలంక చోర న శక్యమయినదిగాని శ్రీరాముని బాణముల నడ్డగించునదియొద్దయు నిందులేదు. మఱియు నేనురాక్షసునిచేత నెత్తుకొనిపోవంబడినదియు, ప్రియురాలును భార్యయు నగు నన్నుఁ దెలిసికొనలేచో! నేనిందుండుట నెఱుంగఁచో! అవియే కారణములని తలంచెదను. ప్రతాపధనుఁడగు శ్రీరాముఁ డీవిషయము నెఱింగియుండియు నవమానము సూర్చియుండునా?

౨౦ నుండి ౨౩ కు. శ్రీరామునికడకేగి, నీత రావణాసురునిచే నెత్తి కొని పోవంబడినదని చెప్పంగల బటాయువనువఱ్ఱియు రావణాసురునిచేఁ యుద్ధమునఁగూల్పఁబడియెను. అతండు నన్నుఁదెలిసినవాఁడు గావుననేక దా! వృద్ధుఁడైనను రాక్షసునితో ధ్వండ్వయుద్ధముననిలచెను. అతండు మహావీరకారముంజేసెను. రాఘవుఁడు నేనీ లంకయందుండుట నెఱుంగునేని కోపముచే మండిపడి బాణాన్నిచే నేఁడీలోకమందు రాక్షసు లనుమాటలే కుండఁజేయును. లంకనూఁదివేయును సముద్రమునింకించును నీచుఁడగు రావణుని కీర్తినించెరును నాశముచేయును.

౨౪ నుండి ౨౬ కు. అటుపిమ్మట నేనిప్పు డెట్లుదుభించుచున్నా నొ యటువలెనే, ఇందుఁ బంపఁబడు రాక్షసులయొక్క భార్యలును బ్రతి గృహమందును నేడ్చుచుండురు సంశయములేదు. లక్ష్మణసహితుఁడై శ్రీరా

అన్విష్య రక్షసాం లంకాం కుర్యా ద్రామ స్ఫులక్ష్యణః।
నహి తాభ్యాం రిపుర్ధృష్టో ముహూర్త మపి జీవతి॥ ౨౫॥

చి తా ధూమాకులపథా గృధ్రమండల సంకులా।
అచిరేణతు లంకేయం శ్చ శాన సదృశీభవేత్॥ ౨౬॥

అచిరేణైవ కాలేన ప్రాప్స్వి మ్యేవ మనోరథమ్।
దుష్ప్రస్థా నోయ మాఖ్యాతి సర్వేషాం వోవిపర్యయమ్॥ ౨౭॥

యాదృశానీహ దృశ్యంతే లంకాయా మశుభానివై।
అచిరేణతు కాలేన భవిష్యతి హతప్రభా॥ ౨౮॥

నూనం లంకాహతే పాపే రావణే రాక్షసాధమే।
శోషం యాస్యతి దుర్ధన్వా ప్రమదా విధవాయథా॥ ౨౯॥

పుణ్యోత్సవ సముత్థాచ నష్టభక్తి స రాక్షసీ।
భవిష్యతి పురీ లంకా నష్టభక్తి యథాంగనా॥ ౩౦॥

నూనం రాక్షస కన్యానాం రుదతీనాం గృహేగృహే।
శ్రోష్యామి నచిరాదేవ దుఃఖార్తా నా మిహధ్వనిమ్॥ ౩౧॥

సాంధకారా హతద్యోతా హతరాక్షస పుంగవా।
భవిష్యతి పురీలంకా నిర్దగ్ధా రామసాయకైః॥ ౩౨॥

యది నామ స శూరోమాం రామో రక్తాంత లోచనః।
జానీయా ద్వర్తమానాం హి రావణస్య నివేశనే॥ ౩౩॥

అనేనతు నృశంసేన రావణే నాథమేన మే।
సమయో యస్తు నిర్దిష్ట స్తస్యకాలో య మాగతః॥ ౩౪॥

మూర్తి రాక్షసులను వెదకి వెదకి నాశము నేయును. ఆ రాకులక్ష్యములయొడుకుబడిన శత్రుండు రెండుగడియలకాలమేనియు బ్రతుకెడు. అంక శ్మశానపుష్పాగచ్ఛే నిండిన మార్గములనుగలదియు గ్రద్దలగుంపులతోఁ గూడినదియునుగా నేర్పడి శీఘ్రముననే శ్మశానముతోఁ దుల్యమైనది కాఁగలదు.

౨౭ నుండి 3౧. శీఘ్రకాలముననే నాశోరికను బొందుచును. మీ చెడునడవడి మీకందఱకుఁ జేయకాలము సమీపించెనని చెప్పచున్నది. అంకయం వెట్టియశుభములు కనబడుచున్నవో యట్టియవశకనుములచేత శీఘ్రకాలముననే లంక కాంతిచెడినదియగును. రాక్షసులలోనీచుండును బాపాత్ముండును నగురావణాసురుండు చంపంబడినతోడనే, జయింప నలవి కానిదై యుండిన లంకాపురి యావనమందుండిన చిన్నది విభవయైపట్టుబొందును. శుభకరములగుపండుగలులేనిదియు, అధికారిని బోగొట్టుకొన్నదియు, రాక్షసస్త్రీలనుమాత్రము గలదియునగు లంకాపురి కనిమిటిని బోగొట్టుకొన్న యిట్లాలివలె వెలుఁగఁగలదు.

3౧ నుండి 3౩ కి. శూరుఁడని పేర్కొన్న వాఁడును, ఎట్టిని కడక న్నులుగలవాఁడును నగురాముండు నేను రావణాసురునియింటఁ జిక్కియుండుట నెఱుంగునేని లంకాపురి శ్రీరామబాణములచేఁ బూర్తిగాఁ గాల్పింబడినదియు, కొట్టంబడినదియు, కొట్టంబడిన రాక్షసోత్తములను గలదియు, కాంతిచెడినదియు, చీకటితోఁగూడినదియు నగును. ఇట్టిలంకయందుఁ బ్రతిగ్రహమునను శోకించుచున్నవారును దుఃఖముచేఁ బీడింపఁబడుచున్నవారునునైన రాక్షసస్త్రీలయొక్క యేడుపుధ్వనిని శీఘ్రకాలమున నేవిను దానను.

3౪. ఘాతుకుండును నీచుండునునైన యీరావణునిచేత నాకునియమింపంబడిన సవత్సరముమితిగలకాలము దాదాఁపుగ ముగియవచ్చుచున్నది.

అకార్యం యే నజానంతి నైర్మతాః పాపకారిణః।
 అధర్మాత్తు మహాత్పాత్రో భవిష్యతి హి సాంప్రతిమ్॥ 3౫॥
 నైతే ధర్మం విజానంతి రాక్షసాః పిశితాశనాః।
 ధ్నువం మాం ప్రాతరాశాద్ధే రాక్షసః కల్పయిష్యతి॥ 3౬॥
 సాహం కథం కరిష్యామి తం వినా ప్రియదర్శనమ్।
 రామం రక్తాంత నయన మపశ్యంతీ మదుఃఖితా॥ 37॥
 యది కశ్చి త్ప్రదాతామే విషస్యాద్య భవే దిహ।
 క్షీప్రం నైవస్యతం దేవం పశ్యేయం పతినా వినా॥ 3౮॥
 నా జానా జ్ఞవతీం రామ స్స మాం లక్ష్మణ పూర్వజః।
 జానంతౌ తౌ నకుర్యాతాం నోర్వాప్యంహి మమమార్గణమ్॥ 3౯॥
 నూనం మమైవ శోకేన సవీరో లక్ష్మణాగ్రజః।
 దేవలోక మితోయాత స్త్యక్త్వాదేహం మహీతలే॥ ౪౦॥
 ధన్యాదేవా స్సగంధర్వా సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః।
 మమపశ్యంతి యేనాథం రామం రాజీవలోచనమ్॥ ౪౧॥
 అథవా న హి తస్యార్థో ధర్మ కామస్య ధీమతః।
 మయా రామస్య రాజ్యద్వే ర్భార్యయా పరమాత్మనః॥ ౪౨॥
 దృశ్యమానే భవత్ప్రితి సౌహృదం నా స్త్యపశ్యతః।
 నాశయంతి కృతఘ్నస్తు నరామౌ నాశయిష్యతి॥ ౪3॥
 కిన్నమే న గుణాఃకేచిత్ కింవా భాగ్యక్షయో మమ।
 యాహం నీదామి రామేణ హీనా ముఖ్యేన భామినీ॥ ౪౪॥

౩౧. ఏరాక్షసు విడిచేయించును నిడిచేయరాజుని యోచింపరో
యట్టివారి యన్యాయవర్తనచే నివృద్ధు గొప్పచేటు గలుగఁబోవుచున్నది.

౩౨. మాంసమే కూడుగాఁగల యీరాక్షసులు న్యాయమునెఱుం
గరు. రావణాసురుఁడు వాస్తవముగ నన్ను రేచటిపూట భోజనముం దుప
యోగించుకొనఁ దలఁచియున్నాఁడు.

౩౩. ఇట్టిచిత్రయందున్న నేను, ఎఱ్ఱనికన్నులుగలవాఁడను శ్రీరా
మునిం గనఁజాలక మిక్కిలి దుఃఖించుచు, ఇంకను పర్యవమునిచ్చు ప్రాణ
శునిఁబాసి యేమిచేయుదానను.

౩౪. నేఁడీలంకయందు నాకేవంఁడేనియు విషమునిచ్చునంతటిపు
ణ్యార్తుఁడు సంభవించునని, నాపతి నీలాకముననే వడలిచని సూర్యపు
త్రుండును యమధర్మరాజును శిశువునఁ గనియెదను.

౩౫ నుండి ౪౪. లక్ష్మణునకన్నయగు శ్రీరామమూర్తి నేను బ్రదికి
యందుట నెఱుంగఁడు. వారలు నాస్థితిని నెఱింగియేయున్నచో భూమి
యందు ననువెదుకకుండరుగదా! ఆశ్రీరాముఁడు ననుంగూర్చిన దుఃఖముచే
తనే భూమిపై దేహమునువదలి స్వర్గలోకమునకుఁ బోయినాఁడు, నిశ్చయ
ము. ఏదేవతలును నీధులతోఁగూడిన గంధర్వులును మహామునులును గమ
లములవంటి కన్నులుగలవాఁడును నామధర్మయు నయిన శ్రీరామునిఁజూ
చెదరో! వారే పుణ్యులు. అట్లుగాక ధర్మకార్యమం దాసక్తిగలవాఁడు
ను, శ్రేష్ఠమగు బుద్ధిగలవాఁడును, రాజర్షియు, శ్రేష్ఠమగు స్వభావముగల
వాఁడును, పరబ్రహ్మమే యైనవాఁడును నగురామునకు భార్యనగునాతోడఁ
బ్రయోజనమేలేదు. చూడఁ బడుచున్న వస్తువులయందుఁ బ్రీతిగలుగును,
చూడనివానిపై నాశలేదు. చేసిన యుపకారమును మఱచినవారు స్నేహ
మునుగనంబఱచక నాశము నేయుదురు. ఏ నేను ముఖ్యుఁడను రామునిఁబాసి
యండినందున, ఆఁడుదాననుగావున దుఃఖించుచున్నా సో యట్టి నా కదృ
ష్టముతగ్గినదేమో! నాయందు గుగుణములు లేవేమో!

శ్రేయోమే జీవితా న్నర్తుం విహీనా యా మహాత్మనః|
రామా దక్లిప్త చారిత్రా చూఢరా చ్చత్రు నిబర్హణాత్|| ౪౫||

అథవా న్యస్తశస్త్రాతౌ వనే మూల ఘలాశినా|
భ్రాతృకా హి సరశ్రేష్ఠా సంవృత్తౌ వనగోచరా|| ౪౬||

అథవా రాక్షసేంద్రేణ రావణేన దురాత్మనా|
చద్మనా సాది తౌ శూరా భ్రాతృకా రామలక్ష్మణౌ|| ౪౭||

సాహమేవం గతేకాలే మర్తుమిచ్ఛామి సర్వథా|
న చ మే విహితో మృత్యు రస్తి౯దుఃఖేపి వర్తతి|| ౪౮||

ధన్యాః ఖలు మహాత్మానో మునయ స్త్యక్తిర్భిషాః|
జితాత్మానో మహాభాగా యేషాం నస్తః ప్రియాప్రియే|| ౪౯||

ప్రియా న్న సంభవేద్దుఃఖ మప్రియా దధికంభయమ్|
తాభ్యాంహి యే వియుజ్యంతే నమస్తేషాం మహాత్మనామ్||

సాహం త్యక్తా ప్రియార్హేణ రామేణ విదితాత్మనా|
ప్రాణాం స్త్యక్త్యామి పాపస్య రావణస్య గతావశమ్|| ౫౦||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షడ్వింశస్సర్గః.

౪౪. దొడ్డవాడును, నిర్దోషమగు చరితముగలవాడును, శూరుఁడును, శత్రువుల నాశముచేయువాడును నగు శ్రీరామునింబాసీయున్న చాచ బ్రదుకునకంటె జిచ్చుటమేలు.

౪౬. అట్లుగాక పురుషశ్రేష్ఠులును సహూదరులును నగు రామ లక్ష్మణులు వనమందుఁ దిరుగాడువారును, దుంపలు ఫలములు భక్షించుచారును, ఆయుధములను బాటవై చినవారును నయిరేమో !

౪౭. అట్లుగాదేని శూరులును నన్నదమ్ములును నగు రామలక్ష్మణులిరువురు దుర్జనుఁడగు రావణునిచేత గపటముగాఁ జంపబడిరో.

౪౮. ఇతైఃసంగసం గాలము సాగనుసాగను నెల్లవిధములచేతను నేనును జిచ్చుట కిచ్చయించుచున్నాను. ఇంతటి దుఃఖమందును నాకుఁజొచ్చి నలుగకున్నది!

౪౯. ఎవ్వారికి నిష్టానిష్టములు లేవో యట్టిమునులు కృతార్థులుగదా ! వారు యోగ్యులును బాపములనుండి విడువబడినవారును, ఇంద్రియముల నెలిచినవారును భాగ్యవంతులు నగుదురు.

౫౦. ఇష్టమగుదానివలన దుఃఖముపుట్టదు. ఇష్టము కానిదానివలన భీతియెక్కువగాఁ గలుగును, ఇష్టానిష్టములచేత నెవరు విడువబడుచున్నారో యట్టి ధన్యులకు నేనకుస్కరించెదను.

౫౧. నేను బ్రിയుఁడును బండితుఁడును నగు రామునిచేత విడువబడినదానవై పాపియగు రావణాసురునిచేతఁ జిక్కి ప్రాణమును విడుచుదానను.

ఇది యిరువదియాఱవ సర్గ.

సప్తవింశస్సర్గః.

ఇత్యుక్తా సీతయా ఘోరా రాక్షస్యః కోధమూర్ఛితాః |

కాశ్చి జ్ఞగు స్తదాఖ్యాతుం రావణస్య తరస్వినః || ౧ ||

తతస్సీతా ముపాగమ్య రాక్షస్యో ఘోరదర్శనాః |

పునః పరుష మేకార్థ మనర్థార్థ మథా బ్రువన్ || ౨ ||

అద్యే దానీం తవానార్యే సీతే నాపవనిశ్చయే |

రాక్షస్యో భక్షయిష్యంతి మాంసమేత ద్యథానుఖమ్ || ౩ ||

సీతాం తాభి రనార్యాభి ర్ద్రష్ట్యా సంతర్జితాం తదా |

రాక్షసీ త్రిజటా వృద్ధా శయానా వాక్య మబ్రవీత్ || ౪ ||

ఉత్తానం ఖాదతా నార్యా ససీతాం భక్షయిష్యథ |

జనకస్య నుతా మిష్టాం న్నుషాం దశరథస్య చ || ౫ ||

స్వప్నో హ్యద్య మయాదృష్టో దారుణో రోమహర్షణః |

రాక్షసానా మభావాయ భర్తురస్యా జయాయచ || ౬ ||

ఏవముక్తా స్త్రి జటయా రాక్షస్యః కోధ మూర్ఛితాః |

సర్వా ఏవా బ్రువన్ భీతా స్త్రిజటాంతా మిదంవచః || ౭ ||

కథయస్వ త్వయా దృష్టః స్వప్నో యం కీదృశో నిశి || ౮ ||

తాసాం శ్రుత్వాతు వచనం రాక్షసీనాం ముఖాచ్ఛ్చ్యుతమ్ |

ఉవాచ వచనం కాలే త్రిజటా స్వప్న సంగీతమ్ || ౯ ||

గజదంతమయీం దివ్యాం శిబికా మంతరిక్షగామ్ || ౧౦ ||

ఇరువదియేడవసర్గ.

౧. ఇట్లు నీతచేఁ జెప్పబడినవారును, భయంకరులును నగు కొందఱు రాక్షసస్త్రీలు కోపముచే మేనుమఱచినవారై యప్పుడు బలవంతుండగు రావణాసురునకు దీనిసంతయుఁ జెప్పఁబోయిరి.

౨, ౩. పిమ్మట భీతినిగలిగించునట్టి రూపములుగల రాక్షసస్త్రీలు సీతకడకువచ్చి, ఓసీతా! మూర్ఖురాలా! పాపబుద్ధిగలదానా! నేఁడు నీ మాంసమును రాక్షస్త్రీలు కొల్లగఁ దినుదురు. అని మర్కములేనిదియుఁ జేతునుగలిగించునదియుఁ గెనమైనదియు నగు మాటను మరలఁజెప్పిరి.

౪, ౫, ౬. ముసలిదియుఁ బరుండియున్నదియు నగు త్రిజటయను రాక్షసి మూర్ఖురాండ్రగు రాక్షసస్త్రీలచే మిక్కిలి బెవరింపబడిన సీతాదేవిని జూచినదై, ఓసీమష్టురాండ్రారా! నన్నుఁ దినుఁడు! జనకమహారాజునకుఁ బుత్రికయు దశరథునకుఁ బ్రియురాలగుకోడలును నగుసీతను మీరుభక్షింపనేరరు. రాక్షసులు పేరులేకపోవుటకును శ్రీరాముని జియముకొఱకును నేఁడు భయంకరమై శరీరమునఁ గంపముఘట్టించునట్టి స్వప్నమును గంటిని, అని పలికెను.

౭, ౮. కోపముచే మేనుమఱచిన యారాక్షసస్త్రీలందఱును ద్రిజటమాటలను విన్నవారై జడిసి 'రాత్రి యీస్వప్నము సీకెట్లు కనఁబడి యెనా మాకుఁ జెప్ప'మని యడిగిరి.

౯. ఆరాక్షసస్త్రీ లాడినమాటనువిని త్రిజట తనస్వప్నముం గూర్చి చెప్పఁదొడఁగెను.

౧౦ నుండి ౧౧౪వ. తెల్లనిపుష్పజారములను వస్త్రములను ధరించిన వాఁడై శ్రీరాముఁడు దంతముతోఁజేయఁబడినదియు శ్రేష్ఠమైనదియు నా

యుక్తాం హంససహస్రేణ స్వయమాస్థాయ రాఘవః।

శుక్లమాల్యాంబరధరో లక్ష్మణేన సహాగతః॥

౧౦౩

స్వప్నేచాద్య మయా దృష్టా సీతా శుక్లాంబరావృతా।

సాగ రేణ పరిక్షిప్తం శ్వేతం పర్వతమాస్థితా॥

౧౦౪

రామేణ సంగతా సీతా భాస్కరేణ ప్రభాయథా॥

౧౦౫

రాఘవశ్చ మయాదృష్ట శ్చతుర్దంతం మహాగజమ్।

ఋహథ శ్చైలసంకాశం చచార సహలక్ష్మణః॥

౧౦౬

తతస్తా నర శార్దూలా దీప్యమానా స్వతేజసా।

శుక్లమాల్యాంబరధరా జానకీం పర్యవస్థితౌ॥

౧౦౭

తతస్తస్య నగస్యాగ్రే హ్యకాశస్థస్య దంతినః।

భర్తా పరిగృహీతస్య జానకీ స్కంధమాశ్రితా॥

౧౦౮

భర్తరంకా త్సముత్పత్య తతః కమలలోచనా।

చంద్రసూర్యా మయాదృష్టా పాణినా పరిమార్జితీ॥

౧౦౯

తతస్తాభ్యాం కుమారాభ్యా మాస్థిత స్సగజోత్తమః।

సీతయా చ విశాలాఘ్నో లంకాయా ఉపరిస్థితః॥

౧౧౦

పాండుర్షభ యుక్తేనర థేనాప్త యుజాస్వయమ్।

ఇహోపయాతిః కాకుత్స్థ స్సీతయా సహభార్యయా॥

౧౧౧

కాశమునఁ బోవునదియు, వేయిహంసలతోఁ గూడినదియు నైన చప్పరమునెక్కి లక్ష్మణునిమేతుఁడుగ వచ్చెను. నేఁడు తెల్లవస్త్రములను ధరించినదియై, సముద్రముచేఁ జుట్టఁబడిన తెల్లని షర్వతముండు వనియించుచు నీనీత సూర్యునింబాయని కాంతివలె శ్రీరామునితోఁ గూడియున్నది.

౧౨౪. నాలుగు పంతులుగలదియై షర్వతముతో సమమయినదియు నగు పెద్దయేనుఁగునెక్కి లక్ష్మణుని సహితుడై శ్రీరాముం డెఱువచ్చెను.

౧౩౪. అటుపై సరశ్రేష్ఠులును పమతేజస్సుచేఁ ద్రాకించుచున్నవారును దెల్లనిపుష్పములను వస్త్రములను ధరించినవారును నగురామలక్ష్మణులు జానకిం జుట్టుకొని యున్నారు.

౧౪౪, ౧౫౪. ఆతెల్లని కొండయొక్క కొనయందుఁదన భర్తచే గ్రహింపఁబడినదియు, ఆకాశమునందున్న యేనుఁగయొక్క మాఁపునెక్కినదియు, కమలపత్రములవంటి కన్నులనుగలదియునగుజానకి, పిమ్మట ముగనియొక్క తొడపైనుండి యెగిరి చేతులచేఁ జంద్రసూర్యుల సముచున్నవై నాకగపడియెను.

౧౬౪. ఆరామలక్ష్మణులచేత నెక్కఁబడినదియగు శ్రేష్ఠమగు నాయేనుఁగ విభాలమగు కన్నులుగల నీతతోఁగూడ లంకాపురియొక్క పైభాగమున నిలచియున్నది.

౧౭౪. బలవంతుఁడును బురుష శ్రేష్ఠుఁడును నగుశ్రీరాముఁడు భార్యయగు నీతతోఁడఁగూడఁ దెల్లని యెగిమిదెద్దలను గట్టఁబడిన రథమునెక్కి తానిచ్చిటి కేతెంచెను.

(సాండం త్రిభువనం భీమం సర్వత స్సచరాచరమ్|
సర్వంగస్తం మయాదృష్టం రామేణాక్లిప్తకర్తృణా|| ౧౮౪

క్షీరోదధి జలేమధ్యే శ్వేతశ్శైల సు ముచ్చితః|
తస్యమూర్ధ్ని తతశ్శ్వేత శ్చతుర్దంతో మహాగజః|| ౧౮౫

తస్యపృష్ఠే స్థిత శ్రీమా న్రామో రాజీవలోచనః|
ఆసీన్య ప్రాఙ్ముఖశ్రీమా నాసనే పరమేశుభే|| ౨౦౪

అభిషిక్తస్తు కాకుత్స్థ సుర్వదేవై ర్నమస్కృతః|
సబ్రహ్మరీ గణైస్సర్వే సుర్వతీర్థ జలేనచ|| ౨౧౪

శుక్లమాల్యాంబరధరా శుక్ల గంధానులేపనా|
సీతా తత్ర పృథుశ్రోణీ రరాజ జనకాత్మజా|| ౨౨౪

తతో దేవా సు గంధర్వా సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః|
బ్రహ్మణ మగ్రతఃకృత్వా రామం తత్ర వవందిరే|| ౨౩౪

పునరేవ మయాదృష్టా రామో రమయతాంవరః|
విష్ణురేవ స్వయం భూత్వా తస్మిన్నాస్తే వరాసనే|| ౨౪౪

పరంబ్రహ్మ పరంసత్యం పరంజ్ఞానం పరంతపః|
పరంబీజం పరంక్షేత్రం పరం కారణకారణమ్|| ౨౫౪

౧౮౪. యోగ్యమగు కార్యముంగల వాడగు శ్రీరామునిచేఁ
చయంకరమైనవియుఁ జిరాచరములతోఁ గూడినవియు నగుముట్లొకములు
బ్రహ్మాండ సమేతముగా సంతయు గ్రహింపఁ బడియెను.

౧౯౪, ౨౦౪. పాలసముద్ర మధ్యమునఁజెల్ల నిపర్వతము పుట్టెను,
దానిపై నాల్గుదంతములుగల తెల్లని యేనుఁగును దానిమూఁపున నిర్మలమై
మంగళకరమైన యాసనముపై కమలములవంటి కన్నులు గలవాడగు శ్రీ
రాముండు తూర్పుముఖముగాఁ గూర్చున్నవాడు.

౨౧౪. శ్రీరాముండు సర్వదేవతలచేతను నమస్కరింపఁబడుచున్న
వాడగుచు బ్రహ్మర్షి సమూహములచేత సమస్త తీర్థోపకములచేతను నభి
షిక్తుడయ్యెను.

౨౨౪. జనకపుత్రికయగు నీత తెల్లనివస్త్రములను బుష్పములను
గంధమును ధరించినదై యింపుగ వెలింగెను.

౨౩౪. పిమ్మట గంధర్వసహితులగు దేవతలును నీధులును మునులును
బ్రహ్మదేవుని మున్నిడికొని శ్రీరామునిం గొనియాడిరి.

౨౪౪. ఆశ్రయింపఁ బడదగినవారిలో నుత్తముండగు శ్రీరాముండు
తానే విష్ణుదేవుండై యదేవీతమునం బ్రకాశించెను.

౨౫౪, నుండి ౨౭౪ వఱకు. బ్రహ్మము సత్యము జ్ఞానము తపము
వీరిము షేత్రము కారణకారణమును శ్రీభువక్రములు ధరించిన వాడగును

శంకచక్రధర శ్రీమాన్ పుండరీ కాయతేజః॥
శ్రీవత్సవత్సో నిత్యశ్రీ రజయ్యశ్శాశ్వతో ధ్రువః॥

—౬౫

ఏవంభూతో మహాతేజా రామః కమలలోచనః॥
సర్వలోకేశ్వర శ్రీమాన్ రరాజ రఘునందనః॥

—౬౬

తతో మహేంద్రః పితరో మునీంద్రా
గంధర్వ విద్యాధర పన్నగేశ్వరాః॥
కృతాభి షేకం పరివార్య రామమ్
ప్రతుష్టువుః ప్రాంజలయః ప్రహృష్టాః॥

—౬౭

నృత్యంతి గాయంతి సమేత్య తత్ర
వాద్యం ప్రకుర్వంతి సురేంద్ర నార్యాః॥
వంశాశ్చ వీణా మురజాశ్చ భేర్యో
నదంతి శంఖాః పణవాశ్చ సర్వే॥

—౬౮

తతోన్యత్ర మయా దృష్టో రామ సృత్యపరాక్రమః॥
లక్ష్మణేన సహభ్రాత్రా నీతయా సహ భార్యయా॥

304

ఆరుహ్య పుష్పకం దివ్యం విమానం సూర్యసన్నిభమ్॥
ఉత్తరాం దిశమాలోక్య జగామ పురుషోత్తమః॥

305

గమలములవలె విశాలములగు నేత్రములుగలవాడగును అమ్మనందు శ్రీవత్స
మను మచ్చనుగలవాడగును తఱుగనిసంపదగలవాడగును బియ్యంపరాని వాఁ
డును శాశ్వతుడగును లోకములకెల్ల నీశ్వరుడగును నగుశ్రీరాముండు తేజో
వంతుడై ప్రకాశించెను.

౨౦౪. పిమ్మట దేవేంద్రుడగును పితృదేవతలును మునీంద్రులు గంప
ర్వులు విద్యాధరులు సర్పరాజులు పట్టాభిషిక్తుడైన శ్రీరామునిజుట్టుకొని
సంతోషమునం జేతులుమోడ్చి స్తుతియించిరి.

౨౦౫. దేవకన్యకలు చేరవచ్చినవారై నాట్యము నేయుచున్నారు
పాడుచున్నారు వాద్యములు వాయింపుచున్నారు. స్త్రీలందఱుంగూడి
పిల్లనగ్రోవి వీణ మధైల నగారా శంఖము మొదలగువానిని వాయింపు
చున్నారు.

౩౦౪, నుండి ౩౧౪ వఱకు. నీతాలక్ష్మణసమేతుడై సూర్యునికాం
తివంటి కాంతినిగల దివ్యమగు పుష్పక విమానమును నెక్కి యుత్తరపు
దిక్కునుజూచుచు శ్రీరాముండగుట నాచేఁ జూడంబడెదామను.

ఏవం స్వప్నే మయాదృష్టో రామో విష్ణుపరాక్రమః |
లక్ష్మణేన సహభ్రాతా సీతయా సహ భార్యయా || ౩౨౪

నహి రామో మహాతేజా శ్శక్యోజేతుం సురానురైః |
రాక్షసైర్వాపి చా నైర్వర్వా స్వర్గః పాపజనై రివ || ౩౩౪

రావణశ్చ మయాదృష్టః క్షితౌ తైలసముత్ క్షితః |
రక్తవాసాః పిబన్తతః కరవీర కృతవ్రజః || ౩౪౪

ఏమానా త్పుష్పకాదద్య రావణః పతితో భువి |
కృవ్యమాణః స్త్రియా దృష్టో ముండః కృష్ణాంబరః పునః || ౩౫౪

రథేన ఖరయుక్తేన రక్తమాల్యాను లేపనః |
పిబన్తేలం హసన్నృత్యైః భ్రాంతచిత్తా కులేంద్రియః || ౩౬౪

గర్దభేన యయా శీఘ్రం దక్షిణాం దిశ మాస్థితః |
పునరేవ మయాదృష్టో రావణో రాక్షసేశ్వరః || ౩౭౪

పతితోవాక్చిరాభూమా గర్దభా ద్భయ మోహితః |
సహ సోత్థాయ సంభ్రాంతో భయాన్తో మదవిహ్వలః || ౩౮౪

ఉన్మత్త ఇవ దిగ్వాసా బుర్వాక్యం ప్రలపన్బహు |
దుర్గంధం దుస్సహం ఘోరం తిమిరం నరకోపమమ్ || ౩౯౪

మలపంకం ప్రవిశ్యాశు మగ్నస్తత్ర స రావణః || ౪౦౪

౩౭౪. లోకమందంతట వ్యాపించినపరాక్రమముగలవాడగుశ్రీరాముడను సీతాలక్ష్మణులతోడగూడ స్వప్నమందు నాకగపడియెను.

౩౩౪. గొప్పప్రతాపముగలవాడగు రాముండు దేవతలచేత నేనియు మఱియెవరిచేతనేనియు, రాక్షసులచేత నేనియు (పాపాత్ములచే స్వర్గము జయింపబడనట్లు) జయింపఁ బడఁడు.

౩౪౪, ౩౫౪. నూనెచేదడుపఁబడినవాడను, ఎఱ్ఱనివస్త్రములు గలవాడను, కల్లుద్రావుచున్నవాడను మేనుమఱచినవాడను, గన్నేరు పూలపండలు ధరించినవాడనునగు రావణాసురుఁడు భూమితైఁ గనంబడియెను. పుష్పకమును విమానమునుండిపడినవాడను స్త్రీచే నీడ్వఁబడినవాడను బోడితలవాడను నల్లనివస్త్రముగలవాడనునై రావణాసురుఁడు గనంబడియె.

౩౬౪, ౩౭౪. ఎఱ్ఱని పుష్పములను జిందనమునుధరించి, నూనెత్రావుచు నవ్వుచు నాట్యము నేయుచుభ్రమచెందిన చిత్తమును సకలేంద్రియము బునుంగలవాడై గాడిదెలంగట్టిన తేరెక్కియు, గాడిదెనెక్కియు దఱిణముఖముగా శీఘ్రమున నేగుటనాచేఁ జూడంబడియెను.

౩౮౪. ఆరావణాసురుఁడు దలక్రిందుగా భయభ్రాంతిచే గాడిదమీదనుండి నేలఁబడుచు వేగమునలేచి బెరసినవాడను భయముచేఁ బీడింపఁబడినవాడను మదముచే నెండలుమఱచినవాడనునై నాకగపడియెను.

౩౯౪, ౪౦. ఆరావణాసురుఁడువస్త్రముకట్టుకొననివాడై వెఱ్ఱివానివలె సనేకములగు చెడుమాటలనుబలుకుచు, దుర్గంధముగలిగి యోర్వరానిభయంకరమగు సరకముతోఁ దుల్యమైన ముఱికిఱురదను జీఁకటియందుఁ బ్రభుమునఁ బ్రవేశించి యందు మునింగిపోయెను.

కంఠే బద్ధాదశగ్రీవం ప్రమదా రక్తవాసిని॥ రం౪
 కాళీ కర్దమలిచ్చాంగీ దిశం యామ్యాం ప్రకర్షతి॥
 వీవం తత్ర మయా దృష్టః కుంభకర్ణో నిశాచరః॥ రం౫
 రావణస్య సుతాసుర్వే దృష్టా స్తేల సముత్క్షి తాః॥
 వరాహేణ దశగ్రీవ శ్శింశుమారేణ చేంద్రజిత్॥ రం౬
 ఉష్టేగ్రిణ కుంభకర్ణశ్చ ప్రయాతో దక్షిణాం దిశమ్॥
 ఏకస్తత్ర మయాదృష్ట శ్వేత్వతచ్ఛత్రో విభీషణః॥ రం౭
 శుక్లమాల్యాంబరధర శుక్లగంధాను లేపనః॥
 శంఖదుందుభి నిర్ఘోషై ర్నృత్యగీతై రలంకృతః॥ రం౮
 ఆరుహ్య మేఘసంకాశం మేఘస్తనిత నిస్సవమ్॥
 చతుర్దంతం గజందివ్య మాస్తే తత్ర విభీషణః॥ రం౯
 చతుర్భి సుచివై సార్థం వై హాయస ముపస్థితః॥
 సమాజ శ్చ మయాదృష్టో గీతవాదిత్ర నిస్సవనః॥ రం౧౦
 విబతాం రక్తమాల్యానాం రక్షసాం రక్త వాససామ్॥
 లంకాచేయం పురీరమ్యా సవాజి రథకుంజరా॥ రం౧౧
 సాగరే పతితా దృష్టా భగ్నగోపుర తోరణా॥
 లంకా దృష్టా మయాస్వప్నై రావణే నాభిరక్షితా॥ రం౧౨
 దధ్ధా రామస్య దూతేన వాసరేణ తరస్వినా॥ రం౧౩
 వీత్వా తైలం ప్రసృతాశ్చ ప్రహసంత్యో మహాస్వనాః॥

౪౦౪, ౪౦౫. రక్షమునఁ దడిసిన వస్త్రమునుగలదియు నల్లనిదియు మేనునందెల్ల బురుషనుగలదియు నగు సుకయ్యాఁడుది రావణాసురుచిగొంతునకుఁ ద్రాడుకట్టి వక్షిణదిశ తీర్చికొనిపోవుచున్నది. ఇట్లేకుంభకర్ణుఁడును గనంబడియెను.

౪౦౪, ౪౩౪. రావణాసురుని కొడుకులందఱుఁ డైలమంఘికొని కనంబడిరి. రావణాసురుఁడు పందినెక్కియు, ఇంద్రజిత్తు మొసలినెక్కియు, కుంభకర్ణుఁ డెంఝెనెక్కియు, దక్షిణముఖముగాఁ బోవుచుండెరి. తెల్లనిగొడుగునీడయం దున్నవాఁడై విభీషణుఁడు స్వప్నమం దగపడియె.

౪౪౪, ౪౬. తెల్లని పూవులు వస్త్రములు ధరించినవాఁడును, పల్లనిగంధము నలందినవాఁడును, శంఖములును నగారాలు వీనియొక్కధ్వనులచేతను నాట్యములచేతను సంగీతములచేతను నలంకరింపఁబడిన వాఁడునగువిభీషణుఁడు, మేఘముతోఁ దుల్యమైనదియు, ఉరుములంబోలు ధ్వనినిగలదియు నాల్గుదంతములు గలదియు స్వర్గమందున్నదియు నగునేనుంగును నలుగురు మంత్రులతోడ నెక్కి విభీషణుఁడ కాశమునఁ జనుచున్నాఁడు.

౪౬౪ నుండి ౪౯. పాటలయొక్కయు వాద్యములయొక్కయు ధ్వనులుగల త్రాగుబోతులును, పిట్టనిపూదండలు ధరించినవారును, ఎఱుపగువస్త్రములు గట్టుకొన్నవారును నగు రాక్షసులయొక్క సమాహము కూడఁ జూడంబడియెను. రమ్యమై గుట్టములతోడను రథములతోడను గజములతోడను గూడినదియగు నీలంక విజిగినతోరణములను గలదియై సముద్రమందుఁ గూలుట గనంబడియెను. రావణాసురునిచేత లెన్నగ రక్షింపఁబడినదియగులంక శ్రీరామునియొక్క దూతయూ వేశవంతుఁడునగు సుకవానరునిచేఁ గాల్పంబడినట్లు నాకు స్వప్నమం దగుపడియెను.

౫౦, నుండి ౫౦. నూనెను ద్రావుచు నాట్యము నేయుచున్నవారు సువిగ్రరసవృషులైనవారును నగురాక్షసస్త్రీలు,బూడిదెచేసుడుకైయున్నట్టి

లంకాయాం భన్తరూక్షాయాం ప్రవిష్టారాక్షసస్త్రియః॥ ౫౦

కుంభకణ్ణదయ శ్చేమే సర్వే రాక్షసపుంగవాః॥

రక్తం నివసనం గృహ్య ప్రవిష్టా గోమయహ్రదే॥ ౫౧

అపగచ్ఛత నశ్యధ్వం సీతాం ప్రాప్యసరాఘవః॥ ౫౨

ఘాతయే త్వరమామర్షీ సర్వైస్సార్థం హి రాక్షసైః॥

ప్రియాం బహుమతాం భార్యాం వనవాస మనుప్రతామ్॥

భర్త్రితాం తర్జితాం వాపి నానుమంస్యతి రాఘవః॥ ౫౩

త దలం కూరవాక్యైర్వ సాన్తిత్వమే వాభిధీయతామ్॥ ౫౪

అభియాచామ వైదేహీ మేతద్ధి మమరోచతే॥

యస్యా మేవం విధన్వహ్నీ దుఃఖితాయాం ప్రదృశ్యతే॥

సా దుఃఖే ర్వివిధైర్దుక్తా ప్రియం ప్రాప్నోత్యనుత్తమమ్॥ ౫౫

భర్త్రితా మపి యాచధ్వం రాక్షస్యః కిం వినక్షయా॥ ౫౬

రాఘవాద్ధి భయంఘోరం రాక్షసా నా ముపస్థితమ్॥

ప్రణిపాత ప్రసన్నా హి మైథిలీ జనకాత్మజా॥

అల మేషా పరిత్రాతుం రాక్షస్యా మహతో భయాత్॥ ౫౭

అపిచాస్యా విశాలాత్క్యో నకించి దుపలక్షయే॥ ౫౮

ఏరూప మపి చాంగేషు సుసూక్ష్మ మపిలక్షణమ్॥

ఛాయా వై గుణ్య మాత్రంతు శంకే దుఃఖ ముపస్థితమ్॥ ౫౯

అదుఃఖార్హా విమాం దేవీం వై హాయస ముపస్థితామ్॥ ౬౦

లంకయందుఁ బొచ్చిరి. కుంభకర్ణుఁడు మొదలగువారును దక్కిన యీరాక్షసులును నెఱ్ఱని వస్త్రములనుధరించి, ఆపువేదనుగల మురుగుడు గుంటయందుఁ బ్రవేశించి.

౫౧౪, నుండి ౫౩. తొలంగుఁడు! నశించెదరు. శ్రీరాముఁడు నీతను బాంధగలవాఁడు. అతండు మిక్కిలి కోపమునుగలవాఁడై రాక్షసులందఱతోడను మిమ్మును రావణాసురునిం బింపించువాఁడు. శ్రీరాముఁడు లోకమున కిష్టురాలును, తనకుఁ బ్రియురాలును మగనిననుసరించి వనవాసముచేసినదియు, మీచే బెదిరింపబడినదియు భయపెట్టబడినదియునగు భార్యనుగూర్చి మీరుచేసినతప్పును సహించువాఁడుగాఁడు.

౫౩౪, నుండి ౫౫. కాపుననే కనినమగుమీమాటలు చాలును, చల్లగ నిటువై మాటలాడుఁడు. నీతనుబ్రార్థించికొందము. ఇట్లునేయుట నాకిష్టమైనది. ఏమెవిషయమున నిట్టికలగలిగెనో యామె పెక్కువిధములగు దుఃఖములనుండి విడువబడినదై సమానరహితుఁడగు ప్రాణేశునిఁ కందఁగలదు.

౫౫౪, నుండి ౫౭. ఓరాక్షసస్త్రీలారా! బెదిరింపబడినయామె నే యభయమిమ్ముని (ఆపదనుండి రక్షింపుమని) ప్రార్థన నేయుఁడు! యోచించుటచే నిరక నువయోగములేదు. రాక్షసులకు గుండెలావట్లు నట్టి భయము రామునిచేఁ గలిగినట్లుగనే, జానకీదేవి యొక మ్రొక్కుతోఁ దప్పలన్నియు సొర్చికొని కరుణించును. ఎంతటి యాపదనుండి యేనియుఁ గాపాడ నీనీత చాలినదియని యెఱుంగుఁడు!

౫౭౪, నుండి ౫౯. విశాలములగు కన్నులుగల యీనీతయొక్క శరీరమందుకొంచెమేనియు సవలక్షణముగనంబడదు. దుఃఖమునకుఁదగనిదియు, స్వర్గసంబంధముగు భోగముల ననుభవించుటకుఁ దగియున్నదియు నగు నీనీతాదేవి, శరీరకాంతిచేమాత్రము వేఱుబడినదియని తలంచెదను.

అర్థసిద్ధిం తు నై దేహ్యం పశ్యామ్యహ ముపస్థితమ్॥ ౫౯౫

రాక్షసేంద్ర వినాశంచ విజయం రాఘవస్యచ|

నిమిత్త భూత మేతత్తు శ్రోతుమస్యా మహత్ప్రియమ్॥ ౬౦౫

దృశ్యతే చ స్ఫురచ్ఛత్రుః పద్మపత్ర మివాయతమ్|

ఈషచ్ఛ హృషితో వాస్యా దక్షిణాయా హ్యదక్షిణః॥ ౬౧౫

అకన్తాదేవ వై దేహ్య బాహు రేకః ప్రకంపతే|

కరేణు హస్తప్రతిమ సువ్యశోర్చరు రనుత్తమః॥ ౬౨౫

వేపమాన స్సూచయతి రాఘవం పురతస్థితమ్॥ ౬౩

పక్షీచ శాఖానిలయం ప్రవిష్టః పునః పునశ్చోత్తమ సాంత్య

వాదీ సుస్వాగతాం వాచ ముదీరయానః పునఃపున శ్చోదయ

తీవ హృష్టః॥ ౬౪౫

ఇతి శ్రీసుత్సందరకాండే - సప్తవింశస్సర్గః.

అష్టావింశస్సర్గః.

సా రాక్షసేంద్రస్య వచోనిశమ్య తద్రావణస్యా ప్రియ మప్రి

యార్తా | సీతా వితత్రాస యథావనాంతే సింహాభిపన్నా గజ

రాజకన్యా॥ ౧॥

సా రాక్షసీ మధ్యగతా చ భీరు ర్వాగ్నిర్భృశం రావణతర్జి

తాచ | కాంతారమధ్యే విజనే విసృష్టా బాలేవకన్యా విలలా

చ సీతా॥

౧౯౪ నుండి ౬౩. సీతాదేవికి మంచికాలమువచ్చినట్లు తలంచెను. రాక్షసరాజునకు వినాశమును శ్రీరామునకు జయమును సంభవించినట్లుఁజూపించుచున్నది. ఈ పుణ్యవారికి లాభకరమగుమాటను వినబోవుటకు సూచకముగ వికాలమగునెడకుకన్న తామరక్షేమవలె నదరుచున్నట్లు గనబడెను. కొద్దిపాటిగ వెంట్రుకలు నిక్కుచున్నదియు మగనియభిప్రాయము నాశ్రయించి నదియునగు నామెయెడమభిప్రాయముకొటిమాత్రము చలంపనితలంపుగా నదరుచున్నది. ఏనుఁగు తొండము నుపమానముగాఁగలదియై యందమున సాటిలేనిదగు నామెయెడమతోడ యదరుచు శ్రీరామమూర్తియామెయెడట నిలిచియున్నటుల శకునమును సూచించుచున్నది.

౬౪. చెట్టుకొమ్మయందలి నెలపును బ్రవేశించినదియు, పలుమాటు నింపులగుమాటల నాడుచున్నదియు, చుట్టములయొక్క రాకను దెప్పచున్నదియు నగుపక్షియును సంతోషించినదై పలుమాటుఁ బలుకుచున్నట్లున్నది.

ఇది యిరువదియేడవసర్గ.

ఇరువది యెనిమిదవసర్గ.

౧. రాక్షసరాజుయొక్క యాజ్ఞననుసరించి స్త్రీలాడిన విరోధమగు మాటలనువిని సీతాదేవి మిక్కిలి పరితపించి, వనప్రదేశమందఁ జీంగముచేఁజిక్కిన పెంటియేనుఁగువలె మిక్కిలి భీతిసెందెను.

౨. రాక్షసస్త్రీల నడుమనున్నదియు, వారిమాటలచే మిగుల భయపడుచున్నదియు, రావణునిచే బెదిరింపఁ బడినదియునగు హాసిత జనులులేని యడవిసండుమ విడిపింపబడిన వనిపడుచువలె నేడ్చు.

సత్యం బతేదం ప్రవదంతిలోకే నాకాలమృత్యు ర్భవతీతినంతః
యత్రాహమేవం పరిభర్తన్యమానా జీవామికించిత్ క్షణమ
ష్యపుణ్యా॥ ౩॥

సుఖాద్విహీనం బహుదుఃఖపూర్ణ మిదంతు నూనం హృదయం
స్థిరం మే విశీర్యతే యన్న సహస్రధాద్య వజ్రహతం శృంగ
మివాచలస్య॥ ౪॥

నైవాస్తిదోషో మమనూనమత్ర వధ్యాహ మస్యా ప్రియదర్శ
నస్య । భావం నచాసాహ్య మనుప్రదాతు మలం ద్విజో మంత్ర
మివాద్విజాయ॥ ౫॥

నూనం వమాంగా న్యచిరాదనార్య శ్శస్త్రైశ్చితై శ్చేత్స్యతి
రాక్షసేంద్రః । తస్మిన్ననాగచ్ఛతి లోకనాథే గర్భస్థ జం
తుో రివశల్యకృంతః॥ ౬॥

దుఃఖం బతేదం మమదుఃఖితాయా మాసా చిరాయా ధిగమి
ష్యతో ద్వా । బద్ధస్య వధ్యస్య తథానిశాంతే రాజాపరా
ధా దివ తస్కరస్య॥ ౭॥

హా రామ హా లక్ష్మణ హా సుమిత్రే హా రామమాత స్సహ
మేజనన్యా । ఏషా విపద్యా మ్యహమల్పభాగ్యా మహర్ణవే నా
రివ మూఢవాతా॥ ౮॥

౩. ఇట్లు రాక్షసులచే నెల్లవిధములఁ బీడింపఁబడి నీచముగ జీవించి యున్నానుగావున నేను నిరాభ్యుదయమున నితలఁచెద. పెద్దలు కాలముకా నియపుడు చావుగలుగఁని చెప్పచున్నారు, ఆమాట సత్యమయ్యె. కటకటా!

౪. నాహృదయము వజ్రాయుధముచే నఱుకంబడిన వర్షతశిఖరమువలె వేయిబ్రద్దలుగాక కఠినమైయున్నది కావున సౌఖ్యము లెఱుంగనేరఁ ననియు ననేకములగు దుఃఖములచే నిండినదనియు స్పష్టమగుచున్నది.

౫. అనిష్టముగఁ గనఁబడుచున్న యీరావణునిచేఁ జంపఁబడుదా ననై యున్నానుగావున నేను దేహమును విడుచుటచేఁ భావములేదు. (బ్రాహ్మణేతరునకు మంత్రము నుపదేశింపని యట్లుగా) నాయభిప్రాయము నీ నీచున కెఱిగింప కుండుదానను.

౬. ఈ రెండుమాసములు ముగియునంతలో శ్రీరాముఁడు రానిచో (గర్భమందుఁ జిక్కి వెలికి రాఁజాలకున్న జంతువులను మంగలివాఁడుము క్కులువడ ఖండించునట్లు) మూర్ఛుఁడగు రావణుఁడు కఱకై నఖడ్గములచేత నన్ను ఛేదించుట సత్యము.

౭. దీర్ఘకాలమునుండి దుఃఖించుచున్న నాకు రావణుఁడు నియమించిన రెండునెలకాలము తుదముట్టుచున్నది. రాజిద్రోహము చేసినందులకై కట్టివేయఁబడియున్నవాఁడు మఱుగుటియొడయమునఁ దన్నుం జొంపుటను దలంచితలంచి రేయెల్ల దుఃఖించునట్లు నాకును దుఃఖముగలిగియున్నది. కటకటా!

౮. హా రామ! హా లక్ష్మణ! రామునితల్లివగు సోయశ్శా! ఆయోయో! సుమిత్ర! నాతల్లిమొదలుగ నదృష్టహీనురాలనగు నేను మహాసముద్రమున దిక్కుతెలియని జోరుగాలిచే నల్లాడు సోడవలె నావదయండుఁ దగుల్కొని యున్నదానను.

తరస్వినా ధారయతా మృగస్య సత్వేనయాపం మనుజేంద్రపు
తౌ | నూనంవిశస్తా మమకారణాలై సింహర్షభౌ ద్వా వివ
వే ద్యుతేన | ౯॥

నూనం సకాలో మృగరూపధాన్ మామల్పభాగ్యాం లులుభే
తదానీం | యత్యైర్యపుత్రం విససర్జమూఢా రామానుజం ల
క్షణ పూర్వజం చ || ౧౦॥

హా రామ సత్యవ్రత దీర్ఘబాహుో హా పూర్ణచంద్ర ప్రతిమా
నవక్త్ర | హా జీవలోకస్యహితః ప్రియ శ్చ వధ్యాం నమాం
వేత్సిహి రాక్షసానామ్ || ౧౧॥

అనన్య దైవత్వమియంక్షమా చ భూమా చ శయ్యా నియమ
శ్చ ధర్తే | పతివ్రతాత్వం విఫలం మమేదం కృతం కృతఘ్నేష్వి
వ మానుషాణామ్ || ౧౨॥

మోఘాహి ధర్తశ్చరితో మయాయం తథైకపత్నీత్వ మిదం
నిరర్థం | యాత్వాం నపశ్యామి కృశా వివాహా హీనాత్వయా
నంగమనే నిరాశా || ౧౩॥

పితుర్నిదేశం నియమేన కృత్వా వనాన్నిపుత్ర శ్చరిత ప్ర
తప్త | స్త్రీభిస్తుమస్యే విపులేతణాభి స్త్వరంస్యనే పితభయ
కృతార్థ || ౧౪॥

౯. లేడివలె వేషమునుధరించిన మారీచునిచేత, ఆరాచబిడ్డ లిరువురును సత్యముగా నానిమిత్తమై(పిడుగుచేత గూల్పొంబడిన సింగపు కొవచులవలె) చంపబడిరి.

౧౦. తెలివిమాలినదాననై నేను పూజ్యులగు శ్రీరామలక్ష్మణులను నెచ్చడు విడిచిఁనో యవ్వన నాదౌర్భాగ్యకాలము లేడియైవచ్చి నాయెదుటనుండి నాకాళ కొలికెను,

౧౧. అయ్యో! రామ! సత్యమును వ్రతముగాఁ గలవాఁడ! మోకాశులవఱకు వ్యాపించు చేతులుగలవాఁడా! కటకటా! నిండుచందరుంబోలిన ముఖముంగలవాఁడ! జంతుజాలమున కిష్టమును ననుకూలము నగువాఁడ! నన్నురాక్షసులు చంపందలఁచియుండుట నీవెఱుంగవా?

౧౨. ఇర్ర తప్ప వేరు దైవములేడని యుండుటయు, ఇట్లుమొదగు సొర్పును, నేలఁబరుండుటయు, న్యాయమందు రుచియు, వత్తివ్రతాదర్శమును, మేలుమఱచునట్టి ఘాతునకుఁ జేయఁబడిన మనుష్యకర్తవలె వ్యర్థమగుచున్నది.

౧౩. ఓ రామా! చిక్కియున్నదానను, కాంతినెడినదానను నయి నీపొందునుగోరుచు నది లభింపమిచే నాశచెడియున్నదాననై నిన్నుంగనఁజాలకున్ననాచేతఁ జేయఁబడిన పుణ్యములన్నియు వ్యర్థములేకదా? అట్లేకదా! నీయేకవత్సీ వ్రతముగూడ వ్యర్థమయ్యెను.

౧౪. నీతండ్రియొక్క యాజ్ఞను జక్కఁగా నడపి, మఱలినవాఁడవై భయమువిడిచి ధన్యుఁడవై, విశాలముగు కన్నులుగల నీ గిలతోడ హయగ విహరించుచున్నావని తలఁచెదదిత్రాణేళా?

అహంతు రామ త్వయిజాతకామా చిరం వినాశాయ నిబద్ధ
భావా । మోఘం చరిత్వాథ తపోవ్రతం చ త్యక్త్వామి ధిగ్జీవిత
మల్పభాగ్యా॥ ౧౫॥

సాజీవితం క్షీప్రమహం త్యజేయం విషేణ శస్త్రేణ శితేన
వాపి । విషస్యదాతా న హి మే స్తికశ్చి చ్ఛస్త్రస్యవా వేశ్మని
రాక్షసస్య॥ ౧౬॥

ఇతి వ దేవీ బహుధా విలప్య సర్వాత్మనా రామమనుస్మ
రంతీ । ప్రవేపమానా పరిశుష్కవక్త్రా నగోత్తమం పుష్పిత
మాససాద॥ ౧౭॥

శోకాభితప్తా బహుధావిచింత్య సీతాథవేణ్యుద్గ్రీధనం గృ
హీత్వా । ఉద్బధ్య వేణ్యుద్గ్రీధనేన శీఘ్ర మహం గమిష్యామి
యమస్య మూలమ్ । ఉపస్థితా సా మృదుసర్వగాత్రీ శాఖాం
గృహీత్వాథ నగస్యతస్య॥ ౧౮॥

తస్యాస్తురామం ప్రవిచింతయంత్యా రామానుజం స్వం చ కు
లం శుభాంగ్యాః॥ ౧౯॥

శోకా నిమిత్తాని తథా బహూని ధైర్యార్జితాని ప్రపరాణి
లోకే । ప్రాదుర్నిమిత్తాని తదా బభూవుః పురాపి సిద్ధా న్యుపల
క్షీతాని॥ ౨౦॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - అష్టావింశస్సర్గః.

౧౧. ఓ శ్రీరామా? అవృష్ట ఓనురాలనగునేను నీయందుఁ జిర
కాలమునుండి యిచ్చగలదాననై పిమ్మట వ్యర్థముగు ప్రతములను పపము
లనుజేసి చచ్చుట వద్దేఁగి నింజ్యముగు నాప్రాణములను విడచెదను.

౧౨. విషముచేతనేని, తీక్షణముగు నాయుధముచేతనేని శీఘ్రమునఁ
ప్రాణములవిడచెదను. ఈ రాక్షసుని కొంపయందు విషమేని ధ్వజమేని మ
ర్త్యముగా నిచ్చునట్టిదాత యొకఁడును లేఁడు.

౧౩. మిక్కిలివడఁచుచున్నదియు, మోరెండినదియునగునీత యిటు
తెక్కుతెఱంగులశోకించి, సర్వవిధములచేతను శ్రీరామునిఁదలంచుచు రె
సంగఁబూచియున్న యశోకవృక్షమును జేరెను:

౧౪, ౧౫. అటుపిమ్మట శోకముచే లెస్సగఁ గ్రాంగినదియఁగో
చులమగు దేహమునుగలదియు నగునీత మిక్కిలిగఁ జింతించి బడను జేతఁబ
ట్టుకొని దీనిచేత నురిపోనీకొని శీఘ్రమున యమునిమందిరమును జేరదనన్
పలికి యాచెట్టుకొమ్మను జేతఁబట్టుకొని యుండెను.

౧౬, ౨౦. శ్రీరాముని లక్ష్మణుని తనవంశమును గూర్చియోచించు
చున్నదియు సందకత్తెయు నగునానీతకు దుఃఖినిమిత్రములుగానివియు, శై
ర్యమును గలిగించునవియు నగుశకునములుపెక్కులు, మున్నూఁపింపఁబడిన
వియైనను బ్రత్యక్షఫలమును గలిగించునవిగాఁ గలిగెను.

ఇది యిరువదియెనిమిదవ సర్గ.

ఏకోస త్రింశస్సర్గః.

తథాగతాం తాం వృధితా మనిందితాం వ్యపేతహర్షాం ష
రిషీన మానసామ్ । శుభాం నిమిత్తాని శుభాని భేజిరే నరః
శ్చియాజుప్త మివోపజీవినః॥ ౯॥

తస్యా శ్శుభం వామ మరాశపక్ష రాజీవృతం శుక్లవిశాలకృ
ష్ణమ్ । ప్రాస్పందతైకం నయనం సుకేశ్యా మీనాహతం పద్మ
మివాభి తామ్రమ్॥ ౧౦॥

భుజశ్చ చార్వంచితవృత్తః పరార్థ్యకాలాగరు చంద
నార్హః । అనుత్తమేనా ధ్యుషితః ప్రియేణ చిరేణవామ సుష
వేప తాశు॥ ౩॥

గజేంద్రహస్త ప్రతిమశ్చపీనస్తయోద్ధ్వయో స్సంహతయో
స్సుజాతః । ప్రస్పందమానః పునరూరురస్యా రామం పురన్ధ
ర్భృత మాచచక్షే॥ ౪॥

శుభం పున ర్హేమనమానవర్ణ మీషద్రజోద్వస్త మివామలా
త్యూః । వాసస్థితాయా శ్శిఖరాగ్రదత్యాః కించిత్పరిస్రం
సత చారుగాత్యాః॥ ౫॥

ఏతైర్నిమిత్తై రపరై శ్చ సుభూ) స్సంబోధితా వ్రాగపి సా
భుసిద్ధైః । వాతాతపక్లాంత మివ ప్రణవ్యం వర్షేణ బీజం ప్రతి
సంసార్యః॥

ఇరువదితొమ్మిదవసర్గ.

౧. అట్టి దుఃఖదశయందున్నదియు, మనస్సున బాధగలదియు, శుద్ధురాలును సంతోషము లేనిదియు మిక్కిలిమెత్తవడిన మనస్సుగలదియు, మంగళస్వరూపురాలును నగు సీతాదేవిని శుభనిమిత్తములు (సంపదగలవానిని నేవక లాశ్రయించునట్లు) నేమిచెను.

౨. వక్రములైన కనురెప్పల వరుసచే గొట్టంబడినదియు, తెల్లనై విశాలమై నలుపునుగలదియు, తుదలయం బెఱుపు గలదియునగు(సీతాదేవి యొక్క) నెడమకన్ను మాత్రము (చేఁడచే గొట్టంబడిన కమలము గవల చొప్పన) నదరెను.

౩. అందముచే నెప్పచు గుండ్రమై బలిసినదైనదియు, శ్రేష్ఠమగు నల్లయగురు చందనమునకుఁబడినదియు, పురుషోత్తముఁడగు భర్తచేఁబట్టంబడినదియు నగు నెడమభుజము శీఘ్రముగ దీర్ఘకాల మదరెను.

౪. వినుఁగుతోడమును బోలిక గాఁగలవియు, స్థూలమైనవియుసంపదమై పరస్పరము గలిసికొనియున్నవియు, నేగు సీతయొక్క తొడలురెండ్లలో నెడమది యదరుచున్నదై, శ్రీరాముం డెదుటనున్నాడని చెప్పనట్లు తోచెను.

౫. బంగారుంబోలు వర్ణముగలదియు, కొద్దిగ దుచ్చుచేఁగవ్వంబడినదియు శిఖరముల కొనలవలె సుందరములైన దంతములు గలదియు నిర్మలములగు కన్నులంగలదియు నయియున్న యందకు త్రేయగు సీతయొక్కవస్త్రము (వీడిపడినట్లు మఱియొక శుభనిమిత్తముగా) బారెను.

౬. ఈశకునములచేతను, ముందే బాగుగ స్ఫురించిన మఱికొన్ని శకునములచేతను లెక్క బోధింపఁబడినదియై యందముగు శకునములు గలదియునుసీత (గాలియెండలచే నశించి రూపునెడి మంటిలోఁ గలిసియున్న విత్తనము వానకురియుటతోడనే మొలకయై వెలువడినట్లు) మిక్కిలిసంతోషించెను.

తస్యాః పున ర్భింబఫలాధరోష్ఠం స్వక్ష్మీభ్రుకేశాంత మరాశప
క్షుప్తవక్త్రం బభాసే సితశుక్లదంష్ట్రం రాహోర్ముఖా చ్చంద్ర
ఇవ ప్రముక్తః॥ ౭॥

సావీతశోకా న్యపసీతతంద్రీ శాంతజ్వరా హర్షవివృద్ధ సత్త్వా ।
అశోభతార్యా వదనేన శుక్లే శీతాంశునా రాత్రి రివోది
తేన॥ ౮॥

ఇతి శ్రీమత్సుందర కాండే-ఏకోనత్రింశస్సర్గః.

త్రింశస్సర్గః.

హనుమా నపి విక్రాంత స్సర్వం శుశ్రావ త త్వత్తతః ।
సీతాయా స్త్రిజటాయా శ్చ రాక్షసీనాం చ తర్జనమ్॥ ౧॥

అవేక్షమాణ స్తాం దేవీం దేవతా మివ నందనే ।
తత్రోబహువిధాం చింతాం చింతయామాస వానరః॥ ౨॥

యాం కపీనాం సహస్రాణి మబుహూ న్యయుతానిచ ।
దిక్షుసర్వాసు మూర్ధంతే సేయ మాసాదితా మయా॥ ౩॥

చారణేతు సుయుక్తేన శత్రోశ్చక్తి మవేక్షతా ।
సూధేన చరతా తావ దవేక్షిత మిదం మయా॥ ౪॥

రాక్షసానాం ఏకేషశ్చ పురీచేయ మవేక్షితా ।
రాక్షసాధిపతే రన్య ప్రభావో రాహున్య చ॥ ౫॥

2. దొండపండువంటి పెదవినిగలదియు, అండకుగు కనుబొమలు ముఖమునందలిపొడివెండ్రుకలు గలదియు వక్రములగు కనుకెప్పలు గలదియు తెల్లని దంతములుగలదియు నగు నీతాదేవియొక్క ముఖము (రామువు సొటనుండి విడువబడిన) చంద్రబింబమువలె సుప్పెను.

౩. పోయిన శోకమునుగలదియు, మానిన తొట్రు పాటు గలదియు, అడగిన తాపమును గలదియు, సంతోషముచే పృథ్విపొందిన బలముంగలదియుఁ బూజ్యురాలును నగునీతతనమోముచేత (శుక్లవక్షసుం దుదయించిన చంద్రునితోఁ గూడిన రాత్రివలె) సుప్పెను.

ఇదియిరువది తొమ్మిదవసర్గ.

ముప్పదియవ సర్గ.

౧. పరాక్రమశాలియగు హనుమంతుఁడు నీతయొక్కయు, త్రిబిటయొక్కయు వృత్తాంతమును, రాక్షసస్త్రీలు నీతనుబెదరించుటయు మొదలగు సంతయు స్పష్టముగ వినియెను.

2. ఆహనుమంతుఁడు నీతను సందనవనమందున్న వనదేవతవలె నుండఁగాంచి పెక్కువిధములఁ జింతించెను.

3. వానరులయొక్క వేలకొలఁదియుఁ బదివేలకొలఁదియు నేసీ తాదేవిని దిక్కుదిక్కులకేగి వెదకుచున, వో యిట్టినీత నాచేత నిచ్చోటఁ గనబడియెను.

౪. యోగ్యుఁడనగు చూరుఁడను (ఒక దళపువర్తమానమును రహస్యముగ నెఱింగి కొనిపోవచ్చిన యన్యదేశస్థుఁడగు) శత్రుఁడగు రావణాసురుని శక్తిని గనుచున్నవాఁడను, ఇతరులకుఁ దెలియరాక సంచరించుచున్న వాఁడను నగునాచేత నీచెప్పబోవు విషయమెల్ల బాగుగఁ జూడఁబడియె.

5. రాక్షసులవెంపును, ఈపట్టణమును రాక్షసరాజుగు నీరావణాసురునియొక్క పదవియు నాచేఁ గనబడియె.

యుక్తం తస్యా ప్రమేయస్య సర్వసత్త్వ దయావతః |
సమాశ్వాసయితుం భార్యాం పతిదర్శన కాంక్షిణీమ్ || ౬ ||

అచా మాశ్వాసయా మ్యేనాం పూర్ణచంద్ర నిభాననామ్ |
అశృష్టదుఃఖాం దుఃఖారాం దుఃఖస్యాంత మగచ్ఛతీమ్ || ౭ ||

యద్యప్యహ మిమాం దేవీం శోకోపహత చేతసామ్ |
అనాశ్వాస్య గమిష్యామి దోషవ స్థమనం భవేత్ || ౮ ||

గతేహి మయి తత్రేయం రాజపుత్రీ యశస్వినీ |
పరిత్రాణ మవించంతీ జానకీ జీవితం త్యజేత్ || ౯ ||

మయాచ స మహాబాహుః పూర్ణచంద్ర నిభాననః |
సమాశ్వాసయితుం న్యాయ్య స్తీతాదర్శన లాలసః || ౧౦ ||

నిశాచరీణాం ప్రత్యక్ష మనర్హం చాపిభాషణమ్ |
కథంను ఖలు కర్తవ్య మిదం కృచ్ఛగతో హ్యహమ్ || ౧౧ ||

అనేన రాత్రిక్షేపేణ యది నాశ్వాస్యతే మయా |
సర్వథా నాస్తిసందేహః పరిత్యక్తుతి జీవితమ్ || ౧౨ ||

రామశ్చ యదిపృచ్ఛేన్నాం కిం మాం సీతాబ్రవీ ద్వచః |
కిమహం తం ప్రతిబ్రూయా మసంభాష్య సుమధ్యమామ్ || ౧౩ ||

సీతా సం దేశ రహితం చూమిత స్త్వరయాగతమ్ |
నిర్దహేదపి కాకుత్స్థః క్రుద్ధస్తీ వ్రేణ చక్షుషా || ౧౪ ||

౯, ౧౦, ౧౧. ఘోషింపక దరముగాని గుణముగలవాడను, సర్వభూ
ములయందును పయగలవాడను నగుశ్రీరామునియొక్క భార్యను (మగ
సం జూడక గోరుచున్న దానిని) ఆపరించుటబాగు. నిండుచంద్రునిం బోలు
ముగలదియు, దుఃఖముల నెఱుంగనిదియు, దుఃఖముచే నిపుడు పగిలి
చున్నదియు, దుఃఖమునకుఁ గడకానకున్నదియు నగునీసీతాదేవి నాపరిం
చెను, దుఃఖముచేఁ బాటుతప్పిన మనసునుగల యీవత్రివత్ నాపరింపక
యంతటితోఁ బోదునని నేనుబోవుట బోషమును గలిగించునదియగును.

౯. ఈమెనుగని భాషింపకయే నేనుబోయినచో రాజపుత్రకయుఁ
డేర్పిశాలినియునగు నీదేవి (తన్ను రక్షింతుమన్నమాట నెఱుంగనిచే) ప్రాణ
ముల వదలును.

౧౦. దొడ్డుభుజములుగలవాడను, నిండుచంద్రునింబోలు మోము
గలవాడను, నీత నెప్పుడుగాంతునొయని వేచియున్నవాడను నగుశ్రీ
రామునింజూడ నిండులి (ఈమెచేఁబలుకఁబడు మాటలుగొనిచని యాయ
నకెఱింగించి) సంగతులచే నూరడించుట ధర్మము.

౧౧, ౧౨. ఈరాక్షసస్త్రీలయెదుట నీమెతో మాటలాడుటతగదు.
ఏమిచేయువాడను! కష్టమునంజిక్కిరిచి! ఈమిగిలియున్న రాత్రిపూ
టయందే యీమెనూరడింపక పోయితినేనిఁ బ్రాణములను విడుచుట నీ
ధర్మము.

౧౩, ౧౪. రాముఁడు నన్నుఁగూర్చి నీతయేమిచెప్పె, ననియడి
గినచో (సింగమునడమువంటి నడుముగల నీతతో మాటలాడకయేపోయి)
నేమిచెప్పెను. నీతఁలని వర్తమానముగొనక త్వరపడిపోయితినేని శ్రీరా
ముచంద్రుఁడు కోపములవాడై నిప్పలురాలుకన్నులతో నన్ను ధర్మముచే
యను.

యది చోద్యోజయిష్యామి భర్తారం రామకారణాత్ ।
 వ్యర్థ మాగమనం తస్య ససైన్యస్య భవిష్యతి॥ ౧౫॥
 అంతరం త్వహ మాసాద్య రాక్షసీనా మిహస్థితః ।
 శనై రాశ్వాసయిష్యామి సంతాపబహుళా మిమామ్ ॥ ౧౬॥
 అహం త్వతితనుశ్చైవ వానరశ్చ విశేషతః ।
 వాచం చోదా హరిష్యామి మానుషీ మిహ సంస్కృతామ్ ॥ ౧౭॥
 యదివాచం ప్రదాస్యామి ద్విజాతి రివ సంస్కృతామ్ ।
 రావణం మన్యమానా మాం సీతా భీతా భవిష్యతి॥ ౧౮॥
 వానరస్య విశేషేణ కథం స్యా దభిభాషణమ్ ।
 అవశ్యమేవ వ క్తవ్యం మానుషం వాక్య మర్థవత్ ॥ ౧౯॥
 మయా సాంత్యయితుం శక్యా నాన్యధేయ మనిందితా ॥ ౨౦॥
 సేయ మాలోక్య మేరూపం జానకీ భాషితం తథా ॥ ౨౧॥
 రక్షోభి స్తాస్రితా పూర్వం భూయ స్తాస్రితం గమిష్యతి ।
 తతోజాత పథిత్రాసా శబ్దం కుర్యా న్మనస్విని ॥ ౨౨॥
 జానమానా విశాలాక్షీ రావణం కామరూపిణమ్ ।
 సీతయాచ కృతేశబ్దే సహసా రాక్షసీ గణః ॥ ౨౩॥
 వానాప్రహరణో ధూర స్సమేయా దంతకోపనః ।
 తతో మాం సంపరిక్షిప్య సర్వతో వికృతానూః ॥ ౨౪॥
 తతోహి శ్రీహరేచైవ కుర్య ర్యత్నం మహాశుమ్ ॥ ౨౫॥

౧౫, ౧౬. ఈమెతో భాషించకయేచని నావ్రభుండగు సుగ్రీవుని శ్రీరామునివనికై యుద్ధమున కిచ్చటికిఁ బిలిచికొనివచ్చినను, అదియు వ్యర్థమేయగును. ఈరాక్షసస్త్రీ లిందొడలుముఱచి యున్న పుడుగాని, మఱి యెందేని చనిన పుడుగాని యవకాశముంగని (దుఃఖముచే జీర్ణించియున్న) యాదేవిని మిక్కిలియూదరించెదఁ గాక.

౧౭, ౧౮. నేను సూక్ష్మముగు శరీరమునుగలవాడనై యీమె దగ్గరచేరి నిర్దోషముగు మనుష్యవాక్కులచే విషయమును లెస్సగ భాషించెదను. అట్లు నిర్దోషముగుమనుష్యవాక్కులచే బ్రాహ్మణునివలె మాటలాడి తినేని నేను వాస్తవముగ వానరుడనని తలఁచకపోవుట మాత్రమేకాక రావణుం డీవేషముతో వచ్చెననియెంచియు భయపడును.

౧౯, ౨౦. మర్కటమున కితరులతో నధికముగా మాటలాడుత క్తియెందులగలదు? లేదుగావున నభిప్రాయమును చెలువునంతపాటిగ మనుష్యవాక్కులతోడన భాషించెదను. ఇట్లుగాక మఱియేచొప్పునను యోగ్యురాలగు నీనీతతో భాషించుట యుక్తముగాదు.

౨౦ నుండి ౨౧౪. మున్నే రాక్షసులచే భయపెట్టబడినది యగు జానకి నారూపమును నాసంభాషణమును గని మఱల భీతిల్లంగలదు. అట్లు భయపడుచో నన్నుఁ గామరూపమునుధరించిన రావణాసురుడని తలంచి యుచును.

౨౨ నుండి ౨౩౪. నీత యట్లు ధ్వనిచేసినతోడనే యమునింబోలె భయంకరముగు రాక్షసస్త్రీలగుంపు నానావిధాయుధములను ధరించి మీదికివచ్చును. మిక్కిలి బలముగల రాక్షసస్త్రీలు నన్ను నలుప్రక్కలఁ జాట్టుకొని నెట్టుటకుం బంపుటకుఁ గట్టుటకు యత్నించెదరు.

గృహ్య శాఖాః ప్రశాఖాశ్చ సకంధాం శోచ్చత్తమ శాఖినామ్ః
దృష్ట్వా విపరిధావంతం భవేయ ర్భయశంకితాః।

మమరూపం చ సంప్రేక్ష్య వనే విచరతో మహత్ ॥ ౨౫॥

రాక్షసో భయవిత్రస్తా భవేయ ర్వికృతాననాః॥ ౨౫౪

తతః కుర్య స్సమాహ్వనం రాక్షసో రాక్షసానవి॥ ౨౬॥

రాక్షసేంద్ర నియుక్తానాం రాక్షసేంద్ర నివేశనే।

తే శూల శక్తిచిస్త్రింశ వివిధాయుధ పాణయః॥

ఆపతేయ ర్విమద్దేస్తి వేగే నోద్విగ్న కారణః॥ ౨౭౪

సంరుద్ధ స్తైస్తుపరితో విధమ న్రిక్షసాం బలమ్॥ ౨౮॥

శక్నుయా న్నతుసంప్రాప్తుం పరంపారం మహోదధేః।

నూంవా గృహ్ణీయు రాప్లుత్య బహవ శ్శీఘ్రకారణః॥

స్యాదియం చా గృహీతార్థా మమచ గ్రహణం భవేత్ ౨౯౪

హింసాభిరుచయో హింస్య రిమాం వా జనకాత్త జామ్॥ 30॥

విపన్నం స్యా త్తతఃకార్యం రామసుగ్రీవయో రిదమ్॥ 30౪

ఉద్దేశే నప్రమాదేస్తి న్రిక్షస్తేః పరివారితే॥ 3౧॥

సాగరేణ పరిక్షిప్తే గుప్తే వసతి జానకీ।

విశస్తే వా గృహీతేవా రక్షోభి ర్తయి సంయుగే॥ 3౨॥

నాన్యం పశ్యామి రామస్య సాహాయ్యం కార్యసాధనే।

విమృశం శ్చ నపశ్యామి యోహతే మయి వానరః॥

శతయోజన విస్తీర్ణం లంఘయేత మహోదధిమ్॥ 33౪

౨౪ నుండి ౨౪౫. రాక్షసస్త్రీలు పెద్దకొమ్మలను, చెమ్మలను, చెట్ల మొదలైన బట్టుకొని యిమింపఁబడు నెత్తుచున్న నన్నుంగని, ఈవనము పుడిచివచ్చుచున్న నాగొప్పరూపమునుగాంచి భయముచే జంకినవారగుదురు. దానిచేతనే కలతఁబడిన రూపములను గలవారగుదురు.

౨౬ నుండి ౨౭౫. అంతః సీతస్త్రీలు రాక్షసులనుబిలుతురు. రాక్షసరాజునగరుకడ నాతనిచే నియమింపఁబడినవారిలోఁ గొందఱు శూలము భంగము మొదలగునాయుధముల భరించి భయంకరులై దొమ్మిగా మొత్తములయి వేగవతురు.

౨౮ నుండి ౨౯౫. అట్లువారిచే నలుప్రక్కలముట్టడింపఁబడినవారైనయి యానైనను దూలఁగొట్టుచుంటినేని నేను సముద్రముయొక్క యవ్వలిగట్టును జేరనేరను. ఇట్లుచిక్కువడునన్ను వేగవంతులగు రాక్షసులు సమీపించి పట్టుకొనినను గొనఁగలరు. అట్లు నేను జిక్కునే చిక్కితి నేని శ్రీరామునివృత్తాంత మీసీతాదేవికిందెలియుట సున్నయగును.

౩౦, ౩౦౫. అదిమాత్రముగాక జీవకాంసయందురుచిగలవాండ్రగు నీరాక్షసులు నీతను జంపినను జంపుదురు. అట్లునడచునేని శ్రీరామునిగ్రీవులకార్యము స్పష్టముగఁ జెడును.

౩౧ నుండి ౩౩౫. త్రోవలేనిదియు, రాక్షసులచేఁ జుట్టఁబడినదియు, రహస్యమైనదియు నలుప్రక్కల సముద్రపునలల తాకుఁగలదియు నగునీమిట్టుపై నీత యనుంపబడియున్నది. వీరితోడ యుద్ధముచేసే నేనుజిచ్చినను, వీరిచేఁ జిక్కువడినను శ్రీరాముని కార్యమును నెఱవేర్చువారు మఱిలేరు. నేనుజిచ్చితినేని యేవానరుఁ డిదియంతయు వెదుకఁగలఁడు? ఎవఁడీ సూతామఁడల సముద్రమును దాటువాఁడు? అట్టివాఁడుగలఁడని నాకుఁదోచదు!

కామం హంతుం సమర్థోస్మి సహస్రా ణ్యపి రక్షసామ్॥ ౩౪౩
 నతు శత్రోమి సంపాప్తుం పరంపారం మహాదధేః।
 అసత్యాని చ యుద్ధాని సంశయోమే నరోచతే॥
 కశ్చ నిస్సంశయం కార్యం కుర్యాత్ ప్రాజ్ఞస్సంశయమ్॥ ౩౪౪
 పాణిన్యాగశ్చ వై దేవ్య భవే దనభిభాషణే॥ ౩౪౫
 ఏషదోషో మహాహిన్యా స్తమ సీతాభిభాషణే।
 భూతాశ్చార్థా విపద్యస్తే దేశకాల విరోధితాః॥
 విక్లబం దూత మాసాద్య తమ సూర్యోదయే యథా॥ ౩౪౬
 అర్థానర్థాంతరే బుద్ధి ర్నిశ్చితాపి నశోభతే॥ ౩౪౭
 ఘాతయంతి హి కార్యాణి దూతాః పండితమానినః।
 నవినశ్యే త్కథం కార్యం వైక్లబ్యం నకథంభవేత్॥ ౩౪౮
 లంఘనం చ సముద్రస్య కథంను న వృధాభవేత్।
 కథంను ఖలు వాక్యంమే శృణుయా న్నో ద్విజేతవా।
 ఇతి సంచింత్య హనుమాం శ్చకార మతిమా స్తతిమ్॥ ౪౦౫
 రామ మక్లిప్తకర్మాణం స్వబంధు మనుకీర్తయన్॥ ౪౦౬
 నై నా ముద్వేజయిష్యామి తద్బంధుగత మానసామ్।
 ఇత్వాకూణాం వరిష్ఠస్య రామస్య విదితాత్మనః॥ ౪౦౭
 శుభాని ధర్మయుక్తాని వచనాని సమర్పయన్॥
 శ్రావయిష్యామి సర్వాణి మధురాం ప్రబ్రువన్ గిరమ్॥
 శ్రద్ధాస్యతి యథాహీయం తథా సర్వసమాదధే॥ ౪౩౪

3౪ నుండి 3౫౪. నేను రాక్షసులను వేలకొలది నిర్మూలరచ
యంగలనుగాని, ఆపనిచేసినపిమ్మట సముద్రమును దాటుట యసాధ్యమ
గును. యుద్ధములలో జయమేపొందుదునుట. యబద్ధము. సందేహము
నుగల విషయమునఁ బ్రవేశింప నాకిష్టములేదు. బుద్ధిమంతుఁడెవ్వఁడున
సందేహముగలవిషయమును నిస్సందేహముగాఁ బూసఁడు.

3౬ నుండి 3౭౪. నీతతో మాటలాడనిచో నామె ప్రాణమునువిడ
చును. మాటలాడినచో నీచెప్పంబడినంత యనర్థము పొందెనను బాసఁ
గును. సిద్ధములుగనున్న విషయములుగూడఁ దెలివిలేనిదూతయొక్క మాత్ర
తచే (సూర్యోదయముచేఁ జీకటిచెడినట్లు) దేశకాల విరోధములను జెంది
నశించుచున్నవి.

3౮ నుండి ౪౦౪. ఇదితగు నిదితగదని యోచించి నిశ్చయింపఁబ
డెనబుద్ధికూడ మూఁడుగుదూతను బొందినపుడు వ్యర్థమగుచున్నది. చాలి
నంతతెలివిలేకయే పండితులను గర్హించునట్టిదూతలు కార్యములను జే
చుచున్నారగుదా ! అట్టివారికిఁ గార్యమెట్లుచెడదు ? అవివేకమెట్లు గలు
గదు ? ఇంతటిసముద్రమునుదాటుట వ్యర్థమెట్లుకాదు ? నామాటనెట్లునీత
వినును ? ఎట్లుభయపడకుండును ? అనియోచించి బుద్ధిమంతుఁడగు మాను
కుంతుఁడు నిశ్చయించెను.

౪౧ నుండి ౪3౪. శ్రమను గలిగింపని కార్యముగలవాఁడును, తనకు
బంధువును (ప్రియముగలవాఁడును) నగురాముని దలంచుచు నాతని బంధు
వులనుజెందిన మనస్సునుగలిగియున్న యీనీతను నేనుభయపెట్టును. ఇ
య్యొకపంశమువారిలో నుత్తముఁడును నీతయొక్కభావము నెఱింగినవాఁ
డును నగు శ్రీరామమూర్తియొక్క మంగళకరమై ధర్మయుక్తమునైనమాట
లనుదెలుపుచు నింపైనవలుకులు గట్టిగాఁ బలుకువాఁడను. అటుపైనీమె
యెట్లు తలంచునో చూతమని నిశ్చయించెను.

ఇతి స బహువిధం మహానుభావో జగతిపతేః ప్రమదా మవే
క్షమాణః । మధుర మవితథం జగదనాక్యం ద్రుమవిటపాంత
౪ మాస్థితో హనూమాన్॥ ౪౪౪

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - త్రింశస్సర్గః.

ఏకత్రింశస్సర్గః.

— ౦౬౫ —

నీవం బహువిధాం చింతాం చింతయిత్వా మహాకపిః

సంత్రవే మధురం వాక్యం నైదేహ్య వ్యాజహరహః॥ ౧

१ రాజా దశరథోనామ రథమంజర వామాన్॥

ఘృణ్యశీలో మహాకీర్తి ఋజురాసీ స్తహాయశాః॥ ౨

రాజర్షితాం గుణశ్రేష్ఠ స్తపనా చష్టిభిన్నమః ।

చక్రవర్తికులే జాతః పురందర సమో బలే॥ ౩

అహింసారతి రత్నుదోఘృణో సత్యపరాక్రమః ।

ముఖ్య శ్చేత్స్వాకు వంశస్య లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మీనర్ధనః॥ ౪

పార్థివ వ్యంజనై ర్ముక్తః పృథుశ్చిః పార్థివర్షభః ।

పృథివ్యాం చతురంతాయాం విశ్రుత స్సుఖద స్సుఖి॥ ౫

౪౪౪. గొప్పవాడగు హనుమంతుడు రాజోత్తముడగు శ్రీరామునిచేవియగు నీతనుగూర్చి యిట్లు పెక్కుతెలుగుల యోచించుచు నాచెట్టుకొమ్మలయందు దాచియున్నవాడై విననిపైనదియు సత్యమైనదియు వ్యర్థముగానిదియు నగుపలుకు పలికెను.

"ఇది ముప్పదియవసర్గ.

ముప్పదియొకటవసర్గ.

౧. ఆవాసరోత్తముం డిట్లు పెక్కుతెలుగుల యోచించి, నీతకు మాత్రము వినందగునంతమారముననుండి యింపగుమాట నామెకు వినిపించెను. ఆశ్చర్యము !

౨ నుండి గెళు. రథములు నేనుంగులు గుఱ్ఱములు గలవాడును, శ్రుభ్యస్వభావము గలవాడును, దొడ్డ కీర్తిగలవాడును, సరియగు నడవడి గలవాడును, (3) రాజియుషులలో నుత్తముడును, తపస్సుచే మహర్షుల లోనమానుడును, చక్రవర్తులుపుట్టిన కులమందుం బుట్టినవాడును, బలము నచేవేంద్రునితోడ దుల్బుండును, (౪) జీవహింసచేయకుండుటయం దిష్టము గలవాడును, అల్పుండుగానివాడును, దయగలవాడును, సత్యమగు వరాక్రమముగలవాడును, ఇత్యైకుకులమువారిలో ముఖ్యుండును, రాజ్యలక్ష్మీని గలవాడును, సంపదను వృద్ధిచేయువాడును (5) రాజబిమ్మ ములతోడ గూడినవాడును, గొప్పకాంతిగలవాడును, రాజోత్తముడును భూమియొక్క నాల్గు కడలయందును బ్రసిద్ధి గాంచినవాడును, జనులకు సౌఖ్యమును గలిగించువాడును, సౌఖ్యము లనుభవించువాడును, సకలవశరథుడగురాజు గలడు.

తస్యపుత్రః ప్రియోజ్యేష్ఠ స్తారాధిప నిభాననః।
రామోనామ విశేషజ్ఞ శ్రేష్ఠ స్సర్వ ధనుష్కతామ్॥ ౬॥

రక్షితా స్వస్య ధర్మస్య స్వజనస్య చ రక్షితా।
రక్షితా జీవలోకస్య ధర్మస్య చ పరంతపః॥ ౭॥

తస్య సత్యాభిసంధస్య వృద్ధస్య వచనా త్పితుః।
సభార్య సుహచభ్రాత్రా వీరః ప్రవాజితో వనమ్ ౮॥

తేన తత్ర మహారణ్యే మృగయాం పరిధావతా।
రాక్షసాని హతాశ్శూరా బహవః కామరూపిణః॥ ౯॥

జనస్థాన వధంశ్రుత్వా హతౌ చ ఖరదూషణౌ।
తత స్త్వమహ్నా పహృతా జానకీ రావణేన తు॥ ౧౦॥

పంచయిత్వా వనేరామం మృగరూపేణ మాయయా॥ ౧౦౫

స మార్గమాణ స్తాం దేవీం రామ స్సీతా మనిందితామ్॥ ౧౧॥

ఆససాద వనేమిత్రం సుగ్రీవంనామ వానరమ్।
తత స్సవాలినం హత్వా రామః పరపురంజయః॥ ౧౨॥

ప్రాయచ్ఛ త్కపిరాజ్యంత త్సుగ్రీవాయ మహాబలః॥ ౧౨౫

సుగ్రీవేణాపి సందిష్టా హరయః కామరూపిణః ౧౩॥

చిత్తుసర్వాసు తాం దేవీం విచిన్వంతి సహస్రశః।
అహం సంపాతివచనా చ్ఛతయోజన మాయతమ్॥ ౧౪॥

ఆస్యాహేతో ర్విశాలాక్ష్యో స్సాగరం వేగవాక్ ప్లుతః।
యథారూపాం యథావర్ణాం యథాలక్ష్మీం చ నిశ్చితామ్।
అశ్రౌషం రాఘవస్యాహం సేయమాసాదితా మయా॥౧౪౫

౨, ౭, ౮. ఆ దశరథమహారాజునకుఁ బ్రియుండును, పెద్దకొడుకును, చంద్రునింబోలు మోముగలవాఁడును, సర్వమెఱింగినవాఁడును, ధనుస్సును ధరించినవారిలాఁనెల్ల నుత్తముఁడును, (౭) తనకులధర్మమును రక్షించువాఁడును, బంధువుల నాదరించువాఁడును, సర్వజింతు జాలమును ధర్మమును గాపాడువాఁడును, శత్రువుల నుడికించువాఁడును శూరుఁడును నగు శ్రీరాముఁడను ప్రఖ్యాతిగన్నవాఁడు (౮) సత్యమగు ప్రతిజ్ఞ గలవాఁడును, వృద్ధుఁడునునగు తనతండ్రియొక్క చూటవలన భార్యను దమ్ముని వెంటఁగలవాఁడై వనములకేగను.

౯, ౧౦, ౧౧౪. ఆ పెద్దయడవియందు వేటాడఁదిరుగుచున్న శ్రీరామునిచేతఁ బెక్కొండు శూరులును, కామరూపములను ధరించియున్న రాక్షసులును జింపఁబడిరి. (౧౦) జనస్థానమునఁ బడునాల్గువేల సేనచంపక బడుటయు భరదూషణులు కూల్చిబడుటయు విని, మాయచే నైకలేడినిగల్పించి దానిచే శ్రీరాముని మోసముగా వనమునకనిచి క్రోధముచేఁ గామరూపమునుధరించిన రావణునిచేఁ నీత హరింపఁబడియెను.

౧౧ నుండి, ౧౨౪. అంతట శ్రీరాముఁడు పుణ్యవతియగు నీతను చెక్కుచు వనమందు సుగ్రీవుఁడనువానరుని మిత్రునిఁగాఁబొందెను. అట్లుపై శత్రువులపురముల జయించువాఁడును బలశాలియు నగురాముఁడు వానిని జింపి యారాజ్యమును సుగ్రీవునకిచ్చెను.

౧౩ నుండి, ౧౫౪. కోరినరూపమును ధరింపఁగల వానరులను వేనవేలకుందిని సర్వదిశలకు సుగ్రీవుండు నీతాదేవిని వెదుకఁ బనిచెను. నేను సంపాదియనుపయ్యి చెప్పినమాటనువిని నూతొమడల వెడల్పుగల యీశముద్రమును నీతను వెదుకుటకయి వేగమునదాఁటితిని. శ్రీరామునిచేఁ జెప్పఁబడినచొప్పున రూపమును శరీరకాంతిని సౌందర్యమునుగల యీ దేవి నాచేఁ జూడఁబడినది?

విరళా మైవ ముక్త్వా సా వాచం వానరపుంగవః॥ ౧౨॥
 జానకీ చాపి తచ్చుత్త్వా విస్తయం పరమంగతా॥
 తతస్సా వక్రకేశాంతా సుకేశీ కేశసంవృతమ్॥ ౧౩॥
 ఉన్నమ్య వదనంభీరు శ్శింశుపావృక్ష మైక్షత॥ ౧౪॥
 నిశమ్య సీతా వచనం కవేశ్చ దిశశ్చ సర్వాః ప్రదిశశ్చ నీక్ష్య
 స్వయం ప్రహర్షం పరమం జగామ సర్వాత్తనా రామమను
 స్తరంతీ॥ ౧౫॥
 సాతిర్య సూర్యం చ తథాప్యథస్తాన్నిరీక్షమాణా త మచింత్య
 బుద్ధిమ్దదర్శ్య పింగాధిపతే రమాత్యం వాతాత్తజం సూర్యమి
 వోదయస్థమ్॥ ౧౬॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకత్రింశస్సర్గః.

ద్వాత్రింశస్సర్గః.

తత శ్శాఖాంతరే లీనం దృష్ట్వా చలితమానసా॥
 వేష్టి తార్జున వస్త్రుంతం విద్యుత్సంఘాత పింగళమ్॥ ౧॥
 సా దదర్శ కపింతత్ర ప్రశ్రితం ప్రియవాదినమ్॥
 పుల్లా శోకోత్కరాభాసం తప్తచామిక రేక్షణమ్॥ ౨॥
 మైథిలీ చింతయామాస విస్తయం పరమంగతా॥
 అహోభీమ మిదంరూపం వానరస్య దురాసదమ్॥ ౩॥
 దుర్నిరీక్ష మితిజ్ఞాత్వా శునరేవ ముమోహ సా॥ ౩౪॥

౧౬ నుండి, ౧౭౪. అనిపలికి వానరోత్తముం దూరక యుండెను, సీతాదేవియు నామాటనువిని మిక్కిలి యాశ్చర్యమందెను. వంకరగానున్న తలవెండ్రుకల కొనలుగలదియు, అంబుమగు వెండ్రుకలం గలదియు నగు నానీత పొడివెండ్రుకలచేఁ గ్రమ్మియున్నదగు మోమునెత్తి భయపడుచు నాచెట్టును గాంచెను.

౧౮ నుండి, ౧౯౪. సీతాదేవి వానరునిమాటనువిని నాల్గు దిక్కులను మూలలనాల్గింటిని గాంచిమ నొవాక్కాయకర్మములచేతను శ్రీరామునిందలంచుచుఁ దానుమిక్కిలి యానందమునందెను. ఆనీతప్రక్కలనుగ్రిఃఁ తిభాగమును మీదను జూచుచుండినదై, వర్ణింపనలవికాని బుద్ధినిగలవాఁడును, వానరరాజుగు గుప్రీపునకుమంత్రియు వాయుపుత్రుఁడును ననుమానుమంతుని (ఉదయ పర్వతమందున్న సూర్యునింగాంచినట్లు) కనెను.

ఇది ముప్పదియొకటవసర్గ.

—:0:—

ముప్పది రెండవసర్గ.

౧, ౨. అటుపిమ్మట సీతాదేవి చెట్టుయొక్క కొమ్మల నడుమ వాఁగినవానిని, ధరించబడిన తెల్లనివస్త్రమునుగలవానిని, మెఱుపుల మొత్తమువలెఁ బచ్చగనున్నవానిని, అచెట్టుననిమిడి యనుకూల వాక్యమును బలుకుచున్నవానిని, పూచిన యశోకవృక్షమువలె మిక్కిలి యొప్పచున్నవానిని, కుండనపు బంగారమువంటి కన్నులుగలవానిని జిలించిన మనస్సుతోఁ జూచెను.

3, 3౪. ఆజానకి మిక్కిలి యాశ్చర్యమును జెందినదియై యిట్లు యోచించెను. వానరునియొక్క భయంకరమగు నీరూపము వింతగనున్నది. దీనిని నమిపించుటయుఁ గన్నెత్తిచూచుటయు నసాధ్యము, అనియెంచి సీతాదేవి మఱల భ్రమచెందెను.

విలలాప భృశంసీతా కరుణం భయమోహితా॥ ౪॥

రామరామేతి దుఃఖార్తా లక్ష్మణేతి చ భామినీ॥
పరోద మధురం సీతా మందం మందస్వరా సతీ॥ ౫॥

సా తం దృష్ట్వా హరిశ్రేష్ఠం వినీతవ దుపస్థితమ్॥
మైథిలీ చింతయామాస స్వప్నోయమితి భామినీ॥ ౬॥

సా పీక్షమాణా పృథుభుగ్న వక్త్రం శ్వాఖామృగేంద్రస్య య
శ్చక్రకారమ్॥ దదర్శ పింగాధిపతే రమాత్మ్యం వాతాత్మజం బు
ధ్రిమతాం వరిష్ఠమ్॥ ౭॥

సా తం సమీక్ష్యైవ భృశం వినంజ్ఞా గతాసుకల్పేవ బభూవ
సీతా॥ చిరేణ సంజ్ఞా ప్రతిలభ్య భూయో విచింతయా మాస
విశాల నేత్రా॥ ౮॥

స్వప్నే మయాం వికృతోద్య దృష్ట శ్వాఖామృగ శ్వాస్త్ర గణై
ర్నిషిద్ధః॥ స్వస్యస్తు రామాయ సలక్షణాయ తథా పితుర్నే
జనకస్య రాజ్ఞః॥ ౯॥

స్వప్నోపి నాయం సహిమేస్తి నిద్రా శోకేన దుఃఖేన చ వీడి
తాయాః॥ సుఖంహి మే నాస్తి యతోస్తి హీనా తేనేందుపూ
ర్ణ ప్రతిమాననేన॥ ౧౦॥

౪, ౫. మీదఁ జెప్పబడినట్లు భయముచే భ్రాంతిచెందినదై నీతి జాలిపుట్టునట్లుగా మిక్కిలియేడ్చెను. అందకత్తెయగు నాయిల్లాలు 'రామ! రామ!' అనియు 'లక్ష్మణా' అనియుఁ దిన్ననిగొంతుతో నింపుగా నేడ్చెను.

౬. ఆజానకి, మిక్కిలి యడఁకువగలవాడై సమీపించియున్న వానరోత్తమునింగని 'ఇదిస్వప్నమా! ఏమి? అని యోచించెను.

౭. విశాలమై వక్రమైయున్న మోమునుగలవాఁడును, వానరరాజు గుఱుగ్రీవుండుచెప్పినట్లుగ నక్రిమించక చేయువాఁడును, మర్కట రాజానకు మంత్రియైనవాఁడును, బుద్ధిమంతులలో మొదటివాఁడును నగు వాయుపుత్రుని యోచించుచుఁ జూచెను.

౮. ఆనీతాదేవి, మీదఁ జెప్పబడినట్లు వికారరూపుఁడగు మాను మంతునిగాంచియే శుద్ధముగఁ జెలివిలపింపనదై చచ్చినదానితోఁ దుల్యురాలైయుండెను. దీర్ఘకాలమునకుఁబిమ్మట మరలఁ జెలివికివచ్చినదై విశాలమగు కన్నులంగల యానీత యోచించెను.

౯. నేఁడు స్వప్నమందు వికారరూపమును గలదియు, శాస్త్రములందుని పేథింపఁబడినదియునగు మర్కటదర్శనము నాచేఁజేయఁబడియెను. లక్ష్మణునితోఁగూడినశ్రీరామచంద్రునకును, నాజనకుండగు జనకునకును మేలుగలుగుంగాక. ఈస్వప్నఫలము వారికిం జెందకుండును గాక.

౧౦. ఇది కలగాదు. ఏలననఁగా? శరీరతాపముచేతను మనోవ్యభచేతను నల్లాడుచున్న నాకు నిద్దర యెట్లు గలుగును? నిందు చంద్రునిం బోలిన మోముంగల నాప్రాణేశు నెడఁదానియున్న నాకు గుఱుమును లేదు గదా!

రామేతి రామేతి సదైవ బుద్ధ్యా విచింత్యవాచా బ్రువతీ తమే
వ । తస్యాను రూపాం చ కథాం తమర్థ మేవం ప్రపశ్యామి
తథా శృణోమి॥ ౧౧॥

అహం హి తస్యా ద్య మనోభవేన సంపీడితా తద్గత సర్వభా
వా । విచింతయంతీ సతతం తమేవ తచ్చైవ పశ్యామి తథా శృ
ణోమి॥ ౧౨॥

మనోరథ స్సాన్య దితి చింతయామి తథా పి బుద్ధ్యా చ వితర్క
యామి । కింకారణం తస్య హి నా స్తిరూపం సువ్యక్త రూ
పశ్చ వద త్యయం మామ్॥ ౧౩॥

నమోస్తు వాచస్పతయే సవజ్రణే స్వయంభువే చైవ మా
తాశనాయ । అనేన చోక్తం యదిదం మమగ్రతో వసాకసా
త చ్చ తథాస్తు నాన్యథా॥ ౧౪॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ద్వాత్రింశస్సర్గః.

త్రయస్తోత్రస్సర్గః.

సో వతీర్య ద్రుమా త్తస్మా ద్ద్విద్రుమ ప్రతిమాననః ।
వినీతవేషః కృపణః ప్రణిప త్యోపసృత్య చ॥ ౧॥

తామబ్రవీ న్మహాతేజా హనుమా న్తారుతాత్త జః ।
శిరస్యంజలి మాధాయ నీతాం మధురయా గిరా॥ ౨॥

౧౧.౧౨. సర్వకాలములయందును రామ! రామ! అను బుద్ధిచేత తలంచి, వాక్కుచేతను నాతనింబలుకుచు నాతనికింజోలినక్కనే కనుచు వచ్చెను. అయర్థమునే వినుచున్నాను. నేనాతనిప్రియురాలను, అతనియంజోలించిన త్రికరణములనుగలదానను, మత్తధవేదనచే నవయుచున్నదానను. ఎల్లప్పుడు నాతనినే తలంచుచున్నదానను గావున నాకగుపడునది యంతయు నారామునిరూపముగను, వినంబడునది యాతనిక్కగను వలంబెదను.

౧౩. నాయెదుట నీరామస్తరణ చేయుచుండువ్యక్తి నాసంకల్పము కాంజోలునని యెంచెద. నాబుద్ధిచేతను జర్పించుచున్నదానను, పిలవఁజగ్గా సంకల్పమునకు రూపములేదుగదా! నాయెదుట నుండు వ్యక్తి రూపముగలిగి వానరమూర్తియై యగుపడుచున్నది. నాతోడ సంభాషించుచుండునున్నది.

౧౪. దేవేంద్రునితోఁ గూడినవాఁడగు బృహస్పతికిని, బ్రహ్మదేవులకును, అగ్నిదేవునకును నమస్కరించెదను. ఈవానరునిచే నాయెదుటఁజెప్పబడినమాటలు సత్యమగుంగాక.

ఇది ముప్పదిరెండవ సర్గ.

—:0:—

ముప్పదిమూడవసర్గ,

౧, ౨. పగడముతోఁ దుల్యమగు మోముగలవాఁడును, చొడ్డప్రతాపముగలవాఁడును నగు హనుమంతుఁడు, అడఁకువతోఁగూడిన వేషముంగలవాఁడును, దుఃఖముతోఁ గూడినవాఁడునునై చెట్టునుండిదిగి నీతాదేవిదగ్గర తలఁచి తలఁపఁజేతులుచేర్చి మొక్కుచు నింపగుమాటల నీతతోఁబలికెను.

హేమపద్మపలాశాక్షీ క్లిప్తకాశేయ వాసిని |

ద్రుమస్య శాఖా మాలంబ్య తిష్ఠసి త్వ మనిందితే || 31

కిమర్థం తవనేత్రాభ్యాం వారిస్రవతి శోకజమ్ |

పుండరీక పలాశాభ్యాం విప్రకీర్ణ మివోదకమ్ || ౪ ||

మరాణా మసురాణాం వా నాగగంధర్వ రక్షసామ్ |

యక్షాణాం కిన్నరాణాం వా కా త్వం భవసి శోభనే || ౫ ||

కాత్వం భవసి రుద్రాణాం మరుతాం వా వరాననే |

వనూనాం వా వరారోహే దేవతా ప్రతిభాసిమే || ౬ ||

కిన్ను చంద్రమసా హీనా పతితా విబుధాలయాత్ |

రోహిణీ జ్యోతిషాం శ్రేష్ఠా శ్రేష్ఠ సర్వగుణాన్వితా || ౭ ||

కా త్వం భవసి కల్యాణీ త్వ మనిందిత లోచనే ||

౮ ||

శోషాద్వా యదివా మోహో ద్భర్తార మసితేక్షణే |

వసిష్ఠం కోపయిత్వా త్వం నాసి కల్యాణ్యరుంధతీ || ౯ ||

కోను పుత్రః పితా భ్రాతా భర్తా వా తే సుమధ్యమే |

అస్తాల్లోకా దముం లోకం గతం త్వ మనుశోచసి || ౧౦ ||

రోదనా దతినిశ్శ్వాసా ద్భూమిసంస్పర్శనా దపి |

స త్వం దేవీ మహం మన్యే రాజ్ఞస్సంజ్ఞావధారణాత్ || ౧౧ ||

3, ౪. తామరపూతేకులవంటి కన్నులుగలదానా ! మనీన పట్టు పచ్చడమును ధరించియున్నదానా ! నిర్మలమగు చరితముంగలదానా ! నీవు చెట్టుయొక్క కొమ్మనుబట్టుకొని యున్నావు. తెల్లతామర పువ్వుయొక్క తేకులవలన జారుచున్న యుదకమువలె నీకన్నులనుండి శోకమువలనఁగలగిన కన్నీరేలప్రవహించుచున్నది ?

౫. ఓ సొంపగు రూపమునుగలదానా ! దేవతలలోను దేవతలుకాని వారలలోను, నాగులలోను గంధర్వరాక్షసులలోను, కిన్నరులలోను నీ వెవ్వతెవు ?

౬. అందమగు మోముగలదానా ! స్త్రీలలో నుత్తమురాలా ! నీవు రుద్రులు పదొకండుకుందిలోను, వాయువు లేడ్డురిలోను వసువు లెనమండుగురిలోను నెవ్వరవారువు. దేవతవలెఁ దోచుచున్నావు.

౭, ౮. చంద్రునిం బాసియున్నదియు, స్వర్గమునుండి మనుష్యులొకమునకువచ్చినదియు నక్షత్రములలో నుత్తమురాలును, ఉత్తములు లగుసర్వగుణములతోడను గూడినదియునగు రోహిణివా ? ఓ పుణ్యవతి ! సుందరములగు చూపులుగలదానా ! నీ వెవ్వతెవు ?

౯. నల్లని చూపులుగలదానా ! పుణ్యాత్ములారా ! నీవుకోపమునసౌ మోహమువలనసౌ భర్తయగు వసిష్ఠుడుహర్షియైనవనిగి స్వర్గమునుండి భూమికివచ్చిన యరుంధతివి కావా ?

౧౦. అందమగు నడుముంగలదానా ? నీకొడుకెవ్వఁడు ? తండ్రి యెవ్వఁడు ? తోడంబుట్టునెవ్వఁడు ? మగఁడో యెవ్వఁడు ? భూలోకమును విడిచి పరలోకమున కేగినవారి నెవ్వరింగూర్చి నీవేడ్చెదవు ?

౧౧. విద్యుచ్ఛుండుటవలనను, మిక్కిలి శ్వాసవిడుచుటచేతను, భూమి నంటియుండుటచేతను, రాజసంబంధమగు గుఱుతులను ధరించియున్నందునను నిన్ను దేవతాస్త్రీవని తలంప నేరకున్నాను.

వ్యంజనాని చ తే యాని లక్షణాని చ లక్షయే|

మహిషీ భూమిపాలస్య రాజకన్యాసి మే మతా|| ౧౧౪

చావశేన జనస్థానా ద్వలా దపహృతా యది|

సీతా త్వమసి భద్రంతే త న్నమాచక్ష్య పృచ్ఛతః|| ౧౧౫

యథాహి తవ వై చైన్యం రూపంచా ప్యతిమానుషమ్|

తపసా చాన్వితో వేష స్త్వం రామ మహిషీ ధృవమ్|| ౧౧౬

సా తస్య వచనం శ్రుత్వా రామకీర్తన హన్వితా|

ఉవాచ వాక్యం వై దేహీ హనుమంతం ద్రుమాశ్రితమ్|| ౧౧౭

పుథివ్యాం రాజసింహానాం ముఖ్యస్య విదితాత్మనః|

స్నుమా దశరథ స్యాహం శత్రునైన్య ప్రతాపినః|| ౧౧౮

మహితా జనకస్యాహం వై దేహస్య మహాత్మనః|

సీతా చ నామ నామ్నాహం భార్యా రామస్య ధీమతః|| ౧౧౯

సమా ద్వాదశ తత్రాహం రాఘవస్య నివేశనే|

భుంజానా మానుషా నోభీగాః సర్వకామ సమృద్ధినీ|| ౧౨౦

తత్ర త్రయోదశే వన్దే రాజ్యే నేత్వాకు నందనమ్|

అభిషేచయితుం రాజా సోపాధ్యాయః ప్రచక్రమే|| ౧౨౧

తస్మిన్ సంభ్రీయమాజేతు రాఘవ స్యాభిషేచనే|

కైకేయా నామ భర్తారం దేవీ వచన మబ్రవీత్|| ౧౨౨

౧౧౪. నీశరీరమందలి యవయవములలోఁ దెలియవచ్చుచున్న బక్షణముల వేనినిజూచుచున్నా నొ వానిచేతనే నీవు రాజుయొక్క-పట్టపు దేలివిగాను, రాచకన్యకగాను దలంచుచున్నాఁడను.

౧౧౫. నీవు జనస్థానమనుచోటనుండి రావడాసురునిచే బలవంశముగఁ దేలబడిన నీతవయినచో నీకిక శుభమగును. ఆవిషయముంశూర్చి యడుగుచున్న నాకుఁ దెలియం బటకుము.

౧౩౪. నీదీనదశ యెంతదొడ్డదై యున్నదో యటువలెనే నీరూపము మనుష్యసౌందర్యమును మించియున్నది, వేషము దక్షిణ్యుతోఁ గూడినదిగానున్నది, కావున నీవు రామునిభార్యవని నిశ్చయముగఁదలంచుచును.

౧౪౪. ఆసీతాదేవి హనుమంతునిమాటనువిని. శ్రీరామునిచరితములను వినుటచేత సంతోషించినదై, వృక్షమునాశ్రయించియున్న హనుమంతునితో నిట్లనియెను.

౧౫, ౧౬. లోకమునందలి రాజోత్తములలో శ్రేష్ఠుఁడును, వివేకియు శత్రువుల నుడికించువాఁడునునగు దశరథునికోడలను. విదేహరాజును మహాత్ముఁడును నగుజనకునకుఁ బుత్రికను. నీతయనుపేరుగలదానను. బుద్ధిమంతుఁడగు శ్రీరామునిభార్యను.

౧౭ నుండి ౨౨కు. అట్లు శ్రీరామునిభార్యనై యాతనియింట నేననగోరిన యన్ని విషయములను బొందినదాననై మనుష్యసంబంధమగు భోగములను బండ్రెండు సంవత్సరము లనుభవించితిని (౧౮) పదమూడవసంవత్సరమున దశరథమహారాజుపాధ్యాయులగు వసిష్ఠసమేతముగా శ్రీరామునకుఁ దనరాజ్యమునొసంగి యభిషేకమునేయ నారంభించెను. (౧౯) అట్లు కొడుకున కభిషేకముచేయు సన్నాహమున దశరథుఁడుండఁగాఁగై కేయియను పట్టపుదేవి (శ్రీరామునకుఁబట్టాభిషేకము నేయంబడినకాబ్రతిచినము నేను భుజించు భోజనమును మానెదను. త్రాగందగినవియెల్ల వదలెదను. ఈపట్టాభిషేకము నాప్రాణమునకు మృత్యువు. (౨౦) ఓరాజోత్తము

నపిబేయం నఖాదేయం ప్రత్యహం మమ భోజనమ్ |
ఏషమే జీవితస్యాంతో రామాయ ద్య భిషిచ్యతే || ౨౦ ||

యత్త దుక్తం త్వయా వాక్యం ప్రీత్యా నృపతి సత్తమః |
తచ్ఛేన్న వితథం కార్యం వనంగచ్ఛతు రాఘవః || ౨౧ ||

సరాజా సత్యవా ద్వేవ్యా వరదాన మనుస్మరణ |
ముమోహవచనం శ్రుత్వా కైకేయ్యాః క్రూర మప్రియమ్ |

తతస్తు స్థవిరో రాజా సత్యే ధర్మే వ్యవస్థితః |
జ్యేష్ఠం యశస్వినం పుత్రం రుద నాజ్య మయాచత || ౨౩ ||

స పితు ర్వచనం శ్రీమా నభిషేకా త్వరం ప్రియమ్ |
మనసా పూర్వమాసాద్య వాచా పృతిగృహీతవాన్ || ౨౪ ||

దద్యాన్నప్రతిగృహ్ణీయాన్న బూరియా త్కించదప్రియమ్ |
అపిజీవిత హేతోర్వా రామ సుత్యవరాక్రమః || ౨౫ ||

స విహాయోత్తరీయాణి మహార్థాణి మహాయశాః |
విస్మయ మనసా రాజ్యం జనన్యై మాం సమాదిశత్ || ౨౬ ||

సా హం తస్యాగ్రత స్తూర్ణం పృస్థితా వనచారిణీ |
నహి మే తేన హీనాయా వాస స్వర్గేపి రోచతే || ౨౭ ||

ప్రాగేవతు మహాభాగ స్సామిత్రి ర్త్రిత్రనందనః |
పూర్వజ స్యానుయాత్రాథే ద్రుమచీరై రలంకృతః || ౨౮ ||

నాయందలి ప్రీతిచే మున్ను నీవాడినమాట యబద్ధముకానిచో నీరాముం
డరజ్యమున కేగవలయునని వలికెను. మాటతప్పనివాడగు నారాజు (౨౨)
కైక కిచ్చియుండిన వరములను దలంచుచు, భయంకరమై యిష్టమునకు
నిరోధమైయున్న కైకమాటలను వినుచు మూర్ఛసెందెను.

౨౩. పిమ్మట, ముదుసలివాడగు సత్యకుందును భర్తకుందునుసె
లచినవాడగు నగుదళరథుడు దుఃఖించుచు బద్ధవాడగు, కీర్తినిసం
పాదించినపుత్రుడును నగు రామునిం (భరతునకు రాజ్యమిమ్మని) బ్రా
హ్మించెదను.

౨౪. కాంతిసంపద గలవాడగు నారామమూర్తి పట్టాభిషేకము
నకంటె చీతితో దండెమాటసంగీకరించి ముందు మనస్సుచేతను బిడ
ప మాటలచేతను గ్రహించెను.

౨౫, ౨౬. యథార్థమగు పరాక్రమమును గలవాడగు గొప్పకీ
ర్తిగలవాడగు నగు రామమూర్తి 'యొకరి కీయవలయునుగాని యొకరి
చలనం గొనఁగూడదు, తానుబ్రదుకుటకై యొకరికినిరోధముగనున్న మాట
నయినఁ గొంచెమేనియుఁ జెప్పఁగూడదు' అని యొచించి వెలగల బట్టల
నుగూడ వదలి తనతల్లియగు కౌశల్యాదేవికి నన్నుంగూర్చి చెప్పెను.

౨౭. ఆరామునిచే నట్లు కౌశల్యకుం జూపబడిననేను రాము
నింబాసి స్వర్గసుఖమేనియు సమృద్ధింపనిదాననై నాప్రాజేకునకంటె ముం
దుగ వేగమునఁ బ్రయాణమైతిని.

౨౮. గొప్పయోగ్యతగలవాడగు, స్నేహితుల కానందముగలి
గించువాడగు నగు సుమిత్రాపుత్రుడన్నయగు రాముని వెంబడించి
పోవుటకై రామమూర్తికంటె మున్నుగా నారచీరలను గట్టుకొనియెను.

తే వయం భర్తరాదేశం బహుమాన్య దృఢవ్రతాః |

ప్రవిష్టా స్త్వని పురాదృష్టం వనం గంధీర దర్శనమ్ || ౨౯౯

వనతో దండకారణ్యే తస్యాహ మమితౌజసః |

రక్షసా పహృతా భార్యా రావణేన దురాత్మినా || ౩౦౧

ద్వామాసా తేన మే కాలో జీవితానుగ్రహః కృతః |

ఘోర్ధ్వం ద్వాభ్యాం తు మాసాభ్యాం తత స్త్యయౌమి జీవితమ్ |

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే త్రియస్త్రింశస్సర్గః.

చతుస్త్రింశస్సర్గః.

తస్యా స్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ హరియాధపః |

దుఃఖా ద్దుఃఖాభిభూతాయా సాంత్య ముత్తర మబ్రవీత్ || ౧ |

అహం రామస్య సందేశా ద్దేవి దూత స్తవాగతః |

వై దేహీ కుశలీ రామ స్త్వాంచ కాశల మబ్రవీత్ || ౨ ||

యో బ్రాహ్మ మస్త్రీం వేదాంశ్చ వేద వేదవిదాం నరః |

స త్వాం దాశరథీ రామో దేవి కాశల మబ్రవీత్ || ౩ ||

లక్ష్మణశ్చ మహాతేజా భర్తస్తే నుచరః ప్రియః |

కృతవాం శోకసంతప్త శ్శిరసా తే భివాదనమ్ || ౪ ||

౨౯. ఇట్టి స్థితియందున్న మేము ప్రభుడగు చశరథునియొద్ద వలచేధరించి, వనవాసమునేయ నిశ్చయించికొని (మున్నెన్నడునూ నాడనిదియుఁ జొరఁగూడక దట్టమై యగువడుచున్నదియైనై న) యడవిలోఁ బ్రవేశించితిమి గుమా!

౩౦, ౩౧. ఆదండకారణ్యమున వసించుచున్నవాఁడును, ప్రతాపము గలవాఁడును నగు రామునియొక్క భార్యనైననేను దుర్జనుడగు రావణునిచేఁ గొనిపోబడితిని. ఆరాక్షసునిచేత రెండునెలలు జీవించి యుండనిచ్చినట్లుగా ననుమతిం బడసియున్నాను. కావుననే యిటువైఁ బ్రదుకుట కవకాశ మీరాక్షసుండీయఁడుగావునఁ బ్రాణములనువిడుతును.

ఇది ముప్పదిమూడవ సర్గ.

ముప్పదినాల్గవ సర్గ.

౧. వానరసమూహమున కధికారియగు హనుమంతుఁడు దుఃఖము చే(దుఃఖకరముగ) నవమానింపఁబడిన యాసీతావేవియొక్క మాటనువిని యింపగు మఱుమాటను బలికెను.

౨. ఓతల్లీ! జానకీ! రాముఁడు డేమముగ నున్నాఁడు, నేనా ప్రభుని సేవకుడను, నీవుండుచోటును నీడేమమును విచారించవచ్చుతిని. నీతోడను డేమముం జెప్పమనియెను.

౩. ఎవండు బ్రహ్మాస్త్రమును వేదములను నెఱింగినవాఁడో, వేదముల నెఱింగినవారిలో నెవఁడు త్తముఁడో యట్టిరాముండు నీడేమమున డిగెను.

౪. మిక్కిలి ప్రతాపముగలవాఁడును నీభర్తకు సేవకుఁడును డ్రియండును మేలుమఱువనివాఁడును నగు లక్ష్మణుఁడు దుఃఖముచేఁబొగిలి, నీకు సాష్టాంగ నమస్కారముం జేసితి నని చెప్పమనియెను.

సా తయోః కుశలం దేవీ నిశమ్య నరసింహయోః।

ప్రీతి సంహృష్ట సర్వాంగీ హనుమంత మథాబ్రవీత్॥

౫॥

కల్యాణీ బత గాధేయం తాకికీ ప్రతిభాతిమా।

ప్రీతి జీవంత మానందో నరం వర్షశతా దపి॥

౬॥

తయా సమాగతే తస్మిన్ ప్రీతిరుత్పాదితా ద్భుతా।

పరస్పరేణ చాలాపం విశ్వస్తౌ తౌ ప్రచక్రతుః॥

౭॥

తస్య స్తద్వచనం శ్రుత్వా హనుమాన్ హరియూధపః।

సేతాయా శ్లోకదీనాయా స్సమీప ముపచక్రమే॥

౮॥

యథాయథా సమీపం స హనుమా నుపసర్పతి।

తథాతథా రావణం సా తం సీతా పరిశంకతే॥

౯॥

అహో ధిగ్దమృత మిదం కథితం హి యదస్యమే।

హూపాంతర ముపాగమ్య స ఏవాయం హి రావణః॥

౧౦॥

తా మశోకస్య శాఖాం సా విముక్త్వా శోకకర్శితా।

తస్య మేవా నవద్యాంగీ ధరణ్యాం సముపావిశత్॥

౧౧॥

హనుమా నపి దుఃఖార్తాం తాం దృష్ట్వా భయమోహితామ్।

అవందత మహాబాహు స్తత స్తాం జనకాత్మజామ్॥

౧౨॥

సాచైనం భయవిత్రస్తా భూయో నైవా భ్యుదైక్షత॥

౧౩॥

౫. ఆదేవి పురుషత్వములగు రామలక్ష్మణులయొక్క డేమమును విని సంతోషముచే గగుర్పాటుచేందిన మేనుగలపై హనుమంతునితో నిట్లనియెను.

౬. 'జీవించియున్న మనుషుని సూక్ష్మ సంవత్సరముల పిమ్మటనేని యు సంతోషము చెందుచున్నది' అనులోకవాదుక నాకు సత్యముగాఁబోచుచున్నది. సంతోషము.

౭. అనియిట్లు భాషించెను హనుమంతునియం బాదేవికి మిక్కిలిసంతుష్టి గలిగెను. అటుపై నాగేంద్రాహనుమంతు లిరువురును నెకరినెకరునమ్మి బాగుగ మాటలాడిరి.

౮. వానరుల సమూహమున కపికారియగు హనుమంతుఁడు శ్రోకముచేర బేదపడియున్న సీతాదేవియొక్క మాటనువిని చేరరానానెను.

౯. అట్లు హనుమంతుఁడు మృతరానురాను సీత వానిని రావలొందు కాఁబోలునని శంకించి జంకుచు జంకుచు నుండెను.

౧౦. ఏరావణుండు మోసముచే నన్నుఁదెచ్చెనో వాఁడె యిట్లు వానరరూపముగు వేటరూపమును ధరించినట్లున్నది. వీనియెదుట నాచేర జెప్పంబడిన మాటలు వ్యర్థముకదా! శీ! వెఱ్ఱితన మయ్యెను.

౧౧. అందఱుగు నవయవములుగల యాదేవి మధముచేర జిక్కినదై యా యశోకవృక్షముయొక్క కొమ్మను పదలి యాఘామిడై గూర్చుండి యుండెను.

౧౨, ౧౩. అటుపై బలవంతుఁడగు హనుమంతుఁడు దుఃఖముచేరబడింపఁబడినదియు భయముచే బ్రతుకెందినదియు జనకుని పుత్రికయు నగు సీతాదేవికి మ్రొక్కెను. ఆదేవి భీతిచేందినదై మఱల నాహనుమంతునిఁ గన్పెత్తి చూడకయుండెను.

తం దృష్ట్వా వందమానంతు సీతా శశినిభాననా।

అబ్రవీ ద్ధీర్ఘ ముచ్చ్యస్య వానరం మధురస్వరా॥ ౧౩౪

మాయాం ప్రవిష్టో మాయావీ యదిత్వం రావణ స్వయమ్॥

ఃత్వాదయసి మే భూయ సుంతాపం త న్నశోభనమ్॥ ౧౩౫

స్వం పరిత్యజ్య రూపం యః పరివ్రాజక రూపధృత్ ।

జనస్థానే మయాదృష్ట స్త్వం సవవాసి రావణః॥ ౧౩౬

ఉపవాస కృశాం దీనాం కామరూప నిశాచర।

సంతాపయసి మాం భూయ సుంతస్తాం త న్నశోభనమ్॥ ౧౩౭

అథవా నై తదేవంహి యన్తయా పరిశంకితమ్।

మనసోహి మమప్రీతి రుత్పన్నా తవదర్శనాత్॥ ౧౩౮

యది రామస్య దూత స్త్వ మాగతో భద్రమస్తు శే।

వృచ్ఛామి త్వం హరిశ్రేష్ఠ ప్రియా రామకథాహి మే॥ ౧౩౯

గుణా న్రామస్య కథయ ప్రియస్య మమ వానర।

చిత్తం హరసి మే సౌమ్య నదీకూలం యథారయః॥ ౧౪౦

అహో స్వప్నస్య సుఖతా యా హ మేవం చిరాహృతా।

౧౩౪. చంద్రునిబోలు మోముగల యాదేవి, మ్రొక్కుచున్న నా ముందుంగని నిట్టూర్పుబిడిచి యింపగుమాటలతో హనుమంతుంగూర్చి యిట్లనియెను.

౧౪౪. నీవుమోసగాడవును, మాటువేషమునుధరించి వచ్చియున్న రావణుడవును నైయున్నచో నాకు మఱల మనోవ్యధను బుట్టించుచున్నావునుమా! అట్లునెయుట నీకు శుభముగాదు.

౧౫౪. వివండు దనరూపమునువదలి సన్నాభి వేషమునుధరించి శనస్థానమునుచోట నాకగవడియెనొ యట్టిరావణుడవేయని నిన్నుఁ జెబించెదను.

౧౬౪. కొదనరూపములనెల్ల ధరింపఁగల యోగిరాక్షసా! ఆహారముమాని నవయుచున్న దానిని దిక్కుమాలియున్నదానిని శోకముచేఁ బొలుచున్నదానిని సన్న మఱల నేడ్చించుచున్నావు. ఇట్లునెయుట నీవు బాపకడుకుఁ గాదు నుమా!

౧౭౪. అట్లుగాదేని, నిన్నుఁజూచినమాత్రమున నీయందుఁ బ్రీతి కుట్టినదికావున, నీవు రావణాసురుఁడవని నేను సంశయించినది ప్రమాదము.

౧౮౪, ౧౯౪. ఓవానరోత్తమా! నీవు శ్రీరాముని క్షేమలాభముం జెలుపవచ్చుట సత్యమేని నీకుశుభమగుఁగాక! రాముని వృత్తాంతము నిన్నుఁ దిగెదను. ఆచరిత్రము నాకిష్టమైనదికదా! నాప్రాణేశుఁడగు రాముని గుఱములను నాకుఁజెప్పము! ఓశాంతుఁడా! ప్రవాహముయొక్క వేగము నదియొక్క గట్టునెరయునట్లుగ నామనస్సు నాకర్షించుచున్నావు నుమా!

౨౦౪. మీఁదఁ జెప్పఁబడినట్లుగా నీరాక్షసునిచేఁ దీసికొని రాఁబడినన్నేనింతదీర్ఘ కాలమునకుఁ బిచ్చుట రామునిచే నంపఁబడిన వానరోత్తము.

ప్రేషితం నామ పశ్యామి రాఘవేణ వనోకసమ్॥ ౨౦౪

స్వప్నే పి యద్యహం వీరం రాఘవం సహలక్ష్మణమ్;
పశ్యేయం నానసీదేయం స్వప్నో పి మమమత్సరీ॥ ౨౦౫

నాహం స్వప్న మియంమనే స్వప్నే దృష్టావహి వానరమ్;
సశక్యో భృదయః ప్రాప్తుం ప్రాప్త శ్చ భృదయో మమ॥ ౨౦౬

కిన్నస్య చ్చిత్తమోహోయం భవే ద్వాతగతి స్త్వియమ్;
ఉన్తాదజో వికారోవా న్సాదియం మృగత్పప్లికా॥ ౨౦౭

అథవా నాయ మున్తాదో మోహో పున్తాదలక్ష్మణః;
సంబుధ్యే చాహ మాత్మాన మిమంచాపి వనోకసమ్॥ ౨౦౮

ఇత్యేవం బహుధా సీతా సంప్రధార్య బలాబలమ్;
రక్షసాం కామరూపత్వా న్నే నే తం రాక్షసాధిపమ్॥ ౨౦౯

ఏతాం బుద్ధిం తదాకృత్వా సీతా సా తనుమధ్యమా॥
నప్రతి వ్యాజహరాథ వానరం జనకాత్మజా॥ ౨౧౦

సీతాయా శ్చింతితం బుద్ధ్వా హనుమా న్తారుతాత్మజః;
శ్రోత్రానుకూలై ర్వచనై స్తదా తాం సంప్రహర్షయత్॥ ౨౧౧

చిక్కని గనుచున్న దానను. నినుంగాంచుట స్వప్నమంటలి సౌభ్యము నాఁ జలంచెదను.

౨౧౪. విరుఁడును లక్ష్మణసమేతుఁడును నగు రామమూర్తిని నేను స్వప్నమందేనియుఁ గనియున్నచో నింతగ డస్సియుంటాను. కటకటా! కలయ్యుంగాడ నాకు శత్రువయ్యెను.

౨౨౪. నేనిప్పటిస్థితిని స్వప్నమని తలంపను, విలననఁగా, స్వప్నమందు వానరునిజూచినవారికి శుభముగలుగుట కల్గయ్యెను, నేను శ్రీరామ పృత్యంతమును వినుటయనుశుభమును బొందితినిగాదా!

౨౩౪. ఈయెదుట నగ పడినది నామనస్సుయొక్క భ్రాంతియా? వివవాసాదులచేఁ గలిగిన వాతరోగమువలని భ్రమయైయుండునా? వెట్టిచేఁగలిగిన మసూచాంచల్యమా? ఇది యెండమావులవలెఁ దోఁచెడును.

౨౪౪. అట్లుగాదు. నాకెదుటనుండు వానరరూపము నావెట్టితనము చేతఁగాని, భ్రమచేతఁగాని కల్పితమైనదిగాదు. విలననఁగా నేను నన్నును వానరుని దెలిసియే మాటలాడుచున్నాను.

౨౫౪. ఈచొప్పున నీతాదేవి యనేకవిభముల రాక్షసులయొక్కయు హనుమంతునియొక్కయు బలదుర్బలములను నిశ్చయించికొని, రాక్షసులు కామరూపముంగలవారుగావున నీవానరాకృతింగలవాఁడు రావణాసురుఁడేయని తలంచెను.

౨౬౪. సన్నని నడుమును గలదియు జనకుని పుత్రుడైనదియు నగు నీత, మీఁదఁ జెప్పఁబడినట్లు నిశ్చయించికొని పిమ్మట హనుమంతునితో భాషింపకయే యుండెను.

౨౭౪. వాయుపుత్రుఁడైన హనుమంతుఁడు నీతాదేవియొక్క ౪౭౦ పునెఱింగి యప్పుడు విననిపయినమాటలుచెప్పి యామెను సంతోషపఱచెను.

అదిత్య ఇవ తేజస్వీ లోకకాంత శృశీయథా!

రాజా సర్వస్యలోకస్య దేవో వై శ్రవణోయథా॥ ౨౮॥

నిక్రమే ణోపపన్నశ్చ యథా విష్ణు ర్మహాయశాః!

సత్యవాదీ మధురవా ద్దేవో వాచస్పతి ర్యథా॥ ౨౯॥

హుపవా న్సుభగశ్శ్రీమాన్ కందర్ప ఇవ మూ ర్తిమాన్॥ ౩౦॥

స్థానక్రోధః ప్రహరతా చ శ్రేష్ఠో లోకే మహారథః॥ ౩౦౮॥

బాహుచ్ఛాయా మవష్టభా యస్య లోకా మహాత్మనః!

(దేవా ఇవ మహేంద్రస్య మోద నై విగతజ్వరాః॥) ౩౧౮॥

అపకృ ష్యాశ్రమపదా స్త్వగరూపేణ రాఘవమ్!

శూన్యే యేనాపసీతాసి తస్య ద్రక్ష్యసి యత్ఫలమ్॥ ౩౨౮॥

నచిరా ద్రావణం సంఖ్యే యోవధిష్యతి వీర్యవాన్!

రోష ప్రముక్తై రిషుభి ర్జ్వలద్భి రివ సావకైః॥ ౩౩౪॥

తేనాహం ప్రేషితో దూత స్త్వత్సకాశ మిహగతః॥ ౩౪॥

త్వద్వియోగేన దుఃఖార్త స్స త్వాం కౌశలమబ్రవీత్!

లక్ష్మణశ్చ మహాతేజా స్సుమిత్రానంద వర్ధనః॥ ౩౪౫॥

అభివాద్య మహాబాహు స్స త్వాం కౌశలమ బ్రవీత్!

రామస్యచ సఖా దేవి సుగ్రీవో నామ వానరః॥ ౩౬॥

రాజా వానరముఖ్యానాం సత్వాం కౌశలమబ్రవీత్॥ ౩౬౪॥

౨౮౪ నుండి ౩౦౪ కు. సూర్యునివలె బ్రతాపముగలవాడగును, చంద్రునివలె లోకమునకు మనోహరుడగును, కుబేరునివలె లోకమునకెల్లఁబ్రభుడగును (౨౯౪) విష్ణుమూర్తివలె దొడ్డకీర్తిగలవాడగును దర్పముతోఁగూడినవాడగును, ప్రశస్తుఁడగు బృహస్పతివలె సత్యమే భాషించువాడగును, (౩౦౪) ఇంపుగమాటలాడువాడగును, దేహమునుగల మన్మథునివలె నున్నవాడగును, అందముగలవాడగును, కాంతిగలవాడగును, కోపముచూపందగ్గనచోటఁ గోపముంజూపువాడగును, శత్రువులను రూపుమాపు వాడగును, లోకమున నుత్తముడగును నగు మహారథుఁడొకఁడు గలఁడు.

౩౦౪, ౩౦౫. దేవతలు దేవేంద్రు నాశ్రయించినట్లు లోకములు గొప్పవాడగు నేపురుషునియొక్క భుజిములనీడ నాశ్రయించియున్నవోయట్టి రాముని, జింకయను నెవముచే జనులులేని యడవికిఁబ్బి, ఆశ్రమస్థానమునుండి యేరావణునిచేఁ దేబడితివో యట్టి రాక్షసునకు మునుమున్ను కాఁగలఫలమును జూతువుగాక.

౩౩౪, ౩౪. బలదర్పములచే నెప్పినవాడగు రాముడు రోషముచేఁబయ్యెఁగింపఁబడినవై యగ్నులవలె మండుచున్న బాణములచేత యాధమునందు రావణాసురుని శీఘ్రకాలముననే చంపును. అతనిచేతనే ననుపఁబడినవాడనై దూతనుగా నీకడకు వచ్చితిని.

౩౫ నుండి ౩౬౪ కు. నిన్నెడఁబాసిన దుఃఖముచేఁ బీడింపఁబడుచున్న శ్రీరాముమూర్తి నీక్షేమమును విచారించి రమ్మనిచెప్పెను. మిక్కిలి దర్పముగలవాడగును సుమిత్రకు సంతోషమును బెంచువాడగును బలశాలియు నగులక్ష్మణుడగును నమస్కరించి నీక్షేమము నరసిరమ్మనివలికెను. ఓదేవి ! శ్రీరామునకు మిత్రుఁడును వానరోత్తములకు రాజును నగు సుగ్రీవుఁడుఁగూడ నీక్షేమము నడిగెను.

నిత్యం స్మరతి రామ స్త్వాం స సుగ్రీవ సులక్ష్మణః |
 విష్ణో జీవసి వై దేహీ రాక్షసీవశ మాగతా || 324
 సచిరా ద్ద్రక్ష్యసే రామం లక్ష్మణంచ మహాబలమ్ |
 మధ్యే వానరకోటినాం సుగ్రీవం చామితౌజసమ్ || 325
 అహం సుగ్రీవ సచిన్ హనుమా న్నామ వానరః |
 ప్రవిశ్య నగరీం లంకాం లంఘయిత్వా మహోదధిమ్ || 326
 కృత్వామూర్ధ్ని పదన్యాసం రావణస్య దురాత్మనః |
 త్వాం ద్రష్టు ముపయాతోహం సమాశ్రిత్యపరాక్రమమ్ || 327
 నాహమస్మి తథా దేవి యథా మామపగచ్ఛసి |
 విశంకా త్యజ్యతా మేహ శ్రద్ధత్స్వ నదతో మమ || 328
 ఇతి శ్రీమత్పుండరకాంజే - చతుష్త్రింశస్సర్గః.

పంచత్రింశస్సర్గః.

తాంతు రామకథాం శ్రుత్వా వై దేహీ వానరృభాత్ |
 ఉవాచ వచనం సాంత్య మిదం మధురయా గిరా || ౧ ||
 క్వతే రామేణ సంసర్గః కథం జానాసి లక్ష్మణమ్ |
 వానరాణాం నరాణాంచ కథమాసీ త్సమాగమః || ౨ ||
 యాని రామస్య లింగాని లక్ష్మణస్య చ వానరః |
 తాని భూయ స్సమాచక్ష్య నమాం శోక స్సమావిశేత్ || 3 ||
 కీదృశం తస్యసంస్థానం రూపం రామస్య కీదృశమ్ |
 కథమూరూ కథంబాహూ లక్ష్మణస్య చ శంసమే || ౪ ||

౩౭౪, ౩౮౪. రామచంద్రుడు శుగ్రీవ లక్ష్మణ సమేతుడై నిన్నెల్లప్పుడు చలించుచున్నాడు. నీవు రాక్షసస్త్రీలచే జక్కియు నదృష్టపశమున జీవించియున్నావు. బలవంతుడగు శ్రీరాముని లక్ష్మణస్వామిని ప్రకాశ సంపన్నుడగు శుగ్రీవుని గోట్లకొలది వానరులనడుమ జూడంగవు.

౩౯౪ నుండి ౪౦౪. నేను శుగ్రీవుని ముఠిని. హనుమంతుడను కేకునఁ బ్రసీధిగన్నవాడను. ఈమహాసముద్రమును దాటి యాలంకారట్టణమును బ్రవేశించినవాడను. దుర్జనుడగు రావణాసురునియొక్క తలపై నాపాదముంబెట్టి పిమ్మట నిన్ను జూడవచ్చితిని. మాయవేషమును ధరించివచ్చిన రావణుడని నన్ను చలించుచున్నావు. నేనట్టివాడను గాను. ఇట్టి వ్యర్థమగు సంశయమునుహనుము. నామాటను నమ్ముము.

ఇది ముప్పది నాల్గవ సర్గ.

ముప్పదియైదవ సర్గ.

౧. అజానకి యారామచరిత్రమును వానరశ్రేష్టుడగు హనుమంతునివలన విని యింపగుమాటలచే నెక్కుదిగలిగి యిట్లనియె.

౨. రామచంద్రునితోడ సంబంధము నీకెందుఁ గలిగెను? లక్ష్మణు నెల్లెఱింగితివి? వానరులకును మనుష్యులకును మైత్రి యెట్లుపొసఁగెను.

౩. ఓవానరుడా! శ్రీరామున కేయగుణులున్నవి : లక్ష్మణున కేగుణులుగలవు? వానిని మఱలఁ దేటగఁ జెప్పము! నన్ను దుఃఖము పొందకయుండును.

౪. ఆరామలక్ష్మణుల యవయవములపొందిక యెట్లుబండును? సూపము లెట్టివి? తోడలెట్టివి? భుజిములెటువంటివి? నాకెఱింగించుము?

ఏవ ము క్తస్తు వై దేహ్య హనుమా న్నా రుతాత్మజః |
తతో రామం యథాతత్త్వ మాఖ్యాతు ముపచక్రమే || ౫ ||

జానంతీ బత దిష్ట్యామాం వై దేహీ పరిపుచ్చసి |
భర్తుః కమలపత్రాక్షీ సంస్థానం లక్ష్మణస్య చ || ౬ ||

యాని రామస్య చిహ్నాని లక్ష్మణస్య చ యానివై |
లక్ష్మీతాని విశాలాక్షీ వదత శృణు తాని మే || ౭ ||

రామః కమలపత్రాక్ష స్సర్వసత్త్వ మనోహరః |
రూపదాక్షిణ్య సంపన్నః ప్రసూతో జనకాత్మజే || ౮ ||

తేజసా దిత్యసంకాశః క్షమయా పృథివీపమః |
బృహస్పతిసమో బుద్ధ్యా యశసా వాసవోపమః || ౯ ||

రక్షీతా జీవలోకస్య స్వజన స్యాభిరక్షీతా |
రక్షీతా స్వస్య వృత్తస్య ధర్మస్య చ పరంతపః || ౧౦ ||

రామో భామిని లోకస్య చాతుర్వర్ణ్యస్య రక్షీతా |
మర్యాదానాంచ లోకస్య కర్తా కారయితా చ సః || ౧౧ ||

అర్చిష్టా నర్చితోత్కర్థం బ్రహ్మచర్య వ్రతేష్ఠితః |
సాధూనా ముపకారజ్ఞః ప్రచారజ్ఞశ్చ కర్మణామ్ || ౧౨ ||

రాజవిద్యా వినీతశ్చ బ్రాహ్మణానా ముపాసితా |
శ్రుతవాక్ శీలసంపన్నో వినీతశ్చ పరంతపః || ౧౩ ||

యజుర్వేద వినీతశ్చ వేదవిద్భి స్సుపూజితః |
ధనుర్వేదే చ వేదేషు వేదాంగేషు చ నిష్ఠితః || ౧౪ ||

౫. వాయుపుత్రుండు జానకిచే నట్లడుగంబడినవాడై శ్రీరాముని
స్వరూప మున్నదియున్నట్లు వర్ణించెప్పడు బానెను.

౬, ౭. తామరకేకులవంటి కన్నులంగల యోనీతా! నేను శ్రీరా-
ముమాతనని యెఱింగినదాననై మగనియొక్కయు చుఱచియొక్కయు
వయవములచొప్పును నాయదృష్టవశమున నన్నడిగితివి. శ్రీరామునియొక్క-
యు లక్ష్మణునియొక్కయు నేయే ఓహ్వాములు నాచేతఁబడంబడినవో వా-
నిని జెప్పెదనువినుము.

౮, ౯, ౧౦. రామచంద్రుఁడుతామరకేకులవంటికన్నులనుగలవా-
డు, అన్నిజంతువులయొక్కయు మనస్సుల నాకర్షించువాడు, సౌంద-
ర్యముచేతను దయచేతను బూర్ణుఁడునై పుట్టినవాడు. ఓజానకి ప్రతాప-
ముచేత సూర్యునివంటివాఁడును, ఓర్పుచేత భూమితో సముండును, బుద్ధి-
చేత బృహస్పతివంటివాఁడును కీర్తిచే నింద్రునివంటివాఁడును జంతుజాల-
మును రక్షించువాఁడును తన్నాశ్రయించినవారి నాదరించువాఁడును, తన-
నడతను న్యాయమును రక్షించువాఁడును. విరోధుల నల్లాడించువాఁడును.

౧౧ నుండి ౧౨. అందముగలదానా! ఆరామచంద్రుఁడు లోకము-
లోని బ్రాహ్మణులు మొదలగు నాల్గజాతులవారిని రక్షించువాఁడు. జనుల
కండగు నాచారములను నిర్ణయించువాఁడును, నిర్ణయముశేయించువాఁ-
డును, ప్రతాపముగలవాఁడును, పూజింపఁబడువాఁడును బ్రహ్మచర్యప్ర-
తమునందే యున్నవాఁడును, సజ్జనులగువారుచేయుపేలు నెఱింగినవాఁడు-
ను, కర్తవ్యధర్మం దెలిసినవాఁడును.

౧౩ నుండి ౧౫కు. రాజుల కువయోగముగు నీతి నెఱింగినవాఁడును,
బ్రాహ్మణసేవచేయువాఁడును, ధర్మముల నెఱింగినవాఁడును, సహచార-
ముంగలవాఁడును సాధుఁడును శత్రుల నుడిగించువాఁడును (౧౪) యహి

విపులాంసో మహాబాహుః కంబుగ్రీవ శ్శుభాననః।

సూఢజత్రు స్సుతామ్రాక్షో రామో జేవి జనైశ్శ్రితః॥ ౧౫॥

కుందుభిన్వన నిన్దోన స్పిన్ధి వర్ణః ప్రతానవాక్।

సమ సుమవిభక్తాంగో వర్ణం శ్యామం సమాశ్రితః॥ ౧౬॥

త్రిస్థిర స్త్రిప్రలంబశ్చ త్రిసమ స్త్రిషుచోన్నతః।

త్రితామ్ర స్త్రిషు చ స్పిన్ధో గంభీర స్త్రిషు నిత్యశః॥ ౧౭॥

రేవదమందుఁ బరిశ్రమము గలవాఁడును, వేదముల నెఱింగినవారిచే బాగు గఁ బూజింపఁబడినవాఁడును, విలువిద్యయందునుయజురేవదముగాక యితరములగు వేదములయందును, వేదముల కంగములగు వ్యాకరణాది శాస్త్రములయందును బ్రజ్ఞగలవాఁడును (౧౫) వికలములగు మూఁపులుగలవాఁడును, గొప్పభుజిములుగలవాఁడును శంఖముపండుకముగలవాఁడును, అఃసమగు మోముగలవాఁడును, ఉన్నతములయిన భుజిసంకులుగలవాఁడును, కొలుకులందెఱువుంగల కన్నులవాఁడును.

౧౬. డంకామోతపంతు కంఠధ్వనిగలవాఁడును కాంతిలోఁబూడిన శరీరచ్ఛాయగలవాఁడును, ప్రతాపముగలవాఁడును, ప్రమాణమునకుందగిన శరీరముంగలవాఁడును, అంఠములుగ నేర్పడిన యవయవములు గలవాఁడును, నీలవర్ణముగు వేహకాంఠినిగలవాఁడును సగువాఁడుగా రాముఁడు జనులచే వినంబడియెను పత్తి!

౧౭. తొమ్ము, మచికట్టు, పిడికిలియను మూఁడుచోట్లు పృథమ. గాఁగలవాఁడును, కనుబొమలు బాహువులు వృషణములు వ్రేలుఁగలవాఁడును, తలవెండ్రుకలకొసలు వృషణములుమోకాళ్లు సమముగాఁగలవాఁడును. నాభిలోపలి ప్రదేశమును బొట్టయు తొమ్మును నెత్తుగాఁగలవాఁడును, కనుగొలుకులయందును గొళ్లయందును గాలునెఱులయందును నెత్తుంపనము గలవాఁడును, పాదమునందలి రేఖలు పలవెండ్రుకలు లింగమున వీనియందు నునుపు గలవాఁడును, కంఠధ్వనియందును నాభియందును చాత్పర్యదుండును లోతుగలవాఁడును.

త్రివళీవాం ప్రవ్రవనత శ్చతుర్వ్యంగ స్త్రిశీర్షవాః।

చతుష్కల శ్చతుర్దేఖ శ్చతుష్కిఘ్న శ్చతుస్సమః॥

౧౬

చతుర్థశః సమద్వంద్వ శ్చతుర్దంష్ట్ర శ్చతుర్గతిః।

మహోష్ఠ హనునాసశ్చ పంచస్మి ధోష్టవంశవాః॥

౧౭

దశపద్మా దశబృహ త్త్రిభిర్వాప్తో ద్విశుక్లవాః।

షడున్నతో నవతను స్త్రిభి ర్వాప్తో తి రాఘవః॥

౧౮. కడుపుపై మూడుముడతలుగలవాడును వంగినస్తనముః
స్తనములకొనలు పాదరేఖలుగలవాడును, కంఠము లింగము వెన్నుపిక్కలు
సంజుచగాఁగలవాడును మూడుగుళ్లతోఁగూడిన శిరస్సుగలవాడును,
నాలుగువేదములను జదువుటకు సూచకములైన యంగుష్ఠమూలరేఖలుగల
వాఁడును, ముఖపాదహస్తములయందు దీర్ఘాయుష్యమును సూచించి నా
ల్గురేఖలుగలవాడును, ఎనిమిదడుగుల దేహమునుగలవాడును, భుజములు
సూకాష్ట తోడలు చెక్కిల్లుసమముగాఁ గలవాడును.

౧౯. కనుబొమలు, కన్నులు, ముక్కుఁజుములు, చెవులు, పెదవులు
నోచేతులు, అొమ్ముమిట్టలు, మణికట్టులు, మోకాళ్లు, నడుము, చేతులు,
కాళ్లు, మొదలగు పదునాల్గుటింటలును సమముగాఁ గలవాడును, దంతము
లలో నాల్గు కోరలవంటిదంతములుగలవాడును, సింగము పులి యేనుఁగు
వృషభముల నడలంబోలిననడక గలవాడును, ఎఱ్ఱని బలిగినపెదవులును,
చెంపల చైభాగములును నెత్తైన పొడుగుముక్కును గలవాడును, నున్నని
కన్నులు చర్మము దంతములు నఱకాళ్లును మెత్తని వెండ్రుకలును గలవా
డును, వెన్నెముక, మేను, చెవులు, చేతులు, కాళ్ళి చేతివ్రేళ్లు, ముక్కు
లింగము, కన్నులు ననునెనిమిదియఁ బొడవుగాఁ గలవాడును.

౨౦. పద్మములంబోలు ముఖముమొదలగు పదియంగములు గలవాఁ
డును, అొమ్ము భుజములు మొదలగు పదియంగములు గొప్పవిగాఁ గలవాఁ
డును, ప్రతాప కీర్తి సంపదలనుమూడును మెండుగఁ గలవాఁడును, శుద్ధ
మగు దంతనేత్రములుగలవాఁడును, ముఖముమొదలగు నాఱుచోటు లెత్తుగా
గలవాఁడును, వ్రేళ్లఁజువులు గోళ్లు మొదలగు తొమ్మిదియు సూక్ష్మము
గాఁగలవాఁడును మూడువేళలయందును ధర్మార్థ కామములయందు వ్యా
పించువాఁడునునై శ్రీరాముం డుండును.

- సత్యధర్మపర శ్రీమా న్సుంగ్ర హానుగ్రహే రతః।
దేశకాల విభాగజ్ఞ స్సర్వలోక ప్రియంవదః॥ ౨౧॥
- భ్రాతాచ తస్య ద్వైమాత్ర స్సౌమిత్రి రపరాజితః।
అనురాగేణ రూపేణ గుణైశ్చైవ తథావిధః॥ ౨౨॥
- తావ్రభౌ సరశాద్దూతా త్వద్దర్శన సముత్సుతౌ।
విచిన్వంతౌ మహీం కృతాన్ని మస్తాభి రభిసంగతౌ॥ ౨౩॥
- త్వా మేవ మార్గమాశౌ తౌ విచరంతౌ వసుంధరామ్।
చదర్శతు ర్త్వగపతిం పూర్వజే నావరోపితమ్॥ ౨౪॥
- ముశ్యమూకస్య పృష్ఠేతు భహుపాదప సంకులే।
భ్రాతుర్భయార్త మాసీనం సుగ్రీవం ప్రియదర్శనమ్॥ ౨౫॥
- వయంతు హరిరాజం తం సుగ్రీవం సత్యసంగరమ్।
వరిచర్యాస్త హే రాజ్యా త్పూర్వజే నావరోపితమ్॥ ౨౬॥
- తత స్తా చీరవసనౌ ధనుఃప్రవర పాణినౌ।
ముశ్యమూకస్య శైలస్య రమ్యం దేశ ముపాగతౌ॥ ౨౭॥
- స తౌ దృష్ట్వా సరవ్యాప్రశా ధన్వినౌ వాసరక్షభః।
అవప్లుతో గిరే స్తస్య శిఖరం భయమోహితః॥ ౨౮॥
- తత స్స శిఖరే తస్మిన్ వాసరేంద్రో వ్యవస్థితః।
తయో స్సమీపం మామేవ ప్రేషయామాస సత్సరమ్॥ ౨౯॥

౨౦. సత్యమందు ధర్మమందును రుచిగలవాడగును, కాంతిగలవాడగును. సంపదను బేర్చుటయందును, ఇచ్చుటయందును నిష్ఠముగలవాడగును. స్థలమును గాలమును నిశ్చయించు శక్తిగలవాడగును లోకమునకెల్ల సుఖముం గోరువాడగును.

౨౧. అగురామునకుఁ బవిత్రతల్లికొడుకై సహౌదరుడైన సుమిత్రాపుత్రుడగును (లక్ష్మణుడగును) శత్రువులచేసూడింపబడినివాడగును, త్రేచుచేతను గుణములచేతను శ్రీరామునిం బోలినవాడగునునై యున్నాడట.

౨౩. ఆమనుష్యశ్రేష్ఠులిద్దరును నిన్నుం గనవలెనను నాశతో నేననెల్ల వెదకుచువచ్చి మముంజూచి సఖ్యముచేసిరి.

౨౪. నిన్ను వెదకుచువచ్చిన రామలక్ష్మణులు, అన్నయగు వాలిచే రాజ్యమునుండి తొలగింపబడిన వానరరాజగు సుగ్రీవునిం గాంచిరి.

౨౫, ౨౬. అన్నయగు వాలిచే నధికారమునుండి తొలగింపబడి శయభ్రాంతుడై పెక్కువృక్షములతో నిండియున్న ఋశ్యమూకపర్వతము యొక్క మణుంగుననున్నవాడగును సాధువును న్యాయముగ యుద్ధమునై యువాడగునగు సుగ్రీవున కుపచారములుచేయుచు మేము(వానరులము) నున్నవారము.

౨౭. అట్లుండఁగ నారచీరలను ధరించినవారును, శ్రేష్ఠములగు వింశ్వును బట్టినవారునునగు శ్రీరాముడగును లక్ష్మణుడగును ఋశ్యమూకమునందలి యింపగు నెలవులను బేరవచ్చిరి.

౨౮. వానరరాజగు సుగ్రీవుడగు ధనుస్సునుధరించియున్న రామలక్ష్మణులంగని శయభ్రాంతుడై యాకొండయొక్క శిఖరమునకుఁ బ్రాకినవాడయ్యెను.

౨౯. అట్లుచేరి యాసుగ్రీవుడందుండి రామలక్ష్మణులయొద్దకు చేగమున నన్నేవంపెను.

తా వహం పురుషవ్యాప్తా సుగ్రీవ వచనాత్ప్రభాః |

యావత్క్షణ సంపన్నా కృతాంజలి రుపస్థితః || 30 ||

తా పరిజ్ఞాత తత్త్వా ధౌ మయా ప్రీతినమన్వితౌ |

పుష్కమారోప్య తందేశం ప్రాపితౌ పురుషర్షభాః || 31 ||

నివేదితౌ చ తత్త్వేన సుగ్రీవాయ మహాత్మనే |

తయోరన్యోన్యసల్లాపా ద్భృశం ప్రీతి రజాయత | 32 ||

తతస్తా ప్రీతినంపన్నా హరిశ్చర నరేశ్వరా |

పరస్పర కృతాశ్వాసా కథయా పూర్వవృత్తయా || 33 ||

తత స్స సాంత్యయామాస సుగ్రీవం లక్ష్మణాగ్రజః |

ప్రీహేతో ర్వాలినా భ్రాతౌ నిరస్త మురుతేజసా || 34 ||

తత స్త్వన్నాశజం శోకం రావ స్యాక్లిప్తకర్మణః |

లక్ష్మణో వానరేంద్రాయ సుగ్రీవాయ న్యవేదయత్ | 35 ||

తచ్ఛ్రుత్వా వానరేంద్రస్తు లక్ష్మణే నేరితం నచః |

తదాసీన్నిష్ప్రభోత్యర్థం రాహుగ్రస్త ఇవాం శుమాన్ || 36 ||

తత స్త్వద్ధాత్రశోభీని రక్షసా హ్రీయమాణయా |

యా న్యాభరణ జాలాని పాతితాని మహీతలే || 37 ||

తాని సర్వాణి రామాయ అనీయ హరియాధపాః |

సంహృష్టా దర్శయామాసు ర్గతిం తే నవిదు స్తవ || 38 ||

౩౦. రూపములచేతను సభలక్షణములచేతను బూర్ణులైన య రుత్తముల నిర్దేశమును సుగ్రీవునియాజ్ఞచేతరంబోయి మ్రొక్కినిలికి

౩౧. పురుషశ్రేష్ఠులగు నారామలక్ష్మణులు నాచేతఁ దెలుపఁ వాస్తవమును విషయమునుగలవారై సంతోషించి, నావీవునై నెక్కిరి యడియాచోటునకుఁ గొనిపోవఁ బడిరి.

౩౨. గొప్పబుద్ధిగల సుగ్రీవునకు రామలక్ష్మణులు వాస్తవము బుకంబడినవారై పరస్పర సభాషణములచే నుభయులకును మైత్రియ తోషమును గలిగెను.

౩౩. అటునై మిక్కిలి సంతోషముతోఁ గూడిన రామసుగ్రీ మున్నునడిచిన విశేషములనుకూర్చి భాషించికొని యొకరినొక రామ కొనిరి.

౩౪. పిమ్మట రామచంద్రుఁడు శ్రీనిమిత్తముగాఁ బ్రతాపవం శుగు వాలిచేత నధికారమునుండి తొలఁగింపఁబడినవాఁడగు సుగ్రీవుని భ్రాతృముదీక నుపచారవాక్యములు వలికెను.

౩౫. అటునై లక్ష్మణుండు, నీవు కనంబడకపోవుటవలన (కష్ట తేని కర్తృగలవాఁడగు) శ్రీరామునకు సభావించిన దుఃఖమును వానర భుండుగు సుగ్రీవున కెఱఁగింకెను.

౩౬. వానరరాజుగు సుగ్రీవుండు లక్ష్మణునిచేఁ బలుకంబడిన యమును విని (రామువుచే మ్రొంగఁ బడిన సూర్యునివలె) మిక్కిలిత హినుండయ్యెను.

౩౭, ౩౮. అటునై రామసునిచేతఁ గొనిపోవఁబడుచున్న సో ముండుఁ బ్రతాపించుచుండినవై నీచేత భూమిపై వేయఁబడిన భూషణము న్నియు నెత్తియుంచి సంతోషించినట్టివానరోత్తములు శ్రీరామునకు వ జూపిరి. నీవు కొనిపోవఁబడినచోటు నెఱుంగరు.

- తాని రామాయ దత్తాని మయైవోప హృతాని చ |
స్వనవం త్యవకీర్ణాని తస్మి నిష్కృతచేతసి || 39 ||
- తాన్యంకే దర్శనీయాని కృత్వా బహువిధం తవ |
తేన దేవప్రకాశేన దేవేన పరిదేవితమ్ || 40 ||
- పశ్యత స్తాని రుదత స్తామ్యతశ్చ పునః పునః |
ప్రాదీపయన్తాశరథే స్తాని శోక హుతాశనమ్ || 41 ||
- శయితం చ చిరం తేన దుఃఖార్తేన మహాత్మనా |
మయాపి వివిధైర్వాక్యైః కృచ్ఛా దుత్థాసితః పునః || 42 ||
- తానిదృష్ట్వా మహాబాహు ద్దర్శయిత్వా ముహుర్ముహుః |
రాఘవ స్సహసామిత్రి సుగ్రీవే ణ న్యవేదయత్ || 43 ||
- స తవాదర్శనా దార్థ్యే రాఘవః పరితప్యతే |
మహతా జ్వలతా నిత్య మగ్ని నే వాగ్నిపర్వతః || 44 ||
- త్వత్కృతే త మనిద్రాచ శోక శ్చింతా చ రాఘవమ్ |
తాపయంతి మహాత్మాన మగ్నైగార మివాగ్నయః || 45 ||
- తవాదర్శన శోకేన రాఘవః ప్రవిచాల్యతే |
మహతా భూమికంపేన మహానివ శిలోచ్ఛయః || 46 ||
- కాననాని సు రమ్యాణి నదీః ప్రస్రవణాని చ |
చరన్నరతి మాప్నోతి త్యామపశ్యన్మృపాత్మజే || 47 ||

౩౯. నీచే నాకాశమునుండి క్రిందవేయబడి భస్మనించుచుం బడినవి మైయుండి నాచేదేబడిన యాభూషణములు శ్రీరాముడు మూర్ఖచే మునుంగుచుండగా నాతని కియంబడియెను.

౪౦. దేవతలంబోలు కాంతిగలవాడగు రామునిచే నాభూషణములు, నీశచీరముపై నుండునపుడు చూడందగినవిగాదా! అని తలచి తలచి దుఃఖింపబడియెను.

౪౧. ఆసాములనుబూచిబూచి యేడ్చియేడ్చి దయ్యచున్న రామునియొక్క శోకమునునగ్ని మఱియుమఱియు నాభూషణములు కుండించెను.

౪౨. దుఃఖముచేత బీడింపబడినవాడగు నాతండు దీర్ఘకాలము మూర్ఖచే మునిగియుండెను. 'నేను దుఃఖశాంతియగు మాట లనేకముచెప్పి మిక్కిలిశ్రమతోడ దెలివకిడ దెచ్చుచుంటిని.

౪౩. బలవంతుడగు రాఘవుండు లక్ష్మణసమేతుడై యాభూషణములను బలుమాటుచూచి పిమ్మట గుగ్రీవునిచేత నిచ్చెను.

౪౪. ఓపుణ్యురాలా! ఆరాఘవుండు నినుంజూడమిచేత, గొప్ప నివృత్తోఁగూడె యెల్లపుడు కుండుచున్న యగ్నివర్షతమువలె మిక్కిలి శోకులుచున్నవాడు.

౪౫. నీనిమిత్తమై నిద్వరలేకపోవుటయు, దేహతాపమును, మనోవ్యథయు ననుమూఁడును ధీరుడగు రాఘవుని (ఆహవనీయము దక్షిణాగ్ని గార్హపత్యములను మూఁడున్నులును యజ్ఞశాలను బెట్టపఱచునట్లుగా) వహింపఁజేయుచున్నవి.

౪౬. దొడ్డభూకంపముచేత నట్టిట్టుగా వర్షతమువలె (నినుంగానని శోకముచే) రాఘవుండు కంపమునొందుచున్నవాడు.

౪౭. ఓరాజపుత్రీ! రామచంద్రుండు నినుంగాననందున, రమ్యములగువనములను, నదులను, నైలయేళ్ళను దిరుగుచుండియుం దృష్టిలేక యున్నవాడు.

స త్వం మనుజశార్దూలః క్షీప్రం ప్రాప్స్యతి రాఘవః।
సమిత్ర బాంధవం హత్వా రావణం జనకాత్మజే॥ ౪౮॥

సహితౌ రామసుగ్రీవా వృభా వకురుతాం తదా।
సమయం వాలినం హంతుం తవచాన్వేషణం తదా॥ ౪౯॥

తత స్తాభ్యాం కుమారాభ్యాం వీరాభ్యాం సహశ్వరః।
కిష్కింధాం సముపాగమ్య వాలీ యుద్ధే నిపాతితః॥ ౫౦॥

తతో నిహత్య తరసా రామో వాలిన మాహవే।
సర్వర్ష హరిసంఘానాం సుగ్రీవ మకరో త్పతిమ్॥ ౫౧॥

రామసుగ్రీవయో రైక్యం దేవ్యేవం సమజాయత।
హనుమంతం చ మాంవిద్ధి తయోద్ధాత మిహగతమ్॥ ౫౨॥

స్వరాజ్యం ప్రాప్య సుగ్రీవ సుమానీయ హరిశ్వరా॥
త్వదర్థం ప్రేషయామాన దిశోదశ మహాబలా॥ ౫౩॥

అదిష్టా వానరేంద్రేణ సుగ్రీవేణ మహాశసా।
అద్రిరాజ ప్రతీకాశా స్పర్వతః ప్రస్థితా మహీమ్॥ ౫౪॥

తత స్తే మార్గమాణావై సుగ్రీవ వచనాతురాః।
చరంతి వసుధాం కృత్వాం వయమన్యే చ వానరాః॥ ౫౫॥

అంగదోనామ లక్ష్మీవా॥ వాలీసూను ర్న హాబలః।
ప్రస్థితః కపిశార్దూల స్త్రిభాగ బలసంయుతః॥ ౫౬॥

౪౮. ఓజానకి! పురుషోత్తముడగు రాముడను, మిత్రులతోడను, బంధువులతోడనుగూడ రావణుని రూపుమాపి వేగమున నిన్నుఁ గొనిపోవును.

౪౯. మీఁదఁ జెప్పబడినట్లు కూడినవారగు రాముడనును సుగ్రీవుఁ డెను వానినిజంపుటకును, నిన్ను వెదకుటకు నప్పుడు ప్రతిజ్ఞఁ జేసికొనిరి.

౫౦. అటుపై శూరులును, పడుచువాండ్రునునగు నారాములన్నీ మాలసాపుచే సుగ్రీవుఁడు కిష్కింధను జేరఁజొయెను. యుద్ధమున వారి పాల్పొందెను.

౫౧. పిమ్మట రాముండు యుద్ధమున వేగమున వానినిఁజూర్చి ను సమగు వానరులకును, ఎలుగుబంట్లకును సుగ్రీవునిఁ బ్రభునిఁ జేసెను.

౫౨. ఓతల్లి శ్రీరామునకును సుగ్రీవునకును మైత్రి యిట్లునంభించెను. ఇచ్చటికి వచ్చియున్న నన్ను వారియొక్క దూతనుగాను మానుఁతుండగు శేరుగలవానిం గాను దెలియుము.

౫౩. మీఁదఁ జెప్పబడినట్లు తనరాజ్యమును బొందినవాడై సుగ్రీవుఁడు బలవంతులగు వానరోత్తముల నందఱును బిలుపించి పది దిక్కులకును వెదకనంపెను.

౫౪. ప్రతాపసంపన్నుండగు సుగ్రీవునిచే నాజ్ఞాపింపఁ బడినవారై పర్యతములతోఁ దుల్యులైన వానరోత్తములు ఛూమిపై నన్నిదిక్కులకుఁ జేరిరి.

౫౫. సుగ్రీవునియాజ్ఞ చే భయపడినవారమై మేమును, మఱికొందఱు వానరులును నిన్ను వెదకుచు ఛూమియందెల్లఁ దిరుగుచున్నారము.

౫౬. కాంతివంతుడను, బలవంతుడను, వానరోత్తముడను, నాలిపుత్రుఁడునగు నంగదుడని శేరుగలవాఁడు మూఁడవపాలునేనఁ గలవాడై ప్రయాణమయ్యెను.

తేషాం నో విప్రణష్టానాం వింధ్యే వర్వత సత్తమః |

భృశం శోకపరీతానా మహోరాత్రగణా గతాః || ౫౭ ||

తే వయం కార్యనైరాశ్యా త్కాలస్యా తిక్రమేణ చ |

భయాచ్చ కపిరాజస్య ప్రాణాం స్త్యక్తుం వ్యవస్థితాః || ౫౮ ||

విచిత్త్య వనదుగ్ధాణి గిరిప్రసవణాని చ |

అనాసాద్య పదందేవ్యాః ప్రాణాం స్త్యక్తుం సముద్యతాః || ౫౯ ||

దృష్ట్వా ప్రాయోపవిష్టాం శ్చ సర్వాన్ వానరపుంగవాన్ |

భృశం శోకార్ణవే మగ్నః పర్యదేవయ దంగదః || ౬౦ ||

తవ నాశం చ వై దేహీ వాలిన శ్చ వధం తథా |

ప్రాయోపవేశ మస్తాకం మరణం చ జటాయుషః || ౬౧ ||

తేషాం నస్స్వమి సందేశాన్నిరాశానాం ముమూర్షతామ్ |

కార్యహేతో రివా యాత శ్శకుని ర్వీర్యవాన్ మహాన్ || ౬౨ ||

గృధ్రరాజస్య సోదర్య సుంపాతి ర్నామ గృధ్రరాజ్ |

శ్రుత్వా భ్రాతృవధం కోపా దిదం వచన మబ్రవీత్ || ౬౩ ||

యవీయా నేన మేభ్రాతా హతః క్వ చ ని పాతితః |

ఏతదాఖ్యాతు మిచ్ఛామి భవద్భి ర్వాసరోత్తమాః || ౬౪ ||

అంగదో కథయ త్తస్య జనస్థానే మహద్వధమ్ |

రక్షసా భీమరూపేణ త్వా ముద్దిశ్య యథా తథమ్ || ౬౫ ||

౫౭. పర్యతశ్రేష్ఠుడుగు వింధ్యమున నైకకొకరిని గనంజాలక మార్గముతప్పి మిక్కిలిశోకించుచున్నచూ కెన్నియో దినములుగడచెను.

౫౮. అట్లు దుఃఖించుచున్న మేము కార్యము కాకపోయెననుచింతచేతను, దినములు గడచిపోవుటచేతను, సుగ్రీవునివలని భయముచేతను, బ్రాణములను విడుచుటకు సిద్ధముగా నుంటిమి.

౫౯. చొరగూడని యడవులను, నెలయేళ్ళను వెదకి వెదకియు నేతయుండు తావును గనంజాలక ప్రాణములను విడువఁ బూనితిమి.

౬౦. ౬౧. ఓజానకీ! అన్నపానములనుగొనక చావునకుఁ జొరిచియున్న వానరోత్రములను నందఱును, నీవు కనంబడకపోవుటను, తన తండ్రియగువారి చంపఁబడుటను, జటాయువు చావును మేముప్రాణములనువిడువ సిద్ధముగానుండుటను గాంచి శోకసముద్రమున మిక్కిలి ముగ్ధుఁడై యంగడుండు దుఃఖించెను.

౬౨. ౬౩. ప్రభుండగు సుగ్రీవుని యాజ్ఞవలనఁ (ఆతఁడుచెప్పినంతకాలములూ వెదుకఁ జాలమైతిమి గావున) బ్రాణములను విడువఁ దలంచి న వారమును, కార్యముం దాశచెడి యున్నవారమును నగుమాకుఁ గార్య హేతువువలెనే పరాక్రమవంతుఁడను, గొప్పవాఁడును, గ్రద్దలకురాజగు జటాయువుయొక్క సోదరుఁడును నగు సంపాతియనుపక్షు షేరవచ్చి తన తమ్ముఁడగు జటాయువుయొక్క చావునువిని, కోపమువలన నిట్లనియెను.

౬౪. ఓవానరశ్రేష్ఠులారా! నాకుం బిమ్ముటఁ బుట్టినవాడగు నా సోదరుఁ డెవనిచేఁ జంపఁబడి యెండుబడవేయంబడి యున్నాఁడో మీవలన నెఱుంగఁగోరెదను.

౬౫. జనస్థానమునుచోట ఖరమాషణాదులదియగు గొప్పవధయును, భయంకరుఁడగు రాక్షసునిచే నీకుఁగలిగిన పాటును, క్రమముగ నంగయు నంగడుండు సంపాతికెఱింగించెను.

జలాయుషో వధం శ్రుత్వా దుఃఖితా న్ని రుణాత్కజః |
 త్వాం శశంస వరాహోహే వసంతీం రావణాలయే || ౬౬ ||
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సంసాతేః ప్రీతివర్ధనమ్ |
 అంగద ప్రముఖా స్తూర్ధం తత స్సంప్రప్థితా వయమ్ || ౬౭ ||
 వింధ్యా దుత్థాయ సంప్రాప్తా స్సాగరస్యాంత ముత్తరమ్ |
 త్వద్దర్శన కృతోత్సాహా హృష్టా స్తుష్టాః ప్లవంగమాః || ౬౮ ||
 అంగదప్రముఖా స్సర్వే వేలోపాంత ముపస్థితాః |
 చింతాం జగ్ముః పునర్భితా స్త్వద్దర్శన సముత్సుకాః || ౬౯ ||
 అథా హం హరిసైన్యస్య సాదరం ప్రేక్ష్య సీదతః |
 వ్యవధూయ భయం తీవ్రం యోజనానాం శతం ప్లుతః || ౭౦ ||
 లంకాచాపి మయా రాత్రౌ ప్రవిష్టా రాక్షసా కులా |
 రావణశ్చ మయాదృష్ట స్త్వంచ శోక పరిప్లుతా || ౭౧ ||
 ఏత త్తే సర్వమాఖ్యాతం యథావృత్త మనింది తే |
 అభిభాషస్వ మాం దేవి దూతో దాశరథే రహమ్ || ౭౨ ||
 తం మాం రామకృతో ద్యోగం త్వన్నిమిత్త మిహగతమ్ |
 సుగ్రీవ సచివం దేవి బుధస్య పవనాత్కజమ్ || ౭౩ ||
 కుశలీ తవ కాకుత్స్థ స్సర్వశత్రుభృతాం వరః |
 గురో రారాధనే యుక్తో లక్ష్మణశ్చ సులక్షణః || ౭౪ ||

౨౬. అరుణుని పుత్రుండగు నాసంపాతి బటాయువుయొక్క చి-
న్ను విని నువ్వించి, ఓదేవీ! రావణునియింటనుండు నినుంగూర్చి దైవి-
యయిలెను.

౨౭. సంతోషమును వృద్ధిచేయునట్టిదియగు సంపాతిమాటను విని
అంగదుని ముందుగలవారముగు మేకుందజమును వేగమునం దరలితిమి.

౨౮. వానరులు వింధ్యపర్వతమునుండి కదలి, నినుంగాంచు స-
ంతోషముచే నుత్సహించినవారును, సంతోషించినవారును, తృప్తిచెందిన
వారునునై సముద్రముయొక్క యుత్తరపుగట్టును జేరిరి.

౨౯. అంగదులగు మొదలగువారందఱును నినుంగాంచుటయం ద
కోగలవారై సముద్రపుగట్టును జేరి, భయపడినవారై మరలఁ జింతించిరి.

౩౦. పిమ్మట నేను వానరనైక్యము పొందుచున్న భయమునుదుఃఖి-
యును ప్రేమతోడఁగాంచి నివారించి యీనూతామడలను దాఁటితిని.

౩౧. రాక్షసులను మెండుగఁగలిగి కలకలమునుచున్న యీలంకి
యందు రాత్రివేళఁ బ్రవేశించితిని, రావణునింగంటిని, శోకముతోనున్న ని-
న్నుంగాంచితిని.

౩౨. ఓశుద్ధురాలా! ఇదియంతయు జరిగినదిజరిగినట్లు నీకుం దెప్పి-
ంచి. ఓతల్లీ! నేను రామునిదూతను, నాతోడ మాటలాడుము!

౩౩. ఓదేవీ! శ్రీరామునికార్యమందున్నవాడనగు నన్ను నీనిమి-
త్త మిచ్చటికి వచ్చినవానినిగాను, గుగ్రీవుని మంత్రినిగాను వాయుదేవుని
పుత్రునిగా నెఱుంగుము.

౩౪. ఆయుధములను ధరించినవారిలోనెల్ల నుత్తముండగు నీభర్త
సౌఖ్యముగ నున్నవాఁడు. శుభలక్షణములనుఁ గలవాడగు లక్ష్మణుఁడగు
పండితోఁ దుల్యుడగు శ్రీరామున కుపచారము నేయచున్నాఁడు.

తస్య వీర్యవతో దేవి భర్తు స్తవహితే రతః |

అహ మేకస్తు సంప్రాప్త మ్నుగ్రీన వచనాదిహ || ౭౫ ||

మయే య మనహాయేన చరతా కామరూపిణా |

దక్షిణా ది గనుక్రాంతా త్వన్వార్గ విచయైషిణా || ౭౬ ||

దిప్త్యాహం హరినై న్యానాం త్వన్నాశ మనుశోచతామ్ |

అపనేష్యామి సంతాపం తవాభిగమ శంసనాత్ || ౭౭ ||

దిప్త్యాహి మమ నవ్యర్థం దేవి సాగర లంఘనమ్ |

ప్రాప్న్య మృహ మిదం దిప్త్యా త్వద్దర్శనకృతం యశః || ౭౮ ||

రాఘవశ్చ మహావీర్యః క్షీప్రం త్వా మభివత్స్యతే |

సమిత్ర బాంధవం హత్వా రావణం రాక్షసాధిపమ్ || ౭౯ ||

మూల్యవా న్నామ వై దేహి గిరీణా ముత్తమోగిరిః |

తతోగచ్ఛతి గోకర్ణం పర్వతం కేసరీ హరిః || ౮౦ ||

స చ దేవర్షి భి ర్దిప్తః పితా మమ మహాకపిః |

తీర్థే నదీవతేః పుణ్యే శంబసాదన ముద్ధరత్ || ౮౧ ||

తస్యాహం హరిణః క్షేత్రే జాతో వాతేన మైథిలి |

హనుమానితి విఖ్యాతో లోకే స్వేనైవ కర్తృణా || ౮౨ ||

౭౫. సుగ్రీవుని యాజ్ఞచోప్సన, పరాక్రమవంతుడగు నీభర్త యొక్క కార్యమును జేయుటయం దాసక్తులగువారలలో నేనుకొండనై యిందువచ్చినవాడను.

౭౬. తోడులేకయే సంచరించుచున్నవాడను, కోరిన రూపము ను సరించువాడను, నిన్ను వెదకుటయే పనిగాఁ గలవాడను నగునాచేత నీదక్షిణపుదిశ పొందఁబడియెను. (దక్షిణముఖముగావచ్చితి)

౭౭. నీవు కనంబుకపోవుటచే దుఃఖించుచున్న వాసరసేనలతో నవృష్టవశమున నేను నినుండేరవచ్చినచోప్సను దెలిసి వారి మనోవ్యభిచార బోగొట్టఁ గలవాడను

౭౮. ఓ తల్లీ ! నేను సముద్రమును దాటుట యవృష్టవశమున వ్యర్థముకాని దయ్యెను. నినుంగాంచిసందున నీక్లిర్తి నాభాగ్యవశమునఁ జూపితిని.

౭౯. పరాక్రమ సంపన్నుడగు శ్రీరాముండు, మిత్రులతోడను బుట్టములతోడను గూడినవాడను రాక్షసరాజును నగు రావణుని సూక్ష్మచేగమున నినుంబొందఁగలఁడు.

౮౦. ఓ జానకీ ! పర్వతములలో నుత్తమమై మాత్యవంతమునుజే రునఁ బ్రభ్రాతిగాంచిన కొండయొకటిగలదు. అందుండి కేసరియను వానరుఁడు గోకర్ణమును పర్వతమునకేగెను.

౮౧. గొప్పవానరుఁడును నాకుఁ దండ్రుడైన నగునాకేసరి సముద్రముయొక్క పుణ్యస్థలమున నొకచోటనుండు మహామునులచే నియమింపబడినవాడై శంఖసాదనుడను రాక్షసునింజంపెను.

౮౨. ఓ జానకీ ! ఆవానరునకు భార్యయగు సంజనయను దేవి యందు వాయుదేవునివలనఁ బుట్టినవాడనై, నేనై చేసికొనిన కార్యముచే తనే హనుమంతుడను భ్రాతృని లోకమునం గాంచితిని.

విశ్వాసార్థంతు వై దేహి భర్తు రుక్తా మయాగుణాః |
అచిరా ద్రాఘ్నో దేవి త్వా నుతో నయితా నఘ్నే || ౧౩ ||

ఏవం విశ్వాసితా నీతా హేతుభి శ్చోకకర్మితాః |
ఉపపన్నై రభిజ్ఞానై ర్దూతం త మవగచ్ఛతి || ౧౪ ||

కతులం చ గతాహర్షం ప్రహర్షేణ చ జానకీః |
నేత్రాభ్యాం వక్రపక్షాభ్యాం ముమోచానందజం జలమ్ ||

చారుతద్వదనం తస్యా స్తామ్ర శుక్లాయ తేక్షణమ్ |
అశోభత విశాలాఘ్నో రావలముక్త ఇందురాఘ్న || ౧౫ ||

హనుమంతం కపిం వ్యక్తం మన్యతే నాన్యధేతిసా |
అథో వాచ హనుమాం స్తా ముత్తరం ప్రియదర్శనామ్ || ౧౬ ||

ఏత త్తే సర్వసూక్ష్మాతం సమాశ్వసిహి మైథిలి |
కింకరోమి కథంవా తే రోచతే ప్రతియా మ్యహమ్ || ౧౭ ||

హతే సురే సంయతి శంబసాదనే కపిప్రపిరేణ మహర్షి చోద
నాత్ | తతోస్త్రివాయు ప్రభవోహి మైథిలి ప్రభావత స్తత్ప్ర
తిమశ్చ వాసరః || ౧౮ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - పంచత్రింశస్సర్గః.

౮౩. ఓ దేవి ! నీవు నన్ను నమ్ముటకొఱకు నీభర్తయొక్క గుఃములు నాచేఁ దెప్పఁబడియెను. ఓ పుణ్యవతీ ! నిన్ను కిక్కిముననే రావపుండు గొనిపోవఁ గలఁడు.

౮౪. శోకముచేఁ గృశించియున్నసీత, మీఁద దెప్పఁబడినట్లు పాతపులచేతను యుత్తలచేతను బోధింపఁబడినదై నమ్మికగాంచి యావానరుని శ్రీరాముదాతగా నెఱింగినదయ్యెను

౮౫. సంతోషమునకు పేరువైన హనుమంతునిహులచే నీతాదేవి సాటిలేనిసంతోషమును బొందినదై వక్రములగు కౌప్పలనుగల కన్నులనుండి యానందభాష్యములను విడిచెను.

౮౬. కొలుకులం దెఱుపునుగలిగి విశాలములైన నేత్రములను గల యందమగు నామెమోము, రాముచుచే విడువఁబడిన చంద్రునిపింబమువలెఁ బ్రకాశించెను.

౮౭. ఆనీతాదేవి హనుమంతుని స్పృష్టముగ వానరుడనియు, ఇతరుడను గాఁడనియుఁ దలంచెను. సిక్కుట నింపగురూఢమును గలదియగు నామెతోడ నాతం డిట్లు ప్రత్యుత్తరము వలికెను.

౮౮. ఓజానకీ ! విషయమంతయు నీకు నాచేఁ దేటగఁ దెప్పఁబడియెను. ఇంక నూరడిల్లుము ! నీవెద్ది యెట్లుచేయుమనియెడల నేనట్లుచేయువాఁడను. శ్రీరామునిగాన నేననెను.

౮౯. ఓనీతాదేవి ! మహామునులయొక్క యజ్ఞచే శంభసాదనఁడను రాక్షసుఁడు యుద్ధమందు నాతండ్రియగు కేశరిచేఁ బంపఁబడఁగాఁ బిమ్ముట నేను వాయుదేవునివలనం బుట్టినవాఁడను, శక్తిచే నావాయుదేవునితోఁ దుల్గుఁడనగు వానరుఁడను జుహా !

ఇది ముప్పదియైదవ సర్గ.

షట్త్రింశస్సర్గః.

- భూయవీవ మహాతేజా హనుమా న్నారుతాత్మజః॥
 అబ్రవీత్ప్రీతితం వాక్యం సీతా ప్రత్యయ కారణాత్ ॥ ౧॥
- వానరోహం మహాభాగే దూతో రామస్య ధీమతః॥
 రామ నామాంకితం చేదం పశ్య దే వ్యంగులీయకమ్ ॥ ౨॥
- ప్రత్యయార్థం తవాసీతం తేన దత్తం మహాత్మనా॥
 సమాశ్వాసి హి భద్రం తే క్షీణదుఃఖ ఇలాహ్యసి ॥ ౩॥
- శృషీత్వా పేక్షమాణాసా భర్తుః కరవిభూషణమ్॥
 భర్తార మివ సంప్రాప్తా జానకీ ముదితా భవత్ ॥ ౪॥
- చాదు తద్వదనం తస్యా స్తామగ్ని శుక్లాయ తేక్షణమ్॥
 అశోభత విశాలాఘ్నో రాహుముక్త ఇవోడురాత్ ॥ ౫॥
- తత స్సా హ్రీమతీ బాలా భర్తృసందేశ హర్షితా॥
 పరితుష్టా ప్రియం కృత్వా ప్రశశంస మహాకపిమ్ ॥ ౬॥
- విక్రాంత స్త్వం సమర్థ స్త్వం ప్రాజ్ఞస్త్వం వానరోత్తమ
 యేనేదం రాక్షసపదం త్వయైకేన ప్రధర్షితమ్ ॥ ౭॥
- శతయోజన విస్తీర్ణ స్సాగరో మకరాలయః॥
 చక్రమ శ్లాఘనీయేన క్రమతా గోష్పదీ కృతః ॥ ౮॥

ముప్పది యాటవసర్గ.

౧. వాయుపుత్రుడగును. మిక్కిలి ప్రతాపముగలవాడగును నగుచునుమంతుడగు దన్ను నీత బాగుగనమ్ముటను గారణముగాఁగలిగి మిక్కిలి యడఁకువతోఁగూడిన వాక్యము నిట్లుపలికెను.

౨. ఓ పుణ్యాత్మరాలా ! నేను వానరుడను, బుద్ధిమంతుడగు శ్రీరామునకు దూతను, శ్రీరామునిపేరును గుఱుతుగాఁగల యాయుంగరమును గనుమా ! తల్లీ !

౩. పూజ్యుడగు శ్రీరామునిచే నీయంబడినదై నీనమ్మికకొఱ విడిచివేసివేయెను. నీకు మేలగుఁగాక, చింతమానుము ! నశించిన దుష్టముగఁబాన వగుదువు.

౪. అజానకి భర్తయొక్కచేతికి భూషణముగానుండిన యాయుంగరము నందికొని చూచుచు మగనినిబొందినట్లే తలంచి కరంబు సంతోషించెను.

౫. ఎఱ్ఱని కొలుకులతోఁ గూడిన విశాలములగు కన్నులనుగలిపి యందమైన యాయ్విల్లాలిమోము రాపపుచేవిడువంబడిన చంద్రునిబింబమువలె మిక్కిలి యొప్పారెను.

౬. పిమ్మట, మగనిచే నంపఁబడినవార్తనువిని సంతోషించినవాయు, నీగ్గుచెందినదియు నగు నాపసియిల్లాలు మిక్కిలి యొప్పాంగి యావానరోత్తమునిఁ గొనియాడెను.

౭. సహాయము లేక యొంటరినై, భీకరులగు రాక్షసులనుగల యాలంకయందుఁ బొచ్చితివిగావున నీవు పరాక్రమశాలివి, శక్తిమంతుడవు. బుద్ధిశాలివి యగుదువు వానరోత్తమ !

౮. దర్పముచేఁ గొనియాడంబడఁ పగినవాడవగు నీచేత, మొగ్గుశృకునెలవై భీకరమై నూఱు యోజనములవెడల్పుగల యాసముద్రము. దాఁటుటయం దావడుగంత వెడల్పుగలదిగా భావించం బడియె.

న హి త్వాం ప్రాకృతం మన్యే వానరం వానరర్షభ!

యస్య తే నాస్తి సంత్రాసో రావణా న్నాపి సంభ్రమః॥ ౯౫

అర్హ సే చ కపిత్రేష్ట మయా సమభిభాషితుమ్!

యద్యపి ప్రేషిత స్తేన రామేణ విదితాత్మనా॥ ౯౬

ప్రేషయిష్యతి దుర్ధర్షో రామో న హ్యపరీక్షితమ్!

పరాక్రమ మవిజ్ఞాయ మత్సకాశం విశేషతః॥ ౯౭

దిష్ట్యాచ కుశలీ రామో ధర్మాత్మా సత్యసంగరః!

లక్ష్మణశ్చ మహాతేజా నుమిత్రా నందవర్ధనః॥ ౯౮

కుశలీ యది కాకుత్స్థః కిన్న సాగర మేఖలామ్!

మహీం దహతి కోపేన యుగాంతాగ్ని రివోద్ధితః॥ ౯౯

అథవా శక్తిమంతౌ తౌ సురాణా మపి నిగ్రహే!

మమైవ తు న దుఃఖానా మస్తిమన్యే విపర్యయః॥ ౧౦౦

కచ్చిన్నవ్యధితో రామః కచ్చిన్న పరితప్యతే!

ఉత్తరాణి చ కార్యాణి కురుతే పురుషోత్తమః॥ ౧౦౧

కచ్చిన్నదీన స్సంభ్రాంతః కార్యేషు చ నముహ్యతి!

కచ్చిత్పురుష కార్యాణి కురుతే నృపతే స్సుతః॥ ౧౦౨

౯. ఓవానరోత్తమా ! రావణునివలన నీకు భయమును, తొట్టుకొంటున్న లేపుగావున నిన్ను సామాన్యవాసరునిగాఁ జలంపను.

౧౦. ఓవానరోత్తమా ! భావము నెఱింగినవాఁడగు శ్రీరామునిచే నిండుల కనుపంబడితివిగావున నాతోడ మాటలాడఁ దగుదువునుమా !

౧౧. శత్రువుల కోర్వరానివాఁడగు శ్రీరాముండు బలదర్శముల ను బాగుగఁ జెలిసికొనక, గుణశీలములు పరీక్షింపక యొకనిని నాకడ కేలఁ నుచును ?

౧౨. ధర్మ స్వభావము గలవాఁడును, న్యాయముగు యుద్ధమునుజేయువాఁడును నగురాముం డదృష్టవశముచే ట్లేమముగనున్నవాఁడు. సుమిత్రాదేవి కానందమును బెంచువాఁడగు లక్ష్మణుండును బాగుగనున్నాఁడు.

౧౩. శ్రీరాముండు ట్లేమముగా నున్నవాఁడైనచో సముద్రములచే చలువక్రమంబు జుట్టంబడినదియగు భూమండలమునెల్లఁ బ్రళయకాలమందలి యగ్నివలె లేచినవాఁడై కోపముచేఁ గాల్చుచున్నాఁడా ?

౧౪. అట్లుగాకున్నను, బలవంతులగు నన్నదమ్ములిద్దఱును దేవతల నేనియు దండింపఁజాలినవా రగుదురుగాని నాదుఃఖమునకుమాత్రము దుఃపేకయున్నది.

౧౫. రామచంద్రుండు వ్యసనమునెందుటలేదా ? తపించుచుండుటలేదా ? పురుషశ్రేష్ఠుఁడగు నాతండు ముందుజరుగవలయు పనులకుయత్నము చేయుచున్నాఁడా ?

౧౬. రాచకొమరుఁడగు నాప్రాణేశుం డధైర్యపడలేదుగదా ! కార్యములయందుఁ దొట్టుపొట్టునెంది ప్రమాదెందుట లేదుగదా ! పురుషప్రయత్న మేమరక చేయుచున్నాఁడుగదా !

ద్వివిధం త్రివిధోపాయ ముపాయమపి సేవతే |
విజగ్గేషు సుహృత్ కుచ్చిన్తి త్రేషు చ పరంతపః || ౧౨

కచ్చిన్తి త్రాణే లభతే మిత్రైశ్చా పృథగమ్యతే |
కచ్చి త్కల్యాణ మిత్రశ్చ మిత్రైశ్చాపి పురస్కృతః || ౧౩

కచ్చి వాశాస్తి దేవానాం ప్రసాదం పార్థివాత్క్షణి |
కచ్చి త్పురుషకారం చ దైవం చ ప్రతిపద్యతే || ౧౪

కచ్చిన్న విగతస్నేహః ప్రవాసాన్తయి రాఘవః |
కచ్చిన్తాం వ్యసనా దస్మాన్తోక్షయిష్యతి వానరః || ౧౫

సుఖానా ముచితో నిత్య మసుఖానా మనౌచితః |
దుఃఖ ముత్తర మాసాద్య కచ్చిద్రామో నసీదతి || ౧౬

కౌసల్యాయా స్తథా కచ్చి త్సుమిత్రాయా స్తథైవచ |
అభీక్ష్యం శూర్యతే కచ్చి త్కుశలం భరతస్య చ || ౧౭

మన్నిమిత్రేన మానార్హః కచ్చి చోకేన రాఘవః |
కచ్చిన్నాస్య మనా రామః కచ్చిన్తాం తారయిష్యతి || ౧౮

కచ్చి దక్షాహిణీం భీమాం భరతో భ్రాతృవత్సలః |
ధ్వజినీం మంత్రిభి ర్గుప్తాం ప్రేషయిష్యతి మత్కృతే || ౧౯

౧౭. శత్రువులను దహింపజేయువాడవును, బియ్యము దిష్టముగలవాడవును నగు రాముండు నాయందు మంచిమనస్సుగలవాడై సామభేదమానములను నుపాయములను, నాల్గవదియగు దండోపాయమును రెండు కేగలుగా మిత్రులయందును శత్రులయందును బ్రయోగించుచున్నాడా?

౧౮. రామచంద్రుడు మిత్రులను సంపాదించుచున్నాడా? మిత్రులచేతను బెందబడుచున్నాడా? యోగ్యులగు మిత్రులను గలిగియున్నాడా? మిత్రులచేతను నాదరింపబడుచున్నాడా?

౧౯. ఆరాచకొమరుండు దేవతలయొక్కదయను వేడుచున్నాడా? కార్యములుసాధింప యత్నము నేయుచున్నాడా? దైవానుకూలమును గలిగియున్నాడా?

౨౦. ఓవాసరుడా! రాఘవుడు నేను దూరదేశముండున్నాను గావున నాయందుఁ బ్రేమమానియుండలేదుగదా? ఈవ్యసనమునుండి నన్ను విడిసింపఁ దలఁచియున్నాడా?

౨౧. ఎల్లప్పుడు సౌఖ్యములకుం దగినవాడవును, అసౌఖ్యములకుఁ దగినవాడవును నగురాముండు గొప్పదియగు నీదుఃఖమును బెంచి నశింపఁ జూచున్నాడా?

౨౨. కౌసల్యయొక్కయు గుమిత్రయొక్కయు ఔషధమును భరతునియొక్క ఔషధమును బలుమాటుం దెలియవచ్చుచున్నది గదా?

౨౩. గౌరవమున కర్హుడైన రామచంద్రుడు నానిమిత్తముగ భోజముచే నవయుచున్నాడుగదా? ఇతరమగు నేవీషయమందును మనస్సులేకయె యున్నాడుగదా! నన్నీ చేటునుండి తేర్చునా?

౨౪. అన్నయందు భక్తిగలవాడగు భరతుడు, అక్షోహిణులసంఘములదియు భయంకరమైనదియు మంత్రులచేరక్షింపఁబడినదియు నగు నేనను నానిమిత్తమై వనుచునా?

వానరాధిపతి శ్రీమాన్ సుగ్రీవః కచ్చి దేవ్యతి
మత్యంతే హరిభి ర్వీరై ర్వృతో దంతనఖాయుధైః॥ ౨౫

కచ్చిచ్చ లక్ష్మణ శూర సుమిత్రా నందవర్ధనః।
లస్త్రవి చ్ఛరజాలేన రాక్షసా నిధమిష్యతి॥ ౨౬

కాదేణ కచ్చిదస్త్రేణ జ్వలతా నిహతం రణే।
ద్రక్ష్య మ్యలేన కాలేన రావణం స సుహృజ్జనమ్॥ ౨౭

కచ్చి న్న తద్దేమసమానవర్ణం తస్మాననం పద్మసమానగంధి।
మయావినా శుష్యతిశోకదీనం జలక్షయే పద్మమి వాతపేన॥

ధర్మాపదేశా త్త్యజతశ్చరాజ్యం మాంచాప్యరణ్యం నయతః
పదాతిమ్ । నాసీద్వ్యధా యస్య నభీ ర్న శోకః కచ్చిచ్చ ధైర్యం
హృదయే కరోతి॥ ౨౮

నచాస్యమాతా నపితాచ నాస్య స్నేహాద్విశిష్టోస్తి మయాస
మోవా । తావ త్వహం వీర జిజీవిషేయం యావత్ప్రవృ
త్తిం శృణుయాం ప్రియస్య॥ ౩౦

ఇతీవదేవీ వచనం మహార్థంతం వానరేంద్రం మధురాన్థ ము
క్తావ । శ్రోతుం పున స్తస్య వచోభిరామం రామార్థయుక్తం
విరరామ రామ॥ ౩౧

౨౧. లక్ష్మీవంతుఁడును, వానరరాజును నగుసుగ్రీవుండు దంతములును గోళ్లునే యాయుధములుగాఁ గలవారును శూరులును నగువానరులచేతఁ జుట్టంబడినవాఁడై నానిమిత్రము వచ్చునా ?

౨౨. పరాక్రమశాలియు సుమిత్రయొక్క యానందమును వృద్ధిచేయువాఁడును బాణముల నెఱింగినవాఁడును నగులక్ష్మణుండు బాణముహములచేత రాక్షసుల నెగరఁ జిమ్మునా ?

౨౩. రుద్రసంబంధమైనదియు, మండుచున్నదియు నగుబాణముచే యుద్ధమందు మిత్రబాంధవజన సమేతముగా రామచంద్రునిచేఁ జంపఁబడిన రావణాసురుని శీఘ్రకాలముననే చూతునా ?

౨౪. బంగారముతో సహనముగ వర్ణముగలదియు, తామరపువ్వులవలెఁ బరిమళించునదియు నగు శ్రీరామునియొక్క ముఖము, నన్నెడఁబాసినందున దుఖించి చిన్నబోయి (నీ రినికిపోవుటచే నెండవెబ్బతగిలి వాడిన కమలమువలె) నవయుచున్నది.

౨౫. ధర్మమునెవమున రాజ్యమును విడుచుచున్నవాఁడును, నన్నును గాలినడకచే నరణ్యమునకుఁ గొనిపోవుచున్నవాఁడునునై యుండియు మసావ్యధయేని, భయమేని, దుఃఖమేని యేరాముండు చెందఁడయ్యె సో యట్టివాఁడు మనస్సున ధైర్యమునే పూనియున్నాఁడుగాదా !

౩౦. ప్రేమచే నధికురాలయిన కౌసల్యాదేవియు శ్రీరామునకు నాతోసమురాలుగాదు. తండ్రియగు దశరథుండును నాతో సముండుగాఁడు. నన్నాతండు గొనిపోవుటకు యత్నించుసమాచారమును వినునంతవఱకు నేను జీవించియుండును వీరుండ !

౩౧. అజానకి, మీఁదఁ జెప్పఁబడినట్లు గొప్పయభిప్రాయముతోఁ గూడి వినుటకింతై యున్నమాటను హనుమంతునకుం జెప్పి, శ్రీరాముని ప్రయోజనమునుగలదియు నింతైనదియు నగుమాట హనుమంతునివలన వినుటకై నీత యూరకుండెను.

ఁతాయా వచనం శ్రుత్వా మారుతి ర్భీమవిక్రమః।
శిరస్యంజలి మాధాయ వాక్య ముత్తర మబ్రవీత్ ॥

౩౨॥

స త్వా మిహస్థాం జానీతే రామః కమలలోచనే।
తేన త్వాం నానయత్యాశు శచీమివ పురందరః॥

౩౩॥

శ్రుత్వా తు వచోమహ్యం క్షీప్ర మేష్యతి రాఘవః।
చమూం ప్రకర్షన్త హతీం హర్యృక్ష గణసంకులామ్॥

౩౪॥

విప్తంభయిత్వా బాణౌఘై రక్షోభ్యం వరుణాలయమ్।
కరిష్యతి పురీం లంకాం కాకుత్స్థస్త్వాంత రాక్షసామ్॥

౩౫॥

తత్ర యద్యంతరా మృత్యు ర్యది దేవా స్సహాసురాః।
ఘోరస్యంతి పథి రామస్య స తా నపి వధిష్యతి॥

౩౬॥

తవాదర్శనజే నార్యే శోకేన స పరిప్లుతః।
నశర్త్త లభతే రామ స్సింహార్దిత ఇవ ద్విషః॥

౩౭॥

మలయేన చ వింధ్యేన సేరుణా మందరేణ చ।
దర్దరేణ చ తే దేవి శపే మూలఘలేన చ॥

౩౮॥

యథా సునయనం వల్లు బింబోష్ఠం చారుకుండలమ్।
ముఖం ద్రక్ష్యసి రామస్య పూర్ణచంద్ర మివోదితమ్॥

౩౯॥

౩౧. భయంకరమైన బలమునుగలవాడగు మానుమంతుడను నీతవ
విశేష సూక్తులువిని తలవైఁద జేతులుచేర్చి మ్రొక్కుచు నామె కిట్టులనియెను.

౩౨. కమలములవంటి కన్నులంగలదానా! నీవిచ్చోటనుండుట ప్ర
రాముం డెఱుంగఁడు. కావున శఛిదేవి నిండుండు గొనిపోవునట్లు నిన్నుం
గొనిపోకయున్నాఁడు.

౩౪. రాసువుండు నామాటను వినినతోడనే వానరులయొక్కయు
నైలుగుబంట్లయొక్కయు మొత్తములచే సెప్పిన దొడ్డనేనను వెంటగొని
మరిముననే వచ్చును.

౩౫. బాణసమూహములచేతి దుఃఖపెట్టఁ గూడనిదియగు సము
ద్రమును గట్టినిలిపి, లంకా పురమును రాక్షసులు లేనిదిగాఁ జేయును.

౩౬. నిన్నుం గొనిపోవుటయందు మృత్యుదేవత మార్గమున కడ్డము
గానిలచినను, దేవతలును రాక్షసులును మొత్తములైనిలచినను రాముండు
చారినింగూడఁ జంపఁగలఁడునుమా!

౩౭. పుణ్యరాలా! రాముండు నినుంగానని శోకముచే నిండిన
వాడై, సింగముచేఁ బీడింపఁబడిన యేనుంగువలె శుఖములేకున్నవాఁడు.

౩౮. ఓదేవి! మలయము వింధ్యము మేరువు మందరము చద్దరము
లను పర్వతములతోడను, దుంపలు పండ్లు వీనితోడను నేను బ్రమాణమునే
యొందును.

౩౯. అందఱుగు కన్నులుగలదియు, రమ్యమైనదియు దొండపం
డువంటి పెదవులుగలదియు, సుందరములగు కండలములగలదియు నగు
రామచంద్రునిమోము నుదయించినచంద్రునివలెఁ జూతువు గాకయని ప్రమా
ణము నేయవాడను.

క్షీప్రం ద్రత్యసి వై దేహి రామం ప్రసవణే గిశాః

శతక్రతు మివాసీనం నాకపుష్పస్య మూర్ధని॥

౪౦॥

న మాంసం రాఘవో భుజ్జే న చాపి మధుసేవతే

వన్యం సువిహితం నిత్యం భక్తమశ్నాతి పంచమమ్॥

౪౧॥

నైవ దంశా న్నమశకా న్నకీటా న్నసరీసృపాకా

రాఘవోపనయే ద్ధాత్రా త్వద్గతే నాంతరాత్తనా॥

౪౨॥

నిత్యం ధ్యానపరో రామో నిత్యం శోకపరాయణః

నాన్య చ్ఛింతయణే కించి త్పుతు కామవశం గతః॥

౪౩॥

అనిద్ర సుతతం రామ స్సుప్తోపి చ నరోత్తమః

సీతేతి మధురాం వాణీం వ్యాహరన్ప్రతిబుధ్యతే॥

౪౪॥

పృష్ట్యా ఫలంవా పుష్పంవా యద్వాన్య త్సుమనోహరమ్

బహుశో హాప్రియే త్యేవం శ్వసం స్త్వా మభిభాషతే॥

౪౫॥

న దేవి నిత్యం పరితప్యమాన స్త్వామేవ సీతే త్యభిభాషమా

ణః । ధృతవ్రతో రాజసుతో మహాత్మా తనైవలభాయ కృత

వ్రయత్నః॥

౪౬॥

౪౦. ఓసీతాదేవి ! ప్రసవణమును పర్యవేక్షించుకొని పైభాగము నంగూర్చుండి (నాకప్యప్సమనుచోట నున్నతముగాంగూర్చుండిన) దేవేంద్ర నివలెనున్న రామచంద్రుని శీఘ్రమునఁ జూతువు.

౪౧. శ్రీరాముండు మాంసమును భుజించుటలేదు, కల్లునుద్రావుటలేదు, వనమండుబుట్టిన కాయలాకులలోఁ దనకు యోగ్యమని తోచినవానిని సాయంకాలములందు నిత్యము భుజించుచున్నాఁడు.

౪౨. రాఘవుండు నిన్నుంబొందిన యాత్మనుగలవాఁడై, అడవి యొగలను, దోమలను, పురుగులను, ఇతరములగు ప్రాకేదుజంతువులను దనమేనిపై సోకినను దోలుటలేదు.

౪౩. ఆరామచంద్రుండు మన్వధవేదనగలవాఁడై యెల్లప్పుడు సేన్నే తలంచుచున్నవాఁడు. దుఃఖించుచున్నవాఁడు, మఱియెద్దియుఁ జలంచుటలేదు.

౪౪. పురుషశ్రేష్ఠుడగు రాముఁ డొకప్పుడేనియు నిద్రించుటలేదు. నిద్ధరపోయినను వెంటనే నీత ! నీత ! అను నింపగుమాటలతో మేల్కొనుచున్నవాఁడు.

౪౫. ఫలమునేనియుఁ బుష్పమునేనియు మనస్సునకింపగు మఱివేనినేనియుఁజూచి, హా ! ప్రియరాలా ! అని పలుమఱుఁ బలుకుచు దీర్ఘముగశ్వాసవిడుచుచు నిన్ను గూర్చి తలంచుచున్నాఁడు.

౪౬. ఓజానకి ! గొప్పవాఁడును. ప్రతమును భరించియున్నవాఁడును నగునారాచకొమరుఁడు నిన్నుంగొనిపోవుటకే తగినయత్నముం జేయుచున్నవాఁడై నీతా ! అని నిన్నే తలంచుచు నిత్యము పరితపించుచున్నవాఁడు.

సా రామసంక్తిర్తన పితృశోకా. రామస్య శోకేన సమానశోకా । శరన్తుప్తే సాంబుద శేషచంద్రా నిశేవ వై దేహసుతా బభూవ॥ ౪౭॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షష్టింశస్సర్గః

సప్తతింశస్సర్గః.

సీతా తద్వచనం శ్రుత్వా పూర్ణ చంద్ర నిభాననా।
హనుమంత మువాచేదం ధర్మార్థ వహితం వచః॥ ౧॥

అమృతం విషసంస్పృష్టం త్వయా వానరభాషితమ్।
యచ్చ నాన్యమనా రామో యచ్చ శోకపరాయణః॥ ౨॥

ః ఐశ్వర్యే వా సువిస్తీర్ణే వ్యసనేవాసుదారుణే।
రజ్జ్వేవ పురుషం బద్ధ్వా కృతాంతః పరికర్షతి॥ ౩॥

విధి యాన మసంహార్యః ప్రాణినాం ప్లవగోత్తమః।
సామిత్రిం మాం చ రామంచ వ్యసనైః పశ్య మోహితాః॥ ౪॥

శోక స్యాస్య కదా పారం రాఘవో ధిగమిష్యతి।
ప్లవమానః పరిశ్రాంతో హతనా స్సాగరే యథా॥ ౫॥

రాక్షసానాం పథంకృత్వా సూదయిత్వా చ రావణమ్।
లంకా ముక్తా లితాం కృత్వా కదా ద్రక్ష్యతి నూం పతిః॥ ౬॥

౪2. శ్రీరామునిశోకముతోఁ దుల్యమగు శోకమునుగలదియు, రామచంద్రుని చలించుటచే దగ్గిన శోకమునుగలదియు నగు నీత. శరత్కాలముయొక్క ప్రారంభమున మేఘములతోఁగూడిన చంద్రునిగల రాత్రుల నుండెను.

ఇది ముప్పదియావవ సర్గ.

ముప్పదియేడవ సర్గ.

౧. నిండుచంద్రునిబోలు మోముగలదియగునీచి యామాటనువిని, భర్త సహితమగు మాటను హనుమంతునితో నిట్లుచెప్పెను.

౨. ఓవానరోత్రమా! నీచేఁ బలుకంబడిన 'రాముఁడు' వేఱుసంకల్పములేక నీయందే బుద్ధినిలిసియున్నాఁడన్నమాట యవ్యక్తముతోఁ దుల్యమైనది. 'శోకమందే మగ్నుఁడై యున్నాఁడున్న' మాట కేవలముతోఁ దుల్యమై విసంగూడకున్నది.

3. మున్ను చేయంబడిన కర్తయొక్క పరిపాకము, ఇనుని మహత్తరమగునై శ్వర్యమున కేనియు భయంకరమగు వ్యసనమున కేనియుఁ ద్రాటిచేఁగట్టి యీడ్వంబడినట్లు గుంబుచున్నది.

౪. ఓవానర శ్రేష్ఠుఁడా! విధి జంతువులచేఁ దొలగింపఁబడునది కాదు. దుఃఖముచేఁ బరవశులమైయున్న నన్నును రామలక్ష్మణులను బూడుము!

౫. మిక్కిలి డస్సియున్న రామచంద్రుఁడు. సముద్రమందేగుచున్న యోడ గాలిచేఁ జిక్కి యల్లాడునట్లుగా నవయుచున్నాఁడు. ఈశోకమునకుఁ దుదగాంచుట యెన్నఁడో!

౬. ప్రభుఁడగు శ్రీరాముఁడు రాక్షసులను జింకి రావణుని హత్యమాపి లంకను నామమడచి నన్నై పృథుచూచును?

సవాచ్య స్సంతర్వరస్వేతి యావదేవ న పూర్యతే |
అయం సంవత్సరః కాల స్తావద్ధి మమజీవితమ్ || ౭ ||

చ రతే దశమోమాషాః ద్వాత్వశేషాః ప్లవంగమ |
రావణేన నృశంసేన సమయో యః కృతోమమ || ౮ ||

విభీషణేన చ భ్రాత్రా మమనిర్యాతనం ప్రతి |
అనునీతః ప్రయత్నేన నచ తత్కురుతే మతిమ్ || ౯ ||

మమ ప్రతి ప్రదానం హి రావణస్య నరోచతే |
రావణం మార్గతే సంఖ్యే మృత్యుః కాలవశం గతమ్ || ౧౦ ||

జ్యేష్ఠాకన్యా నలనామ విభీషణసుతా కపే |
తయా మమేదమాఖ్యాతం మాత్రా ప్రహితయాస్వయమ్ || ౧౧ ||

అసంశయం హరిశ్రేష్ఠ క్షీప్రం మాం ప్రాప్న్యతే పతిః |
అంతరాత్మా హి మేశుద్ధ స్తస్మిం శ్చ బహవోగుణాః || ౧౨ ||

ఉత్సాహః పౌరుషం సత్త్వ మానృశంస్యం కృతజ్ఞతా |
విక్రమశ్చ ప్రభావశ్చ సంతి వానర రాఘవే || ౧౩ ||

చతుర్దశ సహస్రాణి రాక్షసానాం జఘాన యః |
జనస్థానే వినాభ్రాత్రా శత్రుః కస్తస్య నోద్విజేత్ || ౧౪ ||

న స శక్య స్తులయితుం వ్యసనైః పురుషర్షభాః |
అహం తస్య ప్రభావజ్ఞా శక్రస్యేవ పులోమజా || ౧౫ ||

2. రావణుండు నాకొసంగియున్న సంవత్సరకాలము నిండువఱకు నేను జీవించియుండుటగలదు. కావునఁ ద్వరపడుమని శ్రీరామునితోఁ జెప్పము.

౮. ఓవానరుడా! పదియవనెల నడుచుచున్నది. ఘాతుకుఁడైన రావణునిచేత నాకు నిర్ణయింపబడిన కాలమింకను రెండునెలలు మాత్రమున్నది.

౯. నన్ను శ్రీరామునకు మరల సమర్పించుటనుగూర్చి సోదరుఁడగు విభీషణునిచే మిక్కిలి యడుగంబడినవాఁడయ్యును రావణుండు సమ్మతించఁ జయ్యెను.

౧౦. నన్ను రామచంద్రునకు సమర్పించుటకు రావణుం డిష్టము లేకున్నవాఁడు. కాల పరిపక్వతను జెందియున్న యారాక్షసుని మృత్యు దేవత యుద్ధమందు వెదకుచున్నది.

౧౧. ఓవానరుడా! విభీషణుని పెద్దకూఁతురగు నలయనునది తల్లిచే నాకడ కనుపంబడినదై నాకీవిషయమును దానేచెప్పెను.

౧౨, ౧౩. ఓవానరోత్తమా! నాప్రియుండు శీఘ్రకాలముననే నన్నుఁ బొందఁగలఁడు. సంశయమేపాటియులేదు. నాయంతరాత్మ నిర్మలమైయున్నది. ఆరాఘవునియందు యత్నము, పౌరుషము, సాధుత్వము, మేలుకుఱువకుండుట, పరాక్రమము మహిమ యనునట్టి పెక్కుగుణములు గలవు.

౧౪. ఏశ్రీరాముండు జనస్థానమునఁ బదునాల్గువేల రాక్షసులను, తమ్ముఁడగు లక్ష్మణునిసహాయ ముపేక్షింపకయే రూపుమాపెనో యట్టిభూరున కేశత్రుఁడు భయపడకుండును?

౧౫. పురుషోత్తముఁడగు నాతఁడు వ్యసనముచే మెత్తపడువాఁడుగాఁడు, నేను దేవేంద్రుని శబ్దదేవియొఱింగియున్నట్లు శ్రీరాముని బలదర్శముల నెఱింగియున్నదానను.

శేరజా లాంశుమాం చూర్ఛరః కపే రామదివాకరః |

శత్రురక్షోమయం తోయ ముపశోషం నయిష్యతి || ౧౩ |

ఇతి సంజల్ప మానాం తాం రామార్థే శోకకర్మితామ్ |

అశ్రు సంపూర్ణ నయనా మువాచ వచనం కపిః || ౧౪ ||

శ్రుత్వైవతు వచో మహ్యం క్షీప్ర మేష్యతి రాఘవః |

చమూం ప్రకర్షన్తహతీం హర్యృక్షగణ సంకులామ్ || ౧౫ ||

అథవా మోచయిష్యామి త్వా మద్యైవ వరాననే |

అస్మాద్భూతా దుపారోహ మమపుష్ట మనిందితే || ౧౬ ||

త్వాం తు పుష్టగతాం కృత్వా సంతరిష్యామి నాగరమ్ |

శక్తిరస్తి హి మే వోధుం లంకామపి సరావణామ్ || ౧౭ ||

అహం ప్రసవణస్థాయ రాఘవా యాద్య మైథిలీ |

ప్రాపయిష్యామి శక్రాయ హవ్యం హుత మివానలః || ౧౮ ||

ద్రక్ష్య స్మద్యైవ వై దేహి రాఘవం సహలక్షణమ్ |

వ్యవసాయ సమాయుక్తం విష్ణుం దైత్యవధే యథా || ౧౯ ||

త్వద్దర్శన కృతోత్సాహ మాశ్రమన్థం మహాబలమ్ |

పురందర మివాసీనం నాక రాజస్య మూర్ధని || ౨౦ ||

పుష్ట మారోహ మే దేవి మావికాంక్షస్య శోభనే |

యోగ మన్విచ్ఛ రామేణ శశాంకే నేవ రోహిణీ || ౨౧ ||

౧౬. ఓవానరుడా ! బాణసమూహము లనుకీరణములను గలవా
నగు శ్రీరాముడను సూర్యుడడు కేత్రువులగు రాక్షసుల సేనలనుబలరాజు
బుడముట్టు నినుకడజేయఁగలఁడు.

౧౭. ఇట్లు శ్రీరామునిగూర్చి భాషించుచున్నదియు దుఃఖముచే
వృణించియున్నదియు కన్నులనీళ్లు రాల్చుచున్నదియు నగనీతతోడ హన్
బంతుఁ డిట్లనియెను.

౧౮. రాఘవుండు నియొక్క డేమసమాచారమును నావలన వి
నతోడనే వానరులయొక్కయు నెలుగుబంట్లయొక్కయు సమూహమున
గల గొప్పసేనను వెంటఁగొని శిఘ్రిమునవచ్చును.

౧౯. అట్లుకాదేని, ఓయందమగు మోముంగలతల్లి ! నిన్నీదుఃఖము
నుండి యిప్పుడే విడిపించుచున్నాను. నావీ పెక్కుము పుణ్యవతీ !

౨౦. నిన్ను వీవువై నెక్కించికొని సముద్రమును దాఁటిపోయె
ను రావణసహితమగు లంకనుగూడ మోయుటకు నాకు బలముగలదు.

౨౧. ఓజానకీ ! తనయందు ప్రేల్వంబడిన హేమద్రవ్యముల నిఁ
ద్రునకై కొనిపోవు నగ్నిదేవునివలె, ప్రసవణవర్వతమందున్న శ్రీరాముని
కడకు నేను నిన్నును గొనిపోవువాడను.

౨౨. ఓజానకీ ! రాక్షసులఁ జంపుటకై యత్నము సేయుచుండు
విష్ణుదేవునివలెనే, రావణవధకు సన్నాహము సేయుచుండు శ్రీరాముని లక్ష్మ
ణసహితముగా నిప్పుడే చూడఁగలవు.

౨౩. స్వర్గ రాజ్యముయొక్క యున్నతస్థానమునఁ గూర్చున్న దే
వేంద్రునివలె నాశ్రమస్థలమున నినుంజూడ నాశించుచునుండు మహాబల
శాలిని రాఘవునిం జూడఁగలవు.

౨౪. ఓవుణ్యాత్మరాలా ! నావీపునెక్కుము; ఉపేక్ష చేయకు,
చంద్రునితో రోహిణికూడినట్లు శ్రీరామునితోడఁ గూడుటను గోరుమా !

కథయంతీవ చంద్రదేణ నూర్వేణ చ మహార్చిమా |
 మత్స్పృష్ట మధిరుహ్యా త్వం తరాకాశ మహార్ణవౌ || ౨౫ ||
 నహి మే సంప్రయాతస్య త్వామితో నయ తోంగనే |
 అనుగంతుం గతింశక్తా సుర్వే లంకా నివాసిनః || ౨౬ ||
 యథైవాహ మిహాపాస్త్ర స్తథైవాహ మసంశయః |
 యాస్యామి పశ్య వై దేహీ త్వా ముద్యమ్య విహాయసమ్ || ౨౭ ||
 మైథిలీతు హరిశ్రేష్ఠా చ్ఛ్రిత్యా వచన మద్భుతమ్ |
 హర్షవిస్మిత సర్వాంగీ హనుమంత మథాబ్రవీత్ || ౨౮ ||
 హనుమ స్థూర మథ్వానం కథం మాం వోఘు మిచ్ఛసి |
 తదేవ ఖలు తేమస్యే కపిత్వం హరియాధవ || ౨౯ ||
 కథం వా ల్పశరీర స్త్వ మా మితో నేతు మిచ్ఛసి |
 సకాశం మానవేంద్రస్య భర్తు ర్క్లేష్టవగ్ష్వభః || ౩౦ ||
 సీతాయా వచనం శ్రిత్యా హనుమా న్నారు తాత్తజః |
 చింతయామాస లక్ష్మీవా న్నవం పరిభవం కృతమ్ || ౩౧ ||
 న మే జానాతి సత్త్వంవా ప్రభావంవా సి తేక్షణా |
 తస్మా త్పశ్యతు వై దేహీ యద్రూపం మమకామతః || ౩౨ ||
 ఇతి సంచింత్య హనుమాం స్తదా ప్లవగ సత్తమః |
 దర్శయామాస వై దేహ్య స్వరూప మరిమద్దనః || ౩౩ ||

౨౫. నీవు నాపిచ్చునెక్కి మిక్కిలి కాంతిచే మెప్పినవారగు నూర్వచంద్రులతోడ సంభాషించుచున్న దానివలె నాకాశమును మహాసముద్రమును దాటుము !

౨౬. ఓయిల్లాలా ! ఇచ్చటనుండి కదలి, నిన్నుంగొనిపోవుచున్న నాయొక్కవేగము నాశ్రయింప నీలంకయందుండువారిలో నెవ్వరునుజూచినవారుగారు.

౨౭. ఓజానకీ ! నేనిందుల కేతెంచి నపు చెట్లువచ్చితినో యట్టుల నే యిప్పుడు నేను నిన్నైతికాని యాకాశమార్గమునఁ బోవఁగలను. నీకే చూడుము ! సంతయింపవలదు.

౨౮. జానకియు వానరోత్తముఁడగు హనుమంతునివలన నాశ్చర్యకరమగు నీహుతునిని దేహమంతట గుర్పాటు గలదియై యాతనితోనిట్లనియెను.

౨౯. ఓహనుమంతుఁడ ! ఇంతదూరపుత్రోవను నన్నుమోసాకొని పోవ నెట్లు తలంచుచున్నావు ? ఇట్లునీవు దలంచుటచేతనే యిది వానరస్వధావమని తలఁచెద నాంబినేయుఁడ !

౩౦. వానరశ్రేష్ఠుఁడ ! కొద్దిపాటి శరీముం గలనీవు, రాజోత్తముఁడగు నాభర్తయొక్క సమీపమునకు నన్నెట్లు గొనిపోవఁదలంచుచున్నావు ?

౩౧. లక్షణవంతుఁడును వాయుపుత్రుఁడు నగు హనుమంతుఁడు నీతయాడినమాటనువిని క్రొత్తదగు నవమానమును పొందితిగదా ! అని వింటిం చెను.

౩౨. ‘నల్లని కన్నులనుగలదియగుజానకి నాబలముంగాని నామాహత్వమునుగాని యెటుంగతున్నది. కావున నాకుంగల కామరూపమును (కోరినట్లు గలుగురూపమును) బొందునుగాక’.

౩౩. వానరోత్తముఁడును శత్రువుల సమయించువాఁడును నగు హనుమంతుం డట్లు యోచించి నీతాదేవికిఁ దనరూపమును గనంబఱచెను.

- స తస్మాత్పాదపాదీమా నాప్లుత్య ప్లవగర్షభః |
తతో వర్షితు మారేభే నీతా ప్రత్యయకారణాత్ || ౩౪||
- మేరుసుందర సంకాశో బభౌ దీప్తానలప్రభః |
అగ్రతో వ్యవతస్థేచ నీతాయా వానరోత్తమః || ౩౫||
- హృః పర్వత సంకాశ స్తామ్రవక్త్రో మహాబలః |
వజ్రదంష్ట్రినఖో భీమో వై దేహీ మిద మబ్రవీత్ || ౩౬||
- స పర్వత వనోద్దేశాం సాట్రప్రాకార తోరణామ్ |
లంకా మిమాం సనాథాం వా నయితుం శక్తిరస్తిమే || ౩౭||
- త దవ స్థాప్యతాం బుద్ధి రలందేవి వికాంక్షయా |
విశోకం కురు వై దేహీ రాఘవం సహలక్ష్మణమ్ || ౩౮||
- తం దృష్ట్వా భీమసంకాశ మువాచ జనకాత్మజా |
వన్తపత్రి విశాలాక్షీ మారుత స్వారసం సుతమ్ || ౩౯||
- తవసత్త్వం బలంచైవ విజానామి మహాకపే |
వాయోరివ గతించాపి తేజ శ్చాగ్నే రివాద్భుతమ్ || ౪౦||
- ప్రాకృతోన్యః కథం చేమాం భూమి మాగంతు మర్హతి |
ఉదధే రప్రమేయస్య పారం వానరపుంగవ || ౪౧||
- జానామి గమనేశక్తిం నయనే చాపి తే మమ |
అవశ్యం సంప్రధార్యాశు కార్యసిద్ధి ర్మహాత్మనః || ౪౨||

౩౪. పిమ్మట, బుద్ధిమంతుడగు నాతం డావృక్షమునుండి దిగివచ్చి నీతకు నమ్మికఁపుట్టించుటకై తనదేహమును బెనువసాఁసను.

౩౫. ఆవానరోత్రముఁడు మేరుమందర పర్వతములతోఁ దుల్యుఁడును, మండుచున్న యగ్నియొక్క కాంతివంటి కాంఠినిగలవాఁడును నై వెలింగెను. అట్టిరూపముతో నామెయెదుట నిలచెను.

౩౬. పర్వతముతోఁ దుల్యుఁడైనవాఁడును, ఎట్టిని మోముగలవాఁడును మిక్కిలి బలశాలియు, వజ్రాయుధములంబోలు దంతములు గలవాఁడును భయంకరుఁడును నగునా యాంబనాయుండు నీతతో నిట్లనియెను.

౩౭. కొండలతోడను వనములతోడను గూడినదియు, కోట బురుజులతోడను వెలుపలిద్వారములతోడను గూడినదియు నగు నీలంకను రాజరాజసమేతముగఁ గొనిపోవ నాకు శక్తిగలదు గుమా !

౩౮. ఓజానకీ ! నీకునన్నును దృఢపఱచికొనుము. ఉపేక్షమానుము ! లక్ష్మణసహితుడగు రామచంద్రుని దుఃఖమునుండి తొలఁగించుము !

౩౯. తామర పూకేకులవలె విశాలములైన కన్నులనుగలదియగు జానకి, రుద్రునితోఁ దుల్యుఁడుగనున్న వాయుపుత్రునింగాంచి యిట్లనియెను.

౪౦, ౪౧. ఓగొప్పవానరుఁడా ! నీబలమును దార్శ్యమును, వాయుసంచారమునుబోలిననడకయు నన్నింబోలిన యద్భుతముకు లేబున్నను బాగుగ నెఱుంగుచున్నాను. వానరోత్రమా ! సాహస్యుడగు మఱియెవండేనియు మేఱలేనిదగు నీసముద్రముయొక్క యివ్వలిగట్టునుజేరి యీలంకలోనికి వచ్చుటకు శక్తుండెట్లగును ?

౪౨, ౪౩. ఆకాశమార్గమునఁ జనుటయందును, ననుగొనిపోవుటయందును నీకుంగలశక్తిని దెలిసికొనుచున్నాను. దొడ్డవాడ ! శ్రీరామునియొక్క-వని బాగుపడుట శీఘ్రమున ముఖ్యముగ నిశ్చయింపవలయును.

అయుక్తం తు కపిశ్రేష్ఠ మమ గంతుం త్వయానఘః
వాయువేగ సవేగస్య వేగో మాం మోహయేత్తవ॥ ౪౩॥

అహ మాకాశ మాపన్నా హ్యుపర్యుపరి సాగరమ్
ప్రపతేయం హి తేష్మస్తా ద్భయా ద్వేగేన గచ్ఛతః॥ ౪౪॥

వతితా సాగరేచాహం తిమినక్ర ర్ముషాకులే
భవేయ మాశు వివశా యాదసా మన్నముత్తమమ్॥ ౪౫॥

నచ శిక్ష్యే త్వయాసార్థం గంతుం శత్రువినాశనః
కళత్రవతి సందేహ స్త్వయ్యపిస్యా దసంశయః॥ ౪౬॥

హ్రియమాణాం తు మాం దృష్ట్వా రాక్షసా భీమవిక్రమాః
అనుగచ్ఛేయ రాదిష్టా రావణేన దురాత్మనా॥ ౪౭॥

తైస్త్వం పరివృత శ్శూరై శ్శూలముద్గర పాణిభిః
భవే స్త్వం సంశయంప్రాప్తో మయా వీరకళత్రవాః॥ ౪౮॥

సాయుధా బహవో వ్యోమ్ని రాక్షసా స్త్వం నిరాయుధః
కథం శత్యసి సంయాతుం మాంచైవ పరిరక్షితుమ్॥ ౪౯॥

యుధ్యమానస్య రక్షోభిస్తవ తైః కూరకర్తృభిః
ప్రపతేయం హి తేష్మస్తా ద్భయార్తా కపిసత్తమ॥ ౫౦॥

అథ రక్షాంసి భీమాని మహాంతి బలవంతి చ
కథంచి త్సంపరాయే త్వాం జయేయః కపిసత్తమ॥ ౫౧॥

శ్రీకృష్ణుండ! నేను నీతోడవచ్చుట తగదు. వాయువేగమునుబోలిన నీవే
నీకు నన్ను మూర్ఖునెందించును.

౪౪. నేను సముద్రమునై నేగునపు డాకాశము నంటినదాననై,
వేగమునం బనుచున్న నీవీవునుండి భీతిచేర బడుదునుగదా!

౪౫. అదిమాత్రముగాక తిమింగిలములు చేరవలు మొసళ్లనుగలిగి
పెండుకొనియున్న సముద్రమందుఁ బడినదాననై యొడలుమఱచి తోడనే
యందున్న జింతువులకు మేలగు నాహారముగ నగుదును.

౪౬. శత్రువుల రూపడంచువాఁడా నీతోడవచ్చుటకు నే సూచను.
చేనువచ్చుటచే సర్వమునకు నాధారభూతుఁడవై యున్న నీప్రాణమునకుం
కాడ సంశయముకలుగును. ఇదిసత్యము.

౪౭. భయంకరమగు దర్పముంగలవారగు రాక్షసులు దుర్జనుండగు
రావణునిచే నియమింపఁబడినవారై, నీచేఁగొనిపోవంబడుచున్న నన్ను వెంబ
డింతురు. ఓ శూరుండ! శూలము ముద్గరము మొదలగు ననేకాయుధము
లను ధరించియున్న శూరులగు రాక్షసులచేఁగ బొట్టుకొనంబడినవాఁడ వగు
చువు. అట్లుగుట ప్రాణసంశయమును గలిగించును.

౪౮. ఆరాక్షసులు పెక్కాయుధములతోఁగ నూడినవారు, నీవు నీ
రాయుధుండవు, ఇట్టిసీకిక వారితోడ నాకాశమునం బోరుటకును నన్నుం
గొనిపోవుటకును నెట్లుశక్తిగలుగును.

౪౯. వానరోత్తమా! ఘాతుకకార్యములు చేయువారగు నారాక్ష
సులతో నీవు యుద్ధమునేయుచుండఁగా, నేనుభయముచేఁగ బీడింపఁబడిన
దాననై నీవెనుకనుండి క్రిందఁ బడుదునుగదా!

౫౦. మఱియు, రాక్షసులు భయంకరులును, బలవంతులును, గొ
ప్పవారును నగుదురు. కావున నిన్ను వారెట్లునుజియింతురు వానరోత్తమా!

అథవా యుధ్యమానస్య పతేయం విముఖస్యతే |
 పతితాం చ గృహీత్వా మాంనయేయః పాపరాక్షసాః || ౫౨
 మాంవా హరేయ స్తవ్యధస్తా ద్విశసేయు రథావివా |
 అవ్యవస్థా హి దృశ్యేతే యుద్ధే జయపరాజయా || ౫౩ ||
 అహం వాపి విపద్యేయం రక్షోభి రభితర్జితా |
 త్వత్ప్రియత్నో హరిశ్రేష్ఠ భవేన్నిష్కల ఏవతు || ౫౪ ||
 కామం త్వమసి పర్యాప్తో నిహంతుం సర్వరాక్షసాః |
 రాఘవస్య యశోహీయే త్వయా శస్తైస్తు రాక్షసైః || ౫౫ ||
 అథవాదాయ రక్షాంసి న్య సేయు స్సంవృతేహి మామ్ |
 యత్ర తేనాభిజానీయు ర్హరయో నాపి రాఘవౌ || ౫౬ ||
 ఆరంభస్తు మదర్థోయం తతస్తవ నిరర్థకః || ౫౭ ||
 త్వయా హి సహరామస్య మహా నాగమనే గుణః || ౫౮ ||
 మయి జీవిత మాయత్రం రాఘవస్య మహాత్మనః |
 భ్రాతృణాంచ మహాబాహూ తవ రాజకులస్య చ || ౫౯ ||
 తౌ నిరాశౌ మదర్థంతు శోకసంతాప కర్షితౌ |
 సహసర్వర్ష హరిభిస్త్యక్త్యుతః ప్రాణ సంగ్రహమ్ || ౬౦ ||
 భర్తృభక్తిం పురస్కృత్య రామా దన్యస్య వానర |
 నస్సృశామి శరీరంతు పుంసోవానరపుంగవ || ౬౧ ||

౫౨. అట్లుగాకున్నను, యుద్ధమందు జ్ఞాపకముంచి వారితోఁ బోరుఁడు నీవెనుకప్రక్కనుండిన నన్నుఁ బాపాత్ములగు రాక్షసులు మరలఁ గొనిపోదురు

౫౩. అట్లునుగాక, చేపనుండియే నన్నైక్తికొనియుం బోదురు. చు పనుజంపుదురు. యుద్ధమందు జయోపజయములు నమ్ముచుగినవికావు.

౫౪. వానరోత్తమ ! రాక్షసులచే బెదిరింపబడినదాననై నేనై నను జేతుఁబొందుదును. అట్లయినచో నీయత్నమంతయు వ్యర్థమగును.

౫౫. రాక్షసులనందఱను జంపుటకు నీవె చాలియున్నావుగాని. నీచేత రాక్షసులు చంపబడుటచే శ్రీరామునికీర్తి తగ్గి పోవుచున్నది.

౫౬, ౫౬౪. అటుగాకున్నను రాక్షసులు, ఏచోటనుంచినకా వా నరులును రామలక్ష్మణులును నన్నైటుంగఁజాలరో యట్టి రహస్య స్థలమునకు నన్నుం గొనిపోయి యుంచెదరు. అట్లుచేసిరేని నాకొఱకు నీవుచేసిన యత్నము వ్యర్థమైపోవును.

౫౭ నుండి, ౫౯౩. సీతోడఁగూడ వచ్చుటచే శ్రీరామునకు మిక్కిలి మేలుగలదు. ఓబలవంతుఁడా ! గొప్పవాఁడగు శ్రీరామునియొక్కయు నతని సోదరులయొక్కయు నీయొక్కయు గుగ్గివుని కులముయొక్కయు బ్రదుకు నాయభీనమునంగదా ! ఉన్నది. రామలక్ష్మణులు ననుంగానలేకనే రాశ చేసికొన్నయెడల దుఃఖముచేతను బరితాపముచేతను బీర్తింబినవారగుచు సమస్తమగు నెలుగుబంట్లయొక్కయు వానరులయొక్కయు సమూహములతోడఁ గూడ జీవములను విడుతురు.

౬౦. ఓవానరోత్తమ ! మగనియందలి భక్తినిగలదాననై, శ్రీరామునికంటె నితరుఁడగు నేవురుఘనియొక్క శరీరమును నేనుముట్టుటలేదు

యదహం గాత్రసంస్పర్శం రావణస్య బలాన్లతా|

అసీశా కింకరిష్యామి వినాథా వివశా సతీ||

౬౦||

యది రామో వశగ్రీవ మిహహత్వా సఖాంధవమ్|

మా మితోగృహ్య గచ్ఛేత త త్తస్య సదృశంభవేత్||

౬౧||

శ్రుతాహి దృష్టాశ్చ మయా పరాక్రమా మహత్తన స్తస్య ర

ణావమర్దినః | నదేవగంధర్వ భుజంగ రాక్షసా భవంతి రా

మేణ సమా హి సంయుగే||

౬౨||

సమీక్ష్య తం సంయతి చిత్రకార్తుకం మహాబలం వానవతుల్య

విక్రమమ్ | సలక్షణం కో విషహేత రాఘవం హుతాశనం

సేప్తమి వానిలేరితమ్||

౬౩||

సలక్షణం రాఘవ మాజిమర్దనం దిశాగజం మత్తమివ వృన్ధి

తమ్ | సహేత కో వానరముఖ్య సంయుగే యుగాంతసూర్య

ప్రతిమం శరార్చిషమ్||

౬౪||

సమే హరిశ్రేష్ఠ సలక్షణంపతిం సయూధపం క్షీప్ర మిహాప

పాదయ | చిరాయ రామం ప్రతి శోకకర్షితాం కురుష్వమాం

వానరముఖ్య హర్షితామ్||

౬౫||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - సప్తత్రింశస్సర్గః.

౩౧. ననుం గొనివచ్చునపుడు బలాత్కారముగా రావణునిచే నా చేజుము ముట్టబడుట నాభర్త నాసమీపమున లేమిచేతఁ గలిగెను. మృత సుచేరువలెక పరాధీనురాలసయిన యాఁడుదాన నేమిచేయఁగలను?

౩౨. రామచంద్రుఁడు, బంధుసమేతుండై యున్న రావణునిం బడి పూర్వ నన్నిచ్చోటనుండి కొనిపోవునేని మున్ను పొందిన భంగమునకుఁ బ్రచేసిన స్థలంఁడఁగలదు.

౩౩. గొప్పవాఁడును యుద్ధమున శత్రువులను సమముచేయు వాఁడును నగు రామచంద్రునియొక్క పరాక్రమాదిగుణములు నాచే విన్నవడియెను. కన్నులారఁ జూడంబడియెను. దేవగంధర్వ నాగులును రాక్షసులును యుద్ధమున రామునితో సములుగారు.

౩౪. విచిత్రమగు విల్లుగలవాఁడును, గొప్ప బలముగలవాఁడును, ఇంద్రుని పరాక్రమముతోఁదుల్యమగు పరాక్రమము గలవాఁడును లక్ష్మణ సమేతుఁడును నగు శ్రీరాముని, వాయువుచే తీచంబడి లెస్సగ మండుచు న్నయ్యగ్ని సమీపించినట్లు సమీపించి చూచి యెవ్వండు సహింపఁగలఁడు.

౩౫. ఓవానరోత్తమా! యుద్ధమున శత్రువుల నడంచువాఁడును లక్ష్మణసహితుఁడును మదించిన దిగ్గజమువలె నున్నవాఁడును, ప్రళయకాలమందలి సూర్యునితోఁ దుల్యుండై బాణము లనుబొవలలు గలవాఁడును నగు శ్రీరామునికై యుద్ధమున నెవ్వండు సహింపఁగలఁడు?

౩౬. ఓవానర శ్రేష్ఠా! మీఁదఁజెప్పంబడిన గుణములచే నెప్పిన, లక్ష్మణసహితుండై వానరసేనతోఁ గూడియున్న నాప్రాణేశుని వేగమున నిందులకుం దెమ్ము! వానరోత్తమా! చిరకాలమునుండి రామదర్శనముచే మిచేఁ బరితపించుచుఁ జిక్కియున్ననన్ను సంతోషించునట్లు చేయుమా!

ఇది ముప్పదియేడవ సర్గ.

అష్టత్రింశస్సర్గః.

- తత స్ప కపిశార్దూల స్తేనవాక్యేన హస్తేతః |
 సేతామువాచ తచ్చుత్వా వాక్యం వాక్యవిశారదః || ౧ ||
- యు క్తంరూపం త్వయా దేవి భాషితం శుభదర్శనే |
 సదృశం స్త్రీస్వభావస్య సాధ్వీనాం వినయస్య చ || ౨ ||
- స్త్రీత్వం నతుసమర్థంహి సాగరం వ్యతివర్తితుమ్ |
 మామదిష్ఠాయ విస్తీర్ణం శతయోజన మాయతమ్ || ౩ ||
- ద్వితీయం కారణం యచ్చ బ్రవీషి వినయాన్వితే |
 రామా దన్యస్య నాహ్వామి సంస్పర్శమితి జానకీ || ౪ ||
- ఏత త్తే దేవి సదృశం పత్నాశ్చిస్తస్య మహాత్మనః |
 కాహ్యన్యో త్వా మృతేదేవి బూరియా ద్దృచన మీదృశమ్ || ౫ ||
- శోభ్యతే చైవ కాకుత్స్థ సుర్వం నిరవ శేషతః |
 చేష్టితం యత్త్వయా దేవి భాషితం మమచాగ్రతః || ౬ ||
- కారణై ర్భహుభి ర్దేవి రామప్రియ చిక్ష్ణయా |
 స్నేహప్రసన్న మనసా మయైత త్సముదీరితమ్ || ౭ ||
- లంకాయా దుష్ప్రవేశత్వా ద్దుస్తరత్వా న్తహోదధేః |
 సామర్థ్యా దాత్మనశ్చైవ మయైత త్సముదీరితమ్ || ౮ ||
- ఇచ్ఛామి త్వాం సమానేతు మదైవ్యం రఘుబంధునా |
 గురుస్నేహేన భక్త్యాచ నాన్యధైత దుదాహృతమ్ || ౯ ||

ముప్పది యెనిమిదవసర్గ.

౧. పిమ్మట నావానరోత్తముం దామెయాడిన మాటనువిని సంతోషించినవాడై, మాటలయందు నేర్పరియగు నాతండు నీతతో నిట్లనియెను.

౨. ఇంపుగ నగుపడుచున్న యోదేవీ! నీచేద బలుకంబడినమాటలు, స్త్రీస్వభావమునకును, ఐతిహత ధర్మమునకును, అడకువకును బోలెయన్నవి.

౩. గొప్పమేనుగలవాడనగు నావీపెక్కి నూతామడల విరివిగల యీసముద్రమునుదాటుటకు నీస్త్రీస్వభావము జంకుచున్నది.

౪, ౫. ఓ యడకువగలదానా! శ్రీరామునికంటె నితరుడగు పురుషుని ముట్టుట తగదనియెడి రెండవకారణము మహాత్ముడగు రఘురామునకు భార్యవగు నీకుఁ దగినదికాని, మఱియెవ్వతె యిట్టిసమయమున నింతటిమాట వలకును.

౬. ఓ దేవి! నాయెదుట నీచేత నాడంబడిన మాటలన్నియు, నీయందుచొప్పును శ్రీరాముఁడు పూర్ణముగా వినునుజిహ్వా!

౭. ఓ జననీ! షక్కుకారణములు గలుగుటచేతను, శ్రీరామునకు మేలుకూర్పవలయునను తలంపుచేతను, స్నేహముచేఁ గలిగిన స్వచ్ఛమగు చారవచేతను నేను నావీపునై నెక్కుమని వలికితిని.

౮. లంకయందుఁ జొచ్చుట యసాధ్యముగావునను, సముద్రముం దాటుట కష్టసాధ్యముగావునను, నాయొక్కతక్తి మితిమించినదిగావున నేనట్లువలికితిని.

౯. రాకుచుండునియందున్న స్నేహముచేతను భక్తిచేతను, బంధుప్రియుండగు నాతనితో నిన్ను నేడచేర్చుటకుఁగోరి యట్లు వలికితిగాని యట్లుకానిచో నీహుట చెప్పవలెనుగాను.

యది నోత్సహసే యాతుం మయాసార్థ మనిందితే
 అభిజ్ఞానం ప్రయచ్ఛత్త్వం జానీయా దాగ్నిహోహి తతో ॥ ౧౦౮ ॥
 పవముక్తా హనుమతా నీతా సురసుతో పమా
 ఉవాచ వచనం మందం బొష్పప్రగ్రథి తాక్షరమ్ ॥ ౧౦౯ ॥

ఇదం శ్రేష్ఠ మభిజ్ఞానం బూరియా స్త్వంతు మమక్రియమ్
 తైలస్య చిత్రకూటస్య పాదే పూర్వోత్తరే పురా ॥ ౧౧౦ ॥

తాపసాశ్రమ వాసిన్యాః ప్రాజ్యమూల ఫలోదకే
 లక్ష్మి సిద్ధాశ్రమే దేశే మందాకిన్యా హ్యదూరతః ॥ ౧౧౧ ॥

తస్మాదవన వండేషు నానాపుష్ప సుగంధిషు
 నివృత్త్య సలిలక్లిన్నా తవాంకే సముపావిశమ్ ॥ ౧౧౨ ॥

తతో మాంస సమాయుక్తో వాయసః పర్యతుండయత్
 తమహం లోష్టముద్యమ్య వారయామి స్త వాయసమ్ ॥ ౧౧౩ ॥

చారయన్ సచ మాం కాక స్తత్రైవ పరిలీయతే
 నచా ప్యుపారమ న్నాంసా దృతౌర్థీ బలిభోజనః ॥ ౧౧౪ ॥

ఉత్కర్షంత్యాం చ రశనాం క్రుద్ధాయా మయి పక్షిణే
 స్రస్యమానేచ వససే తతో దృష్ట్వా త్వయా హ్యహమ్ ॥ ౧౧౫ ॥

త్వయా పహసితా చాహం క్రుద్ధా సంలజ్జితా తదా
 భక్షగృధ్నేన కాకేన దారితా త్వ ముపాగతా ॥ ౧౧౬ ॥

అసీనస్యచ తే శ్రాంతా పునరుత్పంగ మావిశమ్
 క్రుద్ధంతీ చ కహృష్టేన త్వయాహం పరిసాంక్షితా ॥ ౧౧౭ ॥

౧౦. ఉత్తమచరితముంగలదానా! నావెంజవచ్చుటకు నీకిష్టము లేనిచో నీగుఱుతు నెద్దియేనియు సెసంగుము. దానిని రానుచుండఁబెఱుంగునుగదా.

౧౧. దేవకన్యకలోఁ దుల్యురాలగు నీత హనుమంతునిచే నెట్లు వలకంబడి కన్నీటితోడఁ గూడినట్లుగా మెల్లన నెట్టులనియెను.

౧౨, ౧౩. మున్ను చిత్రకూట వర్మతముయొక్క నైతమున నీశాన్యభాగమున గంగానదిచెంగటఁ బూజ్యములగు వలములను మంపలను జలమును గలిగిన నీధ్వాశ్రమమునఁ దపస్సులయాశ్రమమంపున్న నన్నుఁగూర్చినడచినదియగు నుత్తమమగు గుఱుతును బ్రాచీనునితోఁ జేష్టము.

౧౪. ఆ వర్మతమునఁ బలువిధములగు శుష్కములయొక్క వాసనలతోఁగూడిన యుద్యానవనములయందుఁ గ్రీడించి హస్యనదాననై నీతోడఁజైఁ గూర్చుంటిని.

౧౫. పిమ్మటఁ గాకియొక్కటి మాంసమం దాశగలదియై నామేనముక్కునఁ బొడిచెను. దానిని నేనుక మంటిగడ్డనై యైచి తోలితిని.

౧౬. మాంసమం దాశగలదియగు నాకాః నాశరీరమును గాయమునైయుచు మాంసమును విడువక యండే తగిలియుండెను.

౧౭. అటుపై, వస్త్రము సడలుచుండఁగా సుద్ధాణమును సవరించుచు నేను గాకిపైఁ గోపించినదాన నగుచుండి నీచేఁ జూడంబడితిని.

౧౮. మాంసేచ్ఛగల యాపక్షిచేఁ జీల్పింబడిన దాననై యలిగియున్న నేను నీచేఁ బరిహాసమునైయంబడి నీగుసెంది నినుం జేరవచ్చితి.

౧౯. అట్లు కోపించియున్న నేను సంతోషింపగు నీచేత నూరడింపఁబడి, అలసి నీతోడపై మరలఁ గూర్చుంటిని.

పాష్పపూర్ణముఖీ మందం చక్షుషీ పరిమార్జితీ।
 లక్ష్మీతాహం త్వయా నాథ వాయసేన ప్రకోపితా॥ ౨౦॥

పరిశ్రమా త్వస్మిన్ పాచ రాఘవాంకే వ్యహం చిరమ్।
 పర్యాయేణ ప్రస్తు శ్వ మమాంకే భరతాగ్రజః॥ ౨౧॥

సతత్ర పునరేవాథ వాయస సముపాగమత్॥ ౨౧౫

తత స్తుప్త ప్రబుధాం మాం రామస్యాంకా త్సముత్థితామ్।
 వాయస సహసా గమ్య విదదార స్తనాంతరే॥ ౨౨౫

పునఃపున రథోత్పత్య విదదార స మాం భృశమ్।
 తత సముత్క్షిప్తో రామో ముక్తైశ్శోణిత బిందుభిః॥ ౨౩౫

వాయసేన తత స్తేన బలవత్ క్లిశ్యమానయా।
 స మయా బోధిత శ్రీమాన్ సుఖనుప్తః పరంతపః॥ ౨౪౫

స మాం దృష్ట్వా మహాబాహు ర్వితున్నాం స్తనయోస్తదా।
 అశీవిష ఇవ క్రుద్ధ శ్వస్వసన్ వాక్య మభాషత॥ ౨౫౫

కేన తే నాగనాసారు విక్షతం వై స్తనాంతరమ్।
 కఃక్రీడతి సరోషేణ పంచవక్త్రేణ భోగినా॥ ౨౬౫

వీక్షమాణ స్తత స్తం వై వాటునం సముదైక్షత।
 నఖై స్పరుధిరై స్తీక్ష్ణైర్క్వామే వాభిముఖం స్థితమ్॥ ౨౭౫

౨౦. నేను గన్నీటిచే నిండిన మోముగలదాననై, కన్నీటిందుడుచుచు, 'కాకిచేర గోపింజదేయబడినదాననై నీకగవడిచిని'

౨౧, ౨౧౪. బడలిన దాననై నేను రాముని తొడమీదను దీర్ఘకాలము నిద్రించితిని. రాఘవుండును పిమ్మటదానికిమాటుగా నాతొడమైనదలనిడి వరుండియుండెను. పిమ్మట నాకాకి మనుషటివలె నక్కడికే వచ్చెను.

౨౨౪. అట్లువచ్చి, నిద్రనుండి మేల్కొని రాముని తొడమైనందులేచిననన్ను, వేగమునవచ్చి యాకాకి ఊమ్ములనడుచు గాయమువదలజేల్చెను.

౨౩౪. అంతటాపాక యాకాకి యెగిరియెగిరివచ్చి మణిమణి గాయములువడచ బొడిచెను. అగాయములనుండివర్షించిన రక్తముచే రాముని మేను తడిసెను.

౨౪౪. పిమ్మట, కాకిచే మిక్కిలి చాఢింపఁ బడినదాననగు నాచేత సౌంపగు రూపముంగలవాఁడును శత్రువులవల గంటకుండును, సుఖమును నిద్రను జెందియున్నవాఁడును నగురాముండు మేల్కొలుపఁ బడియెను.

౨౫౪. గొప్ప భుజిబలముగలవాఁడగు రాముండు స్తనములనడుచు గాయముంబడియున్ననన్నుంగని కోపముపొందిన కృష్ణసర్పమువలె బుసపెట్టుచు నిట్టడిగెను.

౨౬౪. ఏనుఁగుతొడములవంటితొదలుగలదానానియొక్కఊమ్ముపై నెవ్వనిచేర గాయము నేయఁబడియె. ఏడుతలలను గలదియై రోషముతో గూడియున్న సర్పముతో నెవఁడో యాటలాడఁ దలంచినవాఁడు?

౨౭౪. అనివలికి, నలుప్రక్కలఁజూచుచో రక్తముసోకి యెట్లునై కఱకైయున్న గోశ్వతోఁగూడి నాకెదుటనిలచి నన్నే కనుచున్న యాకాకిని రాముండు గనియెను.

పుత్రః కిల స శక్రస్య వాయసః పతతాం వరః।

ఘరాంతరగత శ్శీఘ్రం పవనస్య గతౌనమః॥

౨౮౫

తత స్తస్మి స్తహాబాహుః కోపనంవర్తి తేక్షణః।

వాయసే కృతవాన్ కూరాం మతిం మతిమతాం వరః॥౨౯౫

స దర్భం సంస్తరా గ్రహ్యబ్రాహ్మేణాస్త్రేణ యోజయత్॥

సదీప్త ఇవ కాలాగ్ని ర్జజ్వా లాభిముఖో ద్విజమ్॥

౩౦౫

సతం ప్రదీప్తం చిక్షేవ దర్భం తం వాయసం వ్రతి।

తత స్తం వాయసం దర్భ సస్పింబరే నుజగామహ॥

౩౧౫

అనుసృష్ట స్తదా కాకో జగామ వివిధాం గతిమ్।

లోకకామ ఇమం లోకం సర్వం వై విచచారహ॥

౩౨౫

స పిత్రా చ పరిత్యక్త స్సునైశ్చ సమహర్షిభిః।

త్రీణ్ లోకాం సంపరిక్రమ్య తమేవ శరణం గతః॥

౩౩౫

స తం నిపతితం భూమా శరణ్య శరణాగతమ్।

వధార్హ మపి కాకుత్స్థః కృపయా పర్యపాలయత్॥

౩౪౫

స శర్కలభ్యా లోకేషు త మేవ శరణం గతః।

పరిదూభనం విషణ్ణం చ స త మాయాంత మబ్రవీత్॥

౩౫౫

శ్రీసుందరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. శ - ౩౮. ౪౩౦

౨౮౪. కష్టాలలో వేగవంతముగా నావాయసము దేవేంద్రునకు
యందు. అతండు రామునియొక్కకోపముంగని వేగమున భూమిలోఁజూ
చెను.

౨౯౪. అటుపిమ్మట బలవంతుడగు రామచంద్రుఁడు గోపముచేఁ
చెడుచున్న చూపులుగలవాఁడై యాకాకిపై మిక్కిలి ప్రూరత్వముంజూ
చెదలఁచెను,

౩౦౪. అతండు దానుగూర్చున్న పర్భవాపనుండి యొకపావనైత్తి
బ్రహ్మస్త్రమును మంత్రమునుదానితోడ సందించెను. అయ్యస్త్రము కాకి
చూపుచున్న దిక్కునుబట్టి ప్రళయాన్ని మంటలుగ్రక్కుచున్నటుల గ్ర
క్కినను.

౩౧౪. అయ్యస్త్రమునుశ్రీరాముండునాయసముపైఁబ్రయోగించె
ను. అంతట నాదర్భ కాకినివెంబడించి యాకాశమునఁ దరుసుసాగెను.

౩౨౪. ఆకాకము బ్రహ్మస్త్రముచే వెంబడింపఁబడినదై నానావిధ
ముల బరుంగెత్తెను. తన్నురక్షించువారిని వెదకుచు లోకమంతట సంచరిం
చెను.

౩౩౪. ఆకాక మట్లు ప్రాచుగోరితిరిగితిరిగి తండ్రియగు నింద్రునిచే
తను దేవతలచేతను ఋషులచేతను విడువఁబడి మూఁడులోకములును చిరి
గి శ్రీరామునే రక్షింపుమని వేఁడెను,

౩౪౪. కాకుత్స్థవంశసంభవుఁడును దీనులరక్షించువాఁడును నగు
రాముఁడు, దండనకుఁ దగినదయ్యాను భూమిపై సాగిలపడి మ్రొక్కినదగు
కాకిని దయచే రక్షించెను.

౩౫౪. లోకమున నెందును నండలేక రామునే రక్షకునిఁగాఁబొం
చెను. అట్లుతపించి దుఃఖించి తనకడకేతెంచిన కాకితో రాముండిట్లనియె.

మోక్షం కర్తుం న శక్యంతు బ్రాహ్మ మస్త్రం త దుచ్యతాన్ః |
హినస్తు దక్షిణాక్షి త్వ చ్చర ఇ త్యథ సోబ్రవీత్ || ౩౬

తత స్తస్యాక్షి కాకస్య హినస్తి స్త్వ స దక్షిణమ్ |
దత్వా స దక్షిణం నేత్రం ప్రాణేభ్యః పరిరక్షీతః || ౩౭

స రామాయ నమస్కృత్వా రాజ్ఞే దశరథాయ చ |
విస్మష్ట స్తేన వీరేణ ప్రతిపేదే స్వమాలయమ్ || ౩౮

మత్కృతే కాకమాత్రేతు బ్రహ్మ స్త్రం సముదీరితమ్ |
కస్తా ద్యో మాం హరే త్వత్తః క్షమసే తం మహిపతే |

స కురుష్వ మహోత్సాహః శృవాం మయి నర వ్షభ |
త్వయా నాథవతీ నాథ హ్యనాథేవ హి దృశ్యతే || ౪౦

ఆనృశంస్యం పరో ధర్మ స్త్వత్తవప మయా శ్రుతః |
జానామి త్వం మహావీర్యం మసోత్సాహం మహాబలమ్ || ౪౧

అపారపార మక్షోభ్యం గాంభీర్యా త్సగరోపమమ్ |
భర్తారం స సముద్రాయా ధరిణ్యా వాసవోపమమ్ || ౪౨

ఏవ మస్త్రవిదాం శ్రేష్ఠ సృత్యవాన్స్థలవా నపి |
కిమర్థ మస్త్రం రక్షస్సు నయోజయతి రాఘవః || ౪౩

౩౬౪. ఓ కాకీ! బ్రహ్మస్త్రమునువ్యర్థముగాఁజేయ సాధ్యముగాదు. కావున నీకుడికంటిని గ్రుచ్చి హరించికొమ్మునిచ్చెవ్వము! అనఁగాఁగాక మట్లునియెను.

౩౬౪. పిమ్మట రాముఁడు కాకియొక్క కుడికంటిని హరించెను. కాకియొక గుడికన్నుచ్చి (చాపుతప్పి కన్నులొత్తపోయె నన్నట్లు) ప్రాణములను రక్షించికొనియెను.

౩౮౪. అట్లు రక్షించికొని యాకాకము క్రిరామునకును వశరకులకును మ్రొక్కి యాశూరునిచే విడువంబడి తన త్రోవ నేగెను.

౩౯౪. రాజా! నాకుహనిచేసిన కాకిమీఁదనే బ్రహ్మస్త్రము నేసిన శూరుండవు, నీయొద్దనుండి తొలగించి నన్నుఁ దెచ్చిన ద్రోహిని నీవేల యోర్చియున్నావు.

౪౦౪. పురుషోత్తమా! అంతయుత్యాహముం గలనీవు నాయందుఁ గరుణింపఁ దగును. నాకునింగలదీయగు నీతను నాకుఁడులేని దానివలె జేసి హరించుచున్నావు గదా!

౪౧౪. హింసపెట్టకుండుట ధర్మములలో నుత్తమమయినదని నీవేయుపదేశించియుంటివి. నీవుయుత్సాహశక్తిగలవాఁడవనియును బలవంతుఁడవనియును శూరుఁడవనియును నేనెఱుంగుదును.

౪౨౪. ఇంతపాటివాఁడవని తెలియరానివాఁడవు, దుఃఖములకుఁ బోఁబడనివాఁడవు, అభిప్రాయము నితరులకుఁ దెలియనియ్యని వాఁడవు, సముద్రములను మేఱగాఁగల భూమండలమునకుఁ బ్రభుఁడవునని యెఱుంగుదును.

౪౩౪. ఇట్లు ధనుస్సును జేఁబట్టినవారిలోనెల్ల మేటియగు రాముఁడు బలవంతుఁడును, సత్యముం భాషించువాఁడును నైయుండియు రాక్షసులపైఁ బ్రయోగింప బాణము నేలసంధింపకున్నాఁడు ?

ననాగా నాపి గంధర్వా నానురా నమదుద్ధణాః|

రామస్య సమరే వేగం శక్తాః ప్రతిసమాధితుమ్||

౪౪౬

తస్య వీర్యవతః కశ్చి ద్యద్వస్తి మయి సంభ్రమః|

కిమర్థం నశరై స్త్రైః క్షయం నయతి రాక్షసాన్||

౪౪౭

భ్రాతు రాదేశ మాదాయ లక్ష్మణో వా పరంతపః|

కస్య హేతో ర్నమాం వీరః పరిత్రాతి మహాబలః||

౪౪౮

యది తౌ పురుషవ్యాఘ్రా వాయ్వగ్ని సమ తేజసా|

సురాణా మపి దుర్ధ్వా కిమర్థం మా ముపేక్షతః||

౪౪౯

మమైవ దుష్కృతం కించి న్నహద స్తి నసంశయః|

సమర్థా వపి తౌ య న్నాం నావేక్షేతే పరంతపా||

౪౫౦

వై దేహ్యే వచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రు భాషితమ్|

లిఖా బ్రవీ న్న హాతేజా హనూమా న్తారుతాత్మజః||

౪౫౧

త్వచ్ఛోక విముఖో రామో దేవి సత్యేన మే శపే|

రామో దుఃఖాభిపన్నే చ లక్ష్మణః పరితప్యతే||

౪౫౨

కథంచి ద్భవతీ దృష్టా నకాలః పరిశోచితుమ్|

ఇమం ముహూర్తం దుఃఖానాం ద్రక్ష్యస్యంత మనిందితే||

౪౫౩

౪౪౪. నాగులును, గంధర్వులును, రాక్షసులును, దేవతలును ననుజాతులవారిలో నెవ్వరును యుద్ధమున రామునివేగము సార్యజాలరు ఎదుట నిలువను నేరరు.

౪౪౫. అంతట పరాక్రమశాలియుగు ప్రభునకు నాయందుఁ బ్రేమకొంచెమేనిఁ గలిగియున్నచోఁ గఱకుగల బాణములచే రాక్షసుల నేలనాశము నేయఁడు ?

౪౪౬. మహాబలశాలియు, శూరుఁడును, శత్రువుల నుడికించువాఁడునునగు లక్ష్మణుఁడేనియు నన్నయొక్క యనుమతిఁగొని నన్నేల రక్షింపరాఁడు.

౪౪౭. పురుషశ్రేష్ఠులును, అగ్నివాయువులతో సమమయినప్రతాపములం గలవారును నగు రామలక్ష్మణులు దేవతలకును సహింపఁగూడనివారై గుఱులైయుండియు నన్నుఁగరుణింపక యేల యుపేక్షచేయుచున్నారు.

౪౪౮. శత్రువుల నుడికించువారగు రామలక్ష్మణులు సమర్థులైయుండియు నన్నాదరింపకయుండుటనుబట్టి, మున్ను నేనుజేసిన దొడ్డుపాపము కొంత నేటికినిమిగిలియేయున్నదని తలంచెదను. ఇందుకు సంశయములేదు.

౪౪౯. ఇట్లుకన్నీరువిడుచుచుఁ గరుణపుట్టనట్లుగా సంభాషించిన నీతమాటలను విని ప్రతాపసంపన్నుఁడగు హనుమానుం డిట్లనియెను.

౪౫౦. ఓదేవీ ! రాముండు నినుంగూర్చిన దుఃఖముచే నితరములగు సర్వవిషయములను మానియున్నాఁడు. ఆతండు దుఃఖించుటయేగాక లక్ష్మణునిశోకము మేఱలేకయున్నది. ఇట్లుండుట సత్యమని బాసచే నెదను.

౪౫౧. పూజ్యరాలా! దుఃఖించుటకు సమయముగాదు. నిన్ను నేను జూచుచున్నస్వల్పకాలముననే దుఃఖమునుండి విడుదలఁగాంచెదవుగుమా.

తాపుభౌ పురుషవ్యాఘ్రశా రాజపుత్రౌ మహాబలౌ |
త్వద్రర్శన కృతో తస్మాహా లంకాం భస్మీకరిష్యతః || ౫౨౪

హత్వా చ సమరేక్రూరం రావణం సహబాంధవమ్ |
రాఘవస్తాం విశాలాక్షీ నేష్యతి స్వాం పురీంప్రతి || ౫౩౪

బ్రూహియ ద్రాఘవో వాచోఽలక్ష్మణ శ్చ మహాబలః |
సుగ్రీవోవాపి తేజస్వీ హరయోపి సమాగతాః || ౫౪౪

ఇత్యుక్తవతి తస్మిం శ్చ సీతా సురసుతోపమా |
ఉవాచ శోకసంతప్తా హనుమంతం ప్లవంగమమ్ | ౫౫౪

కౌసల్యా లోకభర్తారం సుషువేయం మనస్వినీ |
తం మమాద్ధే సుఖం పృచ్ఛ శిరసా చాభి వాదయ || ౫౬౪

స్రజ శ్చ సర్వరత్నాని ప్రియాయాశ్చ వరాంగనాః |
ఐశ్వర్యం చ విశాలాయాం పృథివ్యా మపి దుర్లభమ్ || ౫౭౪

పితరం మాతరం చైవ సంమాన్యాభి ప్రసాద్య చ |
అనుప్రవ్రజితో రామం సుమిత్రా యేన సుప్రజాః || ౫౮౪

అనుకూలేన ధర్మాత్మా త్యక్త్వా సుఖ మనుత్తమమ్ |
అనుగచ్ఛతి కాకుత్స్థ భ్రాతరం పాలయన్వనే || ౫౯౪

సింహస్కంధో మహాబాహు ర్త్వనస్త్వి ప్రియదర్శనః |
పితృవ ద్వర్తతే రామే మాతృవ స్తాం సమాచరణ || ౬౦౪

గీ౨౪. పురుషోత్తములును బలవంతులును రాజపుత్రులును నగు వా రిదిపురుషు మిక్కిలి పూనికతో లంకను భ్రష్టము నేయుదురు.

గీ౩౪. క్రూరుడగు రావణుని బంధువులతోడగూడ యుద్ధమున నుండించి రాఘవుడు నిన్నయోగ్యులం గొనిపోవఁ గలఁడు విశాలాక్షి!

గీ౪౪. రామచంద్రున కేమిచెప్పమనియెవరో యదియు, బలవంతులకు లక్షణమునకును, ప్రతాపవంతుడగు సుగ్రీవునకును, చేరవచ్చియున్న వానరులకును దెప్పందగుమాటలును జెప్పమా!

గీ౫౪. అట్లు వానుమంతునిచే నడుగంబడినదియై దేవకన్యకంబోని నదియగు సీత శోకముచే బొగులుచు నిట్లనియెను.

గీ౬౪. చల్లని మనస్సుగల దౌసల్యాదేవి లోకములకు రక్షకుడగు నేపుత్యాత్ముం గనెనా యాతనినాకుమాటుగ టేమడుగుము. తలవాంచి మొక్కుము.

గీ౭౪, గీ౮౪. వివానింగనుటచే సుమిత్ర మంచికొడుకులం గలది యయ్యెనా యట్టి లక్ష్యుఁడు, పూదండలను, సమస్తరత్నములను, చెలి కత్రైలతోఁగూడినదియగుతనయూర్విశయనుభార్యను, విరివిగల రాజ్యమును ఇంపగుభోగమును మాని తల్లిదండ్రులను గౌరవించి మ్రొక్కివదలి రాముని వెంట వచ్చినవాఁడు.

గీ౯౪. ధర్మస్వభావమునుగలవాఁడై రామునియందలిభక్తిచే సౌతి లేని సౌఖ్యమునువిడిచి వెంటవచ్చి యరణ్యమున నన్న కుపచారములుచేసే రక్షించుచున్నవాఁడు.

౬౦౪. సింగపు భుజిములవంటి భుజిములు గలవాఁడును, బలశాలి యు, సాంధుచిత్తుఁడును, శాంతమూర్తియునగు నాపూజ్యుఁడు రామచంద్రుని దండ్రులెను నన్నుదల్లివలెను గౌరవించుచున్నవాఁడు.

హ్రియమాణాం తదావీరో నతుమాం వేద లక్ష్మణః॥ ౬౧॥

వృద్ధోపసేవీ లక్ష్మీవాణశక్తో న బహుభాషితా।

రాజ్ఞః పుత్రః ప్రియ శ్రేష్ఠ సుదృశ శ్వశురస్యమే॥ ౬౨॥

మమ ప్రియకరో నిత్యం భ్రాతా రామస్య లక్ష్మణః।

నియుక్తో ధురి యస్యాస్తు తాముద్వహతి వీర్యవాణ॥ ౬౩॥

యందృష్ట్వా రాఘవో నైవ వృత్తమార్య మనుస్తరేత్।

స మమార్థాయ కుశలం వక్తవ్యో వచనా న్నమ॥ ౬౪॥

మృదుర్నిత్యం శుచి ర్దక్షః ప్రియో రామస్య లక్ష్మణః॥ ౬౪॥

యథాహి వానర శ్రేష్ఠ దుఃఖక్షయకరో భవేత్॥ ౬౫॥

త్వమస్మి నాకర్యనిర్యోగే ప్రమాణం హరిసత్తమ।

రాఘవస్త్యత్సమారంభా న్తయి యత్నపరో భవేత్॥ ౬౬॥

ఇదం బూరియాశ్చ మే నాథం శూరం రామం పునఃపునః।

జీవితం ధారయిష్యామి మాసం దశరథాత్మజ॥ ౬౭॥

ఊర్ధ్వం మాసా న్నజీవేయం సత్యేనాహం బ్రవీమి తే।

రావణే నోపరుద్ధాం మాం నికృత్యా పాపకర్మణా॥ ౬౮॥

తాత్రుమర్హసి వీర త్వం పాతాళాదివ కౌశికీమ్॥ ౬౮॥

౬౧ నుండి ౬౩కు. శూరుడగులక్ష్మణుండు నేను రావణునిచేగొని పోవంబడుట నెఱుంగడు. పెద్దల నాశ్రయించి నేవించువాడును, శుభగుణములం గలవాడును, మితమించినంత శక్తిగలవాడును మితముగమాటలాడువాడును, నా మామయగు దశరథునకు నుత్తముండును, తుల్యుండను, ఇష్టుండను, నాకెల్ల శుడు మిక్కిలియిష్టుండను, రామునకు భుజము వంటివాడును, బలశాలియు నగు లక్ష్మణుఁ డేకార్యమయ రామునిచే నియమింపఁ బడుచున్నాఁడో యట్టికార్యము నాతండు దప్పక చేయుచున్నాఁడు.

౬౪, ౬౪౫. రామచంద్రుఁ డెవ్వనిం గాంచుటచే మృత్యునొందిన దశరథుని మఱచియున్నాఁడో యట్టి లక్ష్మణునకు నాజ్ఞేయ మెఱింగింపుము. అతం డెల్లప్పుడు దయగలవాడును శుద్ధుండను నేర్పరియు రామున కిష్టుండను నగును.

౬౫, ౬౬. ఓ వానరోత్తమా! నీవు నాదుఃఖములను నాశము నేయువాడ వైనచోప్పననే యీకార్యము నెరవేరుటకు నీవే యాధారభూతుఁడవు. ఎట్లనఁగా నీయత్నముచేతనే రాఘవుండును నన్నుద్ధరింపఁదలంచువాడగును.

౬౭ నుండి ౬౮౫. ఓ దశరథశుభ్రుఁడా! నెదిసములవఱకుఁబ్రాణములను ధరించియుండును. అంతకుమించి జీవించఁజాలను. ఇదిసత్యము, నీతోడఁ జెప్పెదను. ఓ శూరుడా! దుష్కర్ముండగు రావణునిచే మౌనము గాఁదేబడి యడ్డగింపఁబడియున్న నన్ను (విష్ణుదేవుఁడు దేవేంద్రుని లక్ష్మీని కాతాశమునుండి రక్షించినట్లు) నుద్ధరింపఁదగుదువు. అని యిట్లు శూరుడగు నాభర్తతోఁ బలుమాఱు చెప్పము.

తతో వస్తుగతం ముక్త్యా దివ్యం చూడామణిం శుభమ్।

ప్రదేయో రాఘవాయేతి సీతా హనుమతే దదా॥ ౨౮౫

ప్రతిగృహ్య తతోవిరో మణిరత్న మనుత్తమమ్।

అంగుళ్యా మోజయామాస నహ్యస్య పాభవ ద్భుజః॥ ౨౮౬

మణిరత్నం కపివరః ప్రతిగృ హ్యభివాద్యచ।

సీతాం ప్రదక్షిణం కృత్వా ప్రణతః పార్శ్వత స్థితః॥ ౨౮౭

హర్షేణ మహతా యుక్త స్సీతా దర్శనజేన సః।

హృదయేన గతో రామం శరీరేణతు విస్థితః॥ ౨౮౮

మణివర ముపగృహ్య తం మహర్హం జనకన్తపాత్మజయా ధృ

తం ప్రభావాత్। గిరి రివ పవనావధూత ముక్త స్సుఖిత మనాః

ప్రతిసంక్రమం ప్రపేదే॥ ౨౮౯

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - అష్టత్రింశస్సర్గః.

ఏకోనచత్వారింశస్సర్గః.

మణిం దత్వా తతస్సీతా హనుమంత మథాబ్రవీత్।

అభిజ్ఞాన మభిజ్ఞాత మేతదామిన్య త త్వతః॥ ౧॥

మణింతు దృష్ట్వా రామోవై త్రయాణాం సంస్తరిష్యతి।

ఏరో జనన్యా మమచ రాజ్ఞో దశరథస్య చ॥ ౨॥

౬౯౪. అనివలికి, నీతాదేవి తనవస్త్రపుకొంగున ముడిచియుండి నయత్రమమై శుభచిహ్నములుగలదియగు చూడామణిని (తలపై ధరించు రత్నమును) విచ్చి 'దీనిని రామచంద్రున కిమ్ము'ని హనుమంతునిచే నిచ్చెను.

౭౦౪. వీరుండగు నాతం డారత్న శ్రేష్ఠమును దీసికొని చేతివ్రేళ్ల లనడుమ నుంచికొనియెను. అప్పుడు వానిభుజము లాపుగనుండలేదు. కొద్ది మాసమే ధరించియుండెను.

౭౧౪. వానరోత్తముండగునాతం డాయుత్తమరత్నముం గొనె మ్రొక్కి యాతల్లికిఁ బ్రదక్షిణముచేసి యడఁకువతోఁ బార్శ్వమున నిలచి యుండెను.

౭౨౪. నీతనుజూచుటచేఁగ గలిగిన దౌర్జన్యంతోషముతోఁ గూడిన వాఁడై యాహనుమంతుఁడు హృదయముచే శ్రీరామునిం దలంచుచు, శరీరముచేమాత్ర మందున్న వాఁడట.

౭౪౪. ఆయాంజనేయుఁడు బాసకిచే ధరింపఁబడి యుండినదియు వెలగలదియు నగు నాయుత్తమ రత్నమును దనశక్తిచేఁగొని గాలిచేఁగ గడల్పఁబడినకొండవలె సంతోషించిన మనస్సునలవాడై మరలి చనుటకుఁ బూనెను.

ఇది ముప్పదియెనిమిదవశ్లో.

ముప్పదితోమ్మిదవశ్లో.

౧. నీతాదేవి చూడామణినిచ్చి, ఈగుఱుతు రామచంద్రునకు భాగుల కదలిసినది గుమా ! అని హనుమంతునితోఁ జెప్పెను.

౨. శూరుండగు రాముఁ డీమణిని జూచినతోడనే తల్లియగు కాన్దల్యను దండ్రీయగు దశరథుని నన్నును దలంపఁగలండు.

స భూయ స్త్వం సముత్సాహే చోదితో హరిసత్తమః
అస్మి నాకర్య సమారంభే ప్రచింతయ యదుత్తరమ్॥
త్వమస్మిన్ కార్యనిర్యోగే ప్రమాణం హరిసత్తమః
హనుమ న్యత్న మాస్థాయ దుఃఖ క్షయకరో భవ॥

తస్య చింతయతో యత్నో దుఃఖ క్షయకరో భవేత్॥

స తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ మారుతి ర్భీమవిక్రమః
శిరసా వంద్య వై దేహీం గమనా యోపచక్రమ్॥

జ్ఞాత్వా సంప్రస్థితం దేవీ వానరం మారుతాత్త జమ్
నాష్టగద్గదయా వాచా మైథిలీ వాక్య మబ్రవీత్॥

కుశలం హనుమన్ బ్రూయా సుహితౌ రామలక్ష్మణౌ
సుగ్రీవం చ సహమాత్యం వృద్ధాన్ సర్వాంశ్చ వానరాన్॥
బ్రూయా స్త్వం వానరశ్రేష్ఠ కుశలం ధర్మ సంహితమ్॥

యథా స చ మహాబాహు ర్హం తారయతి రాఘవః
అస్మా ద్దుఃఖాంబు సంరోధా త్త్వం సమాధాతు మర్హసి॥
జీవంతీం మాం యథా రామః సంభావయతి కీర్తిమాన్॥

తత్తథా హనుమ న్వాచ్యం వాచా ధర్మ మవాప్నుహి॥
నిత్య ముత్సాహ యుక్తాశ్చ వాచ శ్శ్రుత్వా త్వయేరితా
వర్ధిష్యతే దాశరథేః పౌరుషం మదవాప్తయే॥

మత్సంచేశ యుతావాచ స్వత్త శ్శ్రుత్వైవ రాఘవః
పరాక్రమ విధిం వీరో విధివత్సం విధాన్యతి॥

౩. ఓవానరోత్తమా! నీవునాచే నుత్సహింపఁ జేయఁబడినవాఁడ యీ కార్యమునం దెట్లువర్తింపవలయునో యోచింపుము.

౪, ౪౪. హనుమంతుఁడ! ఈ కార్యము నెఱవేరుటయందు నీవు దానభూతుఁడవై యున్నావు. కావున యత్నముంజేసి దుఃఖమును నశింపజేయువాఁడవు కమ్ము! ఏలనన బాగుగ యోచించి చేయుయత్నము యిది నదంబఁజాలినదియే యగును.

౫౪. అని యామె వలుకఁగా భయంకరమగు బలమునుగలవాఁడ వాయుపుత్రుఁడు నీవుకోరినట్లు చేయుదుం గాకయని యొడంబడి తలవాఁడు మొక్కి పయనమునకుఁ దొడంగెను.

౬౪. అట్లు హనుమంతుఁడు తరలుటనెఱింగి జానకి కన్నీరు రాలుచు, పడంతుచున్నయెలుంగుతో నాతనింగని యిట్లనియెను.

౭౪, ౮. హనుమంతుఁడ! ఒకచోటఁ గూడియున్నపుడు రామఁ డ్దుఱులతోడ నాక్షేమముందెలుపుము. మంత్రిసమేతుఁడుగనున్న శుగ్రీవ చిత్తోడను నాక్షేమముం బలుకుము. అందలి వృద్ధులగు వానరులతోడన శిష్యము. ఆచెప్పట ధర్మయతముగా నుండనిమ్ము!

౯. బలశాలియగు రాఘవుఁడు నన్నీ దుఃఖమునుండి దాటెంప నే యిబాధ్యుఁడో యటువలెనె నీవును గార్యానుకూలతను వేచి పనిచేయండు గుడువు సుమా!

౧౦. జీవించియున్న నన్ను శ్రీరాముం డెట్లు గౌరవించునో యట్లులనె నీవుచెప్పమాటయు నింతై యుండవలయు నీవు వాక్కుచేఁ బుణ్యమును బొందుము.

౧౧, ౧౨. శ్రీరామున కుత్సాహమును గలిగించునట్టిమాటలు తఱుచుగఁజెప్పచుంటివేని ననుంగొనిపోవ నాతనిపొరుషమభివృద్ధియగును. నేను నీతోఁ జెప్పిపంపుమాటలను వినిపించుచుంటివేని రామునకుం బరాక్రమము మిక్కిలి గాఢ బెఱుగును.

సీతాయా వచనం శ్రుత్వా హనుమా న్నారుతాత్మజః
 శిరస్యంజలి మాధాయ వాక్యము తర మబ్రవీత్ ॥ ౧౩॥
 క్షీప్రమేష్యతి కాకుత్స్థో హర్యృతః ప్రవరై ర్వృతః
 యస్తే యుధి విజిత్యార్క శోకిం వ్యపనయిష్యతి ॥ ౧౪॥
 సహి పశ్యామి మర్త్యేషు నానురేషు సురేషు వా
 యస్తస్య క్షిపతో బాణాన్ స్థాతు ముత్సహతే గృతః ॥ ౧౫॥
 అప్యర్క మపిపర్జన్య మపివై సస్వతం యమమ్
 సహి సోధుం రణేశక్త స్తవహేతో ర్విశేషతః ॥ ౧౬॥
 సహి నాగర పర్యంతాం మహీం శాసితు మిహతే
 త్వన్నిమిత్తో హి రామస్య జయో జనకనందిని ॥ ౧౭॥
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సమ్యక్ సిత్యం సుభాషితమ్
 జానకీ బహుమేనేభ నచనం చేన మబ్రవీత్ ॥ ౧౮॥
 తతస్తం ప్రస్థితం సీతా వీక్షమాణా పునఃపునః
 భర్తృ స్నేహాన్వితం వాక్యం సాహార్దా దనుమానయత్ ॥ ౧౯॥
 యదివా మన్యసే వీర వనై కాహ మరిండమ
 కస్తింశ్చి త్సంవృతే దేశే విశ్రాంత శ్శోష్ణగమిష్యసి ॥ ౨౦॥
 మమచే దల్పభాగ్యాయా సాన్నిధ్యాత్తవ వాసరః
 అన్యశోకస్య మహతో ముహూర్తం మోక్షణం భవేత్ ॥ ౨౧॥

౧౩. వాయుపుత్రుండగు హనుమంతుండడు నీతయొక్కమాటలనువిని కేతులను మోడ్చి తలపైనిడికొని యిట్లనియెను.

౧౪. మొసగాండగు వానరుల నెలుంగుబంట్లనువెంటంగొనిరాముండు శిశువుముననేరాగలండడు, యుద్ధమున శత్రువులను యా పుమాపి నీడుఁజూచు నివారింపఁగలండడు.

౧౫. ధనుస్సును బేజట్టి బాణములను గ్రుమ్మరించుచున్న రామచంద్రునకెదుట నిలువరింపఁగలవాండడు మనుజులయందును దేవతలయందును కాక్షగులయందును గలుఁగడు.

౧౬. ఇంద్రునేనియు, సూర్యపుత్రుండగు యమునేనియు, సూర్యనేనియు నీవిషయమయి యుద్ధమున జయింప మిక్కిలి శక్తిగలిగి రాముండున్నాఁడు.

౧౭. రాముండడు సముద్రములవఱకు వ్యాపించియున్న భూమినంతయుఁ బాలింపఁ జాలినవాండడు. ఓజానకి ! రామునకు నీనిమిత్తమున నెలఱుపునీర్ధము.

౧౮. అని యింతైనదియు సత్యమైనదియు బాగుగఁజెప్పఁబడినదియునగు హనుమంతునిమాటనువిని జానకి గౌరవించి యిట్లనియెను.

౧౯. అట్లు కదలిన హనుమంతుని బలుమాఱుచూచినపై తన మగనియందలి స్నేహమును దెలుపునదియగు వాక్యమును మైత్రితో నిట్లువలెకెను.

౨౦. ఓవీరుండా ! నీకిష్టమున్నచో నింక నెక్కడిన మిందుండి యీ పుష్పవృక్షముల మొత్తముయొక్కనీడల నలపుండిచ్చికొని రేపుపొమ్ము !

౨౧. ఓవానర ! అదృష్టహీనురాలనగు నాయొక్కమిత్రులైన శోకమునకు విడుదలయెట్టిదనఁగా నీవిందుండు స్వల్పకాలమే విడుదలయని తలంచెదను.

గతే హి హరిశార్దూల పునరాగమనాయ తు|

ప్రాణానా మసి సంజేహో మమస్యాన్నాత్ర సంశయః|| ౨౨||

తవాదర్శనజ శ్లోకో భూయో మాం పరితాపయేత్|

దుఃఖాన్ దుఃఖపరామృష్టాం దీపయన్నివ వానరః|| ౨౩||

అయంచ వీర సంజేహ స్తిష్ఠతీవ మరూగ్రతః|

సుమహం స్వత్సహాయేషు హర్యృషేషు హరీశ్వరః|| ౨౪||

కథం ను ఖలు దుష్పారం తరిష్యంతి మహోదధిమ్|

తాని హర్యృషౌ సైన్యాని తౌ వా నరవరాత్మజౌ|| ౨౫||

త్రయాణామేవ భూతానాం సాగరస్యాస్యలంఘనే|

శక్తిస్సృద్వైవ తేయస్య తనవా మాదుతస్యవా|| ౨౬||

త దస్మిన్ కార్యనిర్వోగే వీరైవం దురతిక్రమే|

కిం షశ్యసి సమాధానం త్వంహి కార్యవిదాం నరః|| ౨౭||

కామ మస్య త్వమే వైకః కార్యస్య పరిసాధనే|

పర్యాప్తః పరవీరఘ్న యశస్య స్తే ఘలోదయః|| ౨౮||

బలై స్సమగ్రై ర్యదిమాం రావణం జిత్య సంయుగే|

విజయీ స్వపురీం యాయా తత్తు మే స్యాద్దృశస్కరమ్|| ౨౯||

౨౨. ఓవానరుడా ! నీవు మరలవచ్చుటకు యత్నము నేయించుచున్నంతలో నేను జీవించియుండుట గలుగదు. ఇట్లునుట సత్యము.

౨౩. ఓహనుమంతుడ ! నినుం గనకుండుటయనుకోకము ముందు యిదుఃఖమునకంటె వేరగు క్రొత్తమఃఖముచే నవయుచున్న నన్ను సహించుచున్నది.

౨౪. నీకుఁ దోడుగనున్న వానరులను, ఎలుఁగులను గూర్చి గొప్పపని సందేహముకటి నాయెదుట నిలచినట్లుగ దోచుచున్నది హనుమా !

౨౫. ఆవానరులయొక్కయు నెలుఁగుబంట్లయొక్కయు నేనలుఁకే నసాధ్యమైనదగు నవ్వలిగట్టునుగల సముద్రము నెట్లు దాఁచును. ఆరాన కొమరులేనియు దాఁచుట యెట్లుగలుగును ?

౨౬. ఈ సముద్రమును దాఁచుటయందు, భూతదొలములో గలిగి యున్న నీకును నీతండ్రియగు వాయువునకును మువ్వరకుమాత్రమే శక్తి గలదు.

౨౭. ఓహరుడా ! కార్యము నెఱుంగువారిలో నుత్తముడవగు నీవు మీఱఁగూడనిదియగు నీకార్యమును సమహర్చుటయం దేమియుపాయమును యోచించెదవు ?

౨౮. శత్రుపీరులను హరించువాఁడా ! ఈకార్యమును నెఱవేర్చుటయందు నీవాక్కండవే చాలినవాఁడవు. ఈవినిరవేరుటయనునది కీర్తిని నీకుఁ గలిగించును.

౨౯. జియించు స్వభావముగలవాఁడగు రాముఁడు సంగ్రాహములగు నేనలతోవచ్చి యుద్ధమున రావణునిజియించి నన్నయోధునిగొని పోవునేని నాకది కీర్తికరముగ నుండును.

శక్తైస్తు సంకులాం శృత్వా లంకాం పరబలార్దనః!
మాం నయేద్యది కాకుత్స్థ స్తత్తస్య సదృశం భవేత్ ॥ ౩౦॥

త దృథా తస్య విక్రాంత మనురూపం మహాత్మనః!
భవే దాహవశూరస్య తథా త్వ ముపపాదయ ॥ ౩౧॥

తదర్థోపహితం వాక్యం సహితం హేతుసంహితమ్!
నిశమ్య హనుమాన్ శేషం వాక్య ముత్తర మబ్రవీత్ ॥ ౩౨॥

దేవి హర్యృక్ష సేన్యానా మీశ్వరః ప్లవతాం వరః!
గురీవ సుత్వసంపన్న స్తవాధే కృత నిశ్చయః ॥ ౩౩॥

స వానర సహస్రాణాం కోటిభి రభిసంవృతః!
శ్రీప్ర మేష్యతి నై దేహి రాక్షసానాం నిబర్హణః ॥ ౩౪॥

తస్య విక్రమసంపన్నా సుత్వవంతో మహాబలాః!
మనస్సుంకల్ప సంపాతా నిదేశే హరయ స్థితితాః ॥ ౩౫॥

యేషాం నోపరి నాధస్తా న్నతిర్య కృజ్జతే గతిః!
నచ కర్తను సీదంతి మహ త్స్వమిత తేజసః ॥ ౩౬॥

అసకృ తై ర్మహోత్సాహై స్ససాగర ధరాధరా!
పిదక్షిణీకృతా భూమి ర్వాయుమా గ్ధానుసారభిః ॥ ౩౭॥

౩౦. శత్రునేనలఁ బీడించువాఁడగు రాముఁడు లంకను బాణముల చే నుఱుమాడి ననుం గొనిపోవునేని యాతనికీర్తి కది చాలినదియగును.

౩౧. కావున గొప్పవాఁడును యుద్ధశూరుఁడును నగు రాముఁడు జాలినంతవరాక్రమము గలుగుచొప్పన నీవు తోడ్పడి యుద్ధకము చేయవలయును.

౩౨. కొంతవఱకుఁ జెప్పఁబడినదియుఁ బరస్పర సంబంధమునుఁ బదియు, హేతువుతోఁగూడినదియు నగు నానీతయొక్కమాటలనువిని మాను మఁతుఁడు దక్కినభాగమును దాను బూర్తిచేయుచు నిట్లనియెను.

౩౩. ఓతల్లి ! వానరులయొక్కయు నెలుగులయొక్కయు సేనలకుఁ బ్రభుండును మర్కటములలో నుత్తముఁడును బలవంతుఁడును నగును గ్రీవుఁడు నీవిషయమై నిశ్చయించికొని యున్నాఁడు.

౩౪. ఓజననీ ! ఆసుగ్రీవుఁడు వానరులయొక్క సహస్రములచేతను గోట్లచేతను బట్టఁబడినవాఁడై రాక్షసులంగూల్ప శిఘ్రిమున రాఁగలఁడు.

౩౫. వరాక్రమశాలులును, బుద్ధిమంతులును బలవంతులును మనస్సు సంచరించునంతవేగమున సంచరించువారును నగువానరు లాతని యాహ్వానం దున్నారు.

౩౬. వానరులు భూమిక్రిందికేనియు నాకాశమునకేనియు నట్టిముగానేనియు నాలస్యములేక పోఁజొలుదురు. మిక్కిలి ప్రతాపముగలవారు.

౩౭. మిక్కిలి పూనికగలవారును, ఆకాశమార్గమున సంచరించువారును నైనయావానరులచేత సముద్రములతోడను బర్వతములతోడను గూడినదియగుభూమి వెక్కుమాటులు ప్రబయీణము నేయఁబడిన పయ్యెను.

- మద్విశిష్టా శ్చ తుల్యా శ్చ సంతి తత్తి వనాకసః।
నాత్తః ప్రత్యవరః కశ్చి న్నాస్తి సుగ్రీవ సన్నిధౌ॥ ౩౮॥
- అహం తాన దిహపాప్తిష్టః కింపున స్తై మహాబలాః।
న హి ప్రకృష్టాః ప్రేష్యంతే ప్రేష్యంతే హీతరేజనాః॥ ౩౯॥
- త దలం పరితాపేన దేవి శోతో వ్యపైతు తే।
ఏకోత్పాతేన తే లంకా మేష్యంతి హరియాధపాః॥ ౪౦॥
- మమవ్యవృత్తౌ తౌ చ చంద్రసూర్యా వివోదితౌ।
త్వత్ప్రకాశం మహాసత్వౌ నృసింహో వాగమిష్యతః॥ ౪౧॥
- తౌ హి వీరా నరవరా సహితౌ రామలక్ష్మణౌ।
అగమ్య నగరిం లంకాం సాయకై ర్విధమిష్యతః॥ ౪౨॥
- సగణం రావణం హత్వా రాఘవో రఘునందనః।
త్వానూదాయ నిరారోహే స్వపురం ప్రతియాస్యతి॥ ౪౩॥
- త దాశ్వసిహి భంద్రతే భవ త్వం కాలకాంక్షిణీ।
నచిరా ద్ద్రిక్ష్యసే రామం ప్రజ్వలంతమివానలమ్॥ ౪౪॥
- నిహతే రాక్షసం ద్రోస్త్రిక్ సపుత్రామాత్య బాంధవే।
త్వం సమేష్యసి రామేణ శశాంకే నేన రోహిణీ॥ ౪౫॥
- క్షీప్రం త్వం దేవి శోకస్య పారం యాస్యసి మైథిలి।
రావణం చైవ రామేణ నిహతం ద్రక్ష్యసే చిరాత్॥ ౪౬॥

౩౮. నాకంటెనధికులును నాతోసములును నగు వానరు లచోష్ఠి
వననేకులున్నారు. సుగ్రీవునియొద్ద నాకంటె దక్కువవాఁ డొక్కఁడే
యీ లేఁడు.

౩౯. నాబోటివాఁడనే సముద్రమును దాటివచ్చితినిగాదా ! అం
చుండు తక్కిన బలవంతులమాట చెప్పవలసిన నేమియున్నది. ఏదేయేనిక
చివరినపుడు బలవంతులు ముందుపనుపఁబడరుగాని సామాన్యులు కంపఁ
చుదురు.

౪౦. కావున నా జానకీ! దుఃఖముడుగుము. నీదుఃఖము కుఁజుము
ఋను. వానరోత్తము లొక్కపెట్టున లంకను జొరంగలరు.

౪౧. ఉదయించుచున్న చంద్రసూర్యులను బోలినవారును మిక్కి
లిబలవంతులును, పురుషశ్రేష్ఠులును నగు రామలక్ష్మణులు నావిపున నెక్కి
నీకడకు వత్తురు.

౪౨. శూరులును, పురుష శ్రేష్ఠులును నగురామలక్ష్మణులు కూడి
లంక కేతెంచి బాణములచే నీపురి నూఁదివేయుదురు.

౪౩. రఘుపుత్రుఁడగు రాముఁడు నేనాబంధుసమేతముగా రావ
మంబరివార్చి ని న్నయోధ్యకుం గొనిపోవు నుత్తమురాలా !

౪౪. కావున నూరడిల్లియుండుము. నీకు శుభముకలుగును. కా
లము నెదురుచూచుచుండుము. మండుచున్న యగ్నివలెఁ దేజముచే నెలుం
గుచున్నరాముని శిఘ్రిమునఁ జూతువు.

౪౫. పుత్రులతోడను మంత్రులు చుట్టములతోడను గూడినవాఁడ
గు నీరావణుండు సంపదబడినవాఁ డగుచుండఁగాఁ జంద్రునితోఁ గూడిన
సోహినవలె రామచంద్రునితోఁ జేరంగలవు.

౪౬. ఓదేవీ! ఓజానకీ! స్వల్పకాలముననే శోకమునకుఁ గడఁ
గాంచెదవు. శిఘ్రిముననే రామునిచే రావణుండు చంపబడుట చూడం
గలవు.

ఏవ మాశ్వాస్య వై దేహీం హనుమా న్నారతాత్తజః |
గమనాయ మతింకృత్వా వై దేహీం పునరబ్రవీత్ || ౪౭ ||

త మరిఘ్నం కృతాత్త్వానం క్షీప్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్ |
లక్షణం చ ధనుష్పాణిం లంకాద్వార ముపస్థితమ్ || ౪౮ ||

నఖదంష్ట్రాయుధా న్వీరాన్ సింహశార్దూల విక్రమాన్ |
వానరా న్వారణేంద్రాభాన్ క్షీప్రం ద్రక్ష్యసి సంగతాన్ || ౪౯ ||

శైలాంబుద సికాశానాం లంకా మలయసానుషు |
నర్దతాం కపిముఖ్యానా మార్యే యూధా న్యనేకశః || ౫౦ ||

స తు మర్త్యి ఘోరేణ తాడితో మన్తధేషుణా |
నశర్క లభతే రామః సింహార్దిత ఇవద్విషః || ౫౧ ||

మారుదో దేవి శోకేన మాభూ తే మనసోప్రియమ్ |
శచీవ పత్యా శక్రేణ భర్తా నాథవతీ హ్యసి || ౫౨ ||

రామా ద్విశిష్టః కోన్యోస్తి కశ్చి త్సమత్రిణా సమః |
అగ్నిమారుత కల్పా తౌ భ్రాతృచా తవ సంశ్రయా || ౫౩ ||

నాస్తిం శ్చిరం వత్స్యసి దేవి దేవే రక్షోగణై రధ్యుషితే తిరా
దే | నతేచిరా దాగమనం ప్రియస్య త్మమస్వ మత్సంగమకా
లమాత్రమ్ || ౫౪ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకోన చత్వారింశస్సర్గః.

౪౨. వాయుపుత్రుండగు హనుమంతుడు జానకి నిట్లూరడింపి పయనమై యాదేవితో మరలనిట్లయెను.

౪౩. నిశ్చయము గలవాడను, శత్రువులనాశము నేయువాడను. నగు రాఘవునికై, ధనుస్సును జేతబట్టి లంకాపురముయొక్క ద్వారమున నిలచియున్న లక్ష్మణునికై కొద్దికాలముననే చూతువు.

౪౪. గోశ్యను, కోటలను నాయుధములుగాఁ గలవారును, శూరులును, సింగములు పులులవంటి పరాక్రమముంగలవారును, ఏనుఁగులవంటి వారును నగువానరులు మొత్తములైవచ్చుట శీఘ్రమునఁ జూతువు.

౪౫. ఓయోగ్యురాలా! పర్యతములవలెను మేఘములవలెను నుండువారును, లంకయొక్కయు మలయపర్వతముయొక్కయు గనులయందు అంకెలు వేయుచున్నవారును నగువానరో త్తమలయొక్క పెక్కుమొత్తములను గాంతువు.

౪౬. రామచంద్రుండు భయంకరములగు మన్తధర్మాణములచే మర్తస్థానములయందుఁ గొట్టంబడినవాడై సింగముచే బాధింపబడిన యేనుఁగవలెఁ దెంచులేక యున్నవాడు.

౪౭. ఓదేవి! శోకముచేఁ గుందకుము! నీయనిష్ఠము తొలంగుఁగాక! ఇంద్రునితోఁజేరిన శచివలె రామునింగలనీ నాథవతి (మగసింగలదాస) వయ్యెదవు.

౪౮. రామునకంటె యోగ్యుండగువాడను, లక్ష్మణునితో నముండును లోకమున నెవ్వండుగలఁడు. అగ్నివలెను వాయువువలెను నుండువారగు నన్నదమ్ము లిరువురు నీకుఁ బ్రాప్తయైనారు.

౪౯. రాక్షసులకు నివాసస్థానమై మిక్కిలి భయంకరమైన యున్న యిచ్చోట నీవు దీర్ఘకాలము వసించబోవు. నీమగఁ డిందువచ్చుటకుఁ బలకాలముపట్టదు. నేను రాముని జేరఁబోవునంతవఱకు కొద్దికొనుము!

ఇది ముప్పదిలోమిదవసర్గ.

చత్వారింశస్సర్గః.

- శ్రుత్వాతు వచనం తస్య వాయుసూనో ర్మహాత్మనః!
 శివా చాత్మహితం వాక్యం సీతా సురసుతోపమా॥ ౧॥
- త్వాం దృష్ట్వా ప్రియవక్తారం సంప్రహృష్యామి వానర!
 అర్థసంజాత సన్యేన వృష్టిం పాగ్రిష్య వసుంధరా॥ ౨॥
- యథా తం పురుష వ్యాఘ్రిం గాత్రై శ్శోకాభి కర్మితైః!
 సంస్పృశేయం సకామాహం తథాకురు దయాం మయి॥ ౩॥
- అభిజ్ఞానంచ రామస్య దద్వా హరిగణోత్తమ!
 క్షీప్తా మిషీకాం కాకస్య కోపా దేకాక్షి శాతినీమ్॥ ౪॥
- మనశ్శిలాయా స్తిలకో గండపార్శ్వే నివేశితః!
 త్వయా ప్రణస్తే తిలకే తంకిల స్కర్తు మ్మర్హసి॥ ౫॥
- సవీర్యవా నృ-భం సీతాం హృతాం సమనుమన్యసే!
 వసంతీం రక్షసాం మధ్యే మహేంద్ర వరుణోపమాః॥ ౬॥
- ఏష చూడామణి ర్ద్రివ్యో మయా సువరిరక్షితః!
 సతం దృష్ట్వా ప్రహృష్యామి వ్యసనే త్వా మివానఘ॥ ౭॥
- ఏష నిర్భాతిత శ్శ్రీమాన్ మయా తే వారిసంభవః!
 అతఃపరం నశత్యౌమి జీవితం శోక లాలసా॥ ౮॥

నలువదియవ సర్గ.

౧. మహాత్ముడగు వాయుపుత్రునియొక్క మాటనువిని, దేవకన్యకం బోలినదియగు సీత తన కనుకూలమగుమాట నిట్లు నెప్పెను.

౨. సగము మొలచియున్న పైరునుగలదియై వానకురియుటచే సంతోషించిన భూమివలె (హితవాక్యములం జెప్పెడు నిన్నుంగని) మిక్కిలి యానందించితిని.

౩. మన్మథవికారమునుగల నేను, శోకవేగముచేత గృశించియున్న యీయవయవములచేతఁ బురుషోత్తముండగు రామచంద్రుని ముట్టునంటి టిభాగ్యమును గరుణించి చేయుము.

౪. వానరోత్తమా! కోపముచేత బ్రయోగింపఁబడినదై కాకియొక్క యొంటికంటిని బోఁగొట్టిన యిషీకమును (దుర్బుధోచయందు బ్రహ్మ ప్రేముంఁగూర్చి వంపఁబడినది) గుఱుతును బ్రయునితోఁ జెప్పము.

౫. ఇడికొన్న తిలకము మానసిహాగా మణిశిలయను నెఱ్ఱకొఱిపొడిచే నాచెక్కిలియందు మరలఁ దిలకము నీచే నునుపఁబడియెను. అట్లు చేయుటను మరలఁ దలంపు మనుము.

౬. ఇంద్రవరుణులను బోలికగాఁ గలవాఁడవును, పరాక్రమవంతుడవును నైననీవు రాక్షసునిచేఁ గొనిపోఁబడినదియు రక్కసుల నడుమ నున్నదియునగు నన్నె ట్లుపేక్షించి యున్నావు.

౭. ఓపుణ్యాత్ముడ! దేవసంబంధమైనదియగు నీచూడామణి నాచే బాగుగఁ గాపాడఁబడియెను. ఇట్టి దుఃఖమున దానింగని నిన్నుంగాంచి నట్లే యానందించుచున్నాను.

౮. ఉదకమందుఁ బుట్టినదియు, మిక్కిలి కాంతిని గలదియునగునీ చూడామణికై రామునకిచ్చి నీచేత నిచ్చితినిగాదా! ఇంకను శోకమున మునింగినదాన నగుమనుగావున నెలకంటె మించి జీవింపను.

అసహ్యని చ దుఃఖాని వాచ శ్చ హృదయచ్ఛినః|
రాక్షసీనాం సుఘోరాణాం త్వత్కృతే మర్షయామ్యహమ్||౧౦||

భారయిష్యామి మాసంతం జీవితం శత్రునూదన|
మోసాదూర్ధ్వం నజీవిష్యే త్వయా హీనా నృపాత్తజ|| ౧౦||

ఘోరో రాక్షసరాజోయం దృష్టి శ్చ నసుఖా మయి|
త్వాం చ శ్రుత్వా విషజ్జం తం నజీవేయ మహాక్షణమ్|| ౧౧||

వై దేహ్య వచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రుభాషితమ్|
అథాబ్రవీ న్నహతేజా హనుమా న్నారుతాత్తజ|| ౧౨||

త్వచ్ఛృణో విముఖో రామో దేవి సత్యేన తే శపే|
రామే దుఃఖాభి భూతేతు లక్ష్మణః పరితప్యతే|| ౧౩||

కథంచి ద్భవతీ దృష్టా నకాలః పరిశోచితుమ్|
ఇమం ముహూర్తం దుఃఖానా మంతం ద్రక్ష్యసి భామినీ|| ౧౪||

తావ్రభౌ పురుషవ్యాఘ్రా రాజపుత్రా వరిందమా|
త్వద్దర్శన శృతోత్సాహా లంకాం భస్తికరిష్యతః|| ౧౫||

హత్వాతు సమరే క్రూరం రావణం సహబాంధవమ్|
రాఘవో త్వాం విశాలాక్షీ స్వాం పురీం ప్రాపయిష్యతః|| ౧౬||

౯. ఓర్వఁగూడని దుఃఖములను, భయమును గలిగించునట్టి రాక్షస ప్రీతియొక్క (గుండెలు బద్ధలు నేయు) భవనులను నీవందుండుటచే నొచ్చియున్న దానను.

౧౦. శత్రువులను గూల్చువాఁడా? నెలదినములుమాత్రము ప్రాణమును విడువక నిలువఁగలను. అటుపిమ్మట, నారాజపుత్రుఁడా! నిమిషమేని జీవించియుండ నొపను.

౧౧. ఈరాక్షసరాజు మిక్కిలిభయంకరుఁడగు వీనిచూపునుగూఁగనిష్ఠముం జేయునదియై యుండును. కావున నీ వాలస్య మేమాత్రముచేసినను వెంటనే ప్రాణముల విడుతును.

౧౨. దయను బుట్టించునదియు, కన్నీటితోఁ గూడినదియు నగు నీ భాదవియొక్క మాటనువిని ప్రతాపశాలియగు హనుమంతుం డిట్లనియెను.

౧౩. ఓమాత! రామచంద్రుఁడు నినుంగూర్చిన శోకముచేఁ బ్రపంచమున నెద్దియుఁ జూడకున్నాఁడు. ఇట్లుని నేను బాసనేయుదును. రాముండు దుఃఖించినపుడెల్ల లక్ష్మణుండు శోకముచే మలమల మాడుచున్నాఁడు.

౧౪. ఓ యందమగు మేనుగలతల్లీ! నీవు దీర్ఘకాలమునకుఁ బిమ్మట నిందుఁగనంబడితివి. నీవందుండుట యెఱుంగరాదయ్యెను. కావున నొక నీవు దుఃఖింపవలదు. స్వల్పకాలముననే దుఃఖమునుండి విడుదలఁగాంచెదవు.

౧౫. శత్రువులఁ బీడించువారును, రాజపుత్రులును, పురుష శ్రేణులును నగు నాయురువురును నినుంగన నాశగలవారై లంకను బూడిచె చేయఁగలరు.

౧౬. క్రూరుఁడగు రావణుని బంధుసమేతముగా యుద్ధమునఁ దునుమాడి రామలక్ష్మణులు నిన్నయోధ్యకుం గొనిపోదురు విశాలాక్షీ!

మత్తు రామో విజానీయా దభిజ్ఞాన మనిందితే |
 ప్రీతిసంజననం తస్య భూయ స్త్వం దాతు మర్హసి || ౧౭ ||
 సాబ్రవీ ద్దత్తమేవేతి మయాభిజ్ఞాన ము త్తమమ్ |
 ఏత దేవ హి రామస్య దృష్ట్వా మత్కేశ భూషణమ్ || ౧౮ ||
 శ్రద్ధేయం హనుమ న్నాక్యం తన వీర భిషవ్యః || ౧౯ ||
 సతం మణినరం గృహ్య శ్రీమాన్ క్లవగ సత్తమః ||
 ప్రణమ్య శిరసా దేవీం గమనా యోపచక్రమే || ౨౦ ||
 త ముత్పాతకృతోత్సహ మవేక్ష్య హరిఃపుంగవమ్ || ౨౧ ||
 వర్ధనూనం మహావేగ ముహచ జనకా త్తజా |
 అశ్రుపూర్ణముఖీ దీనా బాష్ప గద్గదయా నిరా || ౨౨ ||
 హనువన్ సింహసంకాశౌ భ్రాతృశ్చ రామలక్ష్మణౌ |
 సుగ్రీవం చ సహమాత్యం సర్వా న్న్యాయాహ్వానామయమ్ ||
 యథా చ స మహాబాహు శ్చాం తారయతి రాఘవః |
 అస్తా ద్ద్యుఃఖాంబు సంరోధాత్త్వం సమాధాతు మర్హసి || ౨౩ ||
 ఇహంచ తీవ్రం మమ శోకవేగం రక్షోభి ర్భిః పరిధర్తనం
 చ | బ్రూయాన్తు రామస్య గత స్సమీపం కివశ్చ తేభ్యాన్తుహ
 రిశ్రవీర || ౨౪ ||
 స రాజపుత్ర్యో ప్రతివేదితార్థః కపిః కృతార్థః పరిహృష్టః చే
 తాః | అల్పవశేవం ప్రసమీక్ష్య కార్యం దిశం హ్యాదీనీం మ
 నసా జగామ || ౨౫ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చత్వారింశస్సర్గః.

౧౭. ఓయత్తమురాలా ! శ్రీరాముం నీగుఱుతునెఱుంగునా, దే
నింగనుటచే సంతోషమందునా యట్టిగురుఱుతును రామునకు మఱియొక
టిమ్మా !

౧౮, ౧౮౪. హనుమంతుండ ! ఉత్తమమైనగుఱుతు నీచేత నిచ్చియే
యన్నాను. నాతలవెండ్రుకలయందు భరించునట్టి యీచూడామణిని ఒక
చినచో రాముండు దప్పకనమ్మును. నామాట సత్యము వీరుండ ! అనికీ
తాదేవి పలికెను.

౧౯౪. వానరోత్తముండును, కాంతిమందుండును నగునాకండు శ్రే
ష్ఠుడు నారత్నమునుగొని, శిరస్సువంచి నీరకుమ్రెక్కి క్రయాణమయ్యెను

౨౦, ౨౧. మేను వెంచుచున్నవాండును, వేగవంచుండును, ఎవయ
టకై సన్నాహము నేయుచున్నవాండును నగు నావానరోత్తమునింగని, క
న్నీటిచే నిండిన మోహముగలదియు, పేదవడినదియు నగుచు, కన్నీటితో
డఁ దడఁబడుచున్న స్వరముం గలదై యిట్లనియెను.

౨౨. ఓహనుమ ! సింగపుకొదమలంబోలు రామలక్ష్మణులతోడను,
మంత్రిసహితుండగు సుగ్రీవునితోడను నాజ్ఞేమముం బలుపుము.

౨౩. బలశాలియగు రాముండు నన్నీ మహిసాగరమునుండి తొలఁ
గించి యుద్ధరించుమార్గ మెద్దియో దానిని నీవు నేయవలయును.

౨౪. వానరోత్తమ ! సహింహరానిదియగు నిచ్చటి నాదుఱముయొ
క్కవేగమును, ఈరాక్షసస్త్రీల బెదరింపులును రాముని చెంగటఁజేరి విను
పింపుము, నీవు మార్గమున సుఖముగ నేగుదువుగాక !

౨౫. ఆవానరుండ, నీతవలన సర్వముం బెలిసికొని భన్ముండై సఁ
తోషించి, తానువచ్చినకార్యము కొంత మిగిలియున్నట్లెంచి మనస్సుచే
నుత్తరదిశ కేగెను.

ఇది నలువదియవ సర్గ.

వికచత్వారింశస్సర్గః.

స చ వాగ్భిః ప్రశస్తాభి ర్గమిష్య న్పూజిత స్తయా |

తస్మాద్దేశా దవక్రమ్య చింతయామాస వానరః || ౧ ||

అల్పశేష మిదం కార్యం దృష్టేయ మసితేక్షణా |

శ్రీ నుపాయా నతిక్రమ్య చతుర్థ ఇహ దృశ్యతే || ౨ ||

నసామ రక్షస్సు గుణాయ కల్పతే నదాన మర్హోప చితేషు
యుజ్యతే | నభేనసాధ్యా బలదర్పితా జనాః పరాక్రమస్త్యే
వ మమేహ రోచతే || ౩ ||

సచాస్య కార్యస్య పరాక్రమాదృతే వినిశ్చయః కశ్చి దిహోప
పద్యతే | హతప్రవీరాహి రణేహి రాక్షసాః కథంచి దీయు
ర్యదిహోద్య మూర్ధవమ్ || ౪ ||

శార్వేకర్షణి నిర్దిష్టే యో బహున్యపి సాధయేత్ |

పూర్వకార్యా విరోధేన స కార్యం కర్తు మర్హతి || ౫ ||

సహ్యోక స్సాధకో హేతుః స్వల్పస్యా వీహ కర్తవ్యః |

యో హ్యర్థం బహుథా వేద ససమర్థో ర్థసాధనే || ౬ ||

ఇహైవ తావ త్కృతనిశ్చయో హ్యహం యదివ్రజేయం ప్లవ
గేశ్వ రాలఱుమ్ | పరాత్తనంమర్ద విశేష తత్త్వవి త్తతఃకృ
తం స్యా న్నమ భర్తుశాననమ్ || ౭ ||

నలువదియొకటవసర్గ.

౧. ఆహనుమంతుఁడు నీతాదేవితేతఁ గొనియాడంబడినవాఁడై చనుచు నందుండి తొలగిపోయి యిట్లుచింతించెను.

౨. నల్లని కన్నులుగలచియగునీత చూడంబడియెనుగదా ! ఇంకను గొంచెముపని మిగిలియున్నది. సామభేదదానములను మూఁడుపాయములునుగాక దండ్లోపాయ ముపయోగించి ఏరిబల మెఱింగెదను.

౩. రాక్షసులయందు సామోపాయము (మంచిమాటలాడుట) కి లింపదు సంపదవెంపుగల వీరియందు దాసూపాయము (ద్రవ్యమిచ్చుట) నిష్పయోజనము. బలవంతులగు వీరు భేదోపాయముచే (పరస్పరవిరోధములు ప్రభుమంతులకుఁ గల్పించుట) లోబడువారుగారు. కావునవీరియెడల దర్పమునుజూపుటయే యోగ్యమని తోచెడును.

౪. ఈకార్యమునకు దర్పముచే నెదిరించుటచేఁ బప్మ వేటుమాన్దమునఁ బ్రయోజనములేదు. యుద్ధమునం బికాడఁబడినవారై రేని రాక్షసులు గష్టముచే నెట్లయిన లోబడుదురు.

౫. ఒకకార్యముచేయుటకై యథికారిచే నియమింపఁ బడినవాఁడైయెవం డితరములగు పెక్కుకార్యములు సాధింపదలంచునో వాఁడఁ మొదటికార్యమునకు భంగము లేకుండునట్లుగాఁ బనిచేయం దగును.

౬. కొద్దిపాటిపనికైనను సాధించుట కొక్కకారణము చాలదు. అనేకములగు సాధనముల నెవ్వం డెఱుంగుచున్నాఁడో వాఁడు కార్యమును సాధించుటలో సమర్థుఁడు.

౭. నేను శత్రువులయొక్కయు మనయొక్కయు బలాబలములనెఱింగి వీరిపాటివారనితెలిసి నిశ్చయించికొని సుగ్రీవునికడ కేగితినేని నాప్రభునియాజ్ఞను బూర్తిగ నెరవేర్చిన వాఁడ నగుదును.

కథం ను ఖల్వద్య భవే త్సుఖాగతం ప్రసవ్యా యుద్ధం మమ
రాక్షసై స్సహ ! తద్భైవ ఖల్వాత్ బలంచ సారవ త్సంమాస
యే న్నాం చ రణే దశాననః॥ ౮॥

తత స్సమాసాద్య రణేదశాననం సమంత్రివర్గం సబల ప్రయా
యినమ్ । హృదిస్థితం తస్య మతం బలం చ నై సుఖేన మత్వా
హమితః పునర్వ్రజే॥ ౯॥

ఇదమస్య నృశంసస్య నందనోపమ ముత్తమమ్ ।
వనం నేత్ర మనఃకాంతం నానా ద్రుమ లతాయుతమ్॥ ౧౦॥

ఇదం విధ్వంస యిష్యామి శుష్కం వన మివానలః ।
అస్మి న్భగ్నే తతః కోపం కరిష్యతి దశాననః॥ ౧౧॥

తతోమహ త్సౌశ్వమహారథద్విపం బలం సమాదేక్ష్యతి రాక్ష
సాధిపః । త్రికూల కాలాయస పట్టసాయుధం తతో మహద్వ్య
ధ మిదం భవిష్యతి॥ ౧౨॥

అహంతు తై స్సయంతి చండవిక్రమై స్సమేత్య రక్షోభి రనవ్యా
విక్రమః । నిహత్య తద్రావణచోదితం బలం నుఖం గమిష్యామి
కపీశ్వ రాలయమ్॥ ౧౩॥

తతో మారుతవత్ క్రుద్ధో మారుతి ర్భిమవిక్రమః ।
ఊరువేగేన మహతా ద్రుమాక్షేప్తు మథా రభత్॥ ౧౪॥

తతస్తు హనుమా న్వీరో బభంజ ప్రమదావనమ్ ।
మత్తద్విజ సమాఘుప్తం నానాద్రుమ లతాయుతమ్॥ ౧౫॥

౮. నేడీరాక్షసులతో బలవంతముగ నాకు యుద్ధమేలాగున సంభవించును? అట్లు సంభవించుయుద్ధమున రావణుడు దనపక్షపువారిని శారించునట్లే నాబలమునుగాంచి నన్నునుగౌరవించును.

౯. అటుపై, మంత్రులతోడను నేనలతోడను గూడినవాఁడుగురాపముని యుద్ధమునం జేరఁబోయి వానిహృదయమందుండు నభిప్రాయమును, వాని దిబ్బపును దెలిసికొని యిందుండి నెమ్మదిగా మరలిపోదునుగాక.

౧౦. ఇది ఘాతుకుఁడగు నీరావణునియొక్క యద్యానవనము, జేవేంద్రుని నందనవనముం బోలినదై కన్నుల పండువై పెక్కువిధములగు వృక్షములను గలిగియున్నది.

౧౧. ఎండినవనము నగ్ని హోత్రుండు భస్మముచేసినట్లు దీనిని నేను నాశము నేయువాఁడను. అట్లు నేయుదునేని రావణుడు కోపించును.

౧౨. అట్లుకోపించి రావణుండు గుఱ్ఱములను బూన్చింబడిన రథములను, ఏనుఁగులను, త్రిశూలము, పట్టసము మొదలగు నాయుధములనుగలదియగు గొప్పనై న్యమును బనుచును. అట్లయినచో నిది గొప్పయుద్ధముగాక మానదు.

౧౩. ఆయుధమున సౌర్యరాని పరాక్రమమునుగల నేను వేండ్లముగు బలమునుగల రాక్షసులను డాసి యారావణునేనలనెల్ల రూపుమాపి గుగ్గిపునింగాన సంతోషముతో నేగెదను.

౧౪. అనితలంచి భయంకరముగు బలముగలవాఁడగు హనుమంతుఁడు వాయువు కోపించినట్లు గోపించి గొప్పదియగు తొడలయొక్క వేగముచే జెట్లను గూలఁద్రోయ నారంభించెను.

౧౫. అట్లుపూని యాహుండు మదించిన పక్షులయొక్కరోదనను గలదియు, పెక్కులగు చెట్లతోడను దీఁగెలతోడను గూడినదియు నగు యద్యానవనమును రూపుమాపెను.

తద్వనం మథితై ర్వృత్తై ర్భిన్నై శ్చ సలిలాశయైః |
చూర్ణితైః పర్వతాగై శ్చ బభూవా ప్రియదర్శనమ్ || ౧౬ ||

నానాశకుంత విరుతైః ప్రభిన్నై స్సలిలాశయైః |
తామైః కిసలయైః క్లాంతైః క్లాంతద్రుమ లతాయుతమ్ || ౧౭ ||

నబభౌ తద్వనం తత్ర దావానల హతం యథా |
వ్యాకులావరణా రేజు ర్విహ్వలా ఇవ తా లతాః || ౧౮ ||

లతాగృహై శ్చిత్రగృహై శ్చ నాశితై ర్నహారగై ర్వాత్మికైః
మృగైశ్చ నిర్భుతైః | శిలాగృహై రున్నతై స్తథా గృహైః ప్రణ
ప్తరూపం తదభూ న్నహద్వనమ్ || ౧౯ ||

సా విహ్వలా శోకలతాప్రతానా వనస్థలీ శోకలతాప్రతానా
జాతా దశాస్య ప్రమదావనస్య కపేర్బలాద్ధి ప్రమదావనస్య |
స తస్యకృత్యాధపతే ర్నహాకపి ర్నహద్వ్యలీకం మనసో మహా
త్మనః | యుయుత్సు రేకో బహుభి ర్నహాబలై శ్చియాబ్వలకా
తోరణ మాస్థితః కపిః || ౨౦ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకచత్వారింశస్సర్గః.

ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

తతః పక్షి నినాదేన పృక్షభంగ స్వనేన చ |
బభూవు స్త్రాససంభ్రాంతా సుర్వే లంకానివాసినః || ౨౧ ||

౧౬. నురుమాడంబడిన చెట్లచేతను, త్రొవంబడిన చెఱువులచేతను, నుగ్గుచేయంబడిన పర్వతశిఖరములచేతను జూడ నసహ్యమై యావన మగవడియెను.

౧౭, ౧౮. వాడినచెట్ల తీరగలతోఁగూడిన యావనము పెక్కు భద్రములగు పక్షులయొక్క భవ్వునులచేతను. గట్లుతెగిన చెఱువులచేతను, వాడి యెఱ్ఱగనున్న చిగుళ్ళచేతను జూడ నింపుగాక, కార్చిచ్చుచేఁగాల్పంబడిన దానివలె నుండెను. అట్లుమాలిన చెట్లైనున్నలతలు నిలువనేరక భీతచెందిన స్త్రీలవలె నల్లాడెను.

౧౯. నాశమునెయంబడిన పాపరిశృచేతను, చిత్రశాలలచేతను, కాభసెందిన సర్పములచేతను దుష్టమృగములచేతను, ఇదియఁగొట్టుంబడిన యిండ్లచేతను. తాతయిండ్లచేతను, విరూపముంగలదియై యావన మగవడియెను.

౨౦. కలతనెంచని యశోకవృక్షముల శాఖలను గలదియగు రావణుని యుద్యానవనమునందలి విహారప్రదేశము హనుమంతుని బలముచేరూపుచెడి శోకలతలయొక్కతఱుచును గలదియయ్యెను.

౨౧. సుగ్రీవుని ప్రాపును గలవాఁడగు నాహనుమంతుఁడు మహాబలశాలియు ధీరుఁడును నగు రావణాసురుని మనస్సునకు గొప్ప విరోధమునుజేయుటమాత్రముగాక బలవంతులగు రాక్షసులతో యుద్ధమునెయఁగోరియందుండు తోరణస్తంభమువై మిక్కిలి తేజోవంతుఁడై కూర్చుండెను.

ఇది నలువదియొకటవసార్గ.

నలువదిరెండవసర్గ.

౧. ఆవనమందలి పక్షులభవ్వునులచేతను, చెట్లు విఱుగుటవలని చచ్చుచుచేతను, లంకయందు వసియుంచువారందఱును భయముచేఁ జలించినవారైరి.

విద్రుతాశ్చ భయత్రస్తా వి నేదు ర్మృగ పక్షిణః |

చక్షుసాం చ నిమిత్తాని కూర్రాణి ప్రతిపేదిరే || ౨ |

తతోగతాయాం నిద్రాయాం రాక్షస్యో వికృతాననాః |

తద్వనం దదృశు ర్భగ్నం తం చ వీరం మహాకపిమ్ || ౩ |

స తా దృష్ట్వా మహాబాహు ర్మహాసత్వో మహాబలః |

చకార సుమహద్భూషం రాక్షసీనాం భయావహమ్ || ౪ |

తతస్తం గిరిసంకాశ మతికాయం మహాబలమ్ |

రాక్షస్యో వానరం దృష్ట్వా పప్రచ్ఛ ర్జనకాత్మజామ్ || ౫ |

కోయం కస్య కుతోవాయం కిన్నిమిత్త మిహగతః |

కథం త్వయా సహనేన సంవాదః కృత ఇత్యుతః || ౬ |

అచక్ష్వనో విశాలాక్షి మాభూ తే సుభగే భయమ్ |

సంవాద మసితా పాంగే త్వయా కింకృతవా నయమ్ || ౭ |

అథాబ్రవీ త్తదా సాధ్వీ సీతా సర్వాంగ సుందరీ |

రక్షసాం భీమరూపాణాం విజ్ఞానే మమ కాగతిః || ౮ |

యూయ మేవాభి జానీత యోయం యద్వా కరిష్యతి |

అహిరేవ హ్యహేపాదా నిజానాతి నసంశయః || ౯ |

అహ మ ప్యస్య భీతాస్మి నైనం జానామి కోన్వయమ్ |

వేద్మి రాక్షస మే నైనం కామరూపిణ మాగతమ్ || ౧౦ |

౨. మృగములును బిడ్డులును భయముచెందినవియై నలుగడలంబరు
గైత్రెను. వికారముగఁ గేకలువేసెను. రాక్షసులకును భయంకరములగు
వవశకునములు గలిగెను.

౩. వికారములగు మోములంగల రాక్షసస్త్రీలు నిద్రమాని మేల్కొ
ని యట్లు రూపు నెడియున్న వనమును శూరుఁడగువానరునిం గాంచిరి.

౪. గొప్పభుజిములు గలవాఁడును, బలవంతుఁడునగు నాహనుమం
తుఁడు వారలంగని భయంకరమగు గొప్పరూపముగలుగునట్లు మేను వెంచెను.

౫. పిమ్మట నారాక్షసస్త్రీలు గొప్పమేనుగలవాఁడును మహాబలశా
లియు, పరవ్రతముం బోలినవాఁడును నగు వానరునింగాంచి యాతం డెవ్వఁ
డని జానకి నడగిరి.

౬. ఈతం డెవఁడు! ఎవ్వరివాఁడు! ఏమిపనికై యెందుండి యిచ్చో
టునకు వచ్చెను. ఈతనితో నీకు సంవాద మేలకలిగెను.

౭. విరివిగల కన్నులంగలదానా! నల్లని కనుగొనలు గలదానా! అం
దముంగలదానా! ఈతండు నీతో నేమిభాషించెనో. మాకుఁ దెలియంబలు
కుము! అట్లుచెప్పటచే నీకు హానిలేదు.

౮. అనఁగా నన్నియంగములయందును సందముంగలదియుఁ బతి
వ్రతయు నగు నీత భయంకరాకారులగు రాక్షసుల నెఱుంగుటకు నేను
శక్తురాలనా?

౯. ఈతం డెవఁడో! ఏమిచేయునో! మీరే యెఱుంగవలయును,
పాముయొక్క జొడను బామే యెఱుంగునుగాని యితరు లెఱుంగరు. ఇది
సత్యము.

౧౦. వీనింగని నేనును భయపడుచున్నాను. వీఁడెవఁడో తెలియ
రాదు, కామరూపమును ధరించి రావఁబుండే యట్లువచ్చెనని తలంచెను.

వై దేహ్యో వచనం శ్రుత్వా రాక్షస్యో విద్రుతా దిశః |
 స్థితాఃకాశ్చ గతాఃకాశ్చ ద్రావిణాయ నివేదితుమ్ || ౧౧ ||
 రావణస్య సమీపేతు రాక్షస్యో వికృతాననాః |
 విరూపం వానరం భీమ మాఖ్యాతు ముపచక్రముః || ౧౨ ||
 అశోక ననికామధ్యే రాజ స్థిమవపుః కపిః |
 సీతాయా కృతసంవాద స్తిష్ఠ త్యమిత విక్రమః || ౧౩ ||
 నచ తం జానకీ సీతా హరిం హరిణలోచనా |
 అస్తాభి ర్బహుధా పృష్టా నివేదయితు మిచ్ఛతి || ౧౪ ||
 వాసవస్య భవేద్దూతో దూతో వై శ్రవణస్య వా |
 పేషితో వాపి రామేణ సీతాస్వమణ కాంక్షయా || ౧౫ ||
 తేన త్వద్భుతరూపేణ య త్త త్తవ మనోహరమ్ |
 నానామృగ గణాకీర్ణం ప్రమృష్టం ప్రమదా వనమ్ || ౧౬ ||
 సతత్ర కశ్చి దుద్దేశో య స్తేన నవినాశితః |
 యత్ర సా జానకీ సీతా సతేన నవినాశితః || ౧౭ ||
 జానకీ రక్షణార్థం వా శ్రమాద్వా నోపలభ్యతే |
 అథవా కశ్చిమ స్తస్య సైవ తేనాభిరక్షితా || ౧౮ ||
 చారుపల్లవ పుష్పాఢ్యం యం సీతా స్వయమాస్థితా |
 ప్రవృద్ధ శ్శింశుపావృక్ష సు చ తేనాభిరక్షితః || ౧౯ ||

౧౧. నీతచెప్పిన మాటలనువిని రాక్షసస్త్రీలు కొందఱు దిక్కుల పంపాటిరి. కొందఱు చట్టవడి నిలచియుండిరి. కొందఱు రావణాసురున కెఱింగింపఁ బోయిరి.

౧౨. వికారములగు ముఖములను గలవారగు రాక్షసస్త్రీలు. భయంకరరూపమును ధరించినవాడగు హనుమంతునింగూర్చి రాక్షసరాజున కెఱింగింపనేగిరి.

౧౩. ఓరాజా! ఆశోకవనమధ్యమున పరాక్రమశాలియై భయంకరాకారముంగల వానరుఁడొకండు నీతతో సంభాషించుచున్నవాఁడు.

౧౪. లేడిచూపులం గలదియు జనకపుత్రకయు నగునీతఁడూచే వేయివిధముల నడుగంబడియు నామర్కటముంగూర్చి చెప్పనిష్టము లేకున్నది.

౧౫. ఆతం డింద్రునిదూతయో! కుబేరునిదూతయో! నీతను వెఱుగుటకై రామునిచే సంపఁబడిన దూతయో యగును.

౧౬. వింతయగు రూపముంగల యాతనిచే, పెక్కులగు మృగములయొక్క సమూహములచే నిండినదియు, ఇంచైనదియునగు నీయుద్వాన వనము రూపుమాపఁబడియెను.

౧౭, ౧౮. ఆవనమున నాతనిచే నాశము నేయఁబడనిభాగ మెందునులేదు. నీత కూర్చున్న చోటనుండు వృక్షములుకూత్రము (నీతను రక్షించుటకొఱకో లేక యలసియుండుటచేతనా) నాశనము నేయఁబడలేదు. వాని కలు పెట్టుగలుగును? నీతనురక్షింపనే యట్లుంచియుండును.

౧౯. అందఱుగు చిగుళ్లతోడను బుష్పములతోడను గూడినదియగు నేవృక్షమును నీత యాశ్రయించియున్నదో యదిమాత్ర మాతనిచే రక్షింపఁబడియెను.

తస్యాగ్రరూప సోమ్యగ్రత్వం దండమాజ్ఞాతు మర్హసి |
సీతా సంభాషితా యేన తద్వనంచ వినాశితమ్ || ౨౦ |

మనః పరిగృహీతాం తాం తన రక్షోగణేశ్వర |
క స్సీతా మభిభాషేత యో నస్య త్యక్తజీవితః || ౨౧ |

రాక్షసీనాం వచశ్శృత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః |
చుతాగ్ని రివ జజ్వాల కోప సంవర్తితేక్షణః || ౨౨ ||

తస్యక్రుద్ధస్య నేత్రాభ్యాం ప్రాకతన్నాన్రబిందవః |
దీప్తాభ్యా మివ దీపాభ్యాం సార్చిష స్సేహబిందవః || ౨౩ ||

ఆత్మన స్సదృశాం చూర్చరా నికంకరాన్నామ రాక్షసాః |
వ్యాదిదేశ మహాతేజా నిగ్రహార్థం హనూమతః || ౨౪ ||

తేషా మశీతి సాహస్రం కింకరాణాం తరస్వినామ్ |
నిర్యయు ర్భవనా తస్మా త్కూటముద్గర పాణయః || ౨౫ ||

మహోదరా మహదంస్ట్రా ఘోరరూపా మహాబలాః |
యుద్ధాభి మనస సుర్వే హనుమ క్ష్రహణోన్ముఖాః || ౨౬ ||

తే కపింద్రం సమాసాద్య తోరణాన్ మనస్థితమ్ |
అభివేతు ర్మహావేగాః పతంగా ఇవ సావకమ్ || ౨౭ ||

౨౦. నీత యెవ్వనిచే భాషింపబడియెనో, వనము నెవ్వండు భ్రష్టం
సముచేసెనో యాభయంకరుడగు వానరునియొక్క వేండ్రము ననంజ
నీవాజ్ఞాపింప వలయును.

౨౧. ఓరాక్షసరాజా ! నీచే నాశింపబడినదియగు నింతితోడ్రా
ణములయం దాశగలపురుషుం డెవండేనియ ముటలాడునాని

౨౨. రాక్షసరాజుగు రావణాసురుడు రాక్షసప్రీతి ముటనుడి
ని కోపముచేచి దిరుగుచున్న చూపులుగలవాడై, నేయిహింపబడిన య
గ్నివలె మండిపడియెను.

౨౩. అట్లుకోపించిన రావణాసురుని కన్నులనుండి (మందుచున్న
దీపములనుండి మంటలతోఁగూడఁ జమురుబాట్లు రాలునట్లు) రక్తవీడుపు
లు రాలెను.

౨౪. గొప్పప్రతాపముం గలవాడగు రావణుడు, తనతోసమాను
లును శూరులునునగు కింకరులను రాక్షసులను హనుమంతుని దండింప న
నిచెను.

౨౫, ౨౬. వేగవంతులగు నాకింకరు లనువారెనుబదివేలమంది, పె
ద్దపాట్లుగలవారును, పెద్దకోటిలుగలవారును భయంకర రూపములను గల
వారును మిక్కిలి బలవంతులును నగురాక్షసులు యుద్ధమునకుం బూనిన
వారై యందఱును గుదియలుమొదలగు నాయుధములను ధరించి హనుమం
తుని బట్టికొనుతలంపుతో నచ్చోటనుండి వెదలిరి.

౨౭. ఆరాక్షసులు మిక్కిలి వేగముతోఁ గూడినవారై. తోరణ
స్తంభములైననున్న హనుమంతునిఁజేరఁబోయి (అగ్నిని మిడుత లెదిరింప
నట్లు) యెదిరించిరి.

కే గదాభి ర్విచిత్రాభిః పరిఘైః కాంచ నాంగదైః |
 ఆజఘ్ను ర్వానరశ్రేష్ఠం శరై శ్చాదిత్యసన్నిభైః || ౨౮ ||
 ముగ్ధైః పట్టనై శ్శూలైః పాన తోమర శక్తిభిః |
 పరివార్య హసూమంతం సహసా తస్థు రగ్రతః || ౨౯ ||
 హసూమానపి తేజస్వి శ్రీమా న్పర్వత సన్నిభః |
 క్షితా వావిధ్య లాంగూలం ననాద చ మహాస్వనమ్ || ౩౦ ||
 స భూత్వా సు మహాకాయో హనుమా న్తారుతాత్మజః |
 శృష్ట మాస్ఫృటయామాస లంకాం శ బ్దేన పూరయత్ || ౩౧ ||
 తస్యాస్ఫృటిత శ బ్దేన మహతా సానునాదినా |
 పేతు ర్విహంగా గగనా దుచ్చై శ్చేద మఘోషయత్ || ౩౨ ||
 జయ త్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః |
 రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవే శాభిపాలితః || ౩౩ ||
 దాసోహం కోసలేంద్రస్య రామ స్యా క్లిప్త కర్తృణః |
 హనూమాం చ్ఛత్రునైన్యానాం నిహంతా మారుతాత్మజః ||
 న రావణ సహస్రీం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్ |
 శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదపై శ్చ సహస్రశః || ౩౪ ||
 అర్దయిత్వా పురీంలంకా మభివాద్య చ మైథిలీమ్ |
 సమృద్ధాఢో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్ || ౩౫ ||

౨౮. ఆరక్కసులు విచిత్రములయిన గలచేతను, బంగారు కట్టుగల గుదియలచేతను, సూర్యనితేజమువంటి కాంతినిగల బాణములచేతను వానరోత్రమునిం గొట్టిరి.

౨౯. దుడ్డుకట్టలచేతను, బల్లెములచేతను, శూలములచేతను శక్తి మొదలగు నాయుధములచేతను హనుమంతుని వేగమున నడ్డగించి యెదుట నిలచిరి.

౩౦. ప్రతాపవంతుడును, కాంతిగలవాడును, కర్వతమువంటి వాడును నగు హనుమంతుడు తోచకు భూమిపైఁ గొట్టి గొప్పప్పునింజేసెను.

౩౧. ఆహనుమంతుడు గొప్పదేహముగలవాడై ధ్వనిచే లంకా పట్టణమంతయు నిండించుచు బెట్టుగ నీంహనాదము సేసెను.

౩౨. గుహలయందుఁ బ్రతిధ్వనిని గలిగించు చున్నదియగు హనుమంతుని నీంహనాదముచేతఁ బట్టు లాకాశమునుండి భూమిపైఁ బడియెను. ఆతండు గట్టిగా నిట్లు కూతలుపెట్టెను.

౩౩. మిక్కిలి బలశాలియగు రాముఁడు జయమందు చున్నాఁడు, శూరుఁడగు లక్ష్మణుఁడు ప్రభ్రాతింగనుచున్నాఁడు. రామునిచేఁ బాలించఁ బడినవాఁడయి సుగ్రీవుండు పెంపొందును.

౩౪. నేను గోసలదేశమునకుఁ బ్రభుఁడును, కష్టమునియ్యని కాశ్యములుగలవాఁడును నగురామునకు నేవకుఁడను, హనుమంతుఁ డను వాఁడను. వాయుపుత్రుఁడను శత్రునై న్యములను రూపుమాపు వాఁడను.

౩౫. రాళ్లచేతను వృక్షములచేతను బెక్కుతెఱంగులఁ గొట్టుచున్ననాకు యుద్ధమున వేయిమందిరావణులేనియు నెదుట నిలవనేరరు.

౩౬. లంకను జీఁకాకుపఱచి, జొనకికి నమస్కరించి, సఫలమైన కార్యముం గలవాఁడనై, ఈరాక్షసులందఱుఁ జూచుచుండఁగ నేఁబోదును.

తస్య సన్నాద శబ్దేన తే భవన్భయశంకితాః |
వద్యశు శ్చ హనూమంతం సంధ్యామేఘ మివోన్నతమ్ || ౩౭ ||

స్వామినందేశ నిశ్చంకా స్తతస్తే రాక్షసాః కపిమ్ |
చిత్రైః ప్రహరణై ర్హిమై రభిషేతు స్తతస్తతః || ౩౮ ||

స తైః పరివృత శ్శూరై స్సర్వత స్సమహాబలః |
ఆససా దాయసం క్షేమం పరిఘం తోరణాశ్రితమ్ || ౩౯ ||

సతం పరిఘ మాదాయ జఘాన రజనీచరాన్ |
స పన్నగ మివాదాయ స్ఫురంతం వినతా సుతః || ౪౦ ||

విచచా రాంబరే షిరః పరిగృహ్యచ మారుతిః || ౪౦౫

సహత్వా రాక్షసా స్వీరా నికంకరా న్తారుతాత్మజః |
యుద్ధకాంక్షీ పునర్వీర స్తోరణం సముపాశ్రితః || ౪౦౫

తతస్తస్మా ద్భయాన్ముక్తాః కతిచి త్తత్ర రాక్షసాః |
నిహతా నికంకరాన్ సర్వా న్రావణాయ న్యవేదయన్ || ౪౧౫

స రాక్షసానాం నిహతం మహద్బలం నిశమ్యరాజా పరివృత్త
లోచనః | సమాదిదేశా ప్రతిమం పరాక్రమే ప్రహస్తపుత్రం
సమరే సుదుర్జయమ్ || ౪౩౫

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ద్విచత్వారింశస్సర్గః.

౩౭. ఆరాక్షసులు హనుమంతునియొక్క నీహనాదముచే భీతి పెందినవారైరి. ఎత్తుగనున్న యాహనుమంతుని సంధ్యాకాలమం వెళ్లగ నుండు మేఘముంగాంచినట్లు గనిరి.

౩౮. ఆరాక్షసులు తమప్రభునియాజ్ఞచొప్పున జంకులేనివారై విచిత్రములును భయంకరములును నగు బాణములచేత నందండునిలచి హనుమంతునిం గొట్టిరి.

౩౯. శూరులగు రాక్షసులచేతఁ జుట్టంబడినవాఁడై బలశాలియగు హనుమంతుఁ డినుముచేఁ జేయఁబడిన భయంకరమగునదియును, తోరణస్తంభముకడ నున్నదానిని గొనియెను.

౪౦, ౪౦౪. అట్లుగొని యాంజనేయుఁడు దానిచే రాక్షసులను మోదెను. ఆవాయువుత్రుండు వెలుంగుచున్న గదనుగైకొని పెద్దసర్పమును బట్టుకొన్న గరుడునివలె నెప్పినయాకారముతో సంచరించెను.

౪౦౪. ఆవీరుఁడగు వాయువుత్రుండు శూరులగు కింకరులను జంపి యొకఁను యుద్ధముంగోరుచు దోరణస్తంభము నెక్కియుండెను.

౪౧౪. పిమ్మట నచ్చోట హనుమంతునిచేఁ బావక మిగిలియున్న రాక్షసులుగొందఁ జిందుండితప్పించుకొని కింకరులు వానరునిచేఁజింపఁబడినని చెప్పటకు రావణాసురునికడ కేగిరి.

౪౩౪. రాక్షసరాజగు నాతండు గొప్పదియగు తననేన చంపఁబడుటనిని, కోపముచేఁ గనుగ్రుడ్డుత్రిప్పచుఁ బరాక్రమమున సాటిలేనివాఁడును యుద్ధమున గెలువరానివాఁడును నగుప్రహస్తనివుత్రునిం బొమ్మని యాజ్ఞాపించెను.

ఇది నలువదిరెండవసర్గ.

త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

తత స్స కింకరాణా హత్వా హనుమా న్ధ్యాన మాస్థితః |
ననం భగ్నం మయా చైత్య ప్రాసాదో న వినాశితః || ౧ ||

తస్మా త్ప్రాసాద మప్యేవం భీమం విధ్వంసయా మ్యహమ్ |
ఇతి సంచింత్య మనసా హనుమా న్దర్శయ న్బలమ్ || ౨ ||

చైత్యప్రాసాద మాప్లుత్య మేరుశృంగ మివోన్నతమ్ |
అచురోహ కపిశ్రేష్ఠో హనుమా న్నారుతాత్త జః || ౩ ||

కరుహ్య గిరిసంకాశం ప్రాసాదం ఘరియూధపః |
ఋభో న మమహాతేజాః ప్రజిసూర్య ఇవోదితః || ౪ ||

సంప్రథ్యవ్యచ దుర్ధ్వం చైత్య ప్రాసాద ముత్తమమ్ |
హనుమా న్స్పృజ్వలణా లక్ష్మ్య పారియాత్రోపమో భవత్ || ౫ ||

సభూత్వా సు మహాకాయః ప్రభావా న్నారుతాత్త జః |
ధృష్ట మాస్ఫటియాం మాస లంకాం శబ్దేన పూరయన్ || ౬ ||

తస్మాస్ఫటిత శబ్దేన మహతా శ్రోతఘాతినా |
పేతు ర్విహంగమా స్తత్ర చైత్యపాలాశ్చ మోహితాః || ౭ ||

అస్త్రివి జ్జయతాం రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః |
రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవే శాభిపాలితః || ౮ ||

దాసోహం కోసలేంద్రస్య రామస్య క్లిప్తకర్తృణః |
హనుమాం ఛ్చత్రుసైన్యానాం నిహంతా మూరుతాత్త జః || ౯ ||

నలువది మూడవసర్గ.

౧. అట్లు కింకరులనువారిం గూల్చినహనుమంతుడను, అశోకవనము ను ద్వంసము నేసినానిగాని రావణుని గొప్పమేడను నాశము నేయకపోయితిననిచూచి, అని చింతించెను.

౨. కావున గొప్పదియై భయంకరముగా నగువసుమన్న యొకమేడనుగూడఁ గూలఁద్రోయుచునని హనుమంతుడను మనస్సుచే యోచించుచుండెను.

౩. ఆవాయుపుత్రుం డట్లుయోచించిమేరువర్షతముయొక్కశిఖరమువలె నున్నతమైన యాగొప్పమేడపై దుమికి ప్రాకెను.

౪. ఆవానరోత్తముండు వర్షతముంబో లినయాయుంఠిమీఁదికెక్కి ప్రళాపవంతుడగు నాతండుదయించిన రెండవసూర్యునివలె నున్నెను.

౫. హనుమంతుడను కాంచితే నెవ్వరున్నవాఁడై, లోఁబడిచికొనరానిదియగు నాదేవాలయముంబోలు మేడను గ్రమ్మకొని పారియాత్రమను వర్షతమువలె నుంచెను.

౬. ఆవాయుపుత్రుండు దనశక్తిచే గొప్పమేనును గలవాయుగాఁచెతని భస్మించే లంకయంతయు నిండునట్లు బిగ్గర సింహనాదము నేసెను.

౭. చెవులను బ్రద్దలు నేయునదియగు నాసింహభస్మించే సందున్న టిటులన్నియు నేలంబునెను. మేడకుఁగావలియున్నవారు భ్రమచెందిరి.

౮. అస్త్రములనైతింగినవాడగు రాముండును, బలవంతుడగు అక్షయబుధును రామునిచేఁ దాలింపబడు సుగ్రీవుండును పయించురు.

౯. శ్రమలేని కార్యములంగలవాఁడును, కోసలదేశమునకుఁ బ్రభండును నగురామునకు నేను నేవకుండను, హనుమంతుడను వేరుగలవాఁడను, వాయుపుత్రుండను, శత్రువులనేనల నాశము నేయువాడను.

న రావణసహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్ |
 శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదపైశ్చ సహస్రశః || ౧౦ ||
 అర్దయిత్వా పురీం లంకా మభివాద్య చ మైథిలీమ్ |
 సమృద్ధాథ్లో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్ || ౧౧ ||
 నీవ ముక్త్యా విమానస్థ త్చైత్యస్థా హ్నరియూధవః |
 ననాద భీమనిర్హాదో రక్షసాం జనయన్భయమ్ || ౧౨ ||
 తేన శబ్దేన మహతా హైత్యసాలా శ్శతం యయుః |
 గృహీత్వా వివిధానస్త్రాన్ప్రాసాఖిణ్డౌ స్సరశ్వభాన్ || ౧౩ ||
 విసృజంతో మహాకాయా మారుతిం పర్యవారయన్ || ౧౪ ||
 తే గదాభి ర్విచిత్రాభిః పరిఘ్నేః కాంచనాంగదైః |
 అజఘ్ను ర్వానరశ్రేష్ఠం బాహై శ్చాదిత్య సన్నిభైః || ౧౫ ||
 అవర్తజ్వ గంగాయా స్తోయస్య విపులో మహాన్ |
 పరిషీవ్య హరిశ్రేష్ఠం సబభౌ రక్షసాం గణః || ౧౬ ||
 తతో వాతాత్తజః క్రుద్ధో భీమరూపం సమాస్థితః || ౧౭ ||
 ప్రాసాదస్య మహాస్తస్య స్తంభం హేమపరిషక్తమ్ |
 ఉత్పటయిత్వా వేగేన హనుమా న్సవనాత్తజః || ౧౮ ||
 తతస్తం భ్రామయామాస శతధార మ్మహా బలః |
 తత్రచాగ్ని స్స మభవ త్ప్రాసాదశ్చా ప్యదహ్యత || ౧౯ ||
 దహ్యమానం తతోద్భవ్త్వా ప్రాసాదం హరియూధవః |
 స రాక్షసశతం హత్యా వశ్రజేణేంద్ర ఇవా నురాన్ || ౨౦ ||

౧౦. యుద్ధమున బంధులచేతను వేలకొలదివృక్షములచేతనును
సన్నచాకు వేయిమంది రావణులేనియు నెదుట నిబబ నేరడు.

౧౧. లంకాపట్టణమును బాధించి నేతకుఁజొక్కి కార్యమును
నిమిగ్ననినవాడనై యీరాక్షసులందఱుం జూచుచుండగా నేగుమన

౧౨. ఆయాలయముపైనుండు విమానమునందుండి వానరోత్తము
శబ్దములకి రాక్షసులకు భయమును బుట్టించుచు భయంకరము వృ
త్తినెను.

౧౩, ౧౩౪. ఆతండు నేసిన గొప్పధ్వనిని విని యాయాలయము
నకుం గావలియున్న నూఱుమంది పాటిపోయిరి. బలశాలులగు రాక్షసులొం
ఱు నానాబాణములను ఖడ్గములను బల్లెములను గొని విసరివేయుచు నె
తని నలువ్రక్కలం గ్రమ్ముకొనిరి.

౧౩౪. వారలు విచిత్రములగు గదలచేతను, బంగారు కట్టుగల గురి
దలచేతను గాంధీగల బాణములచేతను వానరోత్తమునిం గొట్టిరి.

౧౪౪, ౧౪౬. గంగానదిలోని యుదకమునందున్న విశాలముగు సురో
బాంబవలె, పెద్దదియగు రాక్షసులగుంపు వానరోత్తముని నలువ్రక్కలం
గ్రమ్మి వెలింగెను. అందులకుఁ గోపించి యాతండు భయంకరమును రూప
మును భరించి నిలిచెను.

౧౪౭, ౧౪౮. వాయువుత్రుండును బలశాలియు నగు హనుమంతుం
డు బంగారముచేసలంకరింపఁబడినదియగు నామెడయొక్క పాదవగు ప్తం
భమును నూఱుముక్కలుగా విడచెను. అందు నిష్క్రమింపి యానగరును
దగ్గమునెనెను.

౧౪౯, ౧౫౦. వానరసమూళమునకు మొనగాడగు నాతండు గా
లుచున్న యాలయముంగని (ఇంద్రుండు వజ్రాయుధముచేఁ గొట్టినట్లు)

అంతరితే, స్థితశ్చైవ మా నిదంవచన మబ్రవీత్ || ౧౯

మాదృశానాం సహస్రాణి విసృష్టాని మహాత్మనాః |
బలినాం వానరేంద్రాణాం సుగ్రీవ వశవర్తినామ్ || ౨౦

అలన్త వసుధాం కృత్వాన్విం వయ మన్యే చ వానరాః || ౨౧
దశనాగబలాః కేచి త్కేచి ద్దశగుణోత్తరాః |

కేచిన్నాగ సహస్రస్య బభూవు స్తుల్యవిక్రమాః || ౨౨

సంతి శౌభుబలాః కేచి త్కేచి ద్వాయు బలోపమాః |

అప్రమేయ బలాశ్చాన్యే తత్రాస స్థిరియాధపాః || ౨౩

కదృష్టైస్తే హరిభి ర్వృతో దంతసఖాయుధైః |

శతై శ్శతసహస్రై శ్చ కోటిభి రయుతై రపి || ౨౪

ఆగమిష్యతి సుగ్రీవ సుర్వేషాం వో నిషూకనః || ౨౫

నేయమస్తి పురీ లంకా నయూయం న చ రావణః |

యస్తా దిత్వోకు నాథేన బద్ధం పైరం మహాత్మనా || ౨౬

ఇతి శ్రీసుత్సుందరకాండే - త్రిచత్వారింశస్సర్గః.

చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

సందిష్టో రాక్షసేంద్రో హ ప్రహస్తస్య సుతోబలీ |

జంబుమాలీ మహాదంష్ట్రో నిర్జగ్దామ ధనుర్ధరః || ౧

తనచేనున్న స్తంభముచే ననేక రాక్షసులంగూల్చి కాంచినపడతో నూ
కాశమున నిలిచి యిట్టులనియెను.

౨౦౪. ౨౧. మావలె గొప్పతైర్యముగలవారును, బలవంతులును,
సుగ్రీవునకు లోబడినవారునునగు వానరులు వేలకొలది సుగ్రీవునిచే
నియమింపబడినవారై భూమియందంతటఁ దిరుగుచున్నారు. మేమిందుఁ
కేతెంచితిమి.

౨౨. కొందఱు వదియేనుఁగుల బలమును, కొందఱు నూకేనుఁగుల
బలమును, మఱికొందఱు వేయియేనుఁగుల దిటుపునుగలవారై తైర్యమున
నేకరీతిగలిగి యున్నారు.

౨౩. కొందఱు ఊఘమును మితిగల బలముతోఁగూడినవారును, కొం
దఱు వాయుదేవుని బలమంతటి బలముగలవారును, కొందఱు మితలేని బల
ముగలవారునుగ వానరోత్తము లనేకులుగలరు.

౨౪, ౨౪౪. కోటలను గోల్లనే యాయుధములుగాఁగల, మీఁదఁ
కొప్పంబడినట్టి వానరుల నూలులతోడను వేలతోడను బదివేలతోడను గో
ట్ల సంఖ్యలతోడనుగూడినవాఁడై సుగ్రీవుండు మిక్కుండఱ నాశమునేయఁ
చుచ్చుచున్నాఁడు.

౨౪౫. ఇట్వేకువంశ సంభవుండగు రామచంద్రునితో గాఢముగఁ
విరోధముంబొందితిరిగావున నిక లంకనిలువదు, మీరు దక్కరు, రావణా
సురుండు గతించినవాఁడు.

ఇది నలువదిమూడవ సర్గ.

నలువది నాల్గవసర్గ.

౧. ప్రహస్తుని పుత్రుఁడును బలశాలియు గొప్పకోటలుగలవాఁడగు
నునగు జింబుమాలి రావణాసురునిచే ననుపంబడినవాఁడై భనుస్సును
కొని యుద్ధమునకు వెడలెను.

రక్తమాంసాంబరధరః స్రగ్వీ రుచిరతుండలః |
 మహాన్విప్రుత్త నయన శ్చండ స్సమరదుర్జయః || ౨ ||
 ధను శ్శక్రధనుః ప్రఖ్యం మహాద్రుచిర సాయకమ్ |
 విష్ణురయానో వేగేన వజ్రాశని సమస్వనమ్ || ౩ ||
 తస్య విష్ణుర ఘోషేణ ధనుషో మహతా దిశః |
 ప్రదిశశ్చ నభశ్చైవ సహసా సనుపూర్యత || ౪ ||
 (ఉదయస్థ ఇవాదిత్యః ప్రభాభి రతిలోహితః |
 లోహితాంగేన మహతా కవచే నాభిసంవృతః ||
 తిష్ఠతిష్ఠేతి సహసా హనూమంత మథాబ్రవీత్ |)
 రథేన ఖరయుక్తేన త మాగత ముదీక్ష్యసః |
 హనుమా న్వేగసంపన్నో జహర్ష చ ననాదచ || ౫ ||
 తం తోరణవిటంకస్థం హనుమంతం మహాకపిమ్ |
 జంబుమాలీ మహాబాహు ర్వివ్యాధ నిశితై శ్శరైః || ౬ ||
 అర్థచంద్రేణ వదనే శిరస్యేకేన కర్ణినా |
 బాహ్వో ర్వివ్యాధ నారాచై ర్దశభి స్తం కపీశ్వరమ్ || ౭ ||
 తస్య తచ్చ శుభే తామ్రం శిరేణాభి హతమ్ ముఖమ్ |
 శరదీ వాంబుజం పుల్లం విద్ధం భాస్కరరస్మినా || ౮ ||
 తత్తస్య రక్తం రక్తేన రంజితం శుశుభే ముఖమ్ |
 యథాకాశే మహాపద్మం సిక్తం చందన బిందుభిః || ౯ ||
 ముకోప బాణాభిహతో రాక్షసస్య మహాకపిః |
 తతః సార్వేత్తి విపులాం దదర్శ మహతీం శిలామ్ || ౧౦ ||

౨, ౩. ఎఱ్ఱని పుష్పములును వస్త్రములును ధరించినవాడను, ప్రకాశించెడు మండలములుగలవాడను, వేగముగలవాడను, యుద్ధమున లోబడనివాడను, యిరుగుచున్న కనుగ్రుడ్లు గలవాడను. గొప్పవాడనునగు రాక్షసుండు ప్రకాశించుచున్న బాణములనుగలదియై యింద్రుని ననుసృతోఁ దుల్యమగు ధనుస్సును, పిడుగుయొక్క ఘనివంటిధ్వని గలుగునట్లు నారిమోయించును వెడలెను.

౪. అపింటియొక్క నారిచప్పడుచే దిక్కులు, దిక్కుండులును, గగనమును శీఘ్రమున నిండింపబడిన వయ్యెను.

(ఎఱ్ఱనిమేనితోడను, ఎఱ్ఱని కాంతులతోడను వెలింగి పొడ్డకవచమును దరించి యుదయవర్జితమందున్న సూర్యనివలెనుప్పి హనుమంతుని నిలునిలుమని శీఘ్రమునఁ బలికెను.)

గీ. గాడిదలనుగట్టిన రథమునందెక్కివచ్చిన జింబుమాలినిగని వేగవంతుడగు హనుమంతుడను సంతోషించెను. అంకెలువైచెను.

౬. గొప్పభుజములు గలవాడగు జింబుమాలి యాహ్వారముయొక్క ముంజూరుపట్టెవైచున్న గొప్పవానరుడగు హనుమంతునిం గఱకగు బాణములచేఁ గొట్టెను.

౭. ముఖమందొక యర్ధచంద్రబాణముచేతను, తలయందొక బాణముచేతను, భుజములను బదిబాణములచేతను వానరోత్తమునిం గొట్టెను.

౮. అంతట బాణములచేఁ గొట్టంబడినదియగు నాతని మోము (సూర్య కిరణములచే గ్రుచ్చంబడిన) శరత్కాలమందలి కమలమువలెఁ బ్రకాశించెను.

౯. స్వభావనీధముగనే యెఱ్ఱగనుండు హనుమంతునిమోము రక్తముయొక్క బిందువులచేఁగలిగిన యెఱ్ఱతనమునఁ (ఆకాశమునఁ జిందనముయొక్కబిందువులచేఁ దడుపంబడిన మహాపర్వమువలెఁ) ప్రకాశించెను.

౧౦. అట్లుబాణములచే లెస్సగఁ గొట్టంబడినవాడై యామహవా

తరసా తాం సముత్పాట్య చిత్తేప బలవ ద్భలీ!
 తాం శరై ర్దశభిః క్రుద్ధ స్తాడయామాస రాక్షసః॥ ౧౧॥
 విపన్నంకర్త తద్దృష్ట్వా హనుమాం శ్చంపవిక్రమః!
 సాలం విఘ్నముత్పాట్య భ్రామయామాస వీర్యవాన్॥ ౧౨॥
 భ్రామయంతం కపిన్దృష్ట్వా సాలవృక్షం మహాబలమ్!
 చిత్తేప నుబహూన్ బాణాన్ జంబుమాలీ మహాబలః॥ ౧౩॥
 సాలం చతుర్థి శ్చిచ్ఛేద వానరం పంచభి ర్భుజే!
 ఉరస్యేకేన బాణేన దశభిస్తు స్తనాంతరే॥ ౧౪॥
 స శరైః పూరితతనుః క్రోధేన మహతావృతః!
 తమేవ పరిఘం గృహ్య భ్రామయామాస వేగితః॥ ౧౫॥
 అతివే గోతివేగేన భ్రామయిత్వా బలొత్కటః!
 పరిఘం సాతయామాస జంబుమాలే ర్మహారసి॥ ౧౬॥
 తస్యచైవ శిరోనాస్తి నబాహూన చ జానునీ!
 న ధను ర్న రథో నా శ్వా స్తత్రాదృశ్యంత నేషవః॥ ౧౭॥
 స హత స్తరసా తేన జంబుమాలీ మహాబలః!
 పసాత నిహతో భూమా చూర్ణితాంగ విభూషణః॥ ౧౮॥
 జంబుమాలిం చ నిహతం కింకరాంశ్చ మహాబలాన్!
 మక్రోధ రావణ శ్రుత్వా కోపసంరక్త లోచనః॥ ౧౯॥

శ్రీసుందరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స - ౪౪. ౪౪౫

నరుండు రాక్షసునిపైఁ గోపించెను. అప్రకృష్టనుండు విశాలియును బండి ను గాంచెను.

౧౧. బలవంతులలో మొనగాఁడగు నావానరుఁ డాబండను బెట్టె నించి వేగమున రాక్షసుడై వైచెను. వాఁడాబండను గోపించి పది బాణములచేఁ బొడిచేసెను.

౧౨. వేండ్రుమగు చిర్మముంగలవాఁడును బలశాలియునగు హను మంతుఁడు దానుజేసిన పని వ్యర్థపాటగని గొప్పదియగు సెకచెట్టును బెడ కి త్రిప్పెను.

౧౩. మహాబలండుగు జింబుమాలి, విశేషచెట్టును ద్రిప్పచున్న బల వంతుఁడును వానరుంగని పెక్కుబాణములు ప్రయోగించెను.

౧౪. నాల్గుబాణములచేఁకొట్టును ఁండించి, వానరునిభుజముల వైదు బాణములచేతను, ఊమ్ము సెకబాణముచేతను, స్తనములనడుమ పదిబాణములచేతను గొట్టెను.

౧౫. ఆహనుమంతుఁడు బాణములచేత నిండింపబడిన దేహముం గలవాఁడై మిక్కిలికోపించి యందున్నగుదియనేకొని వేగమునంద్రిప్పెను.

౧౬. మిక్కిలి వేగముంగలవాఁడును బలశాలియునగునాతండు ప థము వేగమునంద్రిప్పిత్రిప్పి జింబుమాలియొక్క పెద్దఊమ్మునఁ బడవైచెను.

౧౭. ఆవేయుటచే నారాక్షసునితలయు భుజములును మోకాళ్లు ను ధనుస్సును రథమును గుఱ్ఱములును బాణములును రూపు నెడినవయ్యెను.

౧౮. ఆబలవంతుఁడు జింబుమాలి హనుమంతునిచేఁ గొట్టెఁ బడిన వాఁడై పొడియైన యవయవములను భూషణములను గలిగి నేలంగూలెను.

౧౯. బలవంతులగు కింకరులును జింబుమాలియుఁ జింపంబడుట నె ని కోపముచే నెఱ్ఱవైన కన్నులుగలవాఁడై రావణుండు మిక్కిలి యాక్రో షించెను.

సరోష సంవర్తిత తామ్రలోచనః ప్రహస్తపుత్రే నిహతే మహాబలః । అమాత్యపుత్రా నటవీర్య విక్రమాకా సమాదిదేశాశు నిశాచ రేశ్వరః॥ ౨౦॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చతుశ్చత్వారింశస్సర్గః.

పంచవత్వారింశస్సర్గః.

తతస్తే రాక్షసేంద్రేణ చోదితా మంత్రిన స్సుతాః ।
 నిర్యయు ర్భవనా త్తస్మా త్పుత్ర సప్తార్చి వర్చసః॥ ౧॥
 మహాబల పరీవారా ధనుష్కంతో మహాబలాః ।
 కృతాస్త్రాస్త్ర విదాం శ్రేష్ఠాః పరస్పర జయైషిణిః॥ ౨॥
 హేమజాల పరిక్షిప్తై ర్ధ్వజవద్భిః పతాకిభిః ।
 తోయదస్విన నిర్ఘోషై ర్వాజయంతై ర్మహారథైః॥ ౩॥
 తప్తకాంచన చిత్రాణి చాపా న్యమితవిక్రమాః ।
 విష్ణురయంత సుంహృష్టా స్తటిత్వంత ఇవాంబుదాః॥ ౪॥
 జనన్య స్తు తతస్తేషాం విదిత్వా కింకరా స్త్వతాః ।
 బభూవు శ్శోకసంభ్రాంతా సుబాంధవ సుహృజ్జనాః॥ ౫॥
 తే పరస్పర సంఘర్షా త్తప్తకాంచన భూషణాః ।
 అభిపేతు ర్హనూమంతం తోరణస్థ మవస్థితమ్॥ ౬॥
 పృజంతో బాణవృష్టిం తే రథగర్జిత నిస్వనాః ।
 పృష్టిమంత ఇవాంభోదా విచేరు రైర్మతాంబుదాః॥ ౭॥

౨౮. రాక్షసేశ్వరుండు, ప్రజాస్త్రపుత్రుండును బంబుమాలి చంపఁ బడినవాఁడగుటచేఁ గోపముచేఁచిరుగుచున్న యెఱ్ఱని కనుగ్రుడ్లు గలవాఁడై మిక్కిలి దర్పముగలవారగు మంత్రపుత్రుల ననిచెను

ఇది నలువది నాల్గవసర్గ.

—:0:—

నలువదియైదవసర్గ.

౧. అగ్నితోఁ దుల్యమగు తేజముంగలవారగు మంత్రసుతు లేడ్చుచును రావణునిచే నియమింపఁబడినవారై యాభివ్రాతమునుండి వెడలిరి.

౨. మెండగు సేనలుగలవారును, విండ్లుగలవారును, బలములును విలువిద్యనేర్చినవారిలో నేర్పరులును, ఒక్కొక్కరే కలుపు కోరుచున్నవారును.

౩. బంగారు సోరణగండ్లచే సెప్పినవియు, తెక్రెములను తొంపాలను గలవియు, ఉరుములంబోలు ధ్వనినిగలవియు, పెక్కుగుఱ్ఱములను గట్టింబడినవియు నగురథములం గలవారును.

౪. మిక్కిలి దర్పవంతులును, కుండనపుబంగారముచే వింతగఁ బనిచేయుంబడియున్న విండ్లనారులనీడ్చుచున్నవారును, మెఱుపులంగలమేఘములవంటివారును, ఉత్సాహముగలవారును నగునయ్యేడ్వరును రావణుని కొలువునుండి వెలువడిరి.

౫. ఆమంత్రపుత్రులతల్లులు కింకరు లనువారు మున్ను చంపఁబడిరనివిని బంధుమిత్రులతోడఁగూడి బోరననేడ్చిరి.

౬. కుండనపు నగలచే సెవ్వచున్నవారేడ్చురును బరస్పరము తోఁజోవులతోనేగి, యుద్ధనన్నధుండై తోరణస్తంభములైనన్న హనుమంతునిం జేరఁజోయిరి.

౭. బాణములను జెల్లును, రథములవ్యనియను నుఱుములను గలిగించుచున్నవియగు రాక్షసు లనుమేఘములు (వర్షించుచున్న మబ్బులవలె) సంచరించెను.

అవక్ష్ణిస్తతస్తాభిర్హనుమాం చ్చరవృష్టిభిః।

అభవత్సంసృతాకారశ్చైలరాడినవృష్టిభిః॥

౮॥

సశరాన్లోఘయామాస తేషామాశుచరః కపిః।

రథవేగం చ వీరాణాం విచరన్విమలేంబరే॥

౯॥

సతైః క్రిడన్ధనుష్కద్భిర్వ్యోమ్ని పేరః ప్రకాశతే।

ధనుష్కద్భిర్వృణామేఘైర్దారుతః ప్రభః కంబరే॥

౧౦॥

సకృత్వానినదం ఘోరం త్రాసయంస్తాం మహాచమూమ్।

చకారహనుమాన్వేగం తేషు రక్షస్సురైర్వవా॥

౧౧॥

తలే నాభ్యహనతాంశ్చి త్వాదైః కాంశ్చి త్వరంతపః।

ముష్టినా భ్యహనతాంశ్చిన్నతైః కాంశ్చి ద్వ్యదారయత్॥

ప్రమమా ధోరసా కాంశ్చి దూరుభ్యా మపరాన్కపిః।

కేచిత్తస్య నినాదేన తత్రైవ పతితా భువి॥

౧౩॥

తతస్తేష్వవసన్నేషు భూమా నిపతితేషు చ।

తత్రైవస్య మగమత్సర్వం దిశో దశ భయార్దితమ్॥

౧౪॥

విసేదు ర్విస్వరం నాగా నిపేతు ర్భువి వాజినః।

భగ్ననీడ భృజచ్ఛత్రై ర్భూశ్చ కీర్ణాభవద్రథైః॥

౧౫॥

సగ్రవతా రుధిరేణాథ సగ్రవంత్యో దర్శితాః పథి।

వివిధైశ్చ స్వరైర్లంకా ననాద వికృతం తదా॥

౧౬॥

౮. పిమ్మట హనుమంతుఁ డారాక్షసులయొక్క కాణవర్షములచేఁ గప్పబడి వర్షధారలచే ముగురునొనియున్న పొద్దపర్వతముపలెనుండెను.

౯. అవానరుఁడు సుమున నిటునటుచిరుగుచున్నవాఁడైకారుల నారక్కసులబాణములను వ్యర్థముచేసెను. ఆకాశమున కెగరి సంచించుచు రక్కవేగమును వమ్ముచేసెను.

౧౦. బలవంతుఁడగువాయుదేవుఁ డాకాశమున నింత్రక్షనున్ను లోఁగూడినమేఘములయందు సంచరించుచువెలుగునట్లు కారుఁడగుహనుమంతుఁ డాకాశమున భనున్నులుగలరాక్షసులతోఁ గ్రీడించుచున్నాఁడు.

౧౧. బలవంతుఁడగు నాతండు భయంకరముగు నీలికాశమును జేసి యాగొప్ప నేనను భయకెట్టును రక్కసులను జక్కాచుటకై వ్యర్థపడియెను.

౧౨, ౧౩. శత్రువులఁ గీడించువాఁడగు హనుమంతుఁడు పాదములచేఁ గొందఱను, అటచేతచేఁ గొందఱను గొట్టించెను. పిదికిలిచేఁ గొందఱను గ్రుద్దెను. గోళ్లచేఁ గొందఱను జీల్చెను. కొందఱను జొమ్ము పోటుచేతను చుఱికొందఱను దొడలిచేతను నుఱుముచేసెను. కొందఱాతని నీలికాశముచే నచ్చొట్ట భూమిపైఁ బడిరి.

౧౪. ఇట్లు మంత్రపుత్రులు ప్రాణములను విడుచువారును, నేలఁ గూలువారును గాఁగా వారిని నృనుంతయు భయముచే ప్రాంతమెంది నలు నిక్కలకం బాకెను.

౧౫. వినుఁగులు వికారముగి భవనిచేసెను. నుజ్జిములు నేలకఁ బ్రయోగెను. విఱిగిన గూళ్ళను, కెక్కిములను కొడఁగులను గలిగి భూమిపట్టమున రథములచేఁ గప్పబడినట్లుండెను.

౧౬. కాటుచున్న రక్తముచే నాహర్గమున నేఱులుపాకెను, నా నావిధములగు భవనులతో లంక వికారముగఁ బ్రకృష్టమింకెను.

స తా న్ప్రవృద్ధా న్వినిహత్యరాక్షసాన్ మహాబల శ్చండపరా
క్రమః కపిః। యుయుత్సు రన్యైః పునరేవ రాక్షసేస్త మేవ పీ
తో భిజగామ తోరణమ్॥ ౧౭॥

ఇతి శ్రీమత్సుంపరకాండే - పంచచత్వారింశస్సర్గః.

షట్పత్వారింశస్సర్గః.

సాతాన్ మంత్రిసుతాన్ బుద్ధ్వా వానరేణ మహాత్మినా।
రావణ స్సంవృతాకార శ్చకార మతి ముత్తమామ్॥ ౧॥
సవిరూపాక్ష యూపాక్షౌ దుర్ధరం చైవ రాక్షసమ్।
ప్రఘసం భాసకర్ణంచ పంచసేనాగ్ర నాయకాన్॥ ౨॥
సందివేశ దశగ్రీవో వీరా న్నయవిశారదాన్।
హనుమ ద్గ్రహణ వ్యగ్రా న్వాయువేగసమా న్యుధి॥ ౩॥
యాత సేనాగ్రగా సుర్వే మహాబల పరిగ్రహః।
సవాజి రథ మాతంగా సు కపి శ్శాన్యతా మితి॥ ౪॥
య తైశ్చ ఖలు భావ్యం స్యాత్తమాసాశ్చ వనాలయమ్।
కర్తృచాపి సమాధేయం దేశకాల విరోధినమ్॥ ౫॥
సహ్యాహం తం కపిం మన్యే కర్తృణా ప్రతితర్కయన్।
సర్వథా త న్నహద్భూతం మహాబల పరిగ్రహమ్॥ ౬॥
భవే దింద్రదేణవా సృష్ట మన్మదర్థం తపోబలాత్॥ ౭॥
స నాగయక్ష గంధర్వా దేవాసుర మహర్షయాః।
యుష్మాభి సుహితై స్సర్వై ర్మయా సహ వినిర్జితాః॥ ౮॥

౨౭. బలకాలియు, వేండ్రుమగు పరాక్రమము గలవాడగును భాగ్యుండును నగువానుమంతుడగు సమర్థులగు నారాక్షసులను గూల్చి మరల నితరులగు రాక్షసులతోఁ బోర నెదురుచూచుచుచోరణస్తంభములైఁ జేరెను.

ఇది నలువది యైదవసర్గ.

నలువదియాఱవసర్గ.

౧. పొడ్డవాడగువానరునిచే మంత్రిపుత్రులేధురును నీట్లుబిని ౧౪ బ్రహ్మాయమును వెలికిఁజెలియనీయక దిటవుతోమెలంగి రావబుండు.

౨, ౩. ఆరావఃబుండు వీరులను నీరమంతులును యుద్ధమున వాయుపుంబోలువేగముంగలవారును హనుమంతునిబట్టితెచ్చుటకై త్వరపడుచు ప్నవారును నగువీరూపాక్ష యూపాక్షులును దుర్భరుఁడును, ప్రభుగుండఁచు, బాశకర్ణుఁడును ననునేనానాయకుల నైదుమందిని నియమించివనిచెను.

౪. ఓనేనానాయకులారా! మీరందఱును మెండుగ నేనలంగొవి శుక్ష్మములు రథములు నేనుగలతోడ వానరుని దండింపఁబాండు.

౫. ఆవానరుని చేరంబోయి జియించుటకుఁ దగుయత్నము నేయఁచుండుఁడు. మీరుచేయుకార్యములు దేశకాలములకు విరోధములై యుండుటగదాదు.

౬, ౭, ౮. ఆతండు నేనినకార్యములను దలంచిచూడఁగా నాబుద్ధికాతండు వానరుఁడుగఁ దోచకున్నవాఁడు. నన్నుఁ గట్టపెట్టుటకై తన శ్మశ్రితైఁ గల్పింపఁబడి దేవేంద్రునిచే విడువఁబడిన మహాభూతమని యెల్లవిధములఁ దలంచెదను.

౯. మీతోడఁ గూడినవాడనగు నాచేతనే నాగ గంధర్వ యములును, దేవతలు రాక్షసులు మహాబుధులును నాగుగ నెలువంబడిరి.

ప్రాచీనవశ్యం విధాతవ్యం వ్యభీకం కించిదేవ నః!
 త దేవ నాత్ర సం దేహాః ప్రసహ్య పరిగృహ్య తామ్॥ ౧౫
 వాసమానోఽభవద్భి శ్చ హరి ర్ధీరపరాక్రమః॥ ౧౬
 పృష్టాహి హరయ పూర్వం మయా విపులవిక్రమాః
 నాలీ చ సహసుగ్రీవో జాంబవాం శ్చ మహాబలః॥ ౧౭
 నీల స్సేనాపతి శ్చైవ యేచాన్యే ద్వివిదా దయః
 నైవం తేహం గతి ర్భీనూ న తేజో న పరాక్రమః॥ ౧౮
 న నుతి ర్ని బలోత్సాహశా నరూప పరికల్పనమ్
 మహాత్పత్వ మిదం శ్చేయం కపిరూపం వ్యవస్థితమ్॥ ౧౯
 ప్రయత్నం మహ దాస్థాయ క్రియతా మన్య నిగ్రహః॥ ౨౦
 కామం లోకా శ్రుయస్సేంద్రా సుసురాసుర మానవాః॥ ౨౧
 భవతా మగ్రత స్థాతుం న పర్యాప్తః రణా శిరేః
 తథా పి తు నయజ్ఞేన జయ మాకాంక్ష తా రణే॥ ౨౨
 అత్తా రక్ష్యః ప్రయత్నేన యుద్ధసిద్ధి ర్హి చంచలాః॥ ౨౩
 తే స్వామినచనం సర్వే ప్రతిగృహ్య మహశాజనః॥ ౨౪
 సముత్సేతు ర్క్రహవేగా హుతాశ సమ తేజసః
 రథై ర్నై శ్చ మాతంగై ర్వాజభి శ్చ మహాజవైః॥ ౨౫
 శస్త్రై శ్చ వివిధై స్త్రైః సర్వై శ్చోపచితా బలైః॥ ౨౬

౪౪. కావుననే వారే పాటిగ నేనియు మనకు హాని చేయఁదలఁచి యుట్టుచేసేయుందురు. ఇందు కేపాటియు శంకగలుగదు. ఎట్లేనియు నీవానరు సంబట్టుట ముఖ్యము.

౯ నుండి ౧౨౪ కు. శీరుఁడును బరాక్రమశాలియునగు నీవానరుఁడఁ మిత్ర నవమానములం బొందఁదగిన వాఁడుగాఁడు. మున్ను మిక్కిలి బలవర్షములు గలవారగు గుగ్గిపుని వానిని బలశాలియును జొంజుండుని నేనాధిపతి యగునీలుని మఱియు ద్వివిమఁడు మొదలగువారేని వానరులను గాంచియున్న వాఁడను. వారలకును నింతవేగమున నడచున క్తిలేను. ఇంతభయంకరమైనదర్పమును గలుగదు. ఇంతటిబుద్ధియు, బలమును, యత్నమును, ఎదిరి యభిప్రాయమును గ్రహించుటయు లేదు. ఈ పెనుభూతము వానరరూపముతో వచ్చియున్నది. ఇట్లుగుట నెఱింగి మీరు మిక్కిలియత్నముతో నీవానరునింబట్టి కొట్టవలయును.

౧౩ నుండి ౧౪౪. దేవేంద్రునితోడను దేవతలతోడను రాక్షసులతోడను మనుష్యులతోడను గూడినవియగు మూఁడులోకములును యుద్ధరంగమున మీయెరుటనిలువ నేపాటియుఁ జాలవు. అయినను యుద్ధమున జియిము నన్నుఁ గినది కాదు గావున నీతిశాలియునువాఁడు యుద్ధమున నర్హునికములచేతను దనప్రాణమును గాపాడుకొనవలయు.

౧౪౫, ౧౬ ౧౬౪. మిక్కిలి లేచియుండులిగి యగ్ని హోత్రునివలె వెలుగుచున్న వారును వేగముఁగలవారును నగు నారాక్షసులు రాక్షాస్రీసులూని రథములతోడను, ఏనుఁగులతోడను, వేగముఁగల నుజ్జములతోడను, కఱుకుగల పెక్కాయుధములతోడను ఖడ్గములతోడను నైర్భయములతోడను గూడుకొని యుద్ధమునకు వెడలిరి.

- తతస్తు దదృశు ర్వీరా దీప్యమానం మహాకపిమ్॥ ౧౭॥
- రశ్మిమంత మివోద్యంతం స్వతేజోరశ్మిమాలినమ్॥
- తోరణం మహాత్సాహం మహాసత్వం మహాబలమ్॥ ౧౮॥
- మహామతిం మహావేగం మహాకాయం మహాబలమ్॥ ౧౯॥
- తం సమీక్ష్యైవ తే సర్వే దిక్షు సర్వా స్వవస్థితాః॥
- తైస్తైః ప్రహరణై ర్భీమై రభిషేతు స్తతస్తతః॥ ౨౦॥
- తస్య పంచాయసా స్తీక్షా శ్చితాః పీతముఖా శ్వరాః॥ ౨౧॥
- శిర న్యుత్పలపత్రాభా దుర్ధరేణ నిపాతితాః॥
- సత్తైః పంచభి రావిధ శ్శరై శ్శిరసి వానరః॥ ౨౨॥
- ఉత్పాత నద న్వోమ్ని దిశో దిశ వినాదయన్॥ ౨౩॥
- తతస్తు దుర్ధరో వీర సురభ సృజ్యకార్తుకః॥
- కిరన్ శరశ్చై స్తీక్షై రభిషేదే మహాబలః॥ ౨౪॥
- సకపి ర్వారయామాన తం వోమ్ని శరవర్షిణమ్॥
- వృష్టిమంతం పయోదాంతే పయోదమివ మారుతః॥ ౨౫॥
- అర్ద్రమాన స్తత ప్రేన దుష్ధరేణానిలాత్కజః॥
- చకార కదనం భూయో శ్శుద్ధత చ వేగవాన్॥ ౨౬॥
- సమూరం సహ సోత్పత్య దుష్ధరస్య పథే వారిః॥
- నిపపాత మహావేగో విద్యుదాగ్నిర్గిరానివ॥ ౨౭॥
- తత స్స మథితాష్టాశ్వం రథం భగ్నాక్ష కూబరమ్॥
- విహాయ న్యపత ద్భూమా దుర్ధర స్త్యక్తజీవితః॥ ౨౮॥

౧౭, ౧౮, ౧౯౪. అట్లు వెడలి కూరులగు నా నేనానాయకులు, తండ్రికాంతియొక్క పెంపుచే నుపయించుచున్న సూర్యనివలె వెలుగుచున్నవాడను, తోరణస్తంభముపై నున్నవాడను, యత్నమును బలమును గలవాడను, గొప్పబుద్ధియు మిక్కిలివేగమును దోడ్పడేవాడును గలవాడను నగు వానరోత్రమునిం గనిరి.

౧౯౪. నేనలతోఁగూడినవా రైదుగురును హనుమంతుని కిచ్చి బదిక్కులనిలచి వారివారిభయంకరములగు నాయుధములతో నడ్డొంచిరి.

౨౦, ౨౧౪. ఉక్కుచేఁ జేయఁబడినవియు గజకైసవియుఁ బచ్చినికొనలంగలవియు నల్లకలువరేకులవలె వెలుగుచుండునవియు నగు నయిదుబాణములు దుర్ధరునిచే హనుమంతుని తలపై వేయఁబడియెను. అట్లయిదబాణములచేఁ గొట్టఁబడిన హనుమానుఁడు ఉంకెలువేయుచు భస్మిచేఁ బడిచిక్కులను బగల్చుచు నాకాశమున కెగరెను.

౨౨౪. తోడనే బలశాలియగు దుర్ధరుండు రథమునుండి, ఎక్కిడినవిజ్ఞుగొని కఱకగుబాణములు నూజులకొలది వేయుచు నెదురుగానేగెను.

౨౩౪. అంతట హనుమంతుండు బాణముల జిల్లుగురిపించుచున్న దుర్ధరుని (వర్షించుచున్న మేఘములను వానకాలముయొక్క కడపట వాయువేపుండు నివారించునట్లు) వారించెను.

౨౪౪. పిమ్మట వాయుపుత్రుండు దుర్ధరునిచేఁ బీడింపఁబడినవాఁడై యాగ్రహించి మఱిమఱి యుధమునేసెను. మేనును మిక్కిలి పెంచెను.

౨౫౪. వేగవంతుఁడగు హనుమంతుండు మిక్కిలి యెత్తుగనెగిరి, పశ్చతముపైఁ బిడుగువడునట్లు రాక్షసునిరథముపైఁ బడియె.

౨౬౪. తోడనే నురుమైన యెనిమిదిగుట్టములనుగలదియు, విఱిగిన నెంకయును విరుగును గలదియునగు రథమునువిడిచి, ప్రాణములనువిడిచి నవాఁడై దుర్ధరుండు నేలంబడియె.

తం ఓరూవాత్తు యూపాత్తే దృష్ట్వా నిపతితం భువి!
సంజాతరోషో దుర్ధర్షా వృత్తేతతు రరిందమా॥ ౨౭౭

స తాభ్యాం సహసో త్వత్య విష్టితో విమలేంబరే!
ముగ్ధరాభ్యాం మహాబాహు ర్వత్ స్యభిహతం కపిః॥ ౨౭౮

తయో ర్వేగవతో ర్వేగం వినిహత్య మహాబలః!
నిపపాత పునర్భూమా సుపర్ణ సమవిక్రమః॥ ౨౭౯

స సాలవృక్ష మాసాద్య తముత్పాట్యచ వానరః!
తావృథా రాక్షసా వీచా జఘాన పవనాత్మజః॥ ౩౦౬

తతస్తాం స్త్రీక హతాక జ్ఞాత్వా వానరేణ తరస్వినా!
అభిపేదే మహావేగః ప్రసహ్య ప్రఘసో హరిమ్॥ ౩౦౭

భాసకర్ణశ్చ సంక్రుద్ధ శ్శూలమాదాయ వీర్యవాక్!
ఏకతః కపిశార్దూలం యశస్విన మవస్థితమ్॥ ౩౦౮

పట్టసేన శితాగ్రేణ ప్రఘసః ప్రత్యయోధయత్!
భాసకర్ణశ్చ శూలేన రాక్షసః కపిన త్తమమ్॥ ౩౦౯

స తాభ్యాం విక్షతై ర్గాత్రై రసృగ్నిగ్ధ తనూరుహః!
అభవ ద్వానరః క్రుద్ధో బాలనూర్య సమప్రభః॥ ౩౧౦

సముత్పాట్య గిరేశ్వర్పంగం సమృగ వ్యాళపాదపమ్!
జఘాన హనుమా స్వీరో రాక్షసా కపికుంజరః॥ ౩౧౧

తతస్తే వ్యవసన్నేషు సేనాపతిషు పంచసు!
ఖలం తదవశేషం చ నాశయామాస వానరః॥ ౩౧౨

౨౭౪. అట్లు నేలంగూర్చబడిన దుర్గరునింగాంచి నిరూపాక్ష
యూపాక్షులు మిక్కిలి రోషముగలవారై వానరునిమీది కెగరిరి.

౨౮౪. శుద్ధమగు నాకాశమందున్నవాడును బలశాలియునగు వా
నరుడారాక్షసులచే ముద్గరలను నాయుధములచే జూమ్మునం గొట్ట
బడినవాడయ్యెను.

౨౯౪. గరుడుని వేగముంబోలు వేగముంగలవాడును బలశాలియు
నగు హనుమంతుడయిరువురు రాక్షసులయొక్కయు నేగము నడచి
భూమిపై మరల దుమికెను.

౩౦౪. వాయుపుత్రుండగు నాపీరుం గొక యేకచెట్టునువాని కె
ళ్ళించి యారక్కసులనిద్దరను గొట్టెను.

౩౧౪. వేగవంతుండగు వానరునిచే నీరాక్షసులు ముగ్గురుం గూర్చ
బడుటంగని ప్రభుసుండు వేగమున నెదుర్కొనియెను.

౩౨౪, ౩౩౪. శూరుండగు భాసకర్ణుండు మిక్కిలికొపించి శూల
ముంగొని, ఒకచోటనిలచియున్న కీర్తిమంతుండగు హనుమంతు నెదిరించెను.
ప్రభుసుండును గజకై న కొననుగల పట్టనముంగొని యెదిరించెను. వీరిద్దరు
ను శూలపట్టనములగొని యాతనితోఁబోరిరి.

౩౪౪. ఆయిరువురచేతఁ గొట్టబడిన యంగములతోఁ జరక్తమునం
బడిన రోషములుగలవాడై యావానరుండు గోపించి బాలసూర్యునితోఁ
దుల్యమగు తేజముంగలవాడ డయ్యెను.

౩౫౪. వీరుండును వానరోత్తముండును నగుహనుమంతుండు మృ
తములతోడను వృక్షములతోడను గూడినదియగు పర్వతశృంగమును బెల్లగిం
చి రాక్షసుల నిద్దరను గొట్టెను.

౩౬౪. ఆనేనాపతు లయిదుగురును మృతినొందఁగా మిగిలియున్న
నేనను వానరుండు నాశము నేనెను.

అశ్వై రశ్వో నైర్నా గాఽ యోథై ర్యోధాఽ రథై రథాః॥
స కః రాశయామాస సహస్రాక్ష ఇవానురాః॥ ౩౭౫

హస్తై ర్హస్తై శ్చ తురగై ర్భగ్నై శ్చ యహరథైః॥
హస్తై శ్చ రాతస్తై ర్భూమీ రుద్ధమార్గా సమంతతః॥ ౩౭౬

తతః కపి స్తాఽ ధ్వజసివతీ న్రణే నిహత్యవీరాః సబలాః సవా
హనాః । సమీక్ష్య వీరః పరిగృహ్యతోరణం కృతక్షణః కాల
ఇవ ప్రజాక్షయే॥ ౩౭౭

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షట్చత్వారింశస్సర్గః.

సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

సేనాపతీ స్వంచ సతు ప్రమాపితాః హనూమతా సాను చ
రాః సవాహనాః । సమీక్ష్యరాజా సమరోద్ధ తోన్ముఖం కు
మార మక్షం ప్రసమైక్ష తాగ్రతః॥ ౧॥

స తస్య దృష్ట్యర్పణ సంప్రచోదితః ప్రతాపవా న్కంచన చి
త్రకార్ముకః । సముత్పాతాథ సదస్యదీరితో ద్విజాతిముఖ్యై
ర్హవిషేవ పావకః॥ ౨॥

తతో మహద్బాలదివాకరప్రభం ప్రతప్తజాంబూనద జాలసం
తతమ్ । రథం సమాస్థాయ యయా సవీర్యవా మహాహరిం
తంప్రతి నైర్మతర్షభః॥ ౩॥

324. ఆహనుమంతుఁడు గుఱ్ఱములను గుఱ్ఱములతోడను, ఏనుఁ
ల నేనుంగులతోడను భటులను భటులతోడను రథముల రథములతోడను
గొట్టి యింద్రుఁడు రాక్షసులను నురుమాడునట్లు నైనయమును నిర్మూలము
నేనెను.

3౨౪. చంపఁబడిన యేనుంగులచేతను గుఱ్ఱములచేతను రాక్షసుఁ
లేతను విఱిగినరథములచేతను భూమి యన్నియెడలఁ గప్పంబడియెను.

3౨౪. నేనలతోడను వాహనములతోడను నేనావతులను యుద్ధము
నంగూల్చి పిక్కుట నావీరుఁడగు వానరుఁడు తోరణస్తంభముంబైంది లయఁ
కాలముం దుత్సాహముతోఁగూడిన యమునివలె నుండెను.

ఇది నలువదియాఱవసర్గ.

నలువదియేడవసర్గ.

౧. రాజగు రావణుఁడు హనుమంతునిచే, వాహనసమేతముగ
నేనలతోడఁగూడను నేనానాయకు లైదుగురుం బంపఁబడుటవిని, యుద్ధ
మునకు సన్నధుఁడై తనయెదుటనున్నయక్షుఁడనుకుమారునిం గనియెను.

౨. అంతట ప్రతాపవంతుఁడగు నక్షకుమారుఁడు, రావణుని
చూపు తనవైస్రోణినమాత్రముననే ప్రేరేపింపఁబడినవాఁడై, బ్రాహ్మణో
త్తములుచేయు నాచుతులచేఁ బెనుపంబడినయన్నివలె నందమైన బంగారు
వింటినిగలవాఁడై సభయందు నిలచెను.

3,౪,౫,౬. పిక్కుట దొడ్డువాఁడును బలశాలియు రాక్షసోత్తముఁ
డును దేవతలతోఁ దుల్యముగు పరాక్రమముగలవాఁడును నగు నక్షుఁడు
కుందనపుస్తోరణగండ్ల కాంతియొక్క మొత్తముచే నెడలేక వెలుంగుచున్న
దియు బాలసూర్యుని కాంతివంటి కాంతిగఁబదియు (౪) తపస్సుయొక్క

తత స్తపస్సంగ్రహ సంచయార్జితం ప్రత స్తజాంబూనద జ్ఞా
ల శోభితమ్ | పతాకినం రత్నవిభూషిత ధ్వజం మనోజ వాష్టా
శ్వపచై స్సుయోజితమ్॥ ౬॥

సురాసు రాధృవ్య మసంగచారిణం రవిప్రభం వ్యోమ చరం
సమా హితమ్ | సతూణ మష్టాసి నిబద్ధబంధురం యథాక్ర
మావేశిత శక్తిశోమరమ్॥ ౭॥

విరాజమానం పరిపూర్ణవస్తునా సహేమదామ్నా శశిసూ
ర్యవర్చసా | దివాకరాభం రథ మాస్థిత స్తత స్సనిర్జగ మా
మరతుల్య విక్రమః॥ ౮॥

స పూరయన్ ఖం చ మహీంచ సా చలాం తురంగమాతంగ
మహారథస్ననైః | బలై స్సమేతై స్సహి తోరణస్థితం సమర్థ
మాసీన ముపాగమ త్కపిమ్॥ ౯॥

స తం సమాసాద్య హరిం హరీక్షణో యుగాంతకాలాగ్నివి
వప్రజాక్షయే | అవస్థితం విస్తృతజాతసంభ్రమ స్సమైక్షతా
క్షో బహుమాన చక్షుషా॥ ౧౦॥

స తస్యవేగం చ కపే ర్మహాత్మనః పరాక్రమం చారిషు సార్థి
వాత్తజః | విధారయన్ స్వం చ బలం మహాబలో హిమక్షయే
సూర్య ఇవాభి వర్ధతే॥ ౧౧॥

సంపాదనచే న్నాన్తింపబడినదియు, అవరంజితే నిర్మింపబడిన గవాక్షములను గలిగి యొప్పచున్నదియు, కెంతాలనుగలదియు రత్నములచే నలంకరింపబడిన తెక్కెమునుగలదియు మనస్సునకుం గలయంతటివేగమును గల యెనిమిదిగుట్టములను బూన్పబడినదియు (గ) దేవతలచేతను రాక్షసులచేతను దిరస్కరింపఁ బడరానిదియు, అంటఁబడక పోఁగలదియు సూర్యుని కాంతివంటి కాంతినిగలదియు, ఆకాశమునఁ దిరుగాడునదియు, అమ్మల పామలను గలదియు. ఎనిమిదికత్తులను గలిగి సొంతై యున్నదియు, వరుసలుః శనుంపంబడిన శక్తి తోమరముమొదలగు నాయుధములనుగలదియు (౬) బంగారపుకాంతులతోఁ గూడినదియునై చంద్రసూర్యులకాంతులను గ్రక్కుచున్న వస్తుసమూహముచే వెలుంగుచున్నదియు సూర్యునిజోలినదియు నగురథము నెక్కి యందుండి వానరోత్తముండగు హనుమంతునిమీఁది కేగెను.

౭. ఆయత్తుండాకాశమును కొండలతోఁ గూడినదియగు ధూమిని, గుట్టములయొక్కయు నేనుఁగులయొక్కయు రథములయొక్కయు భవ్యములచేనించుచు మొత్తములయిన నేనలతోడ, శక్తిమంతుండగు తోరణస్తంభముపైఁ గూర్చున్నవాఁడును నగుహనుమంతునిఁ జేరఁజోయెను.

౮. సింగచూపులవంటి చూపులుగలవాండగు నత్తుండగు లోకములను నశింపఁజేయుసమయమున వెలుంగునగ్నివలె వానరునిదాయంబోయి యాశ్చర్యముచేఁగలిగిన తొట్టుపాటుతోడను గౌరవముగల చూపుతోడనుగాంచెను.

౯. గొప్పబలశాలియగు నారాజపుత్రుండగు ధీరుండగు వానరుని యొక్కవేగమును శత్రువులపైఁ జూపునట్టి పరాక్రమమును పనబలమును గణించుచు మంచువిరిసినపిమ్మట వెలుంగుసూర్యునివలె విజృంభించెను.

స జాతమన్యుః ప్రసమీక్ష్యవిక్రమం స్థిరం స్థిరస్సంయతి దుర్ని
వారణమ్ । సమాహితాత్మా హనుమంత మాహవే ప్రచోద
యామాస శరైః స్త్రిభిశ్చితైః॥ ౧౦॥

తతః కపిం తం ప్రసమీక్ష్య గర్వితం జితశ్రమం శత్రు పరాజ
యోర్జితమ్ । అవైక్షతాక్ష సుముద్గర్భ మానస సుబాణపాణిః
ప్రగృహీత కార్ముకః॥ ౧౧॥

స హేమనిష్కాంగద చారుకుండల సుమాసనా దాశు పరా
క్రమః కపిమ్ । తయోర్బభావా ప్రతిమస్సనూగమ స్ఫురాసు
రాణా మపి సంధ్రమప్రదః॥ ౧౨॥

పరాస భూమి ర్నతతాప భానుమాన్ వవౌ న వాయుః ప్రచ
చాల చాచలః । కపేః కుమారస్య చ వీక్ష్య సంయుగం ననాద
చ ద్యౌరుదధిశ్చ చక్షుభే॥ ౧౩॥

తత సువీర సుముఖాన్ పతత్రిణ సువర్ణపుంఖాన్ సవిషాని
వోరగాన్ । సమాధిసంయోగ విమోక్షతత్త్వవి చ్ఛరా నథ
త్రై న్కపిమూర్ధ్నపాతయత్॥ ౧౪॥

స తైశ్శరై ర్ముద్ధి సమం నిపాతితైః క్షరన్నస్పదీగ విపుత్ర
లోచనః । నవోదితాదిత్యనిభ శృరాంశుమా న్వ్యరాజ తా
దిత్య ఇవాంశుమాలికః॥ ౧౫॥

౧౦. ఆయత్తుండు మనోనిశ్చయముగలవాడై, నివారింపరాని పరాక్రమముం గనుంగొని యుద్ధమునం జలించకనిలచి కఙకగు మూండుబాణములచే హనుమంతునిగొట్టి యుద్ధమునకుఁ బురికొల్పెను.

౧౧. పిమ్మటనత్తుండు, గర్వింఁచినవాడను శ్రమలేనివాడను శత్రువుల భంగవెట్టుటయందు సమర్థుండును నగువానరునింగాంచి యుత్సహించినవాడై బాణములను జేతంగొని వింటినిధరించి మఱియుంగాంచెను.

౧౨. బంగారునాణెములచేఁ జేయఁబడిన భుజకీర్తులను గిరిటమును గలవాడను దర్పముంగలవాడను నగునత్తుండు వానరోత్తమునిం దాయఁబోయెను. దేవతలకును రాక్షసులకును నేని భ్రాంతిని గలిగించునట్టిది యగు నెదుర్కొలు వారిరువురకుఁ గలిగెను.

౧౩. ఆహనుమంతునకు నక్షకుమారునకును జరుగుచున్న యుద్ధముం గాంచి భూమిపడంకెను, సూర్యుండు వేడిమిచూపలేదు, గాలివీపదయ్యెను, కొండలాగులాడెను, ఆకాశముధ్వనించెను, సముద్రము ఘోషించెను.

౧౪. ఆవల లక్ష్మము నెఱుంగుటయొక్కయు బాణములను సూర్యుటయొక్కయు శత్రువులపై నేయుటయొక్కయుఁ దత్త్వము నెఱింగినవాడగునత్తుండు, మంచికొనలుగలవియు క్షేక్కులనుగలవియు బంగారుపింజిలుగలవియు విషముతోఁగూడిన త్రాచులవలెనున్నవియు నగు మూండమ్ములను వానరునితలపై నేసెను.

౧౫. తలపై సెక్కుమాటుగఁ బ్రయోగింపఁబడిన బాణములచేఁ గాఱుచున్న రక్తమునందడిసిన విప్వగన్నులుగలవాడై బాలసూర్యుని వంటివాడగు నాతండు బాణములనుకరణములచేఁ నెప్పినసూర్యునివలె నెప్పొరెను.

తత స్తు పింగాధిపమంత్రిత త్తమ స్సమీక్ష్య తం రాజవరాత్మజం
రణే । ఉదగ్రచిత్రాయుధ చిత్రకార్ముకం జహద్వ చాపూర్యతి
చాహవోన్ముఖః॥ ౧౬॥

స మందరాగ్రస్థ ఇవాంశుమూలికో వివృద్ధకోపో బలవీర్య సం
యుతః । కుమారమక్షం సబలం సవాహనం దదాహ నేత్రాగ్ని
మరీచిభి స్తదా॥ ౧౭॥

తత స్తు బాణాసన చిత్రకార్ముక శ్వరప్రవన్తో యుధి రాక్ష
సాంబుదః । శరా న్తుమోచాశు హరీశ్వరాచలే వలాహకో
వృష్టిమి వాచలోత్తమే॥ ౧౮॥

తతః కపిస్తం రణచండవిక్రమం వివృద్ధతేజో బలవీర్య సంయు
తమ్ । కుమారమక్షం ప్రసమీక్ష్య సంయుగే ననాద హర్షా ధ్వ
నతుల్య విక్రమః॥ ౧౯॥

సబాలభావా ద్యుధి వీర్యదర్శితః ప్రవృద్ధమన్యుః క్షతజోప మే
క్షణః । సమాససా దాప్రతిమం కపిం రణే గజో మహాకూప
మివావృతం తృణైః॥ ౨౦॥

స తేన బాణైః ప్రసభంనిపాతితై శ్చకార నాదం ఘననాదవి
స్ఫునః । సముత్పాతాశు నభ స్సమారుతి ర్భుజోరువిక్షే
పణ ఘోరదర్శనః॥ ౨౧॥

౧౬. అటుపై సుగ్రీవునిమంత్రలలోముఖ్యుడగు హనుమంతుడగు భయంకరములయి నానావిధములయిన యాయుధములును విల్లునుగల రాక్షసరాజపుత్రుని యుద్ధమునంగాంచి యుద్ధమున కుత్సహించినవాడై సంతోషించి వెరిగెను.

౧౭. బలదర్పములతోడఁగూడిన యాహనుమానుఁడు వెరిగిన కొ పముంగలవాడై మందరపర్వతముయొక్క చివరనున్న సూర్యునిపఠ సైన్య కన్నులనుండి వెడలుచున్న కోపాగ్నియొక్క జ్వాలలచే. నేనలతో దను వాహనములతోదనుగూడ నాయత్తుడనురాక్షసునిం గాలెను.

౧౮. పిమ్మట విల్లునునిష్క్రమస్సనుగలవాఁడును బాములను జల్లుగలవాఁడును నగురాక్షసుఁడనుమేఘుఁడు హనుమంతుఁడను పర్వత ముపై (కొండపై మేఘములువర్షించునట్లు) బాణములు వైచెను.

౧౯. తోడనే మేఘముతోఁ దుల్యమగు పరాక్రమముంగలవాఁడగు హనుమానుఁడు యుద్ధమున సహింపరాని ప్రతాపమునుగలవాఁడును, పెం పొందిన బలదర్పములుగలవాఁడును నగునక్షకుమారుని యుద్ధమునంగాంచి సంతోషించి సింహనాదమునేనెను.

౨౦. యుద్ధమున బలముచేగర్వించిన యారాక్షసుఁడు పరిహసము చేతఁ బెరిగినకొపముంగలవాఁడును రక్తమువలె నెఱ్ఱవైన కన్నులంగల వాఁడునునై కదపుచేఁ గప్పబడినబావియొడఁగ బ్రవేశించు నేనుగువలె యుద్ధమున సాటిలేనివాఁడగు వానరునిం జేరఁబోయెను.

౨౧. మేఘధ్వనింబోలు సింహనాదముఁ లేయవాఁడును హనుమం తుఁడు బలాత్కరముగా నడునిచే నెఱ్ఱబడినబావిములతోడను కూడి నవాడై సింహనాదమునేనెను. భుజములయొక్కయుఁ బొట్టయుక్కయు విప్పటతోడఁగూడ భీకరుడై తోచుచు నాకాశమున వెరిగెను.

సముత్పతస్తం సమభిద్రవ ద్భలీ సరాక్షసానాం ప్రవరః ప్రతా
పవాన్ । రథీ రథిశ్రేష్ఠతమః కిరణ శరైః పయోధర శైలమి
వాశ్శన్మప్తిభిః॥ ౨౨॥

స తాన్ శరాం స్తస్య హరి ద్విమోక్షయన్ చచార వీరః పథి
వాయుసేవితే । శరాంతరే మారుతవ ద్వివిష్పత స్త్వనోజవ
స్సంయతి చండవిక్రమః॥ ౨౩॥

త మా త్తబాణాసన మాహవోన్ముఖం ఖ మా స్తృణంతం విశి
ప్తే శ్వరోత్తమైః । అవైక్షతాక్షం బహుమాన చక్షుషా జగా
మ చింతాంచ స మారుతాత్తజః॥ ౨౪॥

తత శ్వరై ర్భిన్నభుజాంతరః కపిః కుమార వీరేణ మహాత్మనా
నదన్ । మహాభుజః కర్తృవిశేషత త్వవి ద్విచింతయామాస ర
ణే పరాక్రమమ్॥ ౨౫॥

అబాలవ ద్బాలదివాకరప్రభః కరోత్యయంకర్త మహన్తహాబ
లః । నచాస్య సర్వాహవః కర్తృశోభినః ప్రమాపణే మే మతి
రత్రజాయతే॥ ౨౬॥

అయం మహాత్మా చ మహాశ్చ వీర్యత స్సమాహిత శ్చాతినహ
శ్చ సంయుగే । అసంశయం కర్తృగుణోదయా దయం సనాగ
యతై స్కునిభిశ్చ పూజితః॥ ౨౭॥

౨౨. బలశాలియు రాక్షసులలో నుత్తముఁడును బ్రతాపపంతుఁడును రథమందున్నవాఁడును రథికులలో నుత్తమోత్తముఁడును సగుహకుఁడు (మేఘుఁడు వడగొడ్లవానను బర్వతముపైఁ గురిపించునట్లు) హనుమంతునిపై బాణములేయుచు నెదురునడచెను.

౨౩. వీరుఁడును మనస్సుయొక్క వేగముంబోలు వేగముంగలవాఁడును యుద్ధమున నెదుర్కొనఁజూడని పరాక్రమముగలవాఁడును సగుహనుమంతుఁడు రాక్షసుని బాణములను విదిలించికొనుచు నా బాణములనడుమ గాలివలె సంచరించుచు నా కాశమార్గమున మెలంకెను.

౨౪. వాయుపుత్రుండగునాతఁడు వింటిని నైకొని యుద్ధసన్నద్ధుఁడునున్నవాఁడును బాణములచే నా కాశమునుగవ్వచున్నవాఁడును సగుహకునిం గౌరవవృష్టితోఁగాంచెను. చింతిల్లెను.

౨౫. అట్లుకై దొడ్డవాఁడగు నక్షకుమారుఁడను శూరునిచే బ్రద్దలు నేయంబడిన ఊమ్ముంగలవాఁడై గొప్పభుజిములుగలవాఁడును, కర్తవీచే షముయొక్క స్వరూపము నెఱింగినవాఁడును సగువానరుఁడు సింహనాదము నేయుచు రాక్షసుని బలముంగూర్చి యోచించెను.

౨౬. వీఁడు మిక్కిలి బలశాలి, బాలసూర్యునింబోలు కాంతినిగలవాఁడు, పెద్దవాండ్లుచేయునట్లే యుద్ధముయొక్క సన్నాహమును మిక్కిలిచేయుచున్నవాఁడు, యుద్ధమున సర్వవిధవ్యాపారములచేతను బ్రకాశించుచున్నవాఁడగు నీబాలునిం జంపుటకు నాకు బుద్ధిపుట్టకున్నది.

౨౭. వీఁడు దొడ్డవాఁడు, పరాక్రమముచే నధికుఁడు యుద్ధమందు గడిదేఱినవాఁడును సహనముంగలవాఁడును, వీఁడు పౌరుష యంతమగు కార్యములవెంపుచే యత్నులచేతను మునులచేతను బూజింపఁబడినవాఁడును సగును. ఇందుకు సందియములేదు.

పరాక్రమోత్సహ వివృద్ధమానస సుమీక్షితే మాం ప్రముఖాగత స్థితిః । పరాక్రమోహ్యస్య మనాంసి కంపయే త్సురాసురాణా మపి శీఘ్రగామినః॥ ౨౮॥

నఖల్వయం నాభిభవే దుపేక్షితః పరాక్రమోహ్యస్య రణే విసృజ్యతే । ప్రమాపణం త్వేవ మమాస్య రోచతే నవద్ధిమానోగ్నిహవేక్షితం క్షుమః॥ ౨౯॥

ఇతి ప్రవేగంతు పరస్య తర్కయన్ స్వకర్తయోగం చ విధాయవీర్యవాన్ । చకార వేగం తు మహాబలస్తదా మతించ చక్రే స్యవధే మహాకపిః॥ ౩౦॥

స తస్య తా నష్టహయా స్తహాజవాన్ సమాహితాన్ భారసహా నివర్తనే । జఘానవీరః పథి వాయుసేవితే తలప్రహరైః పననాత్మజః కపిః॥ ౩౧॥

తత స్తలేనాభివాత్తో మహారథః స తస్య పింగాధిపమంత్రినైః । ప్రభగ్ననీడః పరిముక్తకూబరః పపాత భూమా హతవాజి రంబరాత్॥ ౩౨॥

స తం పరిత్యజ్య మహారథో రథం సకార్తుకః ఖడ్గధరః ఖముత్పతన్ । తపోభియోగా దృషి రుగ్రవీర్యవా నివహాయ దేహం మరుతా మివాలయమ్॥ ౩౩॥

౨౮. దర్పముచేతను యత్నముచేతను శనుపొందిన మనస్సుగల వాఁడును, ఎదురుగావచ్చినవాఁడునునై ననుజూచుచున్నవాఁడును, మృమునం బోవుచున్నవాఁడునునగు వీనిపరాక్రమము దేవతలకేనియు రాక్షసులకేనియు మనంబులఁ జలంపఁజేయఁజూబును.

౨౯. యుద్ధమున వృద్ధిసెందుచున్న పరాక్రమముంగలపిఁ డుపేక్షింపఁబడఁదగినవాఁడుగాఁడు. అట్లుచేసినచో నవమానపఱుచక మానఁడు. నాకో వీనికో చావు నమ్మతింపఁదగును. వృద్ధిసెందుచున్నయన్నినిం జూచియుంజూడక యుండరాదు.

౩౦. బలదర్పములంగలవాఁడగు హనుమంతుఁడు శత్రువగురాక్షసుని బలముంగూర్చి యిట్లుతర్కించుచుఁ దానుజేయందగుపనియు యోచించుకొని యప్పుడతనింగూల్పుట బాగని మనంబున నిశ్చయించికొని యెను.

౩౧. వీరుఁడును వాయుపుత్రుఁడును నగుహనుమంతుఁడు మిక్కిలి వివేగమును బలమునుగలవియు భారమునీడ్వఁగలవియు నగు నెనిమిదిగుఱ్ఱములను నాకాశమార్గమున నడచేతదెబ్బతో నడఁచెను.

౩౨. అట్లు చేతిచేనడువంబడినదై రాక్షసునియొక్క గొప్పతేరు హనుమంతునిచే జయింపఁబడి విఠిగినగూళ్ళనుగలదియుఁ దునిసిన సెగను గలదియుఁ జదువంబడిన గుఱ్ఱములనుగలదియునై యాకాశమునుండి నేలంబడియెను.

౩౩. మహారథుఁడును భయంకరమగు బలముంగలవాఁడును నగు యక్షుఁ డారథమునువదలి వింటిని ఖడ్గమునుగొని యాకాశమునకెగిరెత్తవశ్యక్తిచేదేహమునువిడిచి స్వర్గమునకుం జనుచున్నయుపివలె యొప్పారెను.

తతః కపి స్తం విచరంతమంబరే పతత్రీరా జానిలసిద్ధసేవితే
సమేత్య తం మారుతతుల్యవిక్రమః క్రమేణజగ్రాహ స పాద
యో ర్ద్వధమ్॥ ౩౪

స తం సమావిధ్య సహస్రశః కపి ర్క్లూషారగంశ్రుహ్య ఇవాం
డతేశ్వరః । ముమూచవేగా త్పితృతుల్యవిక్రమో మహీతలే
సంయతి వానరోత్తమః॥ ౩౫॥

స భగ్నబాహూరు కటిశిరోధరః క్షరన్నస్య క్షీర్నధితాస్థిలో
చనః । సభగ్నసంధిః ప్రవిక్లేర్ణబంధనో హతఃక్షేత్రో వాయుసు
తేన రాక్షసః॥ ౩౬॥

మహాకపి ర్భూమితలే నివీడ్య తం చకార రక్షోధిపతే ర్క్షహ
ద్యయమ్ ॥ ౩౭॥

మహద్విభి శ్చక్రచరై ర్క్షహవ్రతై స్సమేత్యభూతైశ్చ సయక్షప
న్నైః । సురైశ్చ సేంద్రై ర్భృశజాతవిస్మయై ర్హతే కుమారే
స కపి ర్నిరీక్షితః॥ ౩౮॥

నిహత్య తం వజ్రసుగ్రోపమప్రభం కుమారమక్షం క్షతజోప
మేక్షణమ్ । తమేవ వీరో భిజగామ తోరణం కృతక్షణః కా
లఇవ ప్రజాక్షయే॥ ౩౯॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - సప్తచత్వారింశస్సర్గః.

౩౪. పిమ్మట వాయువుతోడఃల్యమగు పరాక్రమముం గలవాడగు హనుమంతుడు గరుత్మంతునిచేతను వాయువుచేతను నేవినపడబడుచున్న యాకాశమున సంచరించుచున్న రాక్షసునిం జేరఁబోయి పాదముల నెడిసిపట్టుకొనియెను.

౩౫. తండ్రితోడ దుల్యమగు పరాక్రమముం గలవాడగు వానరత్తముండును నగుహనుమంతుడు (గరుడండు సర్పముంబట్టుకొన్నట్లు) యుద్ధమునం బట్టుకొని వేయిభంగుల మర్దించి భూమిపై వేగమున వైచెను.

౩౬, ౩౭. ఆయత్తుమారుండు హనుమంతునిచే విఙ్గంగొట్టఁబడిన భుజములు తొడలు నడుము కంఠమును గలవాడై కాటుచున్నరక్తముచేసెప్పిన నలిగినయెముకలుం గన్నులునుగలవాడై తునిసిపడిన రాక్షసుని భూమిపైఁబెట్టి నలియఁద్రొక్కి హనుమంతుడు రాక్షసరాజునకు గొప్పభీతిని బుట్టించెను.

౩౮. ఆయత్తుమారుండు సప్తపదంగా నాకాశమండల దిరుగాడుచున్నవారును నియతప్రతములు గలవారును నగుగొప్పయిషుల చేతను, యక్షులతోడను సర్పములతోడను గూడినభూతములచేతను, ఆశ్చర్యముం జేందినవారై దేవేంద్రసహితులైయున్న దేవతలచేతను హనుమంతుడు ధానిచూడఁబడినవాడయ్యెను.

౩౯. వీరుండగుహనుమంతుడు దేవేంద్రపుత్రునిజేజముతోడ దుల్యమగు తేజముం గలవాడగు రక్తముంబోలు కన్నులుగలవాడగు నగునత్తునిండునిమి లయకాలమందు సంతోషముచే సెప్పినయమునివలె నెప్పటియట్లు తోరణస్తంభముం జేరెను.

ఇది నలువది యేడవసర్గ.

అష్ట చత్వారింశస్సర్గః.

తత స్స రక్షోధిపతి ర్మహాత్మా హనూమ తాక్షేనిహతే కు
మారే । మనస్సమాధాయ తదేంద్రకల్పం సమాదిదే శేంద్ర
జితం సరోషమ్॥ ౧॥

త్వమస్తువి చ్ఛస్తువిదాంవరిష్ఠ స్సురాసురాణా మపి శోక
దాతా । నురేషు సేంద్రేషుచ దృష్టకర్తా పితామహా రాధన
సంచితాస్తుః॥ ౨॥

తవాస్తుబల మాసాద్య నాసురా నమరుద్గణాః ।
నశేకుస్స మరేస్థాతుం సురేశ్వర సమాశ్రితాః॥ ౩॥
నకశ్చి త్త్రిషులోకేషు సంయుగే నగతశ్రమః ।
భుజవీ ర్యాభిగుప్తశ్చ తపసా చాభిరక్షితః॥ ౪॥

దేశకాల విభాగజ్ఞ స్త్వమేవ మతినత్తమః । ౪౫
న తే స్త్యశక్యం సమరేషు కర్తౄణా నతే స్త్యకార్యం మతిపూ
ర్వమంత్రణే । నసో స్తికశ్చి త్త్రిషుసంగ్రహేషువై నవేద య
స్తే స్తుబలం బలం చ తే॥ ౪౬
మమానురూపం తపసోబలంచ తే పరాక్రమ శ్చాస్తుబలంచ
సంయుగే । న త్వాం సమాసాద్య రణావమర్దే మనశ్శ్రమం
గచ్ఛతి నిశ్చితార్థమ్॥ ౪౭

నలువది యెనిమిదవ పద్యం.

౧. పిమ్మటదొడ్డవాడగు రావణుడు హనుమంతునిచే నమ్రుడు సంపదబడినందులకు వగచివగచి మనస్సును గుదురు పటచుకొని, దేవేంద్రునితోఁ దుల్యుఁడును రోషముతోఁ గూడినవాడగు నగు నింద్రజిత్తును బనిచెను.

౨. మనతాతయగు బ్రహ్మ దేవునింగొలిచి సంపాదించిన బాణములను గలవాడవగునీవు విలువిద్య నేర్చినవారిలో నుత్తముఁడవు, దేవేంద్రునితోడి యుద్ధములయందు దర్పముం జూపినవాడవు. దేవతలను రాక్షసుల నేడ్వించినవాడవు.

౩. నీబాణములనెదిరించి రాక్షసులుగాని, దేవేంద్రునిప్రాచున నున్న దేవతలసమూహములు గాని యుద్ధమున నిలువనేరని వయ్యెను.

౪, ౪౫. యుద్ధమున శ్రమచెందనివాడు మూఁడులోకములయందును గలుగఁడు. నీవాక్కడవే భుజిబలముచేత రక్షించికొనఁ బడినవాడవు తపస్సుచేఁ గాపాడికొనఁబడినవాడవు కాలదేశముల నెఱింగినవాడవును బుద్ధిమంతుఁడవును.

౫౫. యుద్ధమునందు నిచేదీర్పరానికార్యము గలుగదు. బుద్ధిపూర్వకముగ యోచించుటయందు నీకులోఁబడనికనిలేదు మూఁడులోకములయందును నీబాణములబలమును దేహబలమును దెలిసికొననివాడు గలుగఁడు.

౬౫. నీయొక్కతపోబలమును యుద్ధమున బాణములబలమును నీదర్పమును ననుంబోలినవియ్యెను. యుద్ధక్రీడయందునామనస్సునినుంగూర్చి యెవ్వడును నిశ్చయింపఁబడిన గెలుపునుగలదిగావున శ్రమచెందుటలేదు.

నిహతాః కింకరా స్పర్శ్యే జంబుమాలీచ రాక్షసః॥ ౭॥

అమాత్యపుత్రా వీరాశ్చ పంచసేనాగ్ర యాయినః॥
బలాని సుసమృద్ధాని సాశ్వనాగ రథానిచ॥ ౮॥

సహోదర స్తే దయితః కుమారోక్షశ్చ సూదితః॥
సహి తేష్వేవ మే సారో యస్త్య య్యురినిషూదన॥ ౯॥

ఇదం హి దృష్ట్వా మతిమ న్నహద్బలం కపేః ప్రభావం చ పరా
క్రమం చ । త్వ మాత్మనశ్చాపి సమీక్ష్య సారం కుసుప్త్య వేగం
స్వబలానురూపమ్॥ ౧౦॥

బలావమర్ద స్వయి సన్నికృష్టే యథాగతే శామ్యతి శాంతశ
త్రౌ । తథా సమీక్ష్యాత్తబలం పరం చ సమారభ స్వాస్త్ర
విదాం వరిష్ఠ॥ ౧౧॥

న వీర సేనా గణశోచ్యవంతి నవజ్రమాదాయ విశాలసారమ్
న మారుత స్యాస్యగతేః ప్రమాణం నచాగ్నికల్పః కరణేన
హంతుమ్॥ ౧౨॥

త మేవ మర్థం ప్రసమీక్ష్య సమ్యక్ స్వకర్తసామూర్ధి సమా
హితాత్మా । స్మరంశ్చ దివ్యం ధనుషోస్త్రవీర్యం వ్రజాక్షతం
కర్త సమారభస్వ॥ ౧౩॥

న ఖి ల్వియం మతిశ్శేష్టా యత్త్వాం సంప్రేషయామ్యహమ్॥
ఇయం చ రాజధర్తాణాం క్షత్రస్య చ మతిర్కతా॥ ౧౪॥

౭, ౮, ౯. కింకరులను రాక్షసులందఱును జింబుమాలియు ముత్రాశ్రుతులును శూరులగు సేనానాయకులైదుగురును జింపబడిరి. గుట్టములతో రక్తములతో నేనుంగులతోఁగూడిన సంపూర్ణములైన నేనలును నీకష్టముఁడును నాకుబిడ్డఁడును నగునక్షుండును శూల్పంబడియెను. శత్రువులను హరించు స్వభావముం గలవాఁడా! నీయందు నాకుఁగలయంతనచ్చుక మీఁదజెప్పబడినవారిలో నెవ్వరియందును లేదుగుమా!

౧౦. ఓబుద్ధిమంతుఁడా! ఆవానరునియొక్క యపారమగు బలమును శక్తియు దర్పమును నిట్టిదిగా నెఱింగి నీయొక్క బలమును దెలిసికొని నీ బలమునకుఁ జగినవేగమును గలుగవలయు!

౧౧. విలుకాండ్రలో నుత్తముఁడా! అడంపంబడినశత్రువులనుగల బాండవగునీవు వానరుని సమీపించినపుడు నేనలు నాశమగుట తగ్గునట్లు చొరొచ్చించి నీబలమునువైరిబలమునుదెలిసి మఱి కయ్యమునకుఁదాయము.

౧౨. ఓశూరుఁడా! మొత్తములుమొత్తములుగనున్న నేనల నేష్పించువాఁడగు నీవానరునివిషయమున నేనలరక్షించుకొనుట సకసాధ్యము. తగ్గిన బలమునుగలదియగు వజ్రాయుధమునుబూని వానిని జేరఁబోకుము. ఈవానరునివేగమునకు మితలేదు, ఇంతటివేగము వాయుదేవునకుఁగూడలేదుగుమా! అగ్నితోఁదుల్యమగు తేజముం గలయాతని నాయుధములచేఁ గొట్టుట యసాధ్యము.

౧౩. ఆవిషయమును బాగుగ నెఱింగి, నీవనికిందగునట్లు మ సూనిశ్చయముంగలిగి దేవసంబంధమగు ధనుస్సుయొక్కయు బాణముల యొక్కయు బలమునుదలంచుచుం జనుమా! భంగముగలుగనికార్యము నారంభించుము.

౧౪. ఇట్టిభీకరమగుయాధమునకు నిన్నుంబంపుట యనుతలంపుచుంచిది కాదుగుమా! ఇట్టితలంపుక్షత్రియులకును క్షత్రియవృత్తినవలంబించిన యితరులకును సమ్మతమైనది.

నానాశస్త్రైశ్చ సంగ్రామైశ్చారద్య మరిందమః
అవశ్యమేవ యోధవ్యం కామ్యశ్చ విజయో రణే॥ ౧౫॥

తతః పితౄస్తద్వచనం నిశమ్య ప్రదక్షిణం దక్షనుతప్రభావః
చకార భర్తార మదీనసత్త్వోరణాయవీరః ప్రతిపన్నబుద్ధిః॥ ౧౬॥

తతః సై స్వగజై రిష్టై రింద్రజిత్సృతిపూజితః
యుద్ధోద్ధతః కృతోత్సాహ స్సంగ్రామం ప్రత్యపద్యత॥ ౧౭॥

శ్రీమూ న్నద్వపలాశాక్షో రాక్షసాధిపతే న్సుతః
నిర్జగమ మహాతేజా స్సముద్రగవ పర్వసు॥ ౧౮॥

స పక్షిరాజోపమ తుల్యవేగై ర్వాన్యైశ్చ తుర్భిస్సిత తీక్ష్ణదం
ష్ట్రైః । రథంసమాయుక్త మసంగవేగం సమారురో హేంద్ర
జి దింద్రకల్పః॥ ౧౯॥

స రథే ధన్వినాం శ్రేష్ఠ శ్శస్త్రజ్ఞో స్త్రువిదాం వరః
రథేనా భియయా క్షీప్రం హనుమా న్యత్రసాభవత్॥ ౨౦॥

సతస్య రథనిర్హోషం జ్యోన్వనం కార్తుకస్య చ
నిశమ్య హరివీరోసా సంప్రహృష్టతరో భవేత్॥ ౨౧॥

సుమహచ్ఛాప మాదాయ శితశల్యాంశ్చ సాయకాన్
హనుమంత మభిప్రేత్య జగమ రణపండితః॥ ౨౨॥

౧౫. శత్రువుల నుడికించువాడవా! యుద్ధమునం బెక్కా-యుద్ధములచే నేర్పుచూపుశక్తి నీకుండలదు. కావున నీవుతప్పకయుద్ధమునేయడగుదువు. యుద్ధమున గెలుపు గోరందగినదిగుమా !

౧౬. పిమ్మట దక్షపుత్రుని ప్రధావమువంటి ప్రధావముంగలవాడను, కొదవకాని బలముంగలవాడను శూరుడను నగు నింద్రజిత్తు తండ్రిపలుకులువిని, యుద్ధమునకుం బూనిన బుద్ధిగలవాడై ప్రభునకుఁడై దక్షీణముచేసెను.

౧౭. పిమ్మట, యుద్ధమున కెత్తినవాడగు నింద్రజిత్తు తననేలనే గౌరవింపఁబడినవాడై యుత్సహించి యుద్ధమునకుఁ గవినెను.

౧౮. కాంతిగలవాడను, తామరఊకులవంటి కన్నులంగలవాడను మిక్కిలి ప్రతాపముగలవాడను నగురాక్షసరాజపుత్రుఁడు షర్మములయందు సంద్రము పొంగునటుల వెడలెను.

౧౯. ఇంద్రునింబోలినవాడగు నింద్రజిత్తు, గరుత్మంతునితోఁ బోల్పడగినవేగముం గలవియు, కఱకై తెల్లనైన కోఱలనుగలవియు నగునాల్గుదుష్టవృక్షములను బూన్పఁబడిన వేగవంతముగు రథము నెక్కిెను.

౨౦. రథమందెక్కినవాడను, విలుకాండలలో మేటియు, ఖడ్గము మొదలగు నాయుధములప్రయోగము నెఱింగినవాడను బాణముల నేయువారిలో నేర్పరియు నగునింద్రజిత్తు హనుమంతుఁ డున్నచోటునకు శఘ్రమునం జనియెను.

౨౧. శూరుఁడగు నావాసరొత్తముఁ డింద్రజిత్తుయొక్క రథధ్వనిని, వింటినారొక్క శబ్దమును విని మిగుల సంతోషించినవాఁ డయ్యెను.

౨౨. యుద్ధశాస్త్రమునఁ బండితుఁడగు నారాక్షసుఁడు గొప్పవీరిని, కఱకై నకొనలుగల బాణములనుగొని హనుమంతుని మీఁది కేసెను.

తస్మిం స్తతస్సంయతి జాతహర్షే రణాయ నిర్గచ్ఛతి బాణపా-
శౌ । దిశశ్చసర్వాః కలుషాబభూవు ర్మృగాశ్చ కాద్రా బహు
ధా వినేదుః॥ ౨౩॥

సమాగతా స్తత్ర తు నాగయతౌ మహర్షయ శ్చక్రచరాశ్చ
సిద్ధాః । నభ స్సమావృత్య చ షక్షిసంఘా వినేదు రుచైః పర
మ ప్రహృష్టాః॥ ౨౪॥

ఆయాంతం సరథం దృష్ట్వా మార్గ మింద్రజితం కపిః ।
విననాద మహానాదం వ్యవర్థత చ వేగవాన్॥ ౨౫॥

ఇంద్రజిత్తు రథందివ్య మాస్థిత శ్చిత్రకార్ముకః ।
ధను ర్విష్ణురయామాస తటిదూర్జిత నిస్సవమ్॥ ౨౬॥

తత స్సమేతా వతితీక్షణవేగా మహాబలా తౌ రణనిర్విశంకౌ ।
కపిశ్చ రక్షోధిపతేశ్చ పుత్రీ సురాసురేంద్రావివ బద్ధవైశా॥
స తస్య వీరస్య మహారథస్య ధనుష్కత స్సంయతి సమ్మతస్య ।
శరప్రవేగం వ్యహనత్ప్రవృద్ధ శ్చచారమార్గే పితురప్రమేయే॥

తత శ్శరా నాయతతీక్షణశల్యాన్ సుపత్రిణః కాంచనచిత్రపుం
ఖాన్ । ముమోచ వీరః పరవీరహంతా సుసన్నతాన్ వజ్రనిపా
తవేగాన్॥ ౨౭॥

౨౩. అట్లాతండు యుద్ధమున కుత్సహించి బాణములనుగొని వెడలుచుండఁగా నన్నిదిక్కులుకలతఁబెను, మృగములు నానావిధముల భయంకరములగు భవ్వునులుచేసెను.

౨౪. నాగులును యక్షులును మహాఋషులును, చక్రములం బరియింపునీధులును యుద్ధరంగమును జేరవచ్చి యాకాశమునఁ గ్రమ్మినిలచిరి. కషీణమాహములును బిగ్గర భవ్వునులుచేసెను.

౨౫. ఆవానరుఁడు, రక్షసహితుడై వేగమునవచ్చుచున్న యింద్రజిత్తునుగాంచి సింహనాదము నేసెను. మేను వెంచెను.

౨౬. దేవసంబంధముగు రక్షముననున్న వాఁడును, విచిత్రముగు విల్లుగలవాఁడును నగునింద్రజిత్తు మేఘభవ్వునింబోలు భవ్వునిగల భవ్వునుమోయించెను.

౨౭. పిమ్మట సహింపఁగూడని వేగముంగలవారును బలవంతులును నగుహనుమత రావణపుత్రులు యుద్ధమున శంకలేనివారై చేవేంద్రరాక్షసేంద్రులవలెఁ దీరినవైరముతోడం గవిసిరి.

౨౮. అహనుమంతుఁడు మేనువెంచి, శూరుఁడును మహారథుఁడును నగురాక్షసునియొక్క బాణములవేగము నలక్ష్యముచేసెను. వాయుశూర్మమున సంచరించెను.

౨౯. అటుపై శత్రుపీరులహరించువాఁడును శూరుఁడునునగు నింద్రజిత్తు దీర్ఘములైకటకై నవియును కొనలుగలవియు, మంచిడెక్కులుగలవియు, బంగారముచేఁ జేయంబడి విచిత్రములైన పింజలు గలవియు, మంచివంపులుగలవియు, వజ్రాయుధముంబోలు బెట్టగుపాటునుగలవియు నగుబాణములను వైచెను.

తతస్తు తత్స్త్వందన నిస్సవనం చ మృదంగ ఛేరీ పటహస్వనం
చ । వికృష్యమాణ స్య చ కా ర్త్యకస్య నిశమ్యఘోషం పునరు
త్పపాత॥ ౩౦॥

శరాణా మంతరే ష్వాశు వ్యవర్తత మహాకపిః ।
హరి స్తస్యాభిలక్ష్యస్య మోఘఋణ లక్ష్యసంగ్రహమ్॥ ౩౧॥
శరాణా మగ్రత స్తస్య పున సుమభివర్తత ।
ప్రసార్యహస్తా హనుమా నుత్పపా తానిలాత్కజః॥ ౩౨॥

తావుభా వేగసంపన్నా రణకర్త విశారదా ।
సర్వభూత మనోగ్రాహి చక్రతు ర్యుద్ధ ముత్తమమ్॥ ౩౩॥
హనూమతో వేద న రాక్షసాంతరం నమారుతి స్తస్యమహా
త్మనోంతరమ్ । పరస్పరం నిర్విషహా బభూవతు సుమేత్య తౌ
జేవనమాన విక్రమా॥ ౩౪॥

తతస్తు లక్ష్మ్యే స విహన్యమానే శరేష్వమోఘేషు చ సంపత
త్సు । జగామ చింతాం మహతీం మహాత్మా సమాధిసంయోగ
సమాహితాత్మా॥ ౩౫॥

తతో మతిం రాక్షసరాజసూను శ్చకార తస్మిన్ హరివీరము
ఖ్యే! అవధ్యతాం తస్యకపే సుమీత్య కథంనిగచ్ఛే దితి నిగ్రహ
ర్థమ్॥ ౩౬॥

౩౦. పిమ్మట నారాక్షసుని రక్షణనియు మద్దెలమొదలగు వాద్యములధ్వనియు నీడ్వించుచున్న విండ్లయొక్కధ్వనియు విని హనుమంతుడు మరలనెగరెను.

౩౧. గొప్పవానరుండగు హనుమంతుడు గుఱియం దుండువస్తువు నేయనేర్చినవాండగు నింద్రజిత్తుయొక్క గుఱినుండితొలగి వానిబాణముల ను వమ్ము నేయుచు బాణములనడుమ తిరుగుచుండెను.

౩౨. వాయుపుత్రుడు రాక్షసుని బాణములకెదుటఁ జేతులుసాచి ముందరికి వచ్చుచుండెను. మీఁదికెగరెను.

౩౩. మిక్కిలివేగమునుగలవారును, యుద్ధకార్యములయందు నేర్పరులును నగునింద్రజిత్తును హనుమంతుడును సర్వభూతములయొక్కయు మనస్సుల నాకర్షించునట్టి గొప్పయుద్ధమును జేసిరి.

౩౪. రాక్షసుడు హనుమంతునియొక్కబలిమి యాపాటియని యెఱుంగఁడయ్యెను. బలశాలియగు నింద్రజిత్తుయొక్క సారమును హనుమంతుండునుదెలియఁడయ్యెను. దేవతలతోఁ దుల్యుకుగు విక్రమమునుగల యాయుద్ధరు నెంతోరులనెదుర్కొని యుగ్రులైరి.

౩౫. పిమ్మట వ్యర్థములుగాని బాణములు మ్రెఁబడుచున్నను వాని కిగుఱియైనహనుమంతుఁ డా బాణములకుఁ దొలఁచుచురాగా, గుఱిచూచుటయందును బాణములేయుటయందును మనస్సు నిలిపినవాండగు నాబలశాలియగురాక్షసుడు గొప్పచింతను బొందెను.

౩౬. అటుపై రాక్షసరాజపుత్రుండగు నింద్రజిత్తు, వానరుండు సాపునకు లోఁబడఁచుండుటను గనుంగొని వానరోత్తముండగు హనుమంతునిం దిరస్కరించుటయేనియ నసాధ్యమా ! అని తలంచెను.

తతః పైతామహం వీర సస్మిన్మ మస్మన్మవిదాం వరః |

సందధే సుమహాతేజా స్తం హరిషవరం ప్రతి || ౩౭ ||

అనధ్యోయ మితిజ్ఞాత్వా త మస్తే నాస్మత త్వవిత్ |

నిజగ్రాహ మహాబాహు ర్కారుతాత్మజ మింద్రజిత్ || ౩౮ ||

తేనబద్ధ స్తతో స్తేన రాక్షసేన స వానరః |

అభవ నిర్విచేష్ట శ్చ పపాతచ మహీతలే || ౩౯ ||

తతోవబుద్ధ్యా స తదాస్త్రబంధం ప్రభోః ప్రభావా ద్విగతా

త్త వేగః | పితామహానుగ్రహ మాత్మనశ్చ విచింతయామాస

హరిషవీరః || ౪౦ ||

తత స్స్వయంభువై ర్కంత్రై స్ప్రహస్త్రై మభిమంత్రితమ్ |

హనుమాం శ్చింతయామాస పరదానం పితామహాత్ || ౪౧ ||

న మేస్త్రబంధస్యచ శక్తిరస్తి విమోక్షణే లోకగురోః ప్రభా

వాత్ | ఇత్యేవమత్వా విహితోస్త్రబంధో మయాత్మయోనేన

నువర్తితవ్యః || ౪౨ ||

స వీర్య మస్త్రస్య కపిర్విచార్య పితామహానుగ్రహ మాత్మనే

శ్చ | విమోక్షశక్తిం పరిచింతయిత్వా పితామహాజ్ఞా మనువ

ర్తతేన్ || ౪౩ ||

అస్త్రేణాపి హి బద్ధస్య భయం మమ నజాయతే |

పితామహ మహేంద్రాభ్యాం రక్షిత స్యానిలేన చ || ౪౪ ||

౩౭. శూరుఁడును బాణములప్రయోగము నేర్చినవారిలో నుత్తముఁడును, మిక్కిలి ప్రతాపముగలవాఁడును నగునిండ్రజిత్తు మానుమంతుని మించనేయ బ్రహ్మస్త్రముం గూర్చెను.

౩౮. బాణముల స్వభావము నెఱింగిన వాఁడును బలశాలియునగు నిండ్రజిత్తు 'ఈవానరుఁడు చావునకులోబడి' డని తెలిసి యాతనింబ్రహ్మస్త్రముచే బట్టెను.

౩౯. పిమ్మట నారాక్షసేంద్రునిచే బ్రహ్మస్త్రముచే గట్టబడిన వాడై వ్యాపారము లుడిగినవాడయ్యెను. మఱియు భూమిపై బడియెను.

౪౦. అట్లుపడినవాడై వానదోతముఁ దప్పడు చానస్త్రముచే గట్టబడుట నెఱింగి, శిక్షించుటకును రక్షించుటకును దడుడగు బ్రహ్మదేవునియొక్క మహిమవలనఁ దనశక్తితగ్గినదికాఁగా బ్రహ్మదేవునియొక్క యనుగ్రహమునుగూర్చి చింతించెను.

౪౧. పిమ్మట బ్రహ్మదేవునిసంబంధమును మంత్రముల బలిమిచేఁ దనపై బ్రహ్మస్త్రము ప్రయోగింపబడుట నెఱింగి బ్రహ్మదేవునివలన వరమును బొందుటను దలంచెను.

౪౨. 'లోకములకు గురుండగు బ్రహ్మదేవునియొక్క మాహాత్మ్యమువలనఁ గలిగినదియగు నీయస్త్రమువలనిబంధమును వదలించికొన నాకు శక్తిలేదు' అనితలంచి దీనికిలోబడి యుండవలసిన దయ్యెను.

౪౩. ఆమానుమంతుఁడు బ్రహ్మస్త్రముయొక్క బలమును, బ్రహ్మదేవునివలనఁ దనకుంగలవరమును యోచించి, బ్రహ్మస్త్రమునుండివదలించికొనుశక్తినిదలంచి బ్రహ్మదేవుని యాజ్ఞకులోబడి యుండెను.

౪౪. బ్రహ్మస్త్రముచే గట్టబడినవాడనై యున్నను బ్రహ్మచేతను దేవేంద్రునిచేతను వాయువుచేతను గాపాడబడుచున్ననాకు భయము గలుగనేరదుగదా!

శ్రీహణాచాపి రక్షాభి ర్మహాస్తే గుణదర్శనః।

రాక్షసేంద్రేణ సంవాద స్తస్మా దృష్టాంతం మాంపరే॥ ౪౩

స నిశ్చితార్థః పరవీరహంతా సమీక్ష్యకారీ వినివర్తచేష్టః।

పరైః ప్రసహ్యభిగతై ర్నిగృహ్య ననాద తైస్తైః పరిభర్తు
మాన॥ ౪౪

తత స్తం రాక్షసా దృష్ట్వా నిష్ప్రచేష్ట మరిందమమ్।

బబంధు శ్వణవలైశ్చ శ్చ ద్రుమచీరై శ్చ సంహతైః॥ ౪౫

స రోచయామాస పరైశ్చ బంధనం ప్రసహ్యవీరై రభిని
హంచ కాక్షూహాలా న్తాం యది రాక్షసేంద్రో ద్రష్టుం వ్యవసే
దితి నిశ్చితార్థః॥ ౪౬

స బద్ధ స్తేన వలైశ్చ విముక్తోస్త్రేణ వీర్యవాన్।

అస్త్రబంధ స్సచాన్యంహి నబంధ మనువర్తతే॥ ౪౭

అథేంద్రజిత్తు ద్రుమచీరబద్ధం విచార్యవీరః కపిసత్తమం తస్మై
విముక్తమస్త్రేణ జగామచింతాం నాన్యేనబద్ధో హ్యనువర్త
తేస్త్రమ్॥ ౪౮

అహో మహత్కర్మ కృతం నిరర్థకం నరాక్షసై ర్మంత్రగతిర్ని
మృష్టా । పునశ్చ నాస్త్రే విహతేస్త్రమన్య త్ప్రవర్తతే సంక
యితాస్తస్మా సర్వే॥ ౪౯

శ్రీసుందరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స - ర౮. ౫౭౫.

౪౫. రాక్షసులచేతఁబట్టుకొనఁబడుటయందునుగుణముజూపును. నట్టిదియు దొడ్డిదియునగు సంచాదము రాక్షసరాజుతోడ నాకుంబాసఁగును. కావున నన్ను రాక్షసులు పట్టుకొనుటయే బాగనితలంచెదను.

౪౬. శత్రువీరులం గూల్చువాఁడును జిక్కగయోచించువాఁడును నగుహనుమంతుఁడు మనంబున నిట్లునిశ్చయించికొని, తన కెదుటవచ్చుచున్న శత్రువులచేనెల్ల బలవంతముగాఁ బట్టుకొనఁబడి తెదరుపెట్టఁబడినవాఁడైనను జేష్ఠలేవీధియులేకయే యటచుచుండెను.

౪౭. పిమ్మట శత్రువులనుడికించువాఁడగు హనుమంతుఁడూరక మూర్ఛమెందుటసూచి జనుకనారకట్టలచేతనునారచీరలచేతను గట్టివైచిరి.

౪౮. “రాక్షసేంద్రుఁ డుల్లాసముతోననుంజూడ నిచ్చయించునో నేను ద్వారపడనేలయని నిశ్చయించికొని హనుమంతుఁడు శత్రువీరులు కట్టుటలును బలవంతముగాఁ బట్టుటలును సహించెను.

౪౯. బలవంతుఁడగు నాతండు నారచీరచేఁ గట్టఁబడి యుండియు తొల్లింటిబ్రహ్మస్త్రముచేవిడువఁబడియెను. ఆయస్త్రముయొక్క-బంధము నారచీరయొక్క బంధము నాశ్రయించినది కాదుగదా!

౫౦. ఆవల శూరుఁడగు నింద్రజిత్తు వానరోత్రముఁడగు హనుమంతుఁడు నారచీరచేఁగట్టఁబడినవాఁడుగను బ్రహ్మస్త్రముచే విడువఁబడినవాఁడుగను నెఱింగి మఱిదేనిచేతనెనియుఁ గట్టుబడినవానిని బ్రహ్మస్త్రము గట్టుదుగదా! అదియెఱుంగమిచే మోసముగలిగెనని చింతించెను.

౫౧. నాచేఁ జేయఁబడినవిడ్డకని యీ రాక్షసుల యివేకముచే వ్యర్థమయ్యెను. ఈ మూఁగులు బ్రహ్మస్త్రముయొక్క మూఁగులు నుచుకొనినైరి. ఇట్లు బ్రహ్మస్త్రవివ్యర్థమైనపుడు నాచేయఁబడినవాఁడు నుచుకొనినైరి! ఈ రాక్షసుల హనుమంతుఁడు బంధమును విడువఁబడినట్లు సహించెదరు

అస్తే గ్రీణ హనుమా న్దుక్తో నాత్మాన మవబుధ్యత |
కృష్యమాణస్తు రక్షోభి సైశ్చ బంధై ర్నివీడితః || ౧౧ ||

హన్యమాన స్తతః కూరై రాక్షసైః కాష్టముష్టిభిః |
సమీపం రాక్షసేంద్రస్య ప్రాకృష్యత సవానరః || ౧౨ ||

అథేంద్రజిత్తం ప్రసమీక్ష్యముక్త మస్తే గ్రీణ బద్ధం ద్రుమచీరసూ
త్రై గ్రిః | వ్యదర్శయ త్తత్ర మహాబలం తం హరిప్రవీరం సగ
ణాయ రాజ్ఞే || ౧౩ ||

తం మత్తమివ మాతంగం బద్ధం కపివరోత్తమమ్ |
రాక్షసా రాక్షసేంద్రాయ రావణాయ న్యవేదయన్ || ౧౪ ||

కోయం కస్య కుతోవాత్ర కింకార్యం కోవ్యపాశ్రయః |
ఇతి రాక్షసవీరాణాం తత్ర సంజ్ఞి రే కథాః || ౧౫ ||

హన్యతాం దహ్యతాం వాపి భక్ష్యతామితి చాపరే |
రాక్షసా స్తత్ర సంక్రుద్ధాః పరస్పర మథాబ్రువన్ || ౧౬ ||

అతీత్య మార్గం సహసా మహాత్మా సతత్ర రక్షోధిప పాద
మూలే | దదర్శ రాజ్ఞః పరిచారవృద్ధాన్ గృహం మహారత్న
విభూషితం చ || ౧౭ ||

స దదర్శ మహాశేజా రావణః కపిస త్తమమ్ |
రక్షోభి ర్వికృతాకారైః కృష్యమాణ మిత స్తతః || ౧౮ ||

రాక్షసాధిపతిం చాపి దదర్శ కపిసత్తమః |
తేజోబల సమాయుక్తం తపంత మివ భాస్కరమ్ || ౧౯ ||

౫౧. ఆంజనేయుఁడు దాను బ్రహ్మస్త్రముచే విడువబడుట తఱచికొనలేదు. రాక్షసులచేత గట్టబడి యాడ్వంబడినవాడై చనుచున్నవాఁడు.

౫౩. పదంపడి హనుమానుఁడు రక్కసులచేత బిడికిఱలచేతను గజ్జలచేతను గొట్టబడి రావణునియెడటి కీడ్చికొని తేబడియెను.

౫౪. పిమ్మట నింద్రుఁడు, హనుమంతుఁడు బ్రహ్మస్త్రముచే విడువబడినవాఁడుగను నారచీరలచేమాత్రము గట్టబడినవాఁడుగ నెఱింగి, బలశాలియు వీరుఁడునగు నావానరుని రాక్షస సమూహములతో నున్న రావణునకుం జూపెను.

౫౫. ఆరాక్షసులు, త్రాళ్ళచేగట్టబడి మదిఁచిన యేనుఁగు వలెనుండు వానరోత్తముని రాక్షసరాజుగు రావణునకుఁ దెలిపిరి.

౫౬. ఇతఁడెవఁడు? ఎవ్వనివాఁడు? ఎచ్చోటనుండివచ్చెను? ఏల వచ్చెను? ఎవరినాశ్రయించియున్నాఁడు? అను నిట్టిమాట లచ్చోట నచ్చోట ననేకములు వుట్టెను.

౫౭. అచ్చోట మఱికొందఱురక్కసులు కోపించినవారై కీనింగొట్టుఁడు కాల్చుఁడు. తినుండు! అని యొందోరు లనుకొనిరి.

౫౮. గొప్పవాఁడుగుహనుమ శీఘ్రమున మార్గమునుగడచి కొలువున రావణునిపాదములకడనున్న వృద్ధరాక్షసులను గాంచెను. వెలగలరత్నములచే నలంకరింపబడిన యింటినింగూడఁ గనియెను.

౫౯. మిక్కిలి ప్రతాపముంగలవాఁడుగు రావణుఁడు వికారరూపులగు రాక్షసులచే నిటునటు నీడ్వబడుచున్నవానరోత్తమునిం గనియెను.

౬౦. ప్రతాపబలములతోఁ గూడినవాఁడుగు రాక్షసరాజును వెలుంగుచున్న సూర్యునివలెనున్నవానిని హనుమంతుఁడు గనియెను.

సరోష సంవత్సరతతామ్రదృష్టిర్దశాననస్తం కపి మన్వ వేక్ష్య
అథోపవిష్టా న్కులశీలవృద్ధాన్ సమాదిశ త్తంప్రతి మంత్రిముఖ్యాన్ ||

౬౧||

యథాక్రమం తై స్సకపి ర్విపుష్ఠః కార్యార్థ మర్థస్యచ మూల
మాదా । నివేదయామాస హరీశ్వరస్య మాత స్సకాశా దహ
మాగతోస్తి ||

౬౨||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - అష్టచత్వారింశస్సర్గః.

ఏకోన పంచాశస్సర్గః.

తత స్స కర్తృణాతస్య విస్తితో భీమవిక్రమః |
హనుమా న్రోషతామ్రాక్షో రక్షోధిప మవైక్షత ||

౧||

భ్రాజమానం మహార్జుణ కాంచనేన విరాజతా |
ముక్తా జాలావృతే నాథ మకుటేన మహాద్యుతిమ్ ||

౨||

వజ్రసంయోగ సంయుక్తై ర్మహర్ష మణివిగ్రహైః |
హైమై రాభరణై శ్చ తై ర్క్యనసేవ ప్రకల్పితైః ||

౩||

మహర్షాఙ్మమ సంవీతం రక్తచందన రూపితమ్ |
స్వసులిప్తం విచిత్రాభి ర్వివిధాభి శ్చ భక్తిభిః ||

౪||

౩౦. పిమ్మట రావణుం డావాసరునింగాంచి, కోపముచేఁ దిరుగుచున్న యెఱ్ఱని కనుగ్రుడ్డుగలవాడై, అందుగూర్చున్నవారును, పులముఁజేతను నడతచేతను వృద్ధులైనవారును నగుమంత్రశ్రేష్ఠులను హనుమంతునిం బూర్వి నియమించెను.

౩౧. ఆరాక్షసులచేత, ఏపనికై వచ్చుటయు, దానికి మూలమేది యగుటయుఁ గ్రమముగా నడుగఁబడి హనుమంతుఁడు తొలుదొల్ల వానరరాజగు సుగ్రీవుని దూతను, ఆతనియొద్దనుండియే యిందువచ్చుతిని. అని పలికెను.

ఇది నలువదియెనిదవసర్గ.

నలవది తొమ్మిదవసర్గ.

౧. అట్లు రావణుఁడు మంత్రులనునియమించి తనవిషయము వారిచేనడిగించి తానుమాటాడక రాజసముతోడ మెలంగినందుల కాశ్చర్యపడి యాగ్రహించి యెఱ్ఱనికన్నులతో హనుమంతుఁ డాతనిం జూచెను.

౨. పిమ్మట మిక్కిలి పూజ్యమైనదియు బంగారముచేఁజేయఁబడి వెలుంగుచున్నదియు ముత్యపు సరములచేఁబొట్టఁబడినదియు నగుకిరీటుముచే వెలుంగుచున్న తేజోవంతుఁడగు రావణుం గాంచెను.

౩, ౪. వజ్రములమొత్తమును బొడుగుటగలవియు, వెలగలరత్నముల కూపూలుగలవియు బంగారముచే వింతలుగఁజేయఁబడినవియు, సకలముచేతనే కల్పింపఁబడినవియు నగుభూషణములతోఁ గూడినవాఁడును, వెలగలపట్టుపచ్చడముం ధరించినవాఁడును, ఎఱ్ఱనిచందన ములందినవాఁడును వింతలై పెక్కువిధములైన పరిమళద్రవ్యముల రేఖలచే నలంకరింపఁబడిన వాఁడును.

విప్రుతై ర్దర్శనీయైశ్చ రక్తాక్షై ర్భీమదర్శనైః |
దీప్తతీక్ష్ణమహాదంష్ట్రైః ప్రలంబ దశనచ్ఛరైః ||

శిరోభి ర్దశభి ర్ద్విరం భ్రాజమానం మహాజనమ్ |
నానావ్యాళ సమాక్షీర్ణై శ్శిఖరై రివ మందరమ్ ||

సీలాంజనచయ ప్రఖ్యం హరేణోరసి రాజతా |
పూర్ణచంద్రాభ వక్త్రేణ సబలాక మివాంబుదమ్ ||

భావబుభి ర్బద్ధకేయూరై శ్చందనోత్తమ రూపితైః |
భ్రాజమా నాంగదైః పీనైః పంచశీర్ణై రివోరగైః ||

మహతి స్ఫాటికే చిత్రే రత్నసంయోగ సంస్కృతే |
ఉత్తమా స్తరణా స్తీర్ణే సూపవిష్టం వరాసనే ||

లలంకృతాభి రత్యర్థం ప్రమదాభి సుమంతతః |
వాలవ్యజనహస్తాభి రారా త్సముపసేవితమ్ ||

దుర్ధరేణ ప్రహస్తేన మహాపార్శ్వేన రక్షసా |
మంత్రిభి ర్మంత్రత త్వజ్జై ర్నికుంభేన చ మంత్రిణా ||

సుఖోపవిష్టం రక్షోభి శ్చతుర్భి ర్బలదర్శితైః |
కృత్స్నః పరివృతో లోక శ్చతుర్భి రివ సాగరైః ||

మంత్రిభి ర్మంత్రతత్వజ్జై రనై శ్చ శుభబుద్ధిభిః |

అన్వాస్యమానం రక్షోభి స్ఫురై రివ సురేశ్వరమ్ ||

౫, ౬. అందమై యెఱ్ఱినై భయంకరమైయున్న విష్ణుకన్నులతోడను, కఱకై వెలుంగుచున్న గొప్పదంతములతోడను వ్రేలాడుచున్న పెదవులతోడను, పదితలలతోడను వెలుంగుచు బెక్కుదష్టమృగములను గలిగిన శిఖరములతో నెప్పచున్న మందరపర్వతమువలెనున్నవాడును శూరుడును బరాక్రమశాలియు నగువాడును

౭. కాటుకదిబ్బవలె నల్లగనున్నవాడును, జొమ్మునందు నిండు చంద్రునిబోలునాయకమణిచే నెప్పచున్నహారముతోఁ గూడినవాడును, కొంగలవరుసచే నెప్పచున్న నీలమేఘమువలె నున్నవాడును.

౮, ౯. తొడుగంబడిన భుజీర్తులంగలవియు, మంచిచందనముచేఁ బూయంబడినవియు, భుజీర్తులచేఁ బ్రకాశించుచున్నవియు, బలిగినవియు నైదుతలలుగల సర్పములవలెనున్నవియు నగుభుజిమృతలతోఁ గూడినవాడును, స్ఫటికపురాతిచే వింతగఁజేయఁబడినదియు, రత్నములు చెక్కింబడి యందమై యున్నదియు శ్రేష్ఠమగు రత్నకంబలి పరుపంబడినదియు నగు సింహాసనమునఁ గూర్చున్న వాడును.

౧౦. లెస్సగ నలంకరింపఁబడినవారును మంచివయస్సున నున్నవారును, చామరములను భరించియున్నవారును నగుస్త్రీలచేఁ బార్శ్వములందంతట నేవింపఁబడు చున్నవాడును.

౧౧. దుర్ధరుడును, ప్రహస్తుడును మహాపార్శ్వుడును, రక్క-గుండయ్యను జిక్కగయోచించువాఁడగునికుంభుడును ననురాచకార్యములయందు నేర్పరులగు మంత్రులతోఁ గూడినవాడును.

౧౨. బలముచేగర్వించిననలుగురురాక్షసులతోడఁ గూర్చున్నవాఁడై నాల్గుసముద్రములచేతనుజొట్టంబడినసమస్తలోకమువలెనున్నవాడును.

౧౩. కార్యాలోచనమెఱింగిన మంత్రులచేతను, నేర్పరులగు మఱి కొందఱిచేతను నాశ్రయింపఁబడినవాడునునై దేవతలచేఁ గొలువంబడిన యింద్రునివలె నున్నవాడును.

అపశ్య ద్రాక్షసపతిం హనుమా నతితేజసమ్ |
విష్మితం మేరుశిఖరే సతోయ మివ తోయదమ్ || ౧౪ ||

స తై స్సంపీడ్యమానోపి రక్షోభి ర్భీమవిక్రమైః |
విస్తయం పరమంగత్వా రక్షోధిప మవై త్ || ౧౫ ||

భ్రాజమానం తతోదృష్ట్వా హనుమా న్రాక్ష సేశ్వరమ్ |
మనసా చింతమాస తేజసా తస్యమోహితః || ౧౬ ||

అహోహూహో మహోధైర్య మహోసత్త్వ మహోద్యుతిః |
అహో రాక్షసరాజస్య సర్వలక్షణ యుక్తతా || ౧౭ ||

యద్యధర్తో న బలవాన్ స్యాదయం రాక్షసేశ్వరః |
స్యాదయం సురలోకస్య సశక్ర స్యాపి రక్షితా || ౧౮ ||

అస్య క్రూరై ర్నృపశంసైశ్చ కర్తృభి ర్లోకకుత్సితైః |
తేన విభృతి ఖల్వస్తా త్లోకా స్సమర దానవాః || ౧౯ ||

అయం హ్యుత్సహతే క్రుద్ధః కర్తు మేకార్ణవం జగత్ |
ఇతి చింతాం బహువిధా మకరో న్తతిమాన్ హరిః || ౨౦ ||

దృష్ట్వా రాక్షసరాజస్య ప్రభావ మమితౌజసః || ౨౦౪ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-ఏకోనపంచాశస్సర్గః.

శ్రీసుందరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స - ౪౯. ౫౩౩

౧౪. మేరుపర్వతముయొక్క ఇభిరమందున్న బలముతోఁగూడిన శిఖమువలె నున్నవాఁడను, ప్రతాపశాలియు నగురాక్షసరాజును హనుమంతుఁడు గనుంగొనియెను.

౧౫. ఆతండు భయంకరమగుదర్పముంగల రాక్షసులచే బాధించబడుచున్న వాఁడైనను మిక్కిలి యచ్చెరువంది రాక్షసరాజునుగనియెను.

౧౬. పిమ్మట హనుమంతుఁడు ప్రకాశించుచున్న రాక్షసరాజును గని యాతని లేచిముచే మైమఱచి మనస్సున నిట్లుతలంచెను.

౧౭ నుండి ౨౦౪కు. బుద్ధిమంతుఁడగు వానరుఁడు మిక్కిలిప్రతాపవంతుఁడగు రాక్షసరాజుయొక్క మహిమనుజూచి, ఈతనియొక్కరూపము ధైర్యము బలము కాంతి సమస్తభలక్షణములను గలిగియుండుట యాశ్చర్య కరముగనున్నవి. బలవంతుఁడగునీతం డధర్మపరుఁడుగాకుండే నేని దేవేంద్రసహితమగు స్వర్గమునుగూడ నేలుటకుఁదగినవాఁడు. ఘాతుకమునుగ్రూరమును భయంకరమును లోకముచే నిందింపఁబడినదియు నగు నీతని వృత్తిచేతను, అధర్మముచేతను దేవదానవులుమున్నగు లోకములలోనివారందఱు నీతనింగని భయపడుచున్నారు. ఈరావణుండులిగినేని లోకములనెల్ల సెక్కుసముద్రముగాఁ జేయుటకును జాలినవాఁడు. అని పెక్కుతెలుగులఁ జింతించెను.

ఇదిసలువది తొమ్మిదవసర్గ.

పంచాశస్సర్గః.

తముద్వీత్య మహాబాహుః పింగాక్షం పురతస్థి తమ్ |
 కోపేన మహతా విష్ణో రావణో లోకరావణః || ౧ ||

శంకా హతాత్మా దధ్యౌ స కపీంద్రం తేజసావృతమ్ |
 కిమేష భగవాన్నందీ భవేత్సాక్షా దిహగతః || ౨ ||

యేనశస్త్రోస్థి కైలాసే మయా సంచాలితే పురా |
 సోయం వానరమూర్తిస్సస్య తిహంస్వి ద్భాణోపివాసురః || ౩ ||

సరాజా రోషతామూగ్రితః పృహస్తం మంత్రిసత్తమమ్ |
 కాలయుక్త మువాచేదం వచో విపుల మర్థవత్ || ౪ ||

దురాత్మా పృచ్ఛ్యతా మేష కుతః కింవాస్యకారణమ్ |
 వనభంగే చ కోస్యార్థో రాక్షసీనాం చ తర్జనే || ౫ ||

మత్పురీ మప్రథమ్యాంవా గమనే కిం ప్రయోజనమ్ |
 ఆయోధనేవా కిం కార్యం పృచ్ఛ్యతా మేషదుర్మతిః || ౬ ||

రావణస్య వచస్సుగ్రిత్వా డ్రహస్తో వాక్యమబ్రవీత్ |
 సమాశ్వసి హి భద్రం తే నభీః కార్యా త్వయాకషే || ౭ ||

యది తావత్త్వ మింద్రదేణ ప్రేషితో రావణాలయమ్ |
 తత్త్వమాఖ్యాహి మాభూతే భయం వానర మోక్షసే || ౮ ||

ఏబదియవసర్గ.

౧, ౨, ౩. గొప్పభుజములుగలవాడవును. లోకములనేడ్చించువాడవును నగురావణుండు వసపువర్ణపు కన్నులుగలవాడవును దనయెదుట నున్నవాడవును నగుహనుమంతునింగాంచి మిక్కిలికోపమునొందెను. ఆతండు సందేహముగలవాడై వీడు ప్రత్యక్షముగా నిందువచ్చిన నందీశ్వరుడా యేమి, మున్నునాచే లైలాసపర్వతము గడలింపబడినపుడున న్నేనందీశ్వరుడడుశపించెనో యాతం డీవానరరూపమునుధరించి వచ్చెనో? లేక బాణాగురుడా! అని కాంతిచే జుట్టంబడినవాడగు హనుమంతునిగూర్చి చింతించెను.

౪. రాజగునాతండు కోపముచే నెఱ్ఱినై న కన్నులుగలవాడై మంత్రిప్రేక్షకులైన గూర్చి కాలమునకుం దగినదియు గంభీరమగునర్థముం గలదియు నగుపలుకు లిట్లువలికెను.

౫, ౬. వీడెక్కడనుండివచ్చెనో! వీడువచ్చుటకు గారణమేమియో! వనముంజెఱచుటయందును రాక్షసస్త్రీల బెదిరించుట యందును బ్రయోజనమేదో? దుష్టస్వభావముగల యీవానరు నడుగుము! జయింపరానిదియగు నాపట్టణమునకు వచ్చుటయందుగాని యుద్ధమందుగాని ప్రయోజనమేమి? దుర్బుద్ధియగు నీవానరు నడుగుము.

౭. ప్రహస్తుండు రావణునిమాటనువిని, ఓవానరుడా! ఊరడిల్లము! నీకుశుభముగదా! భయపడకుము!

౮. నీవు దేవేంద్రునిచే నిందుబంధబడిన వాడవైతివేని యథార్థముగా నామాటవలకుము! నీవు భయపడవలదు. నీవు విడవబడుదువు.

యది వై శ్రవణస్య త్వం యమస్య వరుణస్య చ |
 చారురూప మిదంకృత్వా ప్రవిష్టో నఃపురీ మిమామ్ || ౯ |
 విష్ణునా ప్రేషితో వాపి దూతో విజయకాంక్షీణా || ౧౦ |
 నహి తే వానరం తేజో రూపమాత్రం తు వానరమ్ || ౧౧ |
 తత్త్వతః కథయన్వాద్య తతో వానర మోక్ష్యసే |
 అన్యతం నదతశ్చాపి దుర్లభం తవ జీవితమ్ || ౧౨ |
 ఆథవా యన్నిమిత్తం తే ప్రవేశో రావణాలయే || ౧౩ |
 ఏవముక్తో హరిశ్రేష్ఠ స్తదా రక్షోగణేశ్వరమ్ || ౧౪ |
 అబ్రవీన్తాస్తి శత్రస్య యమస్య వరుణస్యవా |
 భనదేన నమేసఖ్యం విష్ణునా నాస్తిచోదితః || ౧౫ |
 జాతిరేవ మమ త్వేషా వానరోహ మిహగతః |
 దర్శనే రాక్షసేంద్రస్య దుర్లభే తదిదం మయా || ౧౬ |
 వనం రాక్షసరాజస్య దర్శనార్థే వినాశితమ్ |
 తతస్తే రాక్షసాః ప్రిప్తా బలినో యుద్ధకాంక్షీణః || ౧౭ |
 రక్షణార్థం తు దేహస్య ప్రతియుద్ధా మయారణే |
 అస్త్రుపాశై ర్నశ్యోహం బద్ధం దేవానురైరపి || ౧౮ |
 పితామహా దేవవరో మమా ప్యేషా భృషాగతః |
 రాజానం ద్రష్టుకామేన మయాస్త్ర మనువర్తితమ్ || ౧౯ |
 విముక్తో హ్యహ మస్త్రేణ రాక్షసై స్త్వభిషీడితః |
 కేనచి ద్రాజకార్యేణ సంప్రీతోస్మి తవాంతికమ్ || ౨౦ |

౯, ౯౪. కుబేరునకయికాని యమునకైకాని వరుణునకైకాని యిల్లు వర్తమానముంగొనిపోవు వేషమునుధరించి యీపురమునఁ బ్రవేశించునీవు దూతవై యున్నయెడలను జయమును గోరుచున్నవాడగు విష్ణు దేవునిచేత దూతపుగానంపఁబడి యున్నయెడలను నాకుఁ దెలియం బలుకుము.

౧౦, ౧౧, ౧౧౪. నీయొక్కకాంతి సామాన్యమును వానరునికాంతి వంటిదిగాదు, ఆకారముమాత్రము వానరుఁబోలియున్నది. కావున నిశ్చయమున బలుకుము ! నీవువిడువఁబడుదువు. అబద్ధమాడితివేన నీవుబదుకుట యసాధ్యము, ఎందులకై రావణునియింటఁ బ్రవేశించితివో యదితెలియం బలుకుము.

౧౨ నుండి ౧౯కి. మీఁదఁజెప్పఁబడిన తేజంగున నడుగఁబడిన వాఁడై వానరోత్తముఁడు నేను దేవేంద్రయమ వరుణులలో నెవ్వనికని దూతనుగాను, కుబేరునితో నాకు మైత్రియులేదు, విష్ణుదేవునిచేత సహజుడిన వాఁడనుగాను. ఈవానరరూపము నాకుసహజమైనది కాని క్రొత్తముగాదు. పొంద నసాధ్యమయినదియగు రాక్షసరాజయొక్క పర్యవేక్షనకై యిందువచ్చితిని. కావుననే సీదర్శనము లభించుటకై యీవనముఁ పొందునై యుంబడియను. దానంజేసియే బలవంతులగు రాక్షసభటు యుద్ధముఁజేయవచ్చిరి. అట్టివారినందఱను నాదేహమును సంగమించుకొనుటకై యుద్ధమందు రూపుమాపితిని. దేవతలకేనియు రాక్షసులకేనియు నప్రయోజనములేదు. తను ద్రాశ్యచేతను గట్టుటకు లోబడి వాఁడనుగాను. ఇట్టి సలహా నాకు బ్రహ్మవలననే లభించెను. రాజును బాహులకైన కోటి వాఁడను. కావున బ్రహ్మప్రమునకు లోబడియుంటిని. రాక్షసులచే నెల్లవిధప. లకలడింపఁబడి బ్రహ్మప్రమువలన విడువఁబడినవాఁడనైతిని. దీక్షరాశికావ్యచు

మాతోహ మితి విజ్ఞయో రాఘవ స్యామితౌజసః॥

హూయతాం చాపి వచనం మమ పథ్య మిదం ప్రభో॥ ౧౯॥

ఇతి శ్రీమత్సుందర కాండే - పంచాశస్సర్గః.

ఏకపంచాశస్సర్గః.

తం సమీక్ష్య మహానత్వం సత్వవాహరిన త్తమః॥

వాక్య మర్థవ దవ్యగ్ర స్తమువాచ దశాననమ్॥ ౧॥

అహం సుగ్రీవ సందేశా దిహపాప్త స్తవాలయమ్॥

రాక్షసేంద్ర హరిత స్త్వాం భ్రాతౌ కుశల మబ్రవీత్॥ ౨॥

భ్రాతుశ్శృణు సమాదేశం సుగ్రీవస్య మహాత్మనః॥

ధర్మా ధోపహితం వాక్య మిహచాముత్ర చ క్షమమ్॥ ౩॥

రాజా దశరథోనామ రథకుంజర వాజిమాన్॥

పితేన బంధు ర్లోకస్య సురేశ్వర సమద్యుతిః॥ ౪॥

జ్యేష్ఠ స్తస్య మహాబాహుః పుత్రః ప్రియకరః ప్రభుః॥

పితౄ ర్నిదేశాన్నిహంతః ప్రవిష్టో దండకావనమ్॥ ౫॥

లక్ష్మణేన సహభ్రాతౌ సీతయా చాపి భార్యయా॥

రామోనామ మహాతేజా ధర్మ్యం పంథాన మాశ్రితః॥ ౬॥

బుగుటచే నీకడకువచ్చిని. మిక్కిలి పరాక్రమముగలవాడగు శ్రీరాముని యొక్క మాతనని యెఱుంగుము. ఓరాజా! నీకు మేలు నేయునదియగు నా మాటను వినుము! అని రావణునితో చెప్పెను.

ఇది యేఁబదియవసర్గ .

ఏఁబదియొకటవసర్గ .

౧. బలవంతుడగు హనుమంతుఁడు మహాబలశాలియగు రావణునిఁ గని చలింపక గంభీరమగు నర్థముంగలమాట నిట్లువలికెను.

౨. ఓరాక్షసరాజా! నేను శుగ్రీవునియాజ్ఞచొప్పున నీలంకయందు నీయింటికి వచ్చితిని. నీకు సహృదరుఁడగు శుగ్రీవుఁడు యేమవార్తచెప్పి పనిచెను.

౩. ధర్మార్థముతోఁ గూడినదియు, ఇందును బరలోకమందును శుభమునిచ్చునదియు, మహాత్ముఁడును నీకుసోదరుఁడును నగుశుగ్రీవునిచేఁ జెప్పిపనుపంబడినదియు నగుమాటను వినుము.

౪. రథముల నేనుంగుల గుఱ్ఱములను గలవాఁడును, లోకములకుఁ ద్రవ్వవలెఁ జుట్టమైనవాఁడును దేవేంద్రునితోఁ దుల్యముగు తేజముంగలవాఁడును నగుదశరథుఁడనురాజు గలఁడు.

౫. గొప్పబలముగలవాఁడును, అందఱకు మేలునేయువాఁడును ఇసులను శిక్షింపను రక్షింపను సమర్థుఁడును నగునాదశరథునకుఁ బెద్దకొడుకు దండ్రయొక్క యాజ్ఞవలన వెలువడినవాడై దండకారణ్యమునఁ బ్రవేశించెను.

౬. మిక్కిలి దర్మముగలవాఁడును రాముఁడను పేరుగలవాఁడును నగునాతండు తమ్ముఁడగు లక్ష్మణునితోడను భార్యయైన నీతతోడను ధర్మమారము నాశ్రయించెను.

తస్యభార్యా వనే నష్టా సీతా పతిమనువ్రతా|

దేహస్య మతా రాజ్ఞో జనకస్య మహాత్మనః||

౭1

సమార్గమాణ స్తాం దేవీం రాజపుత్ర సుహానుజః|

మృశ్యమూక మనుప్రాప్త స్సుగ్రీవేణ సమాగతః||

౭2

తస్య తేన ప్రతిజ్ఞాతం సీతాయాః పరిహర్యణమ్|

సుగ్రీవస్యాపి రామేణ హరిరాజ్యం నివేదితమ్||

౭3

తతస్తేన మృథేహత్వా రాజపుత్రేణ వాలినమ్|

సుగ్రీవ స్థాపితో రాజ్యే హర్యృతాణాం గణేశ్వరః||

౭4

త్వయా విజ్ఞాతపూర్వశ్చ వాలీ వానరపుంగవః|

రామేణ నిహతస్సంఖ్యే శరేణైకేన వానరః||

౭5

స సీతామార్గణే వ్యగ్ర స్సుగ్రీవ సుత్యసంగరః|

హరీణా సంప్రేషయామాస దిశస్సర్వా హరీశ్వరః||

౭6

తాం హరీణాం సహస్యాణి శతాని నియుతాని చ|

విషు సర్వాసు మార్గం తే హ్యథ శ్చోపరి చాంబరే||

౭7

వై నతేయసమాః కే చి త్కేచిత్త త్రానిలోపమాః|

అనంగ గతయ శ్శీఘ్రా హరివీరా మహాబలాః||

౭8

౭. వివేకాదేశమునకుఁ బ్రభుఁడును, గొప్పవాఁడునునగు జనకుఁ జనురాజునకుఁ గొహరైయుఁ బ్రతివతయు నీతఁడునువేరుగలదియు నగు రామునిభార్య యరణ్యమందుఁ గనఁబడకపోయెను.

౮. ఆ రాముండు దమ్మునితోడఁగూడ నీతాదేవిని వెదకుచు యుత్తముక మాక పర్వతమునకువచ్చి సుగ్రీవునితో మైత్రిచేసెను.

౯. ఆ సుగ్రీవునిచేత, నీతాదేవిని వెదకుట శ్రీరామునకుఁ బ్రతిజ్ఞ చేయఁబడియెను. శ్రీరామునిచేతను వానరరాజ్యము సుగ్రీవునకు వాగ్దత్తము నేయఁబడియెను.

౧౦. విష్ణుట రాజపుత్రుఁడగు శ్రీరామునిచే వాలి చంపఁబడియెను. వానరులయొక్కయు నెలుఁగులయొక్కయు రాజ్యమునకుఁ బ్రభుత్వము సుగ్రీవున కీయఁబడియెను.

౧౧. మున్ను నీకుఁ దెలియవచ్చినవాఁడును, వానరోత్తముఁడును నగువాలి శ్రీరామునియొక్క యొక్కబాణముచే యుద్ధమునఁ గూల్పఁబడియెను.

౧౨. సత్యమగు ప్రతిజ్ఞ గలవాఁడును వానరరాజును నగుసుగ్రీవుఁడు నీతను వెదకుటయం దక్కఁజగలవాఁడై వానరులయొత్తముల నెల్ల విక్కులవం బనిచెను.

౧౩. వానరులయొక్కనూలులును, వేలును, నూలువేలును దిక్కులయందును బాతాళమందును మీఁదను గగనమునను నీతాదేవిని వెదకుచున్నవి.

౧౪. ఆవానరులలో బలవంతులగుకొందఱు గరుడునితో సమానులు కొందఱు నాయువుతోఁ దుల్గులునై వెంటసంఘట గూడనియంత వేగము నుగలవారై యున్నారు.

అహం తు హనుమా న్నామ మారుత స్యౌరసస్సుతః |
సీతాయాస్తు కృతే తూర్ణం శతయోజన మాయతమ్ || ౧౫ ||

సముద్రం లంఘయిత్వైవ తాం దిదృక్షు రిహగతః |
భ్రమతా చ మయాదృష్టా గృహే తే జనకాత్తజా || ౧౬ ||

తద్భవాన్ దృష్ట ధర్మార్థస్తపః కృత పరిగ్రహః |
పరదారా న్తహస్పృజ్ఞ నోపరోద్ధం త్వమ్వర్తసి || ౧౭ ||

నహి ధర్మ విరుద్ధేషు బహ్వపాయేషు కర్తను |
మూలఘాతేషు సజ్జం తే బుద్ధిమంతో భవద్విధాః || ౧౮ ||

కశ్చ లక్ష్మణముక్తానాం రామకోపాను వర్తినామ్ |
శరాణా మగ్రతస్థాతుం శక్తో దేవానురేష్యసి || ౧౯ ||

నచాపి త్రిషులోకేషు రాజ నివ్యద్యేత కశ్చన |
రాఘవస్య వ్యభీకం యః కృత్వా సుఖమవాప్నుయాత్ || ౨౦ ||

తత్త్రికాలహితం వాక్యం ధర్మ్య మథాను బంధిచ |
మన్యస్వ సరదేవాయ జానకీ ప్రతిదీయతామ్ || ౨౧ ||

దృష్టా హేయం మయాదేవీ లబ్ధం యదిహ దుర్లభమ్ |
ఉత్తరంకర్త యచ్ఛేషం నిమిత్తం తత్ర రాఘవః || ౨౨ ||

౧౫, ౧౬. వాయుదేవుని పుత్రుండనగునేను హనుమంతుఁ డనుపేరుగలవాఁడను. నీతను వెదకుటకై నూతామడలవెడల్పుగల యీశముద్రమునుదాటి యామెనుజూడ నిందువచ్చితిని. నీగృహమందు వెదకివెదకి నీతను గాంచితిని.

౧౭. గొప్పతెలివిగలవాడా! నీవు ధర్మార్థముల నెఱింగినవాఁడవు. తపస్సుచే లోకమును మెప్పించినవాఁడవు. ఇట్టి నీవు పరులభార్యల నడ్డరింపఁ దగవునుమా!

౧౮. నినుంబోలు బుద్ధిమంతులు, ధర్మమునకు విరుద్ధమైనట్టియు, క్కపాయములను గలిగించునట్టియు, మొదటికి మోసముతెచ్చు నట్టియు పనులయందుఁ బ్రవర్తించరు.

౧౯. రామునికోపము ననుసరించినవియు, లక్ష్మణునిచే విడువఁబడినవియు నగుబాణములయెదుట నిలచుటకు దేవతలయందును రాక్షసులయందును సమర్థుం డెవఁడు?

౨౦. ఓరాజా శ్రీరామునకు మూఁడులోకముల యందును నెవ్వఁడేని విరోధముంజేసి బ్రతికియుండుట గలుగదు.

౨౧. కావున గుర్రీపునివాక్యమును భూతభవిష్య ద్వర్తమానములనుమూఁడుకాలములయందును మేలుచేయునదియు న్యాయ మైనదియుఁ బ్రయోజనముం గలదియునుగా నెఱింగి జానకిని శ్రీరామున కొసఁగుము

౨౨. ఈతల్లి యిచ్చోట నాచేఁ జూడఁబడియెఁగదా! ఇతరవానరులకు లభింపక వారితాపహేతువై యున్న నీతాదర్శనము నాకు భాగ్యవశమున నిందులభించెను. కాని, తక్కినవని శ్రీరామునిచే ముగియఁబడినది.

లక్ష్మీతేయం మయాసీతా తథా శోకపరాయణా।

గృహ్యయాం నాభిజానాసి పంచాస్యా మివ పన్నగీమ్॥ ౨౩॥

నేయం జరయితుం శక్యా సాసురై రమరై రపి।

విషసంస్మృప్త మత్యర్థం భుక్తమన్న మివోజసా॥ ౨౪॥

తవస్సంతాప లబ్ధస్తే యోయం ధర్మపరిగ్రహః।

న స నాశయితుం న్యాయ్య ఆత్మప్రాణపరిగ్రహః॥ ౨౫॥

అవధ్యతాం తపోభిర్యాం భవాన్ సమనుపశ్యతి।

ఆత్మన సాసురై ర్దేవైర్దేతు స్తత్రా ప్యయం మహాన్॥ ౨౬॥

సుక్రీవో నహి దేవోయం నాసురో న చ రాక్షసః।

నదానవో న గంధర్వో నయక్షో నచ పన్నగః॥ ౨౭॥

తస్మాత్ప్రాణపరిత్రాణం కథం రాజ ను-రిష్యసి॥

౨౮॥

నతు ధర్మోపసంహార మధర్మఫల సంహితమ్॥

౨౯॥

తదేవ ఫలమన్వేతి ధర్మశ్చా ధర్మనాశనః।

ప్రాప్తం ధర్మఫలం తావద్భవతా నాత్రసంశయః॥ ౩౦॥

ఫల మస్యా ప్యధర్మస్య క్షిప్రమేవ ప్రపత్స్యసి॥

౩౧॥

జనస్థాన వధంబుద్ధ్వా బుద్ధ్వా వాలివధం తథా।

రామసుగ్రీవ సఖ్యం చ బుధ్యస్వ హితమాత్మనః॥

30

౨౩. పినీతాదేవిని గొనివచ్చి, విదుతలలుగల యాఁడు సర్వమునితే నియక నీయింటనుంచుకొని యున్నావో, దుఃఖిఁకాగ్రతయగు నాతల్లిని శ్రేనుగాంచితిని.

౨౪. మిక్కిలి విషముతోఁగూడినదై భుజింపఁబడిన యన్నము ధర్మము కానియట్లు రాక్షసులతోఁగూడిన దేవతలచేతనుగూడ శ్రీతాదేవి ధర్మముచే హరింపఁబడునదికాదు.

౨౫. తపస్సుచేసి డయ్యుటచేఁ గలిగినదియు, ధర్మమునకు సాధన మైనదియు నగునీయొక్కప్రాణధారణమును నీవేనశింపఁజేయుట న్యాయ ముగాదు.

౨౬. నీయొక్క తపోబలముచేత, రాక్షసులతోఁగూడిన దేవతల చేతనేనియు నీవు చంపంబడవని తలంచుటగలిగినను నీచావునకు గొప్పనిమిత్తము గలదునుమా!

౨౭, ౨౮. సుగ్రీవుఁడు దేవతలలో ననురులలో రాక్షసులలో దానవులలో గంధర్వులలో యక్షులలో సర్పములలోఁ జేరినవాఁడుగాఁ డు గావున నీప్రాణము నేట్లురక్షించుకొనియెదవో.

౨౯, ౩౦, ౩౧. ధర్మమునకు ఫలరూపమైన సౌఖ్య మధర్మము యొక్క దుఃఖరూపగుఫలముతోఁ గూడియుండదు. దానిదానికిందగుఫలము దానిదానినాశ్రయించియుండును. ధర్మముచే నధర్మమునశించునదికాదు. నేటివఱకును సంపూర్ణముగా ధర్మముయొక్కఫల మనుభవించితివి. ఇం దులకు నిస్సందేహము. ఇప్పుడు చేసినయధర్మమునకు ఫలము నింకశ్రేయముననే చెందఁగలవు.

౩౦౪. జనస్థానమున వధయు, వాలిచంపంబడుటయు, శ్రీరామునకును సుగ్రీవునకును సఖ్యమగుటయు నెఱింగి నీమేలును యోచించుము.

కామం ఖి ల్వహమప్యేక స్సవాజి రథకుంజరామ్ |
లంకాం నాశయతుం శక్త స్తస్యైషతు ననిశ్చయః || ౩౧౪

రామేణ హి ప్రతిజ్ఞాతం హర్యృత గణసన్నిధౌ |
ఉత్పాదన మమిత్రాణాం సీతాయై స్తు ప్రధర్షితా || ౩౧౫

అపకుర్వన్హి రామస్య సాక్షాదపి పురందరః |
నసుఖం ప్రాప్నుయా దన్యః కింపున స్వద్విభోజనః || ౩౧౬

యాం సీతే త్యభిజానాసి యేయం తిష్ఠతి తేవశే |
కాళరాత్రీతి తాం విద్ధి సర్వలంకా వినాశినీమ్ || ౩౧౭

తదలం కాలపాశేన సీతావిగ్రహ రూపిణా |
స్వయం సుంధావనక్తేన యమమాత్మని చింత్యతామ్ || ౩౧౮

సీతాయా స్తపసా దద్ధాం రామకోప ప్రవీడితామ్ |
దహ్యమానా మిమాంపశ్య పురీం సాట్టప్రతోళికామ్ || ౩౧౯

స్వాని మిత్రాణి మంత్రీంశ్చ జ్ఞాతీక భ్రాతృక సుతాకాహితాక |
భోగా ద్దారాం శ్చ లంకాం చ మా వినాశ ముపానయ || ౩౨౦

సత్యం రాక్షస రాజేంద్ర శృణుష్య వచనం మమ |
రామదానస్య దూతస్య వాసరస్య విశేషతః || ౩౨౧

౩౧౪. వీనుఁగలతో గుఱ్ఱములతో రథములతోఁగూడిన యీలంక ను నాశమునేయ నేనుకొండనే మిక్కిలిచాలుదును. ఇట్లుచేయుట శ్రీరామున కిష్టములేదు.

౩౨౪. నీత యెవ్వరిచే నవమానింపఁ బడియెనో యట్టిశత్రువుల యొక్క నాశముంగూర్చి వానరులయొక్కయు నెలుఁగులయొక్కయు సన్నిధానమున శ్రీరాముండు ప్రతిజ్ఞ చేసెను.

౩౩౪. శ్రీరామున కవకారముండేనీ, సాక్షాదింద్రుండైనను ముఁపవఁజాలఁడనఁగా నినుంబోలు సామాన్యులమాట యేపాటిది.

౩౪౪. నీవు నీతయని యెవ్వతెనుదలంచుచున్నావో, ఇట్లు నీ వశమునంజిక్కియుండు నిల్లాలెవరో యామెను లంకయందంతటను మెలంగుచున్న లయహేతువగు శక్తియని తెలియుము.

౩౫౪. నీతాదేవీయను రూపమును ధరింపఁయున్నదియు, తానై నీకుత్తుకకుం బొట్టుకొన్నదియు నగు యమునిపాశముతోడివని చాలును! దానినుండి తొలంగునుపాయమును దెందమునం దలంపుము.

౩౬౪. బురుజులతోడను రాజమార్గములతోడను గూడినదియగు నీపురము నీతయొక్క తపస్సుచేఁ గాల్పఁబడినదియు రామునికోపముచే బీడింపఁబడినదియునై మండుచున్నదిగాఁ దలంపుము.

౩౭౪. నీ చెలికాండ్రును, హితులను, దాయాదులను, తోడంబుట్టువులను, కొడుకులను, భార్యలను, భోగములను లంకను వినాశము చేందింపకుము.

౩౮౪. ఓరాక్షసరాజా! శ్రీరామునకు నేవకుండను మాతను వానరుఁడను నగునామాట సత్యము! వినుము.

సర్వాణ్ లోకాన్ సుసంహృత్య సభూతాన్ స చరాచరాన్ |
పున రేవ తథాన్రప్టుం శక్తో రామో మహాయశాః || ౩౯౫ ||

దేవాసుర నరేంద్రేషు యక్షరక్షోగణేషు చ || ౪౦ ||

విద్యా ధరేషు సర్వేషు గంధర్వేషు మూరగేషు చ |

సిద్ధేషు కిన్నరేంద్రేషు పతత్రిషు చ సర్వతః || ౪౧ ||

సర్వభూతేషు సర్వత్ర సర్వకాలేషు నాస్తిసః |

యోరామంప్రతి యుధ్యేత విష్ణుతుల్య పరాక్రమమ్ || ౪౨ ||

సర్వలోకేశ్వర పైవం కృత్వా విప్రియ ముత్తమమ్ |

రామస్య రాజసింహస్య దుర్లభం తవ జీవితమ్ || ౪౩ ||

దేవాశ్చ దైత్యాశ్చ నిశాచరేంద్ర గంధర్వవిద్యాధర నాగయ
క్షాః | రామస్య లోకత్రయ నాయకస్య స్థాతుం నశక్తా సుమ
రేషు సర్వే || ౪౪ ||

బ్రహ్మ స్వయంభూ శ్చతురాననో వా రుద్ర స్త్రిణేత్ర స్త్రిపు
రాంతకో వా | ఇంద్రో మహేంద్ర సురనాయకోవా త్రాతుం
నశక్తా యుధి రామవధ్యమ్ || ౪౫ ||

ససౌష్ఠవోపేత మదీనవాదినః కపేర్నిశమ్యా ప్రతిమోప్రియం
వచః | దశాననః కోపవివృత్తలోచన స్సమాదిశ త్తన్య వభం
మహాకపేః || ౪౬ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ఏకపంచాశస్త్యం.

౩౯౪. గొప్పకీర్తిని గలవాడగురాముండు, పంచ భూతములతోడను, కదలునట్టియుఁ గదలనియట్టియు భూతములతోడను గూడినలోకములనెల్ల సశింపఁజేయను మరలసృజింపను జాలినవాఁడు.

౪౦, ౪౧ ౪౨. విష్ణుదేవునితోఁ దుల్యముగఁ బరాక్రమముంగలవాఁడగు రామున కెదుటనిలిచియుద్ధము నేయంజాలినవాఁడు దేవతలయందును రాక్షసులయందును మనుష్యులయందును, యక్షులు రాక్షసులు సర్పములు ననువారియందును నీధులు కిన్నరులు గరుడులనువారియందును సర్వభూతములయందును, సర్వఫలములయందును, సర్వకాలములయందును గలుగఁడు.

౪౩. అన్ని లోకములకు సధికారియు, రాజోత్తముఁడునునగురామునకు దొడ్డదియగు సవకారమునుజేసి, నీవుబ్రదుకుటయ సాధ్యమయ్యెను.

౪౪. ఓరాక్షసరాజా! దేవతలును రాక్షసులును గంధర్వ విద్యాధర యక్షులును సర్పములుననునందఱును, మూఁడులోకములకును నాయకుండైన శ్రీరామునియొక్క యెదుట యుద్ధమున నిలువంజాలరు.

౪౫. తానై జనించినవాఁడును నాల్గు మోములుగలవాఁడును నగు బ్రహ్మదేవుఁడేనియు, మూఁడుకన్నులవాఁడును ద్విపురములను దగ్ధము చేసినవాఁడును నగురుద్రుండేనియు, మూఁడులోకములకధికారియు దేవతలకుం బ్రభుండునునగు నిండ్రుండేనియు శ్రీరామునిచేఁ జింపంబడఁదగువానిని రక్షింప సకత్తులునుమా!

౪౬. అనిధైర్యముతో భాషించుచున్నవాఁడగు హనుమంతునియొక్క స్పష్టమై హితమైన మాటనువిని, సాటిలేనివాఁడగు రావణుఁడు, కోపముచేఁ దిరుగుచున్న కనుగ్రుడ్లుగలవాఁడై యావానరోత్తమునిం జింపుట కాజ్ఞాపించెను.

ద్విపంచాశస్సర్గః.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా వానరస్య మహాత్మనః |
 ఆజ్ఞాపయ ద్వధం తస్య రావణః క్రోధమూర్ఛితః || ౧ ||

వధోతస్య సమాజ్ఞస్తే రావణేన దురాత్మనా |
 నివేదితవతో చాత్యం నానుమేనే విభీషణః || ౨ ||

తం రక్షోధిపతిం క్రుద్ధం తచ్చకార్య ముపస్థితమ్ |
 విదిత్వా చింతయామాస కార్యం కార్యవిఘ్నో స్థితః || ౩ ||

నిశ్చితార్థ స్తతస్సన్నా పూజ్య శత్రుజి దగ్రజమ్ |
 ఉవాచ హిత మత్యర్థం వాక్యం వాక్యవిశారదః || ౪ ||

క్షమస్య రోషం త్యజరాక్షసేంద్ర ప్రసేద మద్వాక్య మిదం శృ
 ణుష్వ | వధం సకుర్వంతి పరావరజ్ఞా దూతస్య సంతో వసు
ధాధిపేంద్రాః || ౫ ||

రాజధర్మ విరుద్ధం చ లోకవృత్తే శ్చ గర్హితమ్ |
 తవ చానదృశం వీర కపేరస్య ప్రమాదణమ్ || ౬ ||

ధర్మజ్ఞ శ్చ కృతజ్ఞ శ్చ రాజధర్మ విశారదః |
 పరావరజ్ఞో భూతానాం త్వమేవ పరమార్థవత్ || ౭ ||

గృహ్యంతే యది రోషేణ త్వాదృశోపి విపశ్చితః |
 తత శ్శాస్త్ర విపశ్చిత్వం శ్రమఏవ హి కేవలమ్ || ౮ ||

ఏబదిరెండవసర్గ.

౧. రావణుడు ధీరుడగు వానరునియొక్క మాటను విని కొముచే మేనుమఱచినవాడై హనుమంతునిం జంపుట కాజ్ఞాపించెను.

౨. దూతచేయు వనిని జేసినవాడగు హనుమంతుని జంపుటకు బ్రతుండగు రావణుడు డాజ్ఞయొసంగినవాడడుకాకగా విభీషణుడు దందుల సమ్మతింపడయ్యెను.

౩. యుక్తాయుక్తములనెఱింగి కార్యములంజేయువాడగు విభీషణుండు, రావణుండు కోపించియుండుటను, వానరునివధ తప్ప వనుట దెలిసికొని, ఎట్లుచేయుదునని యోచించెను.

౪. పిమ్మట శత్రువులకలిచినవాడును, మాటనేర్పరియు నగు భీషణుండు నిశ్చయించికొన్నవాడై యన్నను బాలకనగాఁజూచి మెనిమాటలచే మిక్కిలియనుకూలమగునట్లు వలికెను.

౫. రాక్షసరాజా! రోషమునువిడుపుము, చల్లవడుము! నాజటవీనుము! అధికుల నల్పుల నెఱింగినవారును యోగ్యులునునగు ప్రభువు మాతలను జంపుటలేదు.

౬. ఓహరుడా! ఈవానరునిం జంపుట రాజధర్మమునకు విధము. లోకముయొక్కయనుష్ఠానమునను నిందింపబడినది. నీయధికామునకును దగనిది.

౭. నీవు భూతజాలమున నెల్లధర్మశాస్త్రముల నెఱింగిన వాడడ మేలు మఱువనివాడవు, రాజధర్మములనేర్చినవాడవు, అధికుల నల్పుల నెఱింగినవాడవు. వేయేల ముఖ్యులుగవారిని నెల్ల నెఱుంగుదువు.

౮. నినుంబోలుపండితులే రోషమునకులొబడిరేని శ్రమపడి శాస్త్రముల నభ్యసించుటయంతయు వ్యర్థమేకదా!

తస్మా త్వస్రీసీద శత్రుఘ్న రాక్షసేంద్ర మరాసద।
యుక్తాయుక్తం వినిశ్చిత్వ దూతదంఙో విధీయతామ్॥ ౯౧

విభీషణ వచశ్శ్వుత్వా రావణో రాక్షసేశ్వరః।
రోషేణ మహతావిప్లవో వాక్యము త్తరబ్రవీత్ ॥ ౧౦॥

న పాపానాం వధే పాపం విద్యతే శత్రునూదన।
తస్మా దేనం వధిష్యామి వానరం పాపచారిణమ్॥ ౧౧॥

అధర్మమూలం బహుదోషయుక్త మనార్య జుష్టం వచనం నిశ
మ్య। ఉవాచవాక్యం పరమార్థ తత్త్వం విభీషణో బుద్ధిమతాం
వరిష్టః॥ ౧౨॥

ప్రసీద లంకేశ్వర రాక్షసేంద్ర ధర్మార్థయుక్తం వచనం శృ
ణుష్వ । దూతా నవధ్యాన్ సమయేషు రాజన్ సర్వేషు స
ర్వత్ర వదంతి సంతః॥ ౧౩॥

అసంశయం శత్రురయం ప్రవృద్ధః కృతం హ్యనేనాప్రియ మ
ప్రమేయమ్। నదూతవధ్యాం ప్రవదంతిసంతో దూతస్య దృష్టా
బహవోహి దండాః॥ ౧౪॥

వైరూప్యమంగేషు క శాభిఘాతో చూండ్యం తథా లక్షణసన్ని
పాతః పతాకాహి దూతే ప్రవదంతి దండా వధస్తు దూతస్య
న నశ్శ్మితోపి॥ ౧౫॥

శ్రీసుందరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స-౧౨. ౧౧౩:

౯. కావున శత్రువులంగూల్చువాడూ! చేరరానివాడూ! రాక్షసరాజా! యుక్తాయుక్తముల యోచించి దూతకు చండనర్హులంపుము.

౧౦. రాక్షసరాజుగు రావణుండు విభీషణునిమాటనువిని మిక్కిలి రోషమునుజెందినవాడై యిట్లు మాటవలికెను.

౧౧. శత్రువులను గూల్చువాడగు తముడూ! పాపాత్ములను జంపుటచే దోషముగలుగదు. కావునఁ బాపముంజేసినవాడగు నీవానరునిం జంపుదును.

౧౨. బుద్ధిమంతులలో నుత్తముడగు విభీషణుండు, అభర్తమునకు మూలమైనదియు, మిక్కిలి రోషముతోఁగూడినదియు, దుర్జనులు మెచ్చునదియు నగురావణునిమాటనువిని యుత్తముడు ప్రయోజనముంగల మాట నిట్లువలికెను.

౧౩. లంకకురాజువగు సూరాక్షసోత్తమా! కరుణింపుము! భర్తముతోఁగూడినదియగు నామాటనువినుము దూతకార్యముంజేయువా రేకాలమందును, ఎట్టిచోటులయందును జంపబడంవగరని పండితులు చెప్పచున్నారు.

౧౪. ఈవానరునిచే మితిలేనియంతయవకారము చేయబడియెఁ గావున నీతండు మనకు నిస్సందేహముగ బలవంతుడగు శత్రుంజే యయ్యెనుగాని, దూతకుఁ జేయందగినదండన లనేకములు చెప్పబడియును వధమాత్రము తగదని చెప్పచున్నారు.

౧౫. అంగములయందు విరూపమును గలిగించుట, కొరడాలతోఁ గొట్టించుట క్షేరముగేయించుట గుఱుతువేయుట యనునిట్టివి మాతలకుం దగు దండనలని విధింపఁబడియెనుగాని, దూతను జంపుటమాత్రము వినమైతిమి,

కథం చ ధర్తార్థ విసీత బుద్ధిః పరావర ప్రత్యయ నిశ్చితార్థః
భవద్విధః కోపవశేహి తిష్ఠే తోపం నియచ్ఛంతి హి సత్య
వంతః॥ ౧౬॥

నధర్తవాదే నచ లోకవృత్తే నశాస్త్రబుద్ధి గ్రహణేషు చాపి
విద్యేతకశ్చి త్తవ వీర తుల్య స్త్వం హ్యుత్తమ స్సర్వ సురా
సురాణామ్॥ ౧౭॥

నచాప్యస్య కపేర్హితే కంచి తృశ్యామ్యహం గుణమ్ |
తేష్వయం పాత్యతాం దంఢో యైరయం ప్రేషితః కపిః॥ ౧౮॥

సాధుర్వా యదివాసాధుః పరై రేష సమర్పితః |
బ్రువ స్పరార్థం పరవాక్ సదూతో వధమర్హతి॥ ౧౯॥

అపిచాస్తి స్త తేరాజ న్నాన్యం పశ్యామి ఖేచరమ్ |
ఇహ యః పునరాగచ్ఛే త్పరంపారం మహోదధేః॥ ౨౦॥

తస్మా న్నాన్యవధే యత్నః కార్యః పరపురంజయ |
భవాన్ సేంద్రేషు దేవేషు యత్న మాస్థాతు మర్హతి॥ ౨౧॥

అస్మిన్వివక్షే న హి దూతమన్యం పశ్యామి యస్తా నరరాజపు
త్రౌ | యుద్ధాయ యుద్ధప్రియ దుర్విసీతా పుద్యోజయే ద్ధీర్
పథా వరుణా॥ ౨౨॥

(అస్మిన్కాహతే వాసరయూధముఖ్యే సర్వా పదం సంప్రవదంతి

౧౬. ధర్మార్థములయందు ననుభవముగలవాడవును, అల్పార్థిక భేదముల నెఱింగినవాడవును నగునీవంటివాడవును కోపమునకు లోబడినచోఁగేవల బలవంతులగువా రెట్లుసహింతురు.

౧౭. ఓశూరుడా! ధర్మముల నుపన్యసించుట యందును, లోకానుభవమందును, శాస్త్రాభిప్రాయముల గ్రహించుటయందును నీకు సముండులేడు. నీవే సమస్తదేవతలురాక్షసులులోనగువారిలో నుత్తముడవు.

౧౮. దూతయగు నీవానరునిం జింపుటయందు గుణమేపాటియునాకుంగనబడదు. ఎవరిచేత నీతండనుపబడెనో వారినివధించుట తగును.

౧౯. ఈతండు యోగ్యుడో కాఁడో యటుండనిమ్ము! పరులచే ననుపబడినవాడను, పరులకై వారికనుకూలముగ మాటలాడెను. ఇట్టి దూత వధకుం దగినవాడగుగాడు.

౨౦. ఓరాజా! ఈతం డిందుఁజింపబడియె నేని మహాసముద్రము యొక్క యివ్వలిగట్టగు నిచ్చోటున కాకాశముననే యెగసి రాఁజాలినవాని నితరుని సచ్చోటంగానము.

౨౧. శత్రువుల పురములను జియించినవాడా! ఇంద్రునితోఁగూడినదేవతలనేనియు యుద్ధమున సహింపఁజాలియున్నావు. ఇట్టిసేపు దూతను జింపుటయను యత్నమును జేయకుము.

౨౨. యుద్ధమునందిష్టముగలవాడా! ఈదూతనశించునేని, అడఁకువలేనివారును, దీర్ఘమగుత్రోవచే నడ్డగింపబడినవారును, రావకొమరులును నగురామలక్ష్మణులను యుద్ధమునకుఁ బూనించునట్టిదూత మఱియెవ్వఁడును గలుగఁడు.

సర్వే । నహి ప్రపశ్యామి గుణం యశోవా లోకాపవాదో
భవతి ప్రసిద్ధః॥ ౨౩॥

మూఢైః ప్రగల్భై రతిదుర్విసితైరైవ ర్వానరోయం పురుషై
ర్విసృప్తః । తేషాం వధార్థం కురు వీర యత్నం శీఘ్రం వినా
శాయ నిశాచ రేంద్ర॥ ౨౪॥

కురుష్య తావత్ పరమం ప్రయత్నం ధర్మం సమాస్థాయ సు
రేంద్ర శత్రో । దేవేషు సేంద్రేషు సపావకేషు దైత్యేషు స
ర్వేషు సదానవేషు॥ ౨౫॥

కృత్వా ప్రయత్నం సుదృఢం సుశీఘ్రం మద్వాక్య మేవం మన
సాకురుష్య । తౌ రాజపుత్రౌ వినిగృహ్య వీరా జయం పరం
(చాప్యసి రాక్షసేంద్ర॥) ౨౬॥

కరాక్రమోత్సాహ మనస్వినాం చ సురా సురాణామపి దు
ర్జయేన । త్వయా మనోనందన నైర్మతానాం యుద్ధాయతిర్నా
శయితుం నయుక్తా॥ ౨౭॥

హితాశ్చ శూరాశ్చ సమాహితాశ్చ కులేషు జాతాశ్చ మ
హాగుణేషు । మనస్విన శృంగ్రభృతాం వరిష్ఠాః కోట్యగ్రతస్త్వే
సుభృతాశ్చ యోధాః॥ ౨౮॥

తదేకదేశేన బలస్య తావ త్కేచిత్తవాదేశకృతో భియాంతుః
తౌ రాజపుత్రౌ వినిగృహ్యమూఢౌ పరేషుతే భావయితుం
ప్రభావమ్॥ ౨౯॥

౨౩. (వానరసమూహమున ముఖ్యుండగు నీతనింబింపినయెడల సమస్తకష్టములును గలుగునని యందఱు నందురు. దీనిచేత యోగ్యతయేని త్రియేనియుం గలుగదుగాని యపవాదముమాత్రము ప్రసిద్ధమై నిలుచును.

౨౪. ఈవానరుఁడు, మూఁగుఁడో నేర్పరియో షోకిరియోయగు నేజినునిచేత ననుపబడెనో వానింజింపుటకై యావుమావుటకై శ్రీఘ్రమున యత్నము నేయుము వీరుండవగు రాక్షసరాజా !

౨౫. దేవేంద్రునకుశత్రుఁడా! ఇంద్రునితోడను నన్నితోడనుగూడిన దేవతలయందేని దానవులతోఁగూడిన సమస్త రాక్షసులయందేని నీశత్రుని నెడకి జియించుటకు ధర్మముననుసరించి చాలినంతయత్నమును జేయుము.

౨౬. దృఢముగను శ్రీఘ్రముగను దానికై యత్నించి నావాక్యమును మనఃపూర్తిగఁజేయుము వీరులగు నారాజు పుత్రులను లోఁబఱచిఁకొంటివేని మేలగుజయమును బొందెదవు రాక్షసాధిప.)

౨౭. పరాక్రమముచే నుత్సహించుచున్న మనస్సుగలవారును దేవతలకు రాక్షసులకుఁగూడ జయింప నలవికానివాఁడవగునీచేత సంతోషపెట్టఁబడువారును నగురక్కసులకు యుద్ధములభించుటను నీవు మానుపఁగూడదు.

౨౮. మేలుగోరువారును, వీరులును, ఒద్దికగలవారును, ఉత్తమగుణములుగలవారును, ఆయుధములు ధరించినవారిలో గొప్పవారును బాగుగఁ బోషింపఁబడినవారును గోటిసంఖ్యను గలవారును నగుయుద్ధవీరులు నీముందున్నవారు.

౨౯. కావుననే నీయుత్తరువును సాగించునట్టి, కొందఱుభటులు మూఁగులగు రామలక్ష్మణులఁ జూలకనచేసి నీయొక్కప్రతాపమును శత్రులపైఁ జూపుటకు నీనేనయొక్క యొక్కభాగముతోడనే వారికెదురు నడువంగలరు.

నిశాచరాణామధిపో నుజస్య విభీషణ సోమత్రమవాక్య మిష్టమ్
జగ్రాహ బుద్ధ్యా సురలోకశత్రు ర్మహాబలో రాక్షసరా
ముఖ్యః॥

30

(కింవా పరంబ్రహ్మ పరంచ సత్యం సర్వస్యబీజం జగతోస్యః
జ్ఞోః । య ద్వేషదేవస్య పరంచతేజస్తదేవతేజః కపిదేవవీరః
వధాయ మే వైష్ణవ తేజవీవ న సంశయోయం కపి రూపధాన్
ఇత్యేవ మేత ద్బహుధా విచింత్య రక్షోధిపః క్రోధసశం జగామ
క్రోధం తు జాతం హృదయే నిరుధ్య విభీషణోక్తం వచన
నిశమ్య । ఉవాచ రక్షోధిపతి ర్మహాత్మా విభీషణం శస్త్రం భ
తాం వరిష్టమ్॥)

33

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ద్విపంచాశస్సర్గః.

త్రిపంచాశస్సర్గః.

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దిశగ్గివో మహాబలః॥
దేశకాల హితం వాక్యం భాగీతు గుత్తర మబ్రవీత్॥
సమ్యగుక్తం హి భవతా దూతపథ్యా విగర్హితా!
అవశ్యంతు వధాదన్యః క్రియతా మస్యనిగ్రహః॥
కపీనాం కిల లాంగూల మిష్టంభవతి భూషణమ్॥
తదస్య దీప్యతాం కీఘ్రిం లేన దగ్ధేన సచ్చత్నమ్॥

౩౦. రాక్షసులకు రాజును, స్వర్గమునకు విరోధియు మిక్కిలి బలశాలియు రాక్షసరాజులలో నుత్తముడను నగురావణుడు తమ్ముండగు విభీషణునియొక్క హితముగు నుత్తమవాక్యమును మెచ్చియంగీకరించెను.

(౩౧. పీరుడగు నీవానరుడు వరబ్రహ్మమా? సత్యమా? ఈసర్వజగత్తునకు బీజమా? దేవదేవుండగు విష్ణుదేవుని సర్వోత్తమముగు జేజమామేమి? ఆజేజమే యై యుండవచ్చును!

౩౨. ఈవానరరూపమును ధరించియుండునది నన్ను వధించుటకై వచ్చిన వైష్ణవజేజమే గుమా! సందేహములేదు. అనియిట్లు పెక్కువిధములయోచించి యారాక్షసరాజు కోపముచేర బరవశుడయ్యెను.

౩౩. ఆరాక్షసరాజు! మీఁడఁజెప్పించెదన్లు జనించినకోపమును విభీషణుని మాటనువిని చునగున్న నణంచి యాయుధములు పట్టినవారిలో మొనగాఁడగు విభీషణునితో నిట్లనియెను.)

ఇది యేఁబది రెండవ సర్గ.

ఏఁబదిమూడవసర్గ.

౧. మిక్కిలి బలశాలియగురావణుండు విభీషణుండట్లు పలుకుటను విని దేశకాలములకు విరోధింపక యనుకూలమైన తెఱంగునఁ దమ్మునకిట్లనియెను.

౨. దూతను వధించుట దగదని నీచేఁబలుకఁబడుట లెన్నయైయున్నది. వధకంటె నితరముగుండన యెద్దియేనియు నీవానరునకుఁ జేయుట వలయును.

౩. వానరులకు వాలము ప్రియమైనభూషణముకదా! కావున దానిని శీఘ్రమునఁ గాల్పించుము. కాలినతోడతోడనే పీఁడగునుగాక.

- తతః పశ్యం త్విమం దీన మంగవైరూప్య కర్మితమ్ |
సమిత్ర జ్ఞాతయ సుర్వే బాంధవా సునుహృజ్జనాః || ౪ |
- ఐజ్ఞాపయ దాక్షసేంద్రః పురం సర్వం స చత్వరమ్ |
లాంగూలేన ప్రదీప్తేన రక్షోభిః పరిణేయతామ్ || ౫ ||
- తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాక్షసాః కోపకర్మితాః |
వేష్టయంతిన్త లాంగూలం జీర్ణైః కార్పాసకైః పటైః || ౬ ||
- సంవేష్ట్యమానే లాంగూలే వ్యవర్ధత మహాకపిః |
శుష్క మింధన మాసాద్య వనేష్వివ హుతాశనః || ౭ ||
- తైలేన పరిషిచ్యాథ తేగ్నిం తత్రాభ్యపాతయత్ || ౮ ||
- లాంగూలేన ప్రదీప్తేన రాక్షసాం స్తా నచాతయత్ |
రోషామర్ష పరీతాత్క బాలసూర్య సమాననః || ౯ ||
- లాంగూలం సంప్రదీప్తంతు ద్రవ్యం తస్య హనూమతః |
సహస్త్రిబాలవృద్ధాశ్చ జగ్తుః ప్రీతా నిశాచరాః || ౧౦ ||
- సభూయ సుంగతైః కూరై రాక్షసైర్హరిస త్తమః |
నిబద్ధః కృతవా న్వీర స్తత్రాకాల సదృశీం మతిమ్ || ౧౧ ||
- కామంఖలు నమేశక్తా నిబద్ధస్యాపి రాక్షసాః || ౧౨ ||
- ఛిత్వాపాశాన్ సముత్పత్య హన్యామహ మిమాన్సునః |
యదిభర్తు ర్హితార్థాయ చరంతం భర్తృశాసనాత్ || ౧౩ ||

౪. అట్టుపోగా, మిత్రులతోఁగూడినవారగు దాయాదులును, బంధువులును వాలముకాలుటచే విరూపముంజెంది నవయుచున్న యీబిక్కవానరుని జూతురుగాక.

౫. ఈవానరుఁడు మండుచున్నతోఁకతోడ నీపురమందు సర్వప్రదేశములయందును, త్రోవలుగలియుచోట్లయందును బాగుగఁ ద్రిప్పింబడి వలయునని రావణుఁ డాజ్ఞాపించెను.

౬. ఆరావణునిమాటనువిని, రాక్షసులు కోపముచే నిలువరింపనేరక, ప్రాంతవియగు దూదిబట్టలచేఁ దోచనబుట్టిరి.

౭, ౭౪. తోఁకకు బట్టలుచుట్టుచువచ్చి నూనెచేదడిపి రక్కసులు నిప్పును దగిల్చిరి. వెంటనే వనమునం దెండినపుడకల నంటుకొనిజ్వలించు నగ్నివలె నాదొడ్డవానరుఁడు మిక్కిలి పెరిగెను.

౮౪. రోషముచేతను గోపముచేతను గ్రమ్మిన మనస్సుగలవాఁడై బలసూర్యునితో సమముగు మోముంగలయాతం డారాక్షసులను మండుచున్న తోఁకచేఁ బడఁగొట్టెను.

౯౪. ఆహనుమంతునియొక్క మండుచున్న తోఁకను గనుటకు రాక్షసులు బాలురతోడను వృద్ధులతోడను స్త్రీలతోడను సంతోషముతో నేగిరి.

౧౦౪. శూరుఁడును వానరోత్తముఁడునునగు నాతండు, మరలమొత్తమయిన ఘాతుకులగురాక్షసులచేఁ గట్టివేయఁబడినవాఁడై కాలముననుసరించిన సకల్యముంగలవాఁడై.

౧౧ నుండి ౧౬కు. నేను గట్టఁబడినవాడనైనను రాక్షసులు ననుసహింపఁజాలరుగదా ! ఈత్రాళ్లను ద్రెంపుకొనియెగసి యీరాక్షసులను మరల మర్దించెదను. అధికారియొక్కపనికై సంచరించునన్న దుర్జనులగు

బధ్నం త్యేతే దురాత్మానో నతుమే నిష్క్రతిః కృతాః
సర్వేహ మేవ పర్యాప్తో రాక్షసానా మహం యుధి॥ ౧౩॥

కింతు రామస్య ప్రీత్యర్థం విషహిష్యేహ మీదృశమ్
లంకా చారయితవ్యా నై పునరేవ భవేదితి॥ ౧౪॥

రాత్రౌ నహి సుదృష్టా మే దుర్గకర్త విభానతః
అవశ్యమేవ ద్రిప్తవ్యా మయా లంకా నిశాక్షయే॥ ౧౫॥

కామం బద్ధస్య మే భూయః పుచ్చస్యా ద్దీపనేన చ
పీడాం కుర్వం తు రక్షాంసి నమే స్తి మనసశ్శ్రమః॥ ౧౬॥

తత స్తే సంవృతాకారం సత్వవంతం మహాః పిమ్
పరిగృహ్య యయు ర్హృష్టా రాక్షసాః కింపికుంజరమ్॥ ౧౭॥

శంఖభేరీ నినాదై స్తం ఘోషయంత స్వకర్తభిః
రాక్షసాః క్రూరకర్తాః శ్చారయంతిస్త తాంపురీమ్॥ ౧౮॥

అన్వీయచూనో రక్షోభి ర్యయా సుఖ మరిందమః
హనుమాం శ్చారయామాస రాక్షసానాం మహాపురీమ్॥ ౧౯॥

అథాపశ్య ద్విమానాని విచిత్రాణి మహాకపిః
సంవృతాః భూమిభాగాంశ్చ సువిభక్తాః శ్చ చత్వరాః॥

వీధీశ్చ గృహసంబాధాః కపి శ్శృంగాటకాని చ
తథా రథోపరథ్యా శ్చ తథైవ గృహకాంతరాః॥ ౨౦॥

గ్రహాంశ్చ మేఘసంకాశాః దదర్శ పవనాత్తజః॥ ౨౧॥

సీతాక్షసులు రాజౌజ్జ్వలనం గట్టుదురేని నాకు వారుమాటునేసినట్లు తలంపెను. యుద్ధమున రాక్షసుల నందఱు జంపుటకు నేనేచాలుదునుగాని లంకయందొకతూరి యుల్లాసముగఁ దిరుగవలసియున్నది. కావుననిట్టిచాక్షును సహించియున్నాను. కోటయందుఁ జేయఁబడియున్న చిత్రవిచిత్రములగు పనులన్నియు రాత్రిపూట చక్కగఁ జూడరాదయ్యెను. ఉదయమునఁ దప్పక సర్వముఁజూతునుగాక. బట్టలు చుట్టఁబడియున్న నాతోడకయొక్కకొనను మండునట్లుచేసి నాకు మరలబాధనుగలిగింతురు. అయినను నామనస్సున కాయాసములేదు. అని వానరోత్తముఁ జనుకొనియెను.

౧౭. పిమ్మట నారక్కసులు సంతోషించినవారై రూపమును గుఱచపఱచియున్నవాఁడును, బలశాలియునగు వానరోత్తమునిఁ బట్టుకొనిపోయిరి.

౧౮. క్రూరస్వభావముగల రాక్షసులు దమపనులచేతను, శంఖభేరినాదములచేతను బట్టణమంతట ధ్వనింపఁజేయుచు మానుమంతునిం దిప్పిరి.

౧౯ శత్రువులనణచువాఁడగు మానుమంతుఁడు రాక్షసులు వెంట నడువఁగా నేగెను. రాక్షసులయొక్క గొప్పపట్టణమును మానుమంతుఁడు బాగుగఁగాంచెను.

౨౦. ఆదొడ్డవానరుఁడు విచిత్రములగు విమానములను, ప్రాకారములనుగలభూములను, బాగుగ నేర్పడిన ముంగిల్లను గనుంగొనియెను.

౨౧, ౨౧౫. చేరికగా నిండ్లనుగల వీధులను, నాల్గితోవలుగలియుచోట్లను, పెద్దబాటలను జిన్నబాటలను, లోపలియిండ్లను దెలియరానిదా్వరములను మేఘములవలెనుండు గృహములను మానుమంతుఁడు గనుంగొనియెను.

చత్వరేషు చతుషేషు రాజమార్గే తథైవచ |
ఘోషయంతి కపిసర్వే చారీక ఇతి రాక్షసాః ||

౨౨౬

స్త్రీబాలవృద్ధా నిర్జగ్ను స్తత్రతత్ర కుతూహలాత్ |
తం ప్రదీపితలాంగూలం హనుమతం దిదృక్షువః ||

౨౩౫

దీప్యమానే తత స్తస్య లాంగూలాగ్రే హనుమతః |
రాక్షస్య స్తావిరూపాక్ష్య శృంసు ర్దైవ్యా స్తదప్రియమ్ ||

౨౪౬

య స్త్వయాకృత సంచాద స్సీతే తామ్రముఖః కపిః |
లాంగూలేన ప్రదీప్తేన స ఏష పరిణీయతే ||

౨౫౫

శ్రుత్వా తద్వచనం కూర మాత్మాప హరణోపమమ్ |
వై దేహీ శోకసంతప్తా హుతాశన ముపాగమత్ ||

౨౬౬

మంగళాభిముఖీ తస్య సా తదాసీ స్తహాకపేః |
ఉపతస్థే విశాలాక్షీ ప్రయతా హవ్యవాహనమ్ ||

౨౭౫

యద్యస్తి పతిశుశ్రూషా యద్యస్తి చరితం తపః |
యదిచా స్త్యేకపత్నీత్వం శీతోభవ హనుమతః ||

౨౮౫

యదికశ్చి దనుక్రోశ స్తస్య మయ్యస్తి ధీమతః |
యదివా భాగ్యకేషో మే శీతోభవ హనుమతః ||

౨౯౫

౨౨౪. ఎల్లరాక్షసులును ముంగిళ్లయందును వీధులు గలియుచోట్ల
యందును రాజవీధులయందును హనుమంతుడు : వర్తమానము నెఱింగి
పోవచ్చిన చారుడని' కేకలువైచిరి.

౨౩౪. మండుచున్నతోడను గలవాడగు హనుమంతునిఁ జూడఁ
దలంచినవారై యాడువాండును బాలురును వృద్ధులును సంతోషము
తో నందడునుండి చూడఁబోయిరి.

౨౪౪. పిమ్మట నట్లు హనుమంతుని వాలముయొక్క కొన మండు
చురాఁగా వికారముగకన్నులుగల రాక్షసస్త్రీలు విరోధముగ నీమాటను
నీతాదేవికిం దెలిపిరి.

౨౫౪. ఓనీతా! ఎఱ్ఱనిమోముంగల యేవానరుడు నీతోఁభాషించె
నూ వాడే మండుచున్నతోడతోడ నీయారసంతటం ద్రెప్పఁ బడుచు
న్నవాడు.

౨౬౪. ప్రాణము హరించుటతోడ దుల్యమై క్రూరమైనదగు నామా
టనువిని నీతాదేవి మిక్కిలి తపించినదై యగ్నిని మనంబున నేవించెను.

౨౭౪. నీతాదేవి యాగొప్పవానరునకు శ్రేయము గలుగుచుం
దాసక్తిగలిగియున్నను. వికారముగ కన్నులుగల యాయెల్లాలు పూనికతో
నిట్లగ్ని దేవునిం గొనియాడెను.

౨౮౪. మగనికి నుపచారము సేయుచుండునేని, మగఁడే దైవమని
తపస్సుచేయుదాననైతినేని, నాభర్త వరస్త్రీలను గన్నెత్తి చూడనివాఁడ
య్యేనేని, ఓయగ్ని దేవుడా! మాహనుమంతునకుఁ జల్లనివాఁడవుకన్న.

౨౯౪. బుద్ధికుంతుడగు నాప్రాజేశునకు నాయం దిండుకడయగ
లదేని, నాకదృష్ట మేపాటియేనియుఁగలదేని, హనుమంతునకుఁ జల్లనివాఁడ
వుకన్న!

యదిమాం వృత్తసంపన్నాం తత్సమాగమ లాలసామ్|
స విజానాతి ధర్మాత్మా శీతోభవ హనూమతః|| 3౦౪

యదిమాం తారయేదార్య స్సుగ్రీవ సుత్యసంగరః|
అస్మా ద్దుఖాంబుసంరోధా చ్చీతోభవ హనూమతః|| 3౧౪

తత స్తీష్ఠార్చి రవ్యగ్రః ప్రదక్షిణ శిఖోనలః|
జజ్వాల మృగశాబాత్యౌ శ్శంసన్ని వ శివంకపేః|| 3౨౪

హనుమ జ్జనక శ్చాపి పుచ్చానలయుతో నిలః|
వవౌ స్వాప్థ్యకరో దేవ్యాః ప్రాలేయానిల శీతలః|| 3౩౪

దహ్యామానే చ లాంగూలే చింతయామాస వానరః| 3౪||

ప్రదీప్తోస్ని రయం కస్మా న్నమాందహతి సర్వతః|
దృశ్యతే చ మహాజ్వాలః కరోతి న చ మే రుజమ్|| 3౫||

శిశిరశ్శేవ సంపాతో లాంగూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితః|| 3౫౪

అథవా తదిదం వ్యక్తం యద్దృష్టం ప్లవతా మయా|
రామప్రభావా దాశ్చర్యం పర్వత సురితాం వతో|| 3౬౪

యదితావ త్సముద్రస్య మైనాకస్య చ ధీమతః|
రామార్థం సంభ్రమస్తాదృ కీమగ్ని ర్నకరివ్యతి|| 3౭౪

౩౦౪. ధర్మాత్మడగుహనుమ నన్ను మంచినడతగలదానినిగానుభవ
త్తోఁగూడుటను గోరియున్నదానినిగాను దెలిసినవాఁడగునేని, హనుమం
తునకుఁ జెల్లనివాఁడవగుము !

౩౦౫. సత్యమగు ప్రతిజ్ఞనుగలవాఁడగు సుగ్రీవుఁడు నన్నీదుఁఖన
ముద్రమునుండి తొలఁగించుటగలదేని నీవు హనుమంతునకుఁ జెల్లనివాఁడ
వగుమా !

౩౦౬. ఇట్లు నీత యగ్నినిగొనియాడినపిమ్మట, సమీపింపరాన
జ్వాలను గలిగియుండినదియు, చలింపకయుండినదియు నగునగ్ని లేడిపిల్ల
యొక్కచూపులవంటి చూపులుగల నీతయొక్క శుభమును హనుమంతున
కుంజెప్పనట్లు ప్రదక్షిణముగఁ జూటిచూటిమఁడెను.

౩౦౭. హనుమంతుని తండ్రియగు వాయుదేవుఁడుంకూడ, తోఁక
యందలి నిష్పత్తోఁగూడినవాఁడై యున్నను, అట్టి హనుమంతునకు నీతయొ
క్కమహిమతిశయముచే మంచుగాలివలె నింపుగపించెను.

౩౦౮, ౩౦౯, ౩౧౦, తోఁకకాల్పంబడుచున్నను, మండుచుండు నీ
యగ్ని యేకారణముచేతనా మొదలంట ననుంగాల్పకున్నది? ఇంతగొప్ప
జ్వాలతో నగ్ని మండుచున్నను నాకుఁ దాపముగలుగకున్నది. తోఁకయొక్క
కొన మిక్కిలి చల్లనై మంచుకుటిసినట్ల యున్నది.

౩౧౧. అట్లుగాక, నేను దాఁటునపుడు నదులకుభర్తయగు న
ముద్రనినడుమ నాకుపచారముంజేయఁ బర్యవరూపమున సౌకయాశ్చర్య
ము శ్రీరామునిమహిమవలన వెలువడియెనుగదా ! ఈనిష్ప చల్లవడుటయు
నట్టిమహిమయేయని తెలియుచున్నది.

౩౧౨. బుద్ధిమంతుఁడగు సముద్రునకును, పర్యవమునకును శ్రీరా
ముని కార్యవిషయమై యంతసంపూర్ణమగు త్వరకలిగియుండెనుగదా ! గో
ప్పవాఁడగు నగ్నికి రామకార్యమున నెంతయక్కఱ యుండదు?

సేతాయా శ్చాన్యశంస్యేన తేజసా రాఘవస్య చ|

పితృశ్చమమ సఖ్యేన నమాం దహతి పావకః||

3౮౫

భూయ స్స చింతయామాస ముహూర్తం కపికుంజరః|

ఉత్పాతాథ వేగేన ననాద చ మహాకపిః||

3౮౬

పురద్వారం తతశ్శ్రీమాన్ శైలశృంగ మివోన్నతమ్|

విభక్త రక్ష స్సంబాధ మాససా దానిలాత్తజః||

౪౦౫

సభూత్వా శైలసంకాశః క్షణేన పున రాత్మవాన్|

హ్రస్వతాం పరమాం ప్రాప్తో బంధనా న్యపశాతయత్||

౪౦౬

విముక్త శ్చాభవ చ్ఛ్రీమాన్ పునః పర్వతసన్నిభః|

వీక్షమాణశ్చ దదృశే పరిఘం తోరణాశ్రితమ్||

౪౦౭

స తంగృహ్య మహాబాహుః కాలాయస పరిష్కృతమ్|

రక్షేణ స్తాన్ పునస్సర్వాన్ సూదయామాస మారుతిః||

౪౦౮

స తాన్నిహత్వా రణచండవిక్రమ స్సమీక్షమాణః పునరేవలం

కామ్| ప్రదీప్తలాంగూల కృతార్చిమాలీ ప్రకాశ తాదిత్య ఇ

వార్చిమాలీ||

౪౦౯

ఇతి శ్రీమత్పుండరీకాంధ్రే త్రిపంచాశస్సర్గః.

౩౮౪. నీతయొక్క సాధువర్తనముచేతను శ్రీరామునియొక్క ప్రశంసముచేతను, నాతండ్రియందుగల మైత్రిచేతను, అగ్నిదేవుండు నన్నుఁ గాల్పకున్నవాఁడు.

౩౯౪. ఆవానరోత్తముండు గొంతనేవు పలుమాటలు యోచించెను. వేగమున నుక్కగంతువైచెను. సింహనాదము చేసెను.

౪౦౪. పిమ్మట, కాంతినిగలవాఁడగు వాయువుత్రుండు రాక్షసుల యనికి లేనిదియు, పర్వతశిఖరమువలె నెత్తయినదియు నగుపట్టణపు వాకిలిని జేరెను.

౪౧౪. ధీరుఁడగు హనుమంతుండు నిమిషమునఁ బర్యవసానమునఁ జేరి వెంటనే మిక్కిలి కుటుచయి కట్లనెల్ల నడలించికొనియెను.

౪౨౪. కాంతినిగలవాఁడగు నాహనుమంతుండు బంధములవలన విడువబడి తోడనై కొండంతమేనుగలవాఁడై, తోరణస్తంభమునందున్న గుడియన జూచుచుండగా రాక్షసులు గాంచిరి.

౪౩౪. గొప్పభుజిములుగలవాఁడగు నాహనుమంతుండు, ఇనుపకట్టి నుగల యాగుదియనందికొని యాద్వారమునం గావలియన్న రక్కసులనందఱను గొట్టెను.

౪౪౪. యుద్ధమున వేండ్రుమగు దర్పమునుగల హనుమంతుండు, అందుఁగావలియన్నవారిం గొట్టి లంకదిక్కుమొగంజై చూచుచు కుండుచున్న తోఁకయొక్కజ్వాలలవరుస గలవాఁడై, కిరణములచే నెప్పచున్న సూర్యునివలె వెలింగెను.

ఇది యేఁబదిమూడవసర్గ.

చతుః పంచాశస్సర్గః.

విక్షమాణస్తతో లంకాం కపిః కృతమనోరథః!

వర్ధమాన సముత్సాహః కార్యశేష మచింతయత్ ॥ ౧॥

కిన్ను ఖల్వవశిష్టం మే కర్తవ్య మిహ సాంప్రతమ్!

యదేవాం రక్షసాం భూయ స్సంతాపజననం భవేత్ ॥ ౨॥

వనం తావత్ప్రమథితం ప్రకృష్టై రక్షసా హతాః!

బలైకదేశః క్షుపిత శ్చేషం దుర్గవినాశనమ్ ॥ ౩॥

దుర్గేవినాశితే కర్తృభవే త్పుఖపరిశ్రమమ్!

అల్పయత్నేన కార్యేస్త్విక్ మమస్యా త్సఫలశ్శ్రమః ॥ ౪॥

యోవ్యాయం మమలాంగూలే దీప్యతే హవ్య వాహనః!

అస్య సంతర్పణం న్యాయ్యుల కర్తుమేభ్యో ద్విహోత్తమే ॥ ౫॥

తతః ప్రదీప్తలాంగూల స్సవిద్యుది శోభయా!

భవన్మగ్నేషు లంకాయా విచచార మతాపి ॥ ౬॥

గృహద్గ్రహం రాక్షసానా ముద్యానాని చ వానరః!

విక్షమాణో హ్యసంక్రంతో ప్రసాదాత్ ప్రాచారసః ॥ ౭॥

ఏబది నాల్గవ సర్గ.

౧. అట్లు పురమందంతటందరిగి తనకోరికను దీర్చికొన్నవాడై హనుమంతుడు లంకనుజూచుచుఁ బెంపొందుచున్న యుత్సాహముతో మిగిలి యున్న పనిని దలంచెను.

౨. ఏపని యింకను మిగిలియున్నదో యది యిప్పడిచ్చట నేనుజేయందగును. ఈపనియంగూడ రాక్షసులకు మరల సంతాపమును బుట్టించునదియే యగును.

౩. ఆశోకవనము నాశముచేయఁబడియెను. బలియురగు రక్కసులు చంపఁబడిరి. రావణుని నేనలాఁ సెకభాగము గూల్చింబడియెను. ఇంకను జేయవలయునది కోటను గూల్చుట యొకటే.

౪. కోటను బాడుచేసితి నేని నేఁజేసినపనియంతయు శ్రమలేక చేయఁబడినట్లు తలంచెదను. కొంచెమగు యత్నముచేతనే యీ కార్యమునందు నాశ్రమ నివారణమగుచున్నది.

౫. ఏయిన్ని నావాలమునంటి వెలుంగుచున్నదో యద్దానికి నిందలి యందములగు మేడలచేఁ దృప్తి నేయుట న్యాయ్యము.

౬. పిచ్చుట, మండుచున్న వాలముంగల యాహ్లాదవానరుఁడు మెఱుములతోఁగూడిన మేఘమువలె లంకానగరముయొక్క మేడలపై నిటునటు సంచరించెను.

౭. రాక్షసులయొక్క యొక యింటనుండి మఱియొక యింటకి రాజగృహములను వనములను జూచుచు వెఱువక హనుమంతుఁడు సంచరించెను.

అనన్తత్య మహావేగః ప్రహస్తస్య నివేశనమ్ |
 అగ్నిం తత్ర సనిక్షిప్య శ్వసనేనసమో బలీ |
 తతోన్య త్పుప్లువే వేశ్మ మహాపార్శ్వస్య వీర్యవాన్ |
 ముమోచ హనుమా నగ్నిం కాలానల శిఖోపమమ్ ||
 వజ్రదంష్ట్రస్య చ తథా పుప్లువే సమహాకపిః |
 శుకస్య చ మహాతేజా స్సారణస్య చ ధీమతః ||
 తథా చెంద్రజితో వేశ్మ దదాహ హరియూధపః |
 జంబుమాలే స్సుమాలేశ్చ దదాహ భవనం తతః ||
 రక్తికేతో శ్చ భవనం సూర్యశత్రో స్తథైవచ |
 హ్రస్వకర్ణస్య దంష్ట్రస్య రోమశస్య చ రక్షసః ||
 యుద్ధోన్మత్తస్య మత్తస్య ధ్వజగ్రీవస్య రక్షసః |
 విద్యుజ్జిహ్వస్య ఘోరస్య తథా హస్తిముఖస్య చ ||
 కరాళస్య పిశాచస్య శోణితాక్షస్య చైవహి |
 కుంభకర్ణస్య భవనం మకరాక్షస్య చైవహి ||
 యజ్ఞశత్రోశ్చ భవనం బ్రహ్మశత్రో స్తథైవచ |
 నరాంతకస్య కుంభస్య నికుంభస్య దురాత్మనః ||
 వర్షయిత్వా మహాతేజా విభీషణ గృహంప్రతి |
 క్రమమాణః క్రమేణైవ దదాహ హరిపుంగవః ||
 తేషు తేషు మహార్హేషు భవనేషు మహాయశాః |
 గృహే వృద్ధిమతా మృద్ధిం దదాహ స మహాకపిః |

౮, ౯. వాయుదేవునితోఁ దుల్యుఁడును, మిక్కిలి వేగముంగలవాఁడును బలవంతుఁడును బ్రతాపశాలియునగు మానుమంతుఁడు ప్రహస్తుని యింటిమీఁదికిదుమికి యందు నిష్పృకెట్టి యందుండి మహాపార్శ్వని యొక్క యింటిమీఁదికి జేరెను. ప్రళయకాలమందలి యగ్నితోఁ దుల్యుఁడును నగ్నిని నచ్చోటను వైచెను.

౧౦. నుండి ౧౬ కు. ప్రతాపశాలియు, వానరసమూహమును చీల్చువాఁడును నగు మానుమంతుఁడు మీఁదఁ జెప్పఁబడినట్లే వజ్రదంష్ట్రుఁడు ధీరుఁడగుశుకుఁడు సారణుఁడు, భింద్రజిత్తు జంబుమాలి గుమాలి యను వారలయిండ్లను గాల్చెను. రక్తికేతుఁడు సూర్యశత్రుఁడు హస్తకర్ణుఁడు దంష్ట్రుఁడు రోమశుఁడను రాక్షసుఁడు యుద్ధోన్మత్తుఁడు మత్తుఁడు భవజగ్రీవుఁడు భయంకరుఁడగు విమ్యజ్జిహ్వుఁడు హస్తీముఖుఁడు కరాళుఁడుశిశానుఁడు శోణితాక్షుఁడు కుంభకర్ణుఁడు మకరాక్షుఁడు యజ్ఞశత్రుఁడు బ్రహ్మశత్రుఁడు గురాంతకుఁడు కుంభుఁడు దుష్టుఁడగు నికుంభుఁడు నను వారలయిండ్లమీఁదికి దాఁటుచుంబోయి వరుసగా నందఱగృహములను దగ్ధముచేసెను. విభీషణునియింటినిహిత్రము గాల్పక మానెను.

౧౭. గొప్ప కీర్తినిగలవాఁడగు మానుమంతుఁడు మిక్కిలిపూజ్యములైనవియగు నాయాగృహములయందు సుంపదలచే నెప్పియున్నవారియొక్క పెంపును మనీచేసెను.

స్వరేషాం సమతిక్రమ్య రాక్షసేంద్రస్య వీర్యవాన్ |

ఆససా దాశ లక్ష్మీవాన్ రావణస్య నివేశనమ్ || ౧౮ |

తత స్తస్మిన్ స్తౌ హే ముఖ్యే నానారత్న విభూషితే |

మేరుమందర సంకాశే సర్వమంగళ శోభితే || ౧౯ |

ప్రదీప్తమగ్ని ముత్పుజ్య లాంగూలాగ్రే ప్రతిష్ఠితమ్ |

సనాద హుచూ స్వీరో యుగాంత జలదో యథా || ౨౦ |

శ్వసనేన చ సంయోగా దతివేగో మహానలః |

కాలాగ్నిరివ జజ్వాల ప్రావర్ధత హుతాశనః || ౨౧ |

ప్రదీప్త మగ్నిం పవన స్తేషువేశ్త స్వచారయత్ |

అథా చ్ఛ్వసన సంయోగా దతివేగో హుతాశనః || ౨౨ |

తాని కాంచన జాలాని ముక్తామణిమయాని చ |

భవనా న్యవశీర్యంత రత్నవంతి మహాంతి చ || ౨౩ |

తాని భగ్న విమానాని నిపేతు ర్వసుధాతలే |

భవనానివ సిద్ధానా మంబరా త్పుణ్యసంక్షయే || ౨౪ |

సంజజ్ఞే తుములశ్శబ్దో రాక్షసానాం ప్రధావతామ్ |

స్వగృహస్య పరిత్రాణే భగ్నో తాన హోర్జిత శ్రియామ్ || ౨౫ |

సూన మేషాగ్ని రాయాతః కపిరూపేణ హా ఇతి || ౨౬ |

క్రందంత్య స్సహసా పేతు స్తనంధయధరా స్త్రియః |

కాశ్చి దగ్ని పరీతేభ్యో హర్త్యేభ్యో ముక్తమూర్ధజాః || ౨౭ |

వతంత్యో రేజరే భ్రేభ్య సేదామిన్య ఇవాంబరాత్ || ౨౮ |

౧౮. బలశాలియు ధీరుఁడును నగుమానుమానుఁడు రాక్షసగృహంబుల నెల్లఁగఁడచి రాక్షసరాజును రావణునియొక్క గృహమును జేరెను.

౧౯, ౨౦. పిమ్మట శూరుఁడగు నాంజనేయుఁడు పెక్కురత్నములచే నలంకరింపఁబడినదియు మేరుకుందరవర్షతములతోఁ దుల్యమైనదియు, సర్వసంపదలచేతను బ్రకాశించుచున్నదియు ముఖ్యమైనదియునగు రావణునియింటియందు, తనతోఁకయొక్క కొనయందు మండుచున్న నిష్పను నైచి ప్రళయకాలమందు మేఘములు ధ్వనించునట్లు నీహనాదము నేనెను.

౨౧. ఆయగ్ని వాయువుయొక్కతోడ్పాటుచే మిక్కిలి వేగమును దలమునుగలదై ప్రళయకాలమందలియగ్నివలె మండెను. వ్యాపించెను.

౨౨. వాయువు మండుచున్నయగ్నిని గృహములయందంతట వ్యాపింపఁజేసెను. అగ్ని వాయువుయొక్క మైత్రీచే వేగముంగలదయ్యెను.

౨౩. బంగారు గవాక్షములును ముతైములు మణులు రత్నములుగలగొప్పమేడలు దుసియయ్యెను.

౨౪. చేసినకొనిన పుణ్యము ఊహింపఁగానే యాకాశమునుండి నేలంగూలు నీడ్గులయిండ్లవలె, అందలి విడిగినవిహాసములు భూమిపైఁబడియెను.

౨౫, ౨౬. తమతమయిండ్లను గాపాడుకొనుటయం దుత్సాహమును బలమును లేనివారై వరుఁగెత్తుచున్న రాక్షసులు, అగ్ని హోత్రుఁడే వానరరూపమున వచ్చెనక్కటా! ఇది సత్యము' అని మొత్తమైధ్వనింజేసిరి.

౨౭, ౨౮. బిడ్డలను జేతనుంచుకొన్న కొందఱుస్త్రీలు దలవెండుకలు ముడివదలి జొరవైచికొని దుఃఖించుచు, మంటలుచుట్టుకొనిన మేడలనుండి శీఘ్రమున వెలువడిరి. ఆమేడలవైనుండి క్రిందికిఁ బడుచున్నస్త్రీలు మేఘములనుండి వెలువడు మెఱుపులవలె సుప్పిరి.

వజ్రవిద్రుమ వైడూర్య ముక్తారజత సంహితాః ।

విచిత్రా న్భవనా న్ధాతూః స్యందమానా న్దదర్శ సః॥ ౨౮॥

నాగ్ని స్తృప్యతి కాష్ఠానాం తృణానాం హరియాధపః ।

నాగ్నే ర్నాపి విశస్తానాం రాక్షసానాం వసుంధరా॥ ౨౯॥

క్వచి త్కింశుకసంకాశాః క్వచి చ్ఛాల్మలీ సన్నిభాః ।

క్వచి త్కుంకుమసంకాశా శ్శిఖా వహ్నే శ్చ కాశిరే॥ ౩౦॥

హనూమతా వేగవతా వానరేణ మహాత్మనా ।

లంకాపురం ప్రదగ్ధంత ద్రుద్రేణ త్రిపురం యథా॥ ౩౧॥

తతస్తు లంకాపురపర్వతాగ్రే సముత్థితో భీమపరాక్రమోగ్నిః ।

ప్రసార్య చూడావలయం ప్రదీప్తో హనూమతా వేగవతా
విస్ఫుప్తః॥ ౩౨॥

యుగాంతకాలానల తుల్యవేగ సుమారుతోగ్ని ర్వవృధే దివి

స్ఫుక్ । విధూమరశ్మి ర్భవనేషునక్తో రక్షశ్శరీరాజ్య సమ
ర్పితార్పిః॥ ౩౩॥

ఆదిత్యకోటిసదృశ స్సుతేజా లంకాం సమాప్తాం పరివార్యతి

ప్థక్ । శబ్దై రనేకై రశనిప్రరూఢై ర్భిందస్నివాంశం ప్రబభౌ
మహాగ్నిః॥ ౩౪॥

౨౮. వజ్రములు వైహార్యములు ముత్రములు వెండి పీనితోఁగూడి నవియు వింతలైనవియు నగుగృహములనుండి వేడిమిచేఁ గరగ పాముచున్న బంగారము మొదలగులోహముల నాతండు గనియెను.

౨౯. అగ్ని కట్టె పుడకలచేతను గడ్డిపొంచలచేతను పసిచెంచుకొలెనియట్లును, అగ్నిచే మరణమునొందిన రాక్షసులచేత భూమిత్పక్తిచెందనియట్లును హనుమంతుఁడు చచ్చినరాక్షసులతోడఁబృత్తిపాంచఁడయ్యెను.

౩౦. అగ్నిజ్వాల లొకచోట మోడుగ పువ్వులవలెను ముఱయొక చోట బూరుగ పువ్వులతోఁ దుల్యముగను, ఇంకొకయెడఁ గుంకుమకాంతితోఁడ సమముగను వెలింగెను.

౩౧. వేగవంతుఁడును భీరుఁడు నగుహనుమంతుఁడను వానరునిచేత, త్రిపురములు రుద్రునిచేఁగాల్పంబడినట్లు లంక దగ్ధము నేయంబడియెను.

౩౨. పిమ్మట వేగవంతుఁడగు హనుమంతునిచేత విడువంబడినదియు శయంకరమైనదియునగునగ్ని, జ్వాలలనువ్యాపింపఁజేసి మంచుచున్నదై లంకాపురముండునట్టి పర్యతముపై విజృంభించెను.

౩౩. ప్రళయకాలమందలి యగ్నితోఁ దుల్యముగు వేగమును గలదియు గాలితోఁగూడినదియు నాకాశమునంటుచున్నదియు, పొగలేనికాంతిని గలదియు, ఇండ్లయందంటుకొన్నదియు నగునగ్ని రాక్షసులకరీరములనెడు నేతిచేఁ జనుపొందినజ్వాలలను గలదియై వెలిగెను.

౩౪. కొటిసూర్యులంబోలిన తేజస్సునుగలదియగు గొప్పయగ్ని లంకాపురమందంతట వ్యాపించినదై, పిడుగులవలె దృఢములైన పెక్కు భవనలచేఁ బ్రహ్మండమును బ్రద్ధలు నేయుదానివలె వెలింగెను.

తత్రాంబరా దగ్ని రతిప్రవృద్ధో రూక్షప్రభః కింశుక పుష్పచూ
డః । నిర్వాణ ధూమాకుల రాజయశ్చ నీలోత్పలాభాః ప్రచకా
శి రేభాః॥ ౩౫॥

వజ్రీ మహేంద్ర స్త్రిదశేశ్వరోవా సాక్షాద్యమోవా వరుణో
నిలోవా । దుద్రోగ్ని రరోగ్ని ధనదశ్చ సోమో న వానరోయం
స్వయమేవ కాలః॥ ౩౬॥

కింబ్రహ్మణ స్సర్వపితామహస్య సర్వస్యథాతు శ్చతురాననస్య।
ఇహాగతో వానరరూపధారీ రక్షోపసంహారకరః ప్రకోపః॥ ౩౭॥

కింవైష్ణవంవా కపిరూపమేత్య రక్షోఽనాశాయపరంసు తేజః।
నంత మవ్యక్త మచింత్యమేకం స్వమాయయా సాంప్రతమా
గతం వా॥ ౩౮॥

ఇత్యేవమూచు ర్బహవో విశిష్టా రక్షోగణా స్తత్ర సమేత్యస
ర్వే । సప్రాణినంఘ్రం సగృహం సవృతాం దద్ధాం పురీం తాం
సహసా సమీత్య॥ ౩౯॥

తతస్తు లంకా సహసా ప్రదద్ధా సరాక్షసా సాశ్వరథా సనా
గా । సపక్షినంఘ్రా సమ్మగా సవృతా రురోద దీనా తుములం
సశబ్దమ్॥ ౪౦॥

౩౧. ఆకాశమునుండి మిక్కిలి పెరిగినదియగునన్ని వేండ్రముగు
కాంతినిగలదియై మోదుగపువ్వులఁబోలిన యెఱ్ఱనిజ్వాలలు గలది యయ్యె.
చల్లారుచున్న నివ్వలవలన వెడలిన పొగచేఁ గ్రమ్మినవై మేఘములు నల్ల
కలువలవలెఁ బ్రకాశించినవియ్యెను.

౩౨. ఈతండు వజ్రమును ధరించియున్నవాఁడును మహేంద్రుఁ
డను బిరుదుఁగలవాఁడును నగు దేవేంద్రుఁడో! వ్రత్యక్షమైన యముఁడో!
వరుణుఁడో! వాయువో! రుద్రుఁడో! అగ్నియో! సూర్యుఁడో! కుశేరుఁ
డో! చంద్రుఁడో! తానై వచ్చిన లయకాలమో! అగునుగాని వానరుఁడు
గాఁడు.

౩౩. జీవకోటికెల్ల విధాతయు సర్వమునుసృజించువాఁడును నా
ల్లమోములుగలవాఁడును నగుబ్రహ్మయొక్కవిశేషకోటము వానరరూపము
నుధరించి రాక్షసులనునాశము నేయునదియగుచు నిండువచ్చెనాయేమి?

౩౪. కడలేనిదియు, తెలియరానిదియు, చర్చింపసాధ్యముగానిది
యు, మఱియొండులేనిదియు, అన్నింటిని మించినదియు, విష్ణుదేవునిసంబం
ధమైనదియు, నగుమహాతేజము రాక్షసులను నాశము నేయుకొఱకుఁ దన
మాయచే నివ్వడు వానరరూపమునుధరించి వచ్చెనో!

౩౫. చావఁగా మిగిలియున్న రాక్షసులందఱునుజేరి బంతువులన
మూహముతోడను గృహములతోడను వృక్షములతోడను దగ్ధమైన పుర
ముంఁగాంచి మీఁదఁజెప్పఁబడిన ట్లనుకొనిరి.

౪౦. పిమ్మట లంకాపురి రాక్షసులు గుఱ్ఱములు రథములు నేనుఁగు
లు పక్షిసమూహములు మృగములు వృక్షములు మొదలగు వానితోడఁగూ
డ శీఘ్రమున లెస్సగఁ గాల్పొందినదై బలహీనముగనుండు నైకధ్వనితోడ
నేడ్చెను.

హం తాత హం పుత్రక కాంత మిత్ర హః జీవితం భోగయుతం
సుపుణ్యమ్ । రక్షోభి రేవం బహుధా బ్రువద్భి శ్శబ్దః కృత్తో
హేరతర స్సుభీమః॥ రగి

హుతాశనజ్వాల సమాన్యతా సా హతప్రవీరా పరివృత్తయో
ధా । హనూమతః కోధబలాభిభూతా బభూవ శాపోప హ
తేవ లంకా॥ ర౨

ససంభ్రమత్ర స్త వివర్ణరాక్షసాం సముజ్జ్వలజ్వాల హుతాశ
నాంకితామ్ । దదర్శ లంకాం హనుమాన్ మహామనాన్వయం
భు కోపోపహతా మివా వనిమ్॥ ర౩

భజ్జ్క్వావనం పాదపరత్న సంకులం హత్వాతు రక్షాంసి మ
హంతి సంయుగే । దద్ధాపురీం తాం గృహరత్నమాలిసీం త
స్థా హనుమాన్ స్వవనాత్తజః కపిః॥ ర౪

త్రికూటశృంగాగ్రతలే విచిత్రే ప్రతిష్ఠితో వానర రాజసింహః
ప్రదీప్తలాంగూల కృతార్చిమాలీ వ్యరాజతాదిత్య ఇవాంశు
మాలీ॥ ర౫

సరాక్షసాం స్తాన్ సుబహుచాం శ్చ హత్వా వనం చ భజ్జ్క్వా
బహుపాదపం తత్ । విస్మయ రక్షోభవనేషు చాగ్నిం జగామ
రామం మనసామహతా॥ ర౬

౪౦. ఓకండ్రీ ! ఓబిడ్డా ! ఓప్రాజేశా ! ఓప్రియుడా ! భోగముల
తోడ గూడినదియై పుణ్యమును బ్రకటించుచున్నదియును బ్రతుకా ! కటక
టా ! అని పెక్కుతెఱంగులం బలుకుచున్న రాక్షసులచేత వినిసహింపరా
నిదియు, భయంకరమైనదియు నగుభస్మి చేయబడియెను.

౪౧. అగ్నిబ్వాలలచేఁ జుట్టబడినదియు, కొట్టబడిన వీరులను గ
లదియు, పాటిపోయిన బంటులనుగలదియు, నగులంక హనుమంతునియొ
క్క కోపాతిశయముచే రూపుమాపబడి శాపముచేఁజెడినదానివలె నుం
డెను.

౪౩. గొప్పకునస్సుగలవాఁడగు హనుమంతుఁడు, ప్రకాశించుచు
న్నమంటలనుగల యగ్నిచేఁ దెలియఁదగినదియు, తొట్రుపాటుచేత భీతి
ల్లిభిన్నులైన రాక్షసులతోడను గూడినదియునగు లంకను బ్రహ్మచేళుని
కోపముచేఁ బాడు నేయబడిన భూమివలె నుండఁగనియెను.

౪౪. వాయుపుత్రుఁడగు హనుమంతుఁడు మంచివృక్షములచే నెడ
ములేకున్నవనమును నాశముచేసి, యుద్ధమున గొప్పవారగు రాక్షసులను
జంపి, అందఱును నిండ్లను గలదియునులంకాపురముం గాల్చివైచెను.

౪౫. వింతయైనదియును త్రికూటపర్వతముయొక్క శిఖరమున ను
న్నవానరోత్తముఁడు మండుచున్నతోడచేఁ గల్పింపఁబడిన బ్వాలలను గ
వాండ్రై కిరణములచే నెప్పిన సూర్యునివలె వెలింగెను.

౪౬. దొడ్డవాఁడగు నాతఁడు పెక్కుచెట్లను గలదియును వనమును
రూపుమాపి, పెక్కుండ్రు రక్కసులను నేలఁగలిపి, రాక్షస గృహముల
యం దగ్నివైచి మనస్సున శ్రీరామునిందలంచెను.

తతస్తు తం వానరపీఠముఖ్యం మహాబలం మామతతుల్యవేగమ్
మహామతిం వాయునుతం పరిష్ఠం ప్రతుష్టువు ద్వేషగణాశ్చ
సర్వే॥ ౪౭॥

భజ్త్వావనం మహాతేజా హత్వా రక్షాంసి సంయుగే।
దధ్వా లంకాపురీం రమ్యాం రరాజ స మహాకపిః॥ ౪౮॥

తత్ర దేవా స్సంగధర్వా సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః।
దృష్ట్వా లంకాం ప్రదధ్ధాం తాం విన్నయం పరమంగతాః॥ ౪౯॥

తం దృష్ట్వా వానరశ్రేష్ఠం హనుమంతం మహాకపిమ్।
కాలాగ్నిరితి సంచింత్య సర్వభూతాని తత్రీనుః॥ ౫౦॥

దేవాశ్చ సర్వే మునిపుంగవాశ్చ గంధర్వా విద్యాధర నాగయ
క్షాః । భూతాని సర్వాణి మహాంతితత్ర జగ్ముః పరాంప్రీతి
మతుల్యరూపామ్॥ ౫౧॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చతుఃపంచాశస్సర్గః.

పంచపంచాశస్సర్గః.

లంకాం సమస్తాం సందీప్య లాంగూలాగ్నిం మహాబలః।
నిర్వాపయామాస తదా సముద్రే హరిసత్తమః॥ ౧॥

సందీప్యమానాం విధ్వస్తాం త్రస్త్రక్షోగణాం పురీమ్।
అవేక్ష్య హనుమాన్లంకాం చింతయామాస వానరః॥ ౨॥

శ్రీసుందరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స - ౫౫. ౫౦౩

౪౭. అటుపై వానరవీరులలో ముఖ్యుడును బలశాలియు వాయు పుంజులు వేగముంగలవాడగు గొప్పబుద్ధిగలవాడగు వాయు దేవుని పుత్రుడగు యోగ్యుడును నగుమానుమంతుని దేవతల సమూహము లన్నియుం గొనియాడెను.

౪౮. మిక్కిలి ప్రతాపముంగలవాడగు నాదొడ్డవానరుడు వనము నుడెఱచి యుద్ధమున రాక్షసులఁ దునిమి యందమగు లంకాపురమును గాల్చి ప్రకాశించినవాఁ డయ్యెను.

౪౯. దేవతలును గంధర్వులును సిద్ధులును ఋషి శ్రేష్ఠులును లెస్స గదగ్గమైన లంకనుగాంచి యందు మిక్కిలియచ్చరువందిరి.

౫౦. వానరులతో శ్రేష్ఠుడగు మానుమంతునిగాంచి, ఇది ప్రళయ కాలమందలి యగ్ని కాండోలునని సర్వభూతములును భీతిలైన.

౫౧. అందు దేవతలందఱును, ముని శ్రేష్ఠులును, గంధర్వసిద్ధవిద్యాధరులును సాటి లేనియంతటి సంతోషమును బొందుటగలిగెను.

ఇది యేఁబదినాల్గవసర్గ.

ఏఁబది యైదవసర్గ.

౧. గొప్పబలముంగలవాడగు నావానరోత్తముఁడు చోఁకయందలి నిప్పను లంకయందంతటవెలింగించి పిమ్మట దానిని సముద్రమునఁ జిల్లార్చెను.

౨. మండుచున్నదియు, రూపుమానినదియు భీతిల్లిన రాక్షసుల మూఁకలనుగలదియు నగులంకనుగాంచి వానరుడగుమానుమ చింతించెను.

తస్మాభూ త్సుమహం స్త్రాసః కుత్సాచాత్త న్యజాయత|
 లంకాం ప్రదహతా కర్త కింస్వి త్కృత మిదం మయా|| ౩|

భన్యా స్తే పురుషశ్రేష్ఠా యేబుధ్యో కోపముత్థితమ్|
 నిరుంధంతి మహాత్మానో దీప్తమగ్ని మివాంభసా|| ౪|

క్రుద్ధః పాపం నకుర్యాత్కః క్రుద్ధోహన్యా ధురూ నపి|
 క్రుద్ధః పరుషయా వాచా నర సాస్సహా నధిక్షి పేత్|| ౫|

వాచ్యావాచ్యం ప్రకుపితో నవిజానాతి కర్హిచిత్|
 నాకార్యమస్తి క్రుద్ధస్య నావాచ్యం విద్యతే క్వచిత్|| ౬|

య సుముత్పతితం క్రోధం క్షమయైవ నిరస్యతి|
 యథోరగ స్త్వచం జీర్ణాం సవై పురుషఉచ్యతే|| ౭|

ధిగస్తు మాం సుదుష్కృద్ధిం నిర్లజ్జం పాపకృ త్తమమ్|
 అచింతయిత్వా తాం సీతా మగ్నిదం స్వామిఘాతుకమ్|| ౮|

యదిదద్ధా త్వీయం లంకా నూనచూర్యాపి జానకీ|
 దద్ధా తేన మయా భర్తు ర్హతంకార్య మజానతా|| ౯|

యదర్థ మయ మారంభ స్తత్కార్య మవసాదితమ్|
 మయాహి దహతా లంకాం నసీతా పరిరక్షితా|| ౧౦|

ఈషత్కార్య మిదం కార్యం కృతమాసీ న్ననంశయః|
 తస్య క్రోధాభి భూతేన మయా మూలక్షయః కృతః|| ౧౧|

౩. అంజనేయునకు దొడ్డుభయము వుట్టెను. మనస్సున నిండ ముఁదోచెను. లంకను గాల్చుచున్న నాచేత నిందింపఁబడిన యీ కార్యము చేయఁబడియెను.

౪. మండుచుండునన్నిని నీటిచేఁ బిల్లార్చునట్లు బుద్ధిచేతఁ గోపము నెవ్వ రణంపఁగలరో యట్టి పురుషశ్రేష్ఠులు కృతార్థులు.

౫. కోపించినవాఁడెవం డే కార్యముంజేయఁడు ? కోపముంగల వాఁడు గురువులనుగూడఁజంపును. కోపించిన జనుఁడు వాక్కుచే యో గ్యులనుగూడ నిందించును.

౬. కోపించినవాఁడు చెప్పఁదగినమాటలు జెప్పఁదగనిమాటలను దెలియనేరఁడుగదా ! కోపించినవానికిఁ జేయరానిపనిలేదు. ఎందేనియుఁ జెప్పఁగూడనిమాటయుఁ గలుగదు.

౭. పాము కుబుసమూడ్చునట్లుగ నెవండుదనకోపము సూర్యుచేన ణచుచున్నాఁడో వాఁడే పురుషుఁడని చెప్పఁబడును.

౮. సీతాదేవిని దలఁపకయే లంకయందగ్గి పెట్టిన స్వామిద్రోహిని, పాపాత్ములలో మొదటివానిని, నీగ్గుమాలినవానిని, దుష్టబుద్ధి గలవానిని న న్నుంగూర్చి నిందింపఁదగును.

౯. ఈలంకాపురి కాల్యంబడినదే యైనచో నుత్తమురాలగు సీత యు నిశ్చయముగఁ గాల్యంబడియే యుండును. కోపస్వభావము గలవాఁడ నగు నాచేత స్వామికార్యము చెఱుపఁబడియెను.

౧౦. లంకను గాల్చుచున్న నాచేత సీత రక్షింపఁబడదయ్యెం గావున నేందుకై యింతసన్నాహముచేసితిసో యాపని చెఱుపఁబడినదియయ్యెను.

౧౧. సేనువచ్చినపని గొప్పదియయ్యెను గొద్దిపాటిదిగాఁ జేయం బడినదయ్యెను. ఇందులకు సందేహములేదు. కోపముచేఁ లోఁబఱచికొనఁ బడిననాచేత నట్టి కార్యమునకు మూలముగానుండిన పదార్థము నాశము నేయఁబడియెను.

వినష్టా జానకీ నూనం నహ్య దధః ప్రవృత్తతే |
 లంకాయాం కశ్చిదుద్దేశ స్ఫుర్వా భస్మీకృతా పురీ ||
 యదిత ద్విహతం కార్యం మమప్రజ్ఞా విపర్యయాత్ |
 ఇహైవ ప్రాణసన్నానో మమాపి హ్యద్య రోచతే ||
 కిమగ్నా నిపతా మ్యద్య అహోస్వి దృఢబాముఖే |
 శరీరమాహో సత్వానాం దద్మిసాగర వాసినామ్ ||
 కథం హి జీవతా శక్యో మయా ద్రష్టుం హరీశ్వరః |
 తౌ వా పురుషశార్దులా కార్యసర్వస్వ ఘాతినా ||
 మయా ఖలు తదేవేదం రోషదోషా త్ప్రదర్శితమ్ |
 ప్రథితం త్రిషులోకేషు కపిత్వ మనవస్థితమ్ ||
 ధిగస్తు రాజసంభావ మనీశ మనవస్థితమ్ |
 ఈశ్వరేణాపి యదాగిగా న్మయా సీతా నరక్షితా ||
 వినష్టాయాం తు సీతాయాం తా పుభౌ వినశిష్యతః |
 తయోర్విదానే సుగ్రీవ స్సంబధు ర్వి నశిష్యతి ||
 ఏత దేవ వచశ్శ్రుత్వా భరతో భ్రాతృవత్సలః |
 ధర్మాత్మా సహశత్రుఘ్నః కథం శత్రుతి జీవితమ్ ||
 ఇత్వాకువంశే ధర్మిష్ఠే గతేనాశ మసంశయమ్ |
 భవిష్యంతి ప్రజాస్ఫుర్వా శ్శీకసంతాప వీడితాః ||

౧౨. లంకయందేచోటును గాల్పించెడిదిగాఁగనఁబడలేదు. వట్టణమంతయు బూడిదయ్యెను. నీతయు నిశ్చయముగ నశించియుండనూపును.

౧౩. నాతెలివిలేమిచే నీపనియిట్లేచెడియుండునేని నేనిచ్చటనేనా ప్రాణములను విడుచుట కిష్పడుద్యుక్తుఁడనై యున్నాఁడను.

౧౪. ఇపుడే నిష్పనఁ బడుదునా ! బడబాగ్నియొక్క-వాతం బడుదునా ! అట్లుకాదేని సముద్రమునందున్న జింతువులకు దేహమును ధారబోయుదునా !

౧౫. కార్యమునంతయుఁ జెఱచి బ్రదికియున్ననాచేత గుగ్రీవుఁడేని పురుషోత్తములగు రామలక్ష్మణులేని యెట్లు చూడందగినవారు.

౧౬. రాక్షసులయందు నామంగల రోషముయొక్క దోషముచేనిట్లుచేసినవాఁడనై తినిగదా ! దీనిచే వానరబుద్ధి చపలమైనదని మూఁడులోకములయందును బ్రఖ్యాతమయ్యెను.

౧౭. రక్షింపఁజాలినవాఁడనై యుండియుఁ గోపముచేఁచీడింపఁబడెననాచేత నీతరక్షింపఁబడదయ్యెనుగావున, అధికారినిగలుగనిదియుఁ జిహ్నమైనదియునగు రజోగుణబద్ధమయిన నాస్వభావమును నిందించువాఁడను.

౧౮. నీతనశించినదేని రామలక్ష్మణులిద్దరును నశింతురు వారిపిమ్ము పుంబంధుసహితముగ గుగ్రీవుఁడు నశింపఁగలఁడు.

౧౯. సోదరులయందు నెయ్యముంగలవాఁడును భర్తృపరుఁడును నగుభరతుఁ డీమాటనువిని శత్రుఘ్న సమేతుఁడై యెట్లుబ్రతికియుండును ?

౨౦. భర్తృస్వభావముం గలదియగు నిత్యైకువంశము నశించినచోఁ బ్రజిలందఱును శోకమువలని సంతాపముచేఁ బాధింపఁబడుదురు. నిస్సంశయము.

తదహం భాగ్యరహితో లుప్త ధర్తార్థ సంగ్రహః।

కోషదోష పరీతాత్మా వ్యక్తం లోకవిनाశనః॥ ౨౧॥

ఇతి చింతయత స్తస్య నిమిత్తా న్యుపపేదిరే।

పూర్వమ పుష్పలభాని సాక్షా త్పున రచింతయత్॥ ౨౨॥

అథవా చాదుసర్వాంగీ రక్షితా స్వేన తేజసా।

న నశిష్యతి కల్యాణీ నాగ్నిరగ్నా ప్రవర్తతే॥ ౨౩॥

నహి ధర్తాత్తన స్తస్య భార్యా మమిత తేజసః।

స్వచారిత్రాభి గుప్తాం తాం స్పృష్టు మర్హతి పావకః॥ ౨౪॥

మానం రామప్రభావేన వై దేహ్య సుకృతేన చ।

యన్తాం దహనకర్తాయం నాదహ ధవ్యవాహనః॥ ౨౫॥

ప్రయాణాం భరతాదీనాం భ్రాతృజ్ఞానం దేవతాచ యా।

రామస్య చ మనః కాంతా సా కథం వినశిష్యతి॥ ౨౬॥

యద్వా దహనకర్తాయం సర్వత్ర ప్రభురవ్యయః।

నమే దహతి లాంగూలం కథమార్యాం ప్రథక్ష్యతి॥ ౨౭॥

పునశ్చా చింతయత్తత్ర హనుమా స్విస్తేత స్తదా।

హిరణ్య నాభస్య గిరే ర్జలమధ్యే ప్రదర్శనమ్॥ ౨౮॥

తపసా నత్యవాక్యేన అనన్యత్వా చ్చ భర్తరే॥

అపి సా విర్దహే దగ్నిం న తా మగ్నిః ప్రథక్ష్యతి॥ ౨౯॥

శ్రీసుందరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స - ౫౫. ౫౦౯

౨౦. కావుననే నే నదృష్టహినుడను, ధర్మార్థములను జెఱచి కొన్నవాడను, రోషముచే నాక్రమింపబడిన యాత్మనుగలవాడను స్పష్టముగా లోకనాశకుడనైతిని.

౨౧. అని ఇట్లు చింతించుచున్న హనుమంతునకు శుభసూచకము బుతోచెను. పూర్వము గలిగినవియైనను మరల యోచించెను.

౨౩. అట్లుగాదు, సర్వాంగములయందును సౌందర్యముగలదియు శుభస్వరూపురాలును నగునీత తన పతివ్రతాధర్మముచే నశంకయు నుండును. ఏలనన నగ్నియందగ్ని ప్రవేశింపనేరదు.

౨౪. ధర్మాత్ముడను మిక్కిలి తేజముగలవాడను నగు రామునకు భార్యయైనదియు, తన నడవడిచేతనే రక్షింపబడినదియు నగు నీత నగ్ని దేవుడు ముట్టంజాలడు.

౨౫. కాల్పుటయను పనిగల యాయగ్ని హోత్రుడు నన్నే కాక ఇముచేఁ గల్పిండుయ్యెనా యట్టి శ్రీరామునిమహిమలనను నీతియొక్క పుణ్యముచేతను నీత నంటజాలడు.

౨౬. ఏనీత భరతుడు మొదలగు ముగ్గురన్నవమ్మలకు దేవదేవలం బూజ్యురాలో, శ్రీరామునకుఁబ్రయురాలో, యట్టిదేవి యేల గలదును.

౨౭. కాల్పుటయే పనిగాఁగలవాడను, నమర్చుచును నాశములేని వాడనునగు నగ్ని నాతోఁకనే కాల్పిండుయ్యెను, పూజ్యురాలగు నీ నెట్లా కాల్పును.

౨౮, ౨౯. హనుమంతుఁ డచ్చట నవుడు మరల సాక్షాత్కరించి, సముద్రదుభ్యమున కిరణ్యసాళమనువర్వతమును - నుగాఁగఁ జూచుటలంచెను. తనముచే నత్యవ్రతముచే భరతయందెఱవరింపబడినది నాదేవి యగ్నినే దశింపఁగలదుగాని యగ్ని యామెనుగాల్పనైతిను.

సతథా చింతయంస్తత్ర దేవ్యా ధర్మపరిగ్రహమ్ |
 శుశ్రావ హనుమాన్ వాక్యం చారణానాం మహాత్మనామ్ ||
 అహో ఖలు కృతంకర్త దుష్కరం హి హనుమాతా |
 అగ్నిం విస్తృజతాభీష్టం భీమం రాక్షసవేశ్మని || ౩౧ ||
 ప్రపలాయిత రక్షస్త్రీం బాలవృద్ధ సమాకులా |
 జనకోలాహలా ధ్వాతా క్రందంతీ వాద్రికందరే || ౩౨ ||
 దధేయం నగరీ సర్వా సాట్టప్రాకార తోరణా |
 జానకీన చ దధేతి విస్తయో ద్భృత ఏవ సః || ౩౩ ||
 స నిమిత్తైశ్చ దృష్టాః కారణైశ్చ మహాగుణైః |
 ఋషివాక్యైశ్చ హనుమా నభవ త్ప్రీతమానసః || ౩౪ ||
 తతః కపిః ప్రాప్తమనోరథార్థ స్తామక్షతాం రాజసుతాం వి
 దిత్వా | ప్రత్యక్షత స్తాం పునరేవ దృష్ట్వా ప్రతిప్రయాణాయ
 మతిం చకార || ౩౫ ||

ఇతి శ్రీసుందరకాండే - పంచపంచాశస్సర్గః.

—:0:—

షట్పంచాశస్సర్గః.

తతస్తు శింశుపామూలే జానకీం పర్యుపస్థితామ్ |
 అభివా ద్యాబ్రవీ ద్విష్ట్యా పశ్యామి త్వా మిహాక్షతామ్ || ౧ ||

౩౦. అచ్చట నీతాదేవియొక్క ధర్మస్వరూపమునుగూర్చి స్మరించుచున్న హనుమంతుడు దొడ్డవారగు చారణులయొక్కవాక్యమును వినియెను.

౩౧, ౩౨, ౩౩. రాక్షసుల ఇండ్లయందు భయంకరమైన యగ్నిని బలుమాటువైచుచున్న హనుమంతునిచేత ససాధ్యమగుపని చేయఁబడియెనుగాదా! ఆశ్చర్యము! పాటిపోవుచున్న రాక్షసస్త్రీలు బాలురు వృద్ధులు మొదలగువారిచే సమృద్ధమైనదియు జనులయొక్క సంకులమగు ధ్వనిచే మ్రోగించుచున్నదియునై పర్వతగుళీయం దేడ్చుచున్నదో యన్నట్లున్నదియు, బురులతోడను బ్రాకారములతోడను ద్వారములతోడనుగూడినదియు సగు నీవట్టిమంతయుఁగాల్పంబైనది, నీతాదేవిమాత్రముకాల్పంబడలేదు. అనునట్టి యాశ్చర్యము మనకు వింతయేకదా!

౩౪. ఆహనుమంతుడు ప్రత్యక్షమైన ఫలములనుగల శకునములచేతను, గొప్పగుణములనుగల కారణములచేతను. ఋషులవాక్యములచేతను సంతోషించినవాడయ్యెను.

౩౫. పిమ్మట నాంజనేయుండు, కోరినప్రయోజనమును బొందినవాడై, నీతాదేవి చేటుపొందలేదని యెఱింగి, ఆమెను మఱియొకతూరి ప్రత్యక్షముగఁగాంచి ప్రయాణముగా నుద్దేశించెను.

ఇది విచిదిమైదవసర్గ.

విచిదియాటవసర్గ.

౧. పిమ్మట సశోకవనమున నొక యిరుగుడుచెట్టుయొక్క మొదలగుండున్న నీతకుఁమొక్కి. ఓ దేవి నిని గొప్పట నేయూపదనుజెందకయున్నదనినిగా నాభాగ్యవశమునం గనుచున్నానని హనుమంతుడువలికెను.

తత స్తం ప్రస్థితం సీతా వీక్షమాణా పునఃపునః |
 భర్తృస్నేహాన్వితం వాక్యం హనుమంత మభాషత ||
 కామ మస్య త్వమేవైకః కార్యస్య పరిసాధనే |
 పర్యాప్తః పరవీరఘ్న యశస్య స్తే బలోదయః ||
 శరైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలార్దనః |
 మాం నయేద్యది కాకుత్స్థస్తత్తస్య సదృశంభవేత్ ||
 తద్యథా తస్య విక్రాంత మనురూపం మహాత్మనః |
 భవత్యాహవ శూరస్య తథా త్వ ముపపాదయ ||
 త దర్థోపహితం వాక్యం ప్రశ్రితం హేతు సంహితమ్ |
 నిశమ్య హనుమాం స్తస్యా వాక్యముత్తర మబ్రవీత్ ||
 ఊప్రమేష్యతి కాకుత్స్థో హర్షృక్ష ప్రవరై ర్వృతః |
 యస్తేయుధి విజిత్యారీక శోకం వ్యపనయిష్యతి ||
 ఏవ మాశ్వాస్య వై దేహీం హనుమా న్తారుతాత్తజః |
 గమనాయ మతింకృత్వా వై దేహీ మభ్యవాదయత్ ||
 తత స్స కవిశార్దుల స్సాన్వమి సందర్శనోత్సుకః |
 ఆరురోహ గిరిశ్రేష్ఠ మరిష్ఠ మరిమర్దనః ||
 తుంగపద్మక జుష్టాభి ర్మీలాభి ర్వనరాజిభిః |
 సోత్తరీయ మివాంభోదై శ్శృంగారతర విశంబిభిః ||

౨. పిమ్మట బ్రహ్మమైన హనుమంతుని సీతాదేవి కలుమాటు చూచుచు, మగనియందలి స్నేహముతోఁగూడినదియగు మాటను హనుమంతునితోఁబలికెను.

౩. శత్రుపీరుల నుఱుమాడువాడా! ఈ రాక్షసులను జయించి నన్నుఁగొనిపోవుట యనుపనిచేయుటయందు నీవొక్కడవే లెస్సగఁ జాలుగువు. ఇంతటిబలముంగలుగుట నీకీర్తికొఱకేయగును.

౪. శత్రునేనలను పీడించువాడగు రాముండు లంకను దాణముల చేఁగి నన్నుఁగొనిపోవునేని యాతని పెంపున కదితఁగదయిగును.

౫. కావున నే గొప్పవాఁడును యుద్ధమునఁదెంపరియునగు శ్రీరామునకుఁ దగినపౌరుష మెట్లుగలుగునో యట్లు నీవు పురికొల్పుము.

౬. ఆరామునికార్యమునే కూర్చినదియు, అడఁకువగలదియు, హేతువుతోఁ గూడినదియు నగు నీతయొక్క మాటవిని హనుమంతుఁడు మాఱువలికెను.

౭. వానరులచేతను, ఎలుగుబంటులచేతను, బొట్టంబడినవాడై శ్రీరాముండు శీఘ్రమున నిందువచ్చును. ఆతండు యుద్ధమున శత్రువులను జయించి నీయొక్కదుఃఖముఁ జీర్పఁగలవాఁడు.

౮. వాయువుత్రుండగు హనుమంతుఁడు నీత నిట్లుఁబడించి ప్రయాణమున కుద్దేశించినవాడై నీతాదేవికి మ్రొక్కెను.

౯. అటుపై శత్రువుల నుఱుమాడువాఁడును వానరోత్తముఁడును నగు హనుమంతుఁడు ప్రభుండగు శ్రీరామునిఁ జూచుటయందు తానొకామం గలవాడై యరిష్టమను గొప్ప కొండమీఁదికెక్కెను.

౧౦ నుండి ౨౧కి. పాడవులుగా లేచియున్న తామర పువ్వులతోఁ

బోధ్య మాన మివప్రీత్యా దివాకర కరైశ్శుభైః
ఉన్మిషంత మివోద్భూతై ర్లోచనై రివ ధాతుభిః॥ ౧౧॥

తోయాశు నిస్సన్వనై ర్మందైః ప్రాధీత మివ పర్వతమ్
ప్రగీతమివ విస్పష్టే ర్నానా ప్రనీవణస్వనైః॥ ౧౨॥

దేవదారుభి రత్యుచ్చై రూర్ధ్వ బాహు మివస్థితమ్
ప్రపాత జలనిర్ఘోషైః ప్రాకుప్త మివ సర్వతః॥ ౧౩॥

వేపమాన మివశ్యామైః కంపమానై శ్శరద్భుజైః
వేణుభి రారు తోద్ధూతైః కూజంత మివ కీచకైః॥ ౧౪॥

నిశ్శ్వనంత మివామహ్నా ధ్వోరై రాశీవిజృంభితమైః
నీహర కృతగంభీరై ర్ధ్యాయంత మివ గహ్వరైః॥ ౧౫॥

మేఘపాద నిభైః పాదైః ప్రకాంతమివ సర్వతః
జృంభమాణ మివాకాశే శిఖరై రభ్రమాలిభిః॥ ౧౬॥

కూటైశ్చ బహుధాకీర్ణై శ్శోభితం బహుకంధరైః
సాలతాలాశ్వకర్ణైశ్చ వంతై శ్చ బహుభి ర్వృతమ్॥ ౧౭॥

లతావితానై ర్వితతైః పుష్పవద్భి రలంకృతమ్
నానామృగ గణాకీర్ణం ధాతునిష్క్రంద భూషితమ్॥ ౧౮॥

బహుప్రసవణోపేతం శిలాసంచయ సంకటమ్
మహర్షి యక్షగంధర్వ కిన్నరౌరగ సేవితమ్॥ ౧౯॥

గూడినవియు నల్లనైనవియునగు వసములవరుసలచేతను, శిఖరములపై ముసరుకొనియున్న మేఘములచేతను బట్టకప్పంబడినట్లున్నదియు; మంగళకరమైన సూర్యకిరణములచే మేలుకొలుపంబడుచున్నట్లున్నదియు, పుట్టిన కన్నులవలెనుండు మణిశిలమొదలగు ధాతువులచే (పాషాణములచే) జూచుచున్నట్లున్నదియు, గంభీరములైన నీటియోడికధ్వనిచే జడుపుచున్నదియు వర్షతమోయన్నట్లున్నదియు, తేటగ విసవచ్చుచున్న యూటబుగ్గలగుబగుబధ్వనిచే సంగీతముపాడుచున్నదో యన్నట్లున్నదియు, పాడవులైన దేవదారువృక్షములచేత మీదికెత్తంబడిన చేతులంగలదియోయన్నట్లున్నదియు, బండలపైనుండిపడియెడు నీటిధ్వనిచేత రోదనధ్వనివంటి ధ్వనిని గలదియు, నల్లనైకదలుచున్న శరత్కాలమేఘములచేత వడంతుచున్నట్లున్నదియు, గాలిచేత బలుకుచున్న వెదురుబొంగులచేతఁ బిల్లనగ్రోవులచేతఁ బాడఁబడుచున్నట్లున్నదియు, భయంకరములగు సర్పములచేత (హనుమంతునితైఁగోపముచే) దీర్ఘశ్వాసము విడుచుచున్నదో యనునట్లున్నదియు, మంచుచేత గంభీరములైనవియగు గుహలచేస్తోత్రముచేయుచున్నదో యన్నట్లున్నదియు, మేఘముల పాదములంబోలు చుట్టునుండు చిన్నగుట్టలచే నలుప్రక్కల వ్యాపించుచున్నట్లున్నదియు, మేఘముల వరుసలుగల శిఖరములచేతఁ బెరుగుచున్నట్లున్నదియు, నానాముఖములఁబడియున్న శిఖరములచేతను పెక్కుగుహలచేతను బ్రకాశించుచున్నదియు, ఏపె మొదలగుచెట్లచేతను, వెదుళ్లచేతను జుట్టంబడినదియు, పూవులుగలిగినట్టిదియు విరివిగలట్టిదియుఁ దీరగలసమూహముచేత నలంకరింపఁబడినదియు, పెక్కువిధముల పృథములచే నిండియున్నదియు, మణిశిలమొదలగు ధాతువులనుండి కాలుచున్న నీటిధారలచే నంధమైనదియు. అనేకములగు నూటలతోఁగూడినదియు, బండల మొత్తములచే నెడలేకయున్నదియు, గొప్పఋషులు యక్షులు గం

లతాపాదప సంఘాతం సింహః ధ్యుషితకందరమ్ |

వ్యాఘ్రసంఘ సమాకీర్ణం స్వాదుమూల ఫలద్రుమమ్ || ౨౦ ||

తమూరురోహ హనుమాన్ పర్వతం పవనాత్మజః |

రామదర్శన శీఘ్రేణ ప్రహర్షేణాభిచోదితః || ౨౧ ||

తేన పాదతలాక్రాంతా రమ్యేషు గిరిసానుషు |

సఘోషా స్సమశీర్వంత శిలా శ్చూర్ణీ కృతాంతతః || ౨౨ ||

స త మూగువ్యా శైలేంద్రం వ్యవర్ధత మహాకపిః |

దక్షిణా దుత్తరం పారం పార్శ్వభుజౌ లవణాంభసః || ౨౩ ||

అధిరువ్యా తతో వీరః పర్వతం పవనాత్మజః |

దదర్శ సాగరం భీమం మీనోరగ నిషేవితమ్ || ౨౪ ||

స మూరుత ఇవాకాశం మూరుత స్యాత్కసంభవః |

ప్రపేదే హరిశార్దూలో దక్షిణా దుత్తరాం దిశమ్ || ౨౫ ||

స తదా వీడిత స్తేన కపినా పర్వతోత్తమః |

రరాస సహ తైర్భూతైః ప్రవిశ స్వసుధాతలమ్ || ౨౬ ||

కంప మూనైశ్చ శిఖరైః పతద్భి రపిచ ద్రిమైః |

తస్మాదువేగో న్నధితాః పాదపాః పుష్పశాలినః || ౨౭ ||

నిపేతు ర్భూతలే రుగ్ధా శ్చక్రాయుధ హతా ఇవ |

౨౮ ||

ఋషులు కిన్నరులు సర్పములు మొదలగువానిచే నేవింపఁ బడినదియు, తీర్చి
గెలయొక్కయు వృక్షములయొక్కయు సమూహమునుగలదియు సింగము
లకు నెలవులైన గుహలనుగలదియు, పులుల మొత్తముచేఁ దఱుచైనదియు;
రుచిగల ఫలములుగల చెట్లనుగలదియునగు సరిష్టపర్యతమును, హనుమం
తుఁడు శ్రీరాముని జూచుటయందలి వేగముతోఁగూడిన సంతోషముచేఁ
చేరితుండై యెక్కిను.

౨౨. మనూహరములైన కొండచరియలయందలి తొట్లు హనుమం
తుని పాదములక్రిందఁ బడినవియై ధ్వనితో నుఱుమైరాలెను.

౨౩. ఆ హనుమంతుఁడు గొప్పదియగు నాకొండపై నెక్కి అవణ
సముద్రముయొక్క దక్షిణపుగట్టునుండి యుత్తరపుగట్టు నుద్దేశించినవాఁ
డై మిక్కిలిపెరిగెను.

౨౪. ధీరుఁడగు వాయుపుత్రుఁడు పర్యతముపై నెక్కి మీనముల
చేతను సర్పములచేతను నేవింపఁబడినదియగు సముద్రమును గనియెను.

౨౫. వాయుపుత్రుఁడును వానరోత్రముండునునగు వాతండు వా
యు వాకాశమున వ్యాపించినట్లు దక్షిణమునుండి యుత్తరదిక్కు నాత్ర
యించెను.

౨౬. అప్పుడు వానరునిచే నట్లుపీడింపఁబడినదియగు నాగొప్పకొం
డ తనపైనుండు జంతుజాలములతోఁగూడ భూమిలోఁ బ్రవేశించెను, మ్రో
సెను.

౨౭, ౨౮. కదలుచున్న శిఖరములచేతను, పడుచున్న చెట్లచేతను
విఱిగినవియు, హనుమంతునియొక్కతోడల వేగముచే నుఱుమైనవియు,
పుష్పములనుగలదియునగు చెట్లు వజ్రాయుధముచేఁగొట్టఁబడినవానివలె
భూమిపైఁ బడినవి.

కందరాంతర సంస్థానాం వీడితానాం మహాజసామ్॥

సింహానాం నిసదోభీమో నభోభిందకా స శుశ్రువే॥

౨౮౪

త్రస్త వ్యావృత్తవసనా వ్యాకులీకృత భూషణాః॥

విద్యాధర్య స్సముత్పేతుః సహసా ధరణీ ధరాత్॥

౨౯౪

అతిప్రమాణా బలినో దీప్తజిహ్వ మహావిషాః॥

నివీడిత శిరోగ్రీవా వ్యవేష్టంత మహాహయః॥

౩౦౪

కిన్నరోరగ గంధర్వ యక్షవిద్యాధరా స్తదా॥

వీడితం తం నగవరం త్యక్త్వా గగనమాస్థితాః॥

౩౧౪

సచ భూమిధర శ్రీమా న్బలినా తేన వీడితః॥

సవృక్ష శిఖరోదగ్రః ప్రవివేశ రసాతలమ్॥

౩౨౪

దశయోజన విస్తార స్త్రింశద్ద్యోజన ముచ్ఛ్రితః॥

ధరణ్యాం సమతాం యాతః సబభూవ ధరాధరః॥

౩౩౪

స లిలంఘయిషు ర్భీమం సలీలం లవణార్ణవమ్॥

కల్లోలాస్ఫాల వేలాంత ముత్పసాత నభో హరిః॥

౩౪౪

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షట్పంచాశస్సర్గః.

శ్రీసుందరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స - ౧౬. ౧౯౯

౨౮౪. గుహలయందున్నవియు, బాధసెందినవియు మిక్కిలి ప్రతాపముంగలవియునగు సింగములయొక్క భయంకరమగుధ్వని యాకాశమును బ్రథమనేయచు వినంబడియెను.

౨౯౪. విద్యాధరస్త్రీలు సడలినట్టియుఁ జీనిగినట్టియు వస్త్రములుగలవారును, కలతసెందిన భూషణములుగలవారునై కొండపైనుండి శ్రీఘ్రమున నెగిరిపోయిరి.

౩౦౪. మిక్కిలి పొడవైనవియు బలముగలవియు మండుచున్న నాలుకలుగలవియు మెండుగవిషముంగలవియు సెచ్చినతలలు మెడలుగలవియునగు గొప్పసర్పములు చుట్టుకొనియెను.

౩౧౪. కిన్నరులు సర్పములు గంధర్వులు యక్షులు విద్యాధరులు నట్లు బాధింపఁబడిన కొండనువదలి యప్పు డాకాశమునకెగిరిరి.

౩౨౪. సంపదలనుగలదియగు నాపర్వతము బలవంతుఁడగు నాతనిచేఁ బీడింపఁబడి వృక్షములతోడను బాడవగు శిఖరములతోడను బాతాళలోకమునంజొచ్చెను.

౩౩౪. పదియొజనములనిడివియు ముప్పదియొజనములయెత్తునుగల యాపర్వతము భూమితోసమమయ్యెను.

౩౪౪. చెలియలికట్టవఱకు వ్యాపించుచున్న పెద్దయలలనుగలదియై భయంకరమైన యుష్పసముద్రమును దాటించలంఁచినవాడై యావాసురుఁ డాకాశమునకెగినెను.

ఇది ఏఁబదియాఱవసర్గ.

సప్తపంచాశస్సర్గః.

- సచంద్ర కుముదం రమ్యం సార్క-కారండవం శుభమ్ |
తిష్య శ్రవణ కాదంబ మభ్రశైవాల శాద్వలమ్ || ౧ |
- పునర్వసు మహామీనం లోహితాంగ మహాగ్రహమ్ |
నిరావత మహాద్వీపం స్వాతీహంస విలోళితమ్ || ౨ |
- వాతపంఘాత జాతోర్ధ్వి చంద్రాంశు శిశిరాంబుమత్ |
భుజంగ యక్షగంధర్వ ప్రబుద్ధ కమలోత్పలమ్ || ౩ |
- హనుమా న్తాగుతగతి ర్మహానారివ సాగరమ్ |
లపార మపరిశ్రాంతః పుష్టపే గగనార్ణవమ్ || ౪ |
- గ్రహమాన ఇవాకాశం తారాధిప మివోల్లిఖః |
హరన్నివ సనక్షత్రం గగనం సార్క-మండలమ్ || ౫ |
- మారుతస్యాత్మజ శ్రీమా న్కపి ర్యోమ చరో మహాః |
హనుమా స్తేఘజాలాని వికర్షన్నివ గచ్ఛతి || ౬ |
- పాండురారుణ వర్ణాని నీలమాంజిష్ఠ కానిచ |
హరితారుణ వర్ణాని మహాభ్రాణి చకాశిరే || ౭ |
- ప్రవిశ న్నభిజాలాని నిష్పంతత్స పునఃపునః |
ప్రచ్ఛన్నశ్చ ప్రకాశశ్చ చంద్రమాశ్రయ లక్ష్మితే || ౮ |

ఏలబదియేడవపర్గ.

౧ నుండి రకు. చంద్రుడను తెల్లకలువలతోఁ గూడినదియు, మసాహరమైనదియు, సూర్యుడను కన్నె లేడిపిట్టను గలదియు, మంగళకరమైనదియు, పుష్యమిశ్రవణనక్షత్రము లనుకలహంసలను గలదియు, మేఘములనెడు నీటిపాచిని వచ్చికనుగలదియు, పునర్వసు నక్షత్రమును పెద్దచేఁచనుగలదియు, అంగారకుడను మొసలినిగలదియు, విరావతమునుగొప్ప ద్వీపమునుగలదియు, స్వాతీనక్షత్రమును హంసచే సంచరింపఁ బడినదియు. వాయుపుచేలేచిన యలలనెడు వెన్నెలయందలి చలిమిరిగలదియు, సర్పములు యక్షులు గంధర్వులుననెడి వికసించినకమలములను గలువలనుగలదియు, తెలియఁబడని యెదటిగట్టును గలదియునగు నాకాశమును సముద్రమును వాయువేగమువంటివేగముంగల హనుమంతుఁడు కొంచెమేనియు శ్రమనుండనివాఁడై పెద్దయోడవలె దాఁచెను.

౫, ౬. వాయుపునకుఁ బుత్రుండును దేబోవంతుఁడును గొప్పవాఁడును గగనమునం దిరుగువాఁడును సగుహనుమంతుండనువానరుఁడు గగనమును మ్రింగుచున్నట్లును జిండుని నెరయుచున్నట్లును, నక్షత్రములతోడను సూర్యకుండలముతోడను గూడిన యాకాశమును జేతముట్టుచున్నట్లును మేఘముల సమూహముల నీడ్చికొనుచున్నట్లును జనుచున్నవాఁడు.

౭. తెలుపునెఱుపువర్ణములను గలవియు నీలవర్ణమును బసపురంగును గలవియు. ఆకుపచ్చవర్ణము నెఱ్ఱచాయయుఁ గలవియు సగుహమేఘములు ప్రకాశించెను.

౮. మేఘములలోఁ బ్రవేశించుచుఁ బలుకుఱు వెలువడఁగల ముహురతుడును జిండునివలెఁ గనఁబడుచున్నాఁడు.

వివిధాభి ఘనాపన్న గోచరో ధవళాంబరః।

దృశ్యావృశ్యతను ర్వీర స్తదా చంద్రాయ తేంబరే॥ ౯॥

తాక్ష్యాయమాణో గగనే బభాసే వాయునందనః।

చారయ న్నేఘబృందాని నిష్పతంశ్చ పునఃపునః॥ ౧౦॥

నద న్నాదేన మహతా మేఘస్వన మహాస్వనః।

ప్రవరా న్నాక్షసా హత్వా నామ విశ్రావ్య చాత్మనః॥ ౧౧॥

ఆకులాం నగరీం కృత్వా వ్యధయిత్వాచ రావణమ్।

అర్దయిత్వా బలంఘోరం వైదేహీ మభివాద్యచ॥ ౧౨॥

ఆజగామ మహాతేజాః పునర్తథ్యేన సాగరమ్। ౧౩॥

పర్వతేంద్రం సునాభంచ సముపస్సృశ్య వీర్యవాన్।

జ్యాము క్తావ నారాచో మహావేగో భృషాగతః॥ ౧౪॥

సకించ దనుసంప్రాప్తః సమూలోక్య మహాగిరిమ్।

మహేంద్రం మేఘసంకాశం ననాద హరిపుంగవః॥ ౧౫॥

ప పూరయామాస కపి ర్దిశోదశ సమంతతః।

నద న్నాదేన మహతా మేఘస్వన మహాస్వనః॥ ౧౬॥

స తం దేశ మనుప్రాప్తః సుహృద్దర్శన లాలసః।

ననాద హరిశార్దూలో లాంగూలం చావ్యకంపయత్॥ ౧౭॥

తస్య నానద్యమానస్య సుపర్ణచరితే షభి।

ఫలతీ వాస్య ఘోషేణ గగనం సార్క-మండలమ్॥ ౧౮॥

౯. నానావిధములగు మేఘములమొత్తములను హాసించుచున్నవాఁడును. తెల్లని వస్త్రముంగలవాఁడును నగు నావీరుండపుడు కనబడియొక కనబడకయున్న శరీరమునుగలవాఁడై చంద్రునివలె నున్నవాఁడు.

౧౦. వాయుపుత్రుఁడు మేఘబాలములను విరియించుచు నవ్వుడు ప్పడుగుపడుచు నాకసమందు గరుడునివలె నెప్పారెను.

౧౧ నుండి ౧౨౪కు. మిక్కిలియగు బ్రతాపమునుగలవాఁడును, మేఘధ్వనిబోలు గొప్పనాముంగలవాఁడును నగునాతండు గట్టిగా ధ్వనిచేయుచు బలవంతులగు రాక్షసులనుజంపి, తనపేరు తెలియంబలికి, లంకను దీక్షాకాకుళపఱచి, రావణుని దుఃఖపెట్టి భయంకరమును నేనను నుగ్గుచేసి, నీతత నమస్కరించి సముద్రమునకు నడిమిభాగమున దాటిపోయెను.

౧౩౪. బలవంతుఁడగు నాతండు పర్యతములలో మేలిదియగుమైనాకపర్యతమును జేతనంటి, వింటినారితలన విడువంబడినబాణమువలె మిక్కిలి వేగమునం జనియెను.

౧౪౪. వానరోత్రముఁడగు హనుమంతుఁడు గొంతదవ్వేగి మేఘములంబోలిన మహేంద్రపర్యతమును ముందుగాంచి యొక్కధ్వనిచేసెను.

౧౫౪. ఉరుములంబోలె ధ్వనిచేయు నాయాంజనేయుఁడు గొప్ప బియ్యగు ధ్వనిచేఁ బదిదిక్కులను నిండించెను.

౧౬౪. వానరోత్రముఁడగు నాతం డబోటునుబొందినవాఁడై మిత్రులంగాంచుటయం దాశగలవాఁడై బిగ్గరకేకవైచెను. తోడను విదిలింపెను.

౧౭౪. గరుత్మంతునిచే సంచరింపఁబడినమార్గమున ధ్వనిచేయుచున్న హనుమంతునిధ్వనిచే సూర్యకుండలముతోఁ గూడి వియ్యగు నాకాశము బీటలువాణునట్లు తోఁచెను.

- యేతు తత్క్రోత్తరే తీరే సముద్రస్య మహాబలాః |
 పూర్వం సంఘ్నితశ్చూరా వాయుపుత్ర దిదృక్షువః || ౧౮౫
- మహతో వాయునున్నస్య తోయదస్యేవ గర్జితమ్ |
 శుశ్రూపు స్తే తదాఘోష మూరువేగం హనూమతః || ౧౮౬
- నే దీనమనస సుర్వే శుశ్రూవుః కాననాకసః |
 వానరేంద్రస్య నిర్ఘోషం కర్ణస్య నినదోపమమ్ || ౧౮౭
- నిశమ్య నదతో నాదం వానరాస్తే సమంతతః |
 బభ్రువు రుత్సుకాసుర్వే సుహృద్దర్శన కాంక్షిణః || ౧౮౮
- జాంబవాన్ సవారిశేష్ఠః ప్రీతినంహృప్త మానసః |
 ఉపామంత్ర్యో హరీన్ సర్వా నిదంవచన మబ్రవీత్ || ౧౮౯
- సర్వథా కృతకార్యోసా హనుమా న్నాత్రిసంశయః |
 సహ్యస్యా కృతకార్యస్య నాద ఏవంవిధో భవేత్ || ౧౯౦
- తస్య బాహూరువేగంచ నినాదంచ మహత్త్మనః |
 నిశమ్య హరయో హృష్టా స్సముత్పేతు స్తతస్తతః || ౧౯౧
- తేనగ్రాగా న్నగ్రాణి శిఖరా చ్చిఖరాణిచ |
 ప్రహృష్టా స్సమపద్యంత హనుమంతం దిదృక్షువః || ౧౯౨
- తే ప్రీతాః పాదపాగ్రేషు గృహ్య శాఖాను విష్మితాః |
 వాసాంసీవ ప్రశాఖాశ్చ సమావిధ్యంత వానరాః || ౧౯౩

౧౮౪, ౧౯౪. మిక్కిలి బలవంతులును శూరులును నగునేవానరు బుహనుమంతుని రాకకై వేచి సముద్రముయొక్క యంతరపుగట్టున మహేంద్రవర్షతమున నుండిరో వారు వాయువుచేత బ్రేరితమైనగొప్పమేఘముయొక్క ధ్వనివలె, తొడలవేగముతోఁగూడినదియగు నాతని ధ్వనిని వినిరి.

౨౦౪. వేదపడినమనస్సులుగల యావానరులందఱు నుజుమును బోలిక గాఁగల (హనుమంతుని) సేహనాచమును వినిరి.

౨౧౪. మిత్రుఁడగు హనుమంతుని దర్శనముంగోరుచున్న యావానరులందఱు సంతటను వ్యాపించుచున్న యాతని ధ్వనినివిని సంతోషముం జేందిరి.

౨౨౪, ౨౩౪. ఆవానరులలో మొనగాఁడగుజొంబవంతుఁడు సంతోషముచే నుప్పొంగిన మనస్సుగలవాఁడై వానరులందఱుఁ జేరఁబిలిచి యీహనుమంతుఁడు సర్వవిధములచేతను స్వామికార్యమును జేసినవాఁడు. ఇందుకు సందియములేదు. ఈతఁడు పనిచేయకయే వచ్చునేని ధ్వనియిట్లుండదు. అని పలికెను.

౨౪౪. పిమ్మట వానరు లాతనిధ్వనిని, భుజములయొక్కయుఁ బొడలయొక్కయు వేగమునువిని సంతోషించినవారై యంకంబ గంతులువై చిరి

౨౫౪. వారలు హనుమంతునిఁజూచునాశతో నున్నవారై సంతోషించి కొండకొననుండి మఱియొక్క కొండకును శిఖరమునుండి మఱియొక శిఖరమునకును దాటిరి.

౨౬౪. సంతోషించినవారై యావానరులు చెట్లకొనలయందుండి కొమ్మలను శైమ్మలను బట్టుకొని వస్త్రములను విడిలించినట్లు విడిలించిరి.

సిరిగహ్వర సంలీనో యథాగర్జతి మారుతః।

వీచం జగర్జ బలవాన్ హనుమూ న్నామతాత్మజః॥ ౨౭౪

త మభ్ర ఘనసంకాశ మాపతంతం మహాకపిమ్।

దృష్ట్వా తే వానరాసుర్వే తస్థః ప్రాంజలయ స్తదా॥ ౨౭౫

తతస్తు వేగవాం స్తస్య గిరే ర్గిరినిభః కపిః।

నిపపాత మహేంద్రస్య శిఖరే పాదపాకులే॥ ౨౭౬

హస్తేణాపూర్యమాణోసా రమ్యే పర్వతనిర్మలే।

చిన్నపక్ష ఇవాకాశాత్పపాత ధరణీధరః॥ ౩౦౪

తతస్తే ప్రీతమనసః సర్వే వానరపుంగవాః॥

౩౦॥

హనుమంతం మహాత్మానం పరివా ర్యోపతస్థిరే।

పరివార్యచ తేనర్వే పరాంప్రీతి ముపాగతాః॥ ౩౨॥

ప్రహృష్ట వదనాస్స ర్వే త మరోగ ముపాగతమ్।

ఉపాయనాని చాదాయ మూలాని చ ఫలానిచ॥ ౩౩॥

ప్రత్యర్చయన్ హరిశ్రేష్ఠం హరయో మారుతాత్మజమ్॥ ౩౩౪

హనుమాంస్తు గురూ న్వృద్ధా జ్ఞాంబన త్ప్రముఖాంస్తదా।

కుమార మంగదం చైవ సోపందత మహాకపిః॥ ౩౪౪

స తాభ్యాం పూజితః పూజ్యః కపిభిశ్చ ప్రసాదితః।

దృష్టా నీతేతి విక్రాంత స్సంక్షేపేణ న్యవేషయత్॥ ౩౪౫

౨౭౪. బలవంతుడను వాయుపుత్రుడనునగు హనుమంతుడు పర్వతగుహయందుండిక్రి-వాయుపుశబ్దించునట్లు గర్జించెను.

౨౮౪. మేఘముల మొత్తమువలెనున్న వాడను నేలకుదిగుచున్న వాడనునగు దొడ్డవానరునింజూచి యావానరులందఱు నప్పడు చేతులు మోడ్చి నిలిచిరి.

౨౯౪. అట్లుపై వేగవంతుడను బర్వతముతో సముడను నగు హనుమంతుడు చెట్లచేసిండిన యామహేంద్రపర్వతముయొక్క శిఖరముపై నుండినను.

౩౦౪. సంతోషముచే నిండియున్నవాడగుహనుమంతుడు డాకాశమునుండి, కైక్కులు దెగంగొట్టబడిన పర్వతమువలె మనోహరమగు నొక నెలయేటియందుఁ బడియెను.

౩౧, ౩౨. పిమ్మట వానరశ్రేష్ఠులందఱు సంతోషించినవారై దొడ్డవాడగు హనుమంతునిఁ గ్రమ్ముకొని కొనియాడిరి. అట్లుచుట్టుకొని వారెల్ల మిక్కిలి సంతోషమునందిరి.

౩౩, ౩౩౪. వారందఱును సంతోషించిన మోములుగలవారై జొడ్డమెద్దియులేక బాగుగకురలివచ్చిన యావానరోత్తమునకు దుంపలునుకలములును గానుకలుగానిచ్చి యాదరించిరి.

౩౪౪. హనుమంతుడను నాగొప్పవానరుడు గురులకును పృథ్వులకును జొంబవంతునకును, అంగదునకును మ్రొక్కెను.

౩౫౪. పూజ్యుడను, పరాక్రమశాలియునగు నాతం డావానరులచేఁ బూజితుడను, కృపకలవాడనుగాఁ జేయబడి “చూడందడియెను నీత” అని సంగ్రహముగాఁ జెప్పెను.

నిషసాద చ హస్తేన గృహీత్వా వాలినస్సుతమ్ |
రమణీయే వనోద్దేశే మహేంద్రస్య గిరే స్తదా ||

3౬౪.

హనుమా నబ్రవీ ధృష్ట స్తదా తా న్వానరర్షభాః ||

3౭1

అశోక వనికా సంస్థా దృష్టా సా జనకాత్మజా |
రక్ష్యమాణా నుఖేరారాభీ రాక్షసీభి రనిందితా ||

3౮౯

ఏకవేణిధరా బాలా రామదర్శన లాలసా |
ఉపవాస పరిశ్రాంతా జటిలా మలినా కృశా ||

3౯1

తతో దృష్టేతి వచనం మహార్థ మమృతోపమమ్ |
నిశమ్య మారుతే స్ఫుర్వే ముదితా వానరా భవన్ ||

౪౦1

క్షేపశం త్యన్యే నదంత్యన్యే గర్జంత్యన్యే మహాబలాః |
చక్రుః కిలకిలా మన్యే ప్రతిగర్జంతి చాపరే ||

౪౧1

కేచి దుచ్ఛ్రిత లాంగూలాః ప్రహృష్టాః కపికుంజరాః |
అంచితా యత దీర్ఘాణి లాంగూలాని ప్రవివృధుః ||

౪౨1

అపరేచ హనుమంతం వానరా వారణోపమమ్ |
అప్లుత్య గిరిశృంగేభ్యః సంస్పృశంతిన్న హర్షితాః ||

౪31

ఉక్తవాక్యం హనుమంత మంగద స్త మథాబవీత్ |
పర్వేషాం హరివీరాణాం మధ్యే వచన ముత్తమమ్ ||

౪౪1

౩౬౪, ౩౭. అప్పుడు హనుమంతుడు రమ్యముగు మహేంద్రవర్మ తముయొక్క యున్నతముగు వనప్రదేశమున వాల్మీకుండగు సంగమని చేయిపట్టుకొని కూర్చుండెను. అప్పుడు సంతోషించినవాడై వానరోత్తములతోడ బలికెను.

౩౮, ౩౯. అశోకవనమందున్నదియు భయమునుగలిగించు రాక్షసస్త్రీలచేత గాపాడబడుచున్నదియు, నిర్దూష్యముగు చరితముంగలదియు, ఒకేజడను ధరించియున్నదియు, వసిదియు, శ్రీరామునివర్ణనముం గోరుచున్నదియు, ఉపవాసములచే దస్మినదియు, బిడలుగట్టిన వెండుకలంగలదియు, మాసిన మేనుంగలదియు బక్కవడియున్నదియునగు జానకి చూడబడియెను.

౪౦. మిక్కిలి, ఫలముంగలదియు, అమృతమువలె నింతైనదియు, నగు 'చూడబడియె' అనుహనుమంతునిమాటనువిని వానరులందఱు సంతోషించినవారైరి.

౪౧. విశేష బలముంగలవారగు వానరులు కొందఱు సింహవాదముచేసిరి, కొందఱు ధ్వనిచేయుచున్నవారు, కొందఱు గర్జించిరి, కొందఱు కిలకిలధ్వనిచేసిరి, మఱికొందఱు ప్రతిధ్వనులు చేసిరి.

౪౨. కొందఱు వానరోత్తములు మిక్కిలి సంతోషించినవారై యెత్తబడిన తోచకలుగలవారగుచు విశాలములై నిడువులై యందములైయున్నవానినే భూమిపై వైచిరి.

౪౩. మఱికొందఱువానరులు సంతోషించినవారై కొండశిఖరములనుండిదిగి యేనుంగంబోలిన హనుమంతునిఁ గొంగిలించికొనిరి.

౪౪. అటుపై సంగమండు పైచొప్పున జేసుముండెలిసిన హనుమంతునితోడ వానరవీరులందఱు విస నిట్టొకమంచిమాట పలికెను.

సత్వే వీర్యే న తే కశ్చి త్సమోవాసర విద్యతే।

యదవప్లుత్య విస్తీర్ణం సాగరం పునరాగతః॥

౪౫॥

అహో స్వామిని తేభక్తి రహోవీర్య మహోధృతిః।

దిష్ట్యా దృష్టా త్వయా దేవీ రామపత్నీ యశస్వినీ॥

౪౬॥

దిష్ట్యా త్యక్త్యతి కాకుత్స్థ శ్శోకం సీతా వియోగజమ్॥

౪౭॥

తతోంగదం హనూమంతం జాంబవంతం చ వానరాః।

పరివార్య ప్రముదితా భేజిరే విపులా శ్శిలాః॥

౪౮॥

శ్రోతుకామా సుముద్రస్య లంఘనం వానరోత్తమాః।

దర్శనంచాపి లంకాయా స్సీతాయా రావణస్య చ॥

౪౯॥

తస్థుః ప్రాంజలయస్స ర్వే హనుమ ద్వదనోన్ముఖాః॥

౫౦॥

తస్థా తత్రాంగద శ్శ్రీమా న్వానరై ర్బహుభి ర్వృతః।

ఉపాస్యమానో విబుధై ర్దివి దేవపతి ర్యథా॥

౫౧॥

హనుమతా కీర్తిమతా యశస్వినా తథాంగదే నాంగద బద్ధ

బాహునా ముదా తదా ధ్యాసిత మున్నత మ్మహా న్తహీధరా

గ్రం జ్వలితం శ్రియాభవత్॥

౫౨॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే సప్తపంచాశస్సర్గః.

౪౧ నుండి ౪౬ వరకు. మిగులవిరివిగలదియగు నింశసముద్రమును దాటచని మరలి రాజౌలిక విగావున బలమునను దర్పమునను సీతోడుల్యుడు ముటియొకండులేడు వానరుడా! నీకుంగల ప్రభునియందలిభక్తి యాశ్చర్యకరమైనది సీపరాక్రమ దైర్వములు నట్టివేయగును. కీర్తినిగలదియైన బట్టపువేవియు నగురాముభార్య భాగ్యవశమున సీచే జూడబడియెను. సీ తనెడబాసినదుఃఖమును రాముడు విడుచును.

౪౭౪. పిమ్మట సంతోషించినవారై వానరులు హనుమంత జొంబక పంగదులను జొట్టికొని పెద్దబండలపై నిలచియుండిరి.

౪౮౪, ౪౯. వానరోత్తములందఱు, సముద్రమును దాటుటయు లంకను గనుటయు, సీతనుగాంచుటయు, రావణుని జూచుటయు విసంగోరినవారై చేతులు మోడుకొని హనుమంతుని మోముంజూచుచు నిలచియుండిరి.

౫౦. బలవంతుడగు నంగదు డచ్చోటకై వెక్కిరిండు వానరులచేజొట్టంబడినవాడై దేవతలచే గొలువంబడుచున్న యింద్రనివలె నుండెను.

౫౧. కీర్తిని గలవాడగు హనుమంతునిచేతను, యశస్సుగలవాడగు నుభయకీర్తులను ధరించినవాడను నగునంగదునిచేతను సంతోషముచే నెక్కింబడినదియై బాడవైనదియనగు నావర్యతముయొక్క శిఖరము కాంతిచే బ్రకాశించుచున్నది యయ్యెను.

ఇది యేంబదియేడవసర్గ.

అష్ట పంచాశస్సర్గః.

- తత స్తస్య సి రేశ్వ్రం గే మ హేంద్రస్య మహాబలాః |
హనును త్ప్రీముఖాః ప్రీతిం హరయో జగ్గురు త్తమామ్ || ౧ |
- తం తతః ప్రీతినంహృష్టః ప్రీతిమంతం మహాకపిమ్ |
జాంబవా నాగర్యవృత్తాంత మపుచ్ఛ దనిలాత్మజమ్ || ౨ |
- కథం దృష్టా త్వయా దేవీ కథం నా తత్తవ ర్తతే |
తస్యాం వాసః కథం వృత్తః క్రూరకర్తా దశాననః || ౩ |
- తత్త్వత స్సర్వమేత న్నః ప్రబ్రూహి త్వం మహాకపే |
శ్రుతాథ్థాం శ్చింతయిష్యామో భూయః కార్య వినిశ్చయమ్ ||
యశ్చాగ్ధ స్తత్ర వ క్తవ్యో గతై రస్థాభి రాత్మవాన్ |
రక్షితవ్యం చ యత్తత్ర తద్భవా న్వాక్యకరోతు నః || ౪ |
- స నియుక్త స్తత స్తేన సంప్రహృష్ట తనూరుహః |
ప్రణమ్య శిరసా దేవై స్తీతాయై ప్రత్యభాషత || ౫ |
- ప్రత్యక్షమేవ భవతాం మహేంద్రాగా త్థమాప్లుతః |
ఉదధే ర్దక్షిణంసారం కాంక్షమాణ స్సమాహితః || ౬ |
- గచ్ఛత శ్చ హి మే ఘోరం విఘ్నరూప మివాభవత్ |
కాంచనం శిఖరం చిన్మం పశ్యామి సుమనోహరమ్ || ౭ |
- స్థితం పంథానమావృత్య మేనే విఘ్నంచ తం నగమ్ || ౮ |

ఏకబదియెనిమిదవసర్గ.

౧. పిదప మిక్కిలి బలశాలులగు మానుమంతుడడు మొదలగు నా నరులు మహేంద్రపరవ్రతముయొక్క శిఖరముననుండి యుత్తమముగు నానందమును బొందిరి.

౨. అటుపై సంతోషముచేరి జాంగినవాడై జొంబవంతుడడు సంతోషముతోఁ గూడినవాడగు వాయుపుత్రుని లంకలోబిరిగిన వృత్తాంతమడిగెను.

౩. నీత నీచే నెట్లుచూడంబడియెను? లంకయందెట్లున్నది? క్రూరకర్ముండగు రావణుఁ డామెయెడల నెట్లున్నవాడగు?

౪. వానరోత్తమా! ఇదియంతయు నడిచినది నడిచినట్లు మాకుఁ దెలుపుము! ఖలము నెఱింగినవారమైచేయందగువనిని బిమ్ముటయోచితము.

౫. శ్రీరాముని కడఁగేసినపుడు మనమేవిషయముచెప్పవచ్చునో, బిచెప్పగూడదో యావిషయమంతయు మాకుఁదేటగఁ జెప్పము!

౬. అని యడుగఁగా నాజొంబవంతునిచే నట్లు నియమింపఁ బడిన వాడై మానుమంతుడడు సంతోషముచేరి బులకరించిన మేనుగలవాడై తలవాంచి జననియగు నీతకుఁమ్రొక్కి జొంబవంతునకు మాటువలికెను.

౭. దృఢమగుచిత్తముంగలవాడనై సముద్రముయొక్క దక్షిణపుగట్టు నుద్దేశించి మహేంద్రపరవ్రతమునుండి యాకాశమున కెగయుట మీకుఁ దెలిసినదే కదా?

౮, ౯౪. అట్లా కాశమునఁ జనుచున్ననాకు బంగారముచేసెప్ప నందమగు పరవ్రతశిఖరము భయంకరమగు విఘ్నమువలన గనంబడియెను. దానింగంటిని. మార్గము నడ్డగించియున్న యాకొండను నాకు విఘ్నమని తలంచితిని

ఉపసంగమ్య తం దివ్యం కాంచనం నగసత్తమమ్ |
కృతామే మనసా బుద్ధి ర్భేత్తవ్యోయం మయేతి చ || ౯౪
ప్రహతం చ మయా తస్య లాంగూలేన మహాగిరేః |
శిఖరం సూర్యసంకాశం వ్యశీర్యత సహస్రధా || ౧౦౪

వ్యవసాయం చ తం బుద్ధ్యా సహోవాచ మహాగిరిః |
పుత్రేతీ మధురాం వాణీం మనః ప్రహ్లాదయన్నివ || ౧౧౪
పితృవ్యం చాపి మాం విద్ధి సఖాయం మాతరిశ్వనః |
మైనాక మితి విఖ్యాతం నివసంతం మహాదధా || ౧౨౪

పక్షవంతః పురాపుత్ర బభూవుః పర్వతోత్తమాః |
ఛందతః పృథివీం చేరు ర్బాధమానా స్సమంతతః || ౧౩౪

శ్రుత్వా నగానాం చరితం మహేంద్రః పాకశాసనః |
చిచ్ఛేద భగవాన్పక్షౌ న్వజ్జేనైషాం సహస్రశః || ౧౪౪
అహం తు మోక్షితస్తస్మాత్తవ పితౄ మహాత్మనా |
మారుతేన తదా వత్స ప్రయీప్తోస్మి మహార్ణవే || ౧౫౪

రామస్య చ మయా సాహ్యే వర్తితవ్య మరిందమ |
రామో ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో మహేంద్రసమ విక్రమః || ౧౬౪
ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచస్తస్య మైనాకస్య మహాత్మనః |
కార్య మావేద్య తు గిరే రుద్యతం చ మనోమమ || ౧౭౪

తేన చాహ మనుజ్ఞాతో మైనాకేన మహాత్మనా |
న చా వ్యంతర్హిత శ్చైలో మానుషేణ వపుష్కతా || ౧౮౪

౯౪. శ్రేష్ఠమైనదియుఁ బర్యతములలోఁ బేరొందినదియు నగునా బంగారపుకొండనుడాని బద్ధలునేయుదునుగాక యనియుఁ దలంచితిని.

౧౦౪. సూర్యునివలె వెలుంగుచున్నదియగు నాపర్యతఃఖరము నాతోఁకయొక్క దెబ్బచేత వేయిముక్కలునేయంబడి రాలెను.

౧౧౪. ఆపెద్దపర్యతము నేనుదన్నిబద్ధలునేయ నుత్సహించుట నె టింగి హా! పుత్రా! అని నామన్ను సంతోషించునట్లు వలికెను.

౧౨౪. నేనువాయుదేవునకు మిత్రుఁడననియు, నీకుఁడండితోడఁ బుట్టినచుట్టముననియు, ఈపెద్దసముద్రమునందుండు మైనాకుండను పేరుగ లవాడననియు నెఱుంగుము!

౧౩౪. ఓబిడ్డా! మున్ను పర్యతములు టెక్కలుగలిగినవైయుండె ను. అవి లోకమును బాధించుచు నిష్టానుసారముగా నంతటను సంచరిం చుచుండెను.

౧౪౪. మహాత్ముండగు దేవేంద్రుఁడు పర్యతములయొక్క వర్తన విని కొండల టెక్కలను వేయిముక్కలుగా వజ్రముచే ఖండించెను.

౧౫౪. ఓతండ్రి! మహర్ముండును నీజనకుండును నగువాయువుచే దేవేంద్రునివలనఁ దప్పించుకొని యీ సముద్రమునం బడినవాడను.

౧౬౪. శత్రువుల నణచువాడా! శ్రీరాముండు ధర్మమును ర ట్టించువారిలోను త్తముండు. దేవేంద్రునిబోలె దర్పముం గలవాఁడు. అట్టి రామునకు నేనును సహాయము చేయందగువాడను.

౧౭౪. దొడ్డవాడగుమైనాకుని పలుకులువిని, నేనుబోవువనిని బర్య తమునకుందెలిసి, నామనన్ను కార్యమునకుత్సహించినది కాఁగా.

౧౮౪, ౧౯. గొప్పవాడగు నామైనాకునిచే ననుమతి పొందినవాఁ

శరీరేణ మహాశైలః శైలేన చ మహాదధౌ॥ ౧౯॥

ఉత్తమం జవమాస్థాయ శేషం పంథాన మాస్థితః।
తతో హం సుచిరం కాలం వేగేనా భ్యగమం పథి॥ ౨౦॥

తతః పశ్యామ్యహం దేవీం సురసాం నాగమాతరమ్।
సముద్రమధ్యే నా దేవీ వచనం మా మభాషత॥ ౨౧॥

మమభక్షః ప్రదిప్తస్త్వ మమరైర్హరి సత్తమ।
అతస్తాం భక్షయిష్యామి విహితస్త్వం చిరస్యమే॥ ౨౨॥

ఏవముక్త స్సురసయా ప్రాంజలిః ప్రణతస్థితః।
వివర్ణవదనో భూత్వా వాక్యం చేద ముదీరయమ్॥ ౨౩॥

రామో దాశరథి స్త్రిమాణా ప్రవిప్లవో దండకావనమ్।
లక్ష్మణేన సహ భ్రాతృ సీతయా చ పరంతపః॥ ౨౪॥

తస్య సీతా హృతాభార్యా రావణేన దురాత్మనా।
తస్యా సృకాశం దూతోహం గమిష్యే రామశాసనాత్॥ ౨౫॥

కర్తు మర్హసి రామస్య సాహాయ్యం విషయే సతీ।
అథవా మైథిలీం దృష్ట్వా రామం చాక్లిష్టకారిణమ్॥ ౨౬॥

ఆగమిష్యామి తే వక్త్రం సత్యం ప్రతిశృణోమి తే॥ ౨౭॥

ఏవముక్తా మయా సాతు సురసా కామరూపిణీ।
అబ్రవీత్సా తివరైత కశ్చి దేష వరోమహ॥ ౨౮॥

ఏవముక్త స్సురసయా దశయోజన మాయతః।
తతోర్థగుణవిస్తారో బభూవాహం క్షణేన తు॥ ౨౯॥

డనయితిని. ఆపర్యతము మనుష్యరూపముతో నీటమఱుంగుచడియెను. పర్యతరూపమున నీట మునింగియుండెను.

౨౦. అటుపై నేను మంచివేగమునుబొంది మిగిలినత్రోవంపరలిసిని. అట్లే వేగముతో విశేషకాలము చనుచుంటిని.

౨౧. ఆవల సర్పములకు దోర్లయగు సురసయనుజేచిని సముద్రమధ్యమునంగంటిని. అదేవి నాతోడ నిట్టులనియెను.

౨౨. వానరోత్తముఁడా! నాకాహారముగా చేవతలచే నీవు చూపబడితివి. బహుకాలమునకుఁ విచ్చుట నీవులభించితివి. కావుననే నిన్నుఁ దినుదానను.

౨౩ సురసచే నిట్లువలకంబడినవాఁడనై చేవలుమోడ్చి మ్రొక్కుచుఁ బేదవడినమోముతో నిట్లువలికితిని.

౨౪. సంపద్యక్తుఁడును శత్రువులఁ బీడించువాఁడును పశరథపుత్రుఁడును నగురాముఁడు తమ్ముఁడగు లక్ష్మణునితోడను భార్యయగు సీతతోడను పండకారణ్యమునఁ బ్రవేశించెను.

౨౫. ఆతనిభార్యయగుసీత మర్దనుండగు రావణునిచేఁ గోపించి బడియెను. అసీతకడకు రామునియాజ్ఞచే నేను జనుచున్నవాఁడను.

౨౬, ౨౬౪. శ్రీరాముని చేశమందునుసీపు రామునికార్యమునకుం బోడ్పడుట న్యాయము అట్లుకాదేని సీతనుగాంచి, లోకమునకడకారము చేయనివాఁడగు రామునింగనుగొని పిమ్మట నీనొటంబడువాఁడను. ఇది సత్యము వినుమా!

౨౭౪. ఇట్లు నాచేఁ బలుకంబడియుఁ గోరిసరూపమును భరించునదియగుసురస యెవఁడును నన్నుమించిపోరాడు. ఇది నేఁజూచినవరము.

౨౮౪. ఇట్లు సురసవలకఁగానే క్షణమాత్రమున నేనుబడియొజ్జములనిడువును, అయిదుయొజ్జములవెడల్పునుగలమేనుగలవాఁడనైతిని

మత్ప్రసాదా నానురూపం చ వ్యాదితంతు ముఖంతయా |
 తద్వృత్త్యా వ్యాదితం చాస్యం హ్రస్వం హ్యకరవం వపుః || ౨౯౪
 తస్మిన్ సహజే చ పున ర్భూ వాంగుష్ఠ మాత్రకః || ౩౦ ||
 అభిపత్యాశు తద్వక్త్రం నిర్గతోహం తతః క్షణాత్ |
 అబ్రవీ త్పురసా దేవీ స్వేనరూపేణ మాం పునః || ౩౧ ||
 అర్థసిద్ధ్యై హరిశ్రేష్ఠ గచ్ఛసామ్య యథా నుఖమ్ |
 సమానయ చ వై దేహీం రాఘవేణ మహాత్మనా || ౩౨ ||
 నుఖీ భవ మహాబాహూ శ్రీతాస్మి తవ వానర |
 తతో హం సాధు సాధ్వీతి సర్వభూతైః ప్రశంసితః || ౩౩ ||
 తతోంతరిక్షం విపులం ప్లుతోహం గరుడో యథా |
 ఛాయామే నిగృహీతాచ నచపశ్యామి కించన || ౩౪ ||
 సో హం విగత వేగస్తు దిశో దశ విలోకయన్ |
 నకించి త్తత్రపశ్యామి యేన మేపహృతా గతిః || ౩౫ ||
 తతో మే బుద్ధిరుత్పన్నా కిన్నాసు గగనే మమ |
 ఈదృశో విఘ్నోత్పన్నో రూపం యత్ర నదృశ్యతే || ౩౬ ||
 అథోభాగేన మేదృష్టి శ్శోచతా సాతితా మయా |
 తతో ద్రాక్ష మహం భీమాం రాక్షసీం సలిలేశయామ్ || ౩౭ ||
 ప్రహస్య చ మహానాద ముక్తోహం భీమయా తయా |
 అవస్థితి మసంభ్రాంత మిదం వాక్య మశోభనమ్ || ౩౮ ||

౨౯౪, ౩౦. ఆసురసయు నామేనికిందగునట్లు సొరువెఱచెను. అంతగా సొరులెఱచుటంగని మేనుకుటువగాఁజేసీతిని. తోడనే బొటన వ్రేలి ప్రమాణముగల శరీరముంగలవాఁడ నైతిని.

౩౧నుండి౩౩కు. ఆసురసయొక్క సొటను శీఘ్రమునంజొచ్చి వెంటనే వెలువడితిని. అంతట సురసయుఁ దనరూపముతోఁ బ్రకాశింపఁడఁడ! ఓ వానరోత్తమా! కార్యానుకూలమునకై శుభముగంబొమ్ము! నీతను మహాత్ముఁడగు రామునితోడఁ గూర్చుటయుం జేయుము! భుజిబలముంగలవాఁడా! సౌఖ్యముగనుండుము. నీయెడసంతోషించితిని. అని నాతోఁబలుకుటవలెనెను. పిమ్మట సర్వభూతములును నన్ను మెచ్చి పొగడెను.

౩౪. పిమ్మటనేను గరుడునివలె విశాలమగు సంతరిక్షమున కెగిసితిని. నానీడ దేనిచేతనా పట్టువడియెనుగాని యదియెద్దియో యెఱుంగనైతిని.

౩౫. అట్లు పట్టువడిననేను బదిదిక్కులనుజూచుచు నానడక దేనిచే నడ్డగింపఁబడినదియుఁ గొంచమేని కనుంగొననేరక యుంటిని.

౩౬. రూపమెందుఁ గనంబడలేదో యట్టిగగనమున నీవిధముగ విఘ్నమొకటి యెందులకై కలిగెనో యనుసంశయము నాకుఁబుట్టెను.

౩౭. దుఃఖించుచున్న నేను గ్రిందిప్రక్కంజూచితిని. నీటితైలున్న భయంకరమగు రాక్షసిని గాంచితిని.

౩౮. భయంకరురాలగు నారాక్షసిచే గొప్పభయనియగునట్లు నవ్వుఁ బడి, తొట్టుపాటులేకయు దృఢముగను నశుభముగనీమాట దానిచేఁ బలుకంబడితిని.

క్వాసి గంతా మహాకాయ క్షుధిలాయా మమేషితః |

భక్షః ప్రీణయ మేదేహం చిర మాహరవర్జితమ్ || ౩౯ ||

శాధమి త్యేవ తాం వాణీం ప్రత్యగృహ్ణా మహంతతః |

అస్యప్రమాణా దధికం తస్యాః కాయ మపూరయమ్ || ౪౦ ||

తస్యా శ్చాస్యం మహద్భీమం వర్ధతే మమ భక్షణే |

న చ మాం నా తు బుబుధే మమ వా నికృతం కృతమ్ || ౪౧ ||

తతోహం విపులం రూపం సంక్షిక్య నిమిషాంతరాత్ |

తస్యా హృదయ మాదాను ప్రపతామి నభస్థలమ్ || ౪౨ ||

నా విస్మప్తభుజా భీమా పపాత లవణాంభసి |

మయా పర్వతసంకాశా నికృత హృదయా సతీ || ౪౩ ||

శృణోమి ఖగతానాం చ సిద్ధానాం చార్హణై స్సుహ |

రాక్షసీ సింహికా భీమా క్షీప్రం హనుమతా హతా || ౪౪ ||

తాం హత్వా పునరేవాహం కృశ్యే మాత్యయికం స్మరకా |

గత్వా చాహం మహాధ్వనం పశ్యామి నగమండితమ్ || ౪౫ ||

దక్షిణం తీరముదధే గ్లంకా యత్ర చ సా పురీః || ౪౬ ||

అస్తం దినకరేయాతే రక్షసాం నిలయం పురమ్ |

ప్రవిష్టుహ మః జ్ఞాతో రక్షోభి ర్భీనువిక్రమైః || ౪౭ ||

౩౯. ఓ గొప్పమేనుగలవాడా! ఎందులకేగుచున్నావు? ఆచలిగొన్న నాకు నీవాహారమైతివి. చిరకాలమునుండి యాహారము లేక యున్న నాదేహమును దనువుము!

౪౦. అని యనఁగానే దానిమాటల కంగీకరించితిని. దానినొంటివై శాల్యముకంటె సధికమగు ప్రమాణముగలుగునటుల నామేను వెంచితిని.

౪౧. అట్లునేయఁగా నారాక్షసీయొక్కసొంపు నన్ను మ్రింగుతలంపుతో వృద్ధిచేయఁబడుచుండెనుగాని నాదేహము బెంచుచున్నాననుట యారాక్షసీకిఁ దెలియదయ్యెను.

౪౨. అవల విశాలమగురూపమును నిమిషమాత్రమునఁ గుఱుచపటి చి దానిగుండెను బగల్చి యాకాశమున కేగితిని.

౪౩. కొండలను బోలినదియు భయంకరమైనదియునగురాక్షసీనాచేఱుండింపఁబడిన గుండెనుగలదియైభుజిములువిడచిసముద్రమునం బడియెను.

౪౪. భయంకరురాలగు సింహికయనురక్కసి హనుమంతునిచే ిఘ్రమునఁ జింపఁబడియెను. అని యాకాశమందుండు నీర్ధవారణులు పలుకుట వింటిని.

౪౫, ౪౫౪. ఆసింహిక నట్లుచంపి మరల, ప్రాణమును మ్రింగునదియగు నావనినే తలంచుచు దీర్ఘమగు త్రోవంబని చెట్లచే నలంకరింపఁబడినదియు, లంకకునెలవైనదియు నగుసముద్రముయొక్క పక్షిణాపుగట్టును గాంచితిని.

౪౬౪. సూర్యుఁడస్తమించినతోడనే భయంకరమగు దర్పముంగలవారగురాక్షసుల కెఱుఁగఁబడనివాడనై, రాక్షసుల కునికిపట్టగులంకయందుఁ బ్రవేశించితిని.

తత్ర ప్రవిశత శ్చాపి కల్పాంత ఘనసన్నిభా |
 అట్టహాసం విముంచంతీ నారీ కామ్యుత్థితా పురః || ౪౭ ||
 జిహ్వాసంతీం తతస్తాంతు జ్వలదగ్ని శిరోరుహమ్ |
 సవ్యముష్టి ప్రహరేణ పరాజిత్వ సుభైరవామ్ || ౪౮ ||
 ప్రదోషకాలే ప్రవిశమ్ భీతయా హం తయోదితః || ౪౯ ||
 అహం లంకాపురీ వీర నిర్జితా విక్రమేణ తే |
 యస్తా తస్తా ద్విజేతాసి సర్వరక్షాః స్య శేషతః || ౫౦ ||
 తత్రాహం సర్వరాత్రంతు విచిన్వన్ జనకాత్మజామ్ |
 రావణాంతఃపుర గతో సచాపశ్యం సుమధ్యమామ్ || ౫౧ ||
 తత స్సీతా మపశ్యంస్తు రావణస్య నివేశనే |
 శోకసాగర మాసాద్య నపార ముపలక్షయే || ౫౨ ||
 శోచతా చ మయాదృష్టం ప్రాకారేణ సమావృతమ్ |
 కాంచనేన వికృష్టేన శృహోపనన ముత్తమమ్ || ౫౩ ||
 సప్రాకార మవప్లుత్య పశ్యామి బహుపాదపమ్ |
 అశోక వనికా మధ్యే శింశుపా పాదపో మహాన్ || ౫౪ ||
 త మారుహ్య చ పశ్యామి కాంచనం కదలీవనమ్ || ౫౫ ||
 అదూరే శింశుపావృత్ తృశ్యామి వరవర్ణినీమ్ || ౫౬ ||
 శ్యామాం కమలపత్రాక్షీ ముపవాసకృశాననామ్ |
 తదేకవాస స్సంవీతాం రజోద్వస్త శిరోరుహమ్ || ౫౭ ||

౪౭౪. అట్లుప్రవేశించునపుడు ప్రళయకాలమందలి మేఘములతోఁ
జుట్టురాలగు నైకయాండది గొల్లననవుచు నెదుట నిలచెను.

౪౭౫, ౪౭౬. అవలం బంపఁదలంఁచియున్నదియు, మండుచున్నయ
స్థిని బోలిన వెండ్రుకలుగలదియు భయంకరముగ నున్నదియునగు నాస్త్రీని
నాయెడనుచేర్చి గుడ్డుచే నొడింపి సాయంకాలమునఁ బట్టణమునఁ బోల్చితి
ని. బెదిరినదియును నాయాండది నాతోడ నిట్టులనియెను.

గీ. ౪౭౭. పురుడా! పరాక్రమవంతుడవగు నీచేతి లంకాపురదేవత
నగు నేను బయింపఁబడితిగావున రాక్షసులసంహతుని కొఱతలేక బయిం
పఁగలవాడవ.

గీ. ౪౭౮. అచ్చట రాత్రియంతయు నీతను వెదకుచు రావణుని యంతః
పురమునం దొప్పుయు సందక తైయగు నీతాచేతిని గానవైతిని.

గీ. ౪౭౯. పిమ్మట నారావణునియింట నీతనుగానక దుఃఖిసముద్రము
నంబడి గట్టునున నేరక యుంటిని.

గీ. ౪౮౦. ఉన్నతముగు బంగారుప్రాకారముచేఁ బట్టంబడిన రమ్యమ
ను నుద్యానవనము దుఃఖించుచున్నవాడనగునా కగఁడయి.

గీ. ౪౮౧, ౪౮౨. అనేక వృక్షములనుగలదియుఁ బ్రాకారములతోఁగూడి
నదియునగు నావనముండేరి, అయిశోకవనమునడుమ గొప్పదియగు నిరుగు
డుచెట్టును గంటిని, దానివై నెక్కి బంగారరఠచెట్ల వనమును గాంచితి.

గీ. ౪౮౩ నుండి ౪౮౪. ఉత్తమ చరితముంగలదియు, నడిమివయస్సున
నున్నదియు తామర తేకులవంటి కన్నులంగలదియు, ఉపవాసములచే వాడి
నమోముంగలదియు, ముందుకట్టుకొనిన యొకేవ శ్రీముతోడనున్నదియును
మృగమైన తలవెండ్రుకలంగలదియు, శోకముచేఁగ్రాఁగిన దుర్బలమగు మే
నుగలదియు, మగనియొక్క డేముమునే కోరుచున్నదియు, వికారరూపముఁ

శోకసంతాప దీనాంగీం సీతాం భర్తృహితే స్థితామ్ |
రాక్షసీభి ర్విరూపాభిః కూరాభి రభినంవృతామ్ || ౫౭ ||

మాంసశోణిత భక్షాభి ర్వాస్త్రిమీభి ర్హరిణీ మివ | ౫౭౪
సా యుయా రాక్షసీమధ్యే తర్జ్వమానా ముహుర్ముహుః || ౫౮ ||

ఏకవేణీధరా దీనా భర్తృచింతా పరాయణా |
భూమిశయ్యా వివర్ణాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే || ౫౯ ||

రావణా ద్వినివృత్తాథా మర్తవ్య కృతనిశ్చయా |
కథంచి స్తృగశాబాక్షీ తూర్ణ మాసాదితా మయా || ౬౦ ||

తాం దృష్ట్వా తాదృశీం నారీం రామపత్నీం యశస్వినీమ్ |
తత్రైవ శింశుపావృక్షే పశ్యన్నహ మవస్థితః || ౬౧ ||

తతో హలహలాశబ్దం కాంచీ నూపురమిశ్రితమ్ |
శృణో మృధిక గంభీరం రావణస్య నివేశనే || ౬౨ ||

తతోహం పరమోద్విగ్న స్త్వంరూపం ప్రతిసంహరణ ||
అహంతు శింశుపావృక్షే పక్షీవ గహనే స్థితః || ౬౩ ||

తతో రావణదారాశ్చ రావణశ్చ మహాబలః |
తం దేశం సమనుప్రాప్తా యత్రసీతా భవత్ స్థితా || ౬౪ ||

తం దృష్ట్వా భ వరారోహ సీతా రక్షోగణేశ్వరమ్ |
సంకుచ్యోరూ స్తనాపీనా బాహుభ్యాం పరిరభ్యచ || ౬౫ ||

౫౭౩. ప్రూరురాండ్రై రక్తమాంసములంగడుచుచున్న రాక్షసస్త్రీలచే నన్నిప్రక్కలఁ జుట్టంబడినదై (ఆఁడుపులులచేఁ జుట్టంబడిన జింకవలె) యున్న నీత నామ్రానిమీఁదనుండియే సమీపమునఁ గాంచితిని.

౫౮ నుండి ౬౦కి. పలుమాఱు బెదరింపఁబడుచున్నదియు, ఒంటిబడ ను భరించియున్నదియు, దిగులుపడియున్నదియు, మగనిందలంచుటయందే యాసత్తురాలును, నేలపైఁ బరుండునదియు, చుంచుకాలమందలి తామర ప్తేఁగలవలె మానిన మేనుగలదియు, రావణునివలన విడువంబడిన ప్రయోజనముఁగలదియు, ప్రాణత్యాగమునకై నిశ్చయించుకొనియున్నదియు, లేఁడి పిల్లచూపులంబోలు చూపులుగలదియు సగుసీతాదేవి రాక్షసస్త్రీలనడుచు నెంతోకష్టముతో వేగమే నాచేఁగనంబడియెను.

౬౧. రామునిభార్యయు, శ్రీర్మిగలదియు సగునట్టి యిల్లాళినిగాంచి యాయరుగుడుచెట్టునందేయుండి నీతనుజూచుచుంటిని.

౬౨. అటుపై నందెలతోడను మొలనూలుతోడను గలిసి మిక్కిలి గంభీరమైన హలహలమునుశబ్దము రావణునియింట వింటిని.

౬౩. తోడనె మిక్కిలిబడిసి నారూపమును గుఱుచపఱచుచుఁ బఱచుచుగనుండుచెట్లయందుఁ బఱచివలె నాచెట్టుననే యొదిగియుంటిని.

౬౪. పిమ్మట రావణునిభార్యలును, బలశాలియును రావణుఁడును సేవయంచునట్టి చోటికిఁ జేరఁబాటిరి.

౬౫. పిమ్మట నుత్తమురాలగుసీత బలవంతుఁడగు నారాక్షసునింగని తోడలనుముడుచుకొని యున్నతములైన ప్రసములను భుజములజేగముకొని భీతినిచేందిన దయ్యెను.

వితస్తాం సరమోద్విగ్నాం వీక్షమాణాం తతస్తతః।

త్రాణం కించి దపశ్యంతీం వేపమానాం తపస్వినీమ్॥ ౬౬॥

తా మువాచ దశగ్రీవస్సీతాం పరమదుఃఖితామ్।

అవాస్థిరాః ప్రపతితో బహునున్యన్వ మామితి॥ ౬౭॥

యదిచేత్త్వం తు దర్శాన్తాం నాభినందసి గర్వితే।

క్వా మాసా వంతరం సీతే పాస్యామి రుధిరంతచ॥ ౬౮॥

ఏతచ్ఛ్రుత్వా నచస్తస్య రావణస్య దురాత్మనః।

ఉవాచ పరమశ్రుద్ధా సీతా వచన ముత్తమమ్॥ ౬౯॥

హిక్షసాధమ రామస్యభార్యా మమిత తేజసః।

ఇత్వాకుకులనాథస్య స్నుషాం దశరథస్య చ॥ ౭౦॥

అవాచ్యం వదతో జిహ్వ కథం నపతితా తవ॥ ౭౦౪

కించిద్వీర్యం తవానార్య యోమాం భర్తు రసన్నిశౌ।

అపహృత్యాగతః పాప తేనాశ్రప్తో మహాత్మనా॥ ౭౦౫

స త్వం రామస్య సదృశో దాన్యేష్యస్య నయుజ్యసే।

యజ్ఞీయ సృత్యవాదీచ రణశ్లాఘీ చ రాఘవః॥ ౭౦౬

జానక్యా పరుషంవాక్య మేవ ముక్తో దశాననః।

జిజ్ఞాస సహసా కోపా చ్ఛితాఫ ఇవ పావకః॥ ౭౦౭

విప్రుత్య నయనేక్రూరే ముష్టిముద్యన్య దక్షిణమ్।

మైథిలీం హంతు మారభ్య స్త్రీభి ర్హాహాకృతం తదా॥ ౭౦౮

౩౩ నుండి ౩౮. మిక్కిలి భయపెట్టబడినదియు, చలించిన చిత్తముగలదియు, అందందుజూచుచున్నదియు, రక్షించువారికై యెదురు చూచుచున్నదియు, వణంకుచున్నదియు, దిక్కుమాలినదియు, మిక్కిలి దుఃఖించుచున్నదియు, నగునీతతోడ రావణుండు వంచితలతోడ సోగిలక కృతజ్ఞురౌరవింపుము! ఓగర్వించినదానా! నీవు నన్ను సమృద్ధింపజేసి యింకాదుమానము లవకాశమిచ్చితిని. అప్పుడును నీవు విరోధించితివేని నీకు క్షమించరాదును. అని చెప్పెను.

౩౯. దుర్జనుండగు రావణుండు కిట్లాడినమాటను విని మిక్కిలి కోపించి నీతాదేవి వానికి బ్రత్యుత్తరముగా మంచిమాటచెప్పెను.

౪౦, ౪౧. రాక్షసులలోనీచుండ! మితిమించిన ప్రతాపముగలవాండగు రామునకు భార్యను ఇచ్చెడివలయునకు వన్నె తెచ్చిన దశరథునకు గోడలిని, చెప్పరానిమాటను జెప్పుచున్న నీనాలుక యేలపడదయ్యెను.

౪౨, ౪౩. అయోగ్యుడా! పాపాత్ముడా! నాభర్తా కంఠంబు తేనియపుడును, ఆమహాత్ముడే జూడంబడకయు నన్నుం గొనివచ్చినట్లే నీయొక్క బలము స్వల్పమేను! యజ్ఞములునేయు నిచ్చగలవాండును సత్యమే భాషించువాండును యుద్ధమునం దిష్టముగలవాండును నగురామునకు నీవు సముండవుగావు. అతనినేవకుండవుగను నుండదగవు.

౪౪. రావణుండు బానకిచ్చే నిష్ఠు కఠినముగ భాషింపబడినవాడై తేచ్చిన చిచ్చునంబడినయ్యివలె వేగమునమండెను.

౪౫, ౪౬. ఆరావణుండు భయంకరములగు కన్నులందెఱచి కుడిచేతి పిడికిలి నైత్రికొని బానకిని జంపబోయెను. అప్పుడు వాని వెంటనున్న స్త్రీలందఱు జూహుకారముజేసిరి. ఆదుష్టనియొక్క భార్యయు మృత్యువును

స్త్రీణాం మధ్య త్సముత్పత్య తస్యభార్యా దురాత్మనః |
సరా మంహోదరీ నామ తయా సప్రతిపేధితః || ౭౫౪

ఉ క్తశ్చ మధురాం వాణీం తయా స మదనాద్ధితః |
సీతయా తవ కిం కార్యం మహేంద్ర సమవిక్రమ || ౭౬

దేవగంధర్వ కన్యాభి ర్యక్షకన్యాభి రేవచ |
సార్ధంప్రభో రమస్వేహ సీతయా కిం కరిష్యసి || ౭౭౪

తత స్తాభి స్సమేతాభి ర్నారీభి స్సమహాబలః |
ప్రసాద్య సహసానీతో భవనం స్వం నిశాచరః || ౭౮౪

యాతేతస్త్రిక దశగ్రీవే రాక్షస్యో వికృతాననాః |
సీతాం నిర్భర్త్యయామాను ర్వాక్యైః కూరై స్సుదారుణైః ||

తృణవ ద్భాషితం తాసాం గణయామాన జానశీ |
గర్జితం చ తదా తాసాం సీతాం ప్రాప్య నిరర్థకమ్ || ౮౦౪

వృధాగర్జత నిశ్చేష్టా రాక్షస్యః పిశితాశనాః |
రావణాయ శశంసు స్తా స్సీతాభ్యవసితం మహత్ || ౮౧౪

తతస్తా స్సహితా స్సర్వా విహతాశా నిరుద్యమాః |
పరిక్షిప్య సమంతా త్తాం నిద్రావశ ముపాగతాః || ౮౨౪

తాను చైవ ప్రసుప్తాను సీతా భర్తృహితే రతా |
విలప్య కరుణం దీనా ప్రశుశోచ నుదుఃఖితా || ౮౩౪

తాసాం మధ్యా త్సముత్థాయ త్రిజటా వాక్య మబ్రవీత్ ||

దరియను నుత్తము రా లాస్త్రీ సమాహమునుండి లేచి మగని నాభాతుక కా
ర్యమునుండి యడ్డగించినది.

౭౬౪, ౭౭౪. దేవేంద్రునితోఁ దుల్యముగు ఋతాక్రముమునుగలవాఁ
డా! నీకు నీతతో నేమివని? దేవతలయొక్కయు గంధర్వుల యొక్కయు
రాక్షసులయొక్కయుఁ బడుచులతో భోగింపుమురాజా! నీతవలన నేమి
ప్రయోజనము!

౭౮౪. పిమ్మటఁ గూడుకొనినవారగు నాస్త్రీలతోడ, మహాబలకా
లియగు రావణుఁడు చల్లపఱుపంబడి యింటికిఁ గొనిపోవంబడియెను.

౭౯౪. ఆరావణుఁడు పోయినతోడనే వికారములగు మోములం
గల రాక్షసస్త్రీలు, వినఁగూడనట్టియు భయంకరమైనట్టియు మాటలచే నీ
తను బెదరించిరి.

౮౦౪. ఆస్త్రీలబెదరింపులను నీతాదేవి యొకగడ్డిపోచవలెఁదలం
చెను. వారుచేసిన యార్పులను నీతయెడల వ్యర్థములయ్యెను.

౮౧౪. మాంసముందినవారగు రాక్షసస్త్రీలు దాముచేసిన యా
టోపకుంతయు వ్యర్థముకాఁగా, రావణుని కడకేగి నీతయొక్క నిశ్చయ
మును దెలియఁజెప్పిరి.

౮౨౪. పిమ్మట వారందఱుఁగూడి యాశచెడినవారును యత్నము
లేనివారునై యామెను నలుప్రక్కలఁ జొట్టుకొని పరుండి నిద్రించిరి.

౮౩౪. ఆస్త్రీలట్లునిండింపఁగా, మగనియొక్కమేలును గోరుచు
న్నదియగునీత దిగులుపడి, చూచువారేడ్చునట్లుగా దుఃఖించినదై గొంతె
త్తియేడ్చెను.

౮౪౪ నుండి ౮౬. వారల నడుమనుండి త్రిజటయనునది లేచియిట్లు
నియెను. జనకునకుఁ బుత్రులయు, దశరథునకుఁగోడలును, పత్నివ్రతయునగు

ఆత్మానం ఖాదత క్షీప్రం నసీతా వినశిష్యతి॥ ౮
 జనక స్యాత్తజా సాశ్వే స్సుహ దశరథస్య చ॥
 స్వప్నో హ్యద్య మయాదృష్టో దారుణో రోమహర్షణః॥ ౯
 రక్షసాం చ వినాశాయ భర్తుః స్యా జయాయ చ॥ ౧౦
 అల మస్తాత్ పరిత్రాతుం రాఘవా ద్రాక్షసీగణమ్॥
 అభియాచామ వై దేహీ మేతద్ధి మమ రోచతే॥ ౧౧
 యస్యా హ్యేవంవిధస్వప్నో దుఃఖ తామూః ప్రదృశ్యతే॥
 సా దుఃఖేః ర్వివిధై ర్దుక్తా సుఖ మాప్నోత్యను త్తమమ్॥ ౧౨
 ప్రణిపాత ప్రసన్నా హి మైథిలీ జనకాత్తజా॥ ౧౩
 తత సా క్రీమతీ బాలా భర్తు ర్విజయ హర్షితా॥
 అహోచ ద్యది త త్తత్త్వం భవేయం శరణం హి నః॥ ౧౪
 తాం చాహం తాదృశీం దృష్ట్వా సీతాయా దారుణాందశా
 చింతయామాస విక్రాంతో న చ మే నిర్వృతం మనః॥ ౧౫
 సంభాషణార్థం చ మయా జానక్యా శ్చింతితో విధిః॥
 ఇత్వోకూణాం హి వంశస్తు తతోమమ పురస్కృతః॥ ౧౬
 శ్రుత్వాతు గదితాం వాచం రాజర్షి గణ పూజితామ్॥
 ప్రత్యభాషత మాం దేవీ బాహ్యైః పిహిత లోచనా॥ ౧౭
 కస్తస్త్వం కేన కథం చేహ ప్రాప్తో వానర ఘంగవ॥
 కా చ రామేణ తే ప్రీతి స్త న్నే శంసితు మర్హసి॥ ౧౮

కీత నశించునదికాదు. తిలవలయునని యిష్టమున్నచో నన్నుఁ దినుఁడు శయ్యకరమైనదియుఁబులకలుపుట్టించునదియు నగుస్వప్నము రాక్షసనాశముకొఱకును, ఈమెథర్తయొక్క జయముకొఱకును నాచే నిపుడు గనఁబడియెను.

౮౭. ఈరాక్షస్త్రీ సమూహమును రాఘవునిచేఁ బావకుండు నాచుట కీనీతచాలినదియగును. అందులకై యానీతనువేడువము. ఇద్దినానాకిష్టము.

౮౮, ౮౯౪. దుఃఖితురాలైనదియగునేయిట్లాలి విషయముననిట్టిస్వప్నము చూడఁబడియెనా యిట్టి నీతాదేవి దుఃఖములచే విడువఁ బడిన సాటిలేని సౌఖ్యమునుబొందును. జనకపుత్రియగునీత మ్రొక్కినవారియందుఁ గరుణించునదికదా!

౮౯౪. అని త్రిజటవలికినపిమ్మట నేగ్గువడుచున్నదియగు నాచిన్న వి మగనియొక్క గెలుపునుగూర్చి సంతోషించినదై, ఆస్వప్నము నందలి విషయము సత్యమయ్యెనేని మిమ్మురక్షింతును, అనిపలికెను.

౯౦౪. పరాక్రమవంతుఁడనగునే నానీతాదేవిని, ఆమెయొక్క కష్టతరమగుదశను గాంచి చింతించితిని. నామనస్సునకును నెక్కుది లేదయ్యెను.

౯౧౪. జానకితో మాటలాడుట కుపాయమెద్దియని యోచించితిని. పిమ్మట నిర్వృత్తవంశపురాజులయొక్క కలమును గొని యాడితిని.

౯౨౪, ౯౩౪. రాజముషలనమూహమునుచేర్కొనుటచేఁ బూజింపఁదగినదియగు నాచేఁడెలుపఁబడిన వాక్యమునువిని, నీతాదేవి కన్నీటిచేఁ గప్పఁబడిన కన్నులుగలదియై నాతోనిట్లనియెను. ఓవానరోత్తమా! నీవెప్పుడవు? నీవిచ్చోటున కేమిజనికై యెట్లువచ్చితివి? నీకు రాముతోడిన్నే హమెట్టిది? దానిని నాకుఁ తెలియఁబలుకుము!

తస్యా స్తద్వచనం శ్రుత్వా హ్యహమ ష్యబ్రువం వచః॥ ౯౪॥
దేవీ రామస్య భర్తుస్తే సహాయో భీమవిక్రమః॥

సుగ్రీవో నామ విక్రాంతో వానరేంద్రో మహాబలః॥ ౯౫॥

తస్య మాం విద్ధి భృత్యం త్వం హనుమంత మిహగతమ్॥
భర్తా హం ప్రేషిత స్తుభ్యం రామేణాక్లిప్తకర్మణా॥ ౯౬॥

ఇదం చ పురుషవ్యాఘ్రః శ్రీమాన్ దాశరథి స్వయమ్॥
అంగుళీయ మభిజ్ఞాన మదాత్తుభ్యం యశస్వినీ॥ ౯౭॥

త దిచ్ఛామి త్వయా జ్ఞప్తం దేవీ కింకరవాణ్యహమ్॥
రామలక్ష్మణయోః పార్శ్వం నయామి త్వం కిముత్తరమ్॥
ఏతచ్ఛ్రుత్వా విదిత్వా చ సీతా జనకనందినీ॥

అహ రావణ ముత్సాద్య రాఘవో మాం నయత్వతి॥ ౯౮॥

ప్రణమ్య శిరసా దేవీ మహా మార్యా మనిందితామ్॥
రాఘవస్య మనోహ్లాద మభిజ్ఞాన మయాచివమ్॥ ౧౦౦॥

అథ మా మబ్రవీ త్ప్రీతా గృహ్యతా మయ ముత్తమః॥
మణి ర్ఘేన మహాబాహురామ స్త్వాం బహుమన్యతే॥ ౧౦౧॥

ఇత్యుక్త్వా తు వరారోహ మణి ప్రవర మద్భుతమ్॥
ప్రాయచ్ఛ త్పరమో ద్విగ్నా వాచా మాం సం దిదేశ హ॥

తత స్తస్మై ప్రణమ్యాహం రాజపుత్రైశ్చ సమాహితః॥
ప్రదక్షిణం పరిక్రామ మిహాభ్యుద్గత మానసః॥ ౧౦౩॥

౯౧ నుండి ౯౬కు. ఆదేవియాడినమాటలనువిని నేనిట్లు వలికితిని. ఓదేవి! భయంకరముగు పరాక్రమముగలవాఁడును, దర్శముంగలవాఁడును మిక్కిలిబలశాలియునగు శుగ్రీవుఁడను వానరోత్తముఁడు నీ భర్తయగు శ్రీరామునకు సహాయుడైనవాఁడు. ఇందులకువచ్చియున్న హనుమంతుఁడనున న్నాశుగ్రీవునకు బంటుగా నెఱుంగుము! కష్టములేని కార్యములంగలవాఁడగు రామునిచేత నీకడ కనుపంబడితిని.

౯౭. తీర్తినిగలదానా! పురుషోత్తముఁడును సౌందర్యముగలవాఁడును నగురాముఁడు తానై యాయుంగరమును నీకు గుఱుతుగానిచ్చెను.

౯౮. ఓదేవి! నీచే నాజ్ఞాపింపబడినదానిని జేయ నున్నవాఁడను. ఏమిచేయవలయును! ప్రత్యుత్తరము నెసంగితివేని రామలక్ష్మణుల కడకుఁ గొనిపోవువాఁడను.

౯౯. జనకపుత్రికయగునీత నామాటలనువిని గ్రహించి శ్రీరాముఁడు రావణుంజంపి నన్నుంగొనిపోవలయును. అని పలికెను.

౧౦౦. పూజ్యురాలును, నిందింపంబడనిదియును నగునామెకుఁ బలవాంచి మ్రొక్కి, శ్రీరామునకు సంతోషమును గలిగించునట్టి గుఱుతు నిచ్చుని యడిగితిని.

౧౦౧. గొప్ప భుజములుగలవాఁడగు శ్రీరాముఁడు దేనినిగనినిన్ను గౌరవించునో యట్టి యుత్తమముగుచూడామణిం గొనుమని నీత పలికెను.

౧౦౨. ఉత్తమురాలగు నాదేవి యిట్లువలికి మిక్కిలి భిన్నురాలైరత్నములలో నుత్తమమును వింతగనున్నదియు నగు చూడామణి నిచ్చెను. అచ్చోటఁ జెప్పమని కొన్ని మాటలను బలికెను.

౧౦౩. పిమ్మట నారాజపుత్రిక కూరటచెంది మ్రొక్కి ప్రయాణముగాఁడలంచినవాఁడనై ప్రదక్షిణముచేసి తరలితిని.

శ్రీతరం పున రేవేదం నిశ్చిత్త మనసా తయా |
హనుమ స్తమవృత్తాంతం వక్తుమర్హసి రాఘవే || ౧౦౪ ||

యథా శ్రుత్వైవ నచిరా త్తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ |
సుగ్రీవ సహితౌ వీరా పుపేయూతాం తథాకురు || ౧౦౫ ||

య ద్యన్యథా భవేదేత ద్ద్వైమాసౌ జీవితం మమ |
నమాం ద్రక్ష్యతి కాకుత్స్థః మ్రియే సాహ మనాభవత్ || ౧౦౬ ||

తచ్ఛ్రీత్వా కరుణం వాక్యం శ్రోహో మా మభ్యవర్తత |
శ్రీతరం చ మయాదృష్టం కార్యశేష మనంతరమ్ || ౧౦౭ ||

తతో వర్ధత మే కాయ స్తదా పర్వత సన్నిభః |
యుద్ధకాంక్షీ సనం తచ్ఛ వినాశయితు మారభే || ౧౦౮ ||

తద్భగ్నం వనపండంతు భాంతత్రస్తమృగద్విజమ్ |
ప్రతిబుద్ధా నిరీక్షం తే రాక్షస్యా వికృతాననాః || ౧౦౯ ||

మాం చ దృష్ట్వా వనే తస్మిన్ సమాగమ్య తతస్తతః |
తా సుమభ్యాగతా క్షిప్రం రావణాయా చచక్షిరే || ౧౧౦ ||

రాజన్యన మిదం దుర్గం తన భగ్నం దురాత్మనా |
వానరేణ హ్యవిజ్ఞాయా తనవీర్యం మహాబల || ౧౧౧ ||

దుర్బుద్ధే స్తస్య రాజేంద్ర తవ విప్రియకారిణః |
నథ మాజ్ఞాపయ క్షిప్రం యథాసౌ విలయం వ్రజేత్ || ౧౧౨ ||

తచ్ఛ్రీత్వా రాక్షసేంద్రేణ విసృష్టా భృశదుర్జయాః |
రాక్షసాః కింకరా నామ రావణస్య మనోనుగాః || ౧౧౩ ||

౧౦౧. నుండి౧౦౬ కు. మఱియొకసారియోచింపబడియోసీతాదేవిచే నిట్లుత్తరము నిశ్చయించి చెప్పబడియెను. ఓహనుమా! శ్రీరామనితోడ నాస్థితినిగూర్చి తెలుపవలయునుమా! ఆరామలక్ష్మణులు సుగ్రీవ సహితులై నీవుచెప్పడిమాటను వినినంతనే ప్రయాణమై నాకడకేతించునట్లు నేయుమా! అట్లు వారు రాకచిక్కిరేని నేనుప్రతికియుండుట కెందులెలలేనుమా! నన్ను రాఘవుడనుసూడఁజేసి దిక్కుమాలినదానివలెఁ బచ్చుదానను

౧౦౭. మనస్సును గరగించునట్టిదియగు నామాటనువిని కోపమునన్ను మించినదయ్యెను. ఇప్పుడు చేసినపనిగాక లంకవిషయమున మిగిలియున్న పనియుండుడఁ జేయుదునా? అని యోచించితిని.

౧౦౮. వెంటనే నామేను పర్యతముంబోలెఁజెరినను. యుద్ధమును గోరుచున్నవాడనై వనమునుగూడఁ భ్రంశమునోయ నారంభించితిని.

౧౦౯. వికారపు మోముంగల రాక్షసస్త్రీలు వనసమూహముచే డినదిగాను, బెరిగిడిననమృగములను బతులను గలిదిగాను వెలిసికొని చూచుచుండిరి.

౧౧౦. ఆరాక్షసస్త్రీలు వనముం దండండునుండివచ్చి నన్నుంగాంచి పోయి రావణునకుం జెప్పిరి.

౧౧౧. బలవంతుడవగు సూరాజా? దుష్టుడగువానరునిచేఁ (నీబలమిట్టిదని వానికి చెలియనండున) బోరఁగూడనిదియగు నశోకవనము రూపుమాపబడియెను.

౧౧౨. ఓరాజేంద్రా! నీకవకారముంజేయుచున్న దుర్బుద్ధియగు వానరుఁడు శీఘ్రముననే నశించునట్లుగా వధ కుత్తరు కొనంగుము!

౧౧౩. ఆమాటనువిని రావణుఁడు సామాన్యముగ జెయింపబడి నివారును, తనయభిప్రాయము ననుసరించువారును నగు కింకరులను రాక్షసులను బనిచెను.

తేహ మశీతి నాహస్రం శూల ముద్గర పాణినామ్ |
మయా తస్మిన్వనోద్దేశే పరిఘేణ నిషూదితమ్ || ౧౧౪ ||

తేహం తు హతశేహ యే తే గత్వా లఘువిక్రమాః |
నిహతం చ మహ త్సైన్యం రావణా యా చచక్షీరే || ౧౧౫ ||

తతో మే బుద్ధి రుత్పన్నా చైత్యప్రాసాద మాక్రమమ్ |
శత్రుస్థా న్నాక్షసా స్థాత్వా శతం స్తంభేనవై పునః || ౧౧౬ ||

లలామ భూతో లంకాయా స్సవై విధ్వంసితో మయా |
తతః ప్రహస్తస్య సుతం జంబుమాలిన మాదిశత్ || ౧౧౭ ||

రాక్షసై ర్బహుభిస్సార్థం ఘోరరూపై ర్భయానకైః || ౧౧౮ ||

తమహం బలసంపన్నం రాక్షసం రణకోవిదమ్ |
పరిఘేణాతిఘోరేణ సూదయామి సహానుగమ్ || ౧౧౯ ||

తచ్ఛ్చ్రీత్వా రాక్షసేంద్రస్తు మంత్రిపుత్రా స్తహాబలాన్ |
పదాతిబల సంపన్నాన్ ప్రేషయామాస రావణః || ౧౨౦ ||

పరిఘేణైవ తాన్ సర్వాన్ సన్యామి యమసాదనమ్ || ౧౨౧ ||

మంత్రిపుత్రా స్త్వతాం చ్ఛ్చ్రీత్వా సమరే లఘువిక్రమాన్ |
పంచ సేనాగ్రగాం చూర్ణాన్ ప్రేషయామాస రావణః || ౧౨౨ ||

తా నహం సహస్రైశ్చాన్వై సర్వానేవా భ్యసూదయమ్ |
తతః పున ర్దశగ్రీవః పుత్ర మక్షం మహాబలమ్ |
బహుభీ రాక్షసైస్సార్థం ప్రేషయామాస రావణః || ౧౨౩ ||

౧౧౪. శూలముద్గరములను నాయుధములను భరించినవారగు నారాక్షసులయొక్క యెనుబదివేలనేన యావనప్రదేశముననే వాచేత గుదియతోఁ గూల్పొబడియెను.

౧౧౫. ఆ రాక్షసులలో నల్పబలముగలవారును, చావక మిగిలినవారునును కొందఱుఁ గొప్పదియగు మననేనయంతయుఁ జింపబడియెనని రావణునకుంజెప్పిరి.

౧౧౬, ౧౧౭. పిమ్మట మఱియొకతలంపుగల్గినవాడనై గ్రామమధ్యముననుండు రచ్చమేడను గ్రమ్ముకొంటిని. అచ్చోటనున్న ననేకులగు రాక్షసులను స్తంభముచేఁ జింపి, లంకకు భూషణమువలెనుండున యామేడను గూలంజొనీతిని.

౧౧౮. పిమ్మట రావణుండు ప్రహస్తునిపుత్రుండగు జంబుమాలిని నికారముగు రూఢముగలవారును భయంకరులైనవారునును పెక్కుండ్రు రాక్షసులతోఁగూడ యుద్ధమునకుఁబనిచెను.

౧౧౯. బలముచేమించినవాడను యుద్ధమునవిద్యాంశుండైనవాడనునగు నారాక్షసుని వాని వెంటవచ్చినవారితోఁగూడ గుదియచేమోచి నశింపఁజేసితిని.

౧౨౦, ౧౨౧. రాక్షసరాజగు రావణుఁ డామాటనువిని గొప్పబలముగలవారును కాల్బలమును మెండుగాఁగలవారునును మంత్రపుత్రులనుబనిచెను, తొల్లింటి గుదియచేతనే వారలనందఱును యమునియింటి కనిచితిని.

౧౨౨, ౧౨౩. మిక్కిలి దర్పమునుగలవారగు మంత్రపుత్రులు యుద్ధమునఁ గూల్పొబడిరని విని, శూరులగు నైదుగురు నేనా నాయకులను రావణుండుపనిచెను, వారలను నేనానమేతముగా నందఱుం దునిమితిని.

౧౨౪. పిమ్మట రావణుండు తనపుత్రుండను బలశాలియు నగు నశుని పెక్కుండ్రురాక్షసులతోడ యుద్ధమునకుం బనిచెను.

తంతు మంఞోదరీపుత్రీం కుమారం రణపండితమ్॥ ౧౨౩॥
 సహసా ఖం సముత్కాంతం పాదయో శ్చ గృహీతవాన్॥
 చక్రాసినం శతగుణం భ్రామయిత్వా వ్యపేషయమ్॥ ౧౨౪॥
 త మక్ష మాగతం భగ్నం నిశమ్య సదశాసనః॥
 తత ఇంద్రజితంనామ ద్వితీయం రావణ స్ఫుటమ్॥ ౧౨౫॥
 వ్యాదిదేశ సుసంక్రుద్ధో బలినం యుద్ధదుర్జయమ్॥ ౧౨౬॥
 త చ్చాప్యహం బలంసర్వం తం చ రాక్షస పుంగవమ్॥
 నష్టేజనం రణేశ్వత్వా పరంహర్ష ముపాగమమ్॥ ౧౨౭॥
 మహతాపి మహాబాహుః ప్రత్యయేన మహాబలః॥
 ప్రేషితో రావణేనైవ సహవీరై ర్నదోత్కటైః॥ ౧౨౮॥
 సో విషహ్యం హి మాంబుధ్వా స్వబలం చావ మర్దితమ్॥
 బ్రాహ్మేణాస్త్రేణ స తు మాం పాబధ్నా చ్చాతివేగితః॥
 రజ్జుభి శ్చాభిబధ్నంతి తతోమాం తత్ర రాక్షసాః॥
 రావణస్య సమీపంచ గృహీత్వా మా ముపానయన్॥ ౧౨౯॥
 దృష్ట్వా సంభాషిత శ్చాహం రావణేన దురాత్మనా॥ ౧౩౦॥
 పృష్టశ్చ లంకాగమనం రాక్షసానాం చ తం పథమ్॥
 తత్సర్వం చ మయాతత్ర సీతార్థ మితి జల్పితమ్॥ ౧౩౧॥
 అస్యాహం దర్శనాకాంక్షీ ప్రాప్త స్తద్భవనం విభో॥
 మారుత స్యోరసఃపుత్రో వానరో హనుమా నహమ్॥ ౧౩౨॥

౧౨౩, ౧౨౪. మండోచరిపుత్రుడను యుద్ధశాస్త్రమునఁ బండితుడను, శ్రీమ్రమున నాకాశముమీఁదికేసినవాడను ఖడ్గమును డాలును గలవాడను, సూఱంతలబలముగలవాడనునగు నక్షకుమారునిం బాదముల కడఁబట్టి వేగమునంద్రిప్పిఁజేసి నుఱుముగావై చిఱిసి.

౧౨౫, ౧౨౫౪. పదిమోములంగలవాడగు నారావణుఁ డక్షుడఁ యుద్ధమున నీలైసనివిని మిక్కిలికొపించి, తన రెండవకొడుకగు నింద్రసత్తను బలవంతుని గర్వించినవానిని యుద్ధమునకనిచెను.

౧౨౬౪. అంతట నేనా రాక్షసునియొక్క నేనను, బలవంతుడగు నాతనిం డయ్యునట్లుచేసి మిక్కిలి సంతోషమును బొందిని.

౧౨౭౪. గొప్పభుజములను మెండగు బలమునుగలవాడగు నాతఁడు గొప్పదియగు నమ్మికచే, మదించిన పీరులతోడఁగూడఁ బనుపంబడినవాడు.

౧౨౮౪. ఆయింద్రజిత్తు నేను సహించఁగూడనివానిం గాను, తన నేనాకాశము నేయఁబడినదిగాను దెలిసికొని మిక్కిలిత్వరతో నన్ను బ్రహ్మాస్త్రముచే బాగుగఁగట్టెను.

౧౨౯౪. ఆవల రాక్షసులు నన్నుఁ ద్రాళ్ళతోఁగట్టిరి, కెక్కండ్రు కెక్కసులు పట్టుకొని నన్ను రావణునికడకుఁ గొనిపోయిరి.

౧౩౦, ౧౩౧. దుష్టస్వభావముంగలవాడగు రావణునిచేత నేను జూచి మాటలాడఁబడితిని, లంకకు వచ్చుటకుఁ గారణమును రాక్షసులను వధించుటయు నడుగఁబడితిని, ఆవిషయమంతయు నీతకుఁగాఁ జేసివినని చెప్పితిని.

౧౩౨. ఓబ్రభుఁడా! నీతాదర్శనమును గోరినవాడనై నేను నీనగరునందుఁ జొచ్చితిని, నేను వాయుపుత్రుడను మానుమంతుడనువేరుగల వానరుడను.

రామదూతం చ మాం విద్ధి సుగ్రీవ సచివం కపిమ్ |
 సో హం దూత్యేన రామస్య త్వత్పుకాశ మిహాగతః || ౧౩౩ |
 సుగ్రీవశ్చ మహాతేజా సు త్వాం కుశల మబ్రవీత్ |
 ధర్మార్థకామ సహితం హితం పథ్య మువాచ చ || ౧౩౪ |
 చనతో ఋశ్యమూకే మే పర్వతే విపులదుగ్ధమ్ |
 రాఘవో రణవిక్రాంతో మిత్రత్వం సముపాగతః || ౧౩౫ |
 తేన మే కథితం రాజ్ఞా భార్యా మే రక్షసా హృతా |
 తత్ర సాహాయ్య మస్మాకం కార్యం సర్వాత్మనా త్వయా || ౧౩౬ |
 మయా చ కథితం తస్మై వాలినశ్చ వధంప్రతి |
 తత్ర సాహాయ్య హేతోర్నే సమయం కర్తు మర్హసి || ౧౩౭ |
 వాలినా హృతరాజ్యేన సుగ్రీవేణ మహాప్రభుః |
 చక్రేగ్నిసాక్షికం సఖ్యం రాఘవ పుహలక్ష్యణః || ౧౩౮ |
 తేన వాలిన ముత్పాట్య శరేణై కేన సంయుగే |
 వానరాణాం మహారాజః కృత సు ప్లవతాం ప్రభుః || ౧౩౯ |
 తస్య సాహాయ్య మస్మాభిః కార్యం సర్వాత్మనా త్విహ |
 తేన ప్రస్థాపిత స్తుభ్యం సమీప మిహాధర్మతః || ౧౪౦ |
 క్షీప్ర మానీయతాం నీతా దీయతాం రాఘవాయ చ |
 యావ న్న హరయో వీరా విధమంతి బలం తవ || ౧౪౧ |
 వానరాణాం ప్రభావోహి న కేన విదితః పురా |
 దేవతానాం సకాశంచ యేగచ్ఛంతి నిమంత్రితాః || ౧౪౨ |

౧౩౩. శ్రీరామునిదూతనుగాను శుగ్రీవునికుంత్రినిగాను వానరునిగాను నన్నెఱుంగుము. అట్టి నేను శ్రీరామునిదూతనై పనిగలిగి సీకడకే తెంచితిని.

౧౩౪. గొప్ప ప్రతాపముగలవాడగు శుగ్రీవుండు నీజేమము నడిగెను. భర్తార్థ కామములతోఁ గూడినదియగు నీతిని నీకుఁజెప్పి చెనిచెను.

౧౩౫. గొప్పవృక్షములనుగల ఋశ్యమూకపర్వతమున వసించుచున్న నాచేత యుద్ధమందుఁ బరాక్రమముంగలవాడగు శ్రీరాముఁడు శుగ్రీవుని మైత్రినిబొందెను.

౧౩౬. 'నాభార్య రాక్షసునిచేఁ గొనిపోఁబడియెను' అనీతను చెడుకుటకై మాకు సేత క్తికొలది సహాయముచేయందగును. అని రాముఁడు శుగ్రీవునడిగెను.

౧౩౭. నీతను వెదకుటకై మీకు సహాయముంజేయఁ బ్రతిజ్ఞ చేయఁబడునుగాని, వాలినివధించువిషయమున శుగ్రీవునకుం దోడ్పడుఁడని నేనడిగితిని.

౧౩౮. రాజులకురాజగు శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణసహితుఁడై, వాలిచే హరింపఁబడినరాజ్యముంగల శుగ్రీవునితో నన్నిని సాక్షిగా నుంచుకొని సఖ్యముంజేసెను.

౧౩౯. ఆరామునిచే సెక్కు-బాణముచే యుద్ధమున వాలినిదునిమి: వానరులకురాజగు శుగ్రీవుండు మహారాజుగాఁ జేయఁబడియె.

౧౪౦. అట్టిరామున కెల్లభంగుల మేము సహాయముచేయందగును అశుగ్రీవునిచేత సీకడకు భర్తముననుసరించి పనుపంబడినవాడను.

౧౪౧. శ్రీఘ్రముననే నీతనుదెప్పించి రామున కొసగించగును. బలవంతులగువానరులు నీనేన నూఁదివేయంగలరు.

౧౪౨. మున్ను పిలువంబడినవారై దేవతలయొక్క-చేరువ కెవరు చనుచుండిరో యట్టి వానరులయొక్క-మహిమ నెవఁడెఱుంగఁడు.

ఇతి వానరరాజ స్త్వా మాహే త్యభిహితో మయా।
నూమైక్షత తతః కుగ్రద్ధ శ్చక్షుషా ప్రదహన్నివ॥ ౧౪౩॥

తేన వధ్యో హ మాజ్ఞప్తో రక్షసా రాద్రకర్తృణా।
మ త్ప్రభావ మవిజ్ఞాయ రావణేన దురాత్మనా॥ ౧౪౪॥

తతో విభీషణోనామ తస్య భ్రాతా మహామతిః।
తేన రాక్షసరాజోసా యాచితో మమ కారణాత్॥ ౧౪౫॥

నైవం రాక్షస శార్దుల త్యజ్యతా మేష నిశ్చయః।
రాజశాస్త్ర వ్యపేతోహి మార్గ సుసేవ్యతే త్వయా॥ ౧౪౬॥

దూతవధ్య నదృష్టాహి రాజశాస్త్రీషు రాక్షస।
దూతేన వేదితవ్యం చ యథార్థం హితవాదినా॥ ౧౪౭॥

సుమహ త్యవరాధేపి దూత స్యాతుల విక్రమ।
విరూపకరణం దృష్టం నవధోస్తీతి శాస్త్రుతః॥ ౧౪౮॥

విభీషణేనైవ ముక్తో రావణ సుందిదేశ తాత్॥
రాక్షసా నేతదేవాస్య లాంగూలం దహ్యతా మితి॥ ౧౪౯॥

తతస్తస్య వచశ్శ్రుత్వా మమ పుచ్చం సమంతతః।
వేష్టితం శణవలైశ్చ జీర్ణైః కార్పాసజైః పటైః॥ ౧౫౦॥

రాక్షసా సిద్ధసన్నాహస్తతస్తే చండవిక్రమాః।
తదా దహంత మేపుచ్చం నిఘ్నంతః కాష్ఠముష్టిభిః॥ ౧౫౧॥

బద్ధస్య బహుభిః పాతై ర్యంత్రితవ్య చ రాక్షసేః॥ ౧౫౨॥

౧౮౩. అని వానరరాజు నీతోఁజెప్పమనియెను' అని నేనుబలికితిని. పిమ్మటఁ గోపించినవాఁడై కన్నులచే నన్నుఁగాల్చునట్లు వేండ్రముగఁజూచెను.

౧౮౪. ఘోరముగు పనిచేయువాఁడును దుష్టుఁడును నగు రావణునిచే, నేను జింపబడువాఁడనుగానని యెఱుంగక, నన్ను వధించునట్లుజ్ఞాపింపబడిన వాఁడనైతిని.

౧౮౫ నుండి ౧౮౮. పిమ్మట రావణునకు గొప్పబుద్ధినిగలవాఁడగు విభీషణుఁడను సోదరుఁడుగలఁడు. అతఁడు నాతోమమునకయి 'రాక్షసోత్తమా! ఇట్లు నేయరాదు, దూతనువధించుటయను నిశ్చయమును వినుచుము. రాజధర్మములనుండి తొలగినకూర్గమును నీవవలంబించుచున్నావు, రాజధర్మములయందు దూత వధార్హుఁడని చెప్పఁబడలేదు. మేలును జెప్పనట్టి దూతమూలముగనే సత్యము తెలియందగును. సాటిలేని పరాక్రమముంగల వాఁడా! ఎంత గొప్ప తప్పచేసినను దూతకు విరూపమునుగలిగించుట మాత్రమే చెప్పఁబడియున్నది వధ చెప్పఁబడదయ్యెను. అని రావణునివేఁడెను.

౧౮౯. ఇట్లు విభీషణునిచేఁ జెప్పఁబడినవాఁడై, రావణుఁడు, ఇట్లే వీలవాలమును నాల్పుఁడని రాక్షసులకాజ్ఞాపించెను.

౧౯౦. పిమ్మట నాతనియాజ్ఞచొప్పున నాతోఁకపాడవునను జనుపవారొట్టలచేతను జీర్ణించిన దూదిబట్టలచేతను బుట్టఁబడియెను.

౧౯౧, ౧౯౧౫. వేండ్రముగు పరాక్రమముంగల యారాక్షసులు వలయున్నాహముంగలవారై కత్తెలచేతను బిడికిళ్ళచేతను గొట్టుచుఁ జెక్కఁగ్గి రక్కసులచేతఁ బుట్టికొనఁబడి త్రాళ్ళచేఁగట్టఁబడిన నాయొక్కతోకఁగనుగొల్పిరి.

తతస్తే రాక్షసా శూరా బద్ధం మా మగ్ని సంవృతమ్ |
 అథాపయ నాజిమాన్లే నగరద్వార మాగతాః || ౧౫౨౦
 తతోహం సుమహాద్రూపం సంక్షిప్య పునరాత్మనః |
 విమోచయిత్వా తం బంధం ప్రకృతి స్థ స్థితిఃపునః || ౧౫౨౧
 ఆయనం పరిఘం గృహ్య తాని రత్నాం స్యనూదయమ్ || ౧౫౨౨
 తతస్తన్నగరద్వారం వేగేనా ప్లుతవా నహమ్ || ౧౫౨౩
 పుచ్చేన చ ప్రదీప్తేన తాం పురీం సాట్రగోపురామ్ || ౧౫౨౪
 దహమ్యహ మనంభ్రాంతో యుగాంతాగ్ని రివ ప్రజాః |
 వినష్టా జానకీ వ్యక్తం నహ్యదగః ప్రదృశ్యతే || ౧౫౨౫
 లంకాయాం కశ్చిదుద్దేశ స్పర్వా భస్మీ కృతా పురీ |
 దహతాచ మయా లంకాం దధాసీతా న సంశయః || ౧౫౨౬
 రామస్య హి మహాతాగ్ర్యం మయేదం వితథీ కృతమ్ |
 ఇతి శోకసమావిప్లవ్చింతా మహ ముపాగతః || ౧౫౨౭
 అథాహం వాచ మశ్రోషం చారణానాం శుభాక్షతామ్ |
 జానకీ నచ దగ్ధేతి విస్తయోదంత భాషిణామ్ || ౧౫౨౮
 తతోమే బుద్ధిరుత్పన్నా శ్రీత్వా తా మద్భుతాం గిరమ్ |
 అదగ్ధా జానకీ త్యేవం నిమిత్తైశ్చోపలక్షితా || ౧౫౨౯
 దీప్యమానేతు లాంగూలే న మాం దహతి పాపకః |
 హృదయంచ పృహృష్టంమే వాతా స్ఫురభిగంధినః || ౧౫౩౦

౧౫౨౪. అటువై భూరులగు రాక్షసులు రాజమార్గమున నగరు వాకిటికేతెంచి కట్టంబడినట్టియు నగ్నిచేఁ గ్రమ్మియున్నట్టియు నన్నుంశూర్చి కేకలువై చిరి.

౧౫౩౪, ౧౫౪౪. పిమ్మట నేను నాదౌడ్డరూపమును సంగ్రహపఱచి శరీరమందున్న బంధములన్నియు సడలించుకొని యెప్పటివలెనే యినుపకట్లుగల గుదియనుగొని యారాక్షసులను నాశముచేసితిని. తోడనే యాపట్టణపు వాకిలిమీఁది కెక్కినవాడనైతిని.

౧౫౫౫ నుండి ౧౫౬౦. ప్రళయకాళమందలి యగ్ని ప్రజలను గాల్చు నట్లు తొట్రుపాటులేనివాడనై బురుజులతోడను బురద్వారములతోడను గూడినదియగు లంకను మండుచున్న తోఁకచేఁగాల్చితి. నీతయు స్పష్టముగా నశించినదయ్యెను. ఏలనన లంకయందుఁ గాల్పంబడినిచోఁపెందునులేదు పట్టణమంతయు బూడిదెగాఁ జేయంబడియె లంకనుగాల్చుచుండిన నాచేత నీతయుం గాల్పంబడియెను, సందేహములేదు. గొప్పదియగు శ్రీరామునికార్యము నాచే వ్యర్థముచేయంబడియెను. అని నేను దుఃఖించిన మనస్సుగల వాడనై ఖిన్నుడనైతిని.

౧౫౬౧. పిమ్మట నేను జానకి కాల్పంబడలేదు! అని యాశ్చర్యమునుగలిగించు మాటలాడుకొనుచున్న చారణులయొక్క మంగళ కరమగు వాక్కునువింటిని.

౧౫౬౨. వింతను గలిగించునట్టి యావాక్కునువిని జానకి కాల్పంబడలేదని హేతువులతోఁగూడినదియనగు యోచనపుట్టెను.

౧౫౬౩. తోఁక మండుచున్నను నన్నగ్ని హేమాత్మఁడు గాల్పకుఁడైనాఁడు. మనస్సు సంతోషమందుచున్నది. వాయువులు పరిమళములతో విచుచున్నవి.

తైర్నిమితైశ్చ దృష్టాద్ధైః కారణైశ్చ మహాగుణైః।

ఋషివాక్తైశ్చ సిద్ధాద్ధై రభవం హృష్టమానసః॥ ౧౬౨॥

పునర్దృవప్తాచ వై దేహీం విసృప్తశ్చ తయా పునః।

తతః పర్వత మాసాద్య తత్రారిప్తమహం పునః॥ ౧౬౩॥

ప్రతిష్ఠవన మారేభే యుష్మద్దర్శన కాంక్షయా।

తతః పనచుద్రార్క సిద్ధగంధర్వ సేవితమ్॥ ౧౬౪॥

పంథానమహ మా క్రమ్య భవతోదృష్టవా నిహ॥ ౧౬౫॥

రాఘవస్య ప్రభావేన భవతాం చైవ తేజసా।

సుగ్రీవస్య చ కార్యాగ్రం మయా సర్వ మనుష్ఠితమ్॥ ౧౬౬॥

ఏతత్పర్వం మమాతత్ర యథావ దుపసాదితమ్।

అత్ర య న్నకృతం శేషం తత్పర్వం క్రియతా మితి॥ ౧౬౭॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - అష్టపంచాశస్తవ్యః.

ఏకోన షష్ఠితమస్తవ్యః.

ఏత దాఖ్యాయ తత్పర్వం హనుమా న్తారుతాత్మజః।

భూయ స్సుముపచక్రామ వచనం వ క్తుము త్తరమ్॥ ౧॥

సఖలో రాఘవోద్యోగ సుగ్రీవస్య చ సంభ్రమః।

శీలమాసాద్య సీతాయా మమ చ ప్రవణం మనః॥ ౨॥

తపసా ధారయే ల్లోకా న్ముద్ధోవా నిర్గ మే దపి।

సర్వధాతిప్రవృద్ధోసా రావణో రాక్షసాధిపః॥ ౩॥

౧౬౨. ప్రత్యక్షఫలములం బూపుచున్న యీ నిమిత్తములచేతను గొప్పగుణములంగల కారణములచేతను నీర్థమును ప్రయోజనముంగలవియగు ముషివాక్యములచేతను సంతోషించిన మనస్సుగలవాడనై యిది.

౧౬౩ నుండి ౧౬౪౪. నీతాదేవిని మరలఁగనుంగొని యామెయను మఱిని మరలఁగొని పిమ్మట నరిష్టమునుపర్వతమునకు మరలఁజేరి మిమ్ముం జూడవలయునను నాశచే మరలవచ్చుటకై యారంభముచేసితిని. పిమ్మట చంద్ర సూర్య వాయువులచేతను నీర్థ గంభర్వులచేతను నేవింబఁబడినది యగు నాకాశమార్గము నాశ్రయించి యిచ్చోట మిమ్ముంగాంచితిని.

౧౬౪౫. శ్రీరామునిమహిమచేతను, మిప్రతాపముచేతను, సుగ్రీవుఁ డకార్యముకొఱకును నాచే నయినంతవట్టు చేయఁబడియెను.

౧౬౬౪. ఇంతవట్టును లంకయందు నాచేత సాంగముగఁజేయఁబడి యెను, ఇక నాచే జేయఁబడక మిగిలియున్న దంతయుఁ జేయఁదగదు.

ఇది ఏఁబదియొమ్మిదవసర్గ.

ఏఁబదితొమ్మిదవసర్గ.

౧. వాయువుత్రుండగు హనుమంతుఁడు లంకయందు నడచినప్పు డతాంతమంతయుం జెప్పి యావలివిషయమును జెప్పటకారంభించెను.

౨. సుగ్రీవునియొక్క త్వరయును, నీతయొక్క శీలమును బొందిన దయి శ్రీరామునియొక్కయత్నము ఫలమునుజెందినదియ, నామనస్సు గూడఁ ద్వరపడుచున్నది.

౩, ౩౪. రాక్షసరాజు రావణుఁడు తపస్సుచే లోకములను స

తస్య తాం స్మృతతో గాత్రం తపసా న వినాశితమ్॥ ౩౪.

సత దగ్నిశిఖా కుర్యా త్సంస్మృష్టా పాణినా సతీ।
జనక స్యాత్కృతా కుర్యా ద్యతోధ కలుషీకృతా॥ ౪౪

జాంబవ త్ప్రముఖాన్ సర్వా ననుజ్ఞాప్య మహాహరీన్॥ ౫॥

అస్మిన్నేవం గతే కార్యే భవతాంచ నివేదితే।
న్యాయ్యం స్తసహ వైదేహ్య ద్రష్టం తౌ పార్థివాత్కజా॥ ౬॥

అహ మేకోపి పర్యాప్త సురాక్షసగణాం పురీమ్।
తాం లంకాం తరసా హంతుం రావణం చ మహాబలమ్॥ ౭॥

కింపున సుహితో వీరై ర్భవద్భిః కృతాత్కభిః।
కృతాస్తేః స్లవగై శ్శూరై ర్భవద్భి ర్విజయైషిభిః॥ ౮॥

అహంతు రావణం యుద్ధే ససేన్యం సపురస్సరమ్।
సహపుత్రం వధిష్యామి సహోదరయుతం యుధి॥ ౯॥

బ్రాహ్మ మైంద్రంచ రాద్రంచ వాయవ్యం వారుణం తథా।
యది శక్రజితోస్త్రాణి దుర్నిరీక్షాణి సంయుగే॥ ౧౦॥

తాన్యహం విధమిష్యామి నిహనిష్యామి రాక్షసాన్।
భవతా మభ్యనుజ్ఞాతో విక్రమో మే రుణద్ధితమ్॥ ౧౧॥

మయాతులా విసృష్టాహి శైలవృష్టి ర్నిరంతరా।
దేవాసపి రణేహన్యా త్కింపునస్తాన్ని శాచరాన్॥ ౧౨॥

ఓంపఁగలఁడు కోపముచేఁ గాల్పనుగలఁడు. ఎల్లవిధములచేతను బెంపొందినవాఁడు.

౪౪. బసకరాజపుత్రక కోపముచే మేనుమఱచినచో నేపని చేయఁగలదో యాపాటిచేటు (చేత నంటఁబడినపుడుకూడ) నగ్నిబొ్వలయైనను జేయనేరదు.

౧౬, ౬. ఇదిట్లుండఁగా, అందుజరిగినవిషయము మీకును దెలుపఁబడినది యగుచుండఁగా, జొంబవంతుఁడు మొదలగు వానరోత్తముల నందఱును సమృతపఱచి నీతతోఁగూడ నున్నవారుగ రామలక్ష్మణులనుగాంచుట న్నాయము.

౭, ౮. రాక్షసగణముతోఁగూడినదియగు నా లంకాపురమును బలవంతుఁడగు రావణునిశీఘ్రమునఁజంపుటకు నేనెక్కఁడనేచాలుదును, వీరులును బలవంతులును మనోనిశ్చయముగలవారును, అస్త్రవిద్యయందభ్యాసముగలవారును శూరులును జయమునుగోరుచున్నవారును నగు మీతోఁగూడ నేగుదునేని జయము విషయమునఁ జెప్పవలయున దేమియున్నది?

౯. మదిఁచినవాఁడును నేనలతోఁ గూడినవాఁడును ముందు చనుచారితోడఁ గూడినవాఁడును బుత్రులతోఁ దమ్ములతోఁ గూడినవాఁడును నగు రావణుని యుద్ధమున నేనేచంపుదును.

౧౦, ౧౧. బ్రహ్మస్త్రము, ఇంద్రాస్త్రము, రుద్రాస్త్రము, వాయుస్త్రము, వరుణాస్త్రము, మొదలగు నింద్రజిత్తుని యస్త్రములు యుద్ధమునఁ గన్నెత్తి చూడరానివియనినను వానిని నేనూఁదివేయువాఁడను. మీయనుమతినిబొంది రాక్షసులను నాశము నేయువాఁడను నావరాక్రము వాని నడ్డగించునది.

౧౨. సాటిలేనిదిగను, తఱుపలేనిదిగను నాచే విశువంబడిన టాళ్ల నాన యుద్ధమున దేవతలనుగూడఁగూల్చును. ఇంక నారాక్షసు లేపాటివారు?

నాగరో ష్యతియా ద్వేలాం మందరః ప్రచలే దపి|

స జ్ఞాబవంతం సమరే కంపయే దరివాహినీ||

౧౩|

సర్వరాక్షస సంఘానాం రాక్షసా యేచ పూర్వకాః|

అలమేకో వినాశాయ వీరో వాలిసుతః కపిః||

౧౪|

శనస స్యోరువేగేన నీలస్య చ మహాత్మనః|

మందరో ష్యవశీర్యేత కింపున ర్యుధి రాక్షసాః||

౧౫||

స దేవాసుర యజ్ఞేషు గంధర్వోరగ షక్షీషు|

మైందస్య ప్రతియోద్ధారం శంసత ద్వివిదస్యవా||

౧౬|

అశ్వపుత్రో మహాభాగా వేతౌ ప్లవగస త్తమా|

వీతయోః ప్రతియోద్ధారం నపశ్యామి రణాజిరే||

౧౭|

పితామహ వరోత్సేకా త్వరమం దర్ప మూఢితౌ|

అమృత ప్రాశినా వేతౌ సర్వవానర స త్తమా||

౧౮|

అశ్వినో ర్త్నాననార్థంహి సర్వలోక పితామహాః|

సర్వావధ్యత్వ మతుల మనయో ర్గత్తివా స్పృశా||

౧౯|

వరో త్సేకేన మత్తై చ ప్రమధ్య మహతీంచమూమ్|

సురాణా మమృతం వీరౌ పీతవంతౌ ప్లవంగమా||

౨౦|

వీతావేవ హి సంక్రుద్ధా నవాజి రథకుంజరామ్|

లంకాం నాశయితుం శక్తౌ సర్వేతిష్ఠంతు వానరాః||

౨౧|

౧౩. సముద్రము చెలియలికట్టను మీఱుంగాక, మందరపర్వతము కడలునుగాక, శత్రునేన యుద్ధమున బొంబవంతనిం గవలుపనేరదు.

౧౪. రాక్షస సమూహమునందంతట మొనగాండ్రెవరో వారిని నాశమునేయ వాలిపుత్రుఁడను బలశాలియునగు నంగదుఁ డొక్కఁడు చాలును.

౧౫. వనసునియొక్క తొడలవేగముచేతను, నీలునితోడల బలము చేతను, మందర పర్వతమేనియు బొడియగును, యుద్ధమున రాక్షసులన నెంతటివారు?

౧౬. దేవ దానవ యత్యులయందును, గంధర్వులయందును. సర్ప ములయందును బిత్తులయందును మైందునితో సరిగాఁ బోరువానినిగాని ద్వివి దుని మార్కొనువానిగాని బేర్కొనుఁడు!

౧౭. మీఁదఁజెప్పఁబడిన వానరోక్షములిరువురు నశ్విదేవతలనఁ బుత్రులు మిక్కిలి పెంపుగలవారు, యుద్ధమున వీరితోసమముగఁ బోరువా నిని గానను.

౧౮. ఈ యుద్ధరును బ్రహ్మదేవుని వరమువలన మిక్కిలి పర్వముం బొందినవారు. అమృతముఁద్రావినవారు, వానరులలోనెల్ల ముఖ్యులు.

౧౯. లోకములకెల్లఁ బితామహుఁడగు (తాతయును) బ్రహ్మదేవుఁ డశ్విదేవతల గౌరవించుటకై, వీరల కెవ్వరిచేతను బాపులేకుండుటయను సాటిలేని వరమును మున్నిచ్చెను.

౨౦. వీరులగు నీయిద్దరును వరముయొక్క పెంపుచే మదించి నొ క్కదియగు నేననుగూల్చి దేవతలయొక్క యమృతమును ద్రాగిరి.

౨౧. వానరులందఱు నటుందురుగాక. ఈ మైందద్వివిధులను వారి ద్దరును గోపించినవారై గుఱ్ఱములతో రథములతో నేనుంగులతోఁ గూడి నదియగు లంకను నాశమునేయ సమర్థులు.

- మయైవ నిహతా లంకా దగ్ధా భస్మీకృతా పునః|
రాజమార్గేషు సర్వత్ర నామవిశ్రావితం మయా|| ౨౨||
- జయ త్యతిబలారామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః|
రాజా జయతిసుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః||
అహం కోనలరాజస్య దాసః పవనసంభవః|
హనుమా నితి సర్వత్ర నామవిశ్రావితం మయా|| ౨౪||
- అశోకవనికామధ్యే రావణస్య దురాత్మనా|
అథస్తా చ్ఛింశుసావృక్షే సాధ్వీ కరుణ మాస్థితా|| ౨౫||
- రాక్షసీభిః పరివృతా శోక సంతాప కర్శితా|
మేఘలేఖా పరివృతా చంద్రలేఖేవ నిష్క్రిభా|| ౨౬||
- అచింతయంతీ వై దేహీ రావణం బలదర్శితమ్|| ౨౭||
- పతివ్రతాచ సుశ్రోణీ అవష్టభా చ జానకీ|| ౨౮||
- అసురక్తా హి వై దేహీ రామం సర్వాత్మనా శుభా|
అనన్యచిత్తా రామే చ పౌలోమీవ పురందరే|| ౨౯||
- తదేకవాస స్సంవీతా రజోధ్వస్తా తదైవచ|
శోకసంతాప దీనాంగీ సీతా భర్తృహితే రతా|| ౩౦||
- సా మయా రాక్షసీమధ్యే తర్జ్యమానా ముహూర్తుహుః|
రాక్షసీభి ర్విరూపాభి ర్దృష్టాహి ప్రమదావనే|| ౩౧||
- ఏకవేణీ ధరాదీనా భర్తృచింతా పరాయణా|
అథశ్శయ్యా వివర్ణాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే|| ౩౨||

౨౨. నాచేతనే లంకకూల్పంబడియెను. పిమ్మట గాల్పను బడియెను. బూడిదెగాఁ జేయనుబడియెను. రాజమార్గములం దంతట మనవేరు (రామనామము) వినుపింపబడియెను.

౨౩, ౨౪. అతిబలండుగు రాముడను మహాబలండుగు లక్ష్మణుడను రామునిచేఁ బాలింపబడినవాఁడను రాజును నగు సుగ్రీవుడను శాపాండుచున్నవారు. నేను గోసలదేశపు రాజుయొక్క బంటును, వాయు పుత్రుఁడను. హనుమంతుడను, అని యంతటను నామమునాచే వినిపింపబడియెను.

౨౫, ౨౬౪. పతివ్రతయగునీతి పర్జనుండగు రామనియొక్క యశోకవనమధ్యమున నిరుగుడుబెట్టుకొంపఁ జేవబడియున్నదియు, రాక్షసస్త్రీలచేఁబొట్టంబడినదియు, దుష్కిము వలనితాపముచేఁ బెక్కియున్నదియు ముట్టుచేఁ బొట్టంబడిన చంద్రశేఖరఁ గాంధారికయున్నదియు రాక్షసానిం దలంచనిదియు నైయున్నది.

౨౭, ౨౮. పతివ్రతయు, అంశుగు పీఠుడలంగలదియు, దిక్కలెనిదియు జనకునిపుత్రికయు శుభస్వరూపురాలును నగునీతి దేవేంద్రుని యందు శరీరవలె రామనియందు వేఱుతలంపులేక రామనియందుఁ గ్రేమగలదియై యెల్లభంగుల నాతనిం దలంచుచున్నది.

౨౯. అప్పటి యొంటివస్త్రముచేతనే మట్టంబడినదియు దుమ్ముచేఁ బెప్పంబడినదియు శోకముచేఁ గ్రాంతి నవయుచున్న మేనుంగలదియు ముగనియొక్కజేతుమును గోరుచున్నదియు.

౩౦ నుండి ౩౩వ. ఉద్యానవనమునందు రాక్షసస్త్రీలననుమతి కారరూపముంగల రాక్షసస్త్రీలచేఁ బలుమాటు బెదరింపబడుచున్నదియు నై నీతి నాచేఁబొడంబడియెను. రింటిజడనుగలదియుదిగులుబడియున్నదియు మృనిం దలంచుటయే పనిగాఁ గలదియు, భూమిపైఁ బరుండియున్నదియు మంచుకాలమునందలి తామరతీరవలె మానీనమేనుంగలదియు రాక్షసాని

రావణా ద్వినివృత్తార్థా మర్తవ్యకృతనిశ్చయా |
 కథం చి స్తృగశాబాక్షీ విశ్వాస ముపపాదితా || ౩౨ |
 తత స్సంభాషితా చైవ సర్వమర్థం చ దర్శితా |
 రామసుగ్రీవ సఖ్యంచ శ్రుత్వా ప్రీతి ముపాగతా || ౩౩ |
 నియత స్సముదాచారో భక్తిర్భర్తరి చోత్తమా |
 యన్న హంతి దశగ్రీవం సమహత్తా కృతా గనమ్ || ౩౪ |
 నిమిత్తమాత్రం రామస్తు వధేతస్య భవిష్యతి || ౩౪౫ |
 సా ప్రకృత్యైవ తన్వంగీ తద్వియోగా చ్చకర్షితా |
 ప్రతిప త్పాఠశీలస్య విద్యేవ తనుతాం గతా || ౩౪౬ |
 ఏవమాస్తే మహాభాగా సీతా శోక పరాయణా |
 య దత్ర ప్రతికర్తవ్యం త త్సర్వ ముపపద్యతామ్ || ౩౪౭ |
 ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-ఏకోనషష్ఠితమస్సర్గః.

షష్ఠితమస్సర్గః.

తస్య త ద్వచనం శ్రుత్వా వాలిసూను రభాషత |
 అయుక్తం తు వినా దేవీం దృష్టవద్భి శ్చ వానరాః || ౧ |
 సమీపం గంతు మస్తాభీ రాఘవస్య మహత్త్వనః |
 వృష్టా దేవీ న చా సీతా ఇతి తత్ర నివేదనమ్ || ౨ |
 అయుక్త మివ పశ్యామి భవద్భిః ఖ్యాతవిక్రమైః |
 న హి నః ప్లవనే కశ్చి న్నా పి కశ్చి త్వరాక్రమే || ౩ |
 తుల్యస్సమర దైత్యేషు లోకేషు హరిసత్తమాః || ౩౪ |

యందుఁ దలంపుగలుగనిదియుఁ జూపునకై నిశ్చయించికొని యున్నదియు లేడిపిల్లయొక్క చూపులవంటి చూపులంగలదియునగునీత మిక్కిలి కష్టముతోనాచే నమ్మింపఁబడినదియయ్యెను. అవల మాటలాడుటయు, శ్రీరాముని చేసినంపఁబడినయానవాలును జూపుటయునయ్యెను. రామునకును శ్రీపుత్రునకు సఖ్యమగుటవిని మిక్కిలి సంతోషించినది.

3౪, 3౪౫. చలింపని పతివ్రతాత్వమును, మగనియందు త్రమమభక్తియు నవరాధముచేసినవాడగు రావణునిఁజింపకపోవుటచే వాడగు చుహాత్ముడని తలఁపందగును. అతని చావువిషయమున శ్రీరాముడు నిమిత్తమాత్రముగా నుండును.

3౫౫. స్వాభావికముగనే బక్కపడినమేనుగలదియు, దానికై మననినెడఁబాసియుండుటచే మేను కుష్మించినదియునగు నీత పాద్యమినార్థమ పాతముంజిడువు స్వభావముగలవానియొక్క విద్యవలె మిక్కిలి చిత్తమున్నది.

3౬౫. గొప్పయోగ్యతనుగలదియగునీత యిట్లు దుఃఖమునకుఁబోయియున్నది. ఈకార్యముకై మాటునేయింపగినదియంతయు మీరనుచు బమునేయందగును.

ఇది యేఁబదితొమ్మిదవసర్గ.

ఆఱువదియవ సర్గ.

౧ నుండి ౪౫. వాలిపుత్రుడగు నంగమఁడు మానుమంతుఁడు నెప్పివలంతయువిని, ఓవానరులారా! నీతనుజూచినవాండ్రమకు మనము మహాత్ముడగు శ్రీరామునియొద్దకు నీతను గొనిపోకయే పోవుట దాగులేదు. నీతనుగాంచితిమి, తేలేమ'అని ప్రసిద్ధమైన పరాక్రమముంగల మీచేతఁ బలుకంబడుట యోగ్యము కాదనితలంచెదను. దేవతలతో రాక్షసులతోఁ గూడిన లోకములయందంతట దాఁటుటయం దెవ్వఁడును మనకుఁ దుబ్బుఁడు

తేష్యేవం హతపీరేషు రాక్షసేషు హనూమతా |

శిమన్య దత్రక ర్తవ్యం గృహీత్వా యామ జానకీమ్ || ౪౪

తమేనం కృతసంకల్పం జాంబవా స్త్వరినత్తమః |

ఉవాచ పరమప్రీతో వాక్యమర్థవ దర్థవిత్ || ౪౫

సతావ దేహ మతి రక్షమానో యథాభవాన్ప్రశ్యతి రాజపుత్ర

యదా తు రామస్యమతిర్నివిష్టా తథాభవన్ప్రశ్యతుకార్యసిద్ధిమ్ |

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-షష్ఠితమస్సర్గః.

—:0:—

ఏకషష్ఠితమస్సర్గః.

అంగజాంబవతో వాక్య మగృహ్లాంత వనాశసః ||

అంగదప్రముఖా పీరా హనుమాంశ్చ మహాకపిః || ౧

ప్రీతిమంత స్తతస్స ర్వే వాయుపుత్ర పురస్కరాః |

మహేంద్రాదిం పరిత్యజ్య పుష్టపుష్లవగర్షభాః || ౨

మేరుమందర సంకాశా మత్తా ఇన మహాగజాః |

ఛాదయంత ఇవాకాశం మహాకాయా మహాబలాః || ౩

సభాజ్యమానం భూతైస్త మాత్తవంతం మహాబలమ్ |

హనుమంతం మహావేగం వహంత ఇవ దృష్టిభిః || ౪

రాఘవే చార్థనిర్వృత్తిం కర్తుం చ పరమం యశః |

సమాధాయ సమృద్ధాఢాః కర్త సిద్ధిభి రున్నతాః || ౫

వెనుక. పరాక్రమముందును మనకు సముండులేడుగదా! ఆరాక్షసవీరులు హనుమంతునిచేతనే కొట్టుబడినవారు గాఁగా నవటం జేయఁజూసె యితర కార్య మేదియున్నది? నీతను వెంటజెట్టుకొనియే పోవుము. అని వానరులతోఁ జెప్పెను.

౫౪. కార్యాకార్యముల నెఱింగినవాఁడును వానరులలో శ్రేష్ఠఁడగు నగుబొంబవంతుఁడు మిక్కిలి సంతోషించి మించఁ జెప్పఁచినట్లుఁ జరిగిన యంగదునితోఁ బ్రయోజనముంగలదియగు వాక్యమునిట్లుజలెకెను.

౫౫. ఓరాజపుత్రుడా! నీవు యోచించిన చొప్పు మనఃకృషుడొ తగినది కాదు. శ్రీరామునియొక్క యిష్ట మెట్లున్నదో యిట్లు నీవు పనిచేయవలయును యోచించుము.

అది యజువదియవసర్గ.

అజువదియొకటవసర్గ.

౧. ఆవల సంగదుఁడు మొదలగు వీరులును, బెద్ద వానరుఁడుగు హనుమంతుఁడును దక్కఁటి వానరులును బొంబవంతుని యోచన సంగీకరించిరి.

౨ నుండి ౩౭కు. వానరోత్తములందఱును సంతోషించినవారై హనుమంతుని మున్నిడికొని మహేంద్రవర్చతమును వదలిచనిరి. మేరు మండవర్చతములతోఁ దుల్యులును బెద్దయేనుంగులవలె ముదించినవారును, ఆకాశమునుగవ్వచున్నవారివలె గొప్పమేనులను మెండగుబలమును గలవారును (భూతములచేఁ గొలువంబడఁదగువాఁడును భీరుఁడును మిక్కిలి బలముగలవాఁడును వేగముంగలవాఁడును నగు) హనుమంతునిం బూవులచేఁ జూయుచున్నారో యనునట్లున్నవారును, శ్రీరామునియందుఁ గార్యసీద్ధిని

ప్రియాఖ్యానో న్ముఖాస్స ర్వే సర్వే యుద్ధాభినందినః |

సర్వే రామప్రతీకారే నిశ్చితార్థ మనస్వినః ||

౬ |

ప్లవమానాః ఖమాస్తుత్య తతస్తే కాన నౌకసః |

సందనోపమ మాసేదు ర్వనం ద్రుమలతాయుతమ్ ||

౭ |

యత్త న్మధువనంనామ సుగ్రీవ స్యాభిరక్షితమ్ |

అధృప్యం సర్వభూతానాం సర్వభూత మనోహరమ్ ||

౮ |

యద్రక్షతి మహావీర్య సుదా దధిముఖః కపిః |

మాతులః కపిముఖ్యస్య సుగ్రీవస్య మహాత్మనః ||

౯ |

తే తద్వన ముపాగమ్య బభూవుః పరమోల్కటాః |

వానరా వానరేంద్రస్య మనఃకాంతతమం మహత్ ||

౧౦ |

తతస్తే వానరా హృష్టా దృష్ట్యా మధువనం మహత్ |

కుమార మభ్యయాచంత మధూని మధుపింగాళాః ||

౧౧ |

తతః కుమార స్తా న్వృద్ధా న్జాంబవత్ప్రముఖాః కపీః |

అనుమాన్య దదౌ తేషాం నిసర్గం మధుభక్షణే ||

౧౨ |

తత శ్చానుమతా స్సర్వే సంప్రహృష్టా వనౌకసః |

ముదితాః ప్రేరితా శ్చాపి ప్రస్మత్యంతో భవం స్తతః ||

౧౩ |

గాయంతికేచి త్ప్రణమంతికేచి న్నృత్యంతికేచి త్ప్రహసం

తికేచిత్ | పతంతికేచి ద్విచరంతికేచిత్ ప్లవంతికేచిత్ ప్రల

పంతికేచిత్ |

౧౪ |

క్తిరిలాభమును గలిగింపనిశ్చయించి, తెంపొందిన ప్రయోజనములు గల
పనులు ఫలింపజేసికొని గొప్పవారైనవారును, అందఱును శ్రీరామునకు
కుభమును జెప్పఁబొనినవారును, అందఱును యుద్ధమున కుత్సాహించుచు
న్నవారును, అందఱును రామునకుఁ బ్రత్యుపకారము నేయ నిశ్చయించి
కొన్న మనస్సులుగలవారును.

౭. అగు నావానరు లాకాశమునకెగిరి చెట్లను పీచులను గలిః
నందనవనముతోఁ దుల్యమగువనమునం జొచ్చిరి.

౮నుండి ౧౦కు. చక్కగా రక్షింపబడినదియు, వివారికింబోరఁగా
డనిదియు సర్వభూతములకును మనోహరమైనదియు వానరరాజుగు శుక్ర
పునకు మేనమామయు బలవంతుఁడునునగు దధిముఖుఁడను వానరునిచే
నెల్లపుడు గాపాడబడుచున్నదియు వానరరాజుయొక్కమనస్సున కింతైనదియు
నగువనమును జేరవచ్చి వానరులు మిక్కిలి యుత్సాహింపవారైరి.

౧౧. అట్లువచ్చి తేనెవర్షముంగలవారగు నావానరులు విశాలమైన
దియగు మధువనమునుగాంచి రాచకొమరుఁడగు నంగదునిం దేనెకైయా
చించిరి.

౧౨. అంగదుఁడును జొంబవంతుఁడు మొదలగు వృద్ధులతోఁ జిప్పి
వారినిష్టపఱచి తక్కినవానరులకుఁ దేనెను ద్రావుట కనుమఱించెను.

౧౩. అట్లునుమఱినిం జొందినవారై వానరులందఱు సంతోషించిరి
పరస్పరము సంతోష కెట్టంబడినవారును బ్రేరేపింపబడినవారును నైవా
నరులందఱు నాట్యము నేసెరి.

౧౪. కొందఱుగానముజేసిరి కొందఱువాలుచుండిరి. కొందఱు నా
ట్యముచేసిరి. కొందఱు నవ్వెరి. కొందఱు పడిరి. మఱికొందఱు తిరుగాడు
చుండిరి. కొందఱు దుముకుచుండిరి. కొందఱు కేకలుచేయుచుండిరి.

పరస్పరం కేచి దుపాశ్రయంతే పరస్పరం కేచి దుపాశ్రమం
తే । పరస్పరం కేచి దుపబ్రువంతే పరస్పరం కేచి దుపాశ్ర
మంతే॥

౧౫॥

ద్రుమాద్భ్రమంకేచి దభిద్రవంతే ఓతౌనగాగ్రాన్నిపతం
తికేచిత్ । మహీతలా త్కేచి దుదీర్ఘవేగా మహాద్రుమాగ్రా
ణ్యాభినంపతంతి॥

౧౬॥

గాయంత మన్యః ప్రహసన్సుపైతి హసంత మన్యః ప్రకుడ
న్సుపైతి । రుదంత మన్యః ప్రణుదన్సుపైతి సుదంత మన్యః ప్రణుద
న్సుపైతి॥

౧౭॥

సమాకులంత త్కపిస్తేన్య మాసీన్తధుప్రపానో త్కటనత్వ
చేష్టమ్ । సచాత్ర కశ్చిన్న బభూవమత్తో నచాత్రకశ్చిన్నబ
భూవ తృప్తః॥

౧౮॥

తతోవసంత త్పరిభక్త్యమాణం ద్రుమాంశ్చ విధ్వంసితపత్ర
పుష్పాన్ । సమీక్య కోపాద్ధధివక్త్రినామా నివారయా మాస
కపిః కపిం స్తాన్॥

౧౯॥

సతైః ప్రవృద్ధైః పరిభర్తృమానో వనస్యగోష్ఠా హరివీరసృ
ద్ధః । చకారభూయో మతి ముగ్రతేజా వనస్యరక్షాంప్రతి వా
నరేభ్యః॥

౨౦॥

౧౫. కొందఱు జాకరిసెక రాశ్రయించుచున్నారు. కొందఱు జాకరిసెకరు లోబడినవికొనుచున్నారు. కొందఱు జాకరితోసెకరు చెప్పకొనుచున్నారు మఱికొందఱు జాకరియి మారులాడుచున్నారు.

౧౬. కొందఱు చెట్టునుండి మఱియొకచెట్టు నకుం బరువిడుచున్నారు. కొందఱు చెట్టునుండి క్రిందికింబడుచున్నారు. కొందఱు భూమినుండి మిక్కిలి వేగముతో గొప్పవృక్షములకొనల కెక్కుచున్నారు.

౧౭. మఱియొకఁడు గానముచేయుచున్నవానికడకుం బనుచున్నాడు ఇంకొకఁడు నవ్వుచున్నవానికడ కేడ్చుచుం బనుచున్నాఁడు. వేదకం డేడ్చుచున్నవానికడకుం బ్రేరేపించుచుం బనుచున్నాఁడు. ప్రేరేపించుచున్నవానికడ కొందొక్కఁడు కేకలువేయుచు నేగుచున్నవాఁడు.

౧౮. ఉద్రేకముం జెందినదియగు నావానరసేన తేనెంద్రావుటచే మితిమించిన మనోవ్యాపారముంగలదియయ్యెను. ఈ సేనయందు మదకం క్కనివాడును, తనివెందనివాడును గలుగఁడు.

౧౯. పిమ్మట దధిముఖుండను వేరుగల వనపాలకుండగు వానరుండ, అనుభవయోగ్యముగానుండిన యామధువనములొని నాశము నేయంబడిన శుష్పములను బ్రతములనుగల చెట్లునుజూచి శోపమువలన నడ్డపెట్టెను.

౨౦. మిక్కిలి ప్రతాపము గలవాఁడును వనమును బాలించువాఁడును వానరవీరులయందుం బెద్దవాఁడును నగుదధిముఖుండ గొప్పవియగు నాకోతులచే బెడరింపబడుచున్నవాఁడగుచు వారలచే నాపదమెంతకడ క్షింపబడుటకై యోచించెను.

ఉవాచ కాంశ్చి త్పరుషాణి ధృష్ట మనక్త మన్యాంశ్చ తలై ర్జ
ఘాన ! నమేత్య కైశ్చి త్కలంహం చకార తథైవ సామ్నా
పజగామ కాంశ్చిత్ || ౨౧ ||

స తై ర్కదా త్సంపరివార్య వాక్యైర్బలాచ్చ తేన ప్రతివార్య
మాణైః । ప్రధర్షిత స్త్యక్తభయై సుమేత్య ప్రకృష్యతే చా
ప్యనవేక్ష్య దోషమ్ || ౨౨ ||

నఖైస్తు దంతో దశవైర్దశంత స్తలై శ్చ పాదైశ్చ నమాపయం
తః । మదాత్కపిం తం కపయస్సమగ్రా మహావనం నిర్విష
యం చచక్రుః || ౨౩ ||

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే-ఏకషష్టితమస్సర్గః.

ద్విషష్టితమస్సర్గః.

తా నువాచ హరిశ్రేష్ఠో హనుమా న్వానరర్షభః ।
అవ్యగ్ర మనసో యూయం మధు సేవత వానరాః || ౧ ||
అహ మావారయిష్యామి యుష్మాకం పరిపంథినః || ౧౫ ||
శ్రుత్వా హనుమతో వాక్యం హరీణాంప్రవరోంగదః || ౨ ||
ప్రత్యువాచ ప్రసన్నాత్ పిబంతు హరయో మధు ।
అవశ్యం కృతకార్యస్య వాక్యం హనుమతో మయా || ౩ ||
అకార్య మపి కర్తవ్యం కిమంగ పునరీదృశమ్ || ౩౪ ||

౨౦. కొందఱిని గతినముగా మాటలు వలికెను. మఱికొందఱి నఱచేతులచేఁ గొట్టెను. కొందఱినిదాని కలహించెను. కొందఱిని మంచిమాటలతోఁ జేరవచ్చెను.

౨౧. మఱియు వనపాలకునిచే నర్థగించబడినవారును జయమును విడిచినవారునునగు నావానరులచేత, మదముచేతను బలముచేతనుఁ బట్టుకొని యవమానింపబడినవాఁడై దధిముఖుఁడు యుక్తాయుక్తముల విచారింపక పీడింపబడినవాఁడయ్యెను.

౨౩. మొత్తములై యున్నవానరులు దధిముఖునిం గోళ్ళచేఁ గొర్రాడుచు దంతములచేఁ గొఱుకుచు నఱచేతులచేతను బావములచేతనుమోకుచు నావనమును స్వరూపనాశము నేసెరి.

ఇది యజువదియొకటవసర్గ.

అజువదిరెంపవసర్గ.

౧, ౧౪. ఓవానరులారా! మీరు మనస్సులయందుఁ బొట్రుపాటులేక తేనెను ద్రాచుడు. మిక్కుళ్ళగించువారిని నేనుదోలెదను. అని వానరోత్తముండగు హనుమంతుఁడు వలికెను.

౨, ౩, ౩౪. వానరులలో శ్రేష్ఠుండగు నంగదుండు హనుమంతుని మాటనువిని సంతోషించి యిట్లనియెను. వానరులు తేనెను వలయునంతయుద్రాచుఁడు? స్వామికార్యముంజేసినవాండగు హనుమంతునిమాట (చేయఁగూడనిదియైనను) నేనుజేయవలసినదియే యగును. వానరులారా! ఇట్టి పని విషయమున నేమిచెప్పవలయును.

- అంగదస్య ముఖాచ్ఛ్చృత్వా వచనం వానరక్షభాః |
సాధు సాధ్వీతి సంపృష్టా వానరాః ప్రత్యపూజయన్ || ౪౪
- పూజయి త్వాంగదం సర్వే వానరా వానరక్షభమ్ |
జగ్న్తు ర్తథువనం యత్ర నదీవేగా ఇవ ద్రుతమ్ || ౪౫
- తే ప్రవిష్టా మధువనం పాలా నాక్రమ్య వీర్యతః || ౬ ||
- అతిసగ్ధాచ్ఛ పటవో దృష్ట్వాశ్రుత్వా చ మైథిలీమ్ |
పపు సుర్వే మధుతదా రసవత్ఫల మాదదుః || ౭ ||
- ఉత్పత్య చ తతస్సు ర్వే వనపాలాః సమాగతాః |
తాడయంతి స్త శతశ సుక్తా న్నధువనే తదా || ౮ ||
- మధూని ద్రోణమాత్రాణి బాహుభిః పరిగృహ్యతే |
పిబంతి సహితాసుర్వే నిఘ్నంతి స్త తథా పరే || ౯ ||
- కేచి త్ప్రీత్వా పవిధ్యంతి మధూని మధుపింగళాః |
మధూచ్ఛిష్టేన కేచిచ్ఛ జఘ్ను రన్యోన్య ముత్కటాః || ౧౦ ||
- అపరే వృక్షమూలేతు శాఖాం గృహ్య వ్యవస్థితాః |
అత్యర్థం చ మదగ్లానాః పద్మా న్యాస్తీర్య కేరతే || ౧౧ ||
- ఉన్నతభూతాః ప్లవగా మధుమత్తా శ్చ హృష్టవత్ |
షీమంతి చ తదాన్యోన్యం స్థలంతి చ తథాపరే || ౧౨ ||
- కేచిత్ క్వేళాం ప్రకుర్వంతి కేచి త్కూజంతి హృష్టవత్ |
హరయో మధునామత్తాః కేచి త్సుప్తా మహితే || ౧౩ ||

౪౪. వానరులలో నుత్తములగు నాశూరు లంగదునిమాటను విని బాగు బాగునుచు సంతోషించినవారై గౌరవించిరి.

౪౫. వానరులందఱును వానరోత్తముడగు నంగదునిం బూజించి మధువనముకడకు నదిలోఁ బ్రవాహము పరుగిడునట్లు వేగమునఁజనిరి.

౬, ౭. సమర్థులగు నావానరులు నీతనుగాంచియు నావర్తమానమునువినియు నంగదునియనుజ్ఞపొందియుఁ గౌరవచేఁ దోటకావలివాండ్రును బలవంతముగఁ దిరస్కరించి మధువనమునఁగొచ్చిరి. అందఱును దేనెను ద్రావిరి. తియ్యనిఫలములను భక్షించిరి.

౮. అవనమును రక్షించునట్టివారు యమపై నాగ్రహముతోడ రాగా వారలపైఁబడి నానావిధములఁ గొట్టిరి.

౯. అవానరులందఱుంగూడ భుజిములచేఁ దూమెడుతేనెను జేర్చి త్రాగిరి. మఱికొందఱు తేనెను బాఱఁబోసిరి.

౧౦. తేనెవలె శరీరచ్ఛాయల కొందఱువానరులు తేనెనుద్రావి కొంత పాఱవైచిరి. మఱికొందఱాతేనెమైనముతో నెండోరులం గొట్టుకొనిరి.

౧౧. ఇతరులు చెట్లమొదళ్లకడ వానికొమ్మలనంటుచు నుండిరి. మఱికొందఱు మిక్కిలి మత్తెక్కినవారై యాకులను బఱుచుకొని పండుకొనిరి.

౧౨. తేనెనుద్రావి మత్తెక్కి వెట్టివాండ్రవలెనున్న కొందఱు వానరులు సంతోషించినట్లుగా నెండోరులం ద్రోసికొనుచున్నారు. అట్లులే తొట్టువడుచున్నారు.

౧౩. తేనెచే మత్తుచెందినవారయి వానరులుకొందఱు సీంహనాదము నేయుచున్నారు. కొందఱు మూలుగుచున్నారు. కొందఱు నేలంబడి నెద్రించుచున్నవారు.

కృత్వాకేచి ద్ధనంత్యన్యే కేచి తు-ర్వంతి చేతరత్ |
 కృత్వాకేచి ద్వదం త్యన్యే కేచి ద్ద్భుధ్యంతి చేతరత్ || ౧౪ |
 యేష్యత్ర మధుసాలాన్యుః ప్రేష్యా దధిముఖస్యతు |
 తేషి తై ర్వానరై ర్భీమైః ప్రతిషిద్ధా దిశోగతాః || ౧౫ ||
 జానుభి స్తు ప్రకృప్తా శ్చ దేవమార్గం ప్రదర్శితాః |
 అబ్రువన్ పరమోద్విగ్నా గత్వా దధిముఖం వచః || ౧౬ ||
 హనూమతా దత్తవరై ర్న్యతం మధువనం బలాత్ |
 వయంచ జానుభిః కృప్తా దేవమార్గం చ దర్శితాః || ౧౭ ||
 తతో దధిముఖః క్రుద్ధో వనప స్తత్రవానరః |
 హతం మధువనం శ్రుత్వా సాంత్యయామాన తాన్ హరీన్ |
 ఇహగచ్ఛత గచ్ఛామో వానరాన్ బలదర్శితాన్ |
 బలేన వారయిష్యామో మధుభక్షయతో వయమ్ || ౧౮ ||
 శ్రుత్వాదధిముఖ స్వేదం వచనం వానరర్షభాః |
 పున ర్వీరా మధువనం తే నై వ సహసా యయుః || ౧౯ ||
 మధ్యే చైషాం దధిముఖః ప్రగృహ్య తరసా తరుమ్ |
 సమభ్యధావ ద్వేగేన తే చ సర్వే ప్లవంగమాః || ౨౦ ||
 తే శిలాః పాదపాం శ్చాపి పర్వతాం శ్చాపి వానరాః ||
 గృహీత్వా భ్యగమన్ క్రుద్ధా యత్ర తే కపికుంజరాః || ౨౧ ||

౧౪. కొందఱు కోరి చేష్టలుచేసి నవ్వుచున్నారు. ఇతరులు మఱి కొన్నిపనులు చేయుచున్నారు కొందఱుచేసినపనులు చెప్పికొనుచున్నారు. మఱికొందఱు మఱికొన్నిపనులుచేయ నుద్దేశించుచున్నారు.

౧౫. మఱియు నావనమందు దధిముఖునిచే నియమింపబడినకావలివాం ద్రైవ్యరుండిరో వారుంగూడ భయమును గలుగఁజేయు నావానరులచేఁ దొలంబడి దిక్కులకుఁ బాటిరి.

౧౬. ఆకావలివాండ్రు మోకాళ్ళచేఁ బాడువంబడిన వారును, ఆసనములు చూపంబడినవారును నై మిక్కిలి భీతిచెంది దధిముఖునికడఁగి చెప్పికొనిరి.

౧౭. మానుమంతునిచే నియ్యంబడిన వరములను గలవారగు వానరులచేత బలవంతముగా మధువనము చెఱుపంబడియె. మేమును మోకాళ్ళచేఁ బాడువంబడితిమి. ఆసనములు చూపంబడితిమి.

౧౮. ఆవనమును బాలించువాండగు దధిముఖుండను వానరుండగు మధువనము నాశమయ్యెననివిని కోపించి యాకావలివాండ్రు నూరార్చిన వాడయ్యెను.

౧౯. పోవుదమురండు! మనము తేనెను ద్రావుచు బలముచేఁ గర్వించియున్న వానరులను మొత్తమై తోలుదము.

౨౦. వీరులగునాకావలివాండ్రు దధిముఖుని మాటనువిని మరల న దేమార్గమున వేగమున మధువనమునకుం బోయిరి.

౨౧. ఈవానరులలో దధిముఖుండనువాండ్రు శ్రుమున సెలకఁజెట్టిన గొని వనముదిక్కుపాఁతెను. తక్కినవానరులును వానివెంటనేగిరి.

౨౨. తక్కినవానరులును గోపించి చెట్లను గొండలను మందలను పొని వానరోత్తములన్న మధువనముకడఁ గేగిరి.

తే స్వామివచనం వీరా హృదయే వ్యవసజ్య తత్ ।
 త్వరయా హ్యభ్యధావంతం సాలతాల శిలాయుధాః॥ ౨౩।
 వృక్షస్థాం శ్చ తలస్థాం శ్చ వానరా నృలదర్పితాః ।
 లభ్యక్రామం స్తతో వీరాః పాలా స్తత్ర సహస్రశః॥ ౨౪।
 అథ శృష్ట్యా దధిముఖం క్రుద్ధం వానరపుంగవాః ।
 లభ్యధావంత వేగేన హనుమ త్పృముఖా స్తదా॥ ౨౫।
 తం సవృక్షం మహాబాహు మాపతంతం మహాబలమ్ ।
 చర్యకం వ్రాహర త్తత్ర బాహుభ్యాం కుపితోంగదః॥ ౨౬।
 మదాంధ శ్చ నవేదై న మార్యకోయం మమేతి సః ।
 లఘై నం విష్ప్రిపేషాశు వేగవ ద్వసుధాతిలే॥ ౨౭।
 సభగ్న బాహూరు భుజో విహ్వల శ్శోణితో ష్టై తః ।
 ముమోహ సహసా వీరో ముహూర్తం కపికుంజరః॥ ౨౮।
 స సమాశ్వస్య సహసా సంక్రుద్ధో రాజమాతులః ।
 వానరా న్వారయానూస దండేన మధుషోహితాః॥ ౨౯।
 స కథంచి ద్విముక్త స్తై ర్వానరై ర్వానరై భః ।
 ఉవాచై కాంత మాశ్రిత్య భృత్యాన్ స్వాన్ సముపాగతాః ।
 ఏ తే తివ్రంతు గచ్ఛామో భర్తా నో యత్ర వానరః ।
 శుగ్రీవో విపులగ్రీవ సుహరామేణ తివ్రతి॥ ౩౦।

౨౩. వీరులగు నాకావలివాండు తమయధికారియగు దధిముఖుని యాజ్ఞను మనముబందలంచి చెట్లను బండలను సాధనములుగాఁగొని జేయున సంగదాదుల కెదురుపడచిరి.

౨౪. పిమ్మట వీరులగు వేలకొలది కావలివాండు చెట్లపైనున్న వారును భూమిపైనున్నవారును బలముచే గర్వించినవారును నగువానరుల కెదురుగానేగిరి.

౨౫. ఆవల హనుమంతుఁడు మొదలగు వానరోత్తములు కోపించి యున్న దధిముఖునింగాంచి వేగమున వానిమీదికిఁ బరుకెత్తిరి.

౨౬. అంగదుఁడు కోపముచెందినవాడై వృక్షమును జేతంగలవాఁడును పెద్దభుజిములుగలవాఁడును, ఎదురునున్నవాఁడును దనతండ్రికి మేనమామయగుటచే గౌరవార్హుఁడునగు దధిముఖుని భుజములచేఁ గొట్టెను.

౨౭. మదముచేఁ గన్నుగాననివాఁడుగు సంగదుఁడు దధిముఖుఁడైననకుఁ బూజార్హుఁడని తెలియనేరఁజయ్యెను. మఱియు నాతని భూమిపై వైచి నలిచివైచెను.

౨౮. శూరుఁడును వానరోత్తముఁడునునగు దధిముఖుఁడు విఠగిన భుజములను దొడలను జేతులనుగలవాడై మేనుమఱచి వెంటనేరక్షమున నడిసి కొంతనేపు మూర్ఛస్థునిగియుండెను.

౨౯. రాజగు శుగ్రీవుని మేనమామయగు దధిముఖుఁడు శ్రీసుమున మూర్ఛదరి కోపించి, తనచే మత్తెక్కియున్న వానరులను గట్టితోడబోలెను

౩౦. వానరశ్రేష్ఠుఁడగు నావహిముఖుఁ డాతోట నాక్రమించిన వానరులచే నెట్లోవిడువబడి యెవ్వరును లేనిచోటఁజేరి, తనకడకువచ్చిననేమకులతో నిట్లుచెప్పెను.

౩౧. ఈవానరుల నిచ్చటనే యుండినందు! మనకథికారియు విశాలమైన కంఠముంగలవాఁడునగు శుగ్రీవుఁడు శ్రీరామునితోడఁగూడ నుండు చోటునకు మనమేగుదము.

- సర్వం చై వాగందే దోషం శ్రావయిష్యామి పార్థివే!
అమర్షీ వచనంశ్రుత్వా ఘాతయిష్యతి వానరాః॥ ౩౨
- ఇష్టం మధువనం హ్యేత త్సుగ్రీవస్య మహాత్మనః!
సితృపై తామహం దివ్యం దేవై రపి దురాసదమ్॥ ౩౩
- సవానరా నిమాణ త్వర్వాణ మధులుభౌ న్లతాయుషః!
ఘాతయిష్యతి దండేన సుగ్రీవ స్సనుహృజ్జనాః॥ ౩౪
- వధ్యాహ్యేతే దురాత్మానో నృపాజ్ఞా పరిభావినః!
అమర్ష ప్రభవో రోష స్సఫలో నో భవిష్యతి॥ ౩౫
- ఏవముక్త్వా దధిముఖో వనపాలా న్నహాబలః!
జగామ సహసోత్పత్య వనపాలై స్సమన్వితః॥ ౩౬
- నిమేషాంతర మాత్రేణ సహిప్రాప్తో వనాలయః!
సహస్రాంశుసుతో ధీమాణ సుగ్రీవో యత్రవానరః॥ ౩౭
- రామంచ లక్ష్మణంచైవ దృష్ట్వా సుగ్రీవ మేవచ!
సమప్రతిష్ఠాం జగతీ మాకాశాన్నిపపాతహ॥ ౩౮
- సన్నిపత్య మహావీర్య స్సరై వ్యస్తైః పరివారితః!
హరి ర్దధిముఖః పాలైః పాలానాం పరమేశ్వరః॥ ౩౯
- స దీనవదనో భూత్వా కృత్వా శిరసి చాంజలిమ్!
సుగ్రీవస్య శుభౌ మూఢ్నా చరణౌ ప్రత్యపీడయత్॥ ౪౦

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - ద్విషష్టితమస్సర్గః.

౩౨ నుండి ౩౫. అంగదునియందు దోషమంతయు రాజునకుం దెలుపువము. ఆతండు కోపముంజెంది వానరులను గొట్టించును. ఈమధువనమును హార్తుండగు సుగ్రీవునకుఁ బ్రయమైనది, ఆతని తండ్రి తాతల కనుభవమందుండినది, దేవతలకునుగూడఁ జొరరానిదియు రమ్యమైనదియు. తేనెయందాశగలవారును జీవితకాలము తగ్గినవారును నగు నీవానరులనెల్ల సుత్రసమాహముతోఁగూడ సుగ్రీవుఁడు దండముచేఁ గొట్టించును. రాజులను మీఠినవారగు నీదుష్టులు చంపంబడఁదగినవారు అట్లుచేయఁబడినచోఁ గ్రోధమువలని నారోషము తనివించెందును.

౩౬. మహాబలశాలియగు దధిముఖుఁడు వనపాలకులతో నిట్లువలికిచారలచేఁ జుట్టఁబడినవాఁడై వేగమునలేచి వెడలెను.

౩౭. ఆ దధిముఖుఁడను వానరుఁడు గూర్మ్యనిపుత్రుఁడును బుద్ధిమంతుఁడునునగు సుగ్రీవుఁడుండునెడకు నిమిషమాత్రమున నేరెను.

౩౮. ఏగి, రాముని లక్ష్మణుని సుగ్రీవుని గనుంగొని యాకాశము నుండి దిగి చదరమైన నేలపై సాగిలఁబడియెను.

౩౯, ౪౦. తోటకావలివాండ్రులో ముఖ్యుఁడును మిక్కిలి బలశాలియైనగు దధిముఖుఁడు వనపాలకు లందఱతోడను సాగిలఁబడి పేదవడినచూమునుగలవాఁడై శిరమునఁ జేతులుచేర్చికొని, మంగళకరమగు సుగ్రీవుని పాదములను శిరస్సుచే నంటెను.

ఇది యజువదిరెండవసర్గ.

త్రిషష్టితమస్సర్గః.

- తతో మూర్ధ్నా నిపతితం వానరం వానరర్షభః |
 దృష్ట్వోద్విగ్నహృదయో వాక్యమేత దువాచహ || ౧
- ఉత్తిష్ఠో త్తిష్ఠ కన్యాత్వం పాదయోః పతితోమమ |
 అభయం తే భవేద్విర సర్వమే వాభిధీయతామ్ || ౨
- సతు విశ్వాసిత స్తేన సుగ్రీవేణ మహాత్మనా |
 ఉత్థాయ సుమహాప్రాజ్ఞో వాక్యం దధిముఖోబ్రవీత్ || ౩
- నైవర్ష రక్షసా రాజ స్మత్స్వయా నాపి వాలినా |
 వనం నిస్సృష్ట పూర్వంహి భక్షితం తచ్చ వానరైః || ౪
- ఏభిః ప్రధర్షితా శ్చైవ వానరా వనరక్షిభిః |
 మధూ న్యచింతయిత్వే మా న్భక్షయంతి పిబంతి చ || ౫
- శిష్ట మత్రాపవిధ్యంతి భక్షయంతి తథాపరే |
 నివార్యమాణాస్తే సర్వే భుక్తౌ వై దర్శయంతిహి || ౬
- ఇమేహి సంరభతరా స్తథా తై స్సంప్రధర్షితాః |
 వారయంతో వనాత్తస్మా త్కుద్ధై ర్వానరపుంగవైః || ౭
- తత స్తైర్బహుభి ర్వీరై ర్వానరై ర్వానరర్షభ |
 సంరక్త నయనైః క్రోధా ధ్వజయః ప్రవిచాలితాః || ౮
- పాణిభి ర్నిహతాః కేచి త్కేచి జ్ఞానుభి రాహతాః |
 ప్రకృష్టా శ్చ యథాకామం దేవమార్గం చ దర్శితాః || ౯

అఱువదిమాండవసర్గ.

౧. పిమ్మట సాగిలబడియున్న దదిముఖునింగాంచి వాచరరాజుని
సుగ్రీవుడు బెదరినమనస్సుగలవాడై యిట్లువలికెను.

౨. ఓ వీరుడా! లెమ్ము! లెమ్ము! నాపాదములపై నేలపడితివి? నీ
దయము పాయనుగాక, నడచినవిషయమంతయుం తెలుపుము!

౩. మిక్కిలి బుద్ధిమంతుడగు దదిముఖుడగు గొప్పవాడగు సుగ్రీ
వునిచే నమ్మింపబడి లేచి, యిట్లువలికెను.

౪. ఓ రాజా! ఋక్షరజసుండను మీతండ్రిచేతను నీచేతను వాడ
చేతను నేనాడు నుపేక్ష లేక శ్రద్ధతోఁ గాపాడఁబడినదియగు మనువనము
నేఁడు వానరులచే నాక్రమించి యనుభవించఁబడియెను.

౫. వానరు లీవనపాలకులచేఁ దోలఁబడియు వీరిని లక్ష్యపెట్టక
వనమునందలి ఫలములనుదిని తేనెను ద్రావుచున్నారు.

౬. కొందఱు తేనెను పలయువఱకుండ్రావి మిగిలినది నేలపైఁ జా
ఱింబోయుచున్నారు, పొండని తోలితిమేని మిక్కిలి కోపించి కనుబొములు
ముడివైచి చూచెదరు.

౭. ఈ వనపాలకులు వారిని దోలవలయునని పూని, లోఁబడనివా
రును గోపించినవారును నగు బలవంతులైన యావానరులచే మిక్కిలి తిర
స్కరింపఁబడినవారు.

౮. ఓ వానరోత్తమా! పిమ్మటఁ గోపముచే నెఱ్ఱనయిన కన్నులు
గలవారును శూరులునునగు పెక్కండ్రువానరులచేత నీవనపాలకు లందుండి
వెడలఁగొట్టఁబడిరి.

౯. కొందఱుచేతులచేతను, కొందఱుమోకాళ్ల చేతను, గొట్టఁబడిరి.
తొఁచినట్లెల్ల నీడ్వఁబడి యాసనములు చూపఁబడిరి.

ఏవమేతే హతే శూరా స్త్వయి తిష్ఠతి భర్తరి
కృత్స్నం మధువనం చైవ ప్రకామం తైః ప్రభుత్వతే॥ ౧౦

ఏవం విజ్ఞాప్యమానం తం సుగ్రీవం వానరర్షభమ్
అవృచ్ఛత్రం మహాప్రాజ్ఞో లక్ష్మణః పరవీరహః॥ ౧౧

కిమయం వానరో రాజన్ వనపః ప్రేత్యుపస్థితః
కంచార్థ మభినద్దిశ్య దుఃఖతో వాక్యమబ్రవీత్॥ ౧౨

ఏవము క్తస్తు సుగ్రీవో లక్ష్మణేన మహాత్మనా
లక్ష్మణం ప్రత్యువాచేదం వాక్యం వాక్య విశారదః॥ ౧౩

ఆర్య లక్ష్మణ సంప్రాహ వీరో దధిముఖః కపిః
అగంద ప్రముఖై ర్వీరై ర్భక్షితం మధు వానరైః॥ ౧౪

విచిత్ర దక్షిణామాళా మాగతై ర్హరిపుంగవైః
నైషా మకృతకృత్యానా మీదృశ స్సౌ దుపక్రమః॥ ౧౫

ఆగతైశ్చ ప్రమథితం యథా మధువనం హితైః
భర్షితం చ వనంకృత్స్న ముషయుక్తం చ వానరైః॥ ౧౬

వనం యదాభిపన్నాస్తే సాధితం కర్తవానరైః
దృష్టా దేవీ ననందేహో నచాన్యేన హనూమతా॥ ౧౭

నహ్యన్య సాధనే హేతుః కర్తవ్యోస్య హనూమతః
కార్యసిద్ధి ర్కృతిశ్చైవ తస్మి న్వానరపుంగవే॥ ౧౮

వష్యసాయశ్చ వీర్యం చ శ్రుతంచాపి ప్రతిష్ఠితమ్॥ ౧౯

౧౦. ప్రభుండవగు నీవుండగనే శూరులగు నీవానరు లిట్లు కొట్టి బడినవారై మధువనమంతయు వారి యిష్టములెప్పున ననుజవింపఁ బడుచున్నది.

౧౧. ఇట్లు మనవిచేసికొనబడుచున్నవాఁడును వానరశ్రేణుఁడును నగుసుగ్రీవుని మిక్కిలి బుద్ధిమంతుఁడును శత్రువీరుల హరించువాఁడును నగులక్ష్మణుఁడ డావృత్తాంతము నడిగెను.

౧౨. ఓ రాజా! వనపాలకుండగు నీ వానరుఁడ దేమిపనికై వచ్చెను? విలదఃఖించుచు మాటలాడుచున్నాఁడు? అని యడిగెను.

౧౩. దొడ్డవాఁడగు లక్ష్మణునిచే నిట్లడుగఁబడినవాఁడై మాటల యందు నేర్పరియగు సుగ్రీవుం డిట్లు బదులునెచ్చెను.

౧౪ నుండి ౧౬. పూజ్యుండ! లక్ష్మణ! వానరవీరుండగు దధిముఖుఁడు మధువనమందలితేనె దక్షిణదిశయందంతట నీతనువెదకివచ్చిన వీరులగు నంగదుఁడు మొదలగువారిచే భక్షింపఁబడె ననియెను. వారలచే మధువనము నాశము నేయఁబడియెను, స్వాధీనముచేసికొనఁబడియెను, వనమందంతట నిష్టమువచ్చినట్లు మెలంగిరి, మనము విధించిన పనిని జేయకవచ్చిన వార లిట్టిసాహసకృత్యముం జేయరు.

౧౭ నుండి ౧౮౪. ఆ వానరు లెప్పుడు నావనమండఁబ్రవేశించిరో యిప్పుడే వారలచే నాపని సాధింపఁబడినట్లు తలంపవలయును. నీతాచేవి చూడఁబడియెను. మఱియెవ్వరిచేతను గాదు. హనుమంతునిచేతనే గుమా! ఈ కార్యమును సాధించుటయందు హనుమంతునికంటె మఱియొక సాధనము గలుగదు. అతనియందుఁ గార్య మనుకూలించుటకు నేర్పు యత్నము బల పరాక్రమములు శాస్త్రపరిచయమునుగూడఁ గలవు.

జాంబవా న్యత్ర నేతాన్యో దంగద శ్చ మహాబలః |
హనూమాం శ్చా ప్యధిష్ఠాతా నతస్యగతి రన్యథా || ౧౯

అంగద ప్రముఖై ర్ద్వినై ర్హతం మధువనం కిల |
వారయంత శ్చ సహితా స్తథా జానుభి రాహతాః || ౨౦

ఏతదర్థ మయంప్రాప్తో వత్తుం మధురవా గిహ |
నామ్నా దధిముఖో నామ హరిః ప్రఖ్యాత విక్రమః || ౨౧

దృష్టా సీతా మహాబాహో సామిత్రే పశ్య తత్త్వతః |
అభిగమ్య తథా సర్వే పిబంతి మధువాసరాః || ౨౨

నచా ప్యదృష్ట్యా వై దేహిం విశ్రుతాః పురుషర్షభ |
వనం దత్తవరం దివ్యం ధర్మయేయ ర్వనాకనః || ౨౩

తతః ప్రహృష్టా ధర్మాత్కా లక్ష్మణ సుహారాఘవః |
శ్రుత్వా కర్ణసుఖాం వాణీం సుగ్రీవవదనా చ్ఛృతామ్ |
పాహృష్యత భృశం రామో లక్ష్మణ శ్చ మహాబలః || ౨౪

శ్రుత్వా దధిముఖ స్తేవం సుగ్రీవస్తు ప్రహృష్య చ |
వనపాలం పునర్వాక్యం సుగ్రీవః ప్రత్యభావత || ౨౫

ప్రీతోస్తి సోహం యద్భుక్తం వనం తైః కృతకర్మభిః |
మర్షితం మర్షణీయం చ చేష్టితం కృతకర్మణామ్ || ౨౬

౧౯౪. బొంబవంతుల డెచటల గార్యమును నడపువాడో, మహా బలండును సంగడుల డెంబడి కారమువహించునో, మానుమంతులడు కార్యములమున నెందుండునో యట్టివని ఫలింపకపోదు.

౨౦౪. అంగడులడు మొదలగు వీరులచే మధువనము నాశము నేయించబడియెడగా! ఈవనపాలకులు మొత్తములయి యడ్డగింపబడిగా వారిచే నూకార్లచే బాదువంబడిరి.

౨౧౪. ఈతం డింపుగ్గమాటలాడువాడను, ప్రళయమును పరాక్రమముగలవాడను సగు బధిముండను వానరుడు, వానరవీరులుచేసినపనిం పోవ్వటకు వచ్చెను.

౨౨౪. గొప్పభుజములంగలవాడవగు లక్ష్మణుడా! నీతాదేవిచూడంబడియెను. వాస్తవమనితలంపుము! ఆవానరులందఱునేతెంచి యట్లు తేనెను ద్రావుచున్నారు.

౨౩౪. పురుషులలో నుత్తముడా! నీతనుబూడనివారై, పరాక్రమవంతులగు నావానరులు (బ్రహ్మచేత మాతండ్రికీయంబడిన వరమునుగలదియగు) రమ్యముగు నావనమును లోబఱచికొనరు.

౨౪, ౨౫. ధర్మస్వభావముంగలవాడగు లక్ష్మణుడు శ్రీరామునితోడగూడ, సుగ్రీవునిముఖమునుండి వెలువడినదియు వీననింపైనదియు సగు వాక్కునువని మిక్కిలిసంతోషించెను. శ్రీరాముడును బలశాలియగు లక్ష్మణుడును మిక్కిలిగా సంతోషమును వెలికింపెలిపిరి.

౨౬. అందముగు కంఠముంగలవాడగు సుగ్రీవుడు బధిముఖుని మాటలవలన సంతోషించి, ఆవనపాలకునితో నిట్లు తరముచెప్పెను.

౨౭. నియమింపబడిన కార్యమునుజేసినవారగు నావానరులచే మధువన మనుభవింపబడినందుకు సంతోషించితిని. విధింపబడిన కార్యమునుజేసి తీర్చినవారగు వారలత్వ క్షమింపదగును.

ఇచ్ఛామి శీఘ్రం హనుమ త్ప్రధానాన్ శాఖామృగాం స్త్రా
మృగరాజదర్పాన్ । ద్రష్టుం కృతార్థాన్ సహరాఘవాభ్యాం
శ్రోతుం చ సీతాధిగమే ప్రయత్నమ్॥ ౨౮॥

ప్రీతి స్థితాఙ్గా సంప్రహృష్టా కుమారా దృష్ట్వాసిద్ధార్థా వాన
రాణాం చ రాజా । అంగై స్సంహృష్టైః కర్తస్యిద్ధిం విదిత్వా
భాహ్వో రాసన్నాం సోతిమాత్రం ననంద॥ ౨౯॥

ఇతిశ్రీమత్సుందరకాండే - త్రిషష్టితమస్సర్గః.

చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

సుగ్రీవేణైవ ముక్తస్తు హృష్టో దధిముఖః కపిః ।
రాఘవం లక్ష్మణం చైవ సుగ్రీవం చాభ్యవాదయత్ ॥ ౧॥

స ప్రణమ్య చ సుగ్రీవం రాఘవౌ చ మహాబలా
వానరై స్సహితై శ్శూరై ర్దివమే వోత్పపాతహ॥ ౨॥

స యథైవాగతః పూర్వం తథైవ త్వరితం గతః ।
నిపత్య గగనా ద్భూమా తద్వనం ప్రవివేశహ॥ ౩॥

స ప్రవిష్టో మధువనం దదర్శ హరియూధపాన్ ।
విమదా నుత్థితాన్ సర్వాన్ మేహమానాన్ మధూదకమ్ ॥ ౪॥

వ తా నుపాగమ ద్వీరో బద్ధాం కరపు టాంజలిమ్ ।
ఉవాచ వచనం శ్లఙ్ఘ్య మిదం హృష్టవ దంగదమ్ ॥ ౫॥

౨౮. సింగముయొక్క చర్మమునుబోలిన చర్మమునుగలవారును హనుమంతుని ముఖ్యునింగాఁగలవారును ధన్యులైన యావానరులనుజూడను, నీతనుదెచ్చుకొను యత్నమును వినను రామలక్ష్మణ సమేతముగాఁ గోరుచున్నవాడను.

౨౯. సంతోషముచే వికసించినకన్నులుగలవారును, గగురుపాటించినవారును, కార్యసాఫల్యముం గలవారునునగు రామ లక్ష్మణులనుజూచి రాజగు సుగ్రీవుఁడు పులకలుపుట్టిన యంగములతోఁగ కార్యఫలము చేతికఁ దినదిగా నెఱింగి మిక్కిలి యానందించెను.

ఇది యజువదిమూఁడవసర్గ.

అజువదిసార్లవసర్గ.

౧, ౨. మీదఁజెప్పఁబడినట్లు సుగ్రీవునిచేఁ బలుకఁబడినవాఁడై దధిముఖుఁడు రామునకును లక్ష్మణునకును సుగ్రీవునకును మ్రొక్కెను. అట్లు మ్రొక్కి తనతోడివానరులతోఁగూడ నాకాశమున కెగసించియెను.

౩. పూర్వ మాదధిముఖుఁడేహార్గమునవచ్చెనో యదేహార్గమున శ్రీఘ్రమునం బినియెను. అట్లుచని యాకాశమునుండి వనముదగ్గర భూమిక డిగియెను.

౪. ఆవనపాలకుఁడు వనమునంజొచ్చి ఫలరససంబంధముంగల యుదకమును మాత్రముగా విడుచుచు మ త్రతమానియున్న యావానరుల నందఱుం గాంచెను.

౫. శూరుఁడగు నాదధిముఖుఁడు చేతులుమోడ్చి మ్రొక్కుచు వారిని దాసి యంగడునితోఁ దనసంతోషమును దెలుపుచు మెల్లగ నిట్లనియె.

సౌమ్య రోషః సకర్తవ్యో యదేభి రభివారితః।

అజ్ఞానా ద్రక్షిభిః క్రోధా ద్భవంతః ప్రతిషేధితాః॥ ౬॥

యువరాజ స్త్వమీశశ్చ వనస్యాస్య మహాబల।

చూఢ్యాత్పుర్వం కృతోదోష స్తం భవాన్ ఊంతుమర్హతి॥ ౭॥

అభ్యాతం హి మయాగత్వా పితృవ్యస్య తవాసఘ।

ఇహోపయాతం సర్వేషా మేతేషాం వనచారిణామ్॥ ౮॥

స త్వ దాగమనం శ్రుత్వా సహైభి ర్హరియూధపైః।

ప్రహృష్టో నతు రుష్టో సౌ వనం శ్రుత్వా ప్రధర్షితమ్॥ ౯॥

ప్రహృష్టో మాం పితృవ్యస్తే సుగ్రీవో వానరేశ్వరః।

శీఘ్రం పేషయ సర్వాం స్తా నితిహో వాచ పార్థివః॥ ౧౦॥

శ్రుత్వా దధిముఖ సేద్యం వచనం శ్లఙ్ఘ్య మంగదః।

అబ్రవీ త్తాన్ హరిశ్రేస్తౌ వాక్యం వాక్యవిశారదః॥ ౧౧॥

శంకే శ్రుతోయం వృత్తాంతో రామేణ హరియూధపః।

తత్త్వ మం నేహ నష్టాతుం కృతే కార్యే పరంతపః॥ ౧౨॥

వీత్వా మధు యథాకామం విశ్రాంతా వనచారిణః।

కిం శేషం గమనం తత్ర సుగ్రీవో యత్ర మే గురుః॥ ౧౩॥

సర్వే యథా మాం వక్ష్యంతి సమేత్య హరియూధపః।

తథాస్మి కర్తా కర్తవ్యే భవద్భిః పరవా నహమ్॥ ౧౪॥

౬. ఓ సాధుండ! ఈ వనపాలకులచే నీవడ్డసంపాదకేనందులకుఁ గోపింపకుము ! తెలియమిచేతను గోపముచేతను వనపాలకులు మిమ్ముఁ దాఁజొలిరి.

౭. బలశాలియగునూ యంగదుఁడా ! ఈ వనమునకు నీవు యువరాజువు. ఈవనమునకు నీవు నధికారవేయగుదువు. తెలివితేమిచే మున్ను తప్పు చేయంబడియెను. దానిని తమింపవలయును !

౮. ఓ పుణ్యుండ ! ఈవనమున వానరులందఱును వచ్చుట నేనే మిప్పిన్నతండ్రికిఁ జెప్పితిని.

౯. ఆతండు, ఈవానరులతోడఁగూడి నీవువచ్చుటను విని మిక్కిలి సంతోషించెనుగాని, వనముచెఱువంబడియెనని కోకింపఁడయ్యెను.

౧౦. నీపినతండ్రియు వానరులకురాజును నగు గుక్రిపుండనురాజు మిక్కిలి సంతోషించి, ఆ వానరులనందఱును శ్రీఘ్రమునఁ బనువుమని నాతోఁబలికెను.

౧౧. వానరోత్తముఁడును మాటలయందు నేర్పరియునగు సంగదుఁడు దధిముఖునియొక్క తిన్ననిమాటనువిని యావానరులతో నిష్క్రియఁ.

౧౨. శత్రువులఁ దపింపఁజేయునట్టి వానరోత్తములారా ! చునమిఁ దువచ్చియుండుట శ్రీరామునకుఁ దెలిసెనేమోయని తలంచెదను, కార్యమునుజేసికొనివచ్చియు నిండుజాగునేయుట దాగులేదు.

౧౩. వానరులు కోరినకొలంది తేనెను ద్రావి యలుపుదీర్చికొన్నవారు. మఱి చేయవలసినది యేమి గలదు ? నాతండ్రియగు గుక్రిపుని కరుకుఁజోవుటయే !

౧౪. వానరోత్తములారా ! మీరందఱుండేరి యేమిచెప్పవలయుఁ ట్లుచేయువాఁడను, చేయందగు కార్యములయందు నెనివరులుచెప్పనట్లు చేయువాఁడనేకాని నాకెద్దియుఁ దెలియదు.

వాఙ్మాపయితు మీశోహం యువరాజో స్మి యద్యపి |
 అయుక్తం కృతకర్తాణో యూయం ధర్షయితుం మయా || ౧౫ ||
 బ్రువత శ్చాంగద సైవం శ్రుత్వా వచన మవ్యయమ్ |
 ప్రహృష్ట మనసో వాక్య మిదమూచు ర్వనాకసః || ౧౬ ||
 ఏవం పత్యుతి కో రాజన్ ప్రభుస్సు వానరర్షభ |
 | ఐశ్వర్య మదమత్తోహి సర్వోహ మితి మన్యతే || ౧౭ ||
 తవచేదం ను సదృశం వాక్యం నాన్యస్య కస్యచిత్ |
 సన్నతిర్హి తవా ఖ్యాతి భవిష్య చ్చుభయోగ్యతామ్ || ౧౮ ||
 సర్వేవయ మపిప్రాప్తా స్తత్రగంతుం కృతక్షణాః |
 స యత్ర హరివీరాణాం సుగ్రీవః పతి రవ్యయః || ౧౯ ||
 త్వయా హ్యనుక్తైర్హరిభి రై వశక్యం పదాద్పదమ్ |
 క్వచి ద్గంతుం హరిశేష్ట బూమి సుత్య మిదంతు తే || ౨౦ ||
 ఏవం తు వదతాం తేహ మంగదః ప్రత్యభావత |
 బాధం గచ్ఛామ ఇత్యుక్త్వా ఖము త్పేతు ర్మహాబలాః || ౨౧ ||
 ఉత్పతం త మనూత్పేతు సుర్వే తే హరియూధపాః |
 కృత్వాకాశం నిర్ఢాకాశం యంత్రోత్థి ప్తా ఇవాచలాః || ౨౨ ||
 తేం బరం సహసోత్పత్య వేగవంతః ప్లవంగమాః |
 వినదంతో మహానాదం ఘనా వాతేరితా యథా || ౨౩ ||
 అంగ దే హ్యననుప్రాప్తే సుగ్రీవో వానరాధిపః |
 ఉవాచ శోకోపహత రామం కమలలోచనమ్ || ౨౪ ||

౧౧. నేను యువరాజునయినను, ఆజ్ఞ చేసినడవుటకు యోగ్యుఁడనుగాను సాష్టమికార్యమును నిర్వహించి ధన్యులై యున్న మీరు నాచేనడుపంబడుటకును దిరస్కరింపఁబడుటకును దగరు.

౧౬. ఇత్రైతంగునఁ బలుకుచున్న యంగదుని యుత్తమవాక్యమును విని మిక్కిలి సంతోషించినమనస్సులుగలవారై వానరులిట్లనిరి.

౧౭. ఓవానరోత్తమా ! ఓరాజా ! రాజుగానుండియు నెవ్వండు ప్లుపలుకును? విశ్వరథుడముచే మేనుమఱచినవాఁడు సర్వముం దాననియే తలఁచును.

౧౮. ఇట్టిహుట నీకేతగునుగాని యితరులకుఁదగదు. నీయిఁజకుఁపయనునది యుత్తరకాలమున నీకుఁగలుగఁజొపుశుభమును తెల్పుచున్నది.

౧౯. వచ్చియున్న మేమందఱమును వానరవీరులకుఁ బ్రభుఁడను గొడువలేనివాఁడునునగు సుగ్రీవుఁడున్న చోటునకేగఁ గోరెదము.

౨౦. వానరోత్తమ ! నీయనుమతిపొందనివానరుల కెక్కడకైనను, అడుగెత్తిపెట్టను సాధ్యముగాదు. ఇది సత్యమని పలుకుచున్నాము.

౨౧. వానరులిట్లు పలుకఁగా ‘మంచిది’ అని యంగదుఁడు మాటుపలికెను. తోడనే బలవంతులగు వానరులు ‘పోదము’ అని యాకాశమున కెగిరిరి.

౨౨. ఆవానరులందఱు యంత్రముచేఁ జల్లంబడిన కొండలవలెనాకాశమున నెడములేనియట్లుగా నెగిరి యంగదునివెంట నేగిరి.

౨౩. ఆవానరులు గాలిచేఁజ్రేరేంపింపఁబడిన మేఘములవలె శీఘ్రమున నాకాశమునకెగిరి గొప్పధ్వనిచేయుచుం బిరిరి.

౨౪. అంగదుఁడు వచ్చునంతలో వానరరాజుగు సుగ్రీవుఁడు శోకముచే నుచ్చిన్నవాఁడయినను దామరకేకులవంటి కన్నులుగలవాఁడగురామునితో నిట్లనియె.

సమాశ్వాసి హి భద్రంతే దృష్టా దేవీ నసంశయః॥

నాగంతు మిహ శక్యం తై రతీతే సమయేహి నః॥

౨౫॥

న మత్సకాశ మాగచ్ఛే త్కృతే హి వినిపాతితే॥

యువరాజో మహాబాహుః స్లవతాం ప్రవర్తోఽగదః॥

౨౬॥

యద్య ప్యకృతికృత్యానా మీదృశ స్సాన్విదుషక్రమః॥

భవే త్స దీనవదనో భ్రాంతవిప్లుత మానసః॥

౨౭॥

పితృపైతామహా చైత త్పూర్వకై రభిరక్షితమ్॥

నమే మధువనం హన్యా దహృష్టః స్లవగేశ్వరః॥

౨౮॥

కౌసల్యా సుప్రజా రామ సమాశ్వాసిహి సుప్రతః॥

దృష్టా దేవీ న సందేహో నచాన్యే న హనూమతా॥

౨౯॥

నహన్యః కర్తృణోహేతు స్సాధనేన్య హనూమతః॥

హనూమతి హి సిద్ధిశ్చ మతి శ్చ మతి సత్తమః॥

౩౦॥

వ్యవసాయశ్చ వీర్యంచ సూర్యే తేజఃచ ఘృవమ్॥

౩౦౪

జాంబవా న్యత్ర నేతాస్యా దంగదశ్చ బలేశ్వరః॥

౩౦౫

హనుమాం శ్చా ప్యధిష్ఠాతా నతన్య గతి రన్యథా॥

మాభూ శ్చింతా సమాయుక్త స్సంప్రత్యమితవిక్రమః॥

౩౦౬

తతః కిలకిలాశబ్దం శుశ్రా వాసన్నమంబరే॥

హనుమతోర్త దృష్టానాం నర్దతాం కాననౌకసామ్॥

౩౦౭

క్రీస్తుండరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము. స-౨౪. ౩౦౫

౨౧. ఊరడిల్లుము! నీకుశుభము! నీతాదేవి చూడంబడియెను, సం
యములేదు. నాచే నిర్ణయింపబడిన కాలము దాటునంతలో నిందువచ్చు
చును వారలకు సాధ్యముకాదయ్యెను.

౨౨. యువరాజును గొప్పభుజిములుగలవాడగు వానరులహస్త
కుండ నగు నంగదుడు కార్యము చెడియుండునేని నాకడకు రానేరడు.

౨౩, ౨౪. మధువనమునఁ జొచ్చుట మొదలగు నిట్టి యత్నములు
(నియమింపబడిన కార్యముం జేయకయే) చేసెడియందులేని, అంగదుడు
హస్తము వేదపడిన మోముగలవాడగును భ్రమచెందినట్టియు జడినట్టి
యు మనస్సుగలవాడగును సంతోషములేనివాడగును నగును. తండ్రితాత
లనుండి యుండినదియు వారలచే బాగుగ రక్షింపబడినదియునగు నావన
మునుగూడఁ జెలిచియుండడు.

౨౫ నుండి ౩౦౪. ఓరామా! మంచివ్రతములుగలవాడా! కొనల్య
చుంచి సంతానము గలదియయ్యెను. ఊరడిల్లుము! నీతాదేవి చూడంబడియెను, సం
యములేదు, మానుమంతునికంటె నితరునిచేతఁగాదు. ఈ కార్యమును సా
ధించువిషయమున మానుమంతునికంటె నితరమగ్గుసాధనము గలుగదు. మా
నుమంతునియందే కార్యసిద్ధియుబుద్ధియుయత్నమునుబలమును (సూర్యుని
యందుఁ జేజము నిత్యమైయున్నట్లు) స్థిరమైయున్నవి బుద్ధిమంతుడా!

౩౧ నుండి ౩౨. జాంబవంతుఁ డెందుఁ కార్యము నడుపువాడో,
అంగదుఁ డెందు నేనకభివృద్ధియో, మానుమంతుడు కార్యము పూనువాడో
యట్టి కార్యముచేడడు. మితిలేని పరాక్రమముంగలవాడా! ఇట్లు సేపు
నంత నుండకుము!

౩౩, ౩౩౪. సిన్ధుట, మానుమంతుడు నేనీకొనిపచ్చిన కార్యక
ర్మచేగర్హించినవారును, కిష్కింధను జేరవచ్చినవారునును గువానరులయొక్క

కిష్కింధా ముపయాతానాం సిద్ధిం కథయతా మివ॥ ౩౩౫
 తతశ్శృత్యా నినాదంతం కపీనాం కపిసత్తమః॥
 ఆయతాంచిత లాంగూల సన్నిభవ ధృష్టమానసః॥ ౩౩౬
 ఆజగ్మస్తేపి హరయో రామదర్శన కాంక్షీణః॥
 అంగదం పురతః కృత్వా హనూమంతం చ వానరమ్॥ ౩౩౭
 తేగద ప్రముఖా వీరాః ప్రహృష్టా శ్చ ముదాన్వితాః॥
 నిపేతు ర్హరిరాజస్య సమీపే రాఘవస్య చ॥ ౩౩౮
 హనూమాం శ్చ మహాబాహుః ప్రణమ్య శిరసా తతః॥
 నియతా మక్షతాం దేవీం రాఘవాయ న్యవేదయత్॥ ౩౩౯
 నిశ్చిత్తార్థ స్తత స్తస్మిన్ సుగ్రీవః పవనాత్మజే॥
 లక్షణః ప్రీతిమా స్ప్రితం బహుమానా దనైక్షత॥ ౩౪౦
 ప్రీత్యా చ రమమాణోఽథ రాఘవః పరివీరహః॥
 బహుమానేన మహతా హనుమంత మనైక్షత॥ ౩౪౧

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - చతుష్షష్టితమస్సర్గః.

—:0:—

పంచషష్టితమస్సర్గః.

తతః ప్రసవణం శైలం. తే గత్వా చిత్రకాననమ్॥
 ప్రణమ్య శిరసా రామం లక్షణం చ మహాబలమ్॥ ౧
 యువరాజం పురస్కృత్య సుగ్రీవ మభివాద్య చ॥
 పవృత్తి మథ సీతాయాః ప్రవ క్తు ముపచక్రముః॥ ౨

కార్యానుకూలతను జెప్పచున్నదానివలెనున్న కిలకిలభస్వని యాదానమున దాపునవివరించెను.

౩౪౪. పిమ్మట, వానరశ్రేష్ఠుడగు సుగ్రీవుడు వానరుల కలక-భస్వనివిని నిడుపై యంచమగుచున్నతోకను గలవాడై సంతోషించెను.

౩౪౫. ఆవానరులు శ్రీరాముదర్శనముం గోరుచున్నవారై యాదానమున హనుమంతుని ముందుంచుకొని చేరవచ్చిరి.

౩౪౬. అంగదుడు మొదలగువానరపరులు మనస్సున సంతోషించి యాచేష్టలను వెలిబుచ్చుచు వానరరాజుయొక్కయు శ్రీరామునియొక్కయు సమీపమున నిలచిరి.

౩౪౭. ఆవల గొప్పభుజములుగలవాడగు హనుమంతుడు నోవాంచి మ్రొక్కి; నీతాదేవిని నియతగలదిగాను జీవించియున్నదిగాను శ్రీరామున కెఱుంగించెను.

౩౪౮. పిమ్మట, సుగ్రీవుడువాయుపుత్రునియందు నిశ్చయించుకొనిన బ్రయోజనముంగలవాడయ్యెను. సంతోషముంగలవాడై లక్ష్మణుడు సంతోషముతోఁగూడినవాడగుహనుమంతుని గౌరవముతోఁగొనెను.

౩౪౯. శత్రువీరులను హరించువాడగు శ్రీరాముడు సంతోషమునమునింగి హనుమంతుని మిక్కిలి గౌరవముతోఁ గనియెను.

ఇది యటువదినాల్గవసర్గ.

అటువదియైదవసర్గ.

౧, ౨. అటుపై నావానరులు విచిత్రమును నడపుటగల బ్రహ్మచర్యతమున కేగి గొప్పబలమునుగలవాడగు రామునికై లక్ష్మణునిం గుచ్చితలవాంచి మ్రొక్కి యవరాజును నంగవనిముందుంచుకొని సుగ్రీవునకు కిక్కియావల నీతాదేవియొక్క పృత్యంతముం జెప్పట కారంభించెను.

- రావణాంతఃపురే రోధం రాక్షసీభిశ్చ తర్జనమ్ |
రామే సమనురాగం చ యశ్చ యం సమయః కృతః || ౩ |
- వీతదాఖ్యాంతి తేసర్వే హరయో రామసన్నిధౌ |
వై దేహీ మక్షతాం శ్రుత్వా రామస్తూత్తర మబ్రవీత్ || ౪ |
- క్వ సీతా వర్తతే దేవీ కథం చ మయి వర్తతే |
వీత స్తే సర్వ మాఖ్యాత వై దేహీప్రతి వానరాః || ౫ |
- రామస్య గదితం శ్రుత్వా హరయో రామసన్నిధౌ |
చోదయంతి హనూమంతం సీతా వృత్తాంత కోవిదమ్ || ౬ |
- శ్రుత్వాతు నచనం తేషాం హనుమా న్దారుతాత్మజః |
ప్రణమ్య శిరసా దేవైః సీతాయై తాం దిశంప్రతి || ౭ |
- ఉవాచ వాక్యం వాక్యజ్ఞ స్త్రీతాయా దర్శనం యథా |
సముద్రం లంఘయిత్వా హం శతయోజన మాయతమ్ |
అగచ్ఛం జానకీం సీతాం మార్గమాణో దిదృక్షుయా || ౮ |
- తత్ర లంకేతి నగరీ రావణస్య దురాత్మనః |
నక్షిణస్య సముద్రస్య తీరే వసతి దక్షిణే || ౯ |
- తత్ర దృష్టా మయాసీతా రావణాంతఃపురే సతి |
సన్నయస్య త్వయి నీవంతీ రామా రామ మనోరథమ్ || ౧౦ |
- పృష్టా మే రాక్షసీ మధ్యే తర్జ్వమానా ముహుర్ముహూః |
రాక్షసీభి ర్విరూపాభీ రక్షితా ప్రమదావసే || ౧౧ |
- దుఃఖ మూసాన్యతే దేవీ తథా దుశోచితా సతి || ౧౨ |

౩, ౮. రావణునియంతఃపురమందు నిలిచియుండుటయు, రాక్షస స్త్రీలు బెదరించుటయు, శ్రీరామునియందుఁ బ్రేమగలిగియుండుటయు, విశ్రాంతి గలము నిర్ణయింపఁబడియుండుటయు వానరులందఱు రాముని సన్నిధియందుఁ జెప్పిరి. రాముఁడు నీత సతింప లేదనుమాటనువిని పిమ్మట మఱి మాటవలికెను.

౫. వానరులారా! నీతయెందున్నది? నాయెడ నెట్లువర్తించుచున్నది? అను నీతనుగూర్చిన సమస్తమును నాకుఁజెప్పఁడు!

౬. వానరులు శ్రీరామునిమాటనువిని, నీతవృత్తాంతము సంతయు నాగుగ నెఱింగినవాఁడగుహనుమంతునిశ్రీరామునిసన్నిధియందుఁ బ్రేరేపించిరి.

౭, ౭౪. వాయుపుత్రుఁడగు హనుమంతుఁడు వానరులాడినమాట నువిని, దక్షిణపుదిక్కు మొగంబై నీతాదేవినిదలంచి తలవాంచి మ్రొక్కి మాటలనేర్పుగలవాఁడగు హనుమ యిట్లనియెను.

౮౪. నేను నీతాదేవినిజూచు తలంపుతో వెదకుచు నూతాడుడల వెడల్పుగల సముద్రమును దాటిపోయితిని.

౯౪. ఆదక్షిణసముద్రముయొక్క దక్షిణపుగట్టున, దుర్జనుఁడగు రావణునకు సంబంధించినదియగు లంకయనుపట్టణముగలదు.

౧౦౪, ౧౦౭. ఓరామ! ఆలంకయందురావణాంతఃపురముననున్నది యు, కోరికను నీయందు నిలిపి బ్రదికియున్నదియనగు నీత నాచేఁబాడంబడియెను. ఉద్యానవనమున రాక్షస స్త్రీలనడుమఁ బలుమాఱు బెదరింపఁబడుచున్నదై వికారరూపములుగల రాక్షస స్త్రీలచే రక్షింపఁబడుచున్న యిట్లాలు నాచేఁగ నంబడియెను ఆతల్లి దుఃఖములకుంబాలయి శ్రమపడుచున్నది.

రావణాంతఃపురే రుద్ధా రాక్షసీభి స్సురక్షితా |

నకపేణీధరా దీనా త్వయి చింతాపరాయణా || ౧

అధశ్శయ్యా వివర్ణాంగీ పద్మినీవ హిమాగమే |

రావణా ద్వినివృత్తా ధృమర్తన్య కృతనిశ్చయా || ౨

జేపీ కథంచి తామ్రకుత్ స్థ త్వన్మనా మార్గితా మయా || ౩

ఇత్సోకు నంశవిఖ్యాతిం శనైః కీర్తయతానఘ |

సా మయా నరశార్దూల విశ్వాస ముపపాదితా || ౪

తత స్సంభాషితా జేపీ సర్వమర్థం చ దర్శితా |

రామ సుగ్రీవ సఖ్యం చ శ్రుత్వా ప్రీతి ముపాగతా || ౫

నియత స్సముదాచారో భక్తిశ్చ స్యా స్తథాత్వయి |

ఏవం మయా మహాభాగా దృష్టా జనకనందినీ || ౬

ఉగ్రేణ తపసాయుక్తా త్వద్భక్తా పురుషర్షభ || ౭

అభిజ్ఞానం చ మే దత్తం యథావృత్తం తవాంతికే |

చిత్రకూటే మహా ప్రాజ్ఞ వాయసంప్రతి రాఘవ || ౮

విజ్ఞాప్య శ్చ నరవ్యాఘ్రో రామో వాయుసుత త్వయా |

అఖిలే నేహ యద్దృష్ట మితి మా మాహ జానకీ || ౯

ఇదం చాస్తే ప్రదాతవ్యం యత్నా త్పుపరిరక్షితం |

మణిరత్నం కపిశ్రేష్ఠ శిరోభూషణ ముత్తమమ్ || ౧౦

బ్రువతా వచనా న్యేవం సుగ్రీవ స్సోప శృణ్వతః || ౧౧

౧౩ నుండి ౧౪౪ శ్రీరామా ! రావణునియంతఃపురమున రాక్షస స్త్రీలచే నడ్డగింపబడినదై, బాగుగ రక్షింపబడుచు నెంటిచడనుకొని నీయందేమనసు నిల్పినదై భూమిపై బరుండుచు మంచుకాలమందలి రామ భరితగవలె మానీనమేనుగలదియు, రావణునియం దేవయోజనమునుగోర నిదియు, మరణమునకు నిశ్చయించికొని యున్నదియునై యున్న నీతాదేవి యభిరక్తముతో నాచే వెదుకంబడియెను.

౧౪. ౧౫౪. పాపరహితుడా ! పురుషశ్రేష్ఠుడ ! ఇహ్మకుమారముయొక్క కీర్తిని గొనియాడుచున్న నాచే నాదేవి క్రమముగా నమ్మించుచుండెను.

౧౫౪. ఆవలనామె భాషింపబడినదియై, సుగ్రీవునితో మీకునబ్బు మగుట మున్నగు వృత్తాంతమెల్ల చెలువంబడియెను. మీకును సుగ్రీవునకును సబ్బుమగుటను విని మిక్కిలి యానందించెను.

౧౫౪, ౧౮. పురుషోత్తమా ! ఆమెయొక్కనడవడినియరిగలది నీ యందలిభక్తియు నట్లేయున్నది. గొప్పమహిమగలదియు వేండ్రమగు తపస్సుగలదియు నీయందుభక్తిగలదియునై నీతాదేవి నాచేజూడంబడియె.

౧౯. గొప్పప్రజ్ఞగల యోరాముడా ! చిత్రమాట పర్వతమునందు నీచెంగటనే కాకాసురునిఁగూర్చి జరిగినవిషయమంతయు నట్లే యానవా బుగఁ జెప్పంబడియెను.

౨౦. ఓహనుమంతుడ ! ఇందునీచే నేయేవిషయము బాగుగఁజూడంబడియెనో యదియంతయుఁ బురుషోత్తముండగు రామునకు నీచేఁదెలుపంబడదగును ? అని యామెనాతోఁ జెప్పెను.

౨౧ నుండి ౨౫. ఇది శిరస్సున ధరింపబడుచుండిన యుత్తమ రత్నము మిక్కిలికాంతితోఁ గూడినదియగు నీచూడామణి నాచే మిక్కిలి ప్రయత్నముతో రక్షింపబడినది. నాచెక్కిలియందలి బొట్టు చూసిపోగా

ఏష చూడామణి శ్రీమా న్నయా నుపరిరక్షితిః॥ ౨౨॥

మనశ్శిలాయా స్థిలకో గండపార్శ్వే నివేశితః।
త్వయా ప్రణట్టే తిలకే తం కిల స్తర్తు మర్హసి॥ ౨౩॥

ఏష నిర్యాతిత శ్రీమా న్నయా తే వారిసంభవః।
ఏతం పృష్ట్యా ప్రమోదిష్యే వ్యసనే త్వా మివానఘ॥ ౨౪॥

జీవితం ధారయిష్యామి మానం దశరథాత్మజ।
ఊర్ధ్వం మాసా న్న జీవేయం రక్షసాం నశమాగతా॥ ౨౫॥

ఇతి మా మబ్రవీ త్సీతా కృశాంగీ ధర్మచారిణీ।
రావణాంతఃపురే రుద్ధా మృగీవోత్ఫుల్లలోచనా॥ ౨౬॥

ఏతదేవ మయాఖ్యాతం సర్వం రాఘవ యద్యథా।
సర్వథా సాగరజలే సంతారః ప్రవిధీయతామ్॥ ౨౭॥

జాతా శ్వాసా రాజపుత్రౌ విదిత్వా తచ్ఛాభిజ్ఞానం రా
ఘవాయ ప్రదాయ । దేవ్యా చాఖ్యాతం సర్వ మేవానుపూ
ర్వా ద్వాచా సంపూర్ణం వాయుపుత్ర శ్శశంస॥ ౨౮॥

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - పంచవ ష్టితమస్సర్గః.

షట్ షష్టితమస్సర్గః.

ఏవముక్తో హనుమతా రామో దశరథాత్మజః।
మణిం హృదయే కృత్వా పృథురోద స లక్ష్మణః॥ ౧॥

మణిశిలనుజూచి నాచెక్కిలియందు నీచేబొట్టుగ నుంపబడకు మదిం
వలంపవలయును కాంతినిగలదియగు నీమణి నీచే బనుపబడియెను.
ఓవుణ్ణుండ ! ఈవ్యసనకాలమున దీనినిగాంచి నిన్నుంగాంచిన ప్లానందిం
చుచుంటిని, ఓదళరథపుత్రుండ ! ఇంక నెలదినములు ప్రాణమును భరింపి
యుండగలను. ఈరాక్షసులచే జెక్కియున్న నేను నెలకంటెమించి
జీవింపజాలను. ఈమాటలను గుగ్రీవుడడు వినుచుండగా నీమణి శ్రీరాముని
చే నీయందగును.

౨౬. చిక్కినమేనుగలదియు, ధర్మము ననుష్ఠించుచున్నదియు.
జింకచూపులవలె వికసించిన కన్నులుగలదియు రావణుని యంతఃపురమున
నడ్డగింపబడియున్నదియు నగు నీత యిట్లువలికెను.

౨౭. ఓరాఘవా ! అందునడచినది నడచినట్లు నీకుం జెప్పబడి
యెను. ఎల్లవిధములచేతను సముద్రమున వంతెన నిర్మించబడ వలయును

౨౮. హనుమంతుడు, రామలక్ష్మణులు బ్రదికినవారుగా నెఱి
గి, నీతయొసంగిన గుఱుతును రాఘవునకు సమర్పించి, ఆమెచే బలుకంబ
డినవృత్తాంత మంతయు గ్రమముగా సంపూర్ణముగా వారికిజెప్పెను.

ఇది యజువదియైవవ సర్గ.

అజువదియాజవసర్గ.

౧. దళరథ పుత్రుండగు రాముడడు హనుమంతునిచే నట్లు వలకం
బడినవాడై యాచూడామణిని రొమ్మనం జేర్చుకొని లక్ష్మణసహతుడై
యేడ్చెను.

తంతు దృష్ట్వా మణిశ్రేష్ఠం రాఘవ శ్శోకకర్మితః |
నేత్రాభ్యా మశ్రుపూర్ణాభ్యాం సుగ్రీవ మిదమబ్రవీత్ || ౨ ||

యథైవ ధేనుస్సృవతి స్నేహో వృత్తస్య వత్సలా |
తథా మమూహృహృదయం మణిరత్నస్య దర్శనాత్ || ౩ ||

మణిరత్న మిదం దత్తం వై దేహ్యో శ్వశ్వుశురేణ మే |
వధూకాలే యథాబద్ధ సుధికం మూర్ధ్ని శోభతే || ౪ ||

అయం హి జలసంభూతో మణి సృజ్జన పూజితః |
యజ్ఞే పరమతుష్టేన దత్త శ్శక్రేణ ధీమతా || ౫ ||

ఇమం దృష్ట్వా మణిశ్రేష్ఠం యథా తాతస్యదర్శనమ్ |
అద్యా స్త్వవగత సౌమ్య వై దేహస్య తథా విభోః || ౬ ||

అయం హి శోభతే తస్యః ప్రియానూ మూర్ధ్ని మేమణిః |
అస్యాద్య దర్శనే నాహం ప్రాప్తాం తా మివ చింతయే || ౭ ||

కిమాహ సీతా వై దేహీ బూహీ సౌమ్య పునఃపునః |
పిసాసు మివ తోయేన సింహంతీ వాక్య వారిణా || ౮ ||

ఇతస్తు కిం దుఃఖితరం య దిమం వారిసంభవమ్ |
మణిం పశ్యామి సౌమితే వై దేహీ మాగతంవినా || ౯ ||

౨. శోకముచేత జిక్కిపోయినవాడగు రాఘవుడను కన్నీటితో నిండిన నేత్రములు గలవాడై యాయుత్తమరత్నమును గాంచి సుగ్రీవునితోనిట్లనియె.

౩. దూడయందుఁ బ్రేమగలయావు దానిం గాంచినయంతనే మెట్లుచేఁపుచున్నదో యటువలె నీయుత్తమరత్నముం గాంచుటవలన నాచునన్ను కరగుచున్నది.

౪. యుత్తమరత్నము వివాహకాలమందు (కన్యాదానకాలమందు) నీతయొక్క శిరస్సున మిక్కిలి ప్రకాశించునట్లుగా నలంకరింపఁబడెను. చూచుచు జనకునిచే నాకీయంబడియె.

౫. సజ్జనులచేఁ బూజింపఁబడినదియు, జలమునందుఁ బుట్టినదియు నగునీమణి యజ్ఞమందు మిక్కిలి తనివెంచెనని బుద్ధిమంతుడగు నింద్రునిచే జనకమహారాజున కొసంగఁబడియె.

౬. ఓసాధుడా! నేడీమణిశ్రేష్ఠమును గాంచి మాతండ్రిని గాంచినట్లును విదేహరాజును జనకునిఁగాంచినట్లును దలంచుచున్నాడను.

౭. యరత్నము నాహితురాలియొక్క శిరస్సునందుఁ బ్రకాశించుచున్నదికదా! నేడను దీనిం గాంచుటచే నాయిల్లాలు లభించినట్లుగాఁ దలంచుచున్నాడను.

౮. ఓసాధుడా! విదేహరాజపుత్రులయగు నీత దప్పిగొనినవానిని జలముచేఁ దడుపునట్లు మాటలనెడు చల్లనినీటిచే నన్ను దడుపుచునేమి చెప్పెను? నాకామాటలు పలుకుఱుచెప్పము.

౯. లక్ష్మణా! జలమందుఁ బుట్టినదియగు నీరత్నము నీతను వెంటఁ గొనిరాకయే తానుమాత్రము వచ్చినదిగాఁ గనుచున్నాడను. ఇంతకంటె మించినదుఃఖమెద్ది?

చిరంజీవతి వై దేహీ యది మాసం ధరిష్యతి |
క్షణం సామ్య నజీవేయం వినా తా మసి తేక్షణామ్ || ౧౦ |

నయ మామపి తం దేశం యత్ర దృష్టౌ మమప్రియా |
న తిష్ఠేయం క్షణమపి ప్రచ్ఛత్తి ముపలభ్య చ || ౧౧ |

కథం సా మమసుశ్రోణి భీరుభీరు స్సతీ సదా |
భయావహానాం ఘోరాణాం మధ్యే తిష్ఠతి రక్షసామ్ || ౧౨ |

శారద స్తిమిరో న్ముక్తో నూనం చంద్ర ఇవాంబుదైః |
అవృతం వదనం తస్యా నవిరాజతి రాక్షసేః || ౧౩ |

కిమాహ సీతా హనుమం స్తత్త్వతః కథయా ద్యమే |
ఏతేన ఖిలు జీవిష్యే భేషజే నాతురో యథా || ౧౪ |

మధురా మధురాలాపా కిమాహ మమ భామినీ |
మద్విహీనా వరారోహ హనుమ న్కథయస్వ మే || ౧౫ |

. ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - షట్-షష్టితమస్సర్గః.

సప్తషష్టితమ స్సర్గః.

ఏవ ముక్తస్తు హనుమా న్రాఘవేణ మహాత్మనా |
సీతాయా భాషితం సర్వం న్యవేదయత రాఘవే || ౧౬ |

౧౦. ఓశాంతుడ! తాను బెప్పి పనిచినట్లు నీత నెలదినములు బ్రదికియుండఁ గలిగినచో దీర్ఘకాలము జీవించియున్నదిగాఁ వలంచెదను. చిలనన నల్లని కన్నులంగలదియగు నాప్రియురాలినిబాసి యింక క్షణకాల మేనియు నేను జీవింపనేరను.

౧౧. నాప్రియురాలగు నీత యెందుఁగానంబడియెసా యచ్చోచిక చన్నును గొనిపోయి. నీతావృత్తాంతమును బొందితినిగావున క్షణమేనియు వింక నిచట మనఁజాలను.

౧౨. అందమగు పిఱుందులుగలదియు, మిక్కిలి భయపడు స్వభావముగలదియు, పతివ్రతయు నగు నాప్రియురాలు భయంకరులయినట్టియు, నిర్దయులైనట్టియు రాక్షసులనడుమ నెట్లున్నది?

౧౩. రాక్షసులచేఁ బట్టికొనంబడినదియగు నాప్రియురాలి మోము మేఘముల పీఠకటివలన విడువంపడినదియు, శరత్కాల సంబంధమైనదియునగు చంద్రబింబమువలెఁ బ్రకాశింపకయున్నది.

౧౪. హనుమంతుడా! నీతయేమిచెప్పెనో దానిని వాస్తవముగనాకిప్పు డెఱింగించుమా! దీనిచే (మందుచే రోగిబ్రదికినట్లు) బ్రదికి యుండెదనుమా!

౧౫. ఓహనుమా! ఇంపైనదియు, ముద్దులూబకుమాటలం గలదియు, అందకత్తెయు నగునాసఖి నన్ను దావునఁగలుగనిదై శ్రమమించుచు నేమిచెప్పెనో తెలియంబలుకుము.

ఇది యజువదియాజువ సర్గ.

అజువదియేడవసర్గ.

౧. సార్వదానగు రాఘవునిచే నట్లువలుకంబడినవాడై హనుమంతుడు నీయుత్కృష్ట సౌభాషణచూతయు రామునకుం దెలిపెను.

- ఇద ముక్తవతీ దేవీ జానకీ పురుషర్ష భా |
 పూర్వవృత్త మభిజ్ఞానం చిత్రకూటే యథాతథమ్ || ౨ ||
- సుఖసుప్తా త్వయా సార్థం జానకీ పూర్వ ముత్థితా |
 వాయస స్సహసోత్పత్య విదదార స్తనాంతరే || ౩ ||
- పర్యాయేణ చ సుప్తస్త్వం దేవ్యంకే భరత్రాగజ |
 పునశ్చ కిల పక్షే స దేవ్యా జనయతి వ్యధామ్ || ౪ ||
- పునః పున రుపాగమ్య విదదార భృశం కిల |
 తత స్త్వం బోధిత స్తన్యా శ్శోణితేన సముత్క్లృతః || ౫ ||
- వాయసేన చ తే నై వ సతతం బాధ్యమానయా |
 బోధితః కిల దేవ్యాత్వం సుఖసుప్తః పరంతప || ౬ ||
- తాంతు దృష్ట్వా మహాబాహూ దారిశాం చ స్తనాంతరే |
 ఆశీవిష ఇవక్రుద్ధో నిశ్శ్వాస న్నభ్య భాషథాః || ౭ ||
- నఖాగ్రైః కేన తే భీరు దారితం తు స్తనాంతరమ్ |
 కః క్రిడితి సరోషేణ పంచన్తక్రేణ భోగినా || ౮ ||
- నిరీక్షమాణ స్సహసా వాయసం సమనైక్షథాః |
 నఖై స్సరుధిరై స్తీక్ష్ణైస్తా మే వాభిఃసుఖం స్థితమ్ || ౯ ||
- సుతః కిల సశక్రస్య వాయసః పతతాం వరః |
 ధరాంతరచర శ్శీఘ్రం పవనస్య గతౌ సమః || ౧౦ ||
- తత స్తస్మి న్నహాబాహూ కోపసంవర్తితేక్షణాః |
 వాయసే త్వం కృథాఃకూక్రీరాం మతిం మతిమతాం వర || ౧౧ ||

౨. పురుషోత్తమా! జానకి చిత్రకూటపర్యతమునందు మున్ను నడిచినదియగు నీగుఱుతును సాకల్యముగాఁ జెప్పెను.

౩. నీత నీతోడఁగూడ గుఱునిద్రంజేంది నీకంటె మున్ను లేచి కూర్చుండఁగాఁగాకియొక్కటివచ్చి ప్రసములనడుమ గాయమువడఁబొడిచెను.

౪. భరతునకు జ్యేష్ఠుడవైనవాఁడా! నీత నీతోడఁజే మున్ను పరుఁడినందులకు మాఱుగా నామెయొక్కతోడఁజే నీవు నిద్రించితివి. ఆకాకము మరలఁనతెంచి నీతకు బాధనుగలిగించెను.

౫. పిమ్మట నాకాకి వలుమఱుచేరవచ్చి గాఢముగాఁ బొడిచెను. అగాయమునందలి రక్తముచేఁ దడుపఁబడినవాఁడవై మేలుకొంటివి.

౬. శత్రువులను బీడించువాఁడా! ఆకాకిచేతనే విడుమరలేకబాధింపఁబడుచున్న యాచేవిచే, నిద్రించుచున్న నీవు మేల్కొలుపఁబడితివి.

౭. గొప్ప భుజిములంగలవాఁడా! జూమ్ములనడుమఁ జీల్పఁబడిన యామెనుగని సర్పమువలెఁ గోపించి బుసవెట్టుచు నిట్లంటివి.

౮. ఓభయపడుదానా! ఎవ్వనిచే నీహమ్ములనడిమిచోటు కొనగొల్లచేఁ జీల్పఁబడియె. రోషముతోఁగూడినదియగు నైదుతలల సర్పముతో నాటలాడఁ దలంచినవాఁ డెవ్వఁడు?

౯. అటుసూచుచు, రక్తముతోఁగూడిన కటకుఁగల గోళ్లతో నామెకెదుట నిలచియున్న కాకిని గాంచితివి.

౧౦. వేగముతో భూమియందు సంచరించునదియు, వాయువుతోఁ దుల్యమగు వేగముఁగలదియు, పడులలో మేటియునగు నానాయకము దేవేంద్రపుత్రుఁడంటి.

౧౧. ఓగొప్పభుజిములంగలవాఁడా! బుద్ధిమంతులలో మొదటివాఁడా! పిమ్మట నాకాకియందు నీవు నీమతిని గ్రూరము చేసితివి.

స దర్భం సంస్తరా స్త్రహ్య బ్రహ్మస్త్రేణ హ్యయోజయః |
 స దీప్తశివ కాలాగ్ని ర్జ్జ్వా లాభిముఖః ఖగమ్ || ౧౨ ||
 క్షీప్తవాం స్త్వం ప్రదీప్తం హి దర్భం తం వాయసం ప్రతి |
 తతస్తు వాయసం దీప్త స్సనర్భో నుజగామహ || ౧౩ ||
 స పితౄ చ పరిత్యక్త స్సురై శ్చ సమహర్షిభిః |
 శ్రీన్లోకా నంపరిక్రమ్య తాతారం నాభిగచ్ఛతి || ౧౪ ||
 పునరే వాగతస్త్రుస్త స్త్వత్సకాశ మరిందమ || ౧౫ ||
 స తం నిపతితం భూమా శరణ్య శ్శరణాగతమ్ |
 నధార్హమపి కాకుత్స్థ కృపయా పర్యవాలయః || ౧౬ ||
 మోఘ మస్త్రిం నశక్యంతు కన్తు మిత్యేవ రాఘవ |
 భవాం స్తస్యాక్షి కాకస్య హినస్తిన్త సదక్షిణమ్ || ౧౭ ||
 రామ త్వం స నమస్కృత్య రాక్షే దశరథాయ చ |
 విసృష్ట స్తు తదాకాశః ప్రతిసేదే స్వమాలయమ్ || ౧౮ ||
 ఏవ మస్త్రి విదాంశ్రేష్ఠ సుత్వవాం చ్చీలవా నపి |
 కిమర్థ మస్త్రిం రక్షస్సు నయోజయతి రాఘవః || ౧౯ ||
 ననాగా నాపిగంధర్వా నాసురా నమరుగ్గణాః |
 నచశర్వే రణేశక్తా రామంప్రతి సహాసితుమ్ || ౨౦ ||
 తస్య పిర్యవతః కిశ్చి ద్యద్వస్తి మయి సంభ్రమః |
 క్షీప్రం సునిశితై వ్భావై ర్హన్యతాం యుధి రావణః || ౨౧ ||

౧౨. కూర్చుండిన దర్శనావసరముండి యొకపోచనుగొని బ్రహ్మచర్యముచూచియుండఁ గు-ర్చితివి. అది యాపక్షి కెవరుమోముగలదై బ్రహ్మచర్యజ్యోతివలె మండెను.

౧౩. ఆమందుచున్న దర్శనావసరము వాయసముపై వైచితివి. అది చిట్టలి వేగముతో ముందుకు వెంటసంతును.

౧౪, ౧౫. శత్రువులఁ బడించువాఁడా! ఆకాకము త్రాడియగు, నేవేంద్రనిచేతను ఋషిసమూహములచేతను విడువబడి మూడులూ శములుందిరిగితిరి? తన్ను రక్షించువారి-గానక మరల దన్ని సేకడనే వచ్చెను.

౧౬౪. ఆకాకస్థుండ! రక్షించునగునీవు, రక్షించుమని వేడిన వాఁడును, నీచే వములకడ భూమిపైఁ బడియున్న వాఁడును నగు నావాయసము వధకర్తవైయుండినను దయచే మన్నించి రక్షించితివి.

౧౭౪. రాక్షసు! ఆయస్త్రము శత్రువును జెలువక యూరకపోవు నదిగాదని యాకాకిమొక్క మడికంటని వారించితివి.

౧౮౪. శ్రీరామ! ఆకాకి నీకును నీలంద్రియగు దశరథ ప్రభునకు నుజ్జమొక్కి నీచే విడువబడి మఱి తన నెలవున కేగెను.

౧౯౪. శ్రీరాముఁడు మీఁదఁజెప్పబడినట్లుగా సప్త్రముల నేర్చిన వారిలో నుజ్జమఁడును, బలశాలియు, సదాపారముగలవాఁడును నైయుండియు బాణము రాక్షసులపై నెలఁద్రయోగి-పనున్నవాఁడు?

౨౦౪. యుద్ధమున శ్రీరామున కెవరునిలువ నాగులు, గంధర్వులు, దేవతలు దేవతలతోఁ జేరినవారగు నితరులు ననువా రెవ్వరును శక్తిమంతులుగారు.

౨౧౪. బలశాలియగునాతనికి నాయం దించుకయ్యాకలదేని యుజ్జమునఁ గలకగుబాణములచే రావణుఁడు చంపం బడవలయు.

భ్రాతురాదేశ మాస్థాయ లక్ష్మణోవా వరంతపః।

స కిమర్థం నరవరో నమాం రక్షతి రాఘవః॥

౨౧౪

శక్తౌ తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ వాయ్వగ్ని సమ తేజసా।

సురాణా మపి దుర్ధన్వా కిమర్థం మా ముపేక్షతః॥

౨౨౪

మమైవ దుష్కృతం కించి స్తహచ స్తి నసంశయః।

సమర్థా సహితౌ యన్తాం నావేక్షే తే పరంతపా॥

౨౩౪

వై దేహ్య వచనం శ్రుత్వా కరుణం సాశ్రుభాషితిమ్।

పునరప్యహ మార్యాం తా మిదంవచన మబ్రువమ్॥

౨౪౪

త్వచ్ఛోక విముఖో రామో దేవి సత్యేన తే శపే।

రామే దుఃఖాభి భూతేతు లక్ష్మణః పరితప్యతే॥

౨౫౪

కథంచి ద్భవతీ దృష్టా నకాలః పరిశోచితుమ్।

అస్తి న్నుహూర్తే దుఃఖానా మంతం ద్రక్ష్యసి భామినీ॥

౨౬౪

తావుభౌ నరశాద్దూతా రాజపుత్రా వనిందితౌ।

త్వద్దర్శన కృతోత్సాహా లంకాం భిన్నీకరిష్యతః॥

౨౭౪

హత్వా చ సమరే ధౌదం రాచణం సహబాంధవమ్।

రాఘవస్త్వాం నరాలోహే న్వాంపురీం నయతేఘ్రవమ్॥

౨౮౪

౨౧౪. శత్రుల నుడికించువాడను, పురుషులలో శ్రేష్ఠుడను, రఘువంశములోఁ బుట్టినవాడను నగులక్ష్మణుడనియ నన్నయొక్క యనుమతింగొని కాపాడగూడదా?

౨౧౪. అగ్నివాయువులతోఁ దుల్యమగు ప్రతాపముగలవారును, శత్రులవారును, దేవతలవంగూడ సహింపఁగూడనివారును. పురుషశ్రేష్ఠులనునగు నాయరువురు నన్నేల యుపేక్షించుచున్నారు?

౨౩౪. శత్రువులను బీడించువారును, బలవంతులునునగు రామలక్ష్మణులు నన్నింక నుపేక్షించుచుండుటవలన నేమున్ను చేసినపాప మెదియో యింకను నశ్లేయున్నదని తలంచెద.

౨౪౪. అని కన్నీరువిడుచుచు దీనదశతోఁబలికిన జానకియొక్క మాటనువిని పూజ్యురాలగు నాదేవితో మరల నేనిట్లు వలికితి.

౨౫౪. ఓతల్లీ! శ్రీరాముడు నినుంబాసినదక్షిణముచే సర్వకార్యములకుఁ బెహమాముగలవాడై యున్నాఁడు. శ్రీరాముడు దుష్టించినపుడంతయు లక్ష్మణుడను మనంబెరియఁ బొక్కుచున్నవాఁడు. ఈమాట సత్యమని ప్రమాణము నేయువాడ.

౨౬౪. ఓదేవీ! మిక్కిలి క్రయాశుపడి నినుంగాంచితిని. ఇదిసీత కుంభించుటకుం దగినకాలముగాదు. ఈక్షణముననే దుష్టులకుఁ దుష్టగాంచఁగలవు.

౨౭౪. పురుషశ్రేష్ఠులును, రాచకొమరులును, యోధులును, సుంజూడఁగోరుచున్న వారును నగునాయరువురు లింకనుమనేచేయఁగలరు.

౨౮౪. ఓయీ తమురాలా! భయంకరుడగురాజుని బంధువుతో తముగా యుద్ధమునంగూల్చి శ్రీరాముడనిన్నుఁ దనరాజువాసికింగొనిపోగలఁడు. ఇదిసత్యము.

యత్తు రామో విజానీయా దభిజ్ఞాన మనిందితే |

ప్రీతినంజననం తస్య ప్రదాతుం త్వ మిహర్హసి || ౨౯౫

సాభివీత్య దిశస్సర్వా వేణ్య ద్ద్రశ్యమ ముత్తమమ్ |

ముక్త్యా వస్తా ద్దేదౌ మహ్యం మణిమేతం మహాబల || 30౫

ప్రతిగృహ్య మణిందిన్యం తవపేతో రిఘూద్వహ |

శిరసా తాం ప్రణమ్యార్యా మహా మాగమనే త్వరే || 3౧౫

గమనే చ కృతోత్సహ మవేత్య పరఃస్థినీ |

వివర్ధమానం చ సీ మా మునాచ జనకాత్తజా || 3౨౫

అశ్రుపూర్ణముఖీ దీనా పాష్పసందిష్ఠ భాషిణీ |

మమోత్పిత్తిన సంభ్రాంతా శోకే వేగ సమాహతా || 33౫

హనుమక్ సింహసంకాశా వృభాణౌ రామలక్ష్మణౌ | సుగ్రీవం

చ సహమాత్యం సర్వాక్ బ్రూయాన్యనామయమ్ || 3౪౫

యథా చ స మహాబాహుర్నాం తారయతి రాఘవః | అస్మా

ద్దుఃఖాంబు సంరోధా త్త్విం సమాధాతు మర్హసి || 3౫౫

ఇమంచతీనంమమశోకే వేగంరక్షోభిరేభిః కరిభ ర్త్తనంచ బ్రూ

యాస్తు రామస్య గతస్సమీపం శివశ్చ తేధ్వాస్తు వారిషీర |

వీత త్రవార్యా నృకరాజసింహ సీతా వచఃప్రహ విషాద

పూర్వమ్ | వీతచ్ఛ బద్ధ్యా గదితం మయా త్వం శ్రద్ధస్సినీ

తాం కుశలాం సమగ్రమ్ || 36౫

ఇతి శ్రీమత్సుందరకాండే - న ప్రవృత్తితమస్సర్గః.

౨౯౪. ఓపూజ్యురాలా! శ్రీరాముఁ డెగుఱుతును బాగుగ నెఱుంగు నూ యేదిసంతోషమును బుట్టించునూ యట్టిదానిని యోచించియొసంగుము.

౩౦౪. ఓమహాబలపాతుఁడ! అదేమి నలుదిక్కులుంబూచి జడయందు భరించునదియు శ్రేష్ఠమైనదియు నగునీయు త్తమరత్నమును వస్త్రము నుండి ముడివిచ్చి నాకొసంగెను.

౩౧౪. రక్షవంశము నలంకించువాఁడా! నీకై శ్రేష్ఠులుగూ చూచామనిని గైకొని పూజ్యురాలగునాదేవికిఁ దలవాంచియొక్కి పయనమున కైత్వరపడితిని.

౩౨౪. ఆయోగ్యురాలగుదానకి ప్రయాణమునకై యత్నించుచున్నవాఁడను, మేను వెంచుచున్నవాఁడను నగునన్నుఁగాంచి యిట్లనియె.

౩౩౪, ౩౪౪. కన్నీటిచేసించిన మోముగలదియు, వేదవడినదియు, కొలుకుపడుచున్న మాటలంగలదియు, వేసుచున్నానని తొట్టువడుచున్నదియు, శోకముయొక్క పెంపుచేఁ గొట్టువడినదియు నగునాదేవి, ఓజానుమంతుఁడ సింగములంబోలు నారామలక్ష్మణుల కిరువురకును మంత్రి నహితుఁడగు గుగ్రీవునకును దక్కటివానరులకెల్లను నేనారోగ్యముగ నున్నానని చెప్పము.

౩౫౪. ఈదుఃఖసముద్రమునడుమనుండి నన్ను గొప్పభుజిములుగల రాఘవుం డెట్లుదాఁటించునూ యావిధానమును గూర్చ నీతృప్తిగనవాడవు.

౩౬౪. వానరులలో గూరుఁడా! నహింపరానిదియగు నాదుఃఖము యొక్కవేగమును, ఈరాక్షసులచేఁ బడుపాట్లును బెరరింపులును శ్రీరామునిచేరువకేగి తెలియఁజెప్పము. నీకు మార్గమున శుభంబగుఁగాక.

౩౭౪. ఓరాజోత్తమా! పూజ్యురాలగు నీదేవి కన్నీరుబడుచుచు నిట్లుచెప్పెను. నాచేఁ జెప్పఁబడిన యీవిషయము నెఱింగి నీత మేముముగనే యున్న ట్లూరడిల్లుము.

ఇది యఱుపదియేడవసర్గ.

అష్టపట్టితమస్సర్గః.

- అథాహ ముత్తరం దేవ్యా వునరు క్త స్ససంభ్రమః |
తవన్నేహా న్నరవ్యాసు సౌహార్దా దనుమాస్యే వై || ౧ |
- ఏవం బహువిధం వాచ్యో రామో దాశరథి స్త్వయా |
యథా మామాప్నూయా చ్ఛ్రీఘ్రం హత్వా రావణ మాహవే |
యదివా మన్యసే వీర వన్త కాహ మరిందమ |
కస్తిం శ్చి త్సంవృతే దేశే విశ్రాంత శ్శౌర్వ గమిష్యసి || ౩ |
- మమచా కృష్ణభాగ్యాయా సాన్నిధ్యాత్తవ వీర్యమ్ |
అస్య శోకవిపకస్య ముహూర్తం స్యా ద్విమోక్షణమ్ || ౪ |
- గతేహి త్వయి విశ్రాంతే వునరాగమనాయ వై |
ప్రాణానా మపి సం దేహో మమస్యా న్నాత్ర సంశయః || ౫ |
- తవాదర్శనజ శ్శోకో భూయో మాం పరితాపయేత్ |
మఃఖాదుఃఖపరాభూతాం దుర్గతాం దుఃఖభాగినీమ్ || ౬ |
- అయం చ వీర సం దేహ స్తిష్ఠతివ మమాగ్రతః |
సుమహం స్త్వత్సహాయేషు హర్యృతేషు హరీశ్వర || ౭ |
- కథం ను ఖలు దుష్కార నరివృత్తి మహోదధిమ్ |
తాని హర్యృతై న్యాని తౌవా నరవరాత్తజౌ || ౮ |
- త్రయాణా మేవ భూతానాం సాగరస్యాస్య లంఘనే |
శక్తిసాన్యై ద్వైనతేయస్య తవవా మూరుతిస్యవా || ౯ |

అటువదియెనిమిదవసర్గ.

౧. పురుషోత్తమా ! నీయందలి స్నేహమువలనను, ౨ద్వికవలనను శతాదేవితే గౌరవింపబడి నీతో చెప్పందగువిషయముంగూర్చి మఱియొకతారి యామెచే జెప్పబడితిని.

౨. దశరథ పుత్రుడగు శ్రీరాముడను శ్రీమ్రుమున రావణుని యుద్ధమునంకూర్చి నన్ను గొనిపోవునట్లు చెప్పలేకంగల నీవు చెప్పందగును.

౩. ఓవీరుడా ? నీకిష్టముండెనేని మఱియొక్కదిన మిందుండుము. ఏదియేని చట్టముగనుండునుక చెట్టునీడ శ్రమందీర్చికొని రేవు పోదువుగాక.

౪. ఓబలవంతుడ! అవృష్టహీనురాలనగునాకు నీవిందుండుటచే నీ గొప్పశోకమునకు స్వల్పకాలమేనియు విడుదల కలుగును.

౫. పరాక్రమశాలివగునీవు పయనమైపోయితివేని నీవు మరలవచ్చునంతలోపల నాప్రాణము లుండుటయు సరిశయము. ఇదికల్లగాదు.

౬. నిన్నుఁబొడకపోవుటచే గలుగుశోకము, దుఃఖమునై దుఃఖముసంభవించి భంగవడి యవృష్టహీనురాలను దుఃఖముల ననుభవించుదానను నగుచున్నన న్నింకను బరితపింపజేయును.

౭. ఓవీరుడా ! వానరశ్రేష్ఠుడా ! నీకుసహాయులగు వానరులఁ గూర్చియు నెలుఁగుబంట్లంగూర్చియు చెప్పసందేహమొకటి నాయెదుటఁ గూర్చున్నట్లున్నది.

౮. ఆవానరులయొక్కయు నెలుఁగుబంట్లయొక్కయు సేనలును, ఆరాచకొమరులును, దాఁటురానిది యగు మహాసముద్రము నెట్లు దాఁటుదురు !

౯. ఈసముద్రమును దాఁటుటయందు భూతములలో గరుత్మంతుఁడు, నీవు, వాయుదేవుఁడు నను ముగ్గురికిమాత్రమే శక్తికలదు.

తదస్మి నాగ్యవిర్యోగే వీరైః సం దురతిక్రమే!
కింపశ్యసి సమాధానం బూహి కార్యవిదాంసరః ॥ ౧౦॥

కామ మస్య త్వమేవైకః కార్యస్య కరిసాధకే!
పశ్యాప్తః పువీరిఘ్న యశస్య స్తే బలౌదయః॥ ౧౧॥

బలై సునుక్రై ర్భదిమూం హత్వా రావణ మ హవే!
విజయూ స్వాం పురీం రామో నయే త్తత్సన్ధ్య శ్యశస్కరమ్॥

యథాహం తస్యవీరస్య వనా దుపధినా హ్నాతా!
రక్షసా తద్భయా దేవ తథా నార్హతి రాఘవః॥ ౧౩॥

బలైస్తు సంకులాం కృత్వా లంకాం పరబలాద్వనః!
మాం నయేన్యది కాకుత్స్థ స్తత్తవ్య సదృశం భవేత్॥ ౧౪॥

తద్యథా తస్యచిక్రాంత మనురూపం మహాత్మనః!
భవ త్యాహవహూరస్య తథా త్వ ముపసాదయ॥ ౧౫॥

తదర్థోపహితం వాక్యం ప్రక్రితం హేతుసంహితమ్!
నిశమ్యాహం తతశ్శేషం వాక్య ముత్తర మబ్రువిమ్॥ ౧౬॥

దేవి హర్మ్యక్ష స్తేన్యానా మీశ్వరః ప్లవతాం వరః!
సుగ్రీవ స్పృశంపన్న స్తవాధే కృతనిశ్చయః॥ ౧౭॥

తస్యచిక్రమ సంపన్నా సుత్యవంతో మహాబలాః!
మనసుంకల్పసంపాతా నిదేశే హరయస్థితాః॥ ౧౮॥

౧౦. కావున మీరుండా! మీఱగూడనివగు సీకార్యవిషయమున నెట్లు పాపముకాంచెదవు. చెట్టయు బుద్ధియందుండా!

౧౧. శత్రువీరుల నుటమాడువాడా! ఈ వనిని సాధించుటయింపి నీహక్కండవే పూర్ణముగాఁ జాలుదువు. నీబలముయొక్క పెంపు నీకుఁ గీర్తినిచ్చునదియగును.

౧౨. శ్రీరాముఁడు పూర్ణముగు నేనలతో యుద్ధమున రావణాసురుంబి నన్నుఁ దనపట్టణమునకుం గొనిపోవునేని యశస్సును గలిగింపకదియే హేతువు.

౧౩. మీరుఁడైనశ్రీరామునకు వెఱచినరావణునిచే నేను మోసముగా నెట్లు తేడదితిసా యల్లే రాఘవుఁడును నన్ను మోసముగాఁగొనిపోవగలుగు.

౧౪. శత్రునేనలఁ బీడించువాఁడగు శ్రీరాముఁడు నేనలచే లంకను గ్రిందుమీఁదు నేని నన్నుం గొనిపోవునేని యాతనిగౌరవమున కదితగినది.

౧౫. కావున యుద్ధభూరుఁడును గొప్పవాఁడునునగు నాతని కష్టపరాక్రమముంజూపుట తగునా యల్లే తగునన్నాకాముం జేయుము.

౧౬. అని నీత వలకఁగా గంభీరమైన యభిప్రాయముగలదియనడంకువఁగలదియు హేతువుతోఁగూడినదియునగు నామెకూటనువిని యామెకుఁ బ్రత్యుత్తర మిట్లు నెప్పితిని.

౧౭. ఓ తల్లీ వానరులయొక్కయు నెలఁగుబంట్లయొక్కయు నేనలకధికారియు వానరులలో శ్రేష్ఠుఁడును మిక్కిలి బలశాలియునగు శుక్రపుండు నీవిషయమున నిశ్చయించుకొని యున్నాఁడు.

౧౮. పరాక్రమముచేఁ మెప్పినవారును, బలవంతులును మనస్సునకుం గలయంతటివేగముం గలవారును నగువానరులు శుక్రీవునియొక్కయజ్ఞయం దనేకలు గలరు.

ఏషాం నోపతి నాథస్తా న్నతిర్యక్ సజ్జతే గతిః |
న చ కర్మసు సీదంతి మహ త్స్వ మిత తేజసః || ౧౯ ||

అనకృతై రహాభాగై ర్వానరై ర్బల గర్విణైః |
ప్రదక్షిణీ కృతా భూమి ర్వాయుమార్గాను నారిణిః || ౨౦ ||

మద్విశిష్టా శ్చ తుల్యా శ్చ సంతి తత్ర వనాకసః |
మత్తిః ప్రత్యసరః కశ్చిన్నాస్తి నుగ్రీవ సన్నిభా || ౨౧ ||

అహం తావ దిహప్రాప్తః కిం పునస్తే మహాబలాః |
న హి ప్రకృష్టాః ప్రేవ్యంతే ప్రేవ్యంతే హీతరే జనాః || ౨౨ ||

త దలం పరితాపేన దేవి మన్యు ర్వ్యపైతుతే |
ఏకో త్పాతేన తే లంకా మేవ్యంతి హరియాధపాః || ౨౩ ||

మమ కృష్టగతౌ తౌ చ చంద్రసూర్యా వివోదితౌ |
త్వత్సకాశం మహాభాగే నృసింహ వాగమిష్యతాః || ౨౪ ||

అరిఘ్నం సింహ సంకాశం షీఘ్రం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్ |
లక్ష్మణం చ ధనుష్పాణిం లంకా ద్వార ముఃస్థితమ్ || ౨౫ ||

సఖదంష్ట్రా యుధా స్వీరాః సింహ శార్దుల విశమాకాః |
వానరా న్వారణేం ద్రాభాః షీఘ్రం ద్రక్ష్యసి సంగతాః || ౨౬ ||

శైలాం బుర నికాశానాం లంకా మలయ సానుషు |
నర్దతాం కపి ముఖ్యానా మచిరా చోచ్ఛ్రిష్యసి స్వనమ్ || ౨౭ ||

౧౯. ఆవానరులయొక్క సంచారము మీదనేని, క్రిందనేని, అడ్డముగనేని యెందును వడఁబడదు. మిక్కిలి ప్రతాపముగలవారు గొప్పపనులయందును వెనుకతీయరు.

౨౦. గొప్పమహిమగలవారును, బలముచే గర్వించినవారును, ఆతాళమున సంచరించువారునునగు నావానరులచేత సింహమిడిక బెక్కుమామిలు బ్రవక్షీణము నేయింబడియె.

౨౧. ఆసుగ్రీవునియొద్ద నాతోడ దుల్గులును నాకంటె నధికులును నగు వానరులుకలరు. నాకంటె లాచ్చగువాఁ డొకఁడునులేడు.

౨౨. నాబోటివాడనే యింతకష్టతరమునచోటికి రాఁగలిగితేని, ఆ బలవంతులమాట యేమి నెప్పదును. ఇట్టి కార్యములయందు గొప్పవాండ్రు పనుపంబడుటలేదుగాని, సామాన్యులు పనుపంబడుదురు.

౨౩. కావున, ఓ దేవీ! తపింపకు, నీదుష్టి మూడుగునుగాక, ఆవానర శ్రేష్ఠులు లంక కొక్కదాఁటునఁ జేరఁగలరు.

౨౪. ఓ గొప్పమహిమగలదానా! పురుష శ్రేష్ఠులగు నాయీరువురు నుదయించినచంద్రసూర్యులవలె నావీ పుత్రులై నెక్కి నీకడకువత్తురు.

౨౫. శత్రువులనుజంపువాఁడును, పరాక్రమమున సీంగముంబోలు వాఁడునునగు రాఘవునికొ లంకాద్వారమందు ధనుస్సును తేతంబట్టుకొని నిలచియుండు లక్ష్మణునికొ శ్రీఘ్రమునఁ గాంచెదవు.

౨౬. గోళ్లను దంతములను సాధనములుగాఁగలవారును, పిరులును సీంగములను బులులనుబోలిన పరాక్రమముగలవారును, మదించిన యేనుఁగులఁబోలువారును, మొత్తములైనవారును నగు వానరులను శ్రీఘ్రమునఁ జూడంగలవు.

౨౭. కొండవలె మేఘమువలె నున్నవారును, లంకా మలయవర్ష తముల చరులయందుఁ గ్రీడించుచున్నవారును నగు వానరోత్తములయొక్క భ్వనిని శ్రీఘ్రముననే వినఁగలవు.

నివృత్త వనపానం చ త్వయా సార్థ మరిందమమ్ |
 అభిషిక్త మయోధ్యాయాం యేషం ద్రక్ష్యసి రాఘవమ్ || ౨౫ ||
 తతో మయా వాగ్భి రదీన భాషిణా శివాభి రిష్టాభి రభి ప్రసాది
 తా | జగామ శాంతిం మమ మైఖిలాత్మజా తవా పి శోకేన త
 దాభి వీచి శామ్ ||

౨౫

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే అదికావ్యే
 వాల్మీకీయే చతుర్వింశ త్సహస్రికాయాం సంహితాయాం

శ్రీమత్పుండరకాండ అష్టవస్త్రీతమస్సర్గః.

శ్రీమత్పుండరకాండ స్సమాప్తః.

శ్రీసుందరకాండ-తాత్పర్యసంగ్రహము, ప - ౩౦. ౨౦౩

౨౮. శత్రువులను దపింపఁజేయువాఁడగు రామపుండ్రు వనవాసమును మానినవాఁడై నీలోఁగూడ నయోధ్యయందుఁ బట్టాభిషేకముపొంది నవాఁడుగా శ్రీఘమునఁ జూడఁగలవు.

౨౯. నిన్నెడఁబాసియున్న వ్యధచేతను, నేను వదలివచ్చుచున్నా నను మఃపముచేతను బీడింపబడుచున్నదియగు జానకి యై ర్యముఁగలట్టియు నింతై శుభకరమైనట్టియు నామాటలచే బుద్ధినింపఁబడినదై తనివించి మిన్నకయ్యుండెను.

ఇది అఱువదియెనిమిదవసర్గ.

చంద్రబింబ సమాకారం వాంఛితార్థ ప్రదాయకమ్ |

హనూమ త్స్థేవితం ధ్యాయే త్సౌందరే కాండ ఉత్తమమ్ |
